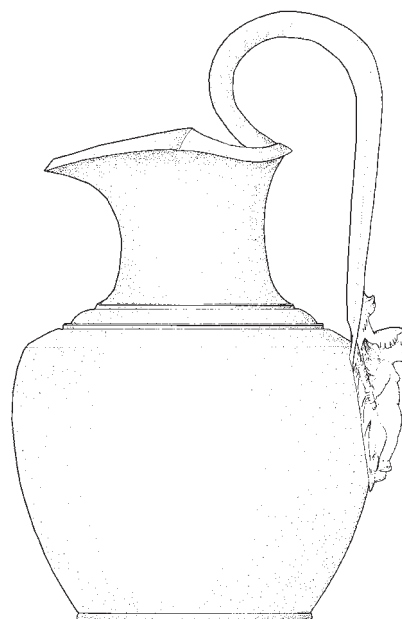

ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
A
NÁLEZY
NA SLOVENSKU
V ROKU 2010

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
A
NÁLEZY
NA SLOVENSKU

V ROKU 2010

NITRA 2015

Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2010

Odborní redaktori Ivan Cheben, Klaudia Daňová, Marek Vojteček
Redakčná rada Ivan Cheben, Klaudia Daňová, Marek Vojteček, Jiří Doležel, Martin Krenn
Recenzenti Egon Wiedermann, Vratislav Janák
Nemecký preklad Lubomír Novotný
Počítačová sadzba Beáta Jančíková

© Archeologický ústav SAV, Nitra 2015

Rozširuje Archeologický ústav SAV, Akademická 2, 949 21 Nitra
e-mail nraukniz@savba.sk
tel. +421/37/6943 209
fax +421/37/733 56 18

Tlač VEDA, vydavateľstvo SAV Bratislava

ISSN 0231-925X

ISBN 978-80-89315-92-5

Na obálke kanvička z kniežacieho hrobu datovaného do doby rímskej z lokality Zohor, poloha Piesky.
Auf dem Umschlag ist die Kanne vom Fürstengrab datiert in die Römmerzeit aus der Lokalität Zohor,
Lage Piesky.

OBSAH – INHALT

Mapa lokalít 1 – Karte der Fundorte 1	13
Prehľad lokalít 1 – Übersicht der Fundorte 1	14
Mapa lokalít 2 – Karte der Fundorte 2	18
Prehľad lokalít 2 – Übersicht der Fundorte 2	19
Mária A t t r e s o v á (Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou, FF UK Praha) – Eva H o r v á t h o v á – Rastislav H r e h a (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologický výskum určený na vedecké a dokumentačné účely realizovaný na polohe Liceumi domb v Čičarovciach	20
Archäologische Ausgrabung, bestimmt für wissenschafts – und dokumentationszwecke, realisiert auf der Flur liceumi domb in Čičarovce	20
Juraj B a r t í k (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Záchranný výskum sídliska čakanskej kultúry vo Veľkých Dvoranoch	21
Rettungsausgrabung der Siedlung der čaka-Kultur in Veľké Dvorany	21
Juraj B a r t í k – Radoslav Č a m b a l – Lucia P i l k o v á (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Nové nálezy z dna vypusteného rybníka v Blatnom	21
Neue Funde vom Grund des abgelassenen Teiches in Blatné	21
Jozef B á t o r a (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Nález bronzového náramku v Ondrejovciach	22
Fund eines bronzenen Armbandes in Ondrejovce	22
Jozef B á t o r a (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výskum osady zo staršej doby bronzovej v Rybníku	23
Ausgrabung der Siedlung aus der älteren Bronzezeit in Rybník	23
Jozef B á t o r a (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologický výskum v Santovke v roku 2010	24
Archäologische Ausgrabung in Santovka um Jahr 2010	24
Jozef B á t o r a (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Nález železných predmetov v Santovke	25
Fund eiserner Gegenstände in Santovka	26
Jozef B á t o r a (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Claus-Michael H ü s s e n (Deutsches Archäologisches Institut Römisch- -Germanische Kommission – RGK) – Róbert Ö l v e c k y (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Ján R a j t á r (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Knut R a s s m a n n (Römisch-Germanische Kommission des DAL, Frankfurt am Main) – Peter T ó t h (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Kay W i n k e l m a n n (Sensys, Golm)	
Výsledky archeologického výskumu a prieskumu vo Vrábľoch	26
Resultate der archäologischen Ausgrabung und Erkundung in Vráble	29
Peter B a x a (Krajský pamiatkový úrad, Bratislava) – Zuzana R e j d o v i a n o v á – Jana S r a n č í k o v á (Katedra archeológie FF UKF, Nitre)	
Nález pravekej a včasnostredovekej keramiky z Kostolian pod Tribečom	30
Fund urzeitlicher und frühmittelalterlicher Keramik aus Kostolány pod Tribečom	31
Igor B a z o v s k ý (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Záchranný výskum Balkánskej ulici 98 v Bratislave-Rusovciach	31
Rettungsausgrabung auf der Balkánska Str. 98 in Bratislava-Rusovce	31
Peter B e d n á r (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologický výskum kaštieľa v Turčianskom Petri	32
Archäologische Ausgrabung des Kastells in Turčiansky Peter	32
Peter B e d n á r – Mário B i e l i c h (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Michal Š i m k o v i c	
Výskum juhovýchodnej časti opevnenia Nitrianskeho hradu	33
Ausgrabung des südöstlichen Teils der Befestigung der Burg von Nitra	34

Peter B e d n á r (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Joachim H e n n i n g (J.W. Goethe-Universität, Frankfurt am Main) – Zuzana P o l á k o v á – Matej R u t t k a y (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Pokračovanie archeologického výskumu vnútorného valu v Bíni	35
Fortsetzung der archäologischen Ausgrabung des innengrabens in Bíňa	37
Peter B e d n á r (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Lucia K r i š k o v á (Považské múzeum, Žilina)	
Archeologický výskum v areáli Budatínskeho hradu	38
Archäologische Ausgrabung im Areal der Burg von Budatín	39
Peter B e d n á r (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Lucia K r i š k o v á (Považské múzeum, Žilina)	
Pokračovanie archeologického výskumu hradu Lietava	40
Fortsetzung der archäologischen Ausgrabung der Burg Lietava	41
Peter B e d n á r – Zuzana P o l á k o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Dokumentácia v krypte kostola sv. Ladislava v Nitre a kratší záchranný výskum v jeho exteriéri	42
Dokumentation in der Krypta der Kirche des Hl. Ladislaus in Nitra und eine Kürzere Rettungsausgrabung in ihrem Exterieur	44
Ján B e l j a k – Kristína K u č e r á k o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranný archeologický výskum v mincovni v Kremnici	45
Archäologische Rettungsausgrabung in der Geldprägstätte in Kremnica	46
Ján B e l j a k (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Martin K v i e t o k – Noémi P a ž i n o v á (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) – Michal Š i m k o v i c	
Výskum na Pustom hrade vo Zvolene	47
Ausgrabung auf der Burg Pustý hrad in Zvolen	51
Ján B e l j a k – Róbert M a l č e k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologický výskum vo Zvolene-Podborovej	54
Archäologische Ausgrabung in Zvolen-Podborová	54
Ján B e l j a k – Vladimír M i t á š (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Druhá etapa záchranného výskumu v Dolnej Strehovej	55
Zweite Etappe der Eettungsausgrabung in Dolná Strehová	56
Ján B e l j a k (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Noémi P a ž i n o v á (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)	
Výskum drevozemného valu a priekopy na lokalite Zvolen-drahy	57
Die Ausgrabung des holz-erd-walls und des Grabens auf der Lokalität Zvolen-drahy	58
Mário B i e l i c h (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologický výskum v Jelšovciach	58
Archäologische Ausgrabung in Jelšovce	59
Mário B i e l i c h (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologický výskum vo Vinodole	59
Archäologische Ausgrabung in Vinodol	60
Gabriela B r e z ň a n o v á (Krajský pamiatkový úrad, Banská Bystrica) – Martin F u r m a n (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)	
Archeologický výskum v Ipeľskom Predmostí	60
Archäologische Ausgrabung in Ipeľské Predmostie	61
Radoslav Č a m b a l – Juraj B a r t í k – Igor C h o m a (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Záchranný archeologický výskum v Slovenskom Grobe	62
Archäologische Rettungsausgrabung in Slovenský Grob	62
Radoslav Č a m b a l – Ján Š t r b í k (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Halštatská loďkovitá spona z Veľkého Grobu	63
Hallstattzeitliche Kahnfibrel aus Veľký Grob	63
Marián Č u r n ý (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)	
Nové nálezy z východného Slovenska	63
Neue Funde aus der Ostslowakei	66
Marián Č u r n ý – Lucia L u š t í k o v á – Marián S o j á k (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)	
Výskum na D1 Jánovce-Jablonov v Levoči	68
Ausgrabung auf D1 Jánovce-Jablonov in Levoča	70

Róbert D a ň o (Achilles Archaeology, s. r. o., Pezinok)	
Stredoveký sídliskový objekt z Nitrianskej Stredy	71
Mittelalterliches Siedlungsobjekt aus Nitrianska Streda	71
Róbert D a ň o (Achilles Archaeology, s. r. o., Pezinok)	
Druhá etapa archeologického výskumu Topolčianskeho hradu	71
Zweite Etappe der archäologischen Ausgrabung von Topolčany-Burg	73
Klaudia D a ň o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Nálezy z Malého Lapáša	73
Funde aus Malý Lapáš	74
Kristián E l s c h e k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Pokračovanie záchraného výskumu v areáli A.S.A. Zohor v roku 2010	74
Fortsetzung der Rettungsgrabung im Areal von A.S.A. Zohor im Jahr 2010	76
Zdeněk F a r k a š – Igor C h o m a (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Zisťovací výskum na hrade Čeklís v Bernolákove	77
Ermittlungsausgrabung auf der Burg Čeklís in Bernolákovo	78
Peter F e c k o (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Marta K u č e r o v á (Múzeum v Kežmarku, Kežmarok) – Martin S t e j s k a l (Múzeum v Kežmarku, Kežmarok)	
Záchrané výskumy na trase diaľnice D1 – úsek Jánovce-Jablonov	79
Rettungsausgrabungen auf der Trasse der Autobahn D1 – Abschnitt Jánovce-Jablonov	83
Peter F e c k o – Marián S o j á k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výskum pri sakrálnych objektoch v Malom Slavkove a Olcnave	85
Ausgrabung bei den Sakralobjekten in Malý Slavkov und Olcnava	88
Martin F u r m a n (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)	
Terénna prospekcia na severe Oravy	88
Terrainprospektion im norden von Orava	89
Martin F u r m a n (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)	
Nové poznatky o dvoch národných kultúrnych pamiatkach v okrese Ružomberok	89
Neue Kenntnisse über zwei Nationalkulturdenkmäler im Bezirk Ružomberok	92
Martin F u r m a n (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)	
Stredoveké nálezy z Turíka	93
Mittelalterliche Funde aus Turík	94
Martin F u r m a n (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)	
Poloha Mačinec v Zázrivej	94
Flur Mačinec in Zázrivá	94
Martin F u r m a n – Stanislava R e p k o v á (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)	
Dokumentácia archeologických nálezov zistených počas stavebnej činnosti v okrese Martin	95
Dokumentation archäologischer Funde, festgestellt während der Bautätigkeit im Bezirk Martin	98
Martin F u r m a n – Stanislava R e p k o v á (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)	
Obhliadky stavebných činností v Žilinskom kraji	98
Besichtigungen der Bautätigkeiten im Kreis Žilina	100
Martin F u r m a n (Krajský pamiatkový úrad, Žilina) – Samuel Š p a n i h e l (Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Brno)	
Neskoro stredoveká a ranonovoveká keramika zo Štúrovej ulice v Žiline	101
Spätmittelalterliche und Frühneuzeitliche Keramik aus Štúrova-Strasse in Žilina	102
Peter H a r č a r – Marián U l i č n ý (Krajský pamiatkový úrad, Prešov)	
Archeologický výskum na hrade Šariš	103
Archäologische Ausgrabung auf der Burg Šariš	103
Peter H o l e c (Katólicka univerzita, Ružomberok)	
Analýza osteologického materiálu z archeologického výskumu pri budovaní diaľnice D1 z Jánoviec do Jablonova	104
Analyse des osteologischen Materials aus der archäologischen Ausgrabung beim bau der Autobahn D1 aus Jánovce nach Jablonov	105

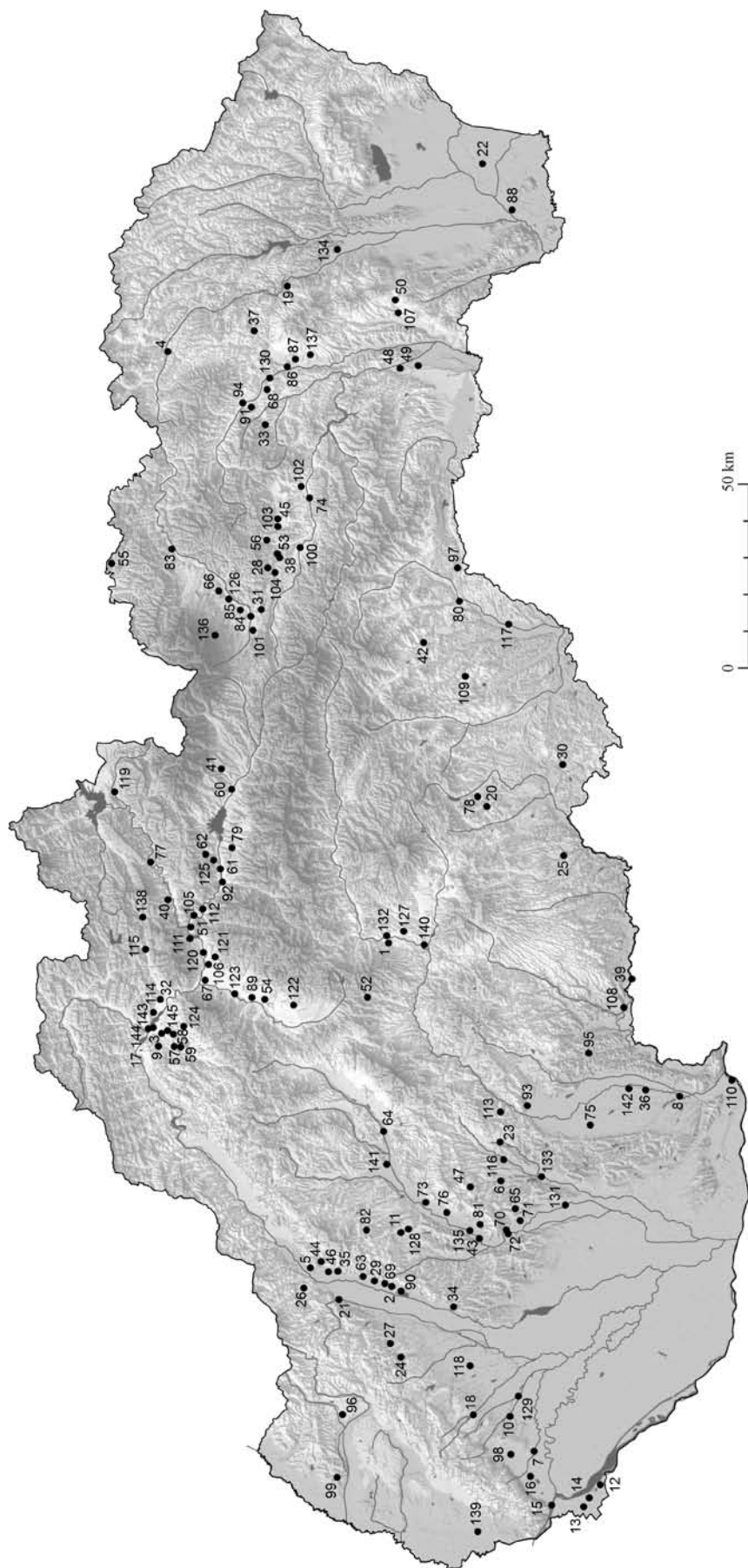
Eva H o r v á t h o v á – Lucia L u š t í k o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)	
Druhá výskumná sezóna v Prešove na lokalite Tichá dolina – Chmelové	106
Zweite Ausgrabungssaison in Prešov auf der Lokalität Tichá dolina-Chmelové	106
Rastislav H r e h a (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)	
Záchranný výskum žiarového pohrebiska v Silici	107
Rettungsausgrabung des Brandgräberfeldes in Silica	108
Rastislav H r e h a (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)	
Sídliskové objekty z doby halštatskej vo Svinici	108
Siedlungsobjekte aus der Hallstattzeit in Svinica	109
Rastislav H r e h a – Lubomíra K a m i n s k á (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)	
Povrchový prieskum v Košickom Klečenove	109
Oberflächenuntersuchung in Košický Klečenov	109
Rastislav H r e h a – Lucia L u š t í k o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)	
Sídliskové nálezy z praveku a doby rímskej v obci Rad	109
Siedlungsfunde aus der Urzeit und der Römerzeit in der Gemeinde Rad	111
Ivan C h e b e n – Petra C h e b e n o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranný archeologický výskum v Hlohovci	111
Archäologische Rettungsausgrabung in Hlohovec	112
Michal C h e b e n (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Geofyzikálne merania na Slovensku	112
Geophysikalische Messungen in der Slowakei	114
Igor C h o m a (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Záchranný archeologický výskum na stavbe „Rekonštrukcia meštianskeho domu – Baštová 6 a 8“, Bratislava	114
Archäologische Rettungsausgrabung auf dem Bauwerk „Rekonstruktion des Bürgerhauses – Baštová 6 a 8“, Bratislava	115
Igor C h o m a – Zdeněk F a r k a š – Peter N a g y – Radoslav Č a m b a l – Lucia P i l k o v á – Lenka S o r o č i n o v á (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Záchranný archeologický výskum na NKP Kostol navštívenia Panny Márie v Senici	116
Archäologische Rettungsausgrabung in dem Nationalkulturdenkmal Maria Heimsuchung-Kirche in Senica	117
Július J a k a b (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Zvyšky kostry mladého muža z hrobky Poprade-Matejovciach	118
Skelettreste eines jungen Mannes aus einer Gruft in Poprad-Matejovce	118
Július J a k a b (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Dve kostry zo staršej doby rímskej v Zohore	119
Zwei Skelette aus der älteren Römerzeit in Zohor	120
Pavol J e l í n e k (Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava) – Július V a v á k (Malokarpatské múzeum, Pezinok)	
Zisťovací výskum v priestore opevnenej osady v Budmericiach	120
Ermittlungsausgrabung im Raum des befestigten Dorfes in Budmerice	122
Lubomíra K a m i n s k á (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Mária K o t o r o v á – J e n č o v á (Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou)	
Epipaleolitická a eneolitická kamenná industria z Bystrého	122
Epipaläolithische und äneolithische Steinindustrie aus Bystré	124
Anton K a r a b i n o š (Krajský pamiatkový úrad, Prešov)	
Archeologický výskum NKP náhrobník v Hermanovciach	124
Archäologische Ausgrabung des Nationalkulturdenkmals Grabmal in Hermanovce	125
Anton K a r a b i n o š (Krajský pamiatkový úrad, Prešov) – Adriána V o ľ a n s k á (Župčany 165, Prešov)	
Epipaleolitický nález z Hermanoviec	125
Epipaläolithischer Fund aus Hermanovce	126
Anton K a r a b i n o š (Krajský pamiatkový úrad, Prešov) – Adriána V o ľ a n s k á (Župčany 165, Prešov)	
Nález škrabadla z Medzian	126
Fund eines Kratzers aus Medzany	126

Daniel K e n d r a l a (Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava) – Martin F u r m a n (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)	
Záchranný archeologický výskum v Laskári	126
Archäologische Rettungsausgrabung in Laskár	127
Mária K o t r o v á - J e n č o v á (Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou)	
Výskum exteriéru Kostola sv. Michala v Chmeľovci	127
Ausgrabung des Exterieurs von Kirche des hl. Michael in Chmeľovec	129
Mária K o t r o v á - J e n č o v á (Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou)	
Pokračovanie výskumu zaniknutého stredovekého kostola vo Vranove nad Topľou	129
Fortsetzung der ausgrabung der untergangenen mittelalterlichen Kirche in Vranov nad Topľou	130
Jozef K o v á č (Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava)	
Bratislavský hrad – líniové výkopy v areáli hradu a v jeho okolí	130
Bratislavaer Burg – Linienausgräbe im Areal der Burg und seiner Umgebung	131
Jozef K o v á č (Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava)	
Bratislavský hrad – depot poľnohospodárskeho náradia z hradného vrchu	131
Bratislavaer Burg – Depot landwirtschaftlicher Geräte von der Burganhöhe	132
Lucia K r i š k o v á (Považské múzeum, Žilina)	
Nález bronzovej sekerky z Terchovej	132
Fund einer Bronzeaxt aus Terchová	133
Marta K u č e r o v á (Múzeum v Kežmarku, Kežmarok)	
Záchranný výskum počas rekonštrukcie vodovodu v Podolínci	133
Rettungsausgrabung während der Rekonstruktion der Wasserleitung in Podolíneec	134
Marta K u č e r o v á (Múzeum v Kežmarku, Kežmarok) – JuraJ M a l e c (AA TERRA ANTIQUA, s.r.o.)	
Záchranný výskum na Mariánskom námestí v Podolínci	135
Rettungsausgrabung auf Mariánske námestie in Podolíneec	136
Marta K u č e r o v á (Múzeum v Kežmarku, Kežmarok)	
Záchranný výskum v Poprade-Matejovciach	137
Rettungsausgrabung in Poprad-Matejovce	137
Marta K u č e r o v á (Múzeum v Kežmarku, Kežmarok)	
Záchranný výskum vo Veľkej Lomnici	137
Rettungsausgrabung in Veľká Lomnica	138
Marta K u č e r o v á (Múzeum v Kežmarku, Kežmarok)	
Záchranný výskum v exteriéri kaštiela v Záborskom	139
Rettungsausgrabung im Exterieur des Kastells in Záborské	140
† Ivan K u z m a – Martin B a r t í k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Letecká prospekcia na Slovensku v roku 2010	140
Flugprospektion in der Slowakei im Jahr 2010	143
† Ivan K u z m a – Martin B a r t í k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Turecké opevnenie v Štúrove	146
Türkische Befestigung in Štúrovo	147
Klára K u z m o v á – Erik H r n č i a r i k (Trnavská univerzita, Trnava)	
Tretia sezóna výskumu románskeho karnera v exteriéri NKP r. k. Kostola sv. Mikuláša v Trnave	148
Dritte Saison der Ausgrabung des romanischen Karners im Exterieur des Nationalkulturdenkmales	
Römisch-katholische Kirche des Heiligen Nikolaus in Trnava	150
Branislav L e s á k (Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava)	
Archeologický výskum v priestoroch Vajnorského ľudového domu	150
Archäologische Ausgrabung in Räumlichkeiten von Vajnory-Volkshaus	150
Branislav L e s á k – Jozef K o v á č (Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava)	
Archeologický výskum na Skalnej ulici v Bratislave	150
Archäologische Ausgrabung auf Skalná-Str. in Bratislava	151
Branislav L e s á k – Andrej V r t e l – Jozef K o v á č (Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava)	
Archeologický výskum nádvorja Bratislavského hradu 2008–2010	151
Archäologische Ausgrabung des Hofes der Bratislavaer Burg 2008–2010	154

Róbert M a l č e k – Ján B e l j a k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výsledky záchranného výskumu na Kozačekovej ulici vo Zvolene	155
Ergebnisse der Rettungsausgrabung auf der Kozačková-Strasse in Zvolen	155
Róbert M a l č e k (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Viktória T i t t o n o v á (Hradné múzeum, Fiľakovo)	
Výsledky povrchového prieskumu vo Fiľakove	156
Resultate der Oberflächenuntersuchung in Fiľakovo	156
Róbert M a l č e k (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Tomáš Z a c h a r (Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica)	
Zisťovací výskum vo Zvolene-Podborovej	156
Ermittlungsausgrabung in Zvolen-Podborová	157
Juraj M a l e c (AA TERRA ANTIQUA, s. r. o., Rimavská Sobota)	
Záchranný archeologický výskum v Tornali	157
Archäologische Rettungsausgrabung in Tornaľa	158
Ivana M a l i n k o v á (Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou)	
Tri výskumy v intraviláne Bardejova	159
Drei Ausgrabungen im Gemeindegebiet von Bardejov	159
† Klára M a r k o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Róbert B a č a (Záhorské múzeum, Skalica)	
Sekerka zo Smolinského	160
Beil aus Smolinské	160
Vladimír M i t á š – Václav F u r m á n e k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Tretia sezóna výskumu pohrebiska v Cinobani	160
Dritte Saison der Ausgrabung des Gräberfeldes in Cinobaňa	162
Vladimír M i t á š – Ondrej O ž d ě n i (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Nové nálezy z hradu Ozdín	163
Neue Funde von der Burg Ozdín	165
Vladimír M i t á š – Zuzana P o l á k o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Hrot šípu z Malých Kršteňan	166
Pfeilspitze aus Malé Kršteňany	166
Peter M o s n ý – Ján H a r u š t i a k (AA TERRA ANTIQUA, s. r. o., Rimavská Sobota)	
Záchranný archeologický výskum na ploche stavby Aupark-Ružomberok	167
Archäologische Rettungsausgrabung auf der Fläche des Baus von Aupark-Ružomberok	168
Peter M o s n ý (AA TERRA ANTIQUA, s. r. o., Rimavská Sobota) – Róbert M a l č e k (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Tomáš Z a c h a r (Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica)	
Polykultúrne osídlenie nivy rieky Hron vo Zvolenskej kotline	169
Polykulturelle Besiedlung der Aue des Flusses Hron in Zvolen-Becken	170
Margaréta M u s i l o v á (Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava)	
NKP Bratislavský hrad – Zimná jazdiareň – archeologický výskum v rokoch 2008–2010	171
Nationalkulturdenkmal Bratislavaer Burg – Winterreithalle – archäologische Ausgrabung	172
in den Jahren 2008–2010	
Margaréta M u s i l o v á (Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava)	
Archeologický výskum v Starej radnici v Bratislave v rokoch 2008–2010	172
Archäologische Ausgrabung in Altes Rathaus in Bratislava in den Jahren 2008–2010	174
Margaréta M u s i l o v á – Jozef K o v á č (Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava)	
Archeologický výskum v Čunove, lokalita Konopiská	175
Archäologische Ausgrabung in Čunovo, Lokalität Konopiská	175
Peter N a g y (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Výskum Kostola všetkých svätých v Dechticiach	175
Ausgrabung von Kirche aller Heiligen in Dehtice	176
Adrián N e m e r g u t (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Ondrej Ž a á r (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) – Jozef B e z á k (Nové Mesto nad Váhom) – Ľubica B l a š k o v á (Súľovce 145)	
Prieskum v Žabokrekoch nad Nitrou	177
Rekognoszierung in Žabokreký nad Nitrou	178

Noémi P a ž i n o v á (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)	
Terénne aktivity katedry archeológie v Nitre	178
Terrainaktivitäten des Lehrstuhls der Archäologie in Nitra	180
Karol P i e t a – Miriam J a k u b č i n o v á – Zbigniew R o b a k – Terézia V a n g Ľ o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná	182
Ausgrabung der Frühmittelalterlichen Agglomeration Bojná	184
Veronika P l a c h á (Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava) – Pavol J e l í n e k (Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava) – Daniel K e n d r a l a (Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava) – Hana B e ň o v á – Tamara T e s l í k o v á – Gerhard P a s t i r č á k	
Prvá a druhá etapa záchranného archeologického výskumu v Bratislave-Rusovciach	186
Erste und zweite Etappe der archäologischen Rettungsausgrabung in Bratislava-Rusovce	187
Zuzana P o l á k o v á – Peter B e d n á r (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologický výskum v exteriéri kostola Reformovanej kresťanskej cirkvi v Plešivci	187
Archäologische Ausgrabung im Exterieur von Kostol Reformovanej Kresťanskej Cirkvi (Kirche der Reformierten Christlichen Kirche) in Plešivec	190
Branislav R e s u t í k (Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava)	
Archeologický výskum na Bratislavskom hrade – severná terasa	191
Archäologische Ausgrabung auf der Bratislavaer Burg – nördliche Terrasse	193
Peter R o t h (Podtatranské múzeum, Poprad)	
Výskum v Bardejove	193
Ausgrabung in Bardejov	193
Peter R o t h (Podtatranské múzeum, Poprad)	
Sledovanie zemných prác v Jelšave	194
Verfolgung der Erdarbeiten in Jelšava	194
Peter R o t h (Podtatranské múzeum, Poprad)	
Výskum pri kostole v Lesnici	194
Ausgrabung bei der Kirche in Lesnica	195
Peter R o t h (Podtatranské múzeum, Poprad)	
Výskum a sledovanie zemných prác v Levoči	195
Ausgrabung und verfolgung der Erdarbeiten in Levoča	197
Rastislav R u s n á k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologické výskumy AÚ SAV v historickom jadre Košíc	197
Archäologische Ausgrabungen des Archäologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften im historischen Kern von Košice	198
Matej R u t t k a y – Petra C h e b e n o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výskum západného krídla kaštieľa v Oponiciach	199
Ausgrabung des westlichen Flügels des Kastells in Oponice	200
Matej R u t t k a y – Henrieta B a l i o v á – Adrián N e m e r g u t – Marek V o j t e č e k – Barbara Z a j a c o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výskumy na stavbe diaľnice D1 Hričovské Podhradie – Dubná Skala	201
Ausgrabungen auf dem Bau der Autobahn D1 Hričovské Podhradie – Dubná Skala	203
Matej R u t t k a y – Peter B e d n á r – Henrieta B a l i o v á – Miriam J a k u b č i n o v á – Zuzana P o l á k o v á – Marián S o j á k – Tereza V a n g Ľ o v á – Marek V o j t e č e k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výskumy na stavbe diaľnice D1 Dubná Skala – Turany a Turany – Hubová	205
Ausgrabungen auf dem Aau der Autobahn D1 Dubná Skala – Turany und Turany – Hubová	207
Matej R u t t k a y – Mário B i e l i c h – Klaudia D a ň o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranné archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-západ – Selenec	208
Archäologische Rettungsausgrabungen auf der Trasse des Baus der Schnellstrasse R1 im Abschnitt Nitra-West – Selenec	210

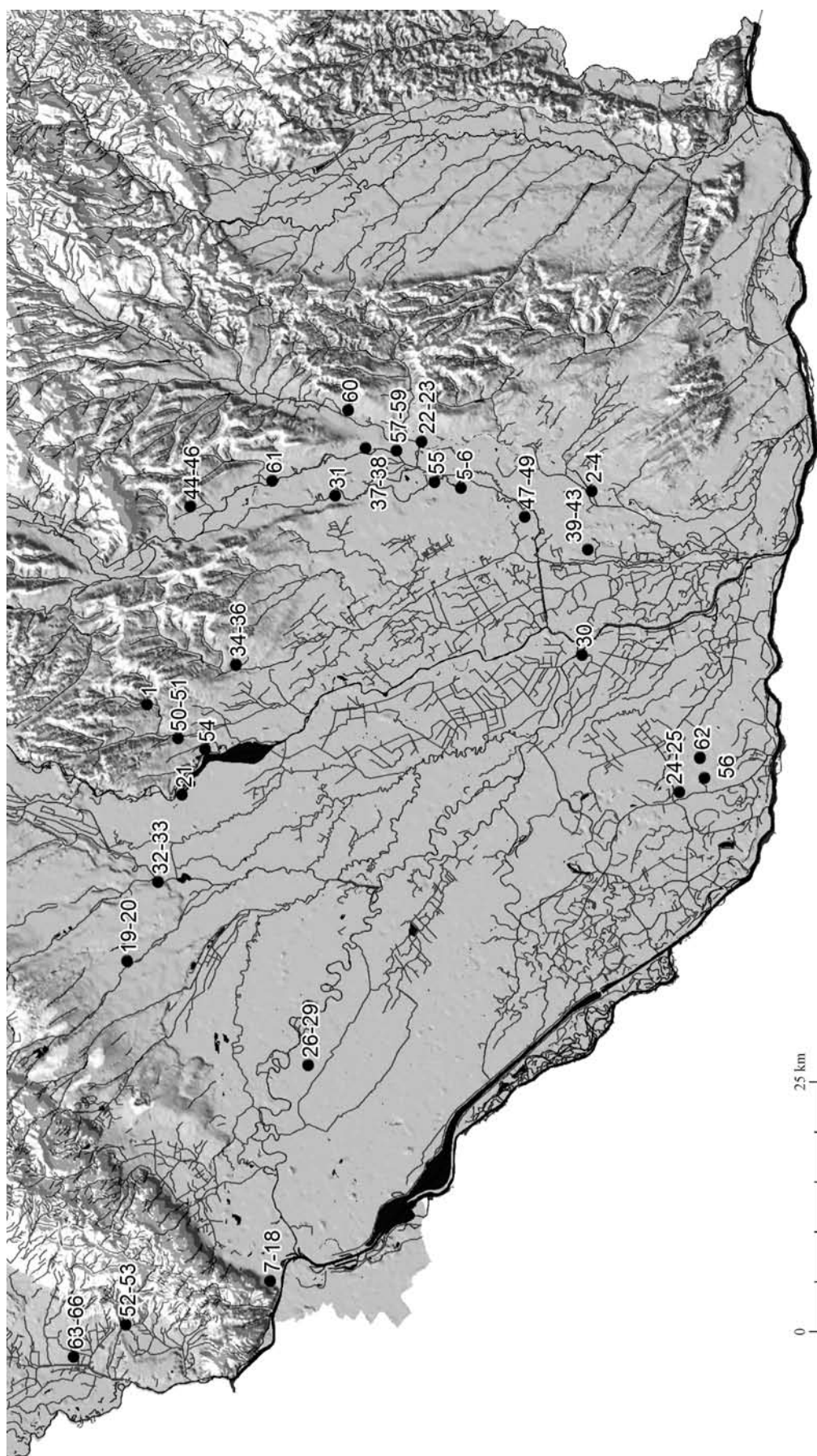
Matej R u t t k a y – Alena B i s t á k o v á – Klaudia D a ň o v á – Monika G a b u l o v á – Michal C h e b e n – Róbert M a l č e k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranne archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Selenec – Beladice	211
Archäologische Rettungsausgrabungen auf der Trasse des Baus der Schnellstrasse R1 im Abschnitt Nitra-Selenec – Beladice	215
Matej R u t t k a y – Michal C h e b e n – Adrián N e m e r g u t – Marek V o j t e č e k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranne archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Beladice-Tekovské Nemce	217
Archäologische Rettungsausgrabungen auf der Trasse des Baus der Schnellstrasse R1 im Abschnitt Beladice – Tekovské Nemce	218
Marián S a m u e l (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Krátky záchraný výskum na ulici Na vršku v Nitre	219
Kurze Rettungsausgrabung auf der Strasse „Na vršku“ in Nitra	221
Marián S a m u e l (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchraný výskum pri Kostole Všetkých svätých vo Výčapoch-Opatovciach	222
Rettungsausgrabung bei Kirche Allerheiligen in Výčapy-Opatovce	225
Marián S o j á k (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)	
Jaskynné nálezy zo Španieho Poľa a Švošova	226
Höhlenfunde aus Španie Pole und Švošov	229
Marián S o j á k (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)	
Renesančná vidlička zo Spišskej Teplice	230
Renaissance-Gabel aus Spišská Teplica	230
Marián S o j á k – Peter F e c k o (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)	
Drobné investičné akcie na Spiši	231
Kleine Investitionsaktionen in Spiš	233
Marián S o j á k – Peter F e c k o (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)	
Výskum na diaľnici D1 v Spišskom Hrhove	234
Ausgrabung auf der Autobahn D1 in Spišský Hrhov	236
Pavol S p i š á k (Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava) – Martin F u r m a n (Krajský pamiatkový úrad, Žilina) – Tatiana Š t e f a n o v i č o v á (Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava)	
Záchraný výskum na Námestí M. R. Štefánika v Trstenej	237
Rettungsausgrabung auf M. R. Štefánik-Platz in Trstená	239
Pavol S p i š á k – Jana H l a v a t á – Tatiana Š t e f a n o v i č o v á (Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava)	
Záchraný výskum v Tepličke nad Váhom a v Gbelanoch	239
Rettungsausgrabung in Teplička nad Váhom und in Gbelany	240
Jana S t e h l í k o v á – Michal Č a j k a – Jana H l a v a t á – Lenka S t r a k o v á – Tatiana Š t e f a n o v i č o v á (Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava)	
Ukončenie etapového výskumu Oravského hradu	240
Beendigung der etappen-Ausgrabung von Orava-Burg	242
Peter T ó t h (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchraný výskum v Hronovciach	243
Rettungsausgrabung in Hronovce	244
Vladimír T u r č a n – Alena Š e f č á k o v á (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Hroby z obdobia avarského kaganátu z Bratislavy-Jaroviec	245
Gräber aus der Periode des Awarischen Khaganats aus Bratislava-Jarovce	246
Ondrej Ž á r (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) – Ľubica B l a š k o v á (Súľovce 145) – Martin V l a č i k y (Štátny Geologický ústav Dionýza Štúra, Bratislava) – Mário B i e l i c h (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Povrchový prieskum na strednom a dolnom Považí	246
Oberflächen-Rekognoszierung im Gebiet von mittleren und unteren Považie (waagtal)	251
Ondrej Ž á r (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) – Martin V l a č i k y (Štátny Geologický ústav Dionýza Štúra, Bratislava) – Martina M o r a v c o v á (Štátny Geologický ústav Dionýza Štúra, Bratislava)	
Povrchový prieskum paleolitických lokalít v okolí Piešťan	252
Oberflächen-Rekognoszierung der paläolithischen Lokalitäten in der Umgebung von Piešťany	253

Mapa 1. Mapa lokalit k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 2010 (číslovanie nálezisk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 14 – 17).
 Karte 1. Karte der Fundorte zur Übersicht von archäologischen Grabungen und Funden in der Slowakei im Jahre 2010 (Nummerierung von Fundstellen entspricht den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 14 – 17).

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov													Príspevok na strane		
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek						bez možnosti datovania	
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek			
36	Hronovce, časť Domaša	Levice					*											243
37	Chmeľovec	Prešov					*							*	*			217
38	Iliašovce	Spišská Nová Ves	*				*		*	*						*		79
39	Ipeľské Predmostie	Veľký Krtíš					*			*						*		60
40	Istebné	Dolný Kubín	*															79, 98
41	Jakubovany	Liptovský Mikuláš	*															98
42	Jelšava	Revúca								*						*		194
43	Jelšovce	Nitra					*				*							58
44	Kálnica	Nové Mesto nad Váhom		*														246
45	Klčov	Levoča	*															231
46	Kočovce	Nové Mesto nad Váhom	*															246
47	Kostoľany pod Trábečom	Zlaté Moravce			*					*								30
48	Košice	Košice I								*						*		197
49	Košice, časť Barca	Košice IV					*	*										63
50	Košický Klečenov	Košice-okolie			*													109
51	Kraľovany	Dolný Kubín														*		205
52	Kremnica	Žia nad Hronom								*						*		112, 45
53	Kurimany	Levoča								*						*		231, 49
54	Laskár	Martin	*															126
55	Lesnica	Stará Ľubovňa								*						*		194
56	Levoča	Levoča					*		*	*	*	*	*	*				195, 68
57	Lietava	Žilina								*						*		234, 40
58	Lietavská Lúčka	Žilina					*											98
59	Lietavská Svinná	Žilina	*															98
60	Liptovský Mikuláš, časť Okoličné	Liptovský Mikuláš								*						*		98
61	Lisková	Ružomberok					*									*		89
62	Lúčky	Ružomberok			*				*	*						*		89
63	Lúka	Nové Mesto nad Váhom		*														246
64	Malé Kršteňany	Partizánske											*					166
65	Malý Lapáš	Nitra				*	*	*										73
66	Malý Slavkov	Kežmarok								*						*		85
67	Martin, časť Priekopa	Martin														*		205
68	Medzany	Prešov		*														126
69	Moravany nad Váhom	Piešťany		*														252
70	Nitra, časť Chrenová	Nitra	*			*					*	*						208, 211
71	Nitra, časť Janíkovce	Nitra	*								*	*						208
72	Nitra, časť Staré mesto	Nitra								*						*		33, 42, 219

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov											Príspevok na strane			
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				novovek	bez možnosti datovania	
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie				13.-16. storočie
73	Nitrianska Streda	Topoľčany											*	*	71, 178		
74	Olcnavá	Spišská Nová Ves		*						*				*	85		
75	Ondrejovce	Levice					*								22		
76	Oponice	Topoľčany												*	199		
77	Oravský Podzámok	Dolný Kubín					*	*	*					*	240		
78	Ozdín	Poltár				*							*		163		
79	Partizánska Lupča	Liptovský Mikuláš								*				*	98		
80	Plešivec	Rožňava								*				*	112, 187		
81	Podhorany, časť Sokolíky	Nitra	*									*	*		178		
82	Podhradie	Topoľčany	*							*				*	71		
83	Podolíneček	Stará Ľubovňa								*				*	133, 135		
84	Poprad	Poprad								*				*	231		
85	Poprad, časť Matejovce	Poprad							*	*				*	118, 137		
86	Prešov	Prešov											*	*	63		
87	Prešov, časť Solivar	Prešov				*			*						63, 106		
88	Rad	Trebišov		*	*	*			*						109		
89	Rakovo	Martin												*	95		
90	Ratnovce	Piešťany	*												252		
91	Ražňany	Sabinov								*	*	*	*	*	63		
92	Ružomberok	Ružomberok							*					*	167		
93	Rybník	Levice		*		*									23		
94	Sabinov	Sabinov							*						112		
95	Santovka, časť Malinovec	Levice				*									24, 25		
96	Senica	Senica											*		116		
97	Silica	Rožňava				*									107		
98	Slovenský Grob	Pezinok		*		*	*	*	*	*	*	*			62		
99	Smolinské	Senica				*									160		
100	Spišská Nová Ves	Spišská Nová Ves							*					*	231		
101	Spišská Tepliča	Poprad												*	230		
102	Spišské Vlchy	Spišská Nová Ves												*	*	231	
103	Spišský Hrhov	Levoča			*		*	*	*					*	234		
104	Spišský Štvrtok	Levoča				*			*	*				*	79, 104, 231		
105	Stankovany	Ružomberok												*	205		
106	Sučany	Martin							*						95		
107	Svinica	Košice-okolie					*								108		
108	Šahy	Levice												*	178		
109	Španie Pole	Rimavská Sobota	*						*					*	226		

Mapa 2. Mapa lokalit, na ktorých sa v roku 2010 uskutočnila letecká prospekcia (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovému číslu v tabuľke na s. 19).
 Karte 2. Karte der im Jahr 2010 durch die Luftprospektion festgestellten Fundstellen (Nummerierung von Fundstellen entspricht den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 19).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v roku 2010 uskutočnila letecká prospekcia (príspevok na str. 140 – 146 ff.; poradové čísla zodpovedajú číslam na mape 2).

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov												
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek			bez možnosti datovania	
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6. – 9. storočie	10. – 12. storočie		13. – 16. storočie
1	Báb	Nitra													*
2 – 4	Bajč	Komárno			*						*				
5 – 6	Bánov	Nové Zámky													*
7 – 18	Bratislava	Bratislava												*	
19 – 20	Cífer-Pác	Trnava													*
21	Dolná Streda	Galanta													*
22 – 23	Dolný Ohaj	Nové Zámky													*
24 – 25	Holiare	Komárno													*
26 – 29	Janíky	Dunajská Streda						*							
30	Kolárovo	Komárno													*
31	Komjatice	Nové Zámky			*?										
32 – 33	Majcichov	Trnava								*					
34 – 36	Močenok	Šaľa													*
37 – 38	Mojzesovo	Nové Zámky													*
39 – 43	Nesvady	Komárno													*
44 – 46	Nitra-Janíkovce	Nitra													*
47 – 49	Nové Zámky	Nové Zámky													*
50 – 51	Pata	Galanta													*
52 – 53	Stupava	Malacky													*
54	Šoporňa	Galanta													*
55	Šurany-Nitriansky Hrádok	Nové Zámky													*
56	Tôň	Komárno													*
57 – 59	Úľany nad Žitavou	Nové Zámky													*
60	Veľká Maňa	Nové Zámky												*	
61	Veľký Cetín	Nitra				*?									
62	Zemianska Olča	Komárno													*
63 – 66	Zohor	Malacky							*?						

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM URČENÝ NA VEDECKÉ A DOKUMENTAČNÉ ÚČELY REALIZOVANÝ NA POLOHE LICEUMI DOMB V ČIČAROVCIACH¹

Mária A t t r e s o v á – Eva H o r v á t h o v á – Rastislav H r e h a

Či č a r o v c e (okr. Michalovce), poloha L i c e u m i d o m b, revízný výskum, sídlisko, starý, stredný a mladý neolit, starší eneolit, doba bronzová, doba halštatská, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra – Výskumné pracovné stredisko Košice.

Na polohe Liceumi domb v katastri obce Čičarovce sa v priebehu mesiaca september roku 2010 počas troch týždňov uskutočnil archeologický výskum určený na vedecké a dokumentačné účely. Realizátorom výskumu bol Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou, FF UK v Prahe, v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre a Inštitútom histórie na Prešovskej univerzite v Prešove. Výskumné práce boli financované z projektu č. 146110 s názvom „Zemplín ako prostredník etnokultúrnych vzťahov medzi Potisím a územiaми severne od Karpát počas neskorého neolitu“.

Lokalita sa nachádza na miernej vyvýšenine pieskovej duny na juhozápadnom okraji bývalého JRD, dnes Agro družstva Čičarovce (obr. 1: 1). V súvislosti s rozširovaním a dostavbou hospodárskeho areálu v osemdesiatych rokoch dvadsiateho stor. sa povrch duny intenzívne planíroval a časť z nej bol i exploatovaný.

Pred začatím archeologického výskumu sme južným smerom od južnej brány družstva vytýčili dve sondy s rozmermi 40 x 45 m a 40 x 20 m, v rámci ktorých sa uskutočnil geofyzikálny prieskum. Na základe pozitívnych výsledkov geofyzikálneho merania bola na mieste s výraznými geofyzikálnymi anomáliami geodeticky vymeraná sonda I s rozmermi 20 x 3 m (obr. 1: 2). V rámci nej bolo vyčlenených 12 sektorov, z ktorých boli skúmané sektory 6, 8 a 10. Pozdĺž uvedených sektorov bol urobený rez, za účelom zorientovania sa v početnom zoskupení kultúrnych vrstiev, siahajúcich do hĺbky 2 m. V rámci sektoru 8, v hĺbke 0,40 m od súčasnej úrovne terénu sa objavil pôdorys obilnicovej jamy s priemerom ústia 0,80 m a hĺbkou 0,55 m.

Získaný keramický materiál pochádzajúci zo sondy I je výrazne zlomkovitý. Zastúpená keramika je zdobená rytým ornamentom v štýle potiskej kultúry, červeným, bielym a čiernym maľovaním, i plastickými výčnelkami. Z keramických tvarov sú v zlomkoch zastúpené miniatúrne nádobky, štvorhranná miska, vaničky, zlomky plastiky, nôžky, závažia, a nálezy dvoch zlomkov hlinenej lyžičky. Súčasťou nálezového fondu je tenkostenná a leštená keramika. Okrem keramického materiálu z obdobia mladého neolitu sa v horných vrstvách nachádzal aj keramický materiál zo starého neolitu (kultúry Tiszadob), stredného neolitu (bukovohorskej kultúry), staršieho eneolitu (tiszapolgárskej kultúry), z obdobia doby bronzovej, doby halštatskej a včasného stredoveku. Ďalšie nálezy zastupujú kamenná brúsená a štiepaná industria, zvieracie kosti, rybie kosti a zlomky korytnačieho panciera.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG, BESTIMMT FÜR WISSENSCHAFTS – UND DOKUMENTATIONSZWECKE, REALISIERT AUF DER FLUR LICEUMI DOMB IN ČIČAROVCE. Čičarovce (Bez. Michalovce), Flur Liceumi domb, Revisionsausgrabung, Siedlung, Alt-, Mittel- und Jungneolithikum, älteres Äneolithikum, Bronzezeit, Hallstattzeit, frühes Mittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra – Forschungsstelle Košice.

Die archäologische Revisionsausgrabung auf der Flur Liceumi domb im Kataster der Gemeinde Čičarovce, bestimmt für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, wurde aus Anlass von Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou FF UK in Prag (Institut für Ur- und Frühgeschichte der Philosophischen Fakultät der Karls-Universität) in Zusammenarbeit mit dem Archäologischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra und dem Institut der Geschichte der Prešov-Universität in Prešov realisiert. Die Lokalität befindet sich auf einer mäßigen erhöhten Sanddüne am südwestlichen Rand der ehemaligen Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft. Anhand der geodätischen Messung wurde die Sonde I mit Maßen 20 x 3 m, in der die Sektoren 6, 8 und 10 untersucht wurden, trassiert. Der gewonnene Fonds beinhaltete keramisches Material, datiert vorwiegend in das junge Neolithikum. Ein Teil der Funde kann in das alte, mittlere Neolithikum, älteres Äneolithikum, in die Bronzezeit, die Hallstattzeit und in das frühe Mittelalter datiert werden. Was die anderen Funde betrifft, so wurden steinerne geschliffene und Spaltindustrie, Tierknochen, Fischgräte und Bruchstücke eines Schildkrötenpanzers vertreten.

¹ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0030/15.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM SÍDLISKA ČAKANSKEJ KULTÚRY VO VEĽKÝCH DVORANOCH

Juraj B a r t í k

Veľké Dvory (okr. Topoľčany), záchranný výskum, sídlisko neopevnené, mladšia doba bronzová. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, Bratislava.

V októbri až decembri 2010 uskutočnili pracovníci SNM – Archeologického múzea v Bratislave záchranný archeologický výskum na trase prípojky vysokého napätia k fotovoltaickej elektrárni v katastrálnom území Veľké Dvorany. Lína dlhá 14,2 km, vedie povrchovo i podpovrchovo cez územie obcí Topoľčany, Malé Bedzany, Veľké Bedzany, Jacovce, Kuzmice, Bojná, Malé Dvorany a Veľké Dvorany.

Archeologické situácie a nálezy – štyri sídliskové jamy čakanskej kultúry sa podarilo identifikovať len v k.ú. Veľké Dvorany. Nálezy z nich – črepy z hrubostenných i tenkostenných nádob, kosti zvierat, kostené nástroje, fragmenty mazanice a úlomky kamenných trecích podlôžiek – tvoria typický sídliskový súbor. Mazanica s otlakami driev naznačuje existenciu súvekých nadzemných stavieb v okolí. Skupina štyroch zahĺbených objektov v línii 88 m dlhej je súčasťou sídliska z počiatku mladšej doby bronzovej. Ojedinelé fragmenty keramiky a mazanice pozorované na povrchu v okolí objektov dokladajú sídlisko tiež, nedovoľujú však spoľahlivé závery o plošnom rozsahu osady.

RETTUNGSAusGRABUNG DER SIEDLUNG DER ČAKA-KULTUR IN VEĽKÉ DVORANY. Veľké Dvorany (Bez. Topoľčany), Rettungsausgrabung, unbefestigte Siedlung, jüngere Bronzezeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum, Bratislava.

Vom Oktober bis Dezember 2010 realisierten die Mitarbeiter vom Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum in Bratislava eine archäologische Rettungsgrabung auf der Trasse des Hochspannungs-Anschlusses zum photovoltaischen Kraftwerk im Katastralgebiet von Veľké Dvorany. Eine 14,2 km lange Linie führt auf der Ober- und Unterfläche durch das Gebiet der Gemeinde Topoľčany, Veľké Bedzany, Jacovce, Kuzmice, Bojná, Malé Dvorany und Veľké Dvorany.

Archäologische Situationen und Funde – vier vertiefte Siedlungsgruben der Čaka-Kultur mit Funden von Keramik, Tierknochen, Knochengewerten und Fragmenten von Bewurf konnten nur im Katastralgebiet von Veľké Dvorany identifiziert werden.

NOVÉ NÁLEZY Z DNA VYPUSTENÉHO RYBNÍKA V BLATNOM

Juraj B a r t í k – Radoslav Č a m b a l – Lucia P i l k o v á

Blatné (okr. Senec), poloha Čihákovský mlyn, prieskum, sídlisko, eneolit, stredná doba bronzová, neskorá doba laténska, včasný stredovek – slovania, stredovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, Bratislava.

V novembri roku 2010 uskutočnili pracovníci SNM – Archeologického múzea v Bratislave prieskum dna vypustenej vodnej nádrže v Blatnom, v polohe Čihákovský mlyn. Lokalita je už z minulosti známa početnými, predovšetkým keramickými zberovými nálezmi (*Bartík et al. 2009*, 23, obr. 3–5). Povrchovým zberom sa podarilo sa doložiť sídliskové nálezy z neolitu – kultúry so staršou lineárnou keramikou (obr. 2: 4), eneolitu – Ludanickej fázy lengyelskej kultúry (obr. 2: 1–3, 5, 7, 16), strednej doby bronzovej (obr. 2: 6, 10, 11), neskorej doby laténskej (obr. 2: 8, 9, 12, 13), včasného stredoveku – Slovanov (obr. 2: 17), z 11. stor. (obr. 2: 18) a vrcholného stredoveku (obr. 2: 14, 15). Opätovne sa zbermi potvrdil aj sídliskový objekt z neskorej doby laténskej (LTD1), datovaný keltskou striebornou mincou typu Simmering a kvalitnou neskorolátenskou keramikou, točenou na kruhu (*Bartík et al. 2009*, 23; obr. 3: 2).

Literatúra

Bartík et al. 2009 – J. Bartík/R. Čambal/Z. Farkaš/M. Vrablec: Prieskum dna vypusteného rybníka v Blatnom. AVANS 2007, 2009, 23, 24.

NEUE FUNDE VOM GRUND DES ABGELASSENEN TEICHES IN BLATNÉ. Blatné (Bez. Senec), Flur Čihákovský mlyn, Erkundung, Siedlung, Äneolithikum, mittlere Bronzezeit, späte La Tène-Zeit, frühes

Mittelalter – Slawen, Mittelalter. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum, Bratislava.

Im November des Jahres 2010 realisierten die Mitarbeiter vom Slowakischen Nationalmuseum – Archäologisches Museum in Bratislava eine Erkundung des Grundes des abgelassenen Wasserbehälters in Blatné, in der Flur Čihákovský mlyn. Durch das Oberflächen-Sammeln ist es gelungen Siedlungsfunde aus dem Neolithikum – Kultur mit der älteren Linearbandkeramik, dem Äneolithikum – Ludanice-Phase der Lengyel-Kultur, der mittleren Bronzezeit, der späten La Tène-Zeit, des frühen Mittelalters – die Slawen, aus dem 11. Jahrhundert und aus dem Höchstmittelalter, zu belegen.

NÁLEZ BRONZOVÉHO NÁRAMKU V ONDREJOVCIACH²

Jozef B á t o r a

O n d r e j o v c e (okr. Levice), extravilán, poloha S t r e d n ý A n d, ojedinelý nález bronzového náramku, stredná doba bronzová. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V roku 2010 odovzdal do Archeologického ústavu SAV v Nitre, Ing. R. Valentovič z Levíc bronzový náramok, ktorý našiel v 80-tych rokoch 20. stor., na poli zvanom Stredný And.

Ide o otvorený náramok romboidného prierezu so zúženými koncami, zdobený na dorzálnnej strane rytými trojitými girlandami a zväzkami rýh. Rozmery: š. 76 cm, max. hr. 8 cm (obr. 3).

Najstaršie exempláre bronzových náramkov romboidného prierezu sa vyskytujú už v období kosziderského horizontu v závere staršej a na počiatku strednej doby bronzovej. Ide o nezdobené náramky, čo dobre potvrdzuje ich výskyt v hrobe 24 na pohrebisku Svätý Peter (predtým Dolný Peter; *Dušek 1969*, obr. 11: 1, 2). Zdobené analogické exempláre sa vyskytujú o niečo neskôr v klasickej etape vývoja mohylových kultúr, v strednej dobe bronzovej. Priamu analógiu k náramku nachádzame napr. v hrobe stredodunajskej mohylovej kultúry v Tešeticiach-Kyjoviciach na južnej Morave, ktorý na základe sprievodnej keramiky bol datovaný do horizontu Maisbirbaum-Zohor, tj. do Reineckeého stupňa BC (*Podborský 1960*, 630, obr. 219: 2). Do tohto chronologického horizontu možno zaradiť i náramok z Ondrejoviec, ktorý možno vzhľadom na jeho geografický výskyt – v oblasti dolného Pohronia s najväčšou pravdepodobnosťou kultúrne spojiť s nositeľmi karpatskej mohylovej kultúry.

Literatúra

Dušek 1969 – M. Dušek: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestlowakei. Bratislava 1969.

Podborský 1960 – V. Podborský: Hrob středodunajské mohylové kultury v Tešeticih na Moravě. Arch. Rozhledy 12, 1960, 627–630.

FUND EINES BRONZENEN ARMBANDES IN ONDREJOVCE. Ondrejovce (Bez. Levice), außerhalb der Gemeinde, Flur Stredný And, Einzelfund eines bronzenen Armbandes, mittlere Bronzezeit. Deponierung des Fundes: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Jahr 2010 übergab Ing. R. Valentovič aus Levice in das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra ein bronzenes Armband, das er in den 80er Jahren des 20. Jahrhunderts auf dem Feld, genannt Stredný And, gefunden hat.

Es handelt sich um ein offenes Armband rhombischen Querschnitts mit verengten Enden, verziert auf der dorsalen Seite mit geritzten dreifachen Girlanden und Rillenbündeln. Maße: Breite 76 cm, max. Dicke 8 cm (Abb. 3).

Die ältesten Exemplare der bronzenen Armbänder rhombischen Querschnitts kommen schon in der Zeit des Koszider-Horizontes gegen Ende der älteren und am Anfang der mittleren Bronzezeit, vor. Es handelt sich um unverzierte Armbänder, was ihr Vorkommen im Grab 24 auf dem Gräberfeld Svätý Peter (vorher Dolný Peter, *Dušek 1969*, Abb. 11: 1, 2) gut bestätigt. Die verzierten analogischen Exemplare kommen um etwas später in der klassischen Etappe der Entwicklung der Hügelgräberkultur, in der mittleren Bronzezeit, vor. Eine direkte Parallele zum Armband finden wir z. B. im Grab der mitteldanubischen Hügelgräberkultur in Tešetice-Kyjovice in Südmähren, das anhand der Begleitkeramik in das Horizont Maisbirbaum-Zohor, d. h. in die Reinecke-Stufe BC (*Podborský 1960*, 630; Abb. 219: 2) datiert wurde. In diesen chronologischen Horizont kann man auch das Armband aus Ondrejovce einreihen, das vielleicht hinsichtlich seines geographischen Vorkommens – in dem Gebiet des unteren Grantales – mit größter Wahrscheinlichkeit mit den Trägern der karpatenländischen Hügelgräberkultur kulturell verbinden kann.

² Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0036/13.

VÝSKUM OSADY ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ V RYBNÍKU³

Jozef B á t o r a

R y b n í k (okr. Levice), extravilán, poloha N a d H r o n o m, systematický výskum, opevnená osada zo staršej doby bronzovej, ojedinele materiál zo stredného neolitu, pravdepodobne železovskej skupiny a z obdobia starého eneolitu – ludanická skupina. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V roku 2010 pokračoval systematický archeologický výskum opevnenej osady zo staršej doby bronzovej, ktorý bol financovaný z prostriedkov GP VEGA č. 2/0013/10. Osada sa nachádza na jazykovitom výbežku (ostrohu) nad riekou Hron, asi 200 m severne od kameňolomu na Kusej hore. Osada, ktorá mala rozlohu asi 0,5 ha je z troch strán prirodzene chránená strmými svahmi a v jej východnej časti, kde sa nachádza mierny svah, bola vyhlbená dodnes viditeľná priekopa.

Výskum v roku 2010 bezprostredne nadviazal na sondáž v predchádzajúcej výskumnej sezóne v roku 2009 (Bátora/Rasmann 2013, 26, 27), pričom sa práce sústredili na dve miesta: na severovýchodný segment lokality, kde bolo cieľom sledovať nadväznosť sídliskovej zástavby na opevnenie a na južnú časť opevnenia, kde bolo zámerom odкрыť väčšiu časť rysujúceho sa kamenného múru z lomových kameňov, ktorý tvoril súčasť konštrukcie valového opevnenia.

Výskumom v severovýchodnej časti náleziska sa poradilo zachytiť zvyšky zástavby – domov ako aj sledovať priebeh žlabovitého objektu (sonda 7A), o ktorom sa predpokladá, že plnil funkciu odvodňovacej ryhy Prostredníctvom detailných stratigrafických pozorovaní sa ukázalo, že najstaršie z nich (napr. obj. 01 v sonde 1A) boli zahĺbené do telesa obvodového valu. Na druhej strane, doteraz najmladšia chata – obydlie zo staršej doby bronzovej, preskúmaná v severnej časti sondy 5B, bola uložená na telese krížneho valu brániaceho vstup do osady.

V južnej časti osady sa podarilo zachytiť priebeh kamenného opevnenia na úseku dlhom 12 m. Ukázalo sa, že konštrukcia opevnenia v tomto priestore je odlišná ako na severnej strane, kde sa jednoznačne potvrdila drevozemná – kazetová konštrukcia valu.

Doterajší výskum nedal jednoznačnú odpoveď na presné chronologické zaradenie v rámci jednotlivých etáp vývoja osady v záverečnom úseku staršej doby bronzovej. To bude cieľom budúceho výskumu.

Literatúra

Bátora/Rasmann 2013 – J. Bátora/K. Rasmann: Výskum osady zo staršej doby bronzovej v Rybníku. AVANS 2009, 2013, 26, 27.

AUSGRABUNG DER SIEDLUNG AUS DER ÄLTEREN BRONZEZEIT IN RYBNÍK. Rybník (Bez. Levice), außerhalb der Gemeinde, Flur Nad Hronom, systematische Ausgrabung, befestigte Siedlung aus der älteren Bronzezeit; vereinzelt Material aus dem mittleren Neolithikum, wahrscheinlich der Želiezovce-Gruppe und aus der Zeit des älteren Äneolithikums – Ludanice-Gruppe. Deponierung des Fundes: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Jahr 2010 führte die systematische archäologische Grabung der befestigten Siedlung aus der älteren Bronzezeit fort. Sie befindet sich auf einem zungenförmigen Ausläufer (Nehrung) über den Fluss Hron (Gran), ungefähr 200 m nördlich vom Steinbruch auf Kusá hora entfernt. Die Siedlung, die eine Gesamtfläche von ungefähr 0,5 Hektar hatte, ist von drei Seiten durch steile Abhänge naturgemäß geschützt und in ihrem östlichen Teil, wo sich ein mäßiger Hang befindet, war ein bis heute sichtbarer Graben ausgehöhlt. Die Ausgrabung knüpfte an die Sondierung in der vorhergehenden Forschungssaison im Jahr 2009 an, wobei sich die Arbeiten auf zwei Stellen orientierten: auf das nordöstliche Segment der Lokalität, wo das Verfolgen der Anknüpfung der Siedlungsbebauung auf die Befestigung zum Ziel wurde, und auf den südlichen Teil der Befestigung wo es zum Vorhaben wurde, einen größeren Teil der sich abgezeichneten steinernen Mauer aus Bruchstein, die einen Bestandteil der Konstruktion der Wallbefestigung bildete, bloßzulegen.

Durch die Ausgrabung im nordöstlichen Teil der Fundstelle ist es gelungen Reste einer Bebauung – Häuser zu entdecken, sowie den Verlauf eines trogförmigen Objektes (Sonde 7 A), über das man voraussetzt, das es die Funktion einer Entwässerungsrille erfüllte, zu verfolgen. Mittels stratigraphischen Detailbetrachtungen hat sich gezeigt, dass die ältesten von ihnen (z. B. Objekt 01 in der Sonde 1 A) in den Körper des Umfassungswalls vertieft wurden. Auf der anderen Seite, die bisher jüngste Hütte – Wohnstätte aus der älteren Bronzezeit, erforscht im nördlichen Teil der Sonde 5 B, lag auf dem Körper des Querwalls, der den Zutritt in die Siedlung verteidigte.

³ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0036/13.

Im südlichen Teil der Siedlung ist es gelungen den Verlauf der steinernen Befestigung auf einem 12 m langen Abschnitt zu ergreifen. Es zeigte sich, dass die Konstruktion der Befestigung in diesem Raum anders als in der nördlichen Seite ist, wo sich eindeutig die holzerd-kassettenartige Wallkonstruktion bestätigt hatte. Die bisherige Ausgrabung gab keine eindeutige Antwort auf genaue chronologische Einreihung im Rahmen der einzelnen Etappen der Entwicklung der Siedlung in der Abschlussperiode der älteren Bronzezeit. Dies wird zum Ziel der folgenden Ausgrabung.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V SANTOVKE V ROKU 2010⁴

Jozef B á t o r a

S a n t o v k a, časť M a l i n o v e c (okr. Levice), poloha T r a v e r t í n o v ý k a m e ň o l o m, opevnené sídlisko zo staršej doby bronzovej, systematický výskum hradený z prostriedkov Vlády Slovenskej republiky. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza na ľavom brehu potoka Búr, na travertínovej kope, ktorá jazykovito vybieha v smere juhozápadnom z vysokej terasy k uvedenému potoku. Leží v nadmorskej výške 152–154 m a jej zachovaná plocha je 70 x 40 m (jej pôvodná šírka bola cca 80 m, teda lokalita mala pôvodne rozlohu cca 0,6 ha). Prevažná (severozápadná) časť lokality (väčšia jej polovica) bola zničená vyše pol stor. trvajúcou exploatáciou travertínu (bývalý kameňolom II a III).

Výskum v roku 2010 nadviazal na poznatky a výsledky systematického archeologického výskumu v rokoch 2008 a 2009. V roku 2010 boli vyhlbené 3 sondy. Sondážne práce sa sústredili na vrcholovú časť náleziska, ako aj na doskúmanie južného a juhozápadného okraja. Výskumom sa potvrdili výsledky geomagnetických meraní a merania georadarom v roku 2009, ktoré v hornej časti lokality signalizovali, že sa pod povrchom nachádza viacero sídliskových objektov. Výskum ukázal, že tam existuje takmer 2 m hrubé kultúrne súvrstvie, ktoré vzniklo nepretržitým osídlením lokality v priebehu takmer celej staršej doby bronzovej. V dvoch vyhlbených sondách sa podarilo zachytiť dve, resp. až tri obydlia postavené postupne v tom istom priestore nad sebou. Na ich existenciu poukazovali hlinou vymazané a pevne udupané dlážky, ohniská, mazanica z deštrukcie ich stien, ako aj viaceré lomové kamene, ktoré pôvodne spevňovali koly, ktoré boli súčasťou konštrukcie domov. V ich interiéroch sa nachádzal mimoriadne početný archeologický materiál. Okrem početných zlomkov keramiky to boli najmä zvieracie kosti, ktoré dokladajú, že popri chove domácich zvierat stále významnú úlohu zohrával v živote tamojšieho obyvateľstva lov divých zvierat. Viaceré rybie kosti poukazujú na význam rybolovu ako dôležitej súčasti výživy. Dôležitým doplnkom potravy bolo aj zberačstvo, čo potvrdzujú nálezy napr. korýtok rybníčných.

V každom z domov sa našli kamenné podložky, ktoré slúžili na drvenie obilia. Na jeho existenciu poukazujú i početné stopy pliev zistené v prepálenej hline (mazanici) pochádzajúcej zo stien domov.

Výskum južného, resp. juhozápadného okraja lokality ukázal, že sa tam pôvodne tiež nachádzal rad domov zo staršej doby bronzovej, ktoré však boli už z väčšej časti zničené pôdnou eróziou a novodobou ťažbou travertínu. Z tamojších nálezov možno osobitne vyzdvihnúť nález pieskovcového kadľubu na odlievanie bronzových ihlíc. Možno oprávnene predpokladať, že aj v tom priestore pôvodne sa nachádzala kovolejárska dielňa. Jej umiestnenie na okraji sídliska bolo logické, pretože pri tavení a odlievaní sa pracovalo s ohňom, ktorý bol potenciálnym nebezpečenstvom požiaru.

Archeologický výskum v roku 2010, podobne ako v predchádzajúcich sezónach potvrdil, že v Santovke sa nachádza archeologické nálezisko európskeho významu, ktorého ďalší systematický výskum detailne osvetlí život človeka staršej doby bronzovej.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG IN SANTOVKA IM JAHR 2010. Santovka, Teil Malinovec (Bez. Levice), Flur Travertínový kameňolom (Travertinsteinbruch), befestigte Siedlung aus der älteren Bronzezeit. Deponierung des Fundes: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Lokalität befindet sich auf dem linken Ufer des Baches Búr, auf einer Travertin-Kuppe, die zungenartig in südwestlicher Richtung von hoher Terrasse zum genannten Bach ausläuft. Sie liegt in der Seehöhe 152–154 m ü. d. M. und ihre erhaltene Fläche ist 70 x 40 m (ihre ursprüngliche Breite war ca. 80 m, also die Lokalität hatte eine ursprüngliche Gesamtfläche von ungefähr 0,6 Hektar). Die Ausgrabung im Jahr 2010 knüpfte an die Erkenntnisse und Resultate der systematischen archäologischen Ausgrabung in den Jahren 2008 und 2009, an. Die Sondierungsarbeiten konzentrierten sich auf

⁴ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0036/13.

den Gipfelteil der Fundstelle wie auch auf Nachforschung des südlichen und südwestlichen Randes. Durch die Ausgrabung bestätigten sich die Resultate der geomagnetischen Messungen sowie Messungen mit dem Georadar im Jahr 2009, die im oberen Teil der Lokalität signalisiert hatten, dass sich dort unter der Oberfläche mehrere Siedlungsobjekte befinden. Die Ausgrabung zeigte, dass dort eine fast 2 m dicke kulturelle Schichtenfolge existiert, die durch ununterbrochene Besiedlung der Lokalität im Laufe der fast ganzen älteren Bronzezeit entstanden ist. In zwei ausgetieften Sonden ist es gelungen, zwei, bzw. bis drei Behausungen zu entdecken, die stufenweise nach und nach in demselben Raum aufeinander aufgebaut wurden. Auf ihre Existenz wiesen von Ton geschmierte und fest niedergedrehte Fußböden, Feuerstellen, Bewurf aus der Destruktion ihrer Wände sowie mehrere Bruchsteine, die ursprünglich die Pfähle festigten, die Bestandteil der Konstruktion der Häuser waren, hin. In ihren Innenräumen befand sich außergewöhnlich zahlreiches archäologisches Material. Außer zahlreichen Keramikbruchstücken waren es vor allem Tierknochen, die belegen, dass neben der Zucht von Haustieren eine immer mehr bedeutende Rolle im Leben der dortigen Bevölkerung die Jagd auf Wildtiere spielte. Mehrere Fischgräten deuten auf die Bedeutung des Fischfanges als einen wichtigen Bestandteil der Ernährung, hin. Eine bedeutende Ergänzung der Nahrung war auch das Sammeln, was Funde von z. B. Flussmuscheln bestätigten.

In jedem der Häuser fand man steinerne Unterlagen, die zum Getreidezermahlen dienten. Auf ihre Existenz zeigen auch zahlreiche Spuren nach Spreu, die in dem verbrannten Ton (Bewurf), stammend von den Wänden der Häuser, festgestellt wurden.

Die Ausgrabung des südlichen, bzw. südwestlichen Randes der Lokalität hat gezeigt, dass sich auch dort ursprünglich eine Reihe von Häusern aus der älteren Bronzezeit befand. Sie wurden jedoch größtenteils durch Bodenerosion und neuzeitliche Travertin-Förderung vernichtet. Von dortigen Funden kann insbesondere der Fund einer Sandstein-Gussform zum Abguss von Bronzenadeln hervorgehoben werden. Es kann berechtigt vorausgesetzt werden, dass sich auch in diesem Raum ursprünglich eine Metallgießerei-Werkstatt befand. Ihre Platzierung am Rand der Siedlung war logisch, da man beim Schmelzen und Abgießen mit Feuer arbeitete, das potentiell die Gefahr eines Brandes war.

NÁLEZ ŽELEZNÝCH PREDMETOV V SANTOVKE⁵

Jozef B á t o r a

Santovka (okr. Levice), intravilán obce, pozemok pri dome J. Lauku, nález železnej ostrohy a strmeňa pri hĺbení kanalizačnej ryhy, včasnostredoveké obdobie. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV Nitra.

V roku 2009 odovzdal do Archeologického ústavu SAV v Nitre, miestny obyvateľ J. Lauko železnú ostrohu a strmeň, ktoré našiel pri hĺbení kanalizačnej ryhy za svojím domom. Podľa informácie nálezcu sa pri nájdených predmetoch nenachádzali ani ľudské ani zvieracie kosti.

Opis predmetov

1. Železná ostroha s ramenami polkruhového prierezu zahnutými do tvaru písmena U, zakončenými obdĺžnikovitou platničkou s tromi kolmo na os ramien umiestnenými nitmi. Na vrchole oblúka sa nachádza krátky štvorhranný bodec. Výška 100 cm a bodec 27 mm, rozpätie ramien 90 cm (obr. 4: 1).
2. Železný strmeň s rovným stúpadlom. Ramená a stúpadlo vytvárajú rovnoramenný trojuholník, poškodené uško je nasadené priečne. Krčok strmeňa tvorí guľovité zosilnenie Ø 27 cm. Stúpadlo je v strede zosilnené rebrom; zachov. v. 164 cm, max. š. 112 cm, š. stúpadla 39 cm (obr. 4: 2).

Železné ostrohy podobné exemplárom zo Santovky sú známe z viacerých včasnostredovekých pohrebísk, na juhozápadnom Slovensku (*Bialeková 1977*). Z novších nálezov možno spomenúť napr. ostrohy z hrobov v Kopčanoch na Záhorí (*Baxa/Hošek/Ottenwelter/Děd 2010*, obr. 10, 11). Dávnejšie sa analogické strmene našli aj v rozrušených staromaďarských hroboch v Hostiach, okr. Galanta (*Nevizánsky 1978*, obr. 1: 1, 6). Vo východnej Európe sa strmene s priečne nasadeným uškom a guľovito zosilneným krčkom neobjavili. Vyskytujú sa však v západnej Európe a exemplár zo Santovky je blízky typu Immenstedt (*Rempel 1966*, 39).

Železnú ostrohu a železný strmeň možno na základe analógií datovať do záveru 9. prípadne na začiatok 10. stor.

⁵ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0036/13.

Oba železné predmety sa našli na ľavom brehu potoka Búr, v inundačnom území, v blízkosti jeho dnešného toku. Takéto nálezové okolnosti umožňujú oprávnené predpokladať, že uvedené súčasti bojovníckeho výstroja nepochádzajú z hrobu, ale že sú najskôr depóniom votívneho charakteru vo vlhkom (vodnom) prostredí v blízkosti travertínovej kopy.

Literatúra

Baxa a kol. 2010 – P. Baxa/J. Hošek/E. Ottenwelter/J. Děd: Restaurátorsko-konzervátorský průzkum nálezu z lokality Kopčany. Arch. Rozhledy 62, 2010, 492–513.

Bialeková 1977 – D. Bialeková: Sporen von slawischen Burgplätzen in Pobedim. Slov. Arch. 25, 1977, 103–157.

Nevizánsky 1978 – G. Nevizánsky: Staromadžarské jazdecké hroby v Hostiach, okr. Galanta. Arch. Rozhledy 30, 396–393.

Rempel 1966 – H. Rempel: Reihengräberfriedhofe des 8. bis 11. Jahrhunderts aus Sachsen-Anhalt. Sachsen und Thüringen. Berlin.

FUND EISERNER GEGENSTÄNDE IN SANTOVKA. Im Jahr 2009 übergab der Ortseinwohner J. Lauko in das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra einen eisernen Sporn und einen Steigbügel, die er hinter seinem Haus beim Ausschachten der Kanalisationsrinne gefunden hat. Laut der Information des Finders waren bei den gefundenen Gegenständen keine menschliche oder Tierknochen.

Beschreibung der Gegenstände: 1. Eiserner Sporn mit Armen halbkreisförmigen Querschnitts, gebogen in die Form des Buchstaben U, beendet mit einem rechteckigen Plättchen mit drei senkrecht an die Achse der Arme platzierten Niete. An der Spitze des Bogens befindet sich ein kurzer vierkantiger Stachel. Höhe 100 mm und Stachel 27 mm, Spannweite der Arme 90 mm (Abb. 4: 1). 2. Eiserner Steigbügel mit flacher Trittplatte. Die Arme und die Trittplatte bilden ein gleichschenkliges Dreieck, eine beschädigte Öse ist schräg eingesetzt. Den Steigbügelhals bildet eine kugelartige Verstärkung Ø 27 mm. Die Trittplatte ist in der Mitte mit einer Rippe verstärkt; erhaltene Höhe 164 mm, max. Breite 112 mm, Breite der Trittplatte 39 mm (Abb. 4: 2).

Eiserne Sporen, ähnlich den Exemplaren aus Santovka, sind aus mehreren frühmittelalterlichen Gräberfeldern in der südwestlichen Slowakei (*Bialeková 1977*) bekannt. Von neueren Funden können z. B. Sporen aus den Gräbern in Kopčany auf Záhorie (*Baxa/Hošek/Ottenwelter/Děd 2010*, Abb. 10 und 11) erwähnt werden. Vor längerer Zeit fand man analoge Steigbügel auch in den zerstörten altmagyarischen Gräbern in Hoste, Bez. Galanta (*Nevizánsky 1978*, Abb. 1: 1, 6). In Osteuropa sind Steigbügel mit schräg angesetzter Öse und kugelartig verstärktem Hals nicht zum Vorschein gekommen. Sie kommen jedoch in Westeuropa vor und das Exemplar aus Santovka steht dem Typ Immenstedt nahe (*Rempel 1966*, 39).

Den eisernen Sporn und den eisernen Steigbügel kann man anhand der Analogien in den Abschluss des 9., event. in den Anfang des 10. Jahrhunderts datieren.

Beide eiserne Gegenstände wurden am linken Ufer des Baches Búr gefunden, im Inundationsgebiet, in der Nähe seines gegenwärtigen Laufes. Diese Fundumstände erlauben berechtigt vorauszusetzen, dass die erwähnten Bestandteile der Kriegerausrüstung nicht aus einem Grab stammen, sondern dass sie eher Deponium eines Votivcharakters im nassen (Wasser-) Milieu in der Nähe eines Travertinhaufens sind.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU A PRIESKUMU VO VRÁBĽOCH⁶

Jozef B á t o r a – Claus-Michael H ü s s e n – Róbert Ö l v e c k y – Ján R a j t á r – Knut R a s s m a n n – Peter T ó t h – Kay W i n k e l m a n n

V r á b ľ e (okr. Nitra), poloha F i d v á r, ohradené sídlisko kultúry s mladšou lineárnou keramikou, sídlisková aglomerácia a pohrebisko zo staršej doby bronzovej, rímsky dočasný tábor, germánske sídlisko, sondážny výskum, geomagnetické meranie, slovensko-nemecká výskumná spolupráca. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V roku 2009 v polohe Fidvár na ľavom brehu Žitavy a v jej priľahlom okolí uskutočnila nemecká firma Sensys z Golmu ďalšie rozsiahle geofyzikálne merania na ploche vyše 67 ha. Okrem opevnenia z doby bronzovej v polohe Fidvár (*Bátora et al. 2009*, 10, 11, obr. 3, 4) sa na výsledných mapách nameraných

⁶ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0036/13.

anomálií v polohe Veľké Lehemby ukázali zreteľné stopy priekop dvoch dočasných rímskych táborov a neolitickej ohradenej osady. Väčší z dočasných rímskych táborov označený ako tábor 1 dosahoval v severojužnom smere dĺžku približne 740 m, jeho šírka v západovýchodnom smere dosahovala prinajmenej 400 m. Jeho rozlohu možno odhadovať okolo 30 ha. V dlhom východnom fronte tohto tábora sa črtali dve prerušenia priekopy pre vstupy, ďalšie dve sa ukazovali v strede kratších frontov na severnej a južnej strane. Pred všetkými vstupmi sa črtali aj predsunuté krátke úseky priekop (*tituli*). Druhý tábor 2, ktorý sa primkýnal k terase Žitavy a svojou plochou zaberá aj polohu Fidvár, bol opevnený dvojistou priekopou. Jeho rozmery dosahovali najmenej 400 x 255 m, takže jeho rozlohu možno odhadnúť na viac než 10 ha. Vo východnom fronte tábora sú badateľné dve prerušenia pre vstupy, pred jedným z nich aj predsunutý úsek priekopy. Plochy táborov sa zrejme čiastočne prekrývali, čo poukazuje na ich časovú následnosť (Bátora et al. 2013, 25, 26). Opevnenie neolitickej osady malo nepravidelný oválny tvar s rozlohou 14,4 ha. V jeho priebehu sa črtá päť prerušení – zrejme vstupov, pričom jeden je situovaný na severnej a štyri v južnej časti opevnenia. Plocha dočasného rímskeho tábora 1 z väčšej časti prekrývala opevnenú plochu neolitického sídliska.

V roku 2010 sa v rámci spoločného projektu Archeologického ústavu SAV v Nitre a Römisch-Germanische Kommission des DAI vo Frankfurte nad Mohanom realizoval ďalší výskum a prieskum, ktorý nadviazal na poznatky získané v predošlom roku. Pozostával z dvoch častí. Prvou bola zisťovacia sondáž, druhou geomagnetické meranie a vrtanie geologickým vrtákom.

Zisťovacia sondáž sa realizovala na dvoch miestach. Juhovýchodne od polohy Fidvár, v priestore pohrebiska zo staršej doby bronzovej, bola na mieste rysujúcej sa tmavej obdĺžnikovej štruktúry zistenej pri geomagnetickej prospekcii vyhlbená sonda (sonda 25) s rozmermi 2 x 3 m. Po odstránení ornice sa v hĺbke 0,40 m vrysovala obdĺžniková hrobová jama (orientovaná v smere Z-V). V jej pôvodne bledohnedej výplni sa rysovali dva oválne flaky čiernej farby, z ktorých väčší na južnej strane vybiehal i mimo hrobovej jamy. Evidentne šlo o stopy po dvoch šachtách, ktoré vznikli pri sekundárnom otvorení hrobu. Rez stredom výplne hrobovej jamy potvrdil ich vzájomnú superpozíciu a fakt, že šachty boli vyhlbené následne s určitým časovým odstupom. Dôsledkom takéhoto dvojnásobného sekundárneho otvorenia hrobu bolo, že vo výplni oboch šacht sa našli rozhádzané kosti z neúplnej kostry nedospelého jedinca. V hornej časti výplne mladšej šachty sa našiel fragment bronzovej špirály a nevýrazné zlomky keramiky.

Ďalšia sondáž sa uskutočnila v polohe Veľké Lehemby, východne od aglomerácie zo staršej doby bronzovej, v priestore východnej časti priekopy ohradenej osady z obdobia kultúry s mladšou lineárnou keramikou a dočasného vojenského tábora 1 z doby rímskej.

Na základe geomagnetických meraní boli vytýčené tri zisťovacie rezy R 1 – R 3. Rez R 1 bol vytýčený v priestore pri severnom vstupe východného frontu väčšieho rímskeho tábora 1 priečne na priebeh jeho priekopy v dĺžke 15 m. Rez R 2 taktiež o dĺžke 15 m priečne na predsunutý úsek priekopy (*titulum*) pred týmto vstupom tábora a rez R 3 v rovnakej dĺžke priečne na priebeh opevnenia neolitickej osady. Všetky rezy so šírkou 1 m sa do hĺbky 40–55 cm vyhlbili zemným strojom.

V reze R 1 sa vo vzdialenosti 4–7 m od jeho východného okraja pod vrstvou ornice a humusovitého podorničia v hĺbke 0,55–0,60 m v žltom sprašovitom podloží črtal obrys tmavohnedej hlinitej zásypu priekopy tábora, ktorý dosahoval šírku 2,7–2,8 m. V tomto priestore sa rez rozšíril zemným strojom severným smerom o plochu 2,5 x 4,5 m. Iné objekty sa v reze nezistili. Detailný rez priekopou sa hlbil ručne. Priekopa mala v profile pravidelný hrotitý tvar, jej svahy zvierali uhol približne 80°, mierne zaoblené dno siahlo do hĺbky 1,80 m od terajšieho povrchu. Jej západný (vnútorný) i východný (vonkajší) svah sa plynulo, šikmo pod uhlom približne 45° od horizontálnej roviny zvažoval k zaoblenému dnu. Pôvodnú šírku priekopy v úrovni terénu možno odhadnúť na 3,4–3,6 m. Z výplne priekopy, ktorú tvorila takmer homogénna hnedá hlina prestúpená len nad dnom dvomi tenkými svetlejšími splachovými vrstvičkami, sa okrem niekoľkých zlomkov zvieracích kostí nezískali žiadne nálezy.

V reze R 2 umiestnenom priečne na predsunutý úsek priekopy pred vstupom do tábora sa v hĺbke 40–50 cm po začistení črtal tmavohnedý hlinitý zásyp priekopy vo vzdialenosti 5–7,5 m od východného okraja rezu. Priekopa v tejto úrovni dosahovala šírku 2,3–2,4 m. Rez priekopou sa ďalej hlbil ručne. Priekopa bola zahĺbená do žltosivého sprašovitého podložia a jej výplň tvorila pomerne homogénna hnedá hlina, ktorá bola v spodnej časti prestúpená svetlejšími vrstvičkami, ktoré vznikli prirodzeným zanášaním priekopy spláchnutím hliny z jej svahov a okrajov dažďovou vodou. V profile mala priekopa pravidelný hrotitý tvar, jej svahy sa zvažovali približne pod uhlom 50° od horizontálnej roviny a zvierali uhol približne 80°. Zaoblené dno siahlo do hĺbky 1,60 m od terajšieho terénu a pôvodnú šírku priekopy v úrovni terénu možno odhadnúť na 2,8–3,0 m. Z výplne priekopy sa nezískali žiadne nálezy.

Rez R 3 vyhlbený vo východnej časti ohradeného areálu osady z obdobia kultúry s mladšou lineárnou keramikou potvrdil existenciu priekopy vo východnej časti a palisádového žlabu v západnej časti rezu. Priekopa dosahovala šírku 3,8 m, v dolnej časti 2,8 m a jej hĺbka dosahovala 0,8 m. Dno bolo mierne zaoblené, miestami takmer rovné. Steny priekopy boli v hornej časti zošíkmené, v dolnej časti zvislé. V reze sa zistil aj priebeh palisádového žlabu, ktorý dosahoval šírku približne 1,1 m a hĺbku 0,2 m. V profile mal žlab plytký misovitý tvar. Črepový materiál získaný z výplne priekopy umožnil rámcové datovanie do záveru kultúry s lineárnou keramikou a počiatku železovskej skupiny. V palisádovom žlabe sa nenašiel žiaden archeologický materiál. Z horizontálnej stratigrafie a podľa jeho priebehu na výslednej mape geofyzikálnych meraní (lemuje po celom obvode priekopy z vnútornej strany) je zrejme, že súvisí s ohradením neolitickej osady.

Vo všetkých troch rezoch sa v profiloch priekop zmerala kapametrom magnetická susceptibilita ich výplne v bodovej štvorcovej sieti 0,2 x 0,2 m a odobrali sa vzorky na pedologické, paleobotanické, palynologické a malakozoologické analýzy.

V ohradenom areáli neolitickej osady, ako aj mimo neho najmä v smere severnom a východnom, sa geomagnetickým meraním zistilo niekoľko desiatok dlhých neolitických domov usporiadaných v pravidelných radoch. V prípade tejto osady ide o prvú ohradenú osadu kultúry s lineárnou keramikou zistenú na území Karpatskej kotliny. Najbližšie k nej leží ohradená osada vo Vedroviciach na južnej Morave, ktorá však bola menšia, mala rozlohu cca 12 ha (Ondruš 2002, 13, obr. 2). Ohradený priestor osady vo Vrábľoch sa rozprestieral na ploche takmer 15 ha.

Veľkoplošným geofyzikálnym meraním vo Vrábľoch sa prvýkrát podarilo objaviť dočasné rímske poľné tábory v Požitaví hlbšie v kvádskom území, vo vzdialenosti okolo 60 km od limitu na Dunaji. O ich jednoznačnej identifikácii a funkcii svedčí tak tvar, ako aj rozsah ich pôdorysov, ale najmä charakteristický fortifikačný prvok – predsunuté úseky obranných priekop (*tituli*) pred vstupmi táborov. Napriek tomu, že výskumom sa z výplne priekop tábora 1 nezískali žiadne nálezy, s veľkou pravdepodobnosťou možno obidva tábory datovať do obdobia markomanských vojen. Pri výstavbe plynovodu sa už v roku 1980 zistilo južne od polohy Fidvár (Zemný hrad) na zvažujúcom sa svahu a okraji terasy i v inundácii rieky Žitavy v polohe Dolné Lúky germánske sídlisko (Točík 1981, 298), ktoré potvrdilo i povrchové zberové nálezy z roku 2007 (Bátora/Eitel/Falkenstein/Rassmann 2009, 26). Nález jednodielnej bronzovej spony typu Almgren 68 s dvomi kruhovými otvormi v zachycovači naznačuje, že najstaršie germánske osídlenie tejto polohy by bolo možné datovať už do záveru 1. stor. Južný front opevnenia veľkého tábora 1 poukazuje na to, že jeho plocha zaberala a prekryla aj časť germánskeho sídliska. Ďalšie zberové nálezy z tohto priestoru, ako je fragment bronzovej rímsko-provinciálnej kolienkovitej spony, deformovaná kuželovitá olovnica, ale najmä masívne bronzové kovanie s ozdobným prelamaným nástavcom z rímskeho jarma záprahu voza, ktoré možno datovať do druhej polovice 2. až prvej tretiny 3. stor., tak zrejme už súvisia s pobytom rímskych vojsk a s vybudovaním táborov v období markomanských vojen.

Objavené dočasné rímske tábory vo Vrábľoch, podobne ako tábory v Cíferi-Páci (Rajtár 2013, 189–192), boli situované hlbšie v germánskom území a naznačujú smery postupu rímskych vojsk počas markomanských vojen pri vojnových výpravách proti Kvádum (Rajtár/Hüssen, v tlači). Tábor 2 vo Vrábľoch je dosiaľ jediný známy dočasný rímsky tábor severne od Dunaja, ktorý mal dvojitú líniu priekopového opevnenia. To by mohlo poukazovať na jeho dlhšie využívanie. Výskyt dvoch táborov v jednom priestore svedčí o viacnásobnom využití strategicky výhodného miesta buď počas jednej, alebo i rôznych vojenských operácií, prípadne i fáz markomanských vojen. Rozdielne veľkosti táborov zároveň dokladajú, že v priebehu markomanských vojen na kvádskom území popri menších oddieloch operovali aj veľké rímske vojenské zoskupenia. Zo vzdialenosti táborov vo Vrábľoch okolo 60 km od najbližších táborov v Radvani nad Dunajom a vo Virte pri ústí Žitavy do Dunaja je zrejme, že rímske jednotky sa počas presunov museli prinajmenej jedenkrát utáboriť. Rovnako je zrejme, že na zabezpečenie spojenia a zásobovania tohto vojska museli vybudovať aj niekoľko oporných, zásobovacích a kontrolných bodov. Na spojovacej trase vedúcej pravdepodobne pozdĺž rieky Žitavy, resp. v jej širšom údolí, tak možno predpokladať ďalšie dosiaľ neobjavené dočasné rímske opevnenia z obdobia markomanských vojen.

Ďalšie prieskumné aktivity v roku 2010 sa uskutočnili v priestore akropoly opevneného sídliska zo staršej doby bronzovej a v medzipriestore medzi druhou a treťou priekopou, na miestach rysujúcich sa pravidelných radov obydľí. Realizovala sa séria vrtaní geologickým vrtákom za účelom odobratia vzoriek na chemickú analýzu. V spolupráci s nemeckou firmou Sensys sa realizovali geomagnetické merania vysokovýkonnou technikou (prístroj AMOS a MAGNETO-MX) na ďalších plochách priliehajúcich k sídlisku zo staršej doby bronzovej v smere južnom a k sídlisku z doby neolitickej v smere východnom a severnom (až za Kováčovský potok). Tým dosiahla geomagneticky súvisle zameraná plocha rozlohu

okolo 120 ha. Výsledkom meraní bolo zistenie ďalších sídliskových a pohrebiskových štruktúr, ktoré poukazujú na mimoriadnu koncentráciu pravekého a včanohistorického osídlenia ľavobrežnej terasy rieky Žitava južne od Vrábľov.

Literatúra

- Bátora/Eitel/Falkenstein/Rassmann 2009* – J. Bátora/B. Eitel/F. Falkenstein/K. Rassmann: Výsledky povrchovej prospekcie na lokalite Fidvár pri Vrábľoch. AVANS 2007, 2009, 25–27.
- Bátora et al. 2009* – J. Bátora/B. Eitel/S. Hecht/A. Koch/K. Rassmann/G. Schukraft/K. Winkelmann: Fidvár bei Vrábľa (Kr. Nitra, Südwestslowakei). Untersuchungen auf einem äneolithisch-frühbronzezeitlichen Siedlungshügel. Germania 87, 2009, 1–23.
- Bátora et al. 2013* – J. Bátora/F. Lüth/K. Rassmann/K. Winkelmann: Výsledky archeologického výskumu a prieskumu vo Vrábľoch. AVANS 2009, 2013, 25, 26.
- Ondruš 2002* – V. Ondruš: Dvě pohřebišťe lidu s neolitickou lineární keramikou ve Vedrovicích. In: V. Podborský a kol. (Ed.), Dvě pohřebišťe lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích na Moravě. Brno 2002, 9–149.
- Rajtár 2013* – J. Rajtár: Rímske poľné tábory v Cíferi. AVANS 2009, 2013, 189–192.
- Rajtár/Hüssen, v tlači* – J. Rajtár/C.-M. Hüssen: Römische Feldlager aus der Zeit der Markomannenkriege in der Slowakei. In: Proceedings of the XXI International Limes Congress at Newcastle upon Tyne, 2009.
- Točík 1981* – A. Točík: Prieskumy a výskumy na juhozápadnom Slovensku. AVANS 1980, 1981, 296–311.

RESULTATE DER ARCHÄOLOGISCHEN AUSGRABUNG UND ERKUNDUNG IN VRÁBLĚ. Vrábľa (Bez. Nitra), Flur Fidvár, eine umzäunte Siedlung der Kultur mit der jüngeren Linearbandkeramik, Siedlungsagglomeration und Gräberfeld aus der älteren Bronzezeit, zeitweiliger Römerlager, germanische Siedlung, Sondierausgrabung, geomagnetische Messung, slowakisch-deutsche Forschungszusammenarbeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Im Jahr 2009 in der Flur Fidvár am linken Ufer von Žitava und in ihrer anliegenden Umgebung fanden umfassende geophysikalische Messungen auf einer Fläche von fast 80 Hektar statt (*Bátora et al. 2009*, 10–11, Abb. 3–4). Außer der Befestigung aus der Bronzezeit in der Flur Fidvár hatten sich auf den Schlusslandkarten in der Lage Veľké Lehemby Spuren eines Grabens einer neolithischen umzäunten Siedlung und von zwei zeitweiligen Römerlagern gezeigt (*Bátora et al.*, 2013, 25, 26).

Im Jahr 2010 führte man in der geomagnetischen Prospektion fort, es wurde eine Serie von geologischen Bohrungen und an zwei Stellen eine Sondierausgrabung durchgeführt. Im Raum des Gräberfeldes aus der älteren Bronzezeit wurde eine Sonde mit Maßen 2 x 3 m ausgehöhlt. In der Tiefe von 0,40 m hat sich eine rechteckige Grabgrube, orientiert in Richtung West – Ost, mit Spuren nach zwei Schächten nach sekundärem Öffnen des Grabes, die mit gewissem Zeitabstand ausgehöhlt wurden, abgezeichnet. In der Ausfüllung der Schächte fand man verstreute Knochen vom Skelett eines minderjährigen Individuums, im oberen Teil der Ausfüllung des jüngeren Schachts ein Fragment einer bronzenen Spirale und ausdruckslose Keramikbruchstücke.

Eine weitere Sondierung fand in der Flur Veľké Lehemby, im Raum des östlichen Teils des Grabens der umzäunten Siedlung aus der Zeit der Kultur mit der jüngeren Linearbandkeramik und eines größeren römischen Militärlagers (T 1), statt. Anhand der geomagnetischen Messungen wurden drei Ermittlungseinschnitte mit der Länge 15 m trassiert. Der Einschnitt R 1 war im Raum bei dem nördlichen Eingang der östlichen Front des Lagers, quer auf den Lauf seines Grabens, platziert, der Einschnitt R 2 quer auf den vorgeschobenen Abschnitt des Grabens (*titulum*) vor diesem Eingang und der Einschnitt R 3 quer auf den Lauf der Befestigung der neolithischen Siedlung (R1 – R3). Alle Einschnitte wurden bis zur Tiefe von 40–55 cm mit einer Erdmaschine ausgehöhlt.

Im Einschnitt R 1 trat in der Tiefe von 0,55–0,60 m im gelben Löss-Untergrund Umriss einer dunkelbraunen lehmigen Zuschüttung des Lagergrabens hervor. Ein detaillierter Querschnitt hat gezeigt, dass der Graben eine regelmäßige spitzige Form hatte und ihr mäßig abgerundeter Grund in die Tiefe von 1,80 m reichte. Die ursprüngliche Breite kann auf 3,4–3,6 m geschätzt werden. Aus der dunkelbraunen homogenen lehmigen Ausfüllung des Grabens, nur mit zwei dünnen helleren kleinen Schichten über den Grund, hat man außer einigen Bruchstücken von Tierknochen keine Funde gewonnen.

Im Einschnitt R 2 traf die dunkelbraune lehmige Zuschüttung des Grabens in der Tiefe von 40–50 cm hervor. Er war in den gelbgrauen Löss-Untergrund 1,60 m vertieft und seine ursprüngliche Breite kann auf 2,8–3,0 m geschätzt werden. Im Profil hatte der Graben eine regelmäßige spitzige Form und ihre Ausfüllung bildete homogene braune Erde, die im unteren Teil von mehr hellen Schichten, aus ihren Hängen und Rändern abgespült, überschritten wurde.

Der Einschnitt R 3 bestätigte den Verlauf des Grabens und der Palisadenrinne des umzäunten Areals der Siedlung aus der Zeit der Kultur mit der jüngeren Linearbandkeramik. Der Graben erreichte eine Breite

von 3,8 m (im unteren Teil 2,8 m) und eine Tiefe von 0,8 m. Sein Boden war mäßig abgerundet, stellenweise fast gerade, die Wände waren im oberen Teil schräg, im unteren Teil vertikal. Die Palisadenrinne erreichte eine Breite von ungefähr 1,1 m und Tiefe 0,2 m. Das Scherbenmaterial aus der Ausfüllung des Grabens kann rahmenweise gegen Ende der Kultur mit der Linearbandkeramik und den Anfang der Želiezovce-Gruppe datiert werden.

In allen drei Einschnitten wurde in den Profilen der Gräben mit Kapameter die magnetische Suszeptibilität ihrer Ausfüllung in einem quadratischen Punktnetz 0,2 x 0,2 m gemessen und Muster für pedologische, paläobotanische, Palynologie- und Malakozoologie-Analysen entnommen.

In Vrable wurden durch die geomagnetische Messung im umzäunten Areal der Siedlung mit einem Ausmaß von fast 15 Hektar, aber auch außerhalb ihn, einige dutzende lange neolithische Häuser, in regelmäßigen Reihen geordnet, festgestellt. Es handelt sich um die erste umzäunte Siedlung der Kultur mit der Linearbandkeramik auf dem Gebiet des Karpatenbeckens. Am nächsten liegt eine umzäunte Siedlung in Vedrovice in Südmähren, die jedoch mit ihrer Fläche um 12 Hektar kleiner war (Ondruš 2002, 13, Abb. 2).

Dank der geophysikalischen Großflächen-Messung in Vrable ist es zum ersten Mal gelungen die zeitweiligen römischen Feldlager in der Flusslandschaft von Žitava in der Entfernung um die 60 km vom Limes an der Donau zu entdecken. Mit großer Wahrscheinlichkeit können die beiden Lager in die Zeit der Markomannenkriege datiert werden. Im Jahr 1980 wurde südlich der Flur Fidvár eine germanische Siedlung festgestellt (Točík 1981, 298), die auch die Oberflächen-Sammelfunde aus dem Jahr 2007 bestätigt hatten (Bátora/Eitel/Falkenstein/Rassmann 2009, 26). Anhand der Fibel vom Typ Almgren 68 kann die germanische Besiedlung schon seit dem Abschluss des 1. Jahrhunderts datiert werden. Die Fläche des Lagers 1 überdeckte auch einen Teil der germanischen Siedlung. Weitere Sammelfunde (Fragment einer Kniefibel, Bleilot, bronzener durchbrochener Beschlag vom Joch einer Wagenbespannung) hängen wahrscheinlich schon mit dem Aufenthalt der römischen Truppen und dem Aufbau der Lager in der Zeit der Markomannenkriege zusammen.

Die Lager in Vrable, ebenfalls wie in Cífer-Pác (Rajtár 2013, 189–192), lagen tiefer im germanischen Gebiet und deuten die Richtungen des Vormarsches der römischen Truppen bei den Feldzügen gegen die Kvaden an (Rajtár/Hüssen, im Druck). Das Lager 2 in Vrable hat bisher als einziges eine doppelte Linie der Grabenbefestigung, was auf seine längere Nutzung hindeuten könnte. Die Lager in Vrable sind um die 60 km von den nächsten Lagern in Radvaň nad Dunajom und in Virta bei der Mündung des Flusses Žitava in die Donau, entfernt. Auf der Verbindungsstrecke, führender wahrscheinlich längst des Flusses Žitava, können so weitere bisher noch unentdeckte zeitweilige römische Befestigungen aus der Zeit der Markomannenkriege vermutet werden.

Weitere Forschungsaktivitäten im Jahr 2010 wurden im Raum der Akropolis der befestigten Siedlung aus der älteren Bronzezeit und zwischen dem zweiten und dritten Graben durchgeführt. Hier wurde eine Serie von geologischen Bohrungen wegen Musterabnahme für eine chemische Analyse realisiert. In der Zusammenarbeit mit der deutschen Firma Sensys führte man auch in der geomagnetischen Prospektion auf weiteren der Siedlung aus der älteren Bronzezeit anliegenden Flächen in südlicher Richtung und zu der Siedlung aus der Zeit des Neolithikums in Richtung Ost und Nord (bis hinter Kováčovský potok (Kováčovský-Bach)) weiter. Somit erreichte die geomagnetisch kontinuierlich gemessene Fläche eine Ausdehnung um die 120 Hektar. Als Resultat der Messungen war eine Feststellung von weiteren Siedlungs- und Gräberfeld-Strukturen, die auf eine außergewöhnliche Konzentration der urzeitlichen und frühhistorischen Besiedlung der linksläufigen Terrasse des Flusses Žitava südlich von Vrable hindeuten.

NÁLEZ PRAVEKEJ A VČASNOSTREDOVEKEJ KERAMIKY Z KOSTOLIAN POD TRIBEČOM

Peter B a x a – Zuzana R e j d o v i a n o v á – Jana S r a n č í k o v á

Kostolany pod Tribečom (okr. Zlaté Moravce), intravilán obce, sídlisko, získané darovaním, neolit, stredovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR, Bratislava.

V rámci projektu realizovaného Katedrou archeológie FF UKF v Nitre v spolupráci s Pamiatkovým úradom SR, ktorého cieľom bolo vysledovať vývoj osídlenia vo včasnom stredoveku a zároveň napomôcť k riešeniu niektorých otázok súvisiacich s výskumom zázemia Kostola sv. Juraja v Kostolanoch pod Tribečom bolo uskutočnených niekoľko povrchových zberov v katastri Kostolian pod Tribečom, ako aj v katastroch okolitých obcí Pomocou povrchové prieskumu (zber v líniách) sa podarilo v rámci katastra

obce identifikovať päť nových polôh: Breziny, Bilkeš, Pole východne od obce nad záhradami a vinicami, Nad cestou a Intravilán, na ktorých bolo prostredníctvom nálezov zastúpené osídlenie od praveku až po novovek (*Borzová/Pažinová 2009, 31–33*).

Ďalším dôležitým zdrojom informácií o osídlení Kostolian pod Tribečom bol súbor črepového materiálu odovzdaný jedným z obyvateľov obce P. Baxovi z Pamiatkového úradu v Bratislave. Súbor bol darcom získaný počas poľnohospodárskych prác. Obsahoval spolu 20 kusov keramiky, z toho jeden fragment uška nádoby ludanickej skupiny. Zvyšok keramického súboru je datovaný rámcovo do obdobia včasného a vrcholného stredoveku.

Literatúra

Borzová/Pažinová 2009 – Z. Borzová/N. Pažinová: Osídlenie Kostolianskej doliny. Monumentorum tutela 21, 2009, 31–33.

FUND URZEITLICHER UND FRÜHMITTELALTERLICHER KERAMIK AUS KOSTOLANY POD TRIBEČOM. Kostolany pod Tribečom (Bez. Zlaté Moravce), im Gemeindegebiet des Dorfes, Siedlung, gewonnen durch Schenkung, Neolithikum, Mittelalter, Pamiatkový úrad (Denkmalamt) SR, Bratislava.

In der Umgebung des Hinterlandes von Kostol sv. Juraja (Kirche des Hl. Georg) in Kostolany pod Tribečom wurden einige Oberflächen-Sammeln im Kataster Kostolany pod Tribečom wie auch in den Katastern von umliegenden Gemeinden durchgeführt. Dank des Oberflächen-Sammeln (Sammeln in Linien) ist es gelungen im Rahmen des Katasters des Dorfes fünf neue Flure: Breziny, Bilkeš, Pole östlich des Dorfes über den Gärten und Weinberge, Nad cestou und Intravilán, auf denen dank der Funde die Besiedlung von der Urzeit bis zur Neuzeit vertreten war, zu identifizieren (*Borzová/Pažinová 2009, 31–33*).

Das keramische Material, gefunden bei dem Oberflächen-Sammeln, bestätigte die Besiedlung des Dorfes seit der Urzeit bis zur Neuzeit. Ein Fragment eines Gefäßhalses wurde in die Ludanice-Gruppe datiert. Der Rest des keramischen Satzes stammt aus der Zeit des frühen und hohen Mittelalters.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM BALKÁNSKEJ ULICI 98 V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Igor B a z o v s k ý

B r a t i s l a v a, časť R u s o v c e (okr. Bratislava V), Balkánska ul. 98, sídlisko, záchranný výskum, doba rímska. Uloženie: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, Bratislava.

Záchranný výskum sa uskutočnil na novostavbe rodinného domu na parcele č. 115 na severovýchodnej strane ulice v priestore rímskeho vicusu východne od vojenského tábora. Výkopy na stavbu bytového domu Abélia sa realizovali vo viacerých etapách na mieste staršieho rodinného domu. Väčšia časť plánovaného domu s rozmermi 22,4 x 7 m nebola podpivničená a základové ryhy boli hĺbené do novovekých navážok. Priaznivejšia situácia bola len v priestore plánovanej pivnice v zadnom trakte domu. Tu sme na ploche s rozmermi 7 x 5,2 m preskúmali štyri sídliskové jamy, z nich tri bolo možné na základe nepočítanej keramiky datovať do doby rímskej. Prvú jamu (objekt 1) s priemerom 76 cm a hĺbkou 30 cm sme zistili počas zemných prác, druhú jamu (objekt 2) kotlovitého tvaru s šírkou 105 cm a hĺbkou 54 cm v severozápadnej stene výkopu. Kompletne sa preskúmala len objekt 3 – jama nepravidelného oválneho tvaru zistená na dne výkopu. Jama s rozmermi 210 x 180 cm bola zahĺbená 55 cm do pieskového podlažia. Steny jamy boli zvislé, dno rovné, výplň tvoril sivohnedý hlinitý zásyp.

RETTUNGSAusGRABUNG AUF DER BALKÁNSKA STR. 98 IN BRATISLAVA-RUSOVCE. Bratislava, Teil Rusovce (Bez. Bratislava V), Balkánska ul. 98 (Balkánska-Str.), Siedlung, Rettungsausgrabung, Römerzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum, Bratislava.

Die Rettungsausgrabung wurde auf dem Neubau eines Familienhauses auf der Parzelle Nr. 115 auf der nordöstlichen Seite der Straße im Raum des römischen vicus östlich des Militärlagers durchgeführt. Die Erdaushube zum Bau des Wohnungshauses Abélia wurden auf der Stelle eines älteren Hauses in mehreren Etappen realisiert. Größerer Teil des geplanten Hauses mit Maßen 22,4 x 7 m war nicht unterkellert und die Grundrillen waren in neuzeitliche Aufschüttungen ausgeschachtet. Eine günstigere Situation war nur im Raum des geplanten Kellers im hinteren Trakt des Hauses. Hier haben wir auf einer Fläche mit Maßen 7 x 5,2 m vier Siedlungsgruben erforscht; davon drei konnten auf Grund der nicht zahlreichen Keramik in die Römerzeit datiert werden.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM KAŠTIEĽA V TURČIANSKOM PETRI⁷

Peter B e d n á r

Turčiansky Peter (okr. Martin), kaštieľ (č. v ÚZPF 3278/1), záchranný archeologický výskum, stredovek, novovek (15.–18. stor); nálezy: sídlisková vrstva, keramika, murivo. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V septembri 2010 Archeologický ústav SAV v Nitre vykonával záchranný archeologický výskum pri kaštieli v Turčianskom Petri. Kaštieľ stojí na svahu kopca Stráže na západnom okraji intravilánu obce, západne od gotického kostola sv. Petra. Predpokladalo sa, že jeho neskororenesančné jadro, ktoré tvorí stredný trakt budovy vzniklo ako kúria v 17. stor. V dnešnej podobe je výsledkom prestavieb na konci 19. stor. V tomto období vybudovali dva bočné trakty a predsieň, postavená pred hlavnú budovu. Naposledy bol obnovovaný v 80. rokoch 20. stor. (Marček/Zvedelová 2009; Szerdová-Veľasová 2012, 559–563).

Archeologický výskum sa vykonával v súvislosti s prvou etapou obnovy kaštieľa – sanáciou murív proti vlhkosti. V rámci nej bola odstránená terasa na západnej strane kaštieľa a omietky v spodnej časti exteriéru kaštieľa a vyhlbená sanačná ryha pri jeho južnej a západnej stene. Ryha široká 60–80 cm bola hĺbená do hĺbky približne 100–110 cm od úrovne dnešného terénu. Pri južnej stene ju vykopali do širšej staršej kanalizačnej ryhy z 80. rokov 20. stor. a nezachytili sa v nej staršie uloženiny. Lepšia bola situácia v ryhe pri západnej fasáde kaštieľa. V južnej časti bol recentný zásah, vyplnený zmesou škvary a hliny. Severne od neho bola na žltom ílovitom podloží hlinitá vrstva, prekrytá tenkými vrstvičkami popola a prepálenej hliny. Úroveň jej povrchu viac-menej zodpovedala úrovni koruny základového muriva stredného najstaršieho traktu budovy. To by mohlo naznačovať, že vznikla pred jeho výstavbou, alebo v čase jeho výstavby najneskôr v 17. stor. Vrstvy okrem ojedinelých zvieracích kostí neobsahovali žiadne nálezy, ktoré by umožnili ich datovanie. Tento horizont spolu s korunou základov bol prekrytý humusovitou vrstvou, obsahujúcou črepy novovekej keramiky.

Súčasne s dokumentáciou ryhy sme začistili aj základové murivo západnej steny kaštieľa. V spodnej nadzemnej i základovej časti múru sa rysovali výrazné spary medzi stredným traktom, tvoriacim jadro kaštieľa a bočnými traktami (južným a severným). Tie pristavali k staršiemu jadrú v druhej polovici 19. stor. V strede jadra budovy sa rysovala ďalšia spara, ktorá rozdeľovala spodnú časť muriva najstaršieho traktu na dve stavebné časti. Zvlášť výrazná bola v základovom murive. V hornej časti nadzemného podlažia renesančného jadra kaštieľa bolo murivo previazané. Z tejto nálezovej situácie je zrejme, že v spodnej časti severnej polovice renesančného traktu je zakomponovaný starší objekt široký 7,6 m. Z pôdorysnej dispozície budovy je zrejme, že ide zachované staršie murivo tvorí minimálne severnú stenu rozsiahlej jednopriestorovej pivnice pod severnou časťou stredného traktu. Nevyklúčujeme, že tento suterén je pozostatkom staršieho objektu, zakomponovaného do renesančnej kúrie. Môže ísť o zvyšok staršieho pánskeho sídla, postaveného v priebehu 15.–16. stor. rodom Davidovcov, ktorému obec patrila od 14. stor. (Novák 1986, 33–34).

Literatúra

Marček/Zvedelová 2009 – M. Marček/K. Zvedelová: Turčiansky Peter – Kaštieľ. Architektonicko-historický výskum. Výskumná správa. Martin 2009.

Novák 1986 – J. Novák: Rodové erby na Slovensku II. Martin 1986.

Szerdová-Veľasová 2012 – E. Szerdová-Veľasová: Turčiansky Peter. In: Národné kultúrne pamiatky na Slovensku okres Martin. Bratislava 2012, 559–563.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG DES KASTELLS IN TURČIANSKY PETER. Turčiansky Peter (Bez. Martin), Kastell, archäologische Rettungsausgrabung, Mittelalter, Neuzeit (15.–18. Jahrhundert). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die archäologische Rettungsausgrabung bei dem Kastell in Turčiansky Peter wurde im September 2010 im Zusammenhang mit der Sanierung des Mauerwerks gegen Feuchtigkeit durchgeführt. In diesem Rahmen wurde eine Sanierungsrille bei seiner südlichen und westlichen Wand ausgegraben. Die Rille bei der südlichen Wand wurde in die ältere Kanalisationsrille gemacht. In der Rille bei der westlichen Fassade des Kastells wurden Siedlungsschichten festgestellt. Die Ebene der Oberfläche der älteren Schichten entsprach mehr-oder-weniger der Stufe der Krone des Grund-Mauerwerks des mittleren Traktes des Gebäudes. Dies

⁷ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

konnte andeuten, dass sie vor seinem Aufbau oder in der Zeit seines Baus spätestens im 17. Jahrhundert entstehen konnte. Die jüngere Schicht, die die Krone der Fundamente überdeckte, wird in die Neuzeit datiert.

Im Mauerwerk des Kerns des Gebäudes ist es im unteren Teil der nördlichen Hälfte des Renaissance-Traktes gelungen, ein älteres einkomponiertes Objekt, breit 7,6 m, zu identifizieren. Von der Grundriss-Disposition des Gebäudes ist ersichtlich, dass das erhaltene ältere Mauerwerk minimal die nördliche Wand eines ausgedehnten einräumigen Kellers unter dem nördlichen Teil des Mitteltraktes bildet. Wir vermuten, dass dieses Souterrain Überrest eines älteren Objektes aus dem 15.–16. Jahrhundert, einkomponiert in die Renaissance-Kurie, ist.

VÝSKUM JUHOVÝCHODNEJ ČASTI OPEVNENIA NITRIANSKEHO HRADU⁸

Peter B e d n á r – Mário B i e l i c h – Michal Š i m k o v i c

N i t r a, časť S t a r é m e s t o (okr. Nitra), poloha H r a d, záchranný výskum, stredovek, novovek (16.–20. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický a stavebnohistorický výskum juhovýchodnej časti opevnenia hradu bol uskutočnený v máji až decembri 2010. Príčinou výskumu boli plánované úpravy vnútornej priekopy a terénu nad juhovýchodným bastiónom. Vnútorná priekopa s vnútornou hradbou spolu s vonkajším bastiónovým opevnením lemovaným z vonkajšej strany ďalšou (vonkajšou) priekopou tvoria južnú líniu opevnenia hradu. Na základe doterajších poznatkov kladieme počiatky tejto línie opevnenia do druhej polovice 15. stor.

Archeologickým výskumom sa zistilo, že priekopu zasekali do skalného podložia (obr. 7A: 1). Pôvodná gotická priekopa bola minimálne o 5 m hlbšia ako dnešná. Šírka priekopy v skúmanom reze bola približne 10 metrov. Steny priekopy postupne klesali ku dnu. To sa nepodarilo preskúmať pre nestabilný kamenistý zásyp. Ten bol v spodnej časti pomerne homogénny, kamenistý a obsahoval iba veľmi malé množstvo zvieracích kostí a zlomkov keramiky. Vznikol v krátkom čase, pravdepodobne v osemdesiatych rokoch 16. stor. V tom čase biskup Mosónci vykonal rozsiahlu prestavbu vonkajšieho bastiónového opevnenia, pri ktorej nahradil palisádové bastiónové opevnenie murovaným. Dno priekopy sa zistilo iba na východnej strane. Tu skalné podložie nebolo znížené. Pri výkope priekopy boli odstránené iba antropogénne vrstvy z praveku, včasnej doby dejinnej a stredoveku. Na očistený povrch skalného podložia založili rozšírené murivo obvodovej hradby, pristavané k vnútornému lícu románskeho opevnenia hradu (obr. 7B: 2). Rovnako ako zasypávanie spodnej časti priekopy, kladieme prestavbu hradby do obdobia Mosónciho prestavby. Jej súčasťou bolo aj nadstavanie hradby, s tým že v priestore medzi Vazulovou vežou a juhovýchodným bastiónom vznikla ochodza s predpršňou, v ktorej boli štrbinové strielne. Ochodza bola ukončená nikou so strieľňou pre kanón.

Murivo obvodovej renesančnej hradby bolo previazané s východnou stenou juhovýchodného bastiónu (obr. 7B: 1). Pri znížovaní terénu na mieste chodníkov pri vnútornom líci barokového muriva koruny bastiónu sa podarilo sledovať priebeh jeho východnej a južnej steny. Rezom medzi barokovým murivom bastiónu (obr. 7B: 4) a renesančným murivom južnej steny sa ukázalo, že sa zachovali až po rímsu parapetu.

Priekopa stratila svoju fortifikačnú funkciu v prvej polovici 18. stor. Pravdepodobne v období prestavieb hradu za biskupa Ladislava Adama Erdődyho v prvej polovici 18. stor. v priekope vznikla rozsiahla viacpriestorová stavba, pristavaná k už obmurovanej eskarpe priekopy (obr. 7B: 5). Išlo pravdepodobne o skladisko spomínané v inventároch hradu, ktoré vznikli za biskupa Gustíniho (*Janura 2011*, 167). Objekt bol 5 m široký, dĺžka sa nezistila. Vnútorný priestor bol členený priečkami. Vstup viedol z juhu. Južná stena bola od základu tehlová. Východná stena stavby mala mohutný kamenný základ, široký 85 cm. Stavba mala tehlovú podlahu (obr. 7B: 6). Tehly na podlahách boli ukladané klasovito a zachovali sa iba v rohoch miestností. Pred vstupom do budovy sa odkryl tehlový žlab (obr. 7B: 7), ktorý odvádzal vodu z úrovne terénu pred budovou. K asanácii budovy došlo pravdepodobne na konci 18. stor. V priebehu 19. stor. bol k hradbe pristavaný novoveký dom s tehlovou podlahou (obr. 7B: 8). Išlo o jednopriestorovú stavbu s rozmermi 4 x 6 m. V severozápadnom rohu jednopriestorovej stavby bol tehlový sokel pece (obr. 7B: 9). S ňou súviseli aj stopy po komíne na múroch priekopy. Vstup do domu bol v strede západnej

⁸ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0156/14 a projektu APVV-0553-10.

steny a mal šírku 100 cm. V prvej polovici 20. stor., za biskupa Karola Kmečka, bol v tomto priestore vybudovaný odvodňovací systém s nádržou na zachytávanie dažďovej vody (obr. 7B: 10). Voda, ktorá bola zachytená v apsidovitej nádržke ústila do priestoru dnešného vstupu do kazematy. Po 2 sv. vojne je priestor znovu zrovnaný a navýšený o 30 až 40 cm. V 50. rokoch 20. stor. tu boli vybudované budovy Archeologického ústavu (obr. 7B: 11, 12).

Nálezy z výskumu tvorí zväčša keramika, pričom až 73% tvorili fragmenty hrncovitých nádob oxidčne vypálené (obr. 8: 4–7). Druhou najpočetnejšou skupinou boli hrncovité nádoby s uchom (obr. 8: 16) a džbánky (obr. 8: 14). Tretiu skupinu tvorili menšie a väčšie misy. 3% skúmaného súboru predstavujú pokrievky zvoncovitého typu (obr. 8: 10), trojnožky a taniere (obr. 8: 9). Väčšina súboru je datovaná do 16.–17. stor. (obr. 8: 4–15), našli sa však aj fragmenty keramiky z praveku, zo staršej doby bronzovej (obr. 8:1, 3) a z doby laténskej (obr. 8: 2). Zaujímavú skupinu reprezentuje stavebná keramika, nálezy kachlíc a tehliel. Najstaršie fragmenty kachlíc, ktoré sme zachytili v zásypoch priekopy pochádzajú z konca 15. až začiatku 16. stor. Žiaľ, ide iba o malé fragmenty polychrómsne glazovaných kachlíc s víťazným oblúkom, bez možnosti identifikácie centrálného motívu. Na kachliciach sme zachytili hlavne tzv. tapetovitú výzdobu. Tento typ výzdoby sa objavuje od druhej pol. 16. až do začiatku 18. stor. Je to jeden z najrozšírenejších typov v období neskoréj renesancie a ranného baroka. Na kachliciach z Nitrianskeho hradu sa stretávame s motívom prepletených srdc a kruhov, ktoré sú najčastejšími typmi tapetovitého vzoru. Kachlice sa objavujú v glazovanej, ale aj v neglazovanej forme. Z obdobia neskorého stredoveku a novoveku sa našli mince a drobné predmety (výrobky zo železa, striebra, skla, kostí), nachádzali sa však v sekundárnych polohách. Z drobných predmetov patria k zaujímavým nálezom fragmenty kosteňného hrebeňa a rukoväť príboru vykladaná perleťou. Na podlahe tehlového domu bol nájdený fragment zeleno glazovanej fajky zo 17.–18. stor. Sklo objavené na výskume môžeme rozdeliť do dvoch základných skupín na sklo úžitkové (duté nádoby) a sklo technické (zlomky z okenných výplní). Sklo pochádza z vrstiev, ktoré sú datované do 18.–20. stor. V zásype priekopy bol objavený aj fragment z vnútornej výzdoby katedrály z červeného mramoru, ktorý sa sem dostal pravdepodobne počas rekonštrukcie katedrály na začiatku 20. stor.

Vnútorná priekopa a terasa juhovýchodného bastiónu predstavovali plochu, kde sa zdánlivo neočakávali výrazné nálezy. Archeologický výskum týchto dvoch plôch však priniesol nové dôležité poznatky o vývoji a stavebnej podobe južnej línie opevnenia, s stave zachovania renesančného bastiónu, zakomponovaného v telese dodnes stojaceho barokového bastiónu. Priniesol aj poznatky o podobe a vývoji vnútornej priekopy, ktorá v priebehu vývoja menila nielen svoju podobu, ale aj úlohu. Podobne ako celý hrad v 18. storočí stratila opevňovaciu a vojenskú funkciu a stala sa súčasťou hospodárskeho zázemia reprezentačného biskupského sídla.

Literatúra

Janura 2011 – T. Janura: Obrana a opevnenie hradu v inventároch. In: V. Judák/P. Bednár/J. Medvecký (Zost.): Kolíska kresťanstva na Slovensku. Nitriansky hrad a Katedrála sv. Emeráma v premenách času. Martin, 2011, 162–173.

AUSGRABUNG DES SÜDÖSTLICHEN TEILS DER BEFESTIGUNG DER BURG VON NITRA. Nitra, Teil Staré Mesto (Altstadt; Bez. Nitra), Flur Hrad (Burg), Rettungsausgrabung, Mittelalter, Neuzeit (16.–20. Jahrhundert). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Jahr 2010 verlief eine archäologische Ausgrabung des inneren gotischen Grabens und der Terrasse der südöstlichen Bastion der Burg von Nitra. Sie wurde durch die Aufmachung des inneren Grabens und des Terrains über der südöstlichen Bastion hervorgerufen. Sie brachte Kenntnisse über ursprüngliches Aussehen des Grabens, teilweise zugeschütteten beim Umbau der Befestigung in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts. In dieser Zeit wurde die östliche Umfassungsbefestigung verfestigt und die gemauerte Renaissance-Bastion erbaut. Sie blieb fast in ihrer ganzen Höhe im Körper der Barockbastion erhalten und einkomponiert. Die Ausgrabung bestätigte intensive Bauaktivitäten im östlichen Teil des Grabens auch nach dem Verlust seiner Verteidigungsfunktion im Laufe des 18. Jahrhunderts. Im Graben entstand ein mehrräumiger Wirtschaftsbau. Im 19. Jahrhundert nach der Assanierung eines älteren Baus bei der östlichen Mauer wurde ein neues Objekt erbaut. In der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts, unter Tätigkeit des Bischofs Karol Kmečko, war im diesem Raum ein Entwässerungssystem mit einem Behälter fürs Auffangen des Regenwassers gebaut. In den 50er Jahren des 20. Jahrhunderts baute man hier die Gebäude des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften.

POKRAČOVANIE ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU VNÚTORNÉHO VALU V BÍNI⁹

Peter B e d n á r – Joachim H e n n i n g – Zuzana P o l á k o v á – Matej R u t t k a y

B í ň a (okr. Nové Zámky), severozápadný okraj intravilánu, archeologický výskum na vedecké účely, doba bronzová – hatvanská kultúra, stredovek včasný (9.–11. stor.); nálezy: hrob žiarový, hrob kostrový, sídliskový objekt, dom – polozemnica, val. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum v auguste – októbri roku 2010 nadviazal na výsledky predchádzajúcich sezón (obr. 9; *Bednár/Henning/Poláková/Ruttkay/Wesuls 2011, 34–36; 2013, 28–30*). Vykonával ho Archeologický ústav SAV v Nitre v spolupráci s Univerzitou J. W. Goetheho vo Frankfurt nad Mohanom. Cieľom bolo postupné doskúmanie plochy na družstve. Kvôli detailnejšiemu vyhodnoteniu nálezovej situácie, vzťahu sídliskového objektu a valového násypu, sa opätovne odkryla východná časť sondy 17/09. Nové sondy sa odkryli západne a severozápadne od záhrady p. Kviteka na prilahlej časti hospodárskeho dvora PD Agroavar v Bíni (sondy 18 a 19/10). Ich cieľom bolo zistiť rozsah pochovávania, priestorový a chronologický vzťah sídliskových objektov a kostrových hrobov na tejto ploche. Mimo tohto priestoru sa odkryla jedna sonda (20/10), situovaná v severnej časti hospodárskeho dvora PD Agroavar v Bíni, na mieste kde sa predpokladal styk vonkajšieho a stredného valu. Nezistili sa tu žiadne antropogénne zásahy.

Sonda 17

V roku 2010 sa opätovne odkrylo východné ukončenie sondy 17/09. Dôvodom bolo overenie chronologického vzťahu valu a včasnostredovekej polozemnice čiastočne odkrytej v predchádzajúcom roku pri jeho päte. Pôvodný profil valu sa v tomto priestore posunul cca o 60/70 cm južným smerom. Potvrdilo sa, že dom bol zapustený do päty už stojaceho valu a že je mladší ako val. Po dohode s majiteľkou pozemku, ktorý na východnej strane susedí s hospodárskym dvorom, sa výskum rozšíril do záhrady p. G. Szókölovej (parc.č. 2286/5), kde bolo cieľom doskúmať východnú časť objektu. V novootvorenej sonde 17B/10 sa v hĺbke cca 40 cm objavil pôdorys severovýchodnej časti objektu, vyplnený žltým sprašovým zásypom s prímiesou tmavohnedej hliny. V severovýchodnom rohu sme odkryli piecku. Na rozdiel od predchádzajúcej polozemnice, obj. 6/1, kde bola kamenná piecka v severozápadnom rohu (*Bednár/Henning/Poláková/Ruttkay/Wesuls 2011, 35*), ju v objekte 17/1 vyhlúbili do ponechaného pôvodného bloku podlažia a z vrchu prekryli väčšími kameňmi. Tie na vrchu obložili menšími kameňmi. V hĺbke 100 cm od úrovne terénu sa zachytila horná úroveň výskytu kameňov z piecky. Z pece sa po preskúmaní a zdokumentovaní zobrala vzorka na termoluminiscenčnú analýzu. Južne od sondy 17B/10 sme otvorili sondu 17C/10, ktorou sa odkryl juhovýchodný roh objektu. Sonda sa znížila do úrovne rozhrania ornice a podlažia valu, do hĺbky cca 45 cm, v ktorej sa zdokumentoval pôdorys objektu. Ďalej sa v znižovaní nepokračovalo. Zistené rozmery polozemnice sú 330 x 320 cm. Dno bolo zachytené v hĺbke 174 cm od úrovne terénu.

Sonda 18

Cieľom sondy 18 bolo zistiť rozsah pochovávania a osídlenia severným smerom. Humusovitá vrstva tu bola pomerne tenká. Pod ňou sa zachytilo sprašové podlažie. S veľkou mierou pravdepodobnosti tu po odstránení valu došlo k terénnym úpravám. Výrazná časť plochy bola porušená recentnými zásahmi. K najväčšiemu zásahu došlo v strednej časti sondy.

Na ploche sondy pokračovalo žiarové pohrebisko. Zachytil sa tu jeden jamkový žiarový hrob (H18/14), patriaci pravdepodobne do obdobia hatvanskej kultúry. Po narezaní sa však v profiloch nedal priebek hrobu pozorovať. Zdá sa, že sme zachytili len jeho spodnú časť.

Okrem žiarového hrobu sme v sonde 18 preskúmali štrnásť včasnostredovekých kostrových hrobov (H18/1–13, 15), jeden pravdepodobný hrob bez kostrových pozostatkov (H18/17 ?) a jeden hrob sa z technických a časových dôvodov nepodarilo doskúmať (H18/16). Hustota pochovávania v tejto sonde je výraznejšia, ako v ostatných južnejšie ležiacich sondách. Svedčí o tom, že tu ide o plochu, ktorá bola využívaná ako pohrebisko.

Napriek tomu, že predpokladáme dlhšiu existenciu pochovávania, ani v jednom prípade nebola zachytená superpozícia dvoch kostrových hrobov. Dôležitá je trojnásobná superpozícia kontextov v severovýchodnej časti sondy 18. Sídliskový objekt O18/1 porušil starší hrob dieťaťa (H18/2). Objekt bol zároveň vo svojej východnej časti porušený ďalším kostrovým hrobom (H18/9). Ďalšia superpozícia bola

⁹ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0156/14 a projektu APVV-0553-10.

zistená západne od predchádzajúcej. Sídliškový objekt O18/2 porušil hrob H18/4. Hrob H18/5 bol porušený recentnou ryhou.

Výnimočná nálezová situácia bola v hrobe H18/6. Vo vrchnej vrstve zásypu hrovej jamy, nad dolnými končatinami pochovaného človeka, sa našlo uložené zviera (označujeme ho ako H18/6A). Homogénnosť zásypu vylučovala dodatočný zásah. Dovoľuje situáciu interpretovať tak, že k uloženiu zvieraťa do hrobu došlo počas pochovania dospelého jedinca v hrobe. Zviera bolo uložené vo vypletenom koši z organického materiálu. Jeho silno zotreté zvyšky boli badateľné na kostiach zvieraťa ako aj po obvode jamy, do ktorej bolo zviera vložené. Fragment podobného koša sa našiel aj v rohu hrovej jamy, pri chodidlách mŕtveho. To môže tiež potvrdzovať súčasnosť oboch skeletov. Zviera bolo do hrobu uložené v skrčenej polohe.

Orientácia mŕtvych v hrobch až na jednu výnimku bola v smere Z-V až SZ-JV. V hrobe H18/15 ležal mŕtvy s hlavou uloženou smerom na východ. Hrobové jamy boli dobre badateľné a v sprašovom podloží sa spravidla odlišovali svojim premiešaným zásypom. Ich tvar bol obdĺžnikový so zaoblenými rohmi. Jedinou výnimkou bol hrob dieťaťa H18/12. Jeho hrobová jama mala úzky oválny tvar a plne sa prispôbila rozmerom dieťaťa. Vo väčšine hrobov sme zachytávali stopy po výdreve, či už vo forme pôdnych príznakov alebo priamo prítomnosťou dreva, resp. jeho zvyškov. V najlepšom stave sa drevo zachytilo v hrobe H18/1. Drevo pochádzalo z vrchnej dosky. Išlo o veľmi plytký hrob. V hlbšie zahĺbených hrobch sa stopy po výdreve spravidla zistili až tesne nad úrovňou tela. Najčastejšie sa tieto stopy po výdreve zachycovali len po obvodových stranách kostry. Zložitejší spôsob úpravy hrovej jamy sme zaznamenali v hrobe H18/4. Najprv sme v hĺbke cca 50–54 cm od úrovne podložia zachytili obrys výdrevy, ktorý sa prejavoval farebným odlíšením. Až o niečo hlbšie (hĺ. cca 75–83 cm) sa vyzrysoval priebeh dosky a priečnych trámov, ktoré boli umiestnené za lebku a za chodidlami. Priečne trámy boli menej odlišiteľné ako vrchná doska, prekrývajúca pochované dieťa.

V sonde sa preskúmali dva sídliškové objekty. V oboch prípadoch sa nachádzali v superpozícii nad kostrovými hrobmi. Objekt O18/1 ležiaci v severovýchodnej časti plochy mal kruhový pôdorys. Vo vrchnej časti zásypu ležala kostra zvieraťa. Zásyp objektu tvorili vrstvy premiešanej hliny s obsahom drobných hrudiek mazaníc a uhlíkov. Na dne objektu sa našla vrstva s prepálenými škvrkami hliny do svetlo červena a oranžova. V objekte sa našlo niekoľko menších črepov a železný nôž. Objekt O18/2 sa na úrovni zachytenia javil pomerne výrazným hnedým zásypom s kruhovým pôdorysom, porušujúcim svetlejšiu výplň hrovej jamy. Neobsahoval žiadne nálezy.

Zvyšok zásahov v sonde predstavujú recentné výkopy.

Sonda 19

Sonda 19 bola situovaná západne od sondy 13/08 a južne od sondy 15/08. Bola orientovaná priečne na priebeh valu. Jej cieľom bolo preskúmať ďalšie hroby, ktoré by spresnili datovanie valu. Po odstránení vrchnej vrstvy sa zachytila tmavohnedá humusovitá vrstva, ktorá tvorila podložie valu. V tejto vrstve sme preskúmali dva žiarové hroby a štyri kostrové hroby.

Žiarový jamkový hrob H19/5 sa zachytil tesne pri SV rohu hrobu H19/4. Východne od jamkového hrobu sa ako milodar našla keramická misa. Hrob patrí do série hatvanských žiarových hrobov. Západne od hrobu H19/3 sme po odhumusovaní zachytili niekoľko črepov a už len veľmi nevýrazné zvyšky kalcinovaných kostí. Túto nálezovú situáciu interpretujeme ako ďalší žiarový hrob H19/6.

V sonde 19 sa preskúmali štyri kostrové hroby. Mŕtvi boli uložení v hrobových jamách, ktoré sa dobre rýsovali svojim premiešaným zásypom v hnedočiernej humusovitej vrstve. Jamy mali obdĺžnikový tvar so zaoblenými rohmi. Najhlbšiu hrobovú jamu mal hrob H19/3. Dosiahla max. hĺbku 154 cm. Všetky hroby boli orientované v smere SZ-JV. Rovnako ako pri predchádzajúcej skupine hrobov aj tu boli zachytávané úpravy hrobových jam drevom. Obzvlášť dobre sa zachovali štyri bočné dosky v hrobe H19/1.

Veľká časť hrobov preskúmaných v roku 2010 v sondách 18 a 19 obsahovala hrobový inventár. V hrobch sa našli náušnice, železné predmety dennej potreby a nástroje, hrkálka, keramické hrnce ako aj škrapiny z vajčka. V hrobe H18/1 sa pri pravej strane lebky našli drobné fragmenty bronzového predmetu. V hrobe H18/2 sa pri ľavom zápästí dieťaťa našla hrkálka a pri chodidlách keramický hrniec. Najbohatší inventár obsahoval hrob H18/6. Okrem priloženého zvieraťa sa pri pravej lýtkovej kosti našla železná bradatica. Nad pravou rukou a pri pravej stehennej kosti sa našiel súbor železných predmetov – nôž, kresadlo lýrovitého tvaru aj s piatimi kresacími kamienkami, nástroj s drevenou rukoväťou na spracovanie dreva (dlátko?), kruhová pracka s trňom, dve k sebe zlepené strelky, fragmenty dvoch predmetov s trňom a drevenou rukoväťou, predmet so zvyškom puzdra a textílií a niekoľko neinterpretovateľných železných zlomkov. Vo viacerých hrobch sa našli bronzové a strieborné náušnice (jednoduché

krúžkové s prstencami, jednoduché krúžkové so záveskom v podobe miernej kónickej špirály, krúžkové s prstencami a s hroziakovým (?) záveskom, krúžkové s granulovanými prstencami a záveskami z granulovaného medzičlánku a malej dutej guľičky).

Z hľadiska obsahu milodarov majú svoje osobité postavenie dva detské hroby. V hrobe H18/4 sa pri nohách dieťaťa našla nádoba a v juhovýchodnom rohu výdrevy sa našli škrupinky z vajička. Tie sa našli aj pod nádobou. V druhom hrobe H18/13 sa východne od chodidiel dieťaťa našli škrupinky z vajička. Vo vrchných vrstvách zásypu hrobovej jamy sa zachytávali väčšie fragmenty keramiky. Keramika sa našla aj v hrobe H19/1. Celý hrniec ležal pri chodidlách mŕtveho, v juhovýchodnom rohu rakvy. Okrem neho sa na pravej strane pochovaného, nad výdrevou, našli fragmenty rozbitého hrnca, uloženého ústím smerom dole. Okrem keramiky sa pri pravej ruke (medzi pravým zápästím a oblasťou panvy) našiel železný nôž s trňom, z ktorého sa zachovala len krátka časť.

V hrobe H19/3 sa okrem jednoduchých bronzových náušnic našlo na pravej stehennej kosti, tesne pod panvou, plechové bronzové kovanie, zdobené puncovaním a väčšími plastickými zvýrazneniami. Pri pravom predlaktí sa našiel železný nôž s trňom a v oblasti krku 12 kusov sklenených korálikov. Zastúpené boli tmavomodré (6 kusov), žlté (2 kusy) a svetlohnedé (2 kusy). Tvarovo sa vyskytli guľovité sploštené, kotúčovitité, zdvojené a strojené koráliky. Bronzový predmet zdobený rytými líniami sa našiel aj v hrobe H18/17.

V roku 2010 bolo spolu preskúmaných 18 kostrových hrobov, 1 pravdepodobný hrob bez kostrových pozostatkov a jeden pravdepodobný kostrový hrob zostal nedoskúmaný, 3 žiarové hroby a 3 sídliskové objekty. Žiarové hroby zo staršej doby bronzovej boli na lokalite doložené už v predchádzajúcich sezónach (*Bednár/Henning/Poláková/RuttKay/Wesuls 2011, 35; Bednár/Henning/Poláková/RuttKay 2013, 29*). Kostrové hroby a sídliskové objekty pochádzajú z včasného stredoveku. S výnimkou objektov a hrobov odkrytých v záhrade p. Kviteka v rokoch 2008–2009, kde nie je zrejмый vzťah k valu, väčšina hrobov pochádza z obdobia pred výstavbou valu. Odkryté hroby priniesli dôležité doklady o pohrebných praktikách tej doby (škrupinky z vajička, uloženie zvierafa do hrobu, črepy v zásype hrobovej jamy a iné). Zároveň odkryté superpozície hrobov a sídliskových objektov naznačili funkčné využitie plochy. Už na základe predchádzajúcich výskumov bolo možné predpokladať prvotnú existenciu pohrebiska. Naznačovala to superpozícia polozemnice O6/1 a hrobu H6/1 v priestore hospodárskeho dvora družstva (*Bednár/Henning/Poláková/RuttKay/Wesuls 2011, 35; Bednár/Henning/Poláková/RuttKay 2013, 29*), ako aj superpozícia sídliskového objektu O1/1 s hrobom H1/1 v záhrade p. Kviteka (*Bednár/Henning/Poláková/RuttKay 2013, 28*). V roku 2010 potvrdili staršie chronologické zaradenie hrobov ďalšie dve superpozície sídliskových objektov nad hrobmi. Situácia v okolí objektu O18/1 však naznačuje, že tu existovalo dlhodobejšie pochovávanie, ktoré sa striedalo so sídliskovým využitím plochy. Nálezy ani terénna situácia neumožňujú podrobnejšiu periodizáciu. Istou oporou je iba stratigrafická situácia. Dlhodobé osídlenie a využitie tejto plochy vo včasnom stredoveku potvrdila aj situácia v sonde 17, kde sa preskúmala polozemnica, zapustená do päty násypu valu.

Literatúra

- Bednár/Henning/Poláková/RuttKay/Wesuls 2011* – P. Bednár/J. Henning/Z. Poláková/M. RuttKay/M. Wesuls: Archeologický výskum vnútorného valu v Bíni. AVANS 2008, 2011, 34–37.
- Bednár/Henning/Poláková/RuttKay 2013* – P. Bednár/J. Henning/Z. Poláková/M. RuttKay: Archeologický výskum vnútorného valu v Bíni v roku 2009. AVANS v roku 2009, 2013, 28–30.

FORTSETZUNG DER ARCHÄOLOGISCHEN AUSGRABUNG DES INNENGRABENS IN BÍŇA. Bíňa (Bez. Nové Zámky), nordwestlicher Rand des Gemeindegebiets, archäologische Ausgrabung für wissenschaftliche Zwecke, Bronzezeit – Hatvan-Kultur, frühes Mittelalter (9.–11. Jahrhundert); Funde: Brandgrab, Körpergrab, Siedlungsobjekt, Haus – Halberdhütte, Graben. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Ausgrabung im Jahr 2010, realisiert in Zusammenarbeit mit der J. W. Goethe-Universität in Frankfurt am Main, knüpfte an die Resultate der vorigen Saisons, an. Wiederholt legte sie den östlichen Teil der Sonde 17/09 frei und deckte neue Sonden (18 und 19/10) auf, die den Umfang der Bestattung und Raumausmaß und chronologische Beziehung der Siedlungsobjekte und Körpergräber westlich und nordwestlich der Gärten auf dem anliegenden Teil des Wirtschaftshofes von PD (Landwirtschaftliche Genossenschaft) Agroavar in Bíňa, feststellen sollte. Außerhalb dieses Raumes wurde noch eine Sonde (20/10) freigelegt, im nördlichen Teil des Wirtschaftshofes, in der keine anthropogenen Eingriffe festgestellt wurden.

Im östlichen Teil der Sonde 17/09 wurde bestätigt, dass das Haus in den Fuß des schon stehenden Grabens eingepasst wurde und es jünger ist als der Graben. Erkundet wurde auch der östliche Teil des

Hauses mit einem Ofen in der nordöstlichen Ecke. Er wurde in den Block des Untergrundes ausgeschachtet und vom Oben mit größeren Steinen überdeckt. Die südöstliche Ecke des Objektes hat man nur im Grundriss ins Niveau der Grenze des Ackerbodens und des Grabenuntergrundes freigelegt. Die festgestellten Maße der Halberdhütte sind 330 x 320 cm. Den Boden ergriff man in der Tiefe von 174 cm von Niveau des Terrains.

In der Sonde 18 wurde festgestellt, dass hier nach der Abschaffung des Grabens zu Terrainregelungen gekommen ist. Man stellte hier die Fortsetzung des Brandgräberfeldes der Hatvan-Kultur (H18/14) fest. Außer den Brandgrab erforschten wir in der Sonde 18 vierzehn frühmittelalterliche Körpergräber (H18/1–13, 15), ein wahrscheinliches Grab ohne Skelettreste (H18/17?) und ein Grab konnte man aus technischen und Zeitgründen (H18/16) nicht vollständig untersuchen. Die Dichte der Bestattung in dieser Sonde ist markanter als in den anderen mehr südlich liegenden Sonden. Sie zeugt davon, dass es sich hier um eine Fläche handelt, die als Gräberfeld benutzt wurde. Man stellte hier mehrere Superpositionen der Gräber und der Siedlungsobjekte, bzw. der Objekte und der Gräber, fest.

In der Sonde 19 wurde eine dunkelbraune Humusschicht erfasst, die den Untergrund des Grabens bildete. In dieser Schicht haben wir zwei Brandgräber der Hatvan-Kultur und vier frühmittelalterliche Körpergräber erforscht. Ein Großteil der frühmittelalterlichen Gräber in den Sonden 18 und 19 beinhaltete Grabinventar. In den Gräbern fand man Ohringe, eiserne Gegenstände, Rassel, keramische Töpfe wie auch Eierschalen. Die Körpergräber und Siedlungsobjekte stammen aus dem frühen Mittelalter. Mit der Ausnahme der Objekte und Gräber, die im Garten von Herrn Kvittek in den Jahren 2008–2009 (hier ist keine sichtbare Beziehung zum Wall) freigelegt wurden, stammt die Mehrheit der Gräber aus der Zeit vor dem Erbau des Walls. Die freigelegten Superpositionen der Gräber und der Siedlungsobjekte deuten auf eine ältere chronologische Einreihung der Gräber, an. Die Situation in der Umgebung des Objektes O 18/1 zeigt jedoch an, dass hier eine mehr langfristige Bestattung, die sich mit der Siedlungsbenutzung der Fläche wechselte, existierte. Die Funde und auch die Terrainsituation ermöglichen bisher keine genauere Periodisierung. Gewisse Stütze ist nur die stratigraphische Situation. Eine langzeitige Besiedlung und Nutzung dieser Fläche in frühem Mittelalter bestätigte auch die Situation in der Sonde 17, wo eine Halberdhütte, eingepasst in den Fuß der Wallaufschüttung, durchforscht wurde.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V AREÁLI BUDATÍNSKEHO HRADU¹⁰

Peter B e d n á r – Lucia K r i š k o v á

Ž i l i n a, časť B u d a t í n (okr. Žilina), NKP hrad Budatín, záchranný archeologický výskum, novovek (16.–18. stor); nálezy: parkánový múr, keramika. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Archeologický výskum vyvolaný dvomi stavebnými akciami – v roku 2009 výkopmi rýh a pätiiek pre stĺpy osvetlenia exteriéru hradu a v roku 2010 pripravovanou stavbou verejných toaliet a prístupového chodníka k toaletám. Objednávateľom výskumu bol Žilinský samosprávny kraj.

Výskum v roku 2009 sa vykonával formou sledovania výkopov rýh pre elektrické káble a základových jám pre stožiare reflektorov. Ryhy boli hĺbené severne a západne od hospodárskej budovy a kaplnky, medzi kaplnkou a zvyškom južného krídla barokového paláca a v parku južne od hradu. Ryhy i výkopy boli hĺbené do novovekých navážok, tvorených stavebnou sutinou a povrchovou hlinitou vrstvou v parku južne od hradu. Výnimkou bola situácia pod južnou terasou hradu (obr. 10: 1). Tu ryhou porušili zmiešané murivo spájané vápennou maltou. Výkop ryhy sa následne rozšíril južným a západným smerom. V rozšírenej ryhe, vyhlbenej do úrovne koruny muriva, sme odkryli 0,4–0,5 m široké základové murivo juhovýchodného nárožia stavby. Jej dlhšia južná stena prebiehala rovnobežne s múrom južnej terasy. Odkryli sme ju v dĺžke 4 m. Východná stena, dlhá 2,3 m, vbíehala kolmo pod stenu terasy. K nárožiu bolo z južnej strany pristavané ďalšie základové murivo, široké 0,7–0,8 m pokračujúce juhozápadným smerom (obr. 10: 1). Jeho rozsah sme overili menšou sondou 2/09. V nej sa vo vzdialenosti 3,7 m od južného líca staršej stavby odkrylo juhovýchodné nárožie múru. Obe murivá zapustili do vrstvy, ktorá obsahovala veľké množstvo stavebnej sutiny z tehál a malty a niekoľko zlomkov novovekej glazovanej keramiky. Preto ich datujeme do novoveku. Vzhľadom na obmedzený rozsah výskumu sa nepodarilo zistiť rozsah objektov na západnej strane. Nevylučujeme možnosť, že ide o nárožie bašty, prípadne parkánového múru južného opevnenia, postaveného v priebehu 17. stor.

¹⁰ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

Výskum v roku 2010 sa vykonával pri juhovýchodnom rohu areálu jadra hradu, pri zadnom vchode na južnú terasu. Išlo o I. etapu výskumu, v ktorej sa odhumusovala plocha pre budovu toaliet a vykopala zisťovacia sonda, ktorá mala overiť terénnu situáciu na tejto ploche do úrovne základovej spáry navrhovanej budovy. Dostupnosť stavbej jamy a plošný odkryv na ploche prístupového chodníka bude predmetom II. etapy výskumu bezprostredne pred realizáciou stavby. V roku 2010 sa mechanizmom odstránila vrchná vrstva do hĺbky približne 20 cm na ploche s rozmermi 11 x 9 m, s výnimkou plochy betónového schodiska k vstupu na južnú terasu zámku. Už pri odstraňovaní povrchovej vrstvy v severnej časti plochy sa odkryla koruna muriva, zasahujúca pod betónové schodisko na južnú terasu (obr. 10: 1: 3; 10: 2: 3). Murivo široké v nadzemnej časti 0,7 m, prechádzalo približne v smere JV-SZ, pričom na západnej strane vbiehalo pod múr terasy a na východnej pod schodisko. Následne sa ručne kopala sonda orientovaná v smere SV-JZ s rozmermi 10 x 1,5 m. V nej sa zistilo, že murivo bolo zapustené do ílo-vito-piesčitých vrstiev (obr. 10: 2: 4, 4a), ktoré pravdepodobne tvoria časť násypu, ktorým vo vrcholnom stredoveku zväčšili plochu skalného brala, na ktorom stála obytná veža hradu (*Bednár/Staneková 2009; 2012*). Základové murivo z menších lomových kameňov bolo liate, spájané vápennou maltou. Zachovala sa aj spodná časť nadzemného muriva. Murivo stotožňujeme s murivom pod schodiskom, ktoré v roku 1974 odkryl J. Moravčík (1975). Terén na jeho vonkajšej strane klesal južným smerom, k rieke Váh. Odlišný priebeh muriva, odkrytého v roku 2010 naznačuje, že ide o samostatný objekt, ktorý priamo nesúvisel s murivami odkrytými západnejšie v roku 2009. Neskôr, pravdepodobne v priebehu druhej pol. 19. stor., resp. na začiatku 20. stor. došlo k vyrovnaniu terénu mohutnými vrstvami navážok, ktorých dominantnú časť tvorila stavebná sutina. Pravdepodobne v tom čase boli asanované murivá preskúmané v rokoch 1974, 2009 a 2010. Z ikonografických prameňov vieme, že v druhej polovici 19. stor. mala južná strana hradu dnešnú podobu.

Zatiaľ nezodpovedanou otázkou zostáva existencia priekopy na južnej strane. Z ikonografických prameňov i archeologickým výskumom je doložená existencia renesančnej, resp. barokovej priekopy na severnej a západnej strane areálu. Situácia zistená výskumom v roku 2010 jej existenciu na južnej strane nevylučuje, ale ani nepotvrďuje. Bol by potrebný rozsiahlejší výskum, ktorý by jej existenciu doložil, prípadne vylúčil. Tento výskum však presahuje rozsah plánovanej stavby a bude ho nutné realizovať v rámci iného projektu.

Literatúra

- Bednár/Staneková 2009* – P. Bednár/Z. Staneková: Výsledky archeologického výskumu Budatínskeho zámku. AVANS 2007, 2009, 29–31.
- Bednár/Staneková 2012* – P. Bednár/Z. Staneková: Budatínsky hrad vo svetle archeologických nálezov. In Šlachta na Kysuciach a jej susedia. D. Pindur/M. Turóci(zos.): Čadca, Český Těšín, Žilina, 2012, 7–17.
- Moravčík 1975* – J. Moravčík: Nové nálezy z Budatínskeho zámku. AVANS 1974, 1975, 64–65.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG IM AREAL DER BURG VON BUDATÍN. Žilina, Teil Budatín (Bez. Žilina), Nationalkulturdenkmal Burg Budatín, archäologische Rettungsausgrabung, Neuzeit (16.–18. Jahrhundert); Funde: Burggrabenmauer, Keramik. Deponierung der Funde: Považské múzeum, Žilina.

Die archäologische Ausgrabung in den Jahren 2009 und 2010 wurde durch Bodenaushub für die Beleuchtung der Burg und vorbereiteten Bau der öffentlichen Toiletten und des Zugangsterrassens hervorgerufen. Die Ausgrabung im Jahr 2009 verlief in Form der Überwachung der Aushübe. Diese wurden in die neuzeitlichen Aufschüttungen ausgeschachtet. Unter der südlichen Terrasse der Burg wurde das Grundmauerwerk der südöstlichen Ecke des Baus beschädigt (Abb. 10: 1). Zu der Ecke wurde von der südlichen Seite ein weiteres Grundmauerwerk angebaut, das in südwestlicher Richtung fortführte. Beide Mauerwerke wurden in eine Schicht versenkt, die große Menge von Bauschutt aus Ziegeln und Mörtel und einige Bruchstücke der neuzeitlichen glasierten Keramik beinhaltete. Wir vermuten, dass es sich um die Ecke einer Bastei, bzw. der Burggrabenmauer der südlichen Befestigung, erbaut im Laufe des 17. Jahrhunderts, handelt.

Die Ausgrabung im Jahr 2010 wurde bei dem hinteren Eingang auf die südliche Terrasse durchgeführt. Beim Abschaffen der Oberflächenschicht wurde weiteres Mauerwerk, durchlaufend ungefähr in der Richtung Südost-Nordwest, freigelegt. Es wurde in Lehm-Sand-Schichten angelegt (Abb. 10: 2: 4, 4a), die wahrscheinlich einen Teil der Aufschüttung bilden, mit der in dem hohen Mittelalter die Fläche des Steinfelsens, auf dem der Wohnturm der Burg stand (*Bednár/Staneková 2009; 2012*), vergrößert wurde. Das Terrain sank auf seiner Außenseite in südlicher Richtung, zum Fluss. Im Laufe der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts, bzw. am Anfang des 20. Jahrhunderts ist zum Planieren des Terrains durch mächtige Aufschüttungsschichten gekommen. Wahrscheinlich in dieser Zeit wurden die erforschten Mauerwerke assaniert.

POKRAČOVANIE ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU HRADU LIETAVA¹¹

Peter B e d n á r – Lucia K r i š k o v á

L i e t a v a (okr. Žilina), NKP Lietavský hrad, záchranný archeologický výskum, stredovek, novovek (15.–18. stor); nálezy: opevnenie, sídliskové vrstvy, keramika. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V roku 2010 pokračoval archeologický výskum hradu Lietava v 5 polohách hradu: v exteriéri pri severozápadnom nároží veže vstupnej brány, v interiéri veže prvej brány, v interiéri tzv. podkovovitej veže, v studni na nádvorí stredného hradu a v interiéri tzv. pekárne pri piatej bráne. S výnimkou studne a interiériu tzv. podkovovitej bašty, kde sa sledovalo vyberanie zásypu a sutín sa vykonával sondážnou metódou. Sondy boli priebežné číslované a ich číslovanie nadväzovalo na číslovanie sond v rokoch 2008–2009 (*Bednár a kol. 2012*). Okrem terénneho výskumu sa v auguste v spolupráci s Ing. Jozefom Beňom (Doprastav, a. s. Bratislava) vykonala 1. etapa 3D skenovania hradu.

Výskum v interiéri podkovovitej veže sa vykonával formou dohľadu pri odstraňovaní stavebnej sutiny, vyplňajúcej interiér spodných dvoch podlaží veže. Sutina v celom interiéri bola homogénna a s výnimkou fragmentov omietok a maltových podláh sa v nej nenachádzali žiadne hnutelné nálezy, čo svedčí o pokojnom zániku veže.

Studňu na strednom nádvorí hradu čistili členovia Žilinského jaskyniarskeho klubu. Čistenie v roku 2010 sa začalo v hl. cca 10 m a postupne sa odstránil zásyp do hĺbky cca 20 m. Výkopok bol kontrolovaný po vynesení zo studne. Vrchnú vrstvu tvorila výlučne stavebná sutina, v ktorej sa vyskytovali recentné odpadky. V hl. cca 10 m sa zásyp menil na ílovitu hlinu hnedej farby s množstvom kameňov. Vo výkopku sa našli kusy nožov, strelky šípov, črepy, drevo a kamenné články z balustrády balkóna, ktorý je nad studňou. Steny studne boli v miestach dier vymazané okrovým ílom. V hline v hl. cca 19 m zase boli stopy červeného ílu, čo nasvedčuje, že okrový íl bol prinesený a slúžil na výmaz studne proti presakovaniu vody a červený sa len vyskytol v hline. Takisto puklina v rohoch studne smerom na sever a juh bola vymazaná ílom. Predpokladáme, že táto časť zásypu vznikla po zániku hradu v priebehu druhej pol. 18., resp. v 19. stor. Hnutelné nálezy, ktoré sa našli vo výplni pochádzajú pravdepodobne z vrstiev, splachovaných z okolia studne.

V exteriéri veže vstupnej brány sme sa pokúsili odkryť kompaktné murivo severozápadného nárožia a zistiť úroveň rozhrania základového a nadzemného muriva. V sonde sa odkryla zachovaná časť muriva SZ nárožia veže, armovaného bosovanými kamennými kvádrmi. Z nárožného armovania sa zachovali dva spodné pieskovecove kvádre. Pod nimi sa odkryla vrchná časť liateho základového muriva nárožia.

Vrstva prekrývajúca murivo bola v celej výška, takmer až po povrch homogénna. Obsahovala prímes stavebnej sutiny, uhlíkov, mazanice a menším množstvom novovekej keramiky. Z odkrytej situácie bolo zrejme, že táto vrstva je mladšia ako nárožie, vrátane jeho základového muriva. Vznikla ako sediment po vytvorení kaverny v obvodovej hradbe. Naznačujú to hnutelné nálezy z tejto vrstvy. Je tu zastúpená rovnaká keramika, ako vo vrstvách na vnútornej strane hradby.

Ďalšia sonda (3a/2010) bola umiestnená v interiéri veže vstupnej brány. Cieľom tejto sondy bolo overenie existencie priečky v interiéri veže prvej brány. Približne do hĺbky 1 m od úrovne podlahy 1. poschodia sa znížila sa vrchná časť zásypu. Ten tvorila stavebná sutina, ktorá vznikla deštrukciou veže približne.

V uvedenej úrovni sa odkryla koruna muriva východnej steny a vrchná časť muriva prízemnej západnej steny s o zvyškami nábehu na klenbu. Na lícach oboch stien sa nezistili žiadne náznaky existencie murovanej priečky v tomto priestore. Vzhľadom na nevyhnutnú konzerváciu odkrytých murív sa vo výskume bude pokračovať v nasledujúcej sezóne.

Posledná sonda (sonda 8) bola umiestnená južne od piatej brány, v severozápadnej časti priestoru, ktorý spájal hlavnú vežu s Knižihom palácom. Podľa fotodokumentácie zo 70. rokov 20. stor. na tom mieste mala stáť pec (preto býva tento priestor označovaný ako pekáreň pri piatej bráne). Plocha bola zatravnená a pod tenkou vrstvou humusovitej hliny ležala nerovná vrstva stavebnej sutiny, ktorá na niektorých miestach dosahovala mocnosť 2 m. Po odstránení časti sutiny sa odkrylo vnútorne líce muriva, ohraničujúceho priestor z východnej a južnej strany. Z týchto dvoch stien sa zachovala spodná časť muriva 1. poschodia a prízemnia. Murivo bolo pristavené k obvodovej stene tzv. Knižihom prístavby hradu (k stene medzi piatou bránou

¹¹ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

a tzv. Knižihou bránou). Východná stena bola takmer 200 cm dlhá, na severnej strane ukončená skoseným ostentím, zachovaným iba v murive prízemí. V južnej stene sa v murive 1. poschodia zachytila spodná časť dverného otvoru do miestnosti južne od skúmaného priestoru. Na vnútornej strane miestnosti sa zachovali zvyšky vápenej omietky, pokrytej bielym vápenným náterom. Znížením vrstvy stavebnej sutiny sme odkryli aj vrchnú časť muriva prízemí. Miestnosť bola prekrytá dreveným trámovým stropom. Z miestnosti viedli dvere v severnej časti východnej steny smerom k piatej bráne. V južnej stene sa odkryla vrchná časť zaklenuťého prechodu do priestoru južne od miestnosti (š. min. 220 cm).

V severozápadnom rohu miestnosti vytýčila sonda 8/2010 s rozmermi 2 x 1,5 m, orientovaná dlhšou osou v smere S-J. Jej cieľom bolo overiť existenciu vykurovacieho zariadenia v prízemí a overiť terénnu situáciu v tomto priestore (datovanie a spôsob zániku a zásypu priestoru, historické nivelety). Pod sutinovým zásypom ležal komplex hlinitých vrstiev s prímiesou popola, uhlíkov, hrúd prepálenej hliny, malty, resp. vápna a štrku. Tento komplex obsahoval väčšie množstvo zvieracích kostí, črepov keramiky, zlomkov železa. Hranice medzi jednotlivými vrstvami boli spravidla neostre. Charakter a zloženie jednotlivých vrstiev naznačuje, že ide o navážku ktorá vznikla v pomerne krátkom období. Na základe nálezov ho datujeme do novoveku. Minca z roku 1590 dovoľuje datovať jeho vznik najskôr do záveru 16., resp. na začiatok 17. stor. Výskyt nálezov, vápna, malty a štrku naznačuje, že vrstvy pravdepodobne vznikli ešte pred opustením hradu v 18. stor.

Pod týmto komplexom vrstiev ležala skupina vrstiev malty, resp. vápna, medzi ktoré sa vklíňovala štrkovitá vrstva. Vrstvy mali nerovnakú mocnosť a nerovný povrch. Mali tendenciu zväčšovania mocnosti smerom k obvodovému múru. Predpokladáme, že ide o vrstvy, ktoré súvisia so stavebnou úpravou niektorého z okolitých objektov.

Z technických a statických dôvodov sa musel v sonde výskum obmedziť iba na severnú časť sondy. Tu pod vrstvou maltovej sutiny ležala približne 50–60 cm mocná vrstva tmavošedá hlinito-štrkovitá vrstva. Táto vrstva obsahovala okrem zvieracích kostí aj menšie množstvo keramiky, ktorú datujeme do 14.–15. stor. Predpokladáme, že môže ísť o vrstvu vyrovnávacej navážky z obdobia po výstavbe múru. Táto vrstva prekryvala nerovnú vrstvu šedej kompaktné malty, podobnej malte použitej v spodnej časti obvodového múru. S veľkou mierou pravdepodobnosti táto vrstva súvisí s výstavbou muriva ohraničujúceho tento priestor zo severnej a západnej strany. Zo statických dôvodov sme výskum v tejto úrovni prerušili.

Zo skúmanej situácie vieme približne rekonštruovať úroveň terénu v čase výstavby obvodového múru. Po výstavbe múru, došlo k jednorazovému zvýšeniu terénu, pravdepodobne do úrovne povrchu vrstvy 7. Následne, v poslednom decéniu 16. stor. alebo v 17. stor. došlo k ďalšej stavebnej úprave okolitého priestoru. Zo skúmanej plochy nie je možné spoľahlivo povedať, či vrstva malty, resp. vápna tvorí stavebný odpad po prestavbe okolitých murív, alebo ide o pozostatok po miešaní malty na mieste. Komplex hlinitých vrstiev nad ňou vznikol ešte v čase existencie hradu, v jeho poslednej fáze. S veľkou mierou pravdepodobnosti ide o vrstvu navezeného odpadu a hliny do v tom čase azda už nepoužívaného prízemí. Na skúmanej ploche sa nezistili žiadne doklady existencie vykurovacieho zariadenia v tomto priestore. Dymník zachytený vo fotodokumentácii zo sedemdesiatych rokov patril pravdepodobne k peci na 1. poschodí.

Napriek tomu, že na viacerých miestach nebol archeologický výskum v roku 2010 z technických príčin ukončený, priniesol viacero nových zistení, týkajúcich sa stavebnej podoby hradu. Na jednej strane nepotvrdil existenciu viacdielnej dispozície prízemí veže prvej brány a ani existenciu chlebovej pece pri piatej bráne. Na druhej strane sa ukázal zložitejší funkčný vývoj a pôdorysnú dispozíciu v priestore tzv. Knižihou prístavby.

Literatúra

Bednár a kol. 2012 – P. Bednár/ L. Krišková/D. Majerčíková/Z. Staneková: Archeologický výskum hradu Lietava. AVANS 2009, 2013, 32–34.

FORTSETZUNG DER ARCHÄOLOGISCHEN AUSGRABUNG DER BURG LIETAVA. Lietava (Bez. Žilina), Nationalkulturdenkmal Burg Lietava, archäologische Rettungsausgrabung, Mittelalter, Neuzeit (15.–18. Jahrhundert); Funde: Befestigung, Siedlungsschichten, Keramik. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Jahr 2010 führte die archäologische Ausgrabung der Burg Lietava fort – im Exterieur bei der nordwestlichen Ecke des Turmes des Eingangstores, in ihrem Interieur, im Interieur des sog. hufeisenförmigen Turmes, im Brunnen und in der sog. Backstube beim fünften Tor. Außer der Terranausgrabung wurde im August in einer Zusammenarbeit mit Ing. Jozef Beňo (Doprastav, A. G. Bratislava) die erste Etappe der 3D-Scannung der Burg durchgeführt.

Die Ausgrabung im Interieur des hufeisenförmigen Turmes wurde in Form einer Aufsicht bei der Abschaffung des Bauschutts, erfüllenden das Interieur der unteren zwei Geschosse des Turmes, durchgeführt. Den Brunnen begann man in einer Tiefe von ca. 10 m zu reinigen und es wurde Schüttung bis Tiefe ca. 20 m beseitigt. Wir setzen voraus, dass dieser Teil der Zuschüttung nach dem Untergang der Burg im Laufe der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts, bzw. im 19. Jahrhundert, entstanden ist. Bewegliche Funde, die in der Ausfüllung gefunden wurden, stammen wahrscheinlich aus Schichten, die von der Umgebung des Brunnens weggeschwemmt wurden.

Im Exterieur des Turmes des Eingangstores wurde erhaltener Teil des Mauerwerkes der nordwestlichen Ecke des Turmes, armiert mit bossierten Steinquadern, freigelegt. Die Schicht, die das Mauerwerk überdeckte, entstand als Sediment nach dem Entstehen der Kaverne in der Umfangsmauer.

Eine weitere Sonde (3a/2010) war im Interieur des Turmes. Hier legte man die Krone des Mauerwerks der östlichen Wand und den oberen Teil des Mauerwerks des Erdgeschosses der westlichen Wand mit Resten einer Neigung zur Wölbung, frei. Es wurden keine Andeutungen der Existenz einer vorausgesetzten gemauerten Trennwand festgestellt.

Die letzte Sonde war im nordwestlichen Teil des sog. Kiniži-Zubaus. Laut der älteren Fotodokumentation sollte hier ein Ofen stehen. Nach der Abschaffung eines Teils des Schuttes wurde die innere Stirnseite des Mauerwerks, umgrenzend den Raum von der östlichen und südlichen Seite, freigelegt. Das Mauerwerk wurde zu der Umfassungsmauer des sog. Kiniži-Anbaus der Burg zugebaut. In der nordwestlichen Ecke des Raumes hat man eine kleinere Sonde gemacht, die die Existenz der Heizanlage im Erdgeschoss in diesem Raum nachprüfen sollte. Unter der Schuttschüttung lag ein Komplex von Lehmschichten mit Beimischung von Asche, Kohlenstücke, Schollen durchgebrannter Erde, Mörtel, bzw. Kalk und Schotter. Es handelte sich um Aufschüttung, die in relativ kurzer Zeit entstand. Wir datieren sie in die Neuzeit, gegen Ende des 16., bzw. zum Anfang des 17. Jahrhunderts, in die Zeit vor dem Verlassen der Burg im 18. Jahrhundert.

Unter diesem Komplex von Schichten lag eine Gruppe Schichten von Mörtel und Schotter, die mit der Bauausstattung eines der umliegenden Objekte zusammenhingen. Unter ihnen lag eine dunkelgraue lehmig-kiesige Schicht, die wir in das 14.–15. Jahrhundert datieren. Wir nehmen an, dass es sich um eine Schicht der Planier-Aufschüttung aus der Zeit nach dem Aufbau der Mauer handelt. Diese Schicht verdeckte die unebene Schicht des grauen kompakten Mörtels, der wahrscheinlich mit dem Aufbau des Mauerwerks, begrenzend diesen Raum von der nördlichen und westlichen Seite, zusammenhängt. Von der erforschten Situation können wir die Ebene des Terrains in der Zeit des Aufbaus der Umfassungsmauer ungefähr rekonstruieren. Auf der erforschten Fläche wurden keine Belege der Existenz einer Heizvorrichtung in diesem Raum erkundet.

Trotz der Tatsache, dass auf mehreren Stellen die archäologische Ausgrabung im Jahr 2010 aus technischen Gründen nicht abgeschlossen wurde, brachte sie mehrere neue Feststellungen, die das Bau-Aussehen der Burg betreffen. Auf einer Seite hat sie die Existenz einer mehrteiligen Disposition des Erdgeschosses des Turmes des ersten Tores sowie die Existenz eines Brotofens bei dem fünften Tor nicht bestätigt. Auf der anderen Seite hat sich eine mehr komplizierte funktionelle Entwicklung und eine Grundriss-Disposition im Raum des sog. Kiniži-Anbaus gezeigt.

DOKUMENTÁCIA V KRYPTĚ KOSTOLA SV. LADISLAVA V NITRE A KRATŠÍ ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V JEHO EXTERIÉRI ¹²

Peter B e d n á r – Zuzana P o l á k o v á

N i t r a, časť S t a r é M e s t o (okr. Nitra), kostol sv. Ladislava, záchranný archeologický výskum, stredovek, novovek. Nálezy: krypta, hrob kostrový, murivo, drevená rakva, kachlice. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskumné práce v súvislosti s kostolom sv. Ladislava, ktorý je súčasťou Piaristického kláštora, začali v júli 2010. Pôvodným zámerom bolo vyčistiť priestor krypty, ktorá sa nachádza pod presbytériom kostola a prístupná je z exteriéru, zo západnej strany. Vzhľadom na nevyhnutnú interdisciplinárnu spoluprácu a veľké množstvo prác, sa od pôvodného zámeru ustúpilo a práce sa obmedzili len na dokumentáciu drevených dosiek z pôvodných rakiev, ktoré boli umiestnené v priestore krypty. Zdokumentovaných bolo 64 dosiek, ktoré mali výpovednú hodnotu a je nutné ich ponechať buď v priestore krypty alebo presunúť na iné miesto, kde budú deponované. Išlo o dosky, ktoré boli sústredené na jednom mieste

¹² Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0156/14 a projektu APVV-0553-10.

a netvorili už súčasť veka alebo spodku rakvy. Do tohto súboru neboli zaradené ďalšie zvyšky rakiev, ktoré sa v krypte nachádzajú.

Na základe dokumentácie týchto dosiek môžeme konštatovať niekoľko skutočností. Podľa spôsobu ich vonkajšieho prevedenia ich môžeme rozdeliť na maľované alebo potiahnuté textíliou. Tie dosky, ktoré boli potiahnuté tmavou textíliou, využívali na jej upevnenie malé ozdobné klinčeky (15 dosiek; obr. 134: 2). Klinčeky mali nielen upevňovaciu funkciu, ale zároveň tvorili aj určitú dekoráciu rakvy a niesli aj dôležitú informáciu o pochovanom (bočné dosky veka). Na vrchných doskách veka rakvy vytvárali motív kríža. Ústredná časť kríža mala trojlístkové ukončenie vrchnej, ako aj spodnej časti. Na bočné steny veka rakvy presahujú bočné ramená kríža. Na jednej z dosiek je v mieste vychádzajúcich bočných ramien umiestnený nápis IHS, vytvorený pomocou ozdobných klinčekov.

Maľované rakvy môžeme rozdeliť na dva druhy. Jednak mohol byť maľovaný len nápis, ornamenty, orámovania, a kríž s bočnými ramenami. Použitá bola obrysová maľba bielej a čiernej farby. Na druhej strane mohol byť maľovaný celý povrch dosky a inou farbou boli zvýraznené ostatné nápisy či ornament (obr. 134: 3). Najčastejšou kombináciou bol čierny povrch s bielym zvýraznením.

Na jednej z dokumentovaných dosiek prečnieva maľované biele bočné rameno kríža s trojlístkovým ukončením, ktorého kontúry sú zvýraznené čiernou líniou s jemným ornamentom vo vnútorných ukončeniach oblúkov lístkov. Iná doska má na čiernom povrchu maľovaný biely kríž. V prípade maľovaných krížov je ich spodná časť ukončená stojanom. Podobne ako u ozdobných klinčekoch, tak aj u maľovaných doskách môže byť v mieste vychádzajúcich bočných ramien umiestnený nápis IHS.

Zaznamenaná bola aj výzdoba doplnená na bielo maľovanou lebkou s prekríženými hnátmi na oboch ukončeniach dosky. Niektoré z dosiek obsahovali aj zložitejšiu ornamentálnu výzdobu.

Vyskytnúť sa však mohli aj dosky v opačnej farebnej kombinácii. Ich povrch bol natretý na bielo a kríž z vrchnej dosky veka rakvy bol maľovaný na čierne. V tejto súvislosti je potrebné zmieniť aj výskyt na zeleno maľovaných rakiev. Takáto bola pravdepodobne bočná doska zo spodnej časti rakvy ako aj postranná krátka doska.

Maľované ako aj látkou potiahnuté rakvy poskytujú veľmi dôležité informácie o zosnulých. Na základe pozorovania je možné usudzovať, že vzhľadom na umiestnenie kríža a jeho bočných ramien, ľavá strana niesla väčšinou meno zosnulého a pravá strana údaje o dátume a roku úmrtia. Mohlo to však byť aj opačne. Údaje o roku úmrtia sme zdokumentovali na siedmich doskách. Podľa týchto údajov vieme, že jedinci uložení v týchto rakvách zomreli v druhej polovici 18. stor. Údaje o pochovaných sa zdokumentovali na 15 doskách a neidentifikovateľné nápisy na štyroch doskách. Väčšina dokumentovaných dosiek predstavuje bočné dosky veka rakvy. Vrchná doska veka sa zdokumentovala v 18 prípadoch.

V krypte piaristického kostola sv. Ladislava v Nitre sa pochovávalo od 18. do polovice 19. stor. (za informácie ďakujeme P. Alojzovi Orlickému, Sch.P.).

Na prelome septembra a októbra sa uskutočnil záchranný výskum v súvislosti so sanáciou kostola sv. Ladislava. Kvôli odvlhčeniu kostola sa pozdĺž severnej, západnej a južnej steny uskutočnili výkopy (obr. 134: 1). Po oznámení prác boli už výkopy zrealizované severne a dokončievali sa západne od kostola. Preto výskumné práce spočívali v začistení základov kostola a v dokumentácii priebehu skalného podlažia. Výkopy neboli hlboké vzhľadom na vysoko vystupujúce skalné podlažie.

Severne od kostola sa úroveň skalného podlažia pohybovala v hĺbkach cao od 31 do 73 cm. Nad skalou zostala len tenká vrstva, ktorá bola postupne odstraňovaná až na podlažie. V profiloch bolo možné zdokumentovať pomerne jednoliatu nekompaktnú tmavohnedú vrstvu, ktorá obsahovala na niektorých miestach aj fragmenty tehly ako aj recentný materiál. Vrstva pravdepodobne súvisí s úpravou tohto priestoru v súvislosti s dvorom piaristického gymnázia. Pri severozápadnom nároží presbytéria kostola (M1) sa k základu kostola zo západu pripája liate murivo, v ktorom boli použité kamene, malta a úlomky tehly (obr. 134: 7). Vzhľadom na stratigrafické vzťahy toto murivo súvisí až s výstavbou kostola a pravdepodobne má spojitosť s kláštorými budovami, resp. úpravou dvora. Vo výkope severne od kostola sa však podarilo zachytiť aj staršie nálezové situácie. Nad skalným podlažím sa začistili štyri porušené kostrové hroby, z ktorých ani jeden nebol kompletný. Pri severozápadnom nároží kostola sa zistil hrob 1 (obr. 134: 4), ktorý bol v oblasti hornej časti tela porušený základom kostola ako aj mladším murivom (M1). Hrob 2 bol začistený západne od severnej časti lode kostola (obr. 134: 5). V hĺbke 70 cm sa zachytil porušený detský hrob, z ktorého sa zachovala len oblasť hrudníka (rebrá). Kosti boli prekryté stehennou kosťou pravdepodobne dospelého jedinca, u ktorej nebolo jednoznačne doložené, či ide o jej primárne uloženie. Medzi hrobmi 1 a 2 sa zistili ešte dva hroby. Z hrobu 3 sa začistila ľavá horná končatina (predlaktie), časti rebier (pravá časť), stehenné kosti a časť pravého predkolenia. Z hrobu 4 sa vo výkope v hĺbke 49 cm zdokumentovala časť ľavej hornej končatiny a oba predkolenia (obr. 134: 6). Hroby 1, 2 a 4

zasahovali sčasti pod základy kostola sv. Ladislava. Základný kameň kostola bol síce položený už v roku 1701, avšak k stavbe sa prišlo až po roku 1742 a k jeho konsekrácii došlo až v roku 1789 (SPS 2 1968, 371). Preto zmienené hroby predstavujú s určitou zvyšou staršieho cintorína viažuceho sa na staršiu sakrálnu stavbu. Na mieste dnešného piaristického kláštora sa predpokladá existencia pôvodného fran-tiškánskeho kláštora s kostolom Panny Márie. Tento kostol, ktorý sa prvýkrát spomína v privilegii Bela IV z roku 1248, zanikol v polovici 16. stor. (Mencl 1937, 365).

V severovýchodnej časti výkopu sa v navážke s recentným obsahom našla uložená plastika pravde-podobne svätca bez signifikantných atribútov.

Výskum, ktorý sme uskutočňovali západne od kostola prebiehal na mieste, ktoré preskúmal v roku 1958 B. Chropovský (obr. 134: 1). Zachytil tu časť cintorína, z ktorého najstaršie hroby mohli byť na zák-lade nálezov datované do 11.–12. stor. Niektoré hroby boli prekryté základmi kostola (Chropovský 1962, 157). V tomto priestore sme zdokumentovali len zvyšky dvoch hrobov, ktoré zasahovali pod základy kostola. Domnievame sa, že počas výskumu tieto kosti neboli pravdepodobne vyzdvihnuté. Išlo o dolné končatiny (hrob 5?) a časť hrudníka (hrob 6?) v primárnom uložení. Západne od kostola sa podarilo za-čistiť aj pravdepodobne dve hrobové jamy (?) vytesané do skaly. Dokumentované bolo skalné podložie, ktoré v tomto priestore klesá.

V mieste málo výrazného rizalitu západnej steny kostola bolo v úrovni koruny základového muriva kostola začistené murivo (M2). Súvisí s výstavbou kostola a pravdepodobne spĺňalo neobjasnenú funkciu v spojitosti s dvorom alebo budovami kláštora.

Výkop južne od kostola priniesol najmenej poznatkov. Vzhľadom na skutočnosť, že výkopové práce tu nedosiahli úroveň skalného podložja a fakt, že výkopom prebiehala recentná rúra a priestor bol sčasti už v minulosti skúmaný, bolo možné dokumentovať len základy kostola a na niekoľkých miestach sme výkop prehĺbili až na skalné podložie z dôvodu dokumentácie jeho priebehu. Z výkopu pochádza súbor kachlíc z mladšieho novoveku (19. stor.).

Výskumné aktivity v súvislosti s kostolom sv. Ladislava v Nitre priniesli len veľmi obmedzené po-znatky. Potvrdili existenciu staršieho cintorína aj severne od presbytéria kostola. Zdokumentoval sa priebeh skalného podložja, ktorého úroveň stúpa severným smerom a tiež základy kostola, ktoré majú rôzny charakter na všetkých troch dokumentovaných stranách.

Literatúra

- Chropovský 1962 – B. Chropovský: Včasnostredoveké pohrebisko v Nitre. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 149–158.
 Mencl 1937 – V. Mencl: Stredoveká architektúra na Slovensku. Kniha prvá. Stavebné umenie na Slovensku od najstarších čias až do konca doby románskej. Praha – Prešov 1937.
 Súpis pamiatok 1968: Súpis pamiatok na Slovensku. Zväzok II. K–P. Bratislava 1968.

DOKUMENTATION IN DER KRYPTA DER KIRCHE DES HL. LADISLAUS IN NITRA UND EINE KÜR-ZERE RETTUNGS AUSGRABUNG IN IHREM EXTERIEUR. Nitra, Teil Staré Mesto (Altstadt), Kostol sv. Ladislava (Kirche des Hl. Ladislaus), archäologische Rettungsausgrabung, Mittelalter, Neuzeit; Funde: Krypta, Skelettgrab, Mauerwerk; Holzsaarg, Kacheln. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Forschungsarbeiten im Zusammenhang mit der Kirche des Hl. Ladislaus, die Bestandteil des Pia-ristenklosters ist, haben im Juli 2010 begonnen. Das ursprüngliche Vorhaben war die Säuberung des Raumes der Krypta, die sich unter dem Presbyterium der Kirche befindet. Letztendes haben sich die Ar-beiten auf die Dokumentation der Holzbretter aus den ursprünglichen Särgen, die im Raum der Krypta untergebracht wurden, begrenzt. Zusammen hat man 64 Bretter mit einem Aussagewert dokumentiert. Anhand ihrer Dokumentation können wir einige Tatsachen feststellen. Die Bretter konnten entweder bemalt oder mit Textilien bezogen werden, die zum Brett mit Hilfe von kleinen Nägelchen angeheftet wurden (Abb. 134: 2). Die bemalten Säрге können wir in zwei Sorten teilen. Einerseits konnten nur die Aufschrift, die Ornamente, die Umrahmungen und das Kreuz mit Seitenarmen gemalt sein. Auf der an-deren Seite konnte die ganze Oberfläche des Brettes bemalt werden und mit einer anderen Farbe wurden die restlichen Aufschriften oder das Ornament unterstrichen (Abb. 134: 3). Die häufigste Kombination war die schwarze Oberfläche mit weißer Betonung. Eine umgekehrte Kombination oder grün bemalte Bretter konnten auch vorkommen. Die bemalten wie auch mit Textilien bezogene Säрге gewähren sehr wichtige Informationen über die Verstorbenen. Anhand der Beobachtung ist es möglich nachzudenken, dass mit Rücksicht auf die Platzierung des Kreuzes auf dem oberen Brett des Deckels und seiner Seiten-arme auf den Flanken – trug die linke Seite meistens den Namen des Verstorbenen und die rechte Seite Angaben über Datum und Jahr des Ablebens. Es könnte jedoch auch umgekehrt sein. Die Angaben über

das Jahr des Ablebens haben wir auf sieben Bretten dokumentiert. Anhand dieser wissen wir, dass die in diesen Särgen niedergelegten Individuen in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts gestorben sind. In der Krypta wurde seit dem 18. bis in die Hälfte des 19. Jahrhunderts bestattet (für die Information bedanken wir uns bei P. Alojz Orlický, Sch. P.).

An der Wende von September und Oktober wurde eine Rettungsausgrabung im Zusammenhang mit der Sanierung der Kirche des Hl. Ladislaus durchgeführt. Wegen Entfeuchtung der Kirche wurden längst der nördlichen, westlichen und südlichen Wand Aushube realisiert (Abb. 134: 1). Die Forschungsarbeiten beruhten in Säuberung der Fundamente der Kirche und in Dokumentation des Verlaufes des Steinuntergrundes. Die Aushube waren angesichts des hoch hervortretenden Steinuntergrundes nicht tief. Im nördlichen Aushub war es möglich im Profil eine relativ homogene nicht kompakte dunkelbraune Schicht, die an einigen Stellen auch Ziegelfragmente wie auch rezentes Material beinhaltete, zu dokumentieren. Die Schicht hängt wahrscheinlich mit der Ausstattung dieses Raumes im Zusammenhang mit dem Hof des Piaristengymnasiums, zusammen. Nördlich der Kirche wurden über dem Steinuntergrund vier beschädigte Skelettgräber, von denen man kein komplett säubern konnte, erfasst. Die Gräber 1, 2 und 4 (Abb. 134: 4–6) reichten teilweise unter die Fundamente der gegenwärtigen Kirche des Hl. Ladislaus, dessen Aufbau in das 18. Jahrhundert fällt (*SPS 2 1968*, 371). Die untersuchten Gräber gehören also mit Sicherheit einem älteren Friedhof, der sich auf einen älteren Sakralbau bindet, der in diesem Raum vorausgesetzt wird (Franziskanerkloster mit der Kirche der Jungfrau Maria).

Die Arbeiten westlich der Kirche verliefen auf einer Stelle, wo schon im Jahr 1958 eine Ausgrabung realisiert wurde (*Chropovský 1962*). In diesem Raum ist es uns gelungen nur Reste von zwei Gräbern zu erfassen, sie griffen unter das Fundament der Kirche, und auch wahrscheinlich in den Felsen ausgehauene zwei Grabgruben (?). Der Aushub südlich der Kirche brachte die wenigsten Kenntnisse, und das auch aus dem Grund, dass durch ihn eine rezente Röhre verlief. Von diesem Abschnitt wurde ein kleinerer Satz von Kacheln aus jüngerer Neuzeit (19. Jahrhundert) gewonnen.

Die Forschungsaktivitäten im Zusammenhang mit der Kirche des Hl. Ladislaus in Nitra haben nur sehr beschränkte Kenntnisse gebracht. Sie haben die Existenz des älteren Friedhofs auch nördlich des Presbyteriums bestätigt. Es wurden der Verlauf des Steinuntergrundes, dessen Ebene in nördlicher Richtung steigt, und auch die Fundamente der Kirche zusammen mit dem Mauerwerk (M1, M2), die mit dem stehenden Bau zusammenhängen (Abb. 134: 7), dokumentiert.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V MINCOVNI V KREMNICI¹³

Ján B e l j a k – Kristína K u č e r á k o v á

K r e m n i c a (okr. Žiar nad Hronom), Kremnická mincovňa, archeologický výskum, výrobný areál, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra – Výskumné pracovné stredisko, Zvolen.

V samotnom priestore kremnickej mincovne doposiaľ nebolo realizovaných mnoho archeologických výskumov. Najstaršia zmienka o dozore nad zemnými prácami v areáli uvádza výkopy na dvoch stavebných pozemkoch (*Križanová 1947*). Pri tom sa našlo niekoľko črepov a kovový predmet, podobný ostriu dýky. Nálezy sú datované do 13.–14. stor. po Kr. Vo výkopoch sa javili vrstvy s tehlovinou a vrstvy s uhlíkmi.

Za dátum založenia kremnickej mincovne je považovaný november 1328, čo je zároveň doba konštitúovania Kremnice ako mesta. Technológia mincovníctva tu bola najprv zameraná na zlato, od 15. stor. na striebro. Prvý priamy dôkaz o razení zlatých mincí v mincovni pochádza z roku 1335 (*Kazimír 1978a*, 37). Na vonkajšom obvode domov na námestí sa vybudovali hradby, preto sa ešte pred rokom 1434 objekty mincovne premiestnili zo svojho pôvodného miesta dovnútra hradieb, kde sa nachádzajú doteraz (*Kazimír 1978b*, 43).

Archeologický výskum sa v priestoroch mincovne uskutočnil od 7. 8. do 6. 10. 2010. Výskum realizovala pracovná skupina pod vedením J. Beljaka z Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre, vysunuté pracovisko Zvolen. Uskutočnil sa paralelnou formou sledovania výkopových prác pre uloženie základových pätiiek pre strojné zariadenia kovárne na nádvorí a sledované boli aj výkopy pre uloženie kanalizácie, ktoré dosiahli najväčšiu hĺbku a priniesli aj objavenie štyroch archeologických objektov: dvoch múrov, kamenného bloku/kvára a murovanej kanalizačnej ryhy (obr. 5).

¹³ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

Objekt 1 bol zachytený v interiérovej časti miestnosti, ktorá sa nachádza v severnom krídle mincovne (z východnej strany vstupnej brány/podjazdu) na úrovni 551,8 m n.m. Ide o kamenný opracovaný blok s takmer pravidelným pôdorysom (rozmery: J stena: 1,51 m; S stena: 1,53 m; Z stena: 1,1 m; V stena: 1,35 m; výška: 1,1 m). Vyrobený je z ryolitického tufu, ktorý sa vyskytuje v okolí Kremnice. Hornú plochu má na nivelete 551,8 m n.m. V jeho južnej stene sa nachádzal pravidelný zárez – pravdepodobne slúžiaci k uchyteniu zariadenia a pod ním kamenná platňa. Jej horná plocha sa nachádza na úrovni 550,88 m n. m. a dolná na úrovni 550,84 m n. m. V okolí kamenného bloku sme zachytili úroveň pôvodnej kamennej dlažby na výške 551,15 m n. m. Spodnú časť kamenného bloku sa z technických dôvodov nepodarilo zachytiť. Maximálnu hĺbku sme dosiahli na 550,7 m n. m. Viditeľná výška kameňa je 1,1 m. Uložený je vo vrstve splanírovaných deštrukčných vrstiev.

Objekt 2 bol zachytený vo východnej časti nádvorja v bezprostrednej blízkosti steny východného krídla mincovne. Ide o kamenný múr spájaný vápenatou maltou. Má hrúbku 1,2–1,3 m a odkrytá výška cca 0,5 m. Jeho koruna je na nivelete 549,88 m n. m a dolná časť na úrovni 549,4 m n. m. Štruktúra múru naznačuje jeho stredoveký pôvod. Kanalizačná ryha, v ktorej sme múr zachytili bola orientovaná v smere SSZ-JJV. Napriek úzkej ryhe a malému torzu múru môžeme skonštatovať, že múr mal pôvodne orientáciu V-Z. V smere východnom sa stráca pod východným krídlom mincovne a smerom na západ pod vrstvou makadamu. Je možné, že sa nachádza v hlbších vrstvách alebo bol zničený počas výstavby priemyselných zariadení mincovne v druhej polovici 20. stor. Múr bol založený v žltom ílovitom podloží, ktoré sme zachytili iba v tejto časti nádvorja mincovne. Dva metre južnejšie od tohto múru sa nachádzal tehlový múr. Vrstvu medzi nimi vyplňala vrstva vápenatého brizolitu.

Objekt 3 bol zachytený vo východnej časti nádvorja v bezprostrednej blízkosti steny východného krídla mincovne. Je to novoveký kamenný múr spájaný vápenatou maltou. Má hrúbku 0,6–0,65 m a odkrytá výška cca 0,25 m. Jeho koruna je na nivelete 549,75 m n. m. a dolná časť je na úrovni 549,5 m n. m. Kanalizačná ryha, v ktorej sme múr zachytili bola orientovaná v smere SSZ-JJV. Múr mal pôvodne orientáciu V-Z. V smere východnom sa stráca pod východným krídlom mincovne a smerom na západ pod vrstvou makadamu. Zrejme bol zničený počas výstavby priemyselných zariadení mincovne v druhej polovici 20. stor. Múr bol založený v žltom ílovitom podloží.

Objekt 4 bol zachytený vo juhovýchodnej časti nádvorja v bezprostrednej blízkosti steny južného krídla mincovne. Ide o novoveký kamenný kanál spájaný vápenatou maltou. Dĺžka kanála je 2,5–2,8 m; šírka 0,5 m a výška 0,35 m. Kanalizačná ryha bola orientovaná v smere SSZ-JJV a bola založená na deštrukčnej vrstve. Horná časť sa nachádza na úrovni 549,88 m n. m. (dolná na 549,4 m n. m.). Stráca sa pod južným krídlom mincovne. Pôvodne mohla odvádzať dažďovú vodu z nádvorja mincovne, alebo slúžila technológii mincovne.

Počas archeologického výskumu neboli zistené žiadne hnutelné archeologické nálezy staršie ako polovica 20. stor. Spôsobené je to pravdepodobne čistením nádvorja počas moderných stavebných úprav. Výskumom na nádvorí kremnickej mincovne sme zistili, že prevažná časť nádvorja bola zničená úpravami v druhej polovici 20. stor. V miestnosti vedľa vstupu v severnom krídle boli zistené tiež iba deštrukcie tehál a kamenia.

Literatúra

- Kazimír 1978a* – Š. Kazimír: Založenie kremnickej mincovne. In: Š. Kazimír – J. Hlinka: Kremnická mincovňa. Martin 1978, 31–41.
- Kazimír 1978b* – Š. Kazimír: Prvé storočie činnosti. In: Š. Kazimír – J. Hlinka: Kremnická mincovňa. Martin 1978, 42–51.
- Križanová 1947* – Š. Križanová: Kremnica. Výpis zo súkromného listu. Nálezová správa z archeologického výskumu č. 256/1947. Archeologický ústav SAV Nitra.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSAusGRABUNG IN DER GELDPRÄGESTÄTTE IN KREMNICA. Kremnica (Bez. Žiar nad Hronom), Flur „Kremnická mincovňa“ (Geldprägestätte von Kremnica), archäologische Ausgrabung, Produktionsareal, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Raum der Geldprägestätte in Kremnica wurden bisher nicht viele archäologische Ausgrabungen realisiert. Die älteste Erwähnung nennt Grabungen auf zwei Baugrundstücken (*Križanová 1947*). Die Funde sind in das 13.–14. Jahrhundert datiert.

Für das Datum der Gründung der Geldprägestätte von Kremnica wird der November 1328 gehalten, was gleichzeitig die Zeit des Konstituierens von Kremnica als einer Stadt ist. Der erste direkte Beleg über Prägung von goldenen Münzen in der Geldprägestätte stammt aus dem Jahr 1335 (*Kazimír 1978a*, 37). Noch vor dem Jahr 1434 wurden die Objekte der Geldprägestätte hinein der Stadtmauer verlegt, wo sie sich bis

heue befinden (*Kazimír 1978b*, 43). Die archäologische Ausgrabung (Nr. der Ausgrabung: 79/2010) wurde in den Räumen der Geldprägestätte von 7.8. bis 6.10.2010 durchgeführt. Die Ausgrabung realisierte eine Arbeitsgruppe unter der Leitung von PhDr. Ján Beljak, PhD. aus dem Archäologischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra, Zweigstelle Zvolen. Man verfolgte Aushubarbeiten für Verlegung der Grundsockel für die Maschinenanlage der Schmiedeabteilung im Hofraum und Aushube für Verlegung der Kanalisation, die die größte Tiefe erreicht und vier Objekte gebracht haben: zwei Mauern, Steinblock/Quader und eine gemauerte Kanalisationsrinne (Abb. 5).

Das Objekt Nr. 1 haben wir im Interieur-Teil des Raumes, das sich in dem nördlichen Trakt der Geldprägestätte (von der östlichen Seite des Eingangstores/ Unterführung) auf dem Niveau 551,8 m ü.d.M. befindet, ergriffen. Es handelt sich um einen bearbeiteten Steinblock mit fast regelmäßigem Grundriss (Maße in cm: Südwall–1,51 m; Nordwall–1,53 m; Westwall–1,1 m, Ostwall–1,35 m; Höhe: 1,1 m). Hergestellt ist er aus rhyolithischem Tuffstein, der in der Umgebung von Kremnica vorkommt. Die obere Fläche hat er auf der Nivelette 551,8 m ü.d.M. In seiner Südwall befand sich ein regelmäßiger Schlitz – dienender wahrscheinlich zur Halterung der Anlage und unter ihm eine Steinplatte. Platziert ist er in der Schicht der planierten Destruktionsschichten.

Das Objekt Nr. 2 wurde im östlichen Teil des Hofraumes in unmittelbarer Nähe der Wand des östlichen Traktes der Geldprägestätte ergriffen. Es handelt sich um eine Steinmauer, mit Kalkmörtel zusammengefügt. Sie hat eine Dicke von 1,2–1,3 m und die freigelegte Höhe betrifft ca. 50 cm. Seine Krone ist auf der Nivelette 549,88 m ü.d.M. Die Struktur der Mauer deutet ihren mittelalterlichen Ursprung an.

Das Objekt Nr. 3 wurde im östlichen Teil des Hofraumes in unmittelbarer Nähe der Wand des östlichen Traktes der Geldprägestätte ergriffen. Es ist eine neuzeitliche Steinmauer, mit Kalkmörtel zusammengefügt. Sie hat eine Dicke von 0,6–0,65 m und die freigelegte Höhe betrifft ungefähr 25 cm. Seine Krone ist auf der Nivelette 549,75 m ü.d.M.

Das Objekt Nr. 4 wurde im südöstlichen Teil des Hofraumes in unmittelbarer Nähe der Wand des südlichen Traktes der Geldprägestätte ergriffen. Als Objekt ist hier ein neuzeitlicher Steinkanal, mit Kalkmörtel zusammengefügt. Die Länge des Kanals ist 2,5–2,8 m; Breite 0,5 m und Höhe 0,35 m. Die Orientierung ist in Richtung Nordnordwest – Südsüdost. Die gemauerte Kanalisationsrinne wurde auf der Destruktionsschicht errichtet. Der obere Teil ist auf den Niveau 549,88. Sie konnte das Regenwasser vom Hofraum ableiten, oder diente der Technologie der Geldprägestätte.

Während der Ausgrabung wurden keine relevanten mobile archäologischen Funde festgestellt. Der überwiegende Teil des Hofraumes wurde durch Bauänderungen in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts zerstört. Im Raum neben dem Eingang im nördlichen Trakt wurden nur Ziegel- und Steindestruktionen festgestellt.

VÝSKUM NA PUSTOM HRADE VO ZVOLENE¹⁴

Ján B e l j a k – M a r t i n K v i e t o k – N o é m i P a ž i n o v á – M i c h a l Š i m k o v i c

Z v o l e n (okr. Zvolen), polohy Pustý hrad – „H o r n ý h r a d“ a „D o l n ý h r a d“, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, vrcholný stredovek, pravek (neskorá doba kamenná, mladšia a neskorá doba bronzová), fortifikácia, obytná veža. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra – Výskumné pracovné stredisko, Zvolen.

Horný hrad

Sonda 3/2008 realizovaná súkromnou archeologickou spoločnosťou v roku 2008 o rozmeroch 7 x 7 m bola umiestnená v JZ nároží tzv. „Dončovho hradu“ – priečnou hradbou vyčlenenej samostatnej plochy v severnej časti areálu Horného hradu Pustého hradu. Sonda sa nachádza na spodnej terase strmého svahu zvažujúceho sa v cca 40° uhle na západ. Nakoľko výkopové práce v tejto sonde neboli dokončené výskum Archeologického ústavu SAV sa v sezóne 2010 zamerlal na dokončenie výkopov a dokumentáciu stratigrafickej situácie. Plocha sondy bola rozdelená na tri sektory. Sektor A tvoril východnú polovicu sondy. Západná polovica bola rozdelená na sektory B (S časť) a C (J časť).

Sektor A

Tu postúpili výkopové práce v predchádzajúcich sezónach najvýraznejšie. Okrem dvoch menších úsekov v SV a JZ rohu sektoru, bolo na celej ploche dosiahnuté zvetrané skalné podložie. V JV časti sektoru sa

¹⁴ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

podložie prudko zvažovalo na západ. V JZ časti sektoru bola v sezóne 2010 zachytená jedine sivá prachovitá vrstva svahoviny o mocnosti 10–15 cm nasadajúca na zvetrané skalné podložie. Mocnosť svahovín však bola najvýraznejšia v SV rohu sektoru, kde dosahovala hrúbku až 1,2 m. Západným smerom sa mocnosť svahovín znižovala na 10–15 cm. Vo vzniknutom severnom profile tohto sektoru nebola zistená výraznejšia stratigrafia. Povrchovú vrstvu o mocnosti 5–10 cm tvorila lesná pôda a zvyšok tvorili svahoviny šedej až šedohnedej farby nasadajúce na podložie. Z týchto svahovín bola získaná sporadická keramika z obdobia vrcholného stredoveku a atypická praveká keramika.

Sektor B

Po prvotnom začistení a odobratí zásypov archeologickej sondy z roku 2005, ktorá čiastočne zasahovala do plochy sektorov B a C, sme pristúpili k plošnému znižovaniu, pričom medzi sektorom B a C bol ponechaný kontrolný blok v smere V-Z s hrúbkou 30 cm čiastočne zasahujúci svojim východným koncom do sektoru A. Kontrolný blok v smere S-J bol ponechaný aj medzi sektormi A a B. Po začistení sme vo V a J časti zistili prítomnosť tmavošedej hlinitej vrstvy s prímiesou uhlíkov, maltoviny a fragmentov tehál. Jej mocnosť dosahovala 10–30 cm a zvyšovala sa smerom na západ. Z tejto vrstvy bola získaná početná stredoveká keramika, železné kince a medené kovanie. Vrstvu môžeme na základe nálezov rámcovo datovať do prvej polovice 15. stor. Vo východnej polovici nasadala táto vrstva na zvetrané skalné podložie. V JZ rohu sektoru sa pod ňou nachádzala hnedosivá piesčitá vrstva s mocnosťou 10–30 cm rozširujúca sa západným smerom. Našlo sa tu iba niekoľko fragmentov atypickej stredovekej keramiky. Pod ňou bola kompaktná vrstva maltoviny žltosivej farby s hrúbkou 10 cm a dochovaných rozmeroch 1,8 x 1 m. Jej východný prirodzený okraj sa nachádzal 1,2 m od múru zatiaľ presne nešpecifikovanej náročnej stavby, prebiehajúceho v smere S-J popri západnom okraji sondy. Na základe terénnych pozorovaní sa môžeme domnievať, že maltovinová vrstva vznikla v súvislosti s výstavbou tejto náročnej architektúry pravdepodobne niekedy v priebehu 14. stor. Za účelom analýzy skladby malty boli odobrané vzorky o rozmeroch 10 x 10 cm. V západnej polovici sektoru bola nad kamenným podložíom zachytená tmavokorová ílovito-hlinitá praveká splachová vrstva. Z nej bola získaná v ruke zhotovená atypická keramika. Z nálezov z tejto vrstvy si pozornosť zasluhuje snáď len hlinené koliesko tehlovej farby (Ø 5,2 cm) s dvoma malými otvormi na okraji. V SZ rohu sektoru bola zistená v rámci tejto vrstvy väčšia koncentrácia uhlíkov do Ø 2 cm. Odobraná bola vzorka zeminy (20 l) a uhlíky na paleobotanickú analýzu. Mocnosť tejto vrstvy narastala až na 40 cm pri západnom okraji sektoru. Na základe nálezov môžeme vrstvu datovať rámcovo do mladšej resp. neskorej doby bronzovej. S cieľom zachytiť rastlé skalné podložie bol v SZ rohu sektoru vyhlbený zisťovací rez, ktorý ukázal že vrchnú podložnú vrstvu tvorí asi 30 cm mocná vrstva zvetraných balvanov nasadajúca na rastlú skalú strmo padajúcu na západ. Z vrstvy zvetraného podložia nebol získaný žiadny archeologický materiál.

Sektor C

Vo východnej časti sektoru sa nachádzali v sekundárnej polohe zvyšky deštrukcie kamenného múrika kladeného na sivo-bielu piesčitú maltu. Deštrukcia tvorila súčasť stredovekej splachovej hlinito-piesčitej vrstvy s hrúbkou 20–30 cm. Pri jej rozoberaní bola získaná väčšia kolekcia stredovekej keramiky, zvieracích kostí a železných kincov. Asi najzaujímavejším nálezom pochádzajúcim z tejto deštrukcie je postriebrené medené knižné kovanie s vyrytým motívom draka. Vrstvu môžeme na základe nálezov rámcovo datovať prvej polovice 15. stor. Táto splachová vrstva nasadala na tenkú nekompaktnú vrstvu vápnitej maltoviny bielej farby. Maltovina sa nachádzala prevažne v strednej a JV časti sektoru. Za účelom zistenia stratigrafických pomerov, bol pod touto vrstvou vyhlbený v SZ rohu sektoru zisťovací rez. V západnej časti sektoru prekryvala maltovina 10 až 30 cm mocnú hlinitú vrstvu čiernej farby s obsahom uhlíkov a maltoviny. Táto bola zachytená v strednej časti sektoru a silnela smerom k západu. Z nej bola odobraná vzorka zeminy (20 l) na paleobotanickú analýzu. Pochádzala z nej kolekcia stredovekej keramiky (rámcovo 14. stor.) a zvieracie kosti. Pod touto vrstvou boli zachytené kusy maltoviny zistenej už v sektore B. V profile na kontrolnom bloku nie je však toto prepojenie čitateľné, zrejme sú to akési maltovinové „placky“ a nie kompaktná vrstva. Poslednou tu zistenou kultúrnou vrstvou bol okrový hlinito-ílovitý praveký splach so sporadickými nálezmi pravekej keramiky. Ten nasadal už na rastlú skalú strmo sa zvažujúcu na západ.

Vyhodnotenie

Stratigrafické pomery zistené výskumom môžeme zhrnúť nasledovne: sonda 3/2008 sa nachádza v priestore, kde má prirodzený georeliéf výrazný sklon smerom na západ. Tento sklon bol v dôsledku prírodných činiteľov (splachy), ako aj v dôsledku antropogénnej činnosti človeka (úpravy terénu v po-

dobe terás) výrazne zmiernený až horizontálne zarovnaný. V rámci pôdnej erózie sa do skúmaného priestoru dostali aj fragmenty kultúrnej vrstvy z mladšej doby bronzovej. Predpokladáme, že nálezy pochádzajú z priestoru hornej terasy, na ktorej stojí tzv. „Dončov palác“ ako aj tzv. „Starý palác“. Na tejto terase bol v minulých sezónach zachytený zahĺbený objekt lužickej kultúry. Mohlo by to svedčiť o výraznejšej sídliskovej aktivite práve v tomto priestore a s ňou súvisiacou kultúrnou vrstvou. Ďalšia výskumom doložená ľudská aktivita v skúmanom priestore spadá až do obdobia vrcholného stredoveku (14. stor.). Pravdepodobne v tomto čase dochádza v rámci rozmachu stavebnej aktivity na hrade, aj k výstavbe murovaného objektu v JZ nároží areálu tzv. „Dončovho hradu“. Rozsah objektu, jeho funkcia ako aj presnejšie datovanie neboli (počas výskumných prác v rokoch 2004 a 2005) zistené a je preto nutné túto otázku riešiť pri plánovaní budúcich výskumných úloh. Z výstavbou tohto objektu súvisia maltovinové „placky“, doložené v sektore B a C. Po určitom čase dochádza vo východnom susedstve tohto objektu k ďalšej stavebnej aktivite. Plocha tu bola splanírovaná a čiastočne zasekaná do podlažia. Na takto upravenom priestranstve vzniká pravdepodobne menší zrubový objekt na kamennej podmurovke s tehlovým vykurovacím telesom v jeho JZ rohu. Objekt mal zrejme maltovú podlahu bielej farby. Tento typ objektov je doložený hlavne v priestore južne od hradnej cisterny a zrejme súvisí s pobytom posádky Jána Jiskru na Zvolenskom hrade v pol. 15. stor. Po opustení hradu po polovici 15. stor. dochádza aj k zániku stojacich objektov a deštrukcii hradnej architektúry, dokladom čoho sú aj zistené splachové vrstvy a deštrukcia kamenného múru. Zánikový horizont bol postupne prekrytý svahovými v rámci pôdnej erózie.

Dolný hrad

Veža

Sonda 1/2010 vo svojej východnej časti odkryla aj krátky úsek východnej steny obytnej veže (obr. 6). Z nej sa odkrylo nadzemné lícované murivo v dĺžke asi 300 cm. Zachované líce steny dosahujú v mieste napojenia na južnú stenu maximálnu výšku 483,85 m n. m. Líce sa teda nezachovalo až do úrovne zisteného ústupku v líci južnej steny. Podľa zachovaného jadra muriva je však možné predpokladať, že východná stena pokračovala nahor v nezmenenej hrúbke. Vo vzdialenosti 240 cm od JV rohu obytnej veže sa v stene zachovala bočná špaleta pôvodného okenného otvoru. V mieste jej napojenia na vnútorné líce steny je deštrukcia po vytrhnutom kameni. Líce bočnej strany okenného otvoru je zachované v dĺžke 220 cm. Táto dĺžka zachovania nie je jednoznačná, lebo približne 70 cm úsek líca na východnej strane tvoria silne zvetrané kamene. Líce špalety stojace do výšky 80 cm je na spodnej strane v úrovni 482,45 m n. m. horizontálne ukončené. V tejto úrovni z bočnej špalety okna vystupovala bočná sedačka so šírkou 50 cm, z ktorej sa zachoval spodný riadok muriva s dĺžkou 260 cm. Podobne ako v prípade vyššie položených špalety ani táto dĺžka nie je jednoznačná, lebo približne 80 cm úsek líca na východnej strane tvoria silne zvetrané kamene. Rovné ukončenie jediného zachovaného riadku líca sedačky na spodnej strane naznačuje, že v tejto úrovni (481,9 m n. m.) môžeme predpokladať podlahu okennej niky. Protíľahlá severná strana okna sa nezachovala, avšak podľa vystupujúceho jadra muriva je možné usudzovať, že šírka okna v spodnej časti mohla byť do 80 cm.

Sonda 2/2010 odkryla vonkajšie juhovýchodné nárožie veže. V jeho spodnej časti boli zistené štyri opracované nárožné kvádre siahajúce od úrovne 479,538 m n. m. do úrovne 481,2 m n. m. Nad touto úrovňou sú pôvodné kvádre vytrhané a nárožie je deštruované. V odhalenom jadre muriva boli viditeľné lôžka dvoch trávov s rozmermi 20 x 20 cm, ktoré boli pozdĺžne uložené v hmote južnej a východnej steny a v mieste nárožia boli vzájomne prepojené. V rámci sond *2/2010*, *7/2010* a *8/2010* bol odkrytý celý priebeh vonkajšieho líca južnej steny veže. Zachované nadzemné torzo v jej východnej časti je stavané z rovnorodého muriva ukladaného dôsledne do riadkov s viditeľným zarovnávaním muriva do veľkých riadkov. Na stene sú zvyšky zvetranej pôvodnej omietky uťahovanej lyžicou k lícu steny. Vonkajšie líce je zachované do výšky 489,3 m n. m., nad ním pokračuje jadro muriva do úrovne 494,4 m n. m. Zachované torzo je na západnej strane ukončené približne zvislou deštrukciou. Pokračovanie nadzemného múru južnej steny odkryli výkopové práce. V tomto úseku koruna zachovaného vonkajšieho líca južnej steny postupne klesá z výšky 483,45 m n. m. až na úroveň 480,8 m n. m. Juhozápadné nárožie zistené *sondou 8/2010* je rovnako ako juhovýchodné vystavané z opracovaných kvádrov. Sonda sledovala aj líce západnej steny veže v dĺžke cca 4 m. Na ploche líca stojaceho do výšky približne 479,7 m n. m. sa dobre zachovala pôvodná povrchová úprava v podobe omietky uťahovanej murárskou lyžicou k povrchu líca. Omietka pokrýva takmer celé líce steny, len ojedinele z nej vystupujú čelá kameňov.

Hradba

Stredoveké opevnenie Dolného hradu má tvar oválu (osi 183 x 38 m) a uzaviera plochu približne 0,65 ha.

V roku 2010 bola južná línia opevnenia hradby Dolného hradu (v exteriérovej časti veže) skúmaná sondami 2/2010, 7/2010 a 8/2010, západná línia opevnenia sondou 5/2010 a severná línia sondami 3/2010 a 4/2010. Situácia v sondách potvrdila odlišné riešenie napojenia opevnenia na hmotu hradnej veže i odlišný charakter zakladania v jednotlivých častiach.

Sondy 2/2010 a 7/2010 odkryli murivo mladšej hradby so šírkou 250 cm, ktorá sa dotýčnicovo pripája k vonkajšiemu lícu južnej steny veže a pozdĺž neho pokračuje smerom na západ. Líce hradby je dodatočne priložené k armovanému nárožiu veže a v mieste kontaktu je mierne vyklonené. Nadzemné murivo hradby má výrazne deštruované vonkajšie líce stojace do úrovne 479,7 m n. m., lepšie zachovaná vnútorná časť múru je o 100 cm vyššia. Pokračovanie hradby overil ďalší kontrolný rez vzdialenosti 8 m, ktorý potvrdil ďalší priebeh múru pristavaného k lícu južnej steny veže. Podobne ako pri juhovýchodnom nároží aj tu bolo výrazne deštruované vonkajšie líce a lepšie sa zachovala vnútorná časť múru priložená k veži.

Ďalšie pokračovanie hradby v mieste juhozápadného nárožia veže overila sonda 8/2010. Hradbový múr má pri tomto nároží veže hrúbku len 170 cm. Za nárožím sa murivo hradby mierne rozširuje na takmer 200 cm a pokračuje smerom na juhozápad do sedla pod vežou. Vytvára tak predsunuté opevnenie Dolného hradu, ktoré je organickou súčasťou jeho opevnenia. Teleso hradbového múru je dodatočne priložené k nárožiu veže armovanému opracovanými kvádrmi. Po začistení koruny hradby boli zistené rozdielne úpravy jej koruny. Úsek koruny muriva prebiehajúci smerom na východ od juhozápadného nárožia veže je na hornej strane nepravidelne deštruovaný. V úrovni nárožia veže sa zachoval lícový stupeň (spodná hrana je vo výške 480 m n. m.) tvorený lícom muriva prechádzajúcich kolmo na priebeh hradby. Líce, z ktorého sa zachoval len jeden riadok muriva v dĺžke 100 cm presne nadväzuje na nárožie veže. Od tohto stupňa smerom na západ je koruna hradby takmer na celú šírku múru zarovnaná do riadku klesajúceho západným smerom. Zarovnaný riadok sa zachoval takmer na celú šírku múru, deštruovaný je len cca 70 cm široký pás pozdĺž vonkajšieho líca. Zarovnaná klesajúca plocha na korune hradby zrejme predstavuje úroveň pôvodnej obrannej ochodze so šírkou cca 140 cm. Zachovaný úsek líca zrejme dokladá stupňovité členenie obvodovej hradby. Jej vyššie položená, dnes už nezachovaná obranná ochodza prechádzala pozdĺž južnej steny veže a zrejme plynule nadväzovala na hradbu obklopujúcu celý hrad. Na západnej strane bola vyššia časť hradby ukončená nárožím, od ktorého začínala nižšie položená časť opevnenia klesajúca súbežne s terénom do sedla západne od veže.

Na západnej časti Dolného hradu bola hradba zistená v troch sondách (1/2009, 4/2009 a 5/2010). Vo všetkých dosahuje hrúbku 2,5 m a je založené na staršej pravekej kamenozemnej konštrukcii. Jeho vonkajšie líce je tu založené o cca 1 m hlbšie, čo súviselo s terénnou situáciou. Pri výstavbe hradby tu stredovekí stavebníci prekopali pravekú kamenozemnú konštrukciu až po kamenné podlažie, na ktoré položili prvý riadok podzákladu.

Východná línia opevnenia Dolného hradu bola skúmaná sondou 4/2009. V roku 2010 bola rozšírená smerom na východ. Hradba hrúbky 2,5 m je tu položená priamo na kamenné podlažie. Medzi základovou špárou hradby a kamenným podlažím sa nachádzal vrstva tmavohnedej zeminy s výskytom pravekého keramického materiálu.

Mohutný základ obvodového opevnenia Dolného hradu dovoľoval stavebníkovi postaviť pomerne vysoký múr. Jeho výšku môžeme odhadovať približne na 5–6 m. Najlepšie je zachovaný fragment opevnenia v sonde 5/2010 (sekt. 20/D), ktorý dosahuje výšku takmer 2,6 m (vnútorné líce).

Bránička a severná línia opevnenia Dolného hradu

Bránička v severnej línii opevnenia bola skúmaná sondou 4/2010. Výskum jednoznačne preukázal, že ide o malú bráničku pre peších, ktorá bola umiestnená v 2,5 m hrubom múre fortifikácie. Jej šírka je 1,2–1,25 m. V exteriérovej časti sa zachoval kamenný prah s rozmermi cca 25 x 26 cm. Zvislé ostenia sa nezachovali, ale ostali po nich lôžka s odtlačkami po stojkách. Kamenný prah mal vrchnú časť vo výške 470,541 m n. m. Pochôdzna úroveň v bráničke bola o 10–15 cm nižšie. Na ostenia na vnútornej strane nadväzovali špalety otvoru kolmé k lícu hradby zachované do výšky 80–90 cm. Základová špára je v hĺbke 40–50 cm od vrchnej časti kamenného prahu. Hradba je tu položená na íl, v ktorom je bohatý výskyt keramiky z doby bronzovej. Z týmto nálezom súvisí aj fragment hradby odkrytý sondou 3/2010. Potvrdila sa hrúbka 2,5 m a podobne ako pri bráničke aj tu je hradba položená na vrstve žltého lesného ílu.

Stredoveké nádvorie a cesty na Dolnom hrade

Už v sonde 2/2009 sme zistili pochôdznu úroveň z vrcholného stredoveku vo forme vyrovnania terénu kamennou „dlažbou“ alebo skôr vrstvou makadamu. Táto nálezová situácia sa potvrdila aj v prípade sond 5/2010 a 6/2010. Je pravdepodobné, že v období vrcholného stredoveku počas výstavby hradu dochádza k úprave terénu na nádvorí Dolného hradu. Geologický charakter podložia na Dolnom hrade určite komplikoval prejazd vozmi. Po úpravách staviteľa získali relatívne rovnú plochu. Cesta na Dolný hrad sa za hlavnou vstupnou bránou na nádvorí prudko stáčala a popri západnej línii opevnenia smerovala k donjonu. V sonde 6/2010 bola zdokumentovaná vodorovná planírka (na úrovni 478,45 m n. m) a v sonde 5/2010 bolo zreteľné zarovnanie kamenného brala.

Praveký jamový objekt v sonde 3/2010

Zahlbený jamový objekt bol objavený v sonde 3/2010 v sektore 6/G. Mal tmavú prepálenú výplň a dosahoval hĺbku takmer 40 cm. V pôdoryse bol oválny. Dlhšia os bola dlhá 140 cm a kratšia 80 cm. Zachytený bol na úrovni 471,25 m n.m. Z jeho výplni pochádzalo niekoľko atypických pravekých črepov z doby bronzovej(?). Pravdepodobne ide o zvyšky ohniska.

Praveká kamenozemná konštrukcia

Val alebo terasová úprava temena kopca bola zachytená v sondách 1/2009 (sekt. 36/E), 4/2009 (sekt. 26–27/E–D) a 5/2010 (sekt. 22/D). Predbežne ju datujeme do neskorej doby kamennej (badenská kultúra), nakoľko v jeho zásype sa nachádzal výlučne keramický materiál z tohto obdobia. Fragmenty keramiky z neskorej (príp. mladšej doby bronzovej) sa nachádzali iba na skalnatom podloží východne od koruny valu a ani jeden nebol odkrytý v zásype valu. Platí to aj o časti valu v sonde 1/2009. Zároveň je potrebné poznamenať, že zatiaľ bola odkrytá len malá časť objektu a situácia v iných úsekoch sa môže odlišovať. Zrejme je ale, že staviteľia valu využili pri jeho výstavbe miestny materiál – lesný žltý íl.

AUSGRABUNG AUF DER BURG PUSTÝ HRAD IN ZVOLEN. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Pustý hrad – „Horný hrad“ (Obere Burg) und „Dolný hrad“ (Untere Burg), archäologische Ausgrabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, hohes Mittelalter, Urzeit (späte Steinzeit, jüngere und späte Bronzezeit), Fortifikation, Wohnturm.

Horný hrad (Obere Burg)

Im Rahmen der Ausgrabung des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften wurde die Sonde 3/2008 zu Ende erforscht, die durch eine private archäologische Gesellschaft im Jahr 2008 im Ausmaß von 7 x 7 m realisiert wurde. Sie befand sich in der südwestlichen Ecke von sog. „Dončov hrad“ – auf einer Fläche durch Quermauer im nördlichen Teil des Areals von Horný hrad abgetrennt. Der Sektor A bildete die östliche Hälfte der Sonde. Die westliche Hälfte wurde in Sektoren B (nördlicher Teil) und C (südlicher Teil) geteilt.

Sektor A. Außer zwei kleineren Abschnitten in der nordöstlichen und südwestlichen Ecke des Sektors, erreichte man auf der ganzen Fläche den verwitterten Steinuntergrund. Im südöstlichen Teil des Sektors neigte der Untergrund stark nach West. Im südwestlichen Teil des Sektors wurde in der Saison 2010 nur eine graue Staubschicht des Haldenguts mit Mächtigkeit 10–15 cm abgefangen, die sich auf den verwitterten Steinuntergrund aufsetzte. Die Mächtigkeit der Haldenguts war jedoch am markantesten in der nordöstlichen Ecke des Sektors, wo sie eine Dicke von bis 1,2 m erreichte. Es wurde nur sporadische Keramik aus der Zeit des hohen Mittelalters und atypische urzeitliche Keramik gewonnen.

Sektor B. Nach dem Säubern wurde im östlichen und südlichen Teil eine dunkelgraue Schicht mit Beimischung von Kohlenstücken, Mörtelstoff und Ziegelfragmenten festgestellt. Ihre Mächtigkeit erreichte 10–30 cm und hat sich in westlicher Richtung erhöht. Aus ihr stammen zahlreiche mittelalterliche Keramik, Eisennägel und Kupferbeschlag. Die Schicht können wir anhand der Funde in die erste Hälfte des 15. Jahrhunderts datieren. In der östlichen Hälfte setzte sich diese Schicht auf den verwitterten Steinuntergrund auf. In der südwestlichen Ecke des Sektors befand sich unter ihr eine braungraue sandige Schicht mit einer Mächtigkeit von 10–30 cm, die sich in westlicher Richtung verbreitet hat. Hier wurden nur einige Fragmente atypischer mittelalterlicher Keramik gefunden. Unter ihr war eine kompakte Schicht gelbgrauen Mörtelstoffs mit Mächtigkeit von 10 cm und erhaltenen Ausmaßen von 1,8 x 1m. Ihr östlicher natürlicher Rand befand sich 1,2 m von der Mauer eines bisher nicht genau spezifizierten Eckbauwerkes. Offenbar entstand die Mörtelschicht im Zusammenhang mit dem Aufbau dieser Eckarchitektur wahrscheinlich irgendwann im Laufe des 14. Jahrhunderts. In der westlichen Hälfte des Sektors wurde über der Steinunterlage eine dunkel-ockerfarbige ton-lehmige urzeitliche Spülschicht mit Mächtigkeit bis zu 40 cm

ergriffen. Aus ihr gewann man in Hand hergestellte atypische Keramik und ein ziegelfarbiges Tonrädchen (\varnothing 5,2 cm) mit zwei kleinen Öffnungen am Rand. Die Schicht datieren wir in die jüngere bzw. späte Bronzezeit. In dem Stichschnitt in der nordwestlichen Ecke des Sektors wurde die obere Unterlageschicht dokumentiert, sie wird von ungefähr 30 cm mächtiger Schicht von verwitterten großen Steinen, aufgesetzt auf wuchsenden Felsen steil fallenden in westlicher Richtung, gebildet.

Sektor C. In dem östlichen Teil des Sektors befanden sich in sekundärer Lage Reste von Destruktion einer kleinen steinernen Mauer, gelegt auf grau-weißen Sandmörtel. Die Destruktion bildete einen Bestandteil der mittelalterlichen lehmig-sandiger Spülschicht mit einer Mächtigkeit von 20–30 cm. Bei ihrer Zerlegung wurden eine größere Kollektion mittelalterlicher Keramik, Tierknochen, Eisennägel und ein versilberter kupferner Buchbeschlag mit einem eingeritzten Drachennmotiv gewonnen. Die Schicht können wir anhand der Funde in die erste Hälfte des 15. Jahrhunderts datieren. Die Spülschicht setzte auf eine dünne nicht kompakte Schicht kalkhaltigen Mörtelwerks weißer Farbe auf. Im westlichen Teil des Sektors verdeckte das Mörtelwerk eine 10 bis 30 cm mächtige Lehmschicht schwarzer Farbe mit Inhalt von Kohlenstücken und Mörtelwerk. Aus ihr stammte auch eine Kollektion von mittelalterlicher Keramik (14. Jahrhundert) und Tierknochen. Unter ihr wurden Stücke vom Mörtelwerk, festgestellt schon im Sektor B, erkundet. Wahrscheinlich sind es irgendwelche Mörtelwerk-„Puffer“ und nicht eine kompakte Schicht. Als letzte Schicht über der Steinunterlage war die ockerfarbige ton-lehmige urzeitliche Spülschicht mit sporadischen Funden von urzeitlicher Keramik.

Die durch die Ausgrabung gewonnene stratigraphische Verhältnisse können folgendermaßen zusammengefasst werden: die Sonde befindet sich in einem Raum, wo das natürliche Georelief eine markante Neigung in Richtung West hat. Die war infolge von Naturfaktoren (Spülungen), wie auch der anthropogenen Tätigkeit des Menschen (Herrichtung des Terrains in Form von Terrassen) markant vermindert bis horizontal planiert. Im Rahmen der Bodenerosion gelangten in den erforschten Raum auch Fragmente einer Kulturschicht aus der jüngeren Bronzezeit. Wir vermuten, dass die Funde stammen aus dem Raum der oberen Terrasse, auf der der sog. „Dončov palác“ wie auch der sog. „Starý palác“ stehen. Hier wurde in der Vergangenheit ein vertieftes Objekt der Lausitzer Kultur erfasst. Eine weitere menschliche Aktivität im erforschten Raum fällt erst in die Zeit des hohen Mittelalters (14. Jahrhundert). Wahrscheinlich kommt es in dieser Zeit im Rahmen eines Aufschwunges der Bauaktivität auf der Burg auch zum Aufbau eines gemauerten Objektes in der südwestlichen Ecke des Areals von sog. „Dončov hrad“. Mit dem Aufbau hängen die Mörtelwerk-„Puffer“, belegt im Sektor B und C, zusammen. Nach gewisser Zeit wurde in der östlichen Nachbarschaft die Fläche planiert und teilweise in den Untergrund verhaut. Auf solch aufbereitetem Raum entstand wahrscheinlich ein kleineres Blockhaus-Objekt auf steinerner Untermauerung mit einem Ziegel-Heizkörper in seiner südwestlichen Ecke. Das Objekt hatte wahrscheinlich einen Mörtelboden weißer Farbe. Dieser Typ von Objekten ist im Raum südlich der Burgzisterne belegt und hängt vielleicht mit dem Aufenthalt der Garnison von Ján Jiskra auf der Burg von Zvolen in der Hälfte des 15. Jahrhunderts zusammen. Nach dem Verlassen der Burg nach der Hälfte des 15. Jahrhunderts kommt es auch zum Untergang der stehenden Objekte und Destruktion der Burgarchitektur, dessen Beleg die festgestellten Spülschichten und Destruktion der steinernen Mauer sind.

Dolný hrad (Untere Burg)

Turm. Sonde 1/2010 legte in ihrem östlichen Teil auch einen kurzen Abschnitt der östlichen Wand des Wohnturmes frei (Abb. 6). Von ihm wurde das oberirdische gepasste Mauerwerk in einer Länge von ungefähr 300 cm freigelegt. Die erhaltenen Vorderseiten der Wand erreichen an der Stelle der Anknüpfung an die Südwand maximale Höhe von 483,85 m ü.d.M. In der Entfernung 240 cm von der südöstlichen Ecke des Wohnturmes blieb in der Wand eine Seitenleibung der ursprünglichen Fensteröffnung erhalten. Die Vorderseite der Nebenseite der Fensteröffnung ist in einer Länge von 220 cm erhalten. Die Vorderseite der Leibung, stehende bis in die Höhe von 80 cm, ist an der unteren Seite auf einem Niveau von 482,45 m ü.d.M. horizontal beendet. In dieser Ebene trat von der Seitenleibung des Fensters ein Seitensitz mit Breite von 50 cm hervor, von ihm blieb die untere Zeile des Mauerwerks mit einer Länge von 260 cm erhalten. Die Sonde 2/2010 legte die äußere südöstliche Ecke des Turmes frei. In ihrem unteren Teil wurden vier bearbeitete Eckquader, reichend von dem Niveau 479,538 m ü.d.M. bis 481,2 m ü.d.M., festgestellt. Über dieser Ebene sind die ursprünglichen Quader ausgerissen und die Ecke ist destruiert. Im freigelegten Kern des Mauerwerks waren Lager von zwei Balken mit Maßen 20 x 20 cm, die länglich in der Materie der südlichen und östlichen Wand und an der Stelle der Ecke gegenseitig verbunden waren, sichtbar. Im Rahmen der Sonden 2/2010, 7/2010 und 8/2010 wurde der ganze Verlauf der äußeren Vorderseite der südlichen Wand des Turmes freigelegt. Der erhaltene oberirdische Torso in ihrem östlichen Teil ist aus gleichartigem Mauermaterial, gründlich in Reihen mit sichtbarer Glättung des Mauerwerks in große Reihen geordnet, erbaut. Auf der Wand sind Reste von verwittertem ursprünglichem Putz, angezogen mit einer Kelle zur

Vorderseite der Wand. Die äußere Vorderwand ist bis zur Höhe von 489,3 m ü.d.M. erhalten, über ihr setzt der Kern des Mauerwerks ins Niveau 494,4 m ü.d.M. fort. Durch die Sonde 8/2010 wurde die südwestliche Ecke festgestellt.

Festungswerk. Die mittelalterliche Befestigung von Dolný hrad hat die Form eines Ovals (Achsen 183 x 38 m) und schließt eine Fläche von ungefähr 0,65 Hektare. Im Jahr 2010 wurde die südliche Linie der Befestigung des Festungswerkes von Dolný hrad (im Exterieur-Teil des Turmes) durch Sonden 2/2010, 7/2010 und 8/2010, die westliche Linie der Befestigung durch Sonde 5/2010 und die nördliche Linie durch Sonden 3/2010 und 4/2010 untersucht. Die Situation in den Sonden bestätigte unterschiedliche Lösung der Anknüpfung der Befestigung an die Materie des Burgturmes sowie das unterschiedliche Charakter der Gründung in einzelnen Teilen. Die Sonden 2/2010 und 7/2010 legten das Mauerwerk der jüngeren Mauer mit einer Breite von 250 cm, das sich tangential zur äußerlichen Vorderseite der südlichen Wand des Turmes anknüpft und längst ihr in Richtung West weiter fortführt, frei. Die Vorderseite des Festungswerkes ist nachträglich zur armierten Ecke des Turmes angeschlossen und an der Stelle des Kontaktes mäßig hinausgebeugt. Das oberirdische Mauerwerk des Festungswerkes hat markant destruierte äußere Vorderseite, stehende bis ins Niveau 479,7 m ü.d.M., der besser erhaltene Innenteil der Mauer ist um 100 cm höher. Eine weitere Fortsetzung des Festungswerkes an Stelle der südwestlichen Ecke des Turmes hat die Sonde 8/2010 nachgeprüft. Die Burgmauer hat bei dieser Ecke des Turmes eine Dicke von nur 170 cm. Hinter der Ecke verbreitet sich mäßig das Mauerwerk des Festungswerkes auf fast 200 cm und führt in südwestlicher Richtung in den Sattel unter dem Turm fort. So bildet es eine vorgeschobene Befestigung von Dolný hrad, die ein organischer Bestandteil seiner Befestigung ist. In der Ebene der Turmecke blieb eine gepasste Stufe (untere Kante ist in der Höhe 480 m ü.d.M.) erhalten, gebildet von Vorderseite des Mauerwerks, übergangener vertikal auf den Lauf des Festungswerkes. Die Vorderseite, von der nur eine einzige Zeile des Mauerwerks in Länge von 100 cm erhalten blieb, knüpft direkt an die Turmecke an. Ab dieser Stufe in Richtung West ist die Krone des Festungswerkes fast auf die ganze Breite der Mauer in eine in Richtung West sinkende Zeile geglättet. Die geglättete sinkende Fläche auf der Krone des Festungswerkes stellt wahrscheinlich die Ebene der ursprünglichen Verteidigungsgalerie mit einer Breite von ungefähr 140 cm, dar. Der erhaltene Abschnitt der Vorderseite belegt wahrscheinlich die stufenartige Gliederung der Umfassungsmauer.

In den Sonden (1/2009, 4/2009 und 5/2010) erreicht das Festungswerk eine Dicke von 2,5 m und ist auf einer älteren urzeitlichen stein-erdigen Konstruktion errichtet. Die äußere Vorderseite ist um ca. 1 m tiefer angelegt, was mit der Terrainsituation zusammenhing. Die erste Zeile des Untergrundes wurde auf einer urzeitlichen stein-erdigen Konstruktion gelegt. Am besten erhalten ist ein Fragment der Befestigung in der Sonde 5/2010 (Sektor 20/D), das eine Höhe von fast 2,6 m (innere Vorderseite) erreicht.

Die kleine Pforte in der nördlichen Linie der Befestigung wurde durch die Sonde 4/2010 erforscht. Die Ausgrabung hat eindeutig erwiesen, dass es sich um eine kleine Pforte für die Fußgänger handelt, die in 2,5 m dicker Mauer der Fortifikation platziert wurde. Ihre Breite ist 1,2–1,25 m. Im Exterieur-Teil blieb eine Steinschwelle mit Maßen ca. 25 x 26 cm erhalten. Die vertikalen Anschläge wurden nicht erhalten, jedoch blieben nach ihm Lager mit Abdrücken nach Stempeln. Die Steinschwelle hatte ihren oberen Teil in der Höhe von 470,541 m ü.d.M. Das begehbbare Niveau in der kleinen Pforte war um 10–15 cm niedriger. Auf die Anschläge auf der Innenseite knüpften Leibungen der Öffnung an, vertikal zur Vorderseite des Festungswerkes, erhalten bis zur Höhe von 80–90 cm. Das Festungswerk ist hier auf Löss gelegt, in dem reiches Vorkommen der Keramik aus der Bronzezeit ist. Mit diesem Fund gehört auch ein Fragment des Festungswerkes mit einer Mächtigkeit von 2,5 m, freigelegt durch die Sonde 3/2010, zusammen.

Das begehbbare Niveau aus dem hohen Mittelalter in Form einer Planierung des Terrains mit dem steinernen „Pflaster“ oder eher einer Schicht von Makadam wurde durch die Sonde 5/2010 und 6/2010 festgestellt. In der Sonde 6/2010 wurde eine horizontale Planierung (auf dem Niveau von 478,45 m ü.d.M.) dokumentiert und in der Sonde 5/2010 war eine Glättung der Steinfelsenwand sichtbar.

Ein vertieftes Grubenobjekt wurde in der Sonde 3/2010 im Sektor 6/G entdeckt. Es hatte eine dunkle durchgebrannte Ausfüllung und erreichte eine Tiefe von fast 40 cm. Im Grundriss war es oval. Die längere Achse war 1,4 m lang und die kürzere 0,8 m. Es wurde auf dem Niveau von 471,25 m ü.d.M. entdeckt. Aus seiner Ausfüllung stammten einige atypische urzeitliche Scherben aus der Bronzezeit(?). Wahrscheinlich handelt es sich um Reste einer Feuerstelle.

Der Wall oder die terrassenartige Herrichtung des Berggipfels wurde in den Sonden 1/2009 (Sektor 36/E), 4/2009 (Sektor 26–27/E–D) und 5/2010 (Sektor 22/D) festgestellt. Vorläufig wird sie anhand der Keramik aus der Ausfüllung in die späte Steinzeit (Badener Kultur) datiert. Die Erbauer des Walls haben bei seinem Aufbau das lokale Material – den gelben Waldlehm genutzt.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM VO ZVOLENE-PODBOROVEJ¹⁵

Ján B e l j a k – Róbert M a l č e k

Zvolen (okr. Zvolen), poloha „P o d b o r o v á“ – ulice J. Bánika a Borovianska, intravilán, archeologický výskum, sídlisko, neolit – kultúra s lineárnou keramikou, mladšia doba bronzová – lužická kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra – Výskumné pracovné stredisko, Zvolen.

Poloha Podborová predstavuje vyvýšenú ľavobrežnú terasu Hrona v severnej časti mesta Zvolen. Nadmorská výška sa pohybuje okolo 307,5–308, 2 m. Ide o evidovanú archeologickú lokalitu s bohatým polykultúrnym osídlením (*Malček 2000, 129; 2002, 121–123; 2004; 2005; Pažinová/Beljak 2010; Ušiak/Zachar/Hanuliak 2007, 194, 195; Zachar/Zachar 2008*).

Záchranný výskum sa uskutočnil od 17.05. do 19. 05. 2010. Pozostával z paralelnej obhliadky výkopových prác a začistenia profilov rýh pre uloženie optického kábla. Výskumom boli zistené tri praveké nálezové situácie.

Objekt 1. Objekt sa zachytil v profile 60 cm širokej ryhy vedenej v predzáhradke popred južné priečelie panelového domu na ulici J. Bánika 3. Išlo o červenú prepálenú sypkú vrstvu s keramickými intrúziami. Na úrovni zachytenia sa v ílovitom podloží javil ako 150 cm široký zhluk väčších mazanícových hrúd (s odtlačkami konštrukčných prvkov), vsunutých do prepálenej hliny, lemovaný z južnej a severnej strany čiernym prepáleným prúžkom. Interpretujeme ho ako výrobný objekt. Z výplne boli získané výrazne sekundárne prepálené kusy mazanice, fragmenty keramiky (obr. 11) a zuholnatené drevá. Tie boli zaslané na analýzu C14. Vyhotoval ju M. Krąpiec v laboratóriu Datowań Bezwzględnych v Krakove. Výsledkom je konvenčné datovanie 2900±50 BP. Po kalibrácii je bezpečné datovanie medzi roky 1260–970 pred Kr. (92,2% pravdepodobnosť). Zodpovedá to 13.–10. stor. pred Kr. a osídleniu lužickej kultúry v stupňoch BD a HA.

Nález 2. Išlo zrejme o fragment sídliskovej vrstvy (hrúbka 55 cm) rozloženej rovnomerne na ílovitom podloží. Keramické fragmenty môžeme pripísať kultúre s lineárnou keramikou. Existencia sídliskovej vrstvy z tohto obdobia v priestore pred škôlkou na ul. J. Bánika 43 tu bola zistená už počas výstavby kanalizácie v roku 2009.

Nález 3. V kompaktnej tmavohnedej sídliskovej vrstve na ul. Borovianska 49 boli objavené keramické fragmenty lužickej kultúry z mladšej doby bronzovej.

V ďalších častiach líniovej stavby boli vrstvy premiešané výkopmi pre staršie inžinierske siete. V časti smerom k Arborétu na Borovej hore sa nachádzalo pod cca 20 cm. vrstvou humusu kamenné travertínové podložie.

Literatúra

Malček 2000 – R. Malček: Zbery v okresoch Zvolen a Detva. AVANS 1998, 2000, 128–130.

Malček 2002 – R. Malček: Zbery na polohe Zvolen – Podborová. AVANS 2001, 2002, 121–123.

Malček 2004 – R. Malček: Nálezy zo Zvolena-Podborovej. AVANS 2003, 2004, 131.

Malček 2005 – R. Malček: Neolitické nálezy zo Zvolena-Podborovej. In: Otázky neolitu a eneolitu našich krajín–2004, Nitra 2005, 225–233.

Pažinová/Beljak 2010 – N. Pažinová/J. Beljak: Nálezy kultúry s lineárnou keramikou na strednom Pohroní – príspevok k osídleniu. Contribution to LBK culture settlement in the middle Grain region. Praehistorica 39, Praha 2010, 259–274.

Ušiak/Zachar/Hanuliak 2007 – P. Ušiak/T. Zachar/V. Hanuliak: Praveké nálezy zo Zvolena Podborovej. AVANS 2005, 2007, 194, 195.

Zachar/Zachar 2008 – J. Zachar/T. Zachar: Archeologické nálezy zo Zvolenskej kotliny. AVANS 2006, 2008, 175, 176.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG IN ZVOLEN-PODBOROVÁ. Zvolen (Bez. Zvolen). Flur „Podborová“ – J. Bánik-Straße und Borovianska-Straße, im Gemeindegebiet, archäologische Ausgrabung, Siedlung, Neolithikum – Kultur mit Linearbandkeramik, jüngere Bronzezeit – Lausitzer Kultur.

Die Flur Podborová stellt eine erhöhte linke Ufer-Terrasse des Flusses Hron (Gran) im nördlichen Teil der Stadt Zvolen dar. Es handelt sich um eine registrierte archäologische Lokalität mit reicher polykulturellen Besiedlung (*Malček 2000, 129; 2002, 121–123; 2004, 2005; Pažinová/Beljak 2010; Ušiak/Zachar/Hanuliak 2007, 194, 195; Zachar/Zachar 2008*).

¹⁵ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

Die Rettungsausgrabung (Nr. 36/2010), realisiert wegen der Legung eines Optokabels, wurde von 17.05 bis 19.05. 2010 durchgeführt. Durch die Ausgrabung wurden drei urzeitliche Fundsituationen festgestellt. Das *Objekt Nr. 1* wurde im Profil einer 60 cm breiten Rille auf der J. Bánik-Str. Nr. 3 ergriffen. Es handelte sich um rote durchgebrannte Schütt-Schicht mit keramischen Intrusionen (Abb. 11). Im Lehm-Untergrund schien es als 150 cm breite Anhäufung von größeren Bewürfen (mit Abdrücken von Konstruktionselementen), hineingeschoben in durchgebranntem Ton, von der südlichen und nördlichen Seite mit schwarzem durchgebranntem Streifen bordiert. Die verkohlten Hölzer von der Ausfüllung wurden mir der Methode C^{14} von M. Krąpiec im Laboratorium Datowań Bez względu na Krakau datiert. Die konventionelle Datierung ist $2\ 900 \pm 50$ BP. Nach der Kalibrierung 1 260–970 vor Chr. (92,2% Wahrscheinlichkeit), d. h. 13.–10. Jahrhundert vor Chr.–die Besiedlung von Lausitzer Kultur in den Stufen BD und HA. Der *Fund Nr. 2* stellte eine neolithische Siedlungsschicht mit der Mächtigkeit von 55 cm (mit der Keramik) auf lehmiger Unterlage im Raum vor dem Kindergarten auf der J. Bánik-Str. Nr. 43 dar. Eine Schicht von Kultur mit Linearbandkeramik wurde hier schon während des Baus einer Kanalisation im Jahr 2009 festgestellt. Eine kompakte dunkelbraune Siedlungsschicht (*Fund Nr. 3*) wurde auch auf der Borovianska-Str. Nr. 49 festgestellt. Die keramischen Fragmente von der Ausfüllung sind in die Lausitzer Kultur datiert. In weiteren Teilen des Linienbaus waren die Schichten durch Aushübe für ältere Ingenieurernetze vermischt. Im Teil in Richtung Arboretum auf Borová hora befand sich unter ca. 20 cm Schicht von Humus eine steinerne Travertin-Unterlage.

DRUHÁ ETAPA ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V DOLNEJ STREHOVEJ¹⁶

Ján B e l j a k – Vladimír M i t á š

D o l n á S t r e h o v á (okr. Veľký Krtíš), poloha R o v e ň, termálne kúpalisko Prameň, polykultúrne sídlisko, stredná, mladšia, neskorá doba bronzová, pilinská kultúra, kyjatická kultúra, včasný stredovek, vrcholný stredovek, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum v obci Dolná Strehová sa realizoval v súvislosti s prestavbou, revitalizáciou a inováciou termálneho kúpaliska Prameň už v roku 2009 (*Beljak/Mitáš 2013*). Druhá etapa výskumu sa uskutočnila sektorovou metódou (v 5×5 m sektoroch), v SV-JZ orientovanej sonde o rozmeroch 5×55 m (obr. 12: 1, 2) a s maximálnou hĺbkou 1,5 m (obr. 12: 5, 6). V záujmovom priestore sa zistili dva archeologické objekty: pravdepodobne ohnisko (obj. 5/2010) z obdobia popolnicových polí (obr. 12: 3, 4) a kultúrna vrstva (obj. 1/2009), čiastočne zdokumentovaná už v prvej etape výskumu. Mocnosť rozľahlej kultúrnej vrstvy sa na odkrytej ploche viditeľne zmenšovala juhozápadným smerom v závislosti od konfigurácie terénu (obr. 12: 1, 2). Objekty preskúmané v areáli kúpaliska a obhliadky poľnohospodársky využívaných parciel v jeho bezprostrednom susedstve jasne dokladajú, že na ľavobrežnej terase rieky Tisovník, resp. neďaleko jej sútoku s potokom Kakatka, v severozápadnej časti katastra Dolnej Strehovej, sa nachádza veľkoplošné polykultúrne sídlisko. Pri jeho kultúrnom a chronologickom zaradení vychádzame predovšetkým z rozboru keramických nálezov.

Vývoj sídliska západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí v Dolnej Strehovej je v náznakoch dokumentovaný signifikantnejšími zlomkami keramiky zo strednej, mladšej a neskoršej doby bronzovej. V analyzovanom súbore je zastúpená široká škála hrncárskej produkcie pilinskej aj kyjatickej kultúry (obr. 13). Časť spravidla kvalitne vypracovanej a vypálenej keramiky vykazuje stopy sekundárneho prepálenia. Zvláštnym keramickým nálezom je torzo vaničkovitej nádoby (obr. 15: 10), ktorej tvar a prevedenie evokujú spojitost s kultúrnym prostredím vrcholného štádia staršej doby bronzovej; pre porovnanie uvádzame nádoby zo Šurian-Nitrianskeho Hrádku (*Fumánek 2004*, 33, kat. č. 23), z hatvanskej kultúry (*Kalicz 1984*, tab. 56: 17) či z Nižnej Myšle (*Olexa 2003*, F 20). Pri detailnejšom skúmaní jej vypracovania je však evidentné, že patrí do okruhu keramických výrobkov doby popolnicových polí. Reálnou oporou zaradenia vaničkovitej nádoby do najstaršej fázy osady a do strednej doby bronzovej môžu byť obdobné nálezy zo starších horizontov sídlisk a pohrebísk kultúr juhovýchodných (napr. Jobbágyi; *Kemenczei 1984*, 16, 17, tab. 1: 18, 19; Vizslás; *Kemenczei 1984*, 16, 17, tab. 14: 20) alebo lužických popolnicových polí (napr. Trenčín-Istebník; *Kujovský 2004*, 361, obr. 2: 1; Liptovský Trnovec-Ravence; *Przybyła/Beljak 2010*, obr. 14: 6).

¹⁶ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“. Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

Výsledky záchranného výskumu a najmä zbery na poliach v okolí staveniska v roku 2010 už jednoznačne potvrdili osídlenie sledovanej polohy na ľavobreží Tisovníka aj vo včasnom stredoveku. Zatiaľ v zlomkoch početne zastúpené hrncovité tvary nádob s charakteristickou ornamentikou boli obtáčané na kruhu a veľmi dobre vypálené (obr. 14; 15: 1–9). Ich väčšinu možno zaradiť do obdobia 8. až prvej polovice 9. stor. (obr. 14: 1–7, 9; 15: 1–9), niektoré do druhej polovice 11. až 12. stor. (obr. 14: 8). V zhode s názorom M. Rejholcovej (1971, 128) poznamenávame, že charakteristickým rysom keramiky z predveľkomoravského obdobia v sledovanom priestore Poiplia je pomerne častá výzdoba okrajov a vnútornej strany ústia hrncovitých nádob zväzkom vlnovky, skupinami krátkych rýh alebo zárezmi (obr. 14: 1, 4, 9; 15: 1, 2, 4, 6, 7). Zvýšenú frekvenciu aplikácie zmiernených výzdobných prvkov na uvedených partiách nádob obtáčaných na kruhu v 8. stor. spomínajú aj ďalší bádatelia (Fusek 1994, 63, 64; Odler/Zábojník 2011, 161; Ožďáni/Točík 1989, 108). Geograficky i chronologicky blízke paralely k včasnostredovekej keramike z Dolnej Strehovej nachádzame v sídliskovom materiáli, zistenom rovnako na polykultúrnej lokalite v neďalekej obci Slovenské Ďarmoty (Vendtová 1964, 363–368, obr. 112). Zaujímavá je tiež podobnosť chronologického vývoja oboch stredovekých osád, ktorých existencia sa vzhľadom na získané keramické nálezy viaže do dvoch horizontov (Vendtová 1964, 365). Za zmienku stojí aj to, že s mladším horizontom osídlenia v Dolnej Strehovej časovo korešponujú „mladohradištné črepy z hrncovitých nádob“ z katastra susednej obce Horná Strehová (Rejholcová 1971, 104). Ku vrcholnostredovekému materiálu s istou mierou opatrnosti zaraďujeme aj fragment spodnej časti kamennej, pravdepodobne kovolejárskej nádoby (obr. 15: 11).

Na hlavné charakteristiky, historické a regionálne súvislosti čiastočne preskúmaného polykultúrneho sídliska v Dolnej Strehovej sme už poukázali. Súborné vyhodnotenie nálezov v dohľadnej dobe zverejníme na stránkach Študijných zvestí AÚ SAV.

Literatúra

- Beljak/Mitáš 2013 – J. Beljak/V. Mitáš: Praveké a stredoveké nálezy z Dolnej Strehovej. AVANS 2009, 2013, 18–20.
- Fusek 1994 – G. Fusek: Slovensko vo včasnoslavanskom období. Nitra 1994.
- Furmánek 2004 – V. Furmánek: Zlatý vek v Karpatoch. Keramika a kov doby bronzovej na Slovensku (2300–800 pred n. l.). Nitra 2004.
- Kalicz 1984 – N. Kalicz: Die Hatvan-Kultur. In: N. Tasič (Hrsg.): Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans. Beograd 1984, 191–206.
- Kemenczei 1984 – T. Kemenczei: Die Spätbronzezeit Nordostungarns. Budapest 1984.
- Kujovský 2004 – R. Kujovský: Sídlisko lužickej kultúry v Trenčíne a počiatky lužickej kultúry na Slovensku. In: J. Bátoral/V. Furmánek/L. Veliačik (Hrsg.): Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Josef Vladár zum 70. Geburtstag. Nitra 2004, 359–370.
- Odler/Zábojník 2011 – M. Odler/J. Zábojník: Sídliská z 8. stor. na juhozápadnom Slovensku (Šaľa III, Úľany nad Žitavou, Pavlová). Štud. Zvesti AÚ SAV 50, 2011, 101–214.
- Olexa 2003 – L. Olexa: Nižná Myšľa. Osada a pohrebisko z doby bronzovej. Košice 2003.
- Ožďáni/Točík 1989 – O. Ožďáni/A. Točík: Na úsvite dejín. In: J. Albery/J. Sloboda (Eds.): Novohrad. Regionálna vlastivedná monografia. 2/1 Dejiny. Martin 1989, 13–128.
- Przybyła/Beljak 2010 – M. S. Przybyła/J. Beljak: Bronzezeitliche Siedlung von Liptovský Trnovec. Slov. Arch. 58, 2010, 273–308.
- Rejholcová 1971 – M. Rejholcová: Slovanské osídlenie Stredoslovenského kraja. Slov. Arch. 19, 1971, 95–133.
- Vendtová 1964 – V. Vendtová: Výskum v Slovenských Ďarmotách roku 1962. Arch. Rozhledy 16, 1964, 347–369.

ZWEITE ETAPPE DER RETTUNGSAusGRABUNG IN DOLNÁ STREHOVÁ. Dolná Strehová (Bez. Veľký Krtíš), Flur Roveň, Thermalbad Prameň (Quelle), polykulturelle Siedlung, mittlere, jüngere, späte Bronzezeit, Piliny-Kultur, frühes Mittelalter, hohes Mittelalter, Rettungsausgrabung. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die archäologische Ausgrabung in der Gemeinde Dolná Strehová wird im Zusammenhang mit dem Umbau, Revitalisierung und Innovation des Thermalbades Prameň seit dem Jahr 2009 (Beljak/Mitáš, 2013) realisiert. In der zweiten Etappe der Ausgrabung wurden zwei archäologische Objekte erforscht: die Kulturschicht (Objekt 1/2009) und wahrscheinlich die Feuerstelle (Objekt 5/2010) aus der Urnenfelderzeit. Die im Areal des Thermalbades festgestellten Objekte wie die von der Besichtigung der landwirtschaftlich genutzten Parzellen in seiner unmittelbaren Nachbarschaft belegen eine Existenz von großflächiger polykultureller Siedlung auf dem linken Ufer des Flusses Tisovník. Die Entwicklung der Ansiedlung des Volkes der südöstlichen Urnenfelder (Piliny- und Kyjatice-Kultur) ist in Andeutungen durch mehr signifikante Bruchstücke der Keramik aus der mittleren, jüngeren und späten Bronzezeit dokumentiert. Die Resultate der Rettungsausgrabung und vor allem Sammeln auf den Feldern in der Umgebung des Baues im Jahr

2010 haben schon überzeugend die Besiedlung der verfolgten Flur auch in dem frühen (8. Jahrhundert und erste Hälfte des 9. Jahrhunderts) und hohem Mittelalter (zweite Hälfte des 11. Jahrhunderts und 12. Jahrhundert) bestätigt. Charakteristisches Merkmal der frühmittelalterlichen Keramik aus Dolná Strehová, aber auch von dem ganzen verfolgten Teil von Ipel (Eipel)-Gebiet, ist die relativ häufige Verzierung der Ränder und der Innenseite der Mündung auf der Töpferscheibe umwickelten topfartigen Gefäßen durch Wellenbündel, Gruppen von kurzen Rillen oder Einritzen. Das hochmittelalterliche Material ist weniger zahlreich vertreten. Eine zusammenfassende Auswertung der Funde aus beiden Etappen der Ausgrabung in der Gemeinde Dolná Strehová planen wir in Študijné zvesti AÚ SAV (Studiennachrichten des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften) zu veröffentlichen.

VÝSKUM DREVOZEMNÉHO VALU A PRIEKOPY NA LOKALITE ZVOLEN-DRAHY¹⁷

Ján B e l j a k – Noémi P a ž i n o v á

Z v o l e n (okr. Zvolen), poloha D r a h y, archeologický výskum, val s priekopou, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Južne od Zvolena v lese patriacom do Lomnianskej vrchoviny sa tiahne 509 m dlhý val severozápad-juhovýchodným smerom od areálu neďalekého Pustého hradu po cestu nad Neresnicou. Jeho prieskum sme uskutočnili prvýkrát v marci 2009, keď bol zameraný pomocou GPS. Val vykazuje 84 m prevýšenie, od 380 m n.m v najnižšom mieste až po 464 m n. m.v najvyššom mieste, so 45,7% sklonom svahu. O jeho existencii pochádzajú informácie už z konca 19. stor., keď sa uskutočnil „prvý archeologický“ výskum na Pustom hrade (Beljak/Maliniak/Pažinová 2011). V minulosti cez polohu Drahy viedla južná cesta do Krupiny a ďalších regiónov, nasvedčuje tomu aj samotné pomenovanie lokality. Prvý moderný prieskum a zameranie valu uskutočnili už v roku 2007 V. Hanuliak, vedúci archeologického výskumu na Pustom hrade v rokoch 1992–2008, a D. Fertál, autor lesných turistických chodníkov vo Zvolene a okolí. Archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely sme realizovali v marci 2010, v mieste kde bol val preťatý lesnou cestou, ktorá val značne poškodila. Výskum garantoval Archeologický ústav SAV a podieľali sa na ňom študenti Katedry archeológie UKF v Nitre v rámci predmetu „Materiálové praktikum“ v teréne. Už na jeseň 2009 boli bagrom odstránené recentné vrstvy pochádzajúce zo stavebných prác pri výstavbe lesnej cesty. Cieľom výskumu bolo zdokumentovanie celého telesa v mieste porušenia a zaznamenanie i k nemu prislúchajúcej priekopy, nakoľko o náleze zatiaľ neboli k dispozícii žiadne informácie ohľadom jeho štruktúry, či datovania. Zrealizovaná bola archeologická sonda s rozmermi 14 x 1 m. Po začistení a vyrovnaní profilov valu bola zrejme jeho drevozemná komorová konštrukcia, ktorú z južnej strany lemovala priekopa (obr. 16). Teleso valu v mieste výskumu dosahuje výšku 1,3 m. Šírka zdeštruovaného valu tu dosahuje 9 m a šírka priekopy 5 m. Vnútro drevenej komory, ktorú tvorili dubové trámy je široké 3 m a bola vyplnená žltým lesným ílom. Prepálené zvyšky po trámoch sú z južnej aj severnej strany hrubé cca 0,7 m. Hĺbka priekopy vytesanej do skalného podlažia bola v mieste výskumu 1,2 m. Pôvodnú výšku valu môžeme – na základe výpočtu hmoty pochádzajúcej z jeho komôr a nachádzajúcej sa v jeho bezprostrednej blízkosti – odhadnúť na 4 m. Obranu znásobovala do kameňa vysekaná priekopa hlboká 1 až 2 m. Útočníci tak mali pred sebou ťažko priedochodnú bariéru vysokú až 6 m. Na temene valu bola realizovaná malá doplňujúca sonda s rozmermi 1 x 0,5 m. Táto bola umiestnená v mieste, kde sme predpokladali existenciu južnej steny drevenej komory. Zároveň v miestach, kde sa drevená komora dotýkala výplne valu, sme zistili aj sýto červené zafarbenie (prepálenie) zeme. Z tejto sondy boli odobrané vzorky na datovanie rádiometrickou metódou, ktoré sa uskutočnilo v Krakovskom laboratóriu M. Krąpiecom. S 92,5% pravdepodobnosťou bol val postavený medzi rokmi 650–830 po Kr. Val zanikol zrejme katastroficky – požiarom, potvrdzujú to aj uhlíky nachádzajúce sa v hornej vrstve komorovej konštrukcii. Otázne je, či bol zničený počas útoku alebo ho zničili samotný stavitelia po tom ako stratil strážnu funkciu. Výskumom sa, s výnimkou vzoriek uhlíkov z dubových trámov konštrukcie valu, nepodarilo získať žiadne hnutelné archeologické nálezy. Najbližší predpokladaný analogický val k Drahám sa nachádza na lokalite Bukovinka vzdalenej 3 km juhovýchodným smerom. Tiahne sa tu cca 180 m dlhý val v smere JZ-SV. Zatiaľ ale nebol skúmaný ani bližšie datovaný.

¹⁷ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

Podrobný opis nálezových okolností, historických súvislostí i analogických stavieb je publikovaný v samostatnom odbornom článku (*Beljak/Pažinová, 2012*).

Literatúra

Beljak/Maliniak/Pažinová 2011 – J. Beljak/P. Maliniak/N. Pažinová: Zvolenský Pustý hrad vo svetle archeologického bádania (od amatérskych výkopov až po začiatok systematického výskumu). Arch. Historica 36, 2011, 14.

Beljak/Pažinová 2012 – J. Beljak/N. Pažinová: Das Geheimnis der Frühmittelalterlichen Wälle im Zvolener Talkessel (Slowakei). In Sötét idök rejtélyei: 6–11. századi régészeti emlékek a Kárpát-medencében és környékén. Liska András, Szatmári Imre.–Békéscsaba: Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2012, 297–324.

DIE AUSGRABUNG DES HOLZ-ERD-WALLS UND DES GRABENS AUF DER LOKALITÄT ZVOLEN-DRAHY. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur „Drahy“, archäologische Ausgrabung, Wall mit Graben, frühes Mittelalter. Südlich von Zvolen zieht sich ein 509 m langer Wall in Richtung Nordwest-Südost vom Areal der unweit sich befindenden Burg Pustý hrad bis zur Straße über Neresnica. Zum ersten Mal haben wir ihn mit Hilfe von GPS in März 2009 vermessen. Der Wall zeigt eine 84 m Überhöhung vor, von 380 m ü.d.M. an der niedrigsten Stelle bis zu 464 m an der höchsten Stelle, mit 45,7% Neigung des Abhanges. Über seiner Existenz stammen Informationen schon aus dem Ende des 19. Jahrhunderts, als die erste „wirkliche archäologische“ Ausgrabung auf Pustý hrad stattfand (*Beljak/Maliniak/Pažinová 2011*). Nach Beseitigung der rezenten Schichten, stammenden aus Bauarbeiten beim Aufbau des Waldweges im Herbst 2009, wurde in März 2010 eine archäologische Sonde mit Maßen von 14 x 1 m realisiert. Nach Säuberung und Ausgleichen der Profile des Walls wurde seine Holz-Erd-Kammerkonstruktion, von der südlichen Seite vom Graben umsäumt (Abb. 16), evident. Der Körper des Walls an der Stelle der Ausgrabung erreicht eine Höhe von 1,3 m, die Breite des Walls ist 9 m und die Breite des Grabens ist 5 m. Das Innere des Holzkammers, das Eichenbalken (dick ca. 0,7 m) bildeten, ist 3 m breit und mit gelbem Waldlehm ausgefüllt. Die Tiefe des in den Steinuntergrund ausgehauenen Grabens betrifft an der Stelle der Ausgrabung 1,2 m. Die ursprüngliche Höhe des Walls schätzen wir auf 4 m. Die Verteidigung vervielfachte der in den Stein eingehauene Graben 1 bis 2 m tief. Die Angreifer hatten dadurch vor sich eine schwere Durchgangsbarriere, hoch bis zu 6 m. Auf dem Gipfel des Walls wurde eine Sonde mit Maßen von 1 x 0,5 m realisiert. Auf den Stellen, wo die Holzkammer die Ausfüllung des Walls berührte, haben wir sattrote Färbung (Durchbrennen) der Erde festgestellt. Von hier wurden Muster für die Datierung durch die radiometrische Methode, die im Krakauer Laboratorium von Prof. M. Krapiec durchgeführt wurde, entnommen. Mit 92,5% Wahrscheinlichkeit baute man den Wall zwischen den Jahren 650–830 nach Chr. Der Wall unterging wahrscheinlich katastrophal – durch einen Brand. Der nächste vorausgesetzter analogischer (180 m langer) Wall zu Drahy befindet sich auf der Lokalität Bukovinka, entfernt 3 km südöstlicher Richtung. Eine ausführliche Beschreibung der Fundumstände, historischen Zusammenhängen und analogen Bauten ist in selbständigem Fachartikel (*Beljak/Pažinová, 2012*), veröffentlicht.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V JELŠOVCIACH¹⁸

Mário B i e l i c h

J e l š o v c e (okr. Nitra), poloha B o g m a j l a z, záchranný výskum, pravek, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum si vyžiadala výstavba rodinného domu na polohe Bogmajlaz – p. č. 599/6. Pri výstavbe rodinných domov v okolí bolo zachytené porušenie sídliska zo eneolitu a doby bronzovej (obr. 17: 1). Základové ryhy rodinného domu do hĺbky 110 cm porušili kultúrnu vrstvu, ktorá začína 30 cm pod povrchom (ornicou) jej spodnú hranicu sa nám nepodarilo identifikovať. Z dna výkopu a z hálď sme zozbierali keramický materiál, ktorý je datovaný do obdobia mladšej doby bronzovej a včasného stredoveku. Zlomky nájdenej pravekej keramiky patria pravdepodobne čakanskej kultúre. Materiál je však veľmi fragmentárny a menej početne zastúpený. Výstavba rodinnej zástavby, ktorá na tejto polohe stále pokračuje by mala prebiehať pod stálym dozorom archeológov.

Opis keramických nálezov: Fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdoba je tvorená 5 hrotým nástrojom, ktorý nádobu obtáča vo vodorovnom smere a vlnovka, taktiež robená viachrotým nástrojom, far-

¹⁸ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

ba hlíny v lome je hnedá, hlina obsahuje menšie množstvo minerálnych štruktúr, datovanie: včasný stredovek (obr. 17: 2); horný okraj pravekej nádoby, farba črepu v lome hnedo-sivá, hlina obsahuje malé množstvo minerálnych štruktúr, datovanie: pravek (obr. 17: 3); fragment z tela nádoby, výzdobu tvoria vertikálne usporiadané žliabky, farba črepu v lome je hnedá, povrch nádoby je hladný, hlina obsahuje minerálne štruktúry, datovanie: pravek (obr. 17: 4).

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG IN JELŠOVCE. Jelšovce (Bez. Nitra), Flur Bogmajlaz, Rettungsausgrabung, Urzeit, Mittelalter. Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die archäologische Ausgrabung forderte der Bau eines Familienhauses in der Flur Dolné lúky, Parzellennummer 599/6. Beim Aufbau von Familienhäusern in der Umgebung wurde eine Störung einer Siedlung aus dem Äneolithikum und der Bronzezeit ergriffen. Die Grundschrüfungen des Familienhauses haben bis in die Tiefe von 110 cm eine Kulturschicht beschädigt, die 30 cm unter der Oberfläche (Ackerboden) beginnt und deren untere Grenze ist es uns nicht gelungen zu identifizieren. Vom Grund des Aushubes und aus den Halden haben wir keramisches Material aufgesammelt, das in die jüngere Bronzezeit und frühen Mittelalter datiert ist. Die Bruchstücke der gefundenen urzeitlichen Keramik gehören wahrscheinlich der Čaka-Kultur. Das Material ist jedoch sehr fragmentarisch und weniger zahlreich vertreten. Der Ausbau der Familienbebauung, der auf dieser Flur weiter fortführt, sollte unter ständiger Aufsicht von Archäologen geführt werden.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM VO VINODOLE¹⁹

Mário B i e l i c h

V i n o d o l (okr. Nitra), poloha P r i t e h e l n i, záchranný výskum, pravek, doba rímska, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum si vyžiadala výstavba predajne Jednota v intraviláne obce Vinodol (obr. 18: 1). Stavba prebiehala na prvej terase potoka, ktorý je ľavým prítokom rieky Nitra, vedľa základnej školy. Z intravilánu obce pochádza zo zberov a náhodných nálezov veľké množstvo archeologických artefaktov, ich bližšia lokalizácia je však nemožná. Počas výskumu bolo preskúmaných šesť objektov, ktoré sú datované do praveku, doby rímskej a stredoveku (obr. 18: 2). Zo skúmaných objektov pochádzajú zvyšky keramiky, zvieracích kostí a mazanice. Výplň objektov tvorí sivá prachovitá hlina. Objekty boli zahĺbené do žltého sprasovitého podlažia. Z obdobia praveku, ktorý sa nedá bližšie určiť sme identifikovali objekty 1 a 4. Objekty 3 a 6 obsahujú germánsku keramiku. Medzi črepami sme identifikovali aj zvyšky panónskej keramiky (obr. 18: 7). Do obdobia vrcholného stredoveku môžeme zaradiť objekty 2 a 5. Výskum aj napriek svojmu malému rozsahu priniesol poznatky o osídlení tejto polohy v rôznych časových obdobiach.

Opis keramiky:

1. Fragment okraja misky, farba črepu v lome čierna, hlina obsahuje minerálne štruktúry, povrch je drsný: germánska hrubá keramika (obr. 18: 3).
2. Fragment z tela menšej nádoby, farba črepu v lome je sivá povrch je čierny hladný, výzdobu tvoria obežné ryté línie, ktoré sú presekávané, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr: germánska stolová keramika (obr. 18: 4).
3. Fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria nechtové vrypy usporiadané v horizontálnom smere, farba črepu v lome je hnedo-sivá, povrch nádoby je drsný, hlina obsahuje minerálne štruktúry: germánska hrubá keramika (obr. 18: 5).
4. Fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria nechtové vrypy usporiadané v horizontálnom smere, farba črepu v lome je hnedo-sivá, povrch nádoby je drsný, hlina obsahuje minerálne štruktúry: germánska hrubá keramika (obr. 18: 6).
5. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvoria nechtové vrypy usporiadané v horizontálnych radoch, povrch je červený, hlina v lome je oranžová, hlina je jemne plavená: panónska keramika (obr. 18: 7).
6. Fragment dna nádoby, povrch nádoby je drsný čiernej farby, z vnútra je nádoba vymazaná červenou hlinou, hlina obsahuje väčšie minerálne štruktúry, germánska keramika (obr. 18: 8).

¹⁹ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ . a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG IN VINODOL. Vinodol (Bez. Nitra), Flur Pri tehelni, Rettungsausgrabung, Urzeit, Römerzeit, Mittelalter, Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die archäologische Ausgrabung forderte der Bau des Ladens „Jednota“ im Gemeindegebiet des Dorfes Vinodol (Abb. 18: 1). Der Bau lief auf der ersten Terrasse des Baches, der linker Zufluss des Flusses Nitra ist, neben der Grundschule. Aus dem Gemeindegebiet des Dorfes stammt aus Sammeln und zufälligen Funden eine große Zahl von archäologischen Artefakten, ihre nähere Lokalisation ist jedoch unmöglich. Während der Ausgrabung wurden sechs Objekte erforscht, sie sind in die Urzeit, Römerzeit und Mittelalter (Abb. 18: 2) datiert. Von den erforschten Objekten stammen Reste der Keramik, der Tierknochen und des Bewurfes. Die Ausfüllung der Objekte bildet grauer Staublehm. Die Objekte wurden in gelben Lössuntergrund versenkt. Von der Epoche der Urzeit, die näher nicht festzustellen ist, haben wir die Objekte 1 und 4 identifiziert. Das Objekt 3 und 6 beinhaltet germanische Keramik. Unter den Scherben haben wir auch Reste der pannonischen Keramik identifiziert. In die Zeit des hohen Mittelalters können wir die Objekte 2 und 5 einreihen. Auf der ersten militärischen Kartierung (1780–1790) befinden sich in der Nähe Reste eines neuzeitlichen Friedhofs. In dieser Zeit handelt es sich um eine Düne auf dem rechten Ufer des Flusses Nitra. Die Ausgrabung hat auch trotz seines kleinen Umfanges Erkenntnisse über Besiedlung dieser Flur in verschiedenen Zeitperioden gebracht.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V IPEĽSKOM PREDMOSTÍ

Gabriela B r e z ň a n o v á – Martin F u r m a n

I p e ľ s k é P r e d m o s t i e (okr. Veľký Krtíš), poloha H o m o k o s f ö l d, výskum pre vedecké a dokumentačné účely, pohrebisko, sídlisko, doba bronzová, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Hontianske múzeum, Šahy.

Archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely v Ipeľskom Predmostí, poloha Homokosföld bol realizovaný v rámci schváleného projektu „Keltské pohrebisko v Ipeľskom Predmostí“, ktorý sa stal súčasťou plánu hlavných úloh Pamiatkového úradu Slovenskej republiky pre rok 2010. Podstatou projektu bol zisťovací archeologický výskum s cieľom overiť potencionálnu prítomnosť ďalších keltských hrobov na polohe Homokosföld. V roku 1950 vtedajšia stanica národnej bezpečnosti v Ipeľskom Predmostí zachránila na uvedenej polohe nálezy z keltských hrobov porušovaných exploataciou piesku. Nálezy pochádzali zo siedmich žiarových hrobov. Obsah ich inventárov sa podľa výpovedí zúčastnených pokúsil rekonštruovať a vyhodnotiť A. Točík (1951, 157–158), pričom uviedol, že archeologický výskum ničného pohrebiska nebol z technických dôvodov možný. Hroby sa nachádzali v nepravidelnej vzdialenosti od seba v hĺbke 100–200 cm (Točík 1951, 157).

Väčšina pieskovej duny bola v minulosti odťažená a miestni obyvatelia tu vybudovali futbalové ihrisko. Z pôvodnej pieskovej duny sa do súčasnosti dochoval vo väčšom rozsahu len jej juhovýchodný okraj. Práve tento okraj pôvodnej duny, ktorý prevyšoval úroveň futbalového ihriska o štyri metre, bol po obhliadke autormi tohto príspevku určený ako najvhodnejšia poloha pre realizáciu archeologického výskumu. Na južnom a juhovýchodnom okraji skúmanej plochy sa nachádzala zástavba rodinných domov.

Sondážny archeologický výskum pozostával z dvoch súbežných archeologických sond vzdialených od seba 4 m nasledovných rozmerov: sonda I = 1,5 x 37,5 m, sonda II = 1,5 x 21,2 m. Stratigrafická situácia v oboch sondách bola jednoduchá – pod tmavohnedou vrstvou pôdneho krytu (0–30 cm) bolo pieskové podložie duny (30–150 až 200 cm).

Hoci sa archeologickými sondami nepodarilo preukázať prítomnosť ďalších laténskych hrobov, výskum priniesol pozitívne výsledky.

V sonde I, vo vzdialenosti 35 m od jej juhozápadného okraja, bol v hĺbke 140 cm od úrovne terénu zachytený objekt č. 01/10. Na základe pôdorysu (60 x 210 cm) je možné objekt interpretovať ako hrob. Jeho inventár pozostával len z jednej hrubostennej keramickej nádoby, situovanej v severovýchodnom rohu objektu, vyhotovenej v ruke, ktorú možno podľa profilácie datovať do obdobia 8.–11. stor. n. l (za odbornú konzultáciu ďakujeme G. Fusekovi; obr. 19). Ide o menší dvojdielny situlovitý hrniec s nevýraznou esovitou profiláciou a s hornou oblou výduťou. Telo nádoby je situlovité a hrdlo je veľmi nízke a široké, lievikovitého tvaru. Okraj nádoby je vyhnutý a ústie okrúhle. Výzdoba na hrnci absentuje. Metrické parametre nádoby: v. 80 cm, Ø dna 52 cm, š. maximálnej výdute 83 cm, Ø okraja 78 cm.

Objekt na základe rozmerov a polohy nádoby môžeme interpretovať ako hrob. Podľa G. Fuseka (písomné vyjadrenie k nálezovej správe, konkrétne k interpretácii nálezu) ide pravdepodobne o včasno-

stredoveký kostrový hrob. Poukazujú na to orientácia objektu Z-V a poloha nádoby v bezprostrednej blízkosti jeho severovýchodného rohu. Hypotézu o kenotafe možno vylúčiť, pretože v nich bývajú nádoby uložené v strede hrovej jamy, ak je ich viac, tak v jej osi. Absencia kostrových pozostatkov súvisí s pôdnymi pomermi. Odobratá vzorka piesku analyzovaná Regionálnym úradom verejného zdravotníctva so sídlom v Žiline, poukazuje na hodnotu pH 7,15, teda na mierne zásadité prostredie.

Z polohy Homokbánya, ktorá sa nachádza cca 30 m severozápadne od polohy Homokosföld, sú nálezy slovanskej keramiky známe už dávnejšie. V odbornej literatúre je táto poloha prvýkrát spomínaná Š. Janšákom (1938, 93). Podrobný popis lokality však spomenutý bádateľ neuvádza. Začiatkom 60. rokov uskutočnil prieskum Homokbánye A. Petrovský-Šichman. V správe z prieskumu uvádza, že pri obhliadke piesočníka zistil v jeho západnej okrajovej časti, tesne pri hradskej, tmavú cca 50 cm hrubú kultúrnu vrstvu (Petrovský-Šichman 1955). Z nej získal niekoľko silexových úlomkov a črepový materiál, z ktorého väčšinu určil ako hradištný. J. Zábojník (1992, 146) tento materiál datoval do 8.–10. stor. a predpokladal tu existenciu väčšieho sídliska. Medzi ostatnými črepmi získanými A. J. Petrovským-Šichmanom boli grafitové fragmenty datované do súčasnej doby rímskej. Ďalšie fragmenty keramiky pochádzali z doby halštatskej a zo súčasnosti. Podľa tohto bádateľa v najvyššej časti profilu piesočníka exploatacia neporušila kultúrnu vrstvu.

Archeologickou sondou II vo vzdialenosti 5 m od jej juhovýchodného okraja v hĺbke 140 cm bolo zistených sedem fragmentov pravekých črepov z jednej nádoby rámcovo datovaných do doby bronzovej. Obrys vrstvy, prípadne objektu, ktorému by mohli spomenuté črepy prislúchať, neboli viditeľné. Vo vzdialenosti 12 m od juhovýchodného okraja danej sondy bolo v hĺbke 100 cm zachytených deväť novovekých črepov a fragment kachlice. Ani v tomto prípade vrstvu alebo objekt nebolo možné farebne odlišiť.

Interpretácia prítomnosti ojedinelých črepov v hĺbke 100 až 140 cm bez akéhokoľvek vzťahu s prípadnou kultúrnou vrstvou, či objektom je nejasná. Vplyv zosuvu je možné takmer vylúčiť, nakoľko plocha výskumu je najvyššie situovaným miestom v okolí. Jedno z možných vysvetlení tohto javu je činnosť hlodavcov. Proti tomu však svedčí fakt, že pri znižovaní vrstiev v sonde neboli po nej viditeľné žiadne stopy. Lokálna exploatacia piesku a následné vyrovnávanie terénu a s tým súvisiace premiešanie vrstiev je možné považovať tiež za jednu z prípadných interpretácií tohto javu. Avšak ani v tomto prípade neboli stopy po druhotnom zásahu jasné.

Literatúra

Petrovský-Šichman 1955 – A. Petrovský-Šichman: Ipeľské Predmostie. Výskumná správa AÚ SAV č. 132/55.

Janšák 1938 – Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. Turčiansky Sv. Martin 1938.

Točík 1951 – A. Točík: Nové keltské nálezy zo Slovenska. Arch. Rozhľedy 3, 1951, 156–158.

Zábojník 1992 – J. Zábojník: Okres Veľký Krtíš. In: D. Bialeková (Zost.). Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. stor. II. zväzok, Stredoslovenský kraj. Nitra: Archeologický ústav SAV, 1992, 141–161.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG IN IPELSKÉ PREDMOSTIE. Ipeľské Predmostie (Bez. Veľký Krtíš), Flur Homokosföld, Ausgrabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Gräberfeld, Siedlung, Bronzezeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Hontianske múzeum, Šahy.

Die archäologische Ausgrabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke in Ipeľské Predmostie, Flur Homokosföld, wurde im Rahmen des bewilligten Projektes „Keltisches Gräberfeld in Ipeľské Predmostie“, das zum Bestandteil des Planes der Hauptaufgaben vom Denkmalamt der Slowakischen Republik für das Jahr 2010 wurde, realisiert. Der Bestand des Projektes wurde die archäologische Ermittlungsausgrabung mit dem Ziel eine potentiale Anwesenheit weiterer keltischer Gräber auf der Flur Homokosföld zu überprüfen.

Die archäologische Sondierungsausgrabung bestand aus zwei parallelen archäologischen Sonden, von sich 4 m entfernten und mit folgenden Maßen: Sonde I–1,5 x 37,5 m, Sonde II–1,5 x 21,2 m. Die stratigraphische Situation in beiden Sonden war einfach – unter dunkelbrauner Schicht der Bodenabdeckung (0–30 cm) war der sandige Untergrund der Düne (30–150 bis 200 cm).

In der Sonde I in der Entfernung 35 m von dem südwestlichen Rand war in der Tiefe von 140 cm ab dem Niveau des Terrains das Objekt Nr. 01/10 festgestellt, dessen Inventar nur aus einem niedrigen dickwandigem in der Hand gemachten situlaartigen Topf, situiert in der nordöstlichen Ecke des gegebenen Objektes, bestand. Das Objekt können wir anhand der Maßen und der Lage des Gefäßes als Grab interpretieren. Nach G. Fusek handelt es sich wahrscheinlich um ein frühmittelalterliches Skelettgrab.

Durch die archäologische Sonde II wurden in der Entfernung 5 m von ihrem südöstlichen Rand in der Tiefe von 140 cm sieben Fragmente urzeitlicher Scherben aus einem Gefäß, datiert in die Bronzezeit, festgestellt. Die Umrisse der Schicht, bzw. des Objektes, dem die erwähnten Scherben gehören konnten, waren

nicht sichtbar. Die Interpretation der Anwesenheit von einzelnen Scherben in der Tiefe von 100 bis 140 cm ohne irgendwelche Beziehung mit einer eventuellen Kulturschicht, oder einem Objekt, ist unklar. Der Einfluss eines Erdbebens kann fast ausgeschlossen werden, da die Fläche der Ausgrabung die höchst situierte Stelle in der Umgebung ist. Eine der möglichen Erklärungen dieser Erscheinung ist die Tätigkeit von Nageltieren. Dagegen spricht jedoch die Tatsache, dass bei der Senkung der Schichten in der Sonde nach ihnen keine sichtbaren Spuren vermerkt wurden. Die lokale Förderung des Sandes und darauffolgende Planierung des Terrains und somit die zusammenhängende Vermischung der Schichten kann auch für eine der eventuellen Interpretationen dieser Erscheinung gehalten werden. Jedoch auch in diesem Fall waren keine Spuren nach einem sekundären Eingriff offensichtlich.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V SLOVENSKOM GROBE

Radoslav Čambal – Juraj Bartík – Igor Choma

Slovenský Grob, (okr. Pezinok), poloha Pri Čiernej vode a Domovina, záchranný výskum, sídlisko, neolit, mladšia doba bronzová, stredná a neskorá doba laténska, doba rímska, včasný stredovek, stredovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, Bratislava.

V rozmedzí rokov 2008 až 2010 prebiehal záchranný archeologický výskum na stavbe „Obytné územie Slovenský Grob-Šúr“ v katastri obce Slovenský Grob, okr. Pezinok. Prvou fázou bol predstihový zisťovací výskum v roku 2008 (Čambal 2011) a následne naň nadväzujúci záchranný archeologický výskum, ukončený v auguste roku 2010. Išlo o polohy „Pri Čiernej vode“ a „Domovina“. Celkovo bolo preskúmaných 20 sídliskových objektov, datovaných do rôznych období praveku a stredoveku. V polohe Pri Čiernej vode bolo z obdobia eneolitu preskúmaných päť sídliskových objektov – jám (obj. 1/2010, 2/2010, 3/2010, 4/2010, 11/2010, 13/2010), v ktorých sa nachádzali nálezy lengyelskej kultúry – jej ludanickej fázy spolu s črepovým materiálom skupiny Bajč/Retz zdobených vruborezom a bielou inkrustáciou. Nachádzal sa tu aj jeden sídliskový objekt 6/2010 – jama z obdobia neskoršej doby laténskej stupňa LTD1. Preskúmaný bol aj jeden objekt 8/2010 z 8. stor. (Turčan 2011). Päť sídliskových objektov (obj. 12/2010, 7/2010, 9/2010, 10/2010, 14/2010) bolo datovaných do obdobia vrcholného stredoveku 12.–15. stor. (Pilková/Choma 2011). Jeden objekt bol bez nálezov (obj. 5/2010) a z toho dôvodu nemohol byť datovaný.

V polohe Domovina bolo celkovo preskúmaných päť objektov. Štyri z nich (obj. 1/08, 2/08, 16/2010, 17/2010) patrilo do obdobia strednej doby laténskej, pričom išlo o dve hrnčiarske pece s chatami (Čambal 2011). Jeden objekt bol recentný (obj. 15/2010). Okrem týchto preskúmaných objektov sa na lokalite vyskytli zberové nálezy z obdobia kultúry s lineárnou keramikou, mladšej doby bronzovej (poškodený bronzový hrot oštep) a rímska bronzová minca (Konštantín a synovia z prvej polovice 4. stor. n. l.).

Literatúra

Čambal 2011 – R. Čambal: Predstihový zisťovací výskum v Slovenskom Grobe. AVANS 2008, 2011, 76.

Čambal 2011 – R. Čambal: Sídliskové objekty zo strednej a neskoršej doby laténskej v Slovenskom Grobe. Zbor. SNM Zbor. SNM 105. Arch. 21, 83–114.

Pilková/Choma 2011 – L. Pilková/I. Choma: Sídliskové objekty z vrcholného stredoveku v Slovenskom Grobe. Zbor. SNM Zbor. SNM 105. Arch. 21, 147–157.

Turčan 2011 – V. Turčan: Slovanský sídliskový objekt zo Slovenského Grobu. Zbor. SNM Zbor. SNM. Arch. 21/105, 141–146.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSAusGRABUNG IN SLOVENSKÝ GROB. Slovenský Grob (Bez. Pezinok), Rettungsausgrabung, Siedlung, Neolithikum, jüngere Bronzezeit, mittlere und späte LaTène-Zeit, Römerzeit, frühes Mittelalter, Mittelalter. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum, Bratislava.

In der Zeitspanne der Jahre 2008 bis 2010 verlief die archäologische Rettungsausgrabung auf dem Bau „Obytné územie Slovenský Grob-Šúr“ („Wohngebiet Slovenský Grob-Šúr“) im Kataster der Gemeinde Slovenský Grob, Bez. Pezinok. Es wurden 20 Siedlungsobjekte durchforscht, datiert in verschiedene Perioden der Urzeit und des Mittelalters. In der Flur Pri Čiernej vode wurden fünf äneolithische Siedlungsobjekte (Objekt 1/2010, 2/2010, 3/2010, 4/2010, 11/2010, 13/2010) der Lengyel-Kultur – Ludanice-Phase zusammen mit Material der Gruppe Bajč/Retz durchforscht. Es befand sich hier auch ein spät-latènezeitliches Objekt 6/2010. Erforscht wurde auch Objekt 8/2010 aus dem 8. Jahrhundert. Fünf Siedlungsobjekte

(Objekt 12/2010, 7/2010, 9/2010, 10/2010, 14/2010) wurden in die Periode des hohen Mittelalters 12.–15. Jahrhundert datiert.

In der Flur Domovina wurden insgesamt fünf Objekte durchforscht. Vier davon waren aus der mittleren La Tène-Zeit (Objekt 1/08, 2/08, 16/2010, 17/2010). Ein Objekt war rezent (Objekt 15/2010). Vom Sammeln auf der Lokalität stammen Funde aus der Zeit der Kultur mit Linienbandkeramik, der jüngeren Bronzezeit und eine römische Bronzemünze (Konstantin und Söhne aus der ersten Hälfte des 4. Jahrhunderts nach Chr.).

HALŠTATSKÁ LOĎKOVITÁ SPONA Z VEĽKÉHO GROBU

Radoslav Č a m b a l – Ján Š t r b í k

V e Ľ k ý G r o b (okr. Galanta), zber, sídlisko, doba halštatská. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, Bratislava.

V roku 2010 sa dostala do zbierok SNM – Archeologického múzea poškodená bronzová loďkovitá spona (obr. 20 a, b). Spona bola nájdená pri povrchovom prieskume spolupracovníkom múzea J. Štrbikom vo Veľkom Grobe. Chýba vinutie spony ako aj jej zachycovač. Loďkovitý lučík je zdobený plastickým mriežkovým vzorom v priečných pásoch, ktoré sa striedajú s nezdobenými plochami. Zaujímavosťou je, že spona bola sekundárne upravovaná. Do jej dochovanej prednej časti zachycovača bol vyvrtaný otvor, do ktorého bol vsadený železný nit. Rozmery spony: zachované dĺžka: 5,7 cm, výška: výška: 3 cm, šírka: 1,8 cm.

Analogické varianty spôn sa nachádzajú na Smolenickom Molpíre (*Novotná 2001*, TAFEL 21: 233–239). Spona je datovaná do obdobia kalenderberskej kultúry, do stupňov HaC2–HaD1 (*Novotná 2001*, 85).

Literatúra

Novotná 2001 – M. Novotná: Die Fibeln in der Slowakei. PBF XIV, 11, Stuttgart 2001.

HALLSTATTZEITLICHE KAHNFIBEL AUS VEĽKÝ GROB. Veľký Grob (Bez. Galanta), Sammeln, Siedlung, Hallstattzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum, Bratislava. Im Jahr 2010 kam in die Sammlungen von Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum eine beschädigte bronzene Kahnfibel. (Abb. 20 a, b). Die Fibel wurde bei einer Oberflächenuntersuchung vom Mitarbeiter des Museums J. Štrbík in Veľký Grob gefunden. Es fehlt die Windung der Fibel wie auch ihr Fänger. Der kahnartige kleine Bogen ist mit plastischem gitterartigem Muster in schrägen Streifen, die sich mit unverzierten Flächen wechseln, verziert. Es ist interessant, dass die Fibel sekundär bearbeitet wurde. In ihren erhaltenen vorderen Teil des Nadelhalters wurde eine Öffnung gebohrt, in die ein eiserner Niet eingesetzt wurde. Maße der Fibel: erhaltene Länge: 5,7 cm, Höhe: 3 cm, Breite: 1,8 cm.

Analogische Varianten der Fibel befinden sich auf Molpír von Smolenice. Die Fibel ist in die Periode der Kalenderberg-Kultur, in die Stufen HaC2–HaD1 datiert.

NOVÉ NÁLEZY Z VÝCHODNÉHO SLOVENSKA

Marián Č u r n ý

Príspevok prináša stručný prehľad o niekoľkých archeologických výskumoch, ktoré v roku 2010 realizoval Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko Košice. V príspevku sa nadväzuje na správu o predchádzajúcich výskumných aktivitách v roku 2009 (*Čurný 2013*), pretože niektoré z prezentovaných výskumov začali práve v tomto roku.

1. K o š i c e, časť B a r c a (okr. Košice IV), intravilán, Zemianska ul., parc. č. 1404/22, záchranný archeologický výskum, doba bronzová neskorá/doba halštatská. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Na uvedenej parcele sa uskutočnil záchranný archeologický výskum formou vyhľadávania archeologických nálezov, objektov a situácií počas sledovania výkopových prác pre odvod dažďovej vody z novostavby rodinného domu. Na profiloch realizovaných výkopov bola fotograficky dokumentovaná opakujúca sa stratigrafická situácia: Do hĺbky 30–40 cm siahala vrstva hnedozemnej ornice. Pod ňou sa v hĺbke 40–70 cm nachádzala vrstva tmavohnedej hlíny, v ktorej sa sporadicky vyskytovali črepy

z neskorej doby bronzovej – doby halštatskej. Po dno výkopu, t.j. 90–100 cm siahala sterilná svetlohnedá hlina. Pri výkopoch nedošlo k porušeniu archeologických objektov. Zozbierané črepy súvisia s intenzívnym osídlením bezprostredného okolia stavbou zasiahnutého územia (Čurný, 2013; Lamiová-Schmiedlová Miroššayová 1991, 30).

2. P r e š o v (okr. Prešov), intravilán, ul. Pod Kalváriou, parc. č. 7249/1, 7249/4, 7247/1, 7248/2, predstihový a záchranný archeologický výskum, novovek mladší (19. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Završením viacetapového archeologického výskumu na výstavbe diaľničného privádzača Prešov-západ bola výskumná etapa v rokoch 2009 a 2010. Uskutočnila sa na uvedených parcelách, ktoré sa nachádzajú vo vzdialenosti iba cca 100–150 m severne od polykultúrnej lokality z obdobia praveku až včasného stredoveku, ktorá bola preskúmaná v roku 2000 (Miroššayová 2005; Miroššayová/Tomášová 2001). Na parcelách, skúmaných formou plošného odkryvu v troch archeologických sondách, nebolo doložené staršie osídlenie ako z obdobia mladšieho novoveku až 20. stor. Získaný nepočítaný sortiment keramických nálezov súvisí s aktívnym využívaním sledovaných plôch najmä v 19. a 20. stor. Kamenné základy, zistené v sonde 3, patrili nedávno asanovanému domu z 19. stor., ktorého pôdorys je zachytený aj na celkovom pláne stavby s trvalým záberom cestného telesa v kilometrovom úseku 0,4–0,5. Vzhľadom na potenciálnu možnosť výskytu archeologických nálezov aj v primárnych kontextoch v súvislosti s nevelkou vzdialenosťou od polykultúrnej archeologickej lokality, zistenej a preskúmanej v I. etape archeologického výskumu v roku 2000, sa javí problematickým neohlásenie začiatku zemných prác na dokončení protihlukových stien a prekládok inžinierskych sietí zo strany investora. Dohľad nad nimi sa uskutočnil až v pokročilej fáze ich realizácie avšak s negatívnym výsledkom.

3. P r e š o v (okr. Prešov), intravilán, ul. Hlavná 141, Konkatedrála sv. Mikuláša, parc. č. KN-C č. 1, záchranný a predstihový sondážny archeologický výskum, stredovek vrcholný – novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

V roku 2009 a 2010 sa uskutočnili dve etapy archeologického výskumu v interiéri prešovskej Konkatedrály, ktoré sa vykonali v priebehu, resp. predtihu stavebných prác. V prvej etape, kedy išlo o prekládku elektrických rozvodov, boli odsledované plytké výkopy v rámci troch vetiev a ich odbočiek. Pod úrovňou súčasnej podlahy bol zistený nekompaktný sypký zásyp, v ktorom sa vyskytovali časté doklady rozrušenia hrobov (vetva A, A1 v hlavnej a severnej lodi). Realizáciou vetvy A v severnej lodi bolo v jej kaplnke porušených sedem kamenných a tehlových hrobiek. Hrobky veľkostne zodpovedali rakvám a boli orientované v smere S-J. Až na jeden prípad boli hrobky prázdne, nakoľko ich tehlové klenby boli porušené pri poslednej výmene podlahy v Konkatedrále v 50. rokoch 20. stor. V jednom prípade bola hrobka zvnútra omietnutá a na omietke sa zachoval nápis. Hrobky pochádzajú z obdobia mladšieho novoveku. Veľkostne i konštrukčne analogické novoveké hrobky boli pred časom zistené pri archeologickom výskume kostola Najsvätejšej Trojice v Chrasti nad Hornádom (Slivka 1981, 264, obr. 155, 157: 1; 1982, 389). Realizáciou vetvy B vo svätyni Konkatedrály sa prišlo na dve krypty, z ktorých jedna bola otvorená a zdokumentovaná v úplnosti. Išlo o murovanú stavbu s obdĺžnikovitým pôdorysom orientovanú dlhšou osou v smere S-J, na ktorú sa v smere od západu pripájalo vstupné schodisko. Pôdorys mal rozmer 7,073 x 2,63 m s tým, že jeho severná a južná stena boli skosené východným smerom, takže samotná východná stena merala iba 4,927 m. V stavebnom materiáli obvodových stien dominoval kameň, sporadicky sa vyskytli aj menšie kusy tehál. Z vnútra boli obvodové steny krypty nedokonale omietnuté maltou spomedzi škár medzi kameňmi muriva. Na obvodové steny dosadala klenba s lunetami zbiehajúcimi sa zo štyroch strán do stredu. Išlo o tehlovú valenú klenbu s obkročnými trojbokými lunetovými výsečmi, ktorých bolo zo západnej strany tri a z východnej strane zase dva. Vstupný otvor krypty mal segmentový záklenok a jeho výška bola 1,635 m. K vstupnému otvoru sa prichádzalo schodiskom zloženým zo siedmich murovaných schodov s dreveným obalom, dlhým 5,2 m a širokým 1–1,05 m, potom nasledovala podesta a ešte dva murované schody. Podlaha krypty 1 bola hlinená, nijako špeciálne nespevňovaná. Maximálna svetlosť krypty 1 bola 2,7 m. Vo vnútri krypty sa nachádzala väčšia depónia dreva a textílií z rakiev a jedna kompletná rakva zrejme z doby jezuitskej správy prešovskej farnosti v rokoch 1671–1773 (Švorc 1999, 35, 36). Drevo z rakiev a rakva sem boli pravdepodobne premiestnené z rozrušených hrobiek v severnej kaplnke počas opravy kostola v rokoch 1948–1950. Vnútro druhej krypty bolo zdokumentované iba cez malý prielom v tehlovom zaklenuť. Centrálny priestor v nej vyplňal murovaný katafalk. V druhej etape archeologického výskumu sa uskutočnili dve sondy vo východnej arkáde medzi uzáverom svätyně hlavnej a južnej lode a pred vstupom do prvej krypty, teda v priestore, ktorý mal byť trvalo zastavaný rozšírením vyvýšenej oltárnej časti vo svätyni. V prvej son-

de sa pod cca 100–120 cm nekompaktného sypkého zásypu prišlo na rastlý terén, ktorý predstavovala suchá nekontaminovaná hlina. Z pôvodného terénu sa zachovali iba dva izolované ostrovčeky, nakoľko celý priestor bol výrazne porušený výkopmi pre hrobové jamy. Identifikované boli dva rady hrobových jám, v ktorých sa dali rozlíšiť štyri hroby. Hroby boli porušené opakovaným pochovávaním do priestoru existujúcich hrobových jám, o čom svedčili mierne vyosenia v orientácii hrobových jám a aj takmer nepatrné záseky po stenách a dnách plytších starších hrobov, ktoré boli porušené hlbšie zasadenými mladšími hrobmi. Telesné pozostatky v troch z hrobov sa zachovali iba v spráchnivelom stave, čo bolo v porovnaní s kosťami z rozrušených hrobov paradoxné, rovnako aj v porovnaní so zachovalosťou textilných a kožených súčastí odevov. Z identifikovaných hrobov a z ich zásypu pochádza väčšia kolekcia šatových spínadiel, včasnónovovekých mincí a iných devocionálií a predmetov tak osobného vlastníctva ako aj výbavy hrobov. V druhej sonde boli zistené dva múry. V prvom prípade išlo o pôvodný základ južnej obvodovej steny kostola spreď doby po roku 1391, kedy bol kostol rozšírený o južnú loď. Stena bola vtedy rozobratá a zachoval sa z nej plný základ, na ktorom sú umiestnené dnešné piliere južnej arkády. Druhý múr súvisí s existenciou krypty pod oltárom, ktorá bola zistená počas georadarového prieskumu v Konkatedrále. Múr mal podobne ako v prvom prípade Z-V orientáciu s južným vyosením, ktorým bol primurovaný k základu prvého múru. Obidva múry boli silno porušené zásekmi pre hrobové jamy dvoch novovekých hrobov.

Výskum v interiéri Konkatedrály sv. Mikuláša priniesol množstvo informácií o formách novovekého pochovávaní, základnú charakteristiku murovaných konštrukcií i poznatkov o jednotlivých úrovniach dláždenia v interiéri.

4. P r e š o v (okr. Prešov), intravilán, ul. Hlavná 81, rímsko-katolícka fara sv. Mikuláša, meštiansky dom, parc. č. 44/2, predstihový sondážny archeologický výskum, stredovek vrcholný – novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

V súvislosti so zámerom vlastníka, rímskokatolíckej farnosti sv. Mikuláša v Prešove, a síce čiastočnou asanáciou a prestavbou dvorového krídla meštianskeho domu na Hlavnej ulici 81, sa v marci 2010 uskutočnil aj krátkodobý sondážny predstihový archeologický výskum. Prostredníctvom dvoch sond bol preskúmaný interiér niekdajšieho dvorového krídla, adaptovaného na garáže. V sondách orientovaných na svahu zvažujúcom sa západným smerom bol zistený stratigrafický nárast o mocnosti 140–150 cm. Od hĺbky cca 50 cm až po podložie išlo už o nekontaminovanú neskorostredovekú stratigrafiu. Spoľahlivejšie mohol byť zadatovaný základ severnej obvodovej steny pôvodného dvorového krídla, a síce do 18. až prvej polovice 19. stor. Z vrcholno a neskorostredovekých nálezov popri drobných mnohopočetných keramických črepoch si pozornosť zaslúži železné dláto s trňom pre drevenú násadu, hlinený kahanec a odstrižky z medeneho plechu a viaceré ďalšie medené výrobky.

5. R a ž ň a n y (okr. Sabinov), intravilán, Kostol sv. Demetra, parc. č. KN-C č. 1, záchranný archeologický výskum, stredovek včasný až neskorý – novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Na základe Rozhodnutia KPÚ Prešov sa v júli a auguste 2010 uskutočnil predstihový sondážny a následne záchranný archeologický výskum pri príležitosti realizácie obvodovej drenáže národnej kultúrnej pamiatky, kostola sv. Demetra v Ražňanoch za účelom zníženia atmosférickej a vzliňajúcej vlhkosti do obvodových múrov objektu a odvádzaní zrážkových vôd zo striedok oporných pilierov strešnými zvodmi. Realizáciou troch archeologických sond a následným dokumentovaním odokrytých archeologických situácií počas inštalácie hydroizolácie sa dospelo k viacerým zisteniam ohľadom samotného stavebného vývoja objektu kostola sv. Demetra a pochovávaní na jeho cintoríne, i na cintoríne stavebne staršieho kostola. Starší kostol, ku ktorému sa viažu písomné zmienky už od 30. rokov 14. stor. (1334 – náška (ražňanská) farnosť a farár Marek), a ktorý existoval zrejme až do roku 1510 (neskorogotická prestavba kostola; *Solár 2010*, 15), pripomínajú z hľadiska archeologických zistení najmä staršie hroby, nachádzajúce sa v superpozíciách s konštrukciami súčasného kostola, a ojedinelé kusy stavebnej keramiky (plevované tehly doby románskej).

6. V e ľ k ý Š a r i š (okr. Prešov), intravilán, ul. Harmíny, Kaplnka sv. Kunhuty, parc. č. KN-C č. 396/2, archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely, mladšia a neskorá doba kamenná – bukovohorská, potiská a badenská kultúra, doba bronzová, doba laténska, doba rímska, stredovek vrcholný – novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Zámer na komplexnú obnovu (zastrešenie, fasády, dlažba, okná, kamenárske články a pod.) národnej kultúrnej pamiatky, kaplnky sv. Kunhuty vo Veľkom Šariši si vyžiadala archeologický výskum, ktorý sa

uskutočnil v septembri až novembri roku 2010. Prostredníctvom šiestich sond bol skúmaný tak interiér (sondy 1 a 6) ako aj exteriér (sondy 2–5) tejto pamiatky. V sonde 1 boli preskúmané dva stredoveké hroby, sídlisková vrstva z neskoršej doby kamennej a dva objekty z doby bronzovej. V sonde 2 sa prišlo na kanál teplovzdušného vykurovania hypocausta a na dve murivá, ktoré sa napájali na západnú stenu kaplnky. Druhé z nich sa uzátvaralo východným smerom a vytváralo tak samostatný objekt, ktorý bol vykurovaný uvedeným kanálom teplovzdušného vykurovania. V sonde 5 bol zachytený zase severovýchodný uzáver uvedeného múru a deštruované pôvodné vyústenie kanálu hypocausta. V sonde 2 bola zdokumentovaná sídlisková stratigrafia z novoveku, stredoveku, doby laténskej, bronzovej a neskoršej doby kamennej, šesť kostrových stredovekých hrobov a päť sídliskových objektov z praveku a včasnej doby dejinnej. V sondách 3 a 4 bolo zistené pokračovanie základu múru severným smerom. Išlo o murivo, ktoré bolo rovnaké ako základ západnej steny kaplnky, ako to bolo zistené v prípade v sond 2 a 6. Pre murivo bolo typické pomerne plytké zasadenie a ukladanie základových kameňov na kant na spôsob opus spicatum. V sondách 3 a 4 bolo zdokumentovaných okrem toho ešte šesť menších sídliskových jám z praveku, resp. bez možnosti presnejšieho časového zaradenia. V sonde 6 bol preskúmaný jeden hrob a jeden sídliskový objekt z doby bronzovej, rovnako ako aj základ západnej steny kaplnky. Výskumom sa prišlo na to, že výstavba obvodových stien kaplnky je výsledkom jednej stavebnej udalosti. Problematickým zostáva pôvod západnej steny. Na základe viacerých indícií sa ukazuje, že ide o západnú stenu pôvodného kláštorného kostola s pôvodným patrocíniom sv. Stanislava, ku ktorému bolo neskôr pristavané presbytérium – dnešná kaplnka sv. Kunhuty. V napojení na výsledky archeologického výskumu v roku 2003 (*Miroššayová/Karabinoš 2005; Tomášová/Karabinoš 2006*) sa rozšírili doterajšie poznatky nielen o architektúre augustiniánskeho kláštora, ale aj celkovo o tejto polykulturnej lokalite vo Veľkom Šariši. Z hľadiska vývinu vrcholno až neskorostredovekej sakrálnej architektúry v Šariši ide pri kaplnke sv. Kunhuty o výnimočnú, no doposiaľ málo známu stavebnú pamiatku. Výskum kaplnky nemožno chápať izolovane, ale naopak, v úzkom kontexte s objektom augustiniánskeho kláštora, ktorý vznikol zrejme nedlho po príchode rádu do Veľkého Šariša (1274). Kaplnka je dnes jediným stojacim zvyškom kláštorného kostola. Vlastný kláštor zanikol okolo roku 1541 (*Romhányi 2005, 100*).

Literatúra

- Čurný 2013 – M. Čurný: Nové nálezy na východnom Slovensku. AVANS 2009, 2013, 79–82.
- Lamiová-Schmiedlová/Miroššayová 1991 – M. Lamiová-Schmiedlová/E. Miroššayová: Archeologická topografia Košice. Košice 1991.
- Miroššayová 2005 – E. Miroššayová: Sídliskový objekt z doby halštatskej z Prešova. Vsl. Pravek VII, Nitra 2005, 47–56.
- Miroššayová/Karabinoš 2005 – E. Miroššayová/A. Karabinoš: Kláštor augustiniánov vo Veľkom Šariši. Pam. Múz. 2, 2005, 18–24.
- Miroššayová/Tomášová 2001 – E. Miroššayová/B. Tomášová: Záchranný výskum na diaľničnom privádzači Prešov-západ. AVANS 2000, 2001, 153, 154.
- Romhányi 2005 – B. Romhányi: Ágostonrendi remeték a középkori Magyarországon (Augustinian Hermit Monasteries in Hungary). In: AETAS – Történettudo-mányi folyóirat 4, Szeged 2005, 91–101.
- Slivka 1981 – M. Slivka: Výskum Kostola Najsvätejšej Trojice v Chrasti nad Hornádom. AVANS 1980, 1981, 264–266.
- Slivka 1982 – M. Slivka: Výsledky výskumu kostola v Chrasti nad Hornádom, okr. Sp. Nová Ves. Arch. Hist. 7, Brno 1982, 385–413.
- Solár 2010 – J. Solár: Kostol sv. Demetra v Ražňanoch. Ražňany 2010.
- Švorc 1999 – P. Švorc (Zost.): Sprievodca po sakrálnych pamiatkach a cirkevnom živote Prešova. Prešov 1999.
- Tomášová/Karabinoš 2006 – B. Tomášová/A. Karabinoš: Objav augustiniánskeho kláštora vo Veľkom Šariši. AVANS 2004, 2006, 195, 196.

NEUE FUNDE AUS DER OSTSLOWAKEI. Im Beitrag ist eine bündige Übersicht über einige archäologische Ausgrabungen angeführt, die im Jahr 2010 das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Abteilung für Erforschung der Ostslowakei, realisierte. Der Beitrag knüpft an den Bericht über vorherige Forschungsaktivitäten im Jahr 2009 (*Čurný 2013*) an, weil einige der präsentierten Ausgrabungen gerade in diesem Jahr angefangen hatten.

1. Košice, Ortsteil Barca (Bez. Košice IV), im Gemeindegebiet, Zemianska-Str., Parzelle-Nr. 1404/22, archäologische Rettungsausgrabung, späte Bronzezeit/Hallstattzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Abteilung für Erforschung der Ostslowakei, Košice.

Bei einem weiteren von der Reihe der neuentstandenen Häuser wurde in den Rillen für die Ableitung des Regenwassers im Umfang des Hauses eine Kulturschicht mit vereinzelt Funden von Scherben aus der späten Bronzezeit – der Hallstattzeit dokumentiert. Auch diese Ergebnisse korrespondieren mit den bisherigen Kenntnissen über intensiver polykulturellen Besiedlung des lokalen Teils von Košice-Barca.

2. Prešov (Bez. Prešov), im Gemeindegebiet, Pod Kalváriou-Str., Parzellen-Nr. 7249/1, 7249/4, 7247/1, 7248/2, archäologische Vorlauf- und Rettungsausgrabung, jüngere Neuzeit (19. Jahrhundert), 20. Jahrhundert. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Abteilung für Erforschung der Ostslowakei, Košice.

Im Jahr 2009 und 2010 ging zu Ende die archäologische Mehretappenausgrabung in Prešov auf der Pod Kalváriu-Straße am Aufbau des Autobahnzubringers. Auch wenn sich die festgestellte polykulturelle Lokalität, erforscht in der Saison 2000, nur ca. 100–150 m von der gegenständlichen Fläche der Ausgrabung befindet, ist es gelungen durch die Ausgrabung nur wenige Funde aus der Periode der jüngeren Neuzeit zu gewinnen und genauso datierte steinerne Fundamente des Hauses, das nur unlangst assaniert wurde, festzustellen. Die Ausgrabung hat sich weiter auf Besichtigung weiterer Bauarbeiten, Aufbau der Antilärmwand und Aushübe für die Ingenieurnetze beschränkt, jedoch mit einem negativen Resultat.

3. Prešov (Bez. Prešov), im Gemeindegebiet, Hlavná 141-Str., Konkatedrála sv. Mikuláša (Konkathedrale des Hl. Nikolaus), Parzelle-Nr. KN-C Nr. 1, archäologische Rettungs- und Vorlauf-Sondierungsausgrabung, hohes Mittelalter – Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Abteilung für Erforschung der Ostslowakei, Košice.

In den Jahren 2009 und 2010 trat eine einmalige Gelegenheit teilweise das Interieur des Nationalkulturdenkmales Konkatedrála sv. Mikuláša in Prešov zu erforschen, hervor. Dies geschah im Rahmen des realisierten Austausches der elektrischen Verteiler und geplanter Verbreitung des erhöhten Altarteils in dem Sanktuarium der Konkathedrale. In engen flachen Rillen wurde eine lockere vermischte Schüttung dokumentiert und in ihr häufige Knochen aus beschädigten Gräbern. Die Rillen beschädigten die Wölbung von sieben gemauerten Gruften in der Kapelle des Nordschiffes und ebenfalls auch die Konstruktionen von zwei Krypten in dem Haupt- und Südschiff. In der zweiten Etappe realisierte man zwei Sonden, in der östlichen Arkade zwischen dem Abschluss des Sanktuariums des Haupt- und Südschiffes und vor dem Eingang in die erste Krypta, also im Raum, der beständig durch die Verbreitung des erhöhten Altarteils im Sanktuarium bebaut sein sollte. In der ersten Sonde kam man unter ca. 100–120 cm einer nicht kompakten lockeren Schüttung auf gewachsenes Terrain, in den vier Grabgruben, die ältere Grabgruben beschädigt hatten, ausgeschachtet wurden. Die sterblichen Überreste in den Grabgruben blieben nur in morschem Zustand erhalten, was im Vergleich mit den Knochen aus beschädigten Gräbern paradox war, ebenfalls wie im Vergleich mit dem Erhalten der Textil- und Lederbestandteilen der Kleidung. Aus den identifizierten Gräbern und ihrer Schüttung stammt eine größere Kollektion von Kleiderspangen, frühneuzeitlichen Münzen und anderen Devotionalien und Gegenständen wie persönlichen Eigentums so auch der Ausstattung der Gräber. In der zweiten Sonde stellte man zwei Mauern fest. In erstem Fall ging es um das ursprüngliche Fundament der südlichen Umfangswand der Kirche aus der Zeit vor dem Jahr 1391, als die Kirche um das Südschiff erweitert wurde. Die zweite Mauer hängt mit der Existenz der Krypta unter dem Altar, die während der Georadar-Untersuchung in der Konkathedrale festgestellt wurde, zusammen. Die Mauer hatte ähnlich wie im ersten Fall eine West-Ost-Orientierung mit südlicher Desachsierung, womit sie zum Fundament der ersten Mauer angemauert wurde. Beide Mauern waren durch Einschnitte für Grabgruben von zwei neuzeitigen Gräbern stark beschädigt.

4. Prešov (Bez. Prešov), im Gemeindegebiet, Hlavná-Str. Nr. 81, rímsko-katolícka fara sv. Mikuláša (römisch-katholische Pfarre des Hl. Nikolaus), Bürgerhaus, Parzelle-Nr. 44/2, archäologische Vorlauf-Sondierungsausgrabung, hohes Mittelalter – Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Abteilung für Erforschung der Ostslowakei, Košice.

In Zusammenhang mit der Absicht des Eigentümers, nämlich einer partiellen Assanierung und Umbau des Hofflügels des Bürgerhauses auf Hlavná-Str. Nr. 81, wurde in März 2010 auch eine kurzfristige archäologische Vorlauf-Sondierungsausgrabung durchgeführt. Mittels zwei Sonden wurde das Interieur des einstigen Hofflügels erforscht, in denen ein stratigraphisches Anwachsen mit einer Mächtigkeit von 140–150 cm festgestellt wurde. Ab der Tiefe ca. 50 cm bis zum Untergrund ging es um nicht kontaminierte spätmittelalterliche Stratigraphie. Das Fundament der nördlichen Umfangswand des ursprünglichen Hofflügels konnte verlässlicher datiert werden, und das in das 18. bis erste Hälfte des 19. Jahrhunderts.

5. Ražňany (Bez. Sabinov), im Gemeindegebiet, Kostol sv. Demetra (Kirche des Hl. Demetrius), Parzelle-Nr. KN-C Nr. 1, archäologische Rettungsausgrabung, frühes bis spätes Mittelalter – Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Abteilung für Erforschung der Ostslowakei, Košice.

Die archäologische Ausgrabung, während der drei archäologische Sonden und Aufsicht über Aushubarbeiten bei der Isolation der Umfassungsmauern der Kirche gegen Feuchtigkeit realisiert wurden, verlief in Juli bis August 2010. Durch die Ausgrabung kam man zu mehreren Feststellungen hinsichtlich der Bauentwicklung des Objektes der Kirche des Hl. Demetrius selbst und Begräbnissen auf seinem Friedhof, auch auf dem Friedhof einer baulich älteren Kirche. Die ältere Kirche, zu der sich schriftliche Erwähnungen schon seit den 30er Jahren des 14. Jahrhunderts binden (1334 – Nyars-(Ražňany-)Kirchengemeinde und Pfarrer Marek), und die wahrscheinlich bis zum Jahr 1510 existierte (spätgotischer Umbau der Kirche; *Solár 2010*, 15), erinnern aus dem Gesichtspunkt der archäologischen Feststellungen vor allem die älteren Gräber, die sich in Superpositionen mit Konstruktionen der gegenwärtigen Kirche befinden, sowie vereinzelte Stücke der Baukeramik.

6. Veľký Šariš (Bez. Prešov), im Gemeindegebiet, Harminy-Str., Kaplnka sv. Kunhuty (Kapelle der Hl. Kunhuta), Parzelle-Nr. KN-C Nr. 396/2, archäologische Ausgrabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, jüngere und späte Steinzeit – Bükk-, Tisza- und Badener-Kultur, Bronzezeit, La Tène-Zeit, Römerzeit, hohes Mittelalter – Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Abteilung für Erforschung der Ostslowakei, Košice.

Die archäologische Ausgrabung dieses Nationalkulturdenkmales im September bis November 2010 hing mit der Absicht ihrer komplexen Erforschung zusammen. Aus dem Gesichtspunkt der Entwicklung der hohen bis spätmittelalterlichen Sakralarchitektur in Šariš handelt es sich um ein außergewöhnliches, jedoch bisher wenig bekanntes Baudenkmal. Die Ausgrabung der Kapelle kann nicht isoliert verstanden werden, sondern umgekehrt, in engem Kontext mit dem Objekt des Augustinerklosters, der wahrscheinlich nicht lange nach der Ankunft des Ordens nach Veľký Šariš entstanden ist (1274). Die Kapelle ist heute der einzige stehende Rest der Klosterkirche (Presbyterium). Das eigentliche Kloster ging um das Jahr 1541 ein. Durch die Ausgrabung ist es gelungen einige Horizonte der Besiedlung im Mittelalter und der Neuzeit zu unterscheiden, sie binden sich zu der Zeit des Aufbaus der Kapelle sowie des Klosterareals, ihres Bestehens, Umbauten, Bestattung, oder Ausstattung der Unterbodenheizung (sog. Hypocaustum) bis zur Zeit ihres definitiven Untergangs im Zusammenhang mit dem Aufbau des Kastells von Rákoczi vor Ende des 16. Jahrhunderts. Weitere Feststellungen berühren die Periode des Neolithikums, Äneolithikums, der Bronzezeit, der La Tène- und der Römerzeit. Die Tatsache, dass dies bei einer Sondierung kleineren Ausmaßes erreicht wurde, zeigt auf die Außergewöhnlichkeit und Bedeutung dieser polykulturellen Lokalität.

VÝSKUM NA D1 JÁNOVCE-JABLONOV V LEVOČI²⁰

Marián Č u r n ý – Lucia L u š t í k o v á – Marián S o j á k

L e v o č a (okr. Levoča)

1. Poloha V o j e n s k é c v i č i s k o, záchranný archeologický výskum, pravek, mladšia-neskorá doba bronzová (lužická kultúra), doba rímska, 9. stor., stredovek, novovek. Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

V apríli až júni r. 2010 prebiehal záchranný archeologický výskum na ploche stavby D1 Jánovce-Jablonov. Poloha sa nachádza na juhovýchodnom výbežku kopca Stadtberg. Na jej západnom svahu vyvierajú pramene podzemnej vody. Východný a južný svah klesajú až k brehu Šibenického potoka. Plocha o rozmere 240 x 70 m bola postupne odhumusovaná po pásoch. Objekty sa nachádzali na celej ploche výskumu. Na východnej strane plochy je prerušenie v osídlení a ďalšie objekty sa objavujú až na východnom konci plochy s koncentráciou v severovýchodnom rohu. Spolu sa preskúmalo 72 objektov z troch časových období. Objekty bez možnosti datovania sú č. 11, 13, 27–28, 31, 34, 37–38, 40, 48, 51, 53, 58, 60–65, 67, 70–72.

Rámčovo do mladšej až neskorej doby bronzovej, pravdepodobne lužickej kultúry, možno zaradiť objekty č. 10, 12, 14–26, 29–30, 32–33, 35–36, 39, 41–47, 49–50, 52, 54–57, 68. V objektoch sa našla prevažne keramika, v mnohých prípadoch početná, avšak nevýrazná. Tenkostenné črepy z amforovitých nádob sú na povrchu najmä čiernej farby a na vydutí zdobené presekávaním a pretláčanými jamkami. Z hrubostennej keramiky sa zachovali predovšetkým fragmenty z hrncov bez výzdoby s náznakom ušík a tiež dna. Sprievodnými nálezmi sú mazanica, zvieracie kosti, fragmenty kamenných podložiek na obilie, drviče – otľakače, bronzová nášivka, bronzové ihlice, fragmenty hlinených závaží, hlinená plastika, štiepaná

²⁰ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

kamenná industria. Objekty tvorili prevažne jamy kruhového pôdorysu, ktoré považujeme za zásobnice. Ich tvar bol rôzny, s rovným dnom, s rozširujúcimi sa stenami ku dnu, oválnym dnom a širokým ústím. Objekty nepravidelných tvarov väčších rozmerov, ako napr. obj. 7, 9, 50, možno interpretovať ako objekty obytného charakteru.

Do 9. stor. patrí plytký objekt 66 s mierne oválnym pôdorysom a rozmermi 3 x 4,6 m. Výplň obsahovala v ruke vyrobenú i obtáčanú keramiku, zdobenú viacnásobnými obežnými vlnovkami, fragment železného nožika, hrotu predpokladanej kopije alebo meča a zlomok skleneného melónovitého korálika zdobeného rebrovaním. V zásype spočíval tiež lúčik bronzovej spony z doby rímskej.

Do obdobia stredoveku patria objekty 59 a 69. Objekt 69 bol plytký a obdĺžnikovitého pôdorysného tvaru. Pochádza z neho tenkostenná na kruhu vyrobená keramika, zdobená obežnými jednoduchými vlnovkami. Z objektu 59 sa získalo aj železné kresadlo.

2. Poloha S t a d t b e r g, extravilán, predstihový archeologický výskum, doba bronzová, rímska, vrcholný až neskorý stredovek (12.–15. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Polykulturna lokalita v polohe Stadtberg sa vo východnom smere napájala na rovnako skúmanú polohu Vojenské cvičisko a v intenciách zvolenej metodiky odkryvu bola rozdelená na štyri plochy, na ktorých v termíne od apríla do júna 2010 bol realizovaný záchranný archeologický výskum. Výskum v Levoči-Stadtberg nemožno považovať za ukončený. Jeho predčasné ukončenie si vyžiadalo prerušenie stavebných prác na stavbe diaľničného telesa a v prípade ich obnovenia je nutné vo výskume pokračovať.

Úplne sa preskúmala plocha 3. Plocha 1 s najväčšou koncentráciou archeologických objektov je nedoskúmaná, zakonzervovaná, pripravená na pokračovanie v skúmaní. Plocha 2 je v kompletnosti odhumusovaná, zistené archeologické objekty sú zaevidované, zakonzervované, pripravené na ďalšie skúmanie. Na ploche 4 sa začalo s odhumusovaním vrstvy ornice, v ktorom sa po dohode s dodávateľom nepokračovalo, no napriek tomu sa zistilo, že archeologické situácie, zistené na ploche 1, tu majú svoje pokračovanie.

Plocha 1: Odkrytá plocha s rozmermi cca 25–37 x 84–90 m. Bolo tu zistených 130 archeologických objektov a ďalších archeologických štruktúr. V kompletnosti sa z nich preskúmalo a zdokumentovalo 98 objektov a ďalšie 2 žľaby v neúplnosti. Preskúmané objekty sa geodeticky zamerali. Výskum neukončený.

Plocha 2: Odkrytá plocha s rozmermi cca 80 x 40–42 m. Doložilo sa 48 archeologických objektov a ďalších archeologických štruktúr, ktoré sú v súčasnom stave zakonzervované a pripravené na ďalší výskum. Geodeticky sa nezamerali. Ďalších sedem objektov a sústava asi 30 stĺpových jám neoznačených. Výskum neukončený.

Plocha 3: Odkrytá plocha s rozmermi cca 100–110 x 14–37 m. Zistených 75 objektov sa preskúmalo, zdokumentovalo a geodeticky zameralo. Výskum ukončený.

Plocha 4: Začalo sa s plošným odkryvom, ktorý sa pozastavil. Na čiastočne odkrytej ploche s rozmermi približne 2,8 x 7 m bolo zistených sedem archeologických objektov a ďalšie dve archeologické štruktúry (kamenný múr, žľab). Geodetické meranie sa neuskutočnilo. Výskum neukončený.

Do predbežného prerušenia archeologického výskumu dňa 25. 06. 2010 bolo na lokalite 11 v Levoči identifikovaných 253 archeologických objektov a iných archeologických situácií. Ďalších vyše 40 objektov a štruktúr je nenumerovaných. Z celkového počtu identifikovaných objektov sa finálne preskúmalo 175 objektov a ďalšie dve archeologické štruktúry v neúplnosti.

Archeologický výskum v Levoči na polohe Stadtberg v plnej miere potvrdil prezenciu dokladov staršieho osídlenia v tomto priestore, ktoré reprezentujú tak nehnuteľné archeologické objekty (vrátane múrov a žľabov), ako aj veľký počet hnutelných archeologických nálezov.

Najväčšia koncentrácia archeologických objektov a nálezov pochádza z dvoch časových úsekov: strednej až neskorej doby bronzovej a vrcholného stredoveku (12.–13. stor.). Ďalšími nálezmi je však zastúpená aj doba rímska (2.–4. stor.), neskorý stredovek a novovek. Osídlenie z doby bronzovej predstavuje typ otvoreného sídliska, ktorého hospodárskou základňou bol chov dobytka, metalurgia farebných kovov a finalizácia výrobného procesu zlievania bronzových výrobkov. Osídlenie z doby rímskej dokladajú nález zistené v nepôvodných situáciách. Podčiarkujú avšak fakt intenzity osídlenia aj v tomto období, čo korešponduje so stavom zachyteným na susednej lokalite Vojenské cvičisko. Osídlenie vo vrcholnom stredoveku (12.–13. stor.) možno charakterizovať ako súčasť predmestskej osady pri Kostole sv. Mikuláša. Problematika predmestského osídlenia Levoče, ktoré reprezentovali spolu štyri samostatné osady, si bude vyžadovať adekvátne teoretické vyhodnotenie, a to vzhľadom na závažnosť

zistení (kamenné murivá, obytné a výrobné objekty) a reprezentatívnoš nálezov, ktoré korešpondujú s výsledkami starších archeologických výskumov v minulom storočí (Čurný/Hunka 2011), ktoré pomohli odkryť Kostol sv. Mikuláša so zázemím. Osídlenie v neskorších obdobiach dokumentujú nálezy, ktoré sú zároveň dokladmi toho, že vyludnenie tohto priestoru začalo až katastrofickými udalosťami v roku 1431 (Javorský 1981; Suchý 1974; Žifčák 1993), no ten aj naďalej zostal využívaný obyvateľmi stredovekej a novovekej Levoče. Jedným zo závažných zistení na lokalite Stadtberg je existencia murovaných kamenných štruktúr, ktorých skúmanie si vyžaduje do určitej miery odlišný postup a zároveň tu vyvstáva otázka, ako naložiť s touto nehnuteľnosťou v konfrontácii s potrebami stavby diaľnice.

Priebeh výskumu výrazne ovplyvnila extrémna nepriazeň počasia. Intenzívny dlhotrvajúci dážď prakticky od konca apríla až do záveru mája silne obmedzil intenzitu výskumných prác. Plocha výskumu nespĺňala kritériá na metodické vedenie archeologického výskumu a v konečnom dôsledku zmenený vodný režim (neustály prítok vody na plochu výskumu z okolitých vyvýšených polôh, výrazne zvýšená hladina spodnej vody) silne zasiahol z časového hľadiska do procesu skúmania najmä plochy 3 a priestoru medzi plochou 1 a 2, kde zrealizované tri zisťovacie sondy neboli až do prerušenia výskumu prístupné na dokumentovanie.

Literatúra

- Čurný/Hunka 2011 – M. Čurný/J. Hunka: Mince a olovené plomby zo Starej Levoče. Slov. Num., 19, 2011, 165–170.
 Javorský 1981 – F. Javorský: Záchraný výskum románskeho kostola v Levoči. Štud. Zvesti AÚ SAV 19, 1981, 97–112.
 Suchý 1974 – M. Suchý: Dejiny Levoče 1. Košice 1974.
 Žifčák 1993 – F. Žifčák: Stará Levoča v archívnych prameňoch. Arch. Hist. 18, 1993, 31–36.

AUSGRABUNG AUF D1 JÁNOVCE-JABLONOV IN LEVOČA. Vom April bis Juni 2010 wurde eine archäologische Rettungsausgrabung auf der Fläche des Baues von D1 Jánovce-Jablonov realisiert.

1. Die Flur Vojenské cvičisko befindet sich auf dem südöstlichen Ausläufer des Berges Stadtberg. Die Fläche mit den Maßen 240 x 70 m wurde schrittweise in Streifen vom Humus befreit. Die Objekte befanden sich auf der ganzen Fläche der Ausgrabung. Auf der östlichen Seite der Fläche ist eine Unterbrechung in der Besiedlung und weitere Objekte kommen erst auf dem östlichen Ende der Fläche mit einer Konzentration in der nordöstlichen Ecke, vor. Es wurden alle 72 freigelegten Objekte aus drei Zeitperioden erforscht. Objekte ohne Möglichkeit einer Datierung sind 11, 13, 27–28, 31, 34, 37–38, 40, 48, 51, 53, 58, 60–65, 67, 70–72. In die Bronzezeit, wahrscheinlich in die Lausitzer-Kultur, ordnen wir die Objekte 10, 12, 14–26, 29–30, 32–33, 35–36, 39, 41–47, 49–50, 52, 54–57, 68. Die dünnwandige Keramik aus amphoraartigen Gefäßen hat auf der Oberfläche vorwiegend schwarze Farbe und ist auf der Bauchwölbung mit Durchhackung und gedrückten Grübchen verziert. Begleitfunde sind Bewurf, Tierknochen, Fragmente von Kornbrechern, steinerne Abschlager, Bronzebesatz, Bronzenadeln, Fragmente von Tongewichten, Tonplastik, Spaltindustrie. Die Objekte waren vorwiegend Kreisgruben. In das 9. Jahrhundert gehört das flache Objekt 66, in dem Keramik, verziert durch mehrfache umlaufende Wellenlinien, Fragment eines eisernen Messers, einer eisernen Spitze, vielleicht einer Lanze oder eines Schwertes, Fragment einer gläsernen melonenartigen Perle, verziert mit Rippen und eine ältere Bronzefibel, gefunden wurden. In die Periode des Mittelalters gehören die Objekte 59 und 69. Aus den Objekten stammt auf dem Töpferkrug gedrehte Keramik, verziert mit einfachen umlaufenden Wellenlinien und ein eisernes Feuerzeug.

2. Die Flur Stadtberg. Im Rahmen der vier unvollständig freigelegten Flächen wurden zusammen 253 archäologische Objekte und andere Strukturen (Rinnen und Mauerwerk) identifiziert, von denen final 175 Objekte und weitere 2 archäologische Strukturen in Unvollständigkeit erforscht wurden. Weitere über 40 Objekte und Strukturen sind nicht nummeriert. Die größte Konzentration der archäologischen Objekte und Funde stammt aus zwei Zeitabschnitten: der mittleren bis späten Bronzezeit und des hohen Mittelalters (12.–13. Jahrhundert). Durch weitere Funde ist jedoch auch die Römerzeit (2.–4. Jahrhundert), spätes Mittelalter und die Neuzeit vertreten. Die Besiedlung aus der Bronzezeit stellt der Typ einer offenen Siedlung dar, deren wirtschaftliche Basis die Viehhaltung, Metallurgie der Buntmetalle und Finalisierung des Herstellungsprozesses der Gießung der bronzenen Erzeugnisse war. Die Besiedlung aus der Römerzeit belegen in nicht ursprünglichen Situationen festgestellten Funde. Sie unterstreichen jedoch das Faktum der Intensität der Besiedlung auch in dieser Periode, was mit dem Stand, festgelegtem auf der Nachbarlokalität auf der Flur Vojenské cvičisko, korrespondiert. Die Besiedlung in hohem Mittelalter (12.–13. Jahrhundert) kann als Bestandteil der vorstädtischen Gemeinde bei der Kirche des Heiligen Nikolaus charakterisiert werden.

STREDOVEKÝ SÍDLISKOVÝ OBJEKT Z NITRIANSKEJ STREDA

Róbert D a ň o

Nitrianska Streda (okr. Topoľčany), intravilán, záhrada r.-k. fary, záchranný výskum, nálezy nehnuteľných sídliskových objektov, keramiky, zvieracích kostí, stredovek 13.–14. stor. Uloženie nálezov: Achilles Archaeology, s.r.o., Pezinok (dočasne).

Záhrada r.-k. fary sa nachádza v centrálnej časti intravilánu obce, západne od r.-k. kostola sv. Filipa a sv. Jakuba, na ľavobrežnej terase rieky Nitra.

Archeologický výskum súvisel s výstavbou kanalizácie a vsakovacej šachty pre odvod dažďovej vody z kostola. Vsakovacia šachta sa nachádza pri východnom okraji záhrady cca 300 cm od hranice pozemku.

Pri výkope šachty bol narušený sídliskový objekt neznámeho pôdorysu, nakoľko sa podarilo zachytiť len časť jeho severného okraja. V ostatných smeroch pokračoval mimo hranice výkopu. Severná stena smerovala od úrovne podlažia šikmo k mierne zaoblenému dnu. Výplň objektu tvorila tmavohnedá až čierna hlina premiešaná s mazanicou, uhlíkmi a popolom. Stena a ani dno objektu nemali stopy po pôsobení vysokej teploty.

Z vyššie uvedených faktov usudzujeme, že predmetný objekt predstavuje torzo sídliskovej jamy neznámej funkcie, ktorá v závere svojej existencie fungovala na deponovanie odpadu. Jeho väčšiu časť tvorili zvyšky po požiari neznámej drevozemnej stavebnej konštrukcie. Nakoľko nie všetky nálezy z výplne (keramika, zvieracie kosti) niesli stopy po pôsobení vysokej teploty, predpokladáme, že časť výplne tvorí aj bežný odpad zo sídliska.

Na základe nálezov keramiky môžeme objekt datovať do 13. až 14. stor.

MITTELALTERLICHES SIEDLUNGSOBJEKT AUS NITRIANSKA STREDA. Nitrianska Streda (Bez. Topoľčany), Flur Garten der römisch-katholischen Pfarre, Funde immobilien Siedlungsobjekte, Keramik, Tierknochen, Mittelalter. Deponierung der Funde: Achilles Archaeology, s.r.o. (GmbH), Pezinok (provisorisch).

Die archäologische Ausgrabung hing mit dem Aufbau der Kanalisation und des Sickerschachtes für Ableitung des Regenwassers aus der Kirche zusammen. Der Sickerschacht befindet sich am östlichen Rand des Gartens ca. 300 cm von der Grenze des Grundstücks.

Beim Aushub des Schachtes wurde ein Siedlungsobjekt unbekanntes Grundrisses beschädigt, weil es gelungen ist nur einen Teil seines nördlichen Randes zu erfassen. In den restlichen Richtungen führte er außerhalb der Grenze des Aushubes fort. Die nördliche Wand führte vom Niveau des Untergrundes schräg zum mäßig gewölbten Grund. Die Ausfüllung des Objektes bildete dunkelbraune bis schwarze Erde, vermischt mit Bewurf, Kohlenstücken und Asche. Wie die Wand so auch der Grund des Objektes trugen keine Spuren von Wirkung großer Temperatur.

Aus den oben genannten Tatsachen denken wir nach, dass das betreffende Objekt ein Torso einer Siedlungsgrube unbekannter Funktion, die im Abschluss ihrer Existenz zum Deponieren des Abfalls diente, darstellt. Seinen größeren Teil bildeten Brandreste einer unbekanntes Holz-Erd-Baukonstruktion. Da nicht alle Funde aus der Ausfüllung (Keramik, Tierknochen) Spuren aus einer Wirkung hoher Temperatur trugen, nehmen wir an, dass Teil der Ausfüllung auch ein üblicher Abfall aus der Siedlung bildet. Anhand der gefundenen Keramik können wir das Objekt in das 13. bis 14. Jahrhundert datieren.

DRUHÁ ETAPA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU TOPOĽČIANSKEHO HRADU

Róbert D a ň o

Podhradie (okr. Topoľčany), poloha Topoľčiansky hrad, nálezy nehnuteľných sídliskových objektov, architektúr, keramiky, skla, drobných kovových predmetov, mincí, kostných predmetov, zvieracích kostí, pravek, stredovek – novovek. Uloženie nálezov: Achilles Archaeology, s.r.o., Pezinok (dočasne).

Národná kultúrna pamiatka Topoľčiansky hrad (č. ÚZPF 234/1-21) sa nachádza v katastrálnom území obce Podhradie, okr. Topoľčany, južne od centrálnej časti intravilánu obce s novovybudovaným kostolom. Pamiatka je situovaná na skalnatom hrebeni, ktorý z južnej strany ohraničuje centrálnu časť intravilánu obce.

Archeologický výskum súvisiaci s pamiatkovou obnovou „Podhradský / Topolčiansky hrad – obnova a revitalizácia národnej kultúrnej pamiatky“ – Podhradie, okr. Topoľčany, bol realizovaný od roku 2009 (*Daňol/Žúbor 2013*, 87–89) podľa cieľov projektu obnovy a revitalizácie NKP, autori: Ing.arch. Ján Kačala et al., Architecture UNA – Projektový ateliér s.r.o., Bratislava, 2008, na ploche hradného jadra (pamiatkové objekty 234/1 až 234/6). Druhá sezóna výskumu sa realizovala v mesiacoch máj až júl.

V rámci plochy hradného jadra sme sa v súvislosti s požiadavkami projektu obnovy a revitalizácie a na základe výsledkov archeologického výskumu v roku 2009 zamerali na nasledovné objekty: prízemie pod kaplnkou (objekt severne vedľa vstupnej brány) a južný palác (prízemie východnej časti a priestory suterénu). Prízemie pod kaplnkou a prízemie južného paláca boli odkryté v celej ploche, priestory suterénu boli skúmané zisťovacími sondami.

Výsledky a zistenia terénnej časti 2. etapy archeologického výskumu predkladáme podľa jednotlivých skúmaných častí hradu:

Prízemie pod kaplnkou – zásyp tvorila stavebná suť rovnaká ako v iných priestoroch hradného jadra. Miestnosť mala dva zistené otvory – vstupné dvere z priestoru schodiska sa nachádzali približne v strede západnej steny a spojovacie dvere s prízemím východného paláca sa nachádzali približne v strede severnej steny. Rozdielnu úroveň podláh prízemí v priestore kaplnky a východného paláca vyrovnávalo murované schodisko umiestnené v šírke muriva. Dlážka bola vyhotovená z bežných tehál ukladaných do maltového lôžka. Zachovala sa torzálna v priestore západných dverí a v SV kvadrante. Obe torzá boli spojené maltovým lôžkom bez tehál, ktoré sa tiahlo popri stenách v SZ kvadrante. Pred dreveným prahom severných dverí (zachovaný odtlačok) sa nachádzal jeden schod z naplocho ukladaných tehál s rozmermi 118 x 26 x 14 cm. Hnuteľné nálezy predstavujú hlavne zlomky kachlíc a úžitkovej keramiky zo 17. až 18. stor., železné predmety využívané v stavebníctve (klince, skoby, kovania...). Medzi jedinečné nálezy patrí zachovaný sklenený terč z okna.

Prízemie južného paláca (východná časť) – zásyp tvorila stavebná suť. Celý priestor bol silne narušený prepadnutím sa klenby suterénu. Miestnosť mala dva otvory v severnej stene, ktoré ústili do vnútorného nádvorja horného hradu. Pri SZ rohu sa nachádzali dvere a vo východnej polovici severnej steny sa nachádzalo okno, ktorého parapet bol 118 cm nad úrovňou podlahy. Na severnej a južnej stene sa nachádzali sekundárne dostavané piliere klenby. Južný sa nachádzal približne v polovici dĺžky miestnosti, severný bol posunutý smerom do západnej polovice (približne v tretine dĺžky miestnosti od západnej steny). Dlážka sa vplyvom rozsiahlej deštrukcie zachovala len ojedinele v malých torzách (pri západnej stene a v SZ rohu pri dverách). Bola vyhotovená z bežných tehál ukladaných do maltového lôžka. Pod maltovým lôžkom sa nachádzala staršia fáza podlahy, ktorá bola vyhotovená z liatej hladenej malty. V JZ kvadrante miestnosti sa zachovali torzálna zvyšky tepelného telesa obdĺžnikového pôdorysu s rekonštruovanými rozmermi 180 x 130 cm. Pri južnej a západnej stene sa z neho zachovali zvyšky tehlového muriva so šírkou 30 až 48 cm. Vzhľadom na absenciu výraznej koncentrácie kachlíc v deštrukcii je skôr pravdepodobné, že ide o zvyšok tehlového krbu. V zásype priestoru suterénu bolo možné sledovať líniu tmavšej sfarbenej vrstvy zarovnávacej planírky, ktorá svojim vaňovitým tvarom dokladá spôsob deštrukcie klenby. Hnuteľné nálezy predstavujú hlavne zlomky kachlíc a úžitkovej keramiky zo 17. až 18. stor., železné predmety využívané v stavebníctve (klince, skoby, kovania...) a sklo. Na dlážke suterénu sa pod stavebnou suťou našli železné kovania, tiaholové skrutky a sklenené črepy z konca 19. až začiatku 20. stor., ktoré sú dokladom využívania suterénu ešte v období Stummerovcov, o čom svedčia aj ústne informácie starších obyvateľov obce Podhradie (podľa ústnych informácií došlo k zrúteniu klenby v rokoch 1940–1941).

Suterén južného paláca – v západnom priestore boli situované pásove sondy 1/10 a 2/10. Vrchnú časť zásypu tvorila tmavá až čierna, ílovito-hlinitá kultúrna vrstva s hrúbkou 20 (1/10) až 40 (2/10) cm. Pod ňou sa nachádzala svetlohnedá rendzina a vápencové skalné podložie. Vrstvy klesali v súlade so sklonom skalného podložia v smere od SSZ na JJV. Kultúrna vrstva obsahovala zlomky úžitkovej keramiky zo 14. až 15. stor., zvieracie kosti, uhličky a hrušky mazanice. V západnej polovici stredného priestoru bola situovaná sonda 3/10, ktorá bola neskôr vzhľadom na nehnuteľné nálezy rozšírená. Na jej ploche boli realizované štyri rezy: rez I v severnej časti, rez II vo východnej časti, rez III v západnej časti a rez IV v južnej časti (jediný v interiéri objektu). V sonde boli zistené a preskúmané dva objekty, objekt 1/10 (jama), ktorý porušoval starší objekt 2/10 (zaniknutá stavba) (viď. nálezové listy). Na základe zlomkov úžitkovej keramiky a priestorovej stratigrafie datujeme objekt 2/10 do 14. až 15. stor. a objekt 1/10 do 17. až 18. stor. Vo východnom priestore boli situované pásove sondy 4/10 a 5/10. Vrchnú časť zásypu tvorila tmavá až čierna, ílovito-hlinitá kultúrna vrstva s hrúbkou 20 (5/10) až 40 (4/10) cm. Pod ňou sa nachádzala svetlohnedá rendzina a vápencové skalné podložie. Vrstvy klesali v súlade so sklonom skalného

podložia v smere od SSV na JJZ. Kultúrna vrstva obsahovala zlomky úžitkovej keramiky z praveku a zo 14. až 15. stor., zvieracie kosti, uhľíky a hrudky mazanice.

Zistené nálezové situácie boli datované hlavne na základe nálezov keramiky, v druhom rade na základe charakteru stavebných konštrukcií a ich vzájomných stratigrafických vzťahov. Dôležitým nálezom je zistenie staršej, gotickej zástavby južnej časti jadra, ktorá bola výrazne deštruovaná na prelome 16. a 17. stor. renesančnou stavebnou aktivitou. Nálezy pravekých fragmentov keramiky poukazujú na prvé osídlenie polohy pravdepodobne v období lužickej kultúry.

Literatúra

Daňo/Žúbor 2013 – R. Daňo/M. Žúbor: Prvá etapa archeologického výskumu Topoľčianskeho hradu. AVANS 2009, 2013, 87–89.

ZWEITE ETAPPE DER ARCHÄOLOGISCHEN AUSGRABUNG VON TOPOĽČIANSKY HRAD (TOPOĽČANY-BURG). Podhradie (Bez. Topoľčany), Flur Topoľčiansky hrad, Funde immobilien Siedlungsobjekte, Architektur, Keramik, Glas, kleine eiserne Gegenstände, Münzen, Knochengegenstände, Tierknochen, Urzeit, Mittelalter – Neuzeit. Deponierung der Funde: Achilles Archaeology, s.r.o. (GmbH), Pezinok (provisorisch).

Die archäologische Ausgrabung des Kerns der Burg von Topoľčany wurde durch das Projekt der Erneuerung und Revitalisierung des trümmerhaft erhaltenen Nationalkulturdenkmales hervorgerufen. Die zweite Etappe der Ausgrabung verlief in Mai bis Juli 2010. Im Rahmen der Fläche des Burgkerns orientierte sich die Ausgrabung im Zusammenhang mit den Forderungen des Projektes der Erneuerung und der Revitalisierung und anhand der Resultate der vorhergehenden Forschungssaison auf das Erdgeschosß unter der Kapelle, den östlichen Teil des Erdgeschosses des südlichen Palastes und auf das Souterrain des südlichen Palastes. Die ersten zwei Räume wurden in dem ganzen Umfang erforscht, die Räume des Souterrains mit Hilfe der Ermittlungssonden. Die meist festgestellten Baukonstruktionen sind in die Wende des 16. und 17. Jahrhunderts datiert, als das Herrengut Besitz von Forgách von Gýmeš wurde. Im mittleren Raum des Souterrains stellte man Baukonstruktionen aus dem 14. bis 15. Jahrhundert fest. Während der Ausgrabung wurden Interieur-Fußböden, Torso eines Heizkörpers und Reste von älteren Architekturen, die durch den Aufbau des Souterrains des südlichen Palastes markant beschädigt wurden, freigelegt. Die Fragmente der Keramik datieren die erste Besiedlung der Lokalität in die Urzeit, wahrscheinlich in die Lausitzer Kultur.

NÁLEZY Z MALÉHO LAPÁŠA²¹

Klaudia Daňová

Malý Lapáš (okr. Nitra) poloha Lefantovské úhory, porušenie lokality keramika, badenská kultúra, záver doby bronzovej/doba halštatská HB/HC?. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Počas výskumu na rýchlostnej komunikácii R1 sa na plochu v Selenci II prišli pozrieť občania z Malého Lapáša. Upozornili nás na novú výstavbu v známej lokalite. Pri výstavbe viacerých rodinných domov prišlo k porušeniu polykultúrneho náleziska. Nálezisko je známe z predchádzajúceho výskumu, ktorý realizoval SAHI. V polohe „Pod Janíkovskou cestou“ boli zachytené objekty z badenskej kultúry, ale aj stredoveku (Štefanovičová/Hlavatá/Spišiak 2013, 154). Medzi nálezmi, ktoré sme dostali od občanov bol keramický materiál z obdobia badenskej kultúry a jedna celá nádoba datovaná do záveru doby bronzovej, možno začiatku doby halštatskej HB/HC?. Vzhľadom na skutočnosť, že nádoba sa zachovala takmer nepoškodená, môže ísť o keramiku z hrobového celku. Po príchode na plochu staveniska sme na haldách vyzbierali ďalší keramický materiál patriaci badenskej kultúre, zvieracie kosti, ale aj jednu ľudskú kosť (ramenná kosť). Na nálezy sme upozornili aj KPÚ Nitra, ktorý začal vo veci ihneď konať.

Literatúra

Štefanovičová/Hlavatá/Spišiak 2013 – T. Štefanovičová/J. Hlavatá/P. Spišiak: Záchranný výskum v Malom Lapáši. AVANS 2009, 2013, 154.

²¹ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

FUNDE AUS MALÝ LAPÁŠ. Malý Lapáš (Bez. Nitra), Flur Lefantovské úhory, Beschädigung der Lokalität – Zufallsfund, Äneolithikum – Badener-Kultur, jüngere Bronzezeit/Hallstattzeit HB/HC. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

In der erwähnten Flur wurden beim Aufbau von Familienhäusern Objekte/Grab aus der Badener-Kultur und der jüngeren Bronzezeit aber Hallstattzeit beschädigt.

POKRAČOVANIE ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V AREÁLI A.S.A. ZOHOR V ROKU 2010²²

Kristián E l s c h e k

Z o h o r (okr. Malacky), extravilán, poloha P i e s k y, sídlisko a pohrebisko, záchranný veľkoplošný výskum polykultúrnej lokality z doby kamennej, bronzovej, mladšej doby železnej-laténskej, doby rímskej a včasného stredoveku. Ťažisko doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Územie na sever a juhovýchod od skládky A.S.A. v roku 2008–2009

V roku 2008 a v jarných mesiacoch roku 2009 bol zrealizovaný záchranný výskum (objekty 1–135/2008–2009) na sever od skládky na ploche takmer 1,4 ha, zvyšok plochy (cca 0,5 ha) bol silne podmosený a skúmaný sondážne (*Elschek 2011a, Elschek, 2011b*). V letných a jesenných mesiacoch roku 2009 výskum pokračoval na juhovýchod od skládky A.S.A.(objekty 136–168/2009) na ploche 1,1 ha vytýčenou investorom stavby (*Elschek 2013*).

Územie na juh od skládky A.S.A. v roku 2010

Výskum v roku 2010 pokračoval na investorom vytýčenej ploche na juh od skládky. Výskum bol realizovaný metódou odstránenia humusu mechanizmom UDS, následného začistenia plôch ručne a vyberania objektov na úrovni podlažia. V roku 2010 bola plošne preskúmaná plocha vyše 2 ha a na nej 122 sídliskových objektov (objekty 169–291/2010), množstvo kolových jám a dva kostrové hroby (obr. 22: 1). Zvyšná časť bola skúmaná sondážne vzhľadom na značné problémy počas celej výskumnej sezóny so spodnou vodou čo súviselo s tým, že v roku 2010 bol nameraný rekordný počet zrážok za posledných 140 rokov. Na odčerpávanie vody sa používalo čerpadlo. Navyše časť areálu určeného na výskum bola v minulosti súčasťou jedného zo slepých ramien Moravy, čo tiež súviselo s vysokou hladinou spodnej vody. V roku 2010 bolo skúmané osídlenie z neolitu (kultúra s lineárnou keramikou), zo strednej až mladšej doby bronzovej, z mladšej doby železnej-laténskej, zo staršej doby rímskej a zo včasného stredoveku. Mimoriadne veľký význam pre stratégiu výskumu malo využitie leteckých snímok z rokov 2003, 2005 a 2007 ktoré uskutočnila firma Eurosence, poďakovanie za poskytnutie fotografií patrí riaditeľovi Eurosence Slovakia Ing. R. Barcovi. V miestach vegetačných príznakov, ktoré ešte pred skryvkou na základe leteckých snímok zameral (M. Bartík – Archeologický ústav SAV), sa takmer bez výnimky potvrdila existencia sídliskových objektov, čo výskum mimoriadne zefektívnilo a nálezy z objektov mohli byť zdokumentované a vyzdvihnuté už od úrovne dnešného povrchu. Celý priestor objektov bol zároveň preverovaný keramikou detektorom kovov.

Kultúre z lineárnou, stredodunajskej mohylovej a velatickej kultúre patrili zemníky na ťažbu hliny, kolové stavby a sídliskové jamy. Zaujímavým objektom bola približne 8 x 4 m veľká asi 50–60 cm zahĺbená jama s oblými rohmi, kde sa nachádzala veľká opracovaná stéla z pieskovca so schematickými antropomorfnými znakmi (obr. 22: 4). Až na malé úlomky pravekých črepov sa v objekte nenachádzal žiadny ďalší nálezový materiál. Do doby laténskej patrili tri značne rozptýlené samostatne stojace zemnice, štvrtá bola preskúmaná v roku 2009 na východ od výskumnej plochy. Zaujímavý bol objekt 183/2010 – zemnica s dvojkolovou konštrukciou. Išlo pravdepodobne o textilnú dielňu s lavicou pričom tkáčsky stav – krosno stál pozdĺžne a bol zahĺbený do dna strednej časti objektu, tu sa našiel aj úlomok tkáčskeho závažia. Je možné, že objekt po odstránení krosien slúžil na iné účely. Datujúcimi nálezmi z objektu boli popri laténskej keramike vyhotovenej na kruhu i v ruke aj bohato zdobený bronzový náramok, železný náramok a bronzový prsteň.

Osídlenie zo staršej doby rímskej podľa predbežnej analýzy materiálu zaberá iba obdobie 1. stor. po Kr., pričom najstaršie objekty sú predbežne datované do jeho prvej tretiny. Spolu tu bolo preskúma-

²² Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0121/15.

ných vyše 30 sídliskových objektov z doby rímskej, predovšetkým polozemníc, sídliskových jám, studní a železiarskych pecí. K osade patrila aj ojedinelý kostrový hrob ženy ktorý je datovaný podľa dvoch bronzových výrazne profilovaných spôn typu Almgren 68 do druhej polovice 1. stor. a kostrový komorový kniežací hrob. Medzi najstaršie tu preskúmané germánske objekty patrila polozemnica, v ktorej sa našla rímska bronzová spona typu Aucissa z čias vlády cisárov Augusta a Tibéria. Ukončenie osídlenia v tejto časti náleziska pravdepodobne súviselo zo zmenou klimatických zmien v priebehu poslednej tretiny 1. stor. po Kr., prípadne mohlo tiež súvisieť s vojnami cisára Domitiana proti podunajským Svébom v rokoch 89–92 po Kr.

V tejto časti náleziska sa v 40-tych až 50-tych rokoch 20. stor. v už vyťaženej časti vtedajšej štrkovne náhodne našlo niekoľko kniežacích hrobov: 3/1957, 4/1957 a 5/1957 (*Kolník 1959; Kraskovská 1959*). Tieto tri hroby sa podľa nálezcov mali nachádzať vedľa seba v jednom rade, otázna je lokalizácia možno tiež kniežacieho hrobu 1/1949 (*Ondrouch 1957, 40–47*) vo vzťahu k predošlým. V roku 2010 sa podarilo preskúmať ďalší kniežací hrob patriaci k rodovému pohrebisku tunajšej germánskej elity (obr. 22: 1; 22: 2; 21, 23–25) ktoré sa nachádzalo západne od rozsiahleho žiarového pohrebiska zo staršej doby rímskej. Nový kniežací hrob označený ako objekt 217 (kniežací hrob 6/2010) sa nachádzal v strede germánskej osady dvorcového usporiadania. V čase uloženia nebožtíka do hrobu bola pravdepodobne táto časť náleziska už niekoľko desaťročí predtým opustená. Hrobová jama so zaoblenými rohmi mala rozmery približne 270 x 135 cm, drevená hrobová komora do nej uložená – prípadne zapracovaná mala vnútorné rozmery asi 215 x 110 cm. Dno hrobovej komory bolo v hĺbke cca 170 od súčasného povrchu, hrobová komora bola 60–63 cm vysoká. V komore ležal 40 až 50 ročný asi 170 cm vysoký muž v natiahnutej polohe s rukami vedľa tela (za určenie ďakujem J. Jakabovi, Archeologický ústav SAV).

Do vnútra hrobovej komory bolo uložených sedem rímskych bronzových nádob, dve rímske rebrované misky z priesvitného zeleného skla, tri germánske nádoby a početné drobné nálezy z bronzu. K odevu pochovaného patrili tri bronzové trúbkovité spony typu Almgren 77 (obr. 21: 1) a bronzové súčasti opaska (dve pracky, kovanie a cingulum). K obuvi patrili dve bronzové stoličkové ostrohy (obr. 21: 2). Napravo od hlavy sa nachádzal germánsky čierno leštený pohár na vysokej štíhlej nôžke (obr. 24: 3), napravo od panvy bronzové vedro typu Eggers 39–40. Vedľa vedra sa nachádzali predmety osobnej potreby a bronzové kovania zo zachovanými zvyškami i otlačkami dreva, patriace k pôvodne drevenej skrinke. Medzi predmety osobnej potreby z bronzu patrili: britva, nôž a nožnice (obr. 23: 2–4). Na spodnej časti dolných končatín pochovaného ležalo šesť rímskych bronzových, dve rímske sklenené a dve germánske keramické nádoby. Medzi bronzové nádoby patrili: dve bronzové panvice typu Eggers 142 (*Petrowszki 1993, 149, 150*) – obe s kolkom výrobcu (Cipius Polybius), naberáčka s cedidlom typu Eggers 162, obetná miska typu Canterbury (typ Eggers 155) zakončená mladistvou ženskou tvárou (obr. 25) a kanvička s trojlístkovým ústím typu Millingen (Eggers 125) s atašou s postavou Amora (obr. 23: 1). Ďalšími nádobami boli dve rímske sklenené rebrované misky typu Eggers 183 zo zelenavého priesvitného skla (obr. 24: 1–2) a dve čierno-leštené germánske misky s valcovitou hornou časťou a kónickou dolnou časťou (obr. 24: 4–5). Nádoby boli prikryté hrubšou látkou keprovej väzby, o čom svedčia početné otlačky látok na bronzových nádobách (za určenie ďakujem T. Štolcovej, Archeologický ústav SAV). Na základe výskumu a predošlých poznatkov sa nový kniežací hrob mohol nachádzať asi 30 až 50 m od kniežacích hrobov 3 až 5/1957. Mimoriadny je kontext nálezu, keďže sa jedná o doteraz prvý z kniežacích hrobov skupiny „Lubieszewo-Lübsow“ (*Eggers 1953; Schuster 2010*) zo staršej doby rímskej, ktorý bol kompletne preskúmaný a zdokumentovaný počas archeologického výskumu. Najbližšie náleziská z kniežacími hrobmi „Lübsowskej skupiny“ sú známe z 15 km vzdalenej Vysokej pri Morave (*Ondrouch 1957, 13–40*) a 80 km vzdaleneho Neuruppersdorfu v Dolnom Rakúsku (*Adler 1975*). Uloženie nebožtíka do hrobu sa predbežne kladie do 2. až 3. štvrtiny 2. stor. po Kr., predovšetkým na základe datovania obetnej misky typu Canterbury s držadlom zakončeným mladistvou ženskou tvárou do doby okolo alebo po polovici 2. stor. po Kr. (*Nuber 1972, 65–66*). V kniežacích hrobách plnili germánske poháre („Pokal“) pravdepodobne špeciálnu reprezentačnú funkciu, takú istú funkciu spĺňali ešte vzácnejšie „sklenené poháre“ napr. z Vysokej pri Morave a Lübsowa (*Ondrouch 1957, 38–40, Tab.V; Schuster 2010, 58–60, Taf. 33*). Aj pohár zo Zohora by mohol patriť do mladšieho úseku B2, paralely sú známe napr. z Lübsowa (*Schuster 2010, Taf. 26: 3*), z Marwedelu (*Laux 1992, 337–344*) a i.

Archeologickému ústavu SAV a vedúcemu výskumu bola udelená výročná cena časopisu „Pamiatky a múzea“ v kategórii OBJAV-NÁLEZ v roku 2010 za: „Nález germánskeho kniežacieho hrobu z rímskej doby a výskum polykultúrneho archeologického náleziska v Zohore“ (*Elschek 2011b*).

Literatúra

- Adler 1975* – H. Adler: Ein germanisches Körpergrab der römischen Kaiserzeit in Neuruppersdorf, Fundber. Österreich 14, 15–26.
- Eggers 1953* – H. J. Eggers: Lübsow. Ein germanischer Fürstensitz der älteren Kaiserzeit. Praehist. Zeitschr. 34/35, 1949/50 (1953), 58–111.
- Elschek 2011a* – K. Elschek: Záchranný výskum v areáli A.S.A. Zohor v roku 2008, AVANS 2008, 2011, 85–87, 295.
- Elschek 2011b* – K. Elschek: Kniežací hrob z doby rímskej v Zohore. Pam. a Múz. 3, 2011, 8–14.
- Elschek 2013* – K. Elschek: Pokračovanie záchranného výskumu v areáli A.S.A. Zohor v roku 2009. AVANS 2009, 2011, 92.
- Kolník 1959* – T. Kolník: Germánske hroby zo staršej doby rímskej zo Zohora, Žlkoviec a Kostolnej pri Dunaji. Slov. Arch. 7, 1959, 144–162.
- Kraskovská 1959* – L. Kraskovská: Hroby z doby rímskej v Zohore. Slov. Arch. 7, 1959, 99–143.
- Laux 1992* – F. Laux: Überlegungen zu den germanischen Fürstengräbern bei Marwedel, Gde. Hitzacker, Kr. Lüchow-Dannenberg. Ber. RGK, 73, 315–376.
- Nuber 1972* – H.U. Nuber: Kanne und Griffschale. Ihr Gebrauch im täglichen Leben und die Beigabe in Gräbern der römischen Kaiserzeit. Ber. RGK 53, 1–132.
- Ondrouch 1957* – V. Ondrouch: Bohaté hroby z doby rímskej na Slovensku. Bratislava 1957.
- Petrowszki 1993* – R. Petrowszki: Studien zu römischen Bronzegefäßen mit Meisterstempeln. Buch am Erlbach 1993.
- Schuster 2010* – J. Schuster: Lübsow. Älterkaiserzeitliche Fürstengräber im nördlichen Mitteleuropa. Bonn 2010.

FORTSETZUNG DER RETTUNGSGRABUNG IM AREAL VON A.S.A. ZOHOR IM JAHR 2010. Zohor (Bez. Malacky), Flur Piesky, Siedlung und Gräberfeld, jüngere Steinzeit, Bronzezeit, Laténezeit, römische Kaiserzeit, slawische Periode (8.–9. Jahrhundert.). Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Grabung wurde 2010 südlich der ehemaligen Schottergrube (heute Mülldeponie A.S.A.) fortgeführt. Dabei wurden 122 Siedlungsobjekte und Pfostenlöcher aus der jüngeren Steinzeit (Linearbandkeramik), der mittleren bis jüngeren Bronzezeit (mitteldanubische Hügelgräberkultur, Velatice-Kultur), der jüngeren Eisenzeit (mittlere bis späte Laténezeit), der römischen Kaiserzeit und vom frühen Mittelalter (8.–9. Jahrhundert) untersucht. Während der Grabung wurden auch frühgermanische Siedlungs- bzw. Produktionsobjekte (Rennöfen) aus dem 1. Jahrhundert nach Chr. und zwei Körpergräber des 1. und 2. Jahrhunderts nach Chr. untersucht. Sehr wichtig ist die Untersuchung der frühgermanischen Siedlung aus dem 1. Jahrhundert nach Chr., es ist nach Bratislava-Dúbravka erst das zweite großflächig untersuchte Siedlungsareal aus dieser Zeit in nördlichem Mitteldonaugebiet. Die ältesten Objekte gehören in die tiberische Zeit, in einem Grubenhaus lag z. B. eine frühe Aucissa-Fibel. Der wichtigste Fund der Grabung im Jahr 2010 war die genaue Untersuchung eines intakten germanischen Fürstengrabs der „Lübsow-Gruppe“ (Abb. 22: 1; 22: 2; 21, 23–25). Nach der Humusabnahme von etwa 50 cm wurde im Mutterboden ein längliches Objekt (217/2010) mit den Ausmaßen von ca. 270 x 135 cm identifiziert. In einer Tiefe von 60 cm zeigte sich der 8 bis 12 cm dicke dunkle Abdruck der ursprünglich hölzernen Grabkammer. Das Innenausmaß der Kammer betrug ca. 215 x 110 cm. Der Tote lag in gestreckter Lage mit dem Kopf nach Nordwesten. Die Grabkammer hatte eine Höhe von 60 bis 63 cm, so dass ihre Unterkante in einer Tiefe von ca. 170 cm von heutiger Oberfläche gemessen lag. Die Beigaben wurden im Innenraum der Grabkammer deponiert: 9 römische Gefäße, 3 germanische Gefäße und zahlreiche Kleinfunde. Zum Gewand des Toten gehörten 3 bronzene Trompetenfibeln des Typs Almgren 77 (Abb. 21: 1). Die Fibeln befanden sich an der linken Schulter und neben dem linken Ober- bzw. Unterarm. Zum Gürtel gehörten zwei Schnallen, ein Cingulum und mehrere Gürtelbeschläge. Zum Schuhwerk gehörten zwei bronzene Stuhlsporen (Abb. 21: 2). Rechts vom Becken des Toten lagen Reste eines Holzkästchens, zu diesem gehörten bronzene Beschläge mit Holzabdrücken und mehrere Nägel. Etwas unterhalb vom Holzkästchen lagen drei Gegenstände des täglichen Gebrauchs aus Bronze: ein Rasiermesser, ein Messer und eine Schere (Abb. 23: 2–4). Solche Gegenstände aus Bronze sind als Beigaben vor allem in Fürstengräbern anwesend. Diese Funde tragen oft keine Benützungsspuren, sie wurden wahrscheinlich ausschließlich für die Bestattung bestimmt. Die Gegenstände waren oft abgestumpft und besaßen nur Symbolcharakter um die soziale Stellung des Verstorbenen hervorzuheben. In den Brandgräbern lagen dagegen fasst ausnahmslos eiserne Scheren, Messer und Rasiermesser. Bei der Innenwand der Grabkammer stand in Beckenhöhe ein Bronzezeimer des Typs Eggers 39–40 und rechts vom Kopf ein germanisches Pokalgefäß aus Ton. Die restlichen Beigaben lagen auf den Beinen des Toten. Es handelte sich um zwei germanische Tonschüsseln (Abb. 24: 4–5), zwei Rippenschalen aus hellgrünem Glass (Abb. 24: 1–2), zwei Bronzekasserollen, eine Kelle-Sieb-Garnitur, eine Garnitur bestehend aus einer

Opferschale und einer Trifoliarkanne. Die Gefäße lagen mit dem Boden nach oben, nur die Opferschale war umgekehrt und die Kanne lag an der Seite. An den Bronzegefäßen wurden zahlreiche Textilabdrücke, vereinzelt auch Textilfasern festgestellt (Analyse von T. Štolcová). **Es handelt sich um Textilreste von Körperbindung.** Mit den Textilien waren die Gefäße und auch der Eimer nur abgedeckt, die Gefäße wurden nicht mit den Textilien umwickelt. Neben der rechten Schulter lag eine Gruppe von 26 kleinen ovalen Steinen mit einem Durchmesser von ca. 3 bis 6 cm. Die Funde vom neuen Fürstengrab wurden ähnlich wie bei den früheren Fürstengräbern von Zohor nicht oder sehr wenig benutzt. Die meisten Funde vom neuen Fürstengrab sind schon von den restlichen Zohorer Fürstengräbern, aber auch vom nahen Fürstengrab von Vysoká pri Morave – 15 km (Ondrouch 1957, 13–40) und aus Neuruppersdorf in Niederösterreich – 80 km (Adler 1975) bekannt. Ihre Herstellung in italischen und gallischen Werkstätten fällt vor allem in die 2. Hälfte des 1. Jahrhunderts. Dazu gehören z. B. Kasserollen vom Typ Eggers 142 mit dem Stempel Cippius Polybius die in Capua zwischen 40–85 nach Chr. erzeugt wurden. Kasserollen mit Stempeln dieses Herstellers sind auch vom nahen Fürstengrab aus Vysoká pri Morave bekannt. Eine ähnliche Zeitstellung ca. in die 2. Hälfte des 1. Jahrhunderts kann auch für die Kelle-Sieb-Garnitur des Typs Eggers 162 und für die Rippenschalen des Typs Eggers 183 aus grünem durchsichtigem Glas angenommen werden. Einen späteren Datierungsansatz bietet die Garnitur Kanne-Griffschale. Die Trifoliarkanne vom Typ Millingen des Typs Eggers 125 hat am Griffabschluss eine Amorgestalt (Abb. 23: 1). U. Nuber spricht von der Erzeugung solcher Gefäße auch in den westlichen Provinzen und führt mehrere Exemplare an, u. a. die Kanne vom Fürstengrab aus Hoby oder ein Tonmodell mit einer Amorgestalt aus Xanten. Zu den für die Schlussdatierung der Grablage wichtigen Funden gehört die Griffschale vom Typ Canterbury des Typs Eggers 155 (Abb. 25). Der Griff ist mit einem jungen weiblichen Gesicht (Medusekopf?) abgeschlossen, das andere Griffende wurde an den Gefäßkörper angenietet und durch einen Löwenkopf verziert. Die Erzeugung dieser Gefäße wird aufgrund geschlossener Grabkomplexe erst um oder nach der Mitte des 2. Jahrhunderts datiert, sie sind auch von geschlossenen Befunden des 3. Jahrhunderts bekannt. Es wird angenommen, dass die Produktion solcher Opferschalen im Nordwesten des Kontinents erfolgte (Nuber 1972, 65–66). Zu germanischen Gefäßen vom Fürstengrab gehören zwei Tonschüsseln und ein Pokal. In den Fürstengräbern erfüllten die germanischen „Pokale“ wahrscheinlich eine spezielle Repräsentationsfunktion, dieselbe Funktion erfüllten auch noch wertvollere römische „Pokale“, bzw. „Becher“ aus Glas (z. B. Vysoká pri Morave oder Lübsow). Der Zohorer Pokal könnte in den jüngeren Abschnitt der Stufe B2 gehören, Entsprechungen sind z. B. aus Lübsow, Bruckneudorf in Niederösterreich, Marwedel-Kriegergrab I, dem Gräberfeld Tostedt-Wüstenhöfen und von weiteren Fundstellen bekannt. Aus Mähren sind Gefäße mit schlankem Hohlfuß z. B. aus Pavlov oder Vícemilice bekannt, diese Gefäße haben aber eine relativ breite Mündung. Aus der Südwestslowakei sind pokalartige Gefäße z. B. aus Hurbanovo und Zohor bekannt. Die Tonschüsseln vom neuen Fürstengrab sind chronologisch nicht sehr empfindlich, ähnliche Schüsseln sind z. B. in germanischen Fundkomplexen des 1. bis 3. Jahrhunderts nördlich der mittleren Donau zu finden. Im Fürstengrab von 2010 lag ein 40- bis 50-jähriger, etwa 170 cm großer Mann (Maturus I.) in gestreckter Lage. Verletzungen oder Krankheiten konnten am Skelett vorläufig nicht festgestellt werden (Analyse von J. Jakab). Trotz der relativ großflächigen Zerstörung der Fundstelle durch die Sandgrube und Mülldeponie konnte seit 1995 durch Rettungsgrabungen eine Fläche von mehr als 5 ha untersucht werden. Die Rettungs- und systematischen Grabungen in Zohor sollten in den nächsten Jahren fortgesetzt werden.

Übersetzt vom Autor

ZISŤOVACÍ VÝSKUM NA HRADE ČEKLÍS V BERNOLÁKOVE

Zdeněk F a r k a š – Igor C h o m a

B e r n o l á k o v o (okr. Senec), poloha hrad Čeklís – V á r d o m b, miesto, kde stál pôvodný stredoveký hrad, dnes upravené na násyp pod vodárenskú vežu, zisťovací výskum, stredovek (13.–15. stor.). Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, Bratislava.

Zvyšky pôvodného hradu Čeklís vystupujú na povrch na juhozápadnom a severozápadnom úpäť umelo nasypaného kuželovitého vršku, na ktorého vrchole stojí pôvodná vodárenská veža blízkeho kaštieľa. Stredoveká fortifikácia vznikla na hrane mierne zvlnenej terasy Trnavskej tabule, prevyšujúcej Podunajskú nížinu s riekou Čierna voda približne o 29 m. Súčasný vrchol „hradného kopca“ dosahuje výšku približne 160 m n.m. a vyčnieva tak nad bezprostredné okolie približne o 5 m.

Prvá známa písomná zmienka o hrade sa spája s rokom 1323, keď ho 28. apríla získal od koruny Abrahám Rufus, považovaný za zakladateľa rodu Appony, výmenou za hrad Šintava. Je však pravdepodobné, že s jeho výstavbou sa začalo už v druhej polovici 13. stor. V roku 1305 až 1307 kúpil Matúš Čák dnešné

Bernolákovo od svätajurského a pezinského grófa Abraháma, zrejme s úmyslom získať kontrolu nad dôležitou prístupovou cestou k Bratislave. Do kráľovských rúk sa hrad zrejme dostal spolu s blízkou obcou medzi rokmi 1317 až 1321. V máji 1393 sa stal majiteľom hradného panstva Karol z Krbavy (Corbavia), pôvodom z Chorvátska a po jeho smrti dal Žigmund Lucemburský Bernolákovo do zálohu Jurajovi Rozgonyovi (z Rozhanoviec) a do vlastníctva jeho rodiny prešiel majetok darom v roku 1439. V roku 1457 sa rodina svätajurských a pezinských grófov, ktorí si na Čeklís robili nároky, dohodla s „Rozhanovskými“ na odstránení vonkajších opevnení a vnútorné stavby si rozdelili, čím hrad stratil fortifikačnú hodnotu. Napriek tomu z písomných prameňov vyplýva, že hrad ešte v roku 1468 bol dva razy obliehaný. V roku 1511 sa však už uvádza ako zrúcanina (*Duchoň/Turcsány a kol. 2009, 38 a n.*).

Archeologický výskum sa v roku 2010 uskutočnil z iniciatívy a za všestrannej podpory Miestneho úradu v Bernolákove a Združenia „Hrad Čeklís“. Skúšobná sonda s rozmermi 1,5 x 10 m bola umiestnená tak, aby sa z vnútornej strany dotýkala zvyšku doteraz stojaceho severozápadného kamenného múru s výraznou prímiesou tehál a smerovala kolmo k vrcholu hradného vršku, teda k vodárenskej veži. Z objektívnych dôvodov (obmedzené finančné zdroje) sa v roku 2010 nepodarilo sondou dosiahnuť pôvodnú úroveň terénu. Zásyp zväčša pozostával z navážok a planírok, v jej juhozápadnej časti súvisiacich predovšetkým s výstavbou vodárenskej veže. V strednej časti sondy sa nachádzala deštrukcia zložená z množstva stredovekých tehál (plevovky a prstovky) v sekundárnej polohe, medzi ktorými okrem početných zlomkov stredovekej keramiky, rámcovo datovateľnej do 13. až 15. stor., boli aj zvyšky maltoviny, niekedy so stopami zeleného farbiva. Z drobných nálezov si zaslúžia pozornosť viedenský fenig, plochá železná strelka rhomboidného tvaru s trňom a fragment sklennej gotickej nádoby s nálepmi. Deštrukcia s početnými sekundárnymi zásahmi nasadala na ílovitú, zvrstvenú násypovú vrstvu, ktorú azda možno považovať za jednu z pôvodných stredovekých niveliet.

Tesne pri múre, v úrovni 158,7 až 158,6 m n. m., t. j. v hĺbke 0,7 až 0,8 m od súčasnej úrovne terénu, sa podarilo zachytiť pozostatky drevozemnej stavby pôvodne pripojenej k múru, ktorej spodok tvorila dva cm hrubá, zvrchu zahladená a požiarom do tvrda vypálená mazanica, ktorá nasadala na drevenú doskovú dlážku, klincami pribitú k obvodovému, do pôdy zapusteným trámom a k medzi nimi ležiacim, s múrom paralelným lištám (obj. 1/2010). Dlážka sa opierala priamo o múr a vonkajší základový trám drevozemnej prístavby viedol paralelne s kamenným múrom vo vzdialenosti asi 1,6 m (stred približne 20 cm hrubého tramu). Spodnú časť deštrukcie prekrývala 20 cm hrubá hnedá vrstva ílu so stopami uhlíkov a žiaru, v hornej časti opäť ukončená tmavou, ale nekompaktnou vrstvou uhlíkov (obr. 26: 1). Z nej sa vyzdvihol výrazný črepový materiál, z ktorého sa podarilo zrekonštruovať dve takmer celé hrncovité nádoby zhotovené z mierne zrnitého materiálu sivočiernej a svetlohnedej až sivej farby s ostro nasadenými roztvoreným ústím (obr. 26: 2, 3). Napriek istým rozdielom v technologickom spracovaní i výzdobe (závitnica a viacnásobné žliabky), možno ich na základe analógií z niektorých iných opevnených sídiel z oblasti Malých Karpát položiť do záveru 13. až na začiatok 14. stor. To znamená, že v tejto dobe už musel stáť múr, ku ktorému pristavali požiarom zaniknutú drevozemnú stavbu, ktorú založili už na pomerne hrubej vrstve násypu so zvyškami stredovekej kuchynskej aj stavebnej keramiky, prekrývajúceho aj pôvodne nadzemné murivo so zahladzovanou omietkou.

V prípade získania finančných prostriedkov sa v roku 2011 ráta s pokračovaním terénnych prác.

Literatúra

Duchoň/Turcsány a kol 2009 – M. Duchoň/J. Turcsány a kol.: Bernolákovo 1209–2009. Bernolákovo.

ERMITTLUNGS- UND AUSGRABUNG AUF DER BURG ČEKLÍS IN BERNOLÁKOVO. Bernolákovo (Bez. Senec). Flur hrad Čeklís (Várdomb), Stelle, wo die ursprüngliche mittelalterliche Burg stand, gegenwärtig auf eine Aufschüttung unter Wasserturm zugerichtet, Ermittlungsausgrabung, Mittelalter (13.–15. Jahrhundert). Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum, Bratislava.

Die Reste der ursprünglichen Burg Čeklís, in schriftlichen Quellen zum ersten Mal im Jahr 1323 belegt, treten auf die Oberfläche auf dem südwestlichen und nordwestlichen Fuß des künstlich aufgeschütteten kegelförmigen Hügels, auf dessen Gipfel der am Anfang des 20. Jahrhunderts erbauter Wasserturm steht, hervor. Die mittelalterliche Fortifikation entstand an der Kante der mäßig gewölbten Terrasse von Trnavská tabula (Trnava-Tafel), die die Podunajská nížina (Donauländische Ebene) mit dem Flüsschen Čierna ungefähr um 29 m übersteigt. Der gegenwärtige Gipfel des „Burghügels“ erreicht eine Höhe von ungefähr 160 m ü.d.M. und ragt so über die unmittelbare Umgebung ungefähr um 5 m hervor. Die Probesonde mit Maßen von 1,5 x 10 m wurde so gelegt, um von der Innenseite den Rest der bisher stehenden nordwestlichen Steinmauer mit markanter Beimischung von Ziegeln zu berühren und vertikal zum Gipfel des Burghügels Richtung nahm. Dicht an der Mauer, im Niveau 158,7 bis 158,6 m ü.d.M., d. h. in der Tiefe von 0,7 bis 0,8 m von der gegenwärtigen Höhe des Terrains, ist es gelungen Reste eines Holz-Erd-Baus, ursprünglich zur Mauer

angeschlossenen, festzustellen. Ihren Grund bildete ein 2 cm dicker, von oben geglätteter und durch Brand hart ausgebrannter Bewurf, der auf den hölzernen Bretterfußboden ansetzte, mit Nägeln zu den in die Erde eingelassenen Umfassungsbalken festgenagelt ist (Objekt 1/2010). Der Fußboden lehnte sich direkt auf die Mauer an und der äußere Grundbalken des Holz-Erd-Anbaues führte parallel mit der Steinwand in der Entfernung von ca. 1,6 m. Den unteren Teil der Destruktion überdeckte eine 20 cm dicke braune Lössschicht mit Spuren von Kohlenstücken und Brand, im oberen Teil wieder durch dunkle, jedoch eine nicht kompakte Schicht von Kohlenstücken beendet (Abb. 26: 1). Aus ihr ist es gelungen zwei fast vollständige topfartige Gefäße, hergestellt aus mäßig körnigem Material grauschwarzer und hellbrauner bis grauer Farbe mit scharf angesetzter geöffneten Mündung (Abb. 26: 2, 3), zu rekonstruieren. Trotz gewisser Unterschiede in der technologischen Bearbeitung und der Verzierung (Spirallinie und mehrfache Rillen), kann man sie anhand der Analogien aus einigen anderen befestigten Sitzen aus dem Gebiet der Kleinkarpaten am ehesten in den Abschluss des 13. bis an den Anfang des 14. Jahrhunderts legen. Das bedeutet, dass in dieser Zeit hier schon eine Mauer stand, zu der man einen Holz-Erd-Bau anbaute, der durch einen Brand unterging.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY NA TRASE DIAĽNICE D1 – ÚSEK JÁNOVCE-JABLONOV²³

Peter F e c k o – Marta K u č e r o v á – Martin S t e j s k a l

V rokoch 2009 a 2010 uskutočnilo Múzeum v Kežmarku záchranný výskum na trase diaľnice D1, úsek Jánovce-Jablonov vo vymedzených úsekoch a lokalitách v katastroch obcí Spišský Štvrtok, Dravce, Iľiašovce a Kurimany. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku

1. S p i š s k ý Š t v r t o k (okr. Levoča), poloha P o d Š i b e n i č n o u h o r o u, sídlisko, staršia dobabronzová, včasný stredovek.

Lokalita sa nachádza v západnej časti chotára obce, na miernom svahu obrátenom smerom na V až JV, nad pravým brehom potoka Štvrtok a Rurového potoka. Lokalitu evidoval F. Javorský od roku 1968 (1968, 1974). Túto lokalitu bohužiaľ bližšie nevymedzil. Opísal jej polohu niekde medzi poľnou cestou, starou kráľovskou cestou a polohou Močidlá, pričom rozsah lokality určil na 5000 m². Jej ťažisko ležalo pravdepodobne mimo telesa plánovanej diaľnice, keďže nebola zaradená do zoznamu lokalít, ktoré mali byť skúmané v trase diaľnice. V tomto rozsiahlom priestore evidoval F. Javorský nálezy keramiky, ktoré je možné zaradiť do neolitu, na záver eneolitu, resp. začiatok doby bronzovej, ďalej do obdobia otomanskej kultúry. Z neskorších zberov M. Sojáka sú známe aj ojedinelé črepy zo stredoveku (ústna informácia M. Soják). Okrem toho pochádza z lokality zo zberov F. Javorského aj štiepaná industria, ako aj zlomky tkáčskych závaží. V rokoch 1983–1985 pri opakovaných povrchových prieskumoch na lokalite vymedzil F. Javorský (1984) polohu Pod Šibeničnou horou II v priestore južne od križovatky bývalej kráľovskej cesty a poľnej cesty, severne od štátnej cesty Poprad-Levoča, a teda južne od telesa diaľnice v jeho bezprostrednej blízkosti. V polohe Pod Šibeničnou horou II evidoval F. Javorský nálezy datované do strednej doby bronzovej, do obdobia pilinskej kultúry a mladšej doby rímskej, pričom sprievodné nálezy tvorili aj fragmenty železnej trosky.

Podľa staršej správy archeológa K. Andela občania na jar roku 1938 v chotári Pod Šibeničnou horou vyorali zlomky hradištných nádob zdobené vlnovkami, ktoré boli odovzdané do múzea v Levoči. V miestnom povedomí sa traduje existencia stredovekej osady v hone Pod Šibeničnou horou smerom k polohe Smykanec.

Severným smerom vo vzdialenosti približne 300 m od skúmanej polohy hlbšie v údolí Rurového potoka sa nachádza lokalita Pod Kolpsnakom, kde sa pri opakovaných povrchových prieskumoch od roku 1977 podarilo identifikovať plochy príbytkov s nálezmi z mladšej doby rímskej, zo slovanského obdobia a zo stredoveku (Javorský/Soják 1999, 84).

Okrajovo súvisí so skúmanou polohou aj lokalita v polohe pod Gelendrami ležiaca SV od skúmanej polohy v blízkosti brodu cez Rurový potok, s doloženým osídlením z doby bronzovej, staršej a mladšej doby rímskej a z doby veľkomoravskej. Z posledných prieskumov pochádzajú aj črepy z 13. stor. (Javorský/Soják 1999, 85)

Napriek uvedeným skutočnostiam nemôžeme s určitosťou tvrdiť, či sa niektorý konkrétny nález zaznamenaný pri povrchových zberoch v minulých rokoch viaže priamo k polohe skúmanej na trase

²³ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0050/12.

diaľnice. Je však zrejme že skúmaná lokalita súvisí s polohou Pod Šibeničnou horou, ktorú objavil F. Javorský v roku 1968 a ktorú neskôr označoval ako polohu Pod Šibeničnou horou I.

Počas výskumu na lokalite Spišský Štvrtok – Pod Šibeničnou horou sa pri plošnom odkryve na mieste nálezu dvoch fragmentov pravekej keramiky a niekoľkých plôch s prepálenou hlinou, uhlíkmi a tmavšou zeminou podarilo preskúmať päť jamovitých objektov, tri zahĺbené objekty s obdĺžnikovým pôdorysom a kamenným ohniskom v rohu, dva systémy sedem až desať kolových jám vymedzujúce pôdorys obdĺžnikovej kolovej stavby s rozmermi 10 x 6 m a 8 x 4,5 m. Okrem toho sa podarilo odkryť ďalších 41 jám s kruhovým pôdorysom a priemerom do 0,45 m. Všetky objekty boli zahĺbené do flyšového podlažia, miestami reprezentovaného ťažkým žltohnedým ílom a miestami vystupujúcim zvetraným pieskovcom.

Jamovité objekty (1, 2, 11, 12, 41, 42, 47) obsahovali celkom 166 kusov fragmentov pravekej keramiky a 59 kusov zvieracích kostí, z toho 10 kostených premetov (obr. 29: 8–13).

Tri zahĺbené objekty s obdĺžnikovým pôdorysom predstavujú polozemnice z kamenným kúreniskom v severnom, respektíve severozápadnom rohu. Jedna z polozemnic sa nachádzala vo vzájomnej superpozícii so starším jamovitým pravekým objektom. Rozmery polozemnic dosahovali v priemere 4 x 3,5 m. Ležali vo vzájomnej vzdialenosti 10 až 23 m pozdĺž sklonu mierneho svahu. Jeden z objektov mal po celom vnútornom obvode základový žľab a z jeho pôdorysu vystupovali v rohoch kolové jamy. V základovom žľabe, no i na podlahe objektu sa našli pozostatky spálenej drevenej konštrukcie.

V dvoch z objektov tvorili opornú konštrukciu kamennej piecky zvislé pieskovcové platne. Rozmery piecok dosahovali max. 1,2 x 1,5 m. Vo výplni objektov sa našli fragmenty včasno-stredovekej keramiky (354 kusov), zvieracie kosti (89 kusov), mazanica (28 kusov), troska (8 kusov) a zlomok diskovitého praslena.

Rovnako súbor pravekej (obr. 28), ako aj včasnostredovekej keramiky (obr. 30) je tvarovo veľmi chudobný. V oboch prevažujú hrncovité nádoby, no praveký materiál je predsa len tvarovo variabilnejší. Povrch pravekých nádob je zdrsnený slamovaním (obr. 28: 8, 11; 29: 1–6) a v dvoch prípadoch aj voštínovaním (obr. 29: 7). Jeden z včasno-stredovekých črepov má pod okrajom presekávanú hrotitú plastickú lištu. Súbor pravekej keramiky datujeme predbežne na počiatok staršej doby bronzovej.

2. S p i š s k ý Š t v r t o k (okr. Levoča), poloha N a d m o č i d l a m i, ojedinelé nálezy, novovek, stredovek.

Lokalita v polohe Nad močidlami bola skúmaná v súvislosti s rovnomennou polohou, na ktorej sú evidované nálezy zo zberov F. Javorského a M. Sojáka (*Javorský/Soják 1999*, 85). Zaznamenaných je z nej celkom päť atypických črepov z praveku a dva železné stredoveké a novoveké predmety. Výskum neprinesol, okrem ojedinelých nálezov keramiky (štyri kusy novovek, dva kusy stredovek, jeden kus pravek?), ktoré sa na lokalitu mohli dostať v dôsledku poľnohospodárskej činnosti človeka, či transferu zeminy, žiadne hnutelné či nehnuteľné nálezy.

3. S p i š s k ý Š t v r t o k (okres Levoča), poloha K u M a j e r i k u, bez nálezov.

Lokalita sa nachádza severne od obce, na príkrjšom svahu so sklonom na J v nadmorskej výške 612–616 m. Pod lokalitou sa nachádza zamokrený terén. Sondážny výskum bol negatívny.

4. S p i š s k ý Š t v r t o k / I l i a š o v c e / D r a v c e (okres Levoča/Spišská Nová Ves), poloha N a d š i r o k ý m i l ú k a m i I, ojedinelé nálezy, pravek, stredovek, novovek.

Skúmaná lokalita sa nachádza na východnom okraji chotára Spišského Štvrtku, v najzápadnejšom výbežku chotára obce Iliašovce a južnom okraji chotára Draviec. Ide o polohu s podmáčaným terénom na pravom brehu dnes už regulovaného menšieho vodného toku. V smere V-Z ju pretína poľná cesta. Juhozápadne od danej polohy v katastri obce Spišský Štvrtok, leží rovnomenná lokalita s nálezmi z obdobia mladšej doby bronzovej (*Javorský/Soják 1999*, 85).

Počas povrchového prieskumu lokality boli nájdené ojedinelé fragmenty keramiky a železné predmety (dva pravdepodobne praveké črepy, jeden pravdepodobne stredoveký črep, šestnásťnovovekých črepov z vydutia nádob, tri črepy z okrajov nádob, zlomok z ucha z džbanu, šálky; zlomok ucha zo sklenej šálky; fragment trosky, dva klince s roztepanou hlavičkou, tehla s kolkom zo začiatku 19. stor. a kusky recentného odpadu). Pri začisťovaní sond sa zistili stopy po melioračných ryhách, inak boli sondy na lokalite prevažne sterilné. V skúmanom reze medzou sa zistilo, že ide o umelo navršenú medzu, pričom pod násypom sa v pôvodnej nivelete našli stopy po orbe s nálezmi novovekej keramiky z 19. stor. a železného klinca z rovnakého obdobia.

5. I l i a š o v c e (okr. Spišská Nová Ves), poloha P o d š i b e ň o u, ojedinelé nálezy, stredovek, novovek.

Skúmaná lokalita sa nachádza v najzápadnejšom výbežku chotára obce Iliašovce, na pravom bre-

hu nemenovaného ľavobrežného prítoku Štvrtockého potoka. Ide o polohu s podmáčaným terénom na mieste bývalého riečišťa (podľa staršieho vojenského mapovania). Severne od danej polohy v katastri obce Dravce, ktorého hranica v bezprostrednej blízkosti skúmanej polohy kopíruje poľnú cestu, leží rovnomenná lokalita s nálezmi z obdobia mladšej doby bronzovej, stredoveku a novoveku (*Javorský/Soják 1999, 85*). Predpokladalo sa, že podobné nálezy sa môžu vyskytnúť aj v tomto teréne. Počas povrchového prieskumu lokality boli nájdené len dva drobné novoveké a jeden stredoveký (pravdepodobne z 15. stor.) črep. Pri začisťovaní sond sa z profilu jednej z nich získal väčší zlomok zvieracej kosti. Neskôr sa na poľnej ceste nad lokalitou našiel fragment pravdepodobne novovekej nádoby a kolkovanej tehly z 19. stor.

6. I l i a š o v c e (okr. Spišská Nová Ves), poloha N a d Š i r o k ý m i l ú k a m i II, sídlisko, mladšia a neskorá doba bronzová, pozostatky stredovekej cestnej siete, ojedinelé nálezy staršia doba rímska, stredovek, novovek.

Lokalita sa nachádza v najzápadnejšom výbežku chotára obce Iľiašovce. Ide o polohu vo svahu so sklonom na juh, v spodnej časti s podmáčaným terénom, nad sútokom dvoch menších vodných tokov obtekajúcich lokalitu na západnej a východnej strane. Obidva potoky sú zregulované a ich korytá sa, ako to vyplýva z vojenskej mapy z druhej polovice 18. stor., pôvodne nachádzali západnejším a východnejším smerom. Lokalitu ohraničuje zo severu výrazná medza, po ktorej vedie poľná cesta, ktorá je zároveň hranicou s chotárom Draviec. Západne od lokality Nad Širokými lúkami II v katastri Iľiašoviec leží v katastri obce Spišský Štvrток lokalita Nad Širokými lúkami I. Nálezy z oboch známe z povrchových prieskumov sú datované do mladšej doby bronzovej a uvedené lokality sa dávajú vzájomne do súvisu (*Javorský/Soják 1999, 85*). Severne od skúmanej polohy, nad poľnou cestou v katastri Draviec sa nachádza lokalita Pod Skalicom (*Javorský/Soják 1999, 85*), ktorá bola overená aj povrchovým prieskumom. Ide o polykultúrnu lokalitu s nálezmi z doby bronzovej, neskorkej doby rímskej a stredoveku.

V juhovýchodnej časti opísanej lokality bolo zachytené sídlisko z mladšej až neskorkej doby bronzovej. Na ploche s rozmermi 50 x 20 m sa na tmavo ohraničenej ploche nachádzali nálezy keramiky, uhlíkov, prepálenej hliny a prepálených pieskovcových kameňov. Koncentrovali na dvoch plochách s priemerom do 10 m. V jednom prípade bolo možné spojiť nálezy s pozostatkami rozrušeného ohniska s priemerom 1 m. Južne od uvedených nálezov sa podarilo zachytiť 1 m do podlažia zahĺbený kruhový objekt s priemerom 2 m. V jeho výplni sa našli fragmenty amfory z mladšej doby bronzovej.

Západne od opísaných nálezov sa odkryli dva prepálené kruhové, pravdepodobne výrobné objekty s priemerom do 0,5 m a tri plochy s uhlíkmi, z ktorých dve mali priemer do 1 m. V jednom z objektov s výrazne prepálenými stenami sa našiel črep z doby bronzovej. Pri druhom prepálenom objekte sa na jeho okraji našiel v malej jamke fragment džbánu s čiernym hladným povrchom a 5 prsovíťmi vypnulínami na lome vydutia.

Časť veľmi chudobného a torzovitého keramického inventára možno zaradiť do mladšej doby bronzovej (obr. 31), vyskytujú sa aj fragmenty so znakmi keramiky z neskorkej doby bronzovej. Východne od lokality vo vzdialenosti 200 m bolo odkryté žiarové pohrebisko z doby bronzovej (výskum Íthaka s.r.o.). Zhodnotenie nálezov z príslušného pohrebiska prinesie viac informácií k datovaniu a j presnejšiemu zaradeniu nálezov z lokality nad Širokými lúkami II.

Nálezy z doby bronzovej sa našli aj v objekte odkrytom v reze medzou na SV okraji lokality. Išlo o keramiky a drobné bronzové predmety. Možno ich dať najskôr do súvisu s lokalitou Dravce-Pod Skalicom, nachádzajúcou sa nad medzou.

Pod medzou v severnej časti lokality sa podarilo odkryť viacero línií zaniknutých ciest orientovaných v smere V-Z. Odkryté línie ciest boli súčasťou cestnej rozvíjajúcej sa tu minimálne od čias stredoveku. Je zrejmé, že vznik medze súvisí so zárezom týchto ciest do svahu so skalnatým podlažím a následnou úpravou tohto terénu navážkami v 20. stor. a úpravou novej poľnej cesty. Vojenské mapové zobrazenia z 18. stor. ukazujú v uvedenom priestore dve línie ciest, pričom jedna z nich – stará kráľovská cesta beží severnejšie cez lokalitu Pod Skalicom a druhá sa tiahne popod medzu, ktorú neskôr prekračuje a vystupuje nad dnešnú poľnú cestu. Tesne pod medzou sa nachádzali veľmi nevýrazné kolaje cesty, ktorú sa podarilo identifikovať hlavne podľa nálezov drobných železných predmetov – najmä klinec – podkovák. Pod ňou ležala cesta s výrazným vykreslením kolají, ktorých výplň obsahovala len praveké nálezy. Pod uvedenou cestou sa nachádzali línie ďalších dvoch, s ktorými sa viazali tak nálezy pravekých črepov, ako aj železných, no i bronzových predmetov. Okrem toho sa popri línií týchto ciest našli ďalšie nálezy kovových predmetov, z ktorých najvýznamnejšie sú fragment bronzovej trúbkovitej spony zo staršej doby rímskej a zlomky štyroch železných spôn s podviazanou nôžkou z mladšej až neskorkej doby rímskej.

7. I l i a š o v c e / D r a v c e (okr. Spišská Nová Ves/Levoča), poloha Z a d n á l ú k a, sídlisko, stredná doba bronzová, ojedinelé nálezy, stredovek, novovek.

Novoobjavená lokalita ležiaca na rozhraní katastrov Draviec a Iliášoviec sa nachádza na úpätí južného svahu kopca, medzi dvoma menšími vodnými tokmi stekajúcimi po jeho úbočiach. Lokalita bola spočiatku skúmaná v súvislosti s predpokladaným pokračovaním historickej cesty pod medzou, ktorá tu v smere Z-V vyznačuje hranicu katastrov Draviec a Iliášoviec a zároveň Košického a Prešovského kraja. No už zbežný povrchový prieskum ukázal, že v blízkosti sa nachádza orbou ničené sídlisko z doby bronzovej. Sondážny výskum a následný plošný odkryv odhalil južnú okrajovú časť sídliska zo strednej doby bronzovej, ktorého ťažisko ležalo severnejšie na svahu kopca ležiaceho nad skúmanou plochou, čo preukázal aj povrchový prieskum v tomto priestore. Na skúmanej ploche sa podarilo odkryť celkom päť výraznejších objektov, z ktorých tri obsahovali nálezy keramiky (obr. 32: 3–6, 11–12), zvieracích kostí a mazanice a jeden iba drobné kúsky mazanice. Ďalšie tri jamy nie je možné jednoznačne pripísať antropogénnej činnosti. Z preskúmaných objektov najvýraznejšími boli objekty 1–3.

Objekt 1 predstavoval plytšiu jamu s kruhovým pôdorysom s priemerom presahujúcim mierne 1 m. Objekt 2 sa ukázal byť najbohatším na nálezy. Mal pôdorys v tvare čísla 8 a dno objektu tvorilo skalnaté pieskovcové podložie. Okrem zlomkov hlinených nádob sa tu našlo ihlancovité závažie z tkáčskeho stavu, s výzdobou v podobe rytej špirály na dvoch bočných stenách vo výške otvoru a na vrchnej strane. Z objektu 2 pochádza aj praslen vyrobený z kosti, a to z kĺbovej hlavice. Objekt 3 obsahoval takisto výraznú pravekú keramiky. Z nálezovej situácie bolo zrejme, že lokalita bola v tejto časti poškodená soliflukciou. Keramiky z lokality možno priradiť najskôr k neskorej fáze otomanskej kultúry.

Z lokality a jej okolia pochádza 674 fragmentov pravekej keramiky, 38 novovekých a 14 stredovekých črepov, 15 zvieracích kostí, 70 kusov mazanice, 14 železných predmetov, 4 olovené alebo medené novoveké predmety.

Dôležitý je najmä nález zlomku bronzového kosáka s dvoma pozdĺžnymi rebrami a postranným gombíkovitým výčnelkom v tylovej časti zo splavenej ornice pod medzou. Zachovaná dĺžka: 4,8 cm, šírka: 2 cm (obr. 27: 2).

Výskumom sa ďalej zistilo, že medza prekrýva cestu vedúcu pôvodne pozdĺž hranice chotárov Draviec a Iliášoviec. V historických prameňoch sa v roku 1263 spomína cesta zo Spišského Štvrtku do Levoče, ktorá tvorila hranicu chotára Draviec, ležiaceho severne od nej a Iliášoviec, ležiaceho južne od spomínanej cesty. Zdá sa, že medza, ktorá vymedzuje hranicu oboch chotárov na tomto mieste v súčasnosti, v skutočnosti prekrýva starú stredovekú cestu a petrifikuje hranicu chotárov vyznačenú už v stredoveku.

8. D r a v c e / I l i a š o v c e (okr. Levoča/Spišská Nová Ves), poloha D o d i e r y, sídlisko, stredná doba bronzová.

Východným smerom od vyššie opísanej polohy, čiastočne na západnom a juhozápadnom svahu, no hlavne na temene kopca sa povrchovým prieskumom zistilo ďalšie doteraz neznáme sídlisko zo strednej doby bronzovej. Nálezy sa koncentrovali na mieste prirodzenej plošiny, severne od trasy diaľnice. Teleso diaľnice zachytáva opäť len južnú okrajovú časť sídliska.

Celkovo sa podarilo preskúmať 20 výrazných objektov a 10 menších jam. Objekty mali prevažne kruhový, niekedy menej pravidelný pôdorys. Boli zahĺbené do podložia, ktoré tu vystupuje veľmi plytko pod povrchom v striedavých pásoch ílu a pieskovca. Výrazné objekty sa sústreďovali v miestach s pieskovcovým podložíom, menej výrazné jamy v miestach s ílom.

Z niektorých sa zachovali len spodné časti, keďže aj tu bola lokalita poškodená soliflukciou. Iné sa dochovali až do hĺbky 1 m. Vo výplni objektov sa nachádzala keramiky (obr. 32: 1, 2, 7–10), uhlíky, zvieracie kosti, ak aj predmety určitej úžitkovej hodnoty. Na odkrytej ploche a pri povrchovom prieskume sa na lokalite našlo 306 fragmentov pravekej keramiky, 20 kusov mazanice, 24 zvieracích kostí, 5 novovekých črepov a 27 železných predmetov rôzneho druhu, 3 novoveké predmety z bronzu a ojedinele štiepaná industria.

Z najväčšieho objektu 1 pochádza nález niekoľkých kusov podložky „zrnotierky“ a aj kamenného drviča, ako aj predmet z parohu, ktorý predstavuje asi jednoduchý mlat.

K najdôležitejším nálezom patrí čepel bronzovej dýky so zaobleným tylom a zachovanými tromi nitmi na upevnenie rukoväťe z organického materiálu (obr. 27: 1). Čepel zosilňuje nízke stredové rebro. Keramiky z objektov umožňuje priradiť sídlisko k lokalitám pilinskej kultúry strednej doby bronzovej.

Okolo plošiny, na ktorej sa nachádzala praveká osada, viedla z južnej strany cesta, ktorá je pokračovaním cesty na rozhraní chotárov Iliášoviec a Draviec. Bola zničená a prekrytá modernou poľnohosp-

podárskou činnosťou. No jej pôvodný úvoz sa podarilo odкрыť na južnom okraji pravekého sídliska, kde narušal jeden z kruhových objektov. Severne od lokality bolo možné v zalesnenom teréne sledovať viaceré úvozy ciest, ktoré boli súčasťou rozvetvanej pôvodom stredovekej cestnej siete.

V okolí, súbežne s líniou cesty sa našlo päť mincí z 18. až 1. polovice 20 stor.

9. Kurimany (okr. Levoča), poloha Podrotu, ojedinelé nálezy, stredovek, novovek.

Skúmaná lokalita sa nachádza v severozápadnej časti chatára obce Kurimany. Ide o polohu vo svahu s výrazným sklonom na JV, J a JZ, ktorú pretína úžľabina s malým vodným tokom (zvedeným do potrubia) a z východnej strany ohraničuje hlboký zárez Kurimanského potoka. Uvedená lokalita nie je známa z literatúry. Spájajú sa s ňou nálezy z doby bronzovej zo zberov F. Javorského.

Výskumom na lokalite sa nepreukázalo osídlenie skúmanej plochy, ani jej bezprostredného okolia. Zo samotných sond pochádzajú ojedinelé nálezy (jeden pravdepodobne stredoveký črep, štyri novoveké črepy, železný predmet). Z okraja lesa nad lokalitou pochádzajú dva novoveké črepy a z výmoľa cesty vyhlbenej mechanizmom na východnom brehu Kurimanského potoka sa našiel drobný úštep z hnedého radiolaritu, ktorý je možné datovať najskôr do neskorého paleolitu. Ojedinelé fragmenty keramiky sa nachádzali na opačnej severnej strane kopca, ktorá mohla byť v praveku osídlená.

Literatúra

Javorský/Soják 1999 – F. Javorský/M. Soják: Prieskum trasy diaľnice na Spiši. AVANS 1997, 1999, 81–93.

Bátora 1983 – J. Bátora: Záver eneolitu a začiatok doby bronzovej na východnom Slovensku. Hist. Carpatica 14, 1983, 169–223.

Javorský 2000 – F. Javorský: Výskumy a prieskumy na výstavbe diaľnice na Spiši. AVANS 1998, 2000, 104–105.

Javorský 1968 – F. Javorský: Spišský Štvrtok. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 7/68.

Javorský 1974 – F. Javorský: Spišský Štvrtok. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 8/74.

Javorský 1984 – F. Javorský: Spišský Štvrtok. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 10582/84.

RETTUNGS- AUSGRABUNGEN AUF DER TRASSE DER AUTOBAHN D1 – ABSCHNITT JÁNOVCE-JABLONOV. Im Jahr 2009 und 2010 durchführte das Museum in Kežmarok eine Rettungsausgrabung auf der Trasse der Autobahn D1, Abschnitt Jánovce-Jablonov in abgegrenzten Abschnitten und Lokalitäten in den Katastern der Gemeinden Spišský Štvrtok, Dravce, Iliašovce und Kurimany. Deponierung der Funde: Museum in Kežmarok.

1. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Flur Pod Šibeničnou horou, Siedlung, ältere Bronzezeit, frühes Mittelalter. Die Lokalität hängt mit der Flur Pod Šibeničnou horou I, die im Jahr 1968 F. Javorský entdeckt hat, zusammen.

Während der Ausgrabung ist es gelungen, 5 grubenartige Objekte, 3 vertiefte Objekte mit rechteckigem Grundriss und steinerner Feuerstelle in der Ecke, zwei Systeme von 7 bis 10 Pfahlgruben, den Grundriss eines rechteckigen Pfahlbaues mit Maßen von 10 x 6 m und 8 x 4,5 m abgrenzend, zu erforschen. Außerdem ist es gelungen weitere 41 Gruben mit kreisförmigem Grundriss und Durchmesser bis 0,45 m freizulegen. Alle Objekte waren in einen Flysch-Untergrund vertieft, stellenweise durch schweren gelbbraunen Lehm und stellenweise aufgetretenen verwitterten Sandstein repräsentiert.

Die grubenartige Objekte (1, 2, 11, 12, 41, 42, 47) beinhalten 166 Fragmente urzeitlicher Keramik und 59 Stücke Tierknochen, davon waren 10 Knochengegenstände (Abb. 29: 8–13).

Drei vertiefte Objekte mit rechteckigem Grundriss stellen Halberdhütten mit steinerner Heizstätte in der nördlichen, bzw. nordwestlichen Ecke, dar. Die Maße der Halberdhütten erreichten im Durchschnitt 4 x 3,5 m. In der Ausfüllung der Objekte fand man Fragmente der frühmittelalterlichen Keramik (354 Stücke), Tierknochen (89 Stücke), Bewurf (28 Stücke), Schlacke (8 Stücke) und ein Bruchstück eines diskusförmigen Spinnwirtels.

Ebenfalls die Kollektion der urzeitlichen (Abb. 28) wie der frühmittelalterlichen Keramik (Abb. 3), ist förmig sehr spärlich. In beiden überwiegen topfartige Gefäße, das urzeitliche Material ist, was die Form betrifft, jedoch mehr variabel. Die Kollektion der urzeitlichen Keramik datieren wir vorläufig an den Anfang der älteren Bronzezeit.

2. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Flur Nad močidlami, Einzelfunde, Neuzeit, Mittelalter.

Die Lokalität in der Flur Nad močidlami wurde im Zusammenhang mit der gleichnamigen Lage, auf welcher Funde von Sammeln von F. Javorský und M. Soják (*Javorský/Soják 1999*, 85) erfasst sind, erforscht. Von der Ausgrabung stammen Einzelfunde der Keramik (4 Stücke Neuzeit, 2 Stücke Mittelalter, 1 Stück Urzeit?).

3. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Flur Ku Majeriku, ohne Funde.

Die Lokalität befindet sich nördlich der Gemeinde, auf einem steileren Abhang mit Neigung zum Süden in der Höhe von 612–616 m. M. Unter der Lokalität befindet sich ein feuchtes Terrain. Die Sondierungs- ausgrabung war negativ.

4. Spišský Štvrtok/Iliašovce/Dravce (Bez. Levoča/Spišská Nová Ves), Flur Nad Širokými lúkami I, Einzelfunde, Urzeit, Mittelalter, Neuzeit.

Südwestlich der gegebenen Lage im Kataster der Gemeinde Spišský Štvrtok, liegt die gleichnamige Lokalität mit Funden aus der Periode der jüngeren Bronzezeit (*Javorský/Soják 1999, 85*).

Während einer Oberflächenuntersuchung der Lokalität wurden vereinzelte Fragmente der Keramik und eiserne Gegenstände (2 wahrscheinlich urzeitliche Scherben, 1 wahrscheinlich mittelalterliche Scherbe, 16 neuzeitliche Scherben aus Gefäß-Bauchwölbungen, 3 Scherben von Gefäßranden, Henkelbruchstück vom Krug und von einer Tasse, Henkelbruchstück von einer Glastasse, Schlackefragment, 2 Nägel mit plattgehämmertem Köpfchen, Ziegel mit Stempel vom Anfang des 19. Jahrhunderts und Stücke von rezentem Abfall) gefunden. In dem erforschten Rainschnitt wurde festgestellt, dass sie künstlich angehäuft wurde, wobei unter der Aufschüttung in der ursprünglichen Nivellette Spuren nach Pflügen gefunden wurden, mit Funden neuzeitlicher Keramik aus dem 19. Jahrhundert und ein eiserner Nagel aus derselben Zeit.

5. Ilišovce (Bez. Spišská Nová Ves), Flur Pod Šibeňou, Einzelfunde, Mittelalter, Neuzeit.

Von der Ausgrabung stammen nur drei kleine neuzeitliche und eine mittelalterliche Scherbe (wahrscheinlich aus dem 15. Jahrhundert), ein Tierknochen und Fragment eines Ziegels mit Stempel aus dem 19. Jahrhundert.

6. Ilišovce (Bez. Spišská Nová Ves), Flur Nad Širokými lúkami II, Siedlung, jüngere und späte Bronzezeit, Reste eines mittelalterlichen Straßennetzes, Einzelfunde, ältere Römerzeit, Mittelalter, Neuzeit.

In dem südöstlichen Teil der beschriebenen Lokalität wurde eine Siedlung aus der jüngeren bis späten Bronzezeit festgestellt. Auf einer Fläche mit den Maßen 50 x 20 m fand man auf dunkel begrenzter Fläche Funde von Keramik, Kohlenstücke, durchgebrannten Ton und durchgebrannte Sandsteine. Sie konzentrierten sich auf zwei Flächen mit Durchmessern bis 10 m. In einem Fall konnten die Funde mit Resten einer zerstörten Feuerstelle mit Durchmesser 1 m verbunden werden. Südlich der erwähnten Funde ist es gelungen ein 1 m in den Untergrund vertieftes kreisförmiges Objekt mit einem Durchmesser von 2 m zu ergreifen. In seiner Füllung wurden Fragmente einer Amphora aus der jüngeren Bronzezeit gefunden. Westlich der beschriebenen Funde wurden zwei durchgebrannte kreisförmige, wahrscheinlich Erzeugungsobjekte mit einem Durchmesser bis 0,5 m und drei Flächen mit Kohlenstücken, wobei zwei von ihnen einen Durchmesser bis 1 m hatten, freigelegt. In einem der Objekte mit markant durchgebrannten Wänden fand man eine Scherbe aus der Bronzezeit. Bei dem zweiten durchgebrannten Objekt fand man an seinem Rand in einem kleinen Grübchen ein Fragment eines Kruges mit schwarzer geglätteten Oberfläche und fünf busenartige Buckeln auf der Bruchstelle der Bauchwölbung.

Einen Teil des sehr spärlichen und torsoartigen keramischen Inventars (Abb. 31) kann man in die frühere Bronzezeit einreihen, es kommen jedoch auch Fragmente mit Zeichen der Keramik aus der späten Bronzezeit vor.

In dem nördlichen Teil der Lokalität ist es gelungen vier Linien von untergangenen Wegen, orientiert in Richtung Ost-West, freizulegen. Die freigelegten Straßenlinien waren Bestandteil eines Straßennetzes, das sich hier minimal seit der Zeit des Mittelalters entwickelt hat. Den ersten Weg konnte man hauptsächlich anhand der Funde von kleinen Eisengegenständen identifizieren. Unter ihm lag eine Straße mit markanter Aufzeichnung der Spurrinnen, derer Ausfüllung nur urzeitliche Funde beinhaltete. Südlich befanden sich Linien von zwei weiteren, mit denen sich wie Funde urzeitlichen Scherben, so auch eisernen wie bronzenen Gegenständen gebunden hatten. Außerdem fand man neben den Linien der Wege weitere Funde von Metallgegenständen, von denen das Fragment einer bronzenen Trompetenfibel aus der älteren Römerzeit und vier Bruchstücke eisernen Fibeln mit untergeschlagenem Fuß aus der jüngeren bis späten Römerzeit die bedeutendsten sind.

7. Ilišovce/Dravce (Bez. Spišská Nová Ves/Levoča), Flur Zadná lúka, Siedlung, mittlere Bronzezeit, Einzelfunde, Mittelalter, Neuzeit.

Die Ausgrabung enthüllte den südlichen Randteil einer neu entdeckten Siedlung aus der mittleren Bronzezeit, derer Schwerpunkt am Abhang eines nördlich der erforschten Fläche sich befindenden Hügels lag. Es ist gelungen fünf markantere Objekte freizulegen, von denen drei Keramik (Abb. 32: 3–6, 11–12), Tierknochen und Bewurf und ein nur kleine Bewurf-Stücke, beinhalteten. Die Lokalität wurde durch Erdbeben beschädigt.

Von der Ausgrabung stammen 674 Fragmente urzeitlicher Keramik, 38 neuzeitliche und 14 mittelalterliche Scherben, 15 Tierknochen, 70 Stücke Bewürfe, 14 Eisengegenstände, 4 neuzeitliche Blei- oder Kupfergegen-

stände. Wichtig ist der Fund eines Bruchstückes einer Bronzesichel mit länglichen Rippen und seitlichem Knopf (Abb. 27: 2). Die Keramik aus den Objekten meldet sich zu der späten Phase der Otomani-Kultur. Durch die Ausgrabung wurde weiter die Trasse des Weges, bekannt aus den historischen Quellen aus dem Jahr 1263, die die Grenze des Hotters von Dravce und Iliašovce bildete, festgestellt.

8. Dravce/Iliašovce (Bez. Levoča/Spišská Nová Ves), Flur Do diery, Siedlung, mittlere Bronzezeit.

Die neuentdeckte Lokalität befindet sich auf einem natürlichen Plateau auf dem Gipfel eines Hügels, nördlich der Trasse der Autobahn. Der Körper der Autobahn ergreift wieder nur den südlichen Randteil der Siedlung.

Zusammen ist es gelungen 20 markante Objekte und 10 kleinere Gruben zu erforschen. Die Objekte hatten vorwiegend einen kreisförmigen, manchmal weniger regelmäßigen Grundriss. Von einigen blieben nur die unteren Teile erhalten, da auch hier die Lokalität durch Erdbeben beschädigt wurde. In der Ausfüllung der Objekte befand sich Keramik, Kohlenstücke, Tierknochen, aber auch Gegenstände eines gewissen Gebrauchswertes. Auf der freigelegten Fläche und bei der Oberflächenuntersuchung fand man auf der Lokalität 306 Fragmente der urzeitlichen Keramik (Abb. 5: 1–2, 7–10), 20 Stücke Bewürfe, 24 Tierknochen, 5 neuzeitliche Scherben und 27 Eisengegenstände unterschiedlichster Art, 3 neuzeitliche Gegenstände aus Bronze und vereinzelt Spaltindustrie.

Zu den wichtigsten Funden gehört die Klinge eines Bronzedolches mit gewölbtem Griffplattenabschluss mit drei erhaltenen Nietten zur Befestigung des Griffs aus organischem Material (Abb. 27: 1). Die Keramik kann der Piliny-Kultur der mittleren Bronzezeit zugeordnet werden.

9. Kurimany (Bez. Levoča), Flur Pod rotundou, Einzelfunde, Mittelalter, Neuzeit.

Von der Ausgrabung stammen Einzelfunde (eine wahrscheinlich mittelalterliche Scherbe, vier neuzeitliche Scherben, ein Eisengegenstand). Vom Rand des Waldes über der Lokalität sind zwei neuzeitliche Scherben und vom Wasserriss des Weges, ausgehöhlt durch Mechanismus auf dem östlichen Ufer des Kurimany-Baches, ein kleiner Splitter aus braunem Radiolarit, den man am ehesten in das späte Paläolithikum datieren kann. Einzelne Fragmente der Keramik fand man auf der umgekehrten nördlichen Seite des Hügels, die in der Urzeit besiedelt sein konnte.

VÝSKUM PRI SAKRÁLNYCH OBJEKTOCH V MALOM SLAVKOVE A OLCNAVE²⁴

Peter F e c k o – Marián S o j á k

Pozornosť Archeologického ústavu SAV – pracoviska Spišská Nová Ves sa v roku 2010 upriamila aj na výskum pri dvoch sakrálnych stavbách. V Malom Slavkove vyvolal výskum zámer vedenia obce prestavať ohradový múr pri Kostole sv. Michala, v Olcnave vybudovať Park Božieho Milosrdenstva priamo v areáli zaniknutého kostola. Nálezy z obidvoch lokalít sú uložené v AÚ SAV Nitra – na pracovisku v Spišskej Novej Vsi.

1. M a l ý S l a v k o v (okr. Kežmarok), poloha K o s t o l s v. M i c h a l a, výskum, neolit, stredovek, novovek.

Výskum pri zmienenom kostole sa pridrižoval rozhodnutia KPÚ Prešov číslo spisu PO-10/961-02/2767/Lk zo dňa 13. 04. 2010. Uskutočnil sa na ploche kostolného dvora, ktorá bola priamo vymedzená pre umiestnenie geologicko-statických sond, potrebných kvôli posúdeniu možnosti prestavby ohradového múru pri kostole, t. j. pri južnom okraji Kostola sv. Michala. Spočiatku mal podobu záchranného archeologického výskumu formou sledovania výkopových prác, po zistení prvých nálezov mal charakter systematického odkryvu oboch sond a doložených hrobov. V interiéri sa v priebehu výskumu uskutočnil tiež georadarový prieskum (M. Terray; obr. 33: 1).

Skúmaná archeologická lokalita nebola dosiaľ známa. Podľa doterajšej literatúry mal byť Kostol sv. Michala postavený na začiatku 19. stor., avšak na základoch pôvodného staršieho kostola. Okrem viacerých lokalít v chotári obce sú zo širšieho priestoru katastrálneho územia Malého Slavkova doložené ojedinelé pamiatky hmotnej kultúry z viacerých polôh v chotári a sídlisko severokarpatskej skupiny z neskorej doby rímskej (Soják 2010).

V sonde I (1,6 x 1,2 m) pri južnej stene lode sa narazilo na zvyšok kamenného základu pravdepodobne pôvodného kostola, poškodeného mladšími zásahmi v klasicistickom období a v 20. stor. (inžinierske siete).

²⁴ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0050/12.

V severozápadnom smere, v sonde II (1,6 x 1,2 m), sa jeho priebeh už nedoložil, avšak georadarovým prieskumom v interiéri stavby sa podarilo zamerať naprieč loďou prebiehajúce základové murivo M1 o hrúbke zhruba 1 m, s vrcholom 1 m pod súčasnou dlážkou. Zachytený múr môže predstavovať pokračovanie už z väčšej časti zničených základov prvotného sakrálneho objektu. Pod celou plochou dlážky pod vežou je zasypané teleso Z1 (metráž 3–7,5 m). V interiéri kostola sa zamerali ešte dve anomálie M2 a M3 pri bočných oltároch. V georadarových záznamoch mali výrazný prejav, podobný hlboko uloženým kolmým stenám. Takýto charakter v sledovanom kostole nemali ani existujúce plytšie základy dnešnej stavby a ani základy pod hlavným oltárom). Nevieme, či v Malom Slavkove išlo len o murované základy dreveného kostola, alebo bol celý kostol murovaný, podobne ako na Michalskom vrchu v Kežmarku.

V oboch sondách sa v superpozícii doložili viaceré kostrové hroby z prikostolného cintorína (šesť neúplne zachovaných hrobov a zvyšky ďalších poškodených), zvyrazňujúce jeho postavenie ako farského kostola. Medzi nebožtíkmi s rozdielnou orientáciou voči svetovým stranám, ktorých kvôli nedostatku hrobových miest pochovávali tesne vedľa i nad sebou, a to na chrbte s rukami preloženými cez seba, možno rozpoznať hrob malého dieťaťa (hrob 1) a dospelých jedincov. Jeden z mužských hrobov (3) presekli od pásu nadol základy mladšieho – klasicistického kostola. V jeho rukách sa našli ryhami zdobené i nezdobené koráliky z ruženca a pazúrikový artefakt (surovina pôvodom z oblasti Krakova) vo funkcii kresadla na oheň. Z ruženca sa zachovalo 44 celých či neúplných korálikov (obr. 33: 2–4).

V inom, čiastočne obnaženom poškodenom ženskom hrobe (6), sa zistila pokrývka hlavy textíliou, ozdobenou rozlične veľkými sklenenými korálikmi, spájanými tenkými tordovanými drôťkami z medi, pričom koráliky sú usporiadané do štvorcového ornamentu. Zosnulých pochovávali v drevených rakvách spájaných ručne kovanými železnými klincami. Z rakiev zostali už len zvyšky zuhoľnatých dosák, resp. ich priebeh naznačovali len polohy klincov. Kostry spočívali v hĺbke 110–135 cm od úrovne kostolného dvora, pričom najspodnejšie spočívali na pôvodnom (sterilnom) podloží. Pri fragmente jednej sánky (pravdepodobne zo spomínaného ženského hrobu s pokrývkou hlavy) sa v mieste brady našla strieborná minca so zvyškom prilepenej kože (?) – groš Boguslava XIV. (1620–1637) z roku 1623 alebo 1633. Ďalšia minca – Žigmunda III. (1587–1632), šiling z roku 1616, spočívala neďaleko predchádzajúceho exempláru. V zasypaných vrstvách sa našli ojedinelé črepy z 13., 14.–15. stor. a z novoveku, početné kince z rakiev, ľudské kosti z poškodených hrobov, sklené črepy z vitráže okien a neúplný novoveký terčík zhotovený z glazúrovaného črepu. V profile oboch sond bola v hĺbke 20 cm zreteľná asi 5 cm hrubá vápenná vrstvička, pochádzajúca asi z omietky vonkajšej fasády klasicistického kostola. Výskum, ako aj georadarový prieskum, potvrdili v celom areáli kostolného dvora poškodené – navážkové vrstvy do hĺbky 1 metra od úrovne súčasného nádvorja. Pod touto vrstvou spočívajú nepoškodený terén s polohou odkrytých hrobov. Výskumom pri kostole a prieskumom vnútri sakrálnej stavby sa nepodarilo získať bližšie poznatky o pôdorysnom tvare najstaršieho kostola kvôli rušivým vplyvom – podlahovému kúreniu v interiéri jestvujúceho objektu a inžinierskym sieťam v jeho exteriéri (odvzdušňovacie základy, potrubie pre zvod dažďovej vody atď.) a ďalším úpravám kostolného dvora. Hoci väčšina odkrytých hrobov pochádza z novovekého obdobia, pri časti z nich nemožno vylúčiť ani neskorostredoveký pôvod. Ojedinelá najstaršia keramika z 13. stor. pochádza síce z najspodnejších zasypaných vrstiev, s najväčšou pravdepodobnosťou nepoukazuje na rovnaké časové zaradenie najstaršieho kostola. Vylučuje to nálezový inventár z výplne odkrytých hrobov, datovaný ružencom z hrobu 3 a najmä oboma mincami z prvej tretiny 17. stor. Skôr sa zdá, že v prípade slavkovského kostola ide o dodatočný kult po husitskej likvidácii Kostola sv. Michala na Michalskom vrchu v roku 1433. Na škodu však je, že sa pri viacerých doterajších stavebných aktivitách v tomto kostole a pri ňom nikdy nerealizoval archeologický výskum. Ojedinelé nálezy črepov z 13. stor. dokladajú súčasnú existenciu strážnych osád pri Kostole sv. Michala v Kežmarku i v Malom Slavkove. Zemepisná poloha na uzle významných krajinských ciest, z ktorých vyplýval rozvoj obchodu najmä v susednom Kežmarku, podnietila nepriamo hospodársky a sociálny vzostup Malého Slavkova v tomto storočí (Soják 2010, 22–26).

Rozsahom nevelký, výsledkami nepochybne prínosný výskum síce potvrdil prítomnosť staršieho kostola, nezodpovedal však na otázku jeho bližšieho časového zaradenia a celkovej pôdorysnej dispozície.

2. O l c n a v a (okr. Spišská Nová Ves), poloha S t a r ý c i n t o r í n (tiež P r e č i n o k), táborisko, zaniknutý kostol a cintorín, epipaleolit, stredovek a novovek.

Skúmaný areál sa nachádza pri západnom okraji obce, nad sútokom pravého brehu rieky Hornád a jeho pravostranného prítoku – Olcnavského potoka. Rozkladá sa na miernej vyvýšenine, zo západnej strany ohraničenej riekou Hornád, z južnej strany Olcnavským potokom, zo severnej a východnej strany obecnou zástavbou.

Terénny archeologický prieskum tu v roku 1977 uskutočnil F. Javorský (1978, 108). Výskum v dotknutom priestore uskutočnil v roku 1985 (Javorský 1987, 331–333), predtým sa tu vykonal geoelektrický prieskum (Tirpák 1986, 222). Výskum sa zamerlal na zistenie pôdorysu zaniknutého kostola, nie na odkryv hrobov. V rámci diplomovej práce sa uvedeným kostolom zaoberala aj M. Olejníková (1996). Podľa výpovedí miestnych pamätníkov sa tu odjakživa nachádzali ľudské kosti, ktoré deponovali k rieke Hornád a inde v chotári obce. Súčasný Olcnavský potok pôvodne tiekol ďalej od skúmanej plochy, preto jeho regulácia a terénne úpravy zničili južný okraj cintorína. Následný archeologický výskum sa v tejto polohe uskutočnil až aktuálne v roku 2010.

Výskum sa uskutočnil na ploche niekdajšieho kostolného dvora, pri južnom okraji kostola. Sprvu mal charakter obhliadky terénu po zásahu do terénu členmi združenia „Mužské ružencové bratstvo“ v súvisi s plánovaným vybudovaním Parku Božieho Milosrdenstva. Na obhliadku nadviazal záchranný archeologický výskum formou plošného začistenia obnaženej plochy a časti murív kostola a odkryvu zachytených hrobov z prikostolného cintorína. Metodika archeologického výskumu sa prispôsobila dodatočnému rozhodnutiu KPÚ Košice (č. spisu KE-10/1141-05/5361/DU zo dňa 08. 09. 2010).

O pôdorysnom výzore kostola sa vie na základe výsledkov horeuvedeného výskumu F. Javorského, ako aj na základe náčrtu kostola z archívu grófa Csakyho. Podrobný opis podal F. Javorský (1987, 331–333), preto sa o jeho výzore nebudeme bližšie zmieňovať (na pláne F. Javorského je však chybné vyznačená orientácia svetových strán). Výskum v roku 1985 sa zamerlal iba na kostol, avšak prezentovaný výskum z roku 2010 odkryl okrem častí murív kostola (západná časť lode s oboma nárožiami a dosiaľ neznámym oporným pilierom) aj 14 hrobov, resp. ich častí (obr. 34: 1).

Z archívnych dokumentov sa o kostole možno dozvedieť zaujímavé informácie (za konzultácie vďačíme riaditeľovi Štátneho oblastného archívu v Levoči F. Žifčákovi). Podľa J. Hudáka (1984, 210) dnešný Kostol Narodenia Panny Márie postavený koncom 19. stor. mal predchodcu, ktorý je doložený v rokoch 1392 a 1400 s patrocíniom Panny Márie. V najstaršej vizitácii z roku 1656, v kópii uloženej v levočskom archíve, sa Olcnavo nespomína. V Sigrayovej vizitácii z roku 1700 (Hradszky 1903–1904, 192) sa olcnavský kostolík uvádza ako starý („Antiquitus“) a postavený katolíckymi a vtedy mal patrocínium Narodenia Panny Márie. Peltzova vizitácia z roku 1731 (tamtiež, 69) spomína, že kostol je murovaný, v ruínach a zasvätený Panne Márii kráľovnej Angelorum; má 3 oltáre – hlavný – starobyľný – má v strede sochu Panny Márie. Druhý oltár je sv. Jánov (Krstiteľa a Evanjelistu), ktorý dal postaviť Matej Reviczký, tretí má dve staré sochy, vpravo sv. Mikuláša a vľavo sv. Katarínu. Vizitácia z roku 1779 k Olcnave udáva, že kostol bol takmer v ruínach, zasvätený Narodeniu Panne Márii. Podľa Révayovskej vizitácii z roku 1804 (tamtiež, s. 11) patrí kostol k najstarším, je v ruínach a už vyše 20 rokov sa tam nekonajú omše z príkazu biskupa Salbecka. Konečne Bélikova vizitácia z roku 1832 (tamtiež, s. 13) uvádza, že kostol je jedným z najstarších, ale v ruínach a že z príkazu biskupa Salbecka bol zatvorený. Kvôli nebezpečeniu pre deti ho v roku 1813 zbúrali a materiál sa použil sčasti na stavbu školy (podľa F. Javorského v Levoči) a čiastočne na hať na Hornáde. Oltáre sa preniesli do Bystrian, kde sa zachovali sochy sv. Kataríny a Panny Márie. O kaplnkách (ani na cintoríne) sa nič nepíše.

Milodary, príp. nálezy v zásype hrobov, sa našli v hroboch č. 1, 3, 4, 6, 7, 8 a 11. Zvyšné hroby (2, 5, 9, 10, 12–14) boli bez sprievodných nálezov. Podľa nálezov, z ktorých časť pochádza zo zberu, patria odkryté hroby do obdobia novoveku, t. j. do 16. až 18. stor. Z pamiatok hmotnej kultúry možno spomenúť koráliky z ruženca (z dreva, skla), dva škapuliare (obr. 34: 5), dva medailóniky (obr. 34: 2, 3), krížik (obr. 34: 6), zdobená priečka z noža (obr. 34: 4), tri mince, súčasti odevu (záponka, nášivky, pliešky a zlomky), železné dlátka či kliny, fragmenty dvoch nožov. V zásypoch i v hrobách sa našli početné ručne kované železné klince, zlomky železných predmetov, ďalej pri lodi kostola železná podkova a viaceré sklené črepy z vitráže okien. Zaujímavá je neúplná renesančná kachlica s reliéfnou výzdobou. Z mincí možno pred konzerváciou rozpoznať obolus Ľudovíta z prvej tretiny 16. stor. a šiling Žigmunda III. z prvej tretiny 17. stor. Vo viacerých hrobách sa zachovali zvyšky drevených rakiev, najmä v hrobe 8. V zásype, najmä pri základoch západnej časti lode, sa našli črepy z 13. stor., objavili sa tiež fragmenty zo 14.–15. stor. Väčšina nájdennej keramiky je však z obdobia novoveku. V detskom hrobe 6 sa doložili zvyšky kabátika s ornamentmi z medených drôtkov. Fragmenty ružencov boli v hrobách 1, 6, drobné koráliky pravdepodobne zo šiat sa našli v hrobe 7. V zásypoch hrobov sa našla nepočítaná štiepaná kamenná industria (4 ks) z limnosilicitu (2 ks) a obsidiánu. Typologicky ide o neúplné čepele (2 ks), úštep a úštepový hrot s nevýrazným vrubom. Tieto artefakty majú epipaleolitický charakter, čím sa doložilo praveké osídlenie tejto miernej výšiny. Ide o jedny z mála stôp epipaleolitického osídlenia Hornádskej kotliny (najmä Smižany).

Súčasnou vybudovaného Parku Božieho milosrdenstva je aj pamiatková prezentácia odkrytých častí zachovaných murív zaniknutého kostolíka, ako aj náučný panel s informáciou o doterajších i aktuálnych výsledkoch archeologických výskumov.

Literatúra

- Hradszky 1903–1904* – J. Hradzsky: Additamenta ad Inita progressus ac prezedenss status Capituli Scepusiensis. Szepesváralja (Sp. Podhradie) 1903–1904.
- Hudák 1984* – J. Hudák: Patrocíniá na Slovensku. Bratislava 1984.
- Javorský 1978* – F. Javorský: Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície v okrese Spišská Nová Ves. AVANS 1977, 1978, 103–120.
- Javorský 1987* – F. Javorský: Záchranné výskumy v okrese Spišská Nová Ves. Štud. Zvesti AÚ SAV, 23, 331–339.
- Olejníková 1996* – M. Olejníková: Dejiny jednotlivých kostolov, kaplniek, sakrálnych objektov. Sp. Kapitula 1996, rkp.
- Soják 2010* – M. Soják: Zaniknuté osídlenia v chotári obce. In: B. Malovcová/V. Labuda (Eds.): Dejiny Malého Slavkova. Malý Slavkov 2010, 16–27.
- Tirpák 1986* – J. Tirpák: Geofyzikálny prieskum archeologických lokalít. AVANS 1985, 1986, 221–223.

AUSGRABUNG BEI DEN SAKRALOBJEKTEN IN MALÝ SLAVKOV UND OLCNAVA. Das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Zweigstelle Spišská Nová Ves realisierte im Jahr 2010 auch eine Ausgrabung bei zwei sakralen Objekten auf der Zips. In Malý Slavkov führte man eine Ausgrabung im Exterieur- und eine Georadar-Untersuchung im Interieur-Teil von Kostol sv. Michala (Kirche des Hl. Michael; Abb. 34: 1), durch. Dadurch wurden Reste der Grundmauern der ursprünglichen Kirche belegt. Im Hofteil diesen Sakralobjektes legte man Reste mehrerer Gräber, von denen ein Teil Funde aus dem 16.–17. Jahrhundert beinhaltete (Perlen aus Rosenkranz, Radiolarit-Feuerzeug, Münzen; Abb. 34: 2–4), frei. Rar sind Belege der neolithischen Besiedlung. In Olcnavo plante man an der Stelle der untergangenen Kirche und des Friedhofs in der Flur Starý cintorín (auch Prečinok) den Aufbau von Park Božieho milosrdenstva (Park der göttlichen Barmherzigkeit). Durch die Ausgrabung gewann man einzelne Spuren epipaläolithischer Besiedlung, legte man Teile der Mauerwerke der untergangenen Kirche und vor allem mehrere Gräber, von denen ein Teil Beilagen aus der Neuzeit beinhaltete (Perlen aus Rosenkranz, Kreuzchen, Skapuliere, kleines Medaillon, Münzen, Eisenmesser), frei. Aus mehreren Gräbern gewann man Bestandteile der Begräbniskleidung und legte man Sargreste, verbunden mit handgeschmiedeten Nägeln, frei (Abb. 35). Als Bestandteil des erbauten Park Božieho milosrdenstva sind auch eine archäologische Präsentation der freigelegten Teile der erhaltenen Mauern der untergangenen Kirche, sowie auch ein Pannel mit Information über Resultate der aktuellen archäologischen Ausgrabung.

TERÉNNÁ PROSPEKCIA NA SEVERE ORAVY

Martin F u r m a n

Archeologický prieskum na severe Oravy v roku 2010 bol realizovaný v rámci schváleného projektu Pamiatkového úradu Slovenskej republiky „Terénna prospekcia, zameranie archeologických nálezísk a vyhodnotenie archeologického potenciálu územia Hornej Oravy“ a predstavuje prvú etapu plánovaného niekoľkoročného zámeru Krajského pamiatkového úradu Žilina.

Územie severnej časti Oravskej kotliny predstavuje z archeologického hľadiska minimálne prebádanú oblasť s ojedinelými stopami osídlenia prevažne so staršej doby kamennej. J. Bárta v 60 tých rokoch 20. stor. realizoval povrchové zbery na Orave – konkrétne na terasách Oravice i vyšších terasách Čiernej Oravy, odkiaľ zozbieral menšiu kolekciu štiepaných kamenných nástrojov z poľských odrôd pazúrka (*Čaplovič 1987, 21*).

Terénna prospekcia bola zameraná na vopred vytypované polohy s ohľadom na ich potencionálnu možnosť osídlenia (sklon terénu, orientácia svahu, prítomnosť vodného zdroja). Samotná realizácia povrchového zberu sa nezaobišla bez viacerých komplikácií. Okrem faktu, že prieskum bolo možné realizovať len počas krátkeho obdobia jarných mesiacov, pred začatím poľnohospodárskych prác, vopred vytypované lokality nebolo možné vždy systematicky plošne preskúmať – buď išlo o polohy využívané ako pasienky, alebo rozparcelovanosť pozemkov na úzke pásy s rozličným využitím pôdy nedovoľovala systematický prieskum. Pre archeologický prieskum tak boli vybrané viaceré polohy v katastrálnych územiach Trstená, Čimhová, Vitanová, Hladovka, Bobrov, Krivá, Námestovo, Klin.

Polohy vhodné pre osídlenie – potencionálne lokality boli povrchovou prospekciou sledované na ostrožných polohách medzi Čimhovou a Vitanovou v polohe Roveň a Boriská a na pravom brehu potoka Jelešňa, približne dva kilometre severozápadne od obce Hladovka. Na všetkých uvedených polohách okrem novovekého črepového materiálu terénnou prospekciou nebol zistený starší archeo-

logický materiál. Nie je však vylúčené, že pri vhodnejších podmienkach, akou je napr. hlboká orba, sa môže zistiť na týchto polohách staršie osídlenie, preto bude potrebné do budúcnosti tieto polohy naďalej monitorovať.

Trstená (okr. Tvrdošín), poloha Nové Diely, stopy osídlenia, pravek(?). Uloženie nálezov: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, Dolný Kubín.

Na pravobrežnej terase potoka Bratkovčik, severne od Trstenej, v polohe „Nové Diely“ boli povrchovým zberom nájdené dva praveké(?) črepy hnedočierneho sfarbenia s anorganickou prímiesou, bez výzdoby. Podrobná prospekcia v bezprostrednom okolí nálezov okrem novovekých črepov nepriniesla ďalšie doklady archeologického materiálu. V budúcnosti bude potrebné túto polohu naďalej sledovať.

Približne kilometer južným smerom od uvedenej polohy, popri pravom brehu potoka Bratkovčik bola pri prieskumom v jednom mieste zistená výrazná koncentrácia nálezov – pripomínajúcich strusku, prípadne mazanicu. Podľa geológa R. Wettera (Považské múzeum v Žiline ide však o pramenit – ľahký porézny materiál o obdobia holocénu, ktorý obsahuje impregnované zvyšky biologického materiálu (zvyšky tráv). Hornina vzniká postupnou kryštalizáciou v miestach výveru podpovrchových vôd obohatených o vápnik.

Uvedené potencionálne polohy pre osídlenie a nová lokalita za Trstenou naznačujú, že územie Hornej Oravy má archeologický potenciál a preto pokračovanie povrchovej prospekcie v ďalších rokoch bude veľkým prínosom pri dopĺňaní mozaiky osídlenia tak málo známej oblasti z hľadiska archeológie akou územie Hornej Oravy nepochybne je.

Literatúra

Čaplovič 1987 – P. Čaplovič: Orava v praveku, vo včasnej dobe dejinnej a na začiatku stredoveku. Martin 1987.

TERRAINPROSPEKTION IM NORDEN VON ORAVA. Trstená (Bez. Tvrdošín), Flur Nové Diely, Spuren der Besiedlung, Urzeit(?). Deponierung der Funde: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava (Orava-Museum von P. O. Hviezdoslav), Dolný Kubín.

Die archäologische Erforschung im Norden von Orava im Jahr 2010 wurde im Rahmen des genehmigten Projektes von Pamiatkový úrad Slovenskej republiky (Denkmalamt der Slowakischen Republik) „Terrainprospektion, Vermessung der archäologischen Fundorte und Auswertung des archäologischen Potentials des Gebietes von Horná Orava“ realisiert und stellt die erste Etappe des geplanten mehrjährigen Vorhabens von Krajský pamiatkový úrad (Kreisdenkmalamt) Žilina dar.

Auf dem rechten Ufer der Terrasse des Baches Bratkovčik, nördlich von Trstená, in der Flur „Nové Diely“ wurden durch das Oberflächen-Sammeln zwei urzeitliche(?) Scherben braunschwarzer Färbung mit anorganischer Beimischung, ohne Verzierung, gefunden.

Die genannten potenziellen Fluren für eine Besiedlung und die neue Lokalität hinter Trstená deuten an, dass das Gebiet von Horná Orava das archäologische Potential besitzt und deshalb eine Fortsetzung der Oberflächenprospektion in weiteren Jahren ein großer Beitrag bei der Ergänzung der Mosaik der Besiedlung der so wenig bekannten Region aus dem Gesichtspunkt der Archäologie, wie es das Gebiet von Horná Orava ohne Zweifel ist, sein wird.

NOVÉ POZNATKY O DVOCH NÁRODNÝCH KULTÚRNYCH PAMIATKACH V OKRESE RUŽOMBEROK

Martin Furman

Obhliadky národných kultúrnych pamiatok (NKP) – archeologických lokalít v okr. Ružomberok boli iniciované z dôvodu plnenia hlavných úloh, t.j. vypracovania aktualizáčnych listov NKP v rokoch 2006 a 2007, ktoré slúžia ako podklad pre výkon štátnej správy na úseku ochrany kultúrneho dedičstva.

1. Lúčky (okr. Ružomberok), poloha Na skale, opevnené výšinné sídlisko, eneolit – badenská k., púchovská k.(?), slovania(?), stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Liptovské múzeum, Ružomberok.

Hradisko Na skale sa nachádza na severnom okraji Liptovskej kotliny na styku s Chočskými vrchmi v katastri obce Lúčky, juhozápadne od kúpeľov, na skalnej stene, v nadmorskej výške 625,4–636,4 m. Táto oblasť patrí do horninového komplexu krížňanského príkrovu, ktorý sa podieľa na stavbe Chočských

vrchov najmä v ich strednej a západnej časti. Podložie sledovanej lokality tvoria organicko-chemogénne sladkovodné vápence prameňov – travertíny, penovce. V juhozápadnej a juhovýchodnej časti polohy sa v 20. stor. ťažil travertín. Dodnes vidno stopy po ťažbe.

Poloha Na Skale predstavuje oválnu plošinu s pozdĺžnou osou S-J (cca 280 m) a priečnou osou V-Z (cca 150 m; merané prístrojom GARMIN etrex vista), mierne zvažujúcu sa na sever, z južnej strany ohraničenú strmým svahom, z juhovýchodnej a východnej strany kolmou travertínovou stenou. Juhozápadná strana je zasiahnutá spomínaným kameňolomom. Pozdĺž takmer celej západnej strany je areál hradiska ohraničený valom, ktorý vyúsťuje do plošinky v severnej časti, kde možno predpokladať vstup do hradiska. Severná strana areálu predstavuje mierne klesajúci svah, ktorý je v kontakte s budovou Lúčky kúpele. Dá sa predpokladať, že areál hradiska bol na tejto strane pôvodne ohraničený valom, ktorého zvyšky je vidieť v jeho severozápadnej časti. Pravdepodobné narušenie valu môže súvisieť s budovaním Liptovských liečebných kúpeľov.

Povrchovým zberom sa podarilo získať početný keramický materiál: 68 ks črepov, dva fragmenty hlinených plastík(?), železná struska, fragment železného predmetu a dve mince: 10 haliernik z roku 1969 a 20 haliernik z roku 1940. Keramický materiál možno rozdeliť podľa časových období minimálne do troch súborov. Najstaršiu skupinu zastupuje 17 črepov z jemne plaveného a slabo vypáleného materiálu so stopami po organickej prímеси. Jeden črep z tela nádoby má výzdobu tvorenú plastickou presekávanou páskou. Priame paralely tejto výzdoby môžeme vidieť v materiáli z neďalekého badenského výšinného sídliska v Turíku (*Struhár/Sališ 2011, 263, obr. 138: 3*). Druhú skupinu tvoria zväčša drobné a nevýrazné črepy s vysokým obsahom anorganickej prímеси, ktoré podľa p. Moravčíka (touto cestou mu ďakujem za odbornú konzultáciu) môžu patriť k púchovskej kultúre prípadne k slovanskému obdobiu. Tretia skupina črepov spadá do obdobia stredoveku a novoveku. V tomto súbore sú zastúpené profilované okraje, fragmenty z tiel nádob, dna a ušká. Všetky uvedené predmety boli nájdené na ploche areálu hradiska, v jeho juhovýchodnej časti. Z predmetov, ktoré pochádzajú z tejto lokality stoja ešte za zmienku dva fragmenty hlinených predmetov. S najväčšou pravdepodobnosťou súvisia s eneolitickým osídlením a predstavujú zrejme časti zvieracích plastík (obr. 35). Drobné kúsky železnej trosky a železného predmetu nie je možné časovo zaradiť. Dve mince z rokov 1940 a 1969 svedčia o intenzívnom využívaní polohy aj v 20. stor. V súčasnosti je takmer celá plocha areálu využívaná ako poľnohospodárska pôda viacerými súkromnými osobami.

Počas štúdia dejín výskumu tejto NKP evidovanej ako hradisko „Zápolie“ situované juhozápadne od kúpeľov sa narazilo na viaceré nejasnosti. Š. Janšák v pracovnom výkaze (1951) analyzuje obec Lúčky z archeologického hľadiska. Spomína dve archeologické lokality: „Na Skale“ a „Pod Plieskovou“.

- a) Poloha N a S k a l e sa nachádza južne-juhozápadne od kúpeľov. Z troch strán je narušená kameňolomom – z východnej, juhovýchodnej a juhozápadnej. O nálezoch z tejto polohy sa zmieňuje v súvislosti s kameňolomom, kde pri práci miestni nachádzali rôzne kosti – zvieracie dokonca aj ľudské. Avšak samému sa tieto údaje nepodarilo overiť. Podľa opisov pracujúcich ľudí v lome sa okrem kostí našlo aj vtáčie hniezdo, ľudské kosti a zuby, bronzová udica zaliata v travertíne.
- b) O existencii osídlenia na polohe P o d P l i e s k o v o u sa Š. Janšák presvedčil na základe vykopanej sondy, ktorá súvisela so stavbou rodinného domu. V hĺbke 0,5 m pod povrchom zistil kultúrnu vrstvu s uhlíkmi. Malé rozmery sondy však nepokázali na iné pamiatky, ktoré by ju datovali. Táto poloha pravdepodobne súvisí s polohou „Zápolie“, ktorá sa nachádza východne od kúpeľov.

Š. Janšák zistil osídlenie aj na jazykovitom výbežku medzi obcami Lúčky a Kalameny, pri kóte 609. Keďže však črepy nájdené pri povrchovom zbere boli značne odrené, nepodarilo sa mu ich časovo zaradiť.

V štúdiu „Germanische Befestigungen des oberen Waagthaales“ z roku 1880 sa J. Neudeck o hradisku „Zapolje“ pri kúpeľoch zmieňuje ako o polohe z troch strán vymedzenej skalami, štvrtú stranu ohraničuje strmý svah. Len severozápadná strana hradiska je opatrená umelým valom 40 siah dlhým a 15 siah širokým (*Neudeck 1880, 45*). Okrem opisu polohy, ktorú považuje za vhodnú pre osídlenie, neuvádza iné kultúrne pozostatky, prípadne zásahy človeka. V blízkosti tejto lokality uvádza nález striebornej mince cisára Hadriána. Neudeckov opis hradiska „Zapolje“ môžeme jednoznačne stotožniť s lokalitou „Na skale“.

V roku 1968 J. Bárta v príspevku Pravek Liptova sa o lokalite v Lúčkach neurčito zmieňuje v súvislosti s opisovaným lužického osídlenia Liptova. Okrem nížinného sídliska spomína aj kameňolomom rozrušené pravdepodobne výšinné sídlisko (*Bárta 1968, 256*). S najväčšou pravdepodobnosťou ide o polohu „Na skale“.

V súvislosti dejinami bádania tejto lokality nemožno nespomenúť správu J. Petrboka (1926–1927, 211, 212) o polohe „Nad vodopádom“. V roku 1926 sa mu podarilo v náhodne zosunutom svahu travertínu zistiť kultúrnu vrstvu s črepmi badenskej kultúry. Zaujímavý je opis profilu: pod vrstvou ornice sa nachádzali dve vrstvy pevných a sypkých travertínov masívne takmer jeden meter, pod ktorými sa nachádzala 50 cm hrubá kultúrna vrstva s badenskou keramikou. Pevné travertíny sa nachádzali aj pod kultúrnou vrstvou. Ide teda o pochovaný horizont pod holocénnymi travertínmi. Podľa názvu polohy „Nad vodopádom“ by sme mohli usudzovať, že ide o inú lokalitu, pretože vodopád sa nachádza cca 240 m východne od hradiska, avšak z vyššie uvedeného je zrejme, že J. Petrbokom skúmané miesto je totožné s polohou Na skale, s najväčšou pravdepodobnosťou s miestom travertínového lomu. Novozískaný keramický materiál tento predpoklad môže potvrdzovať.

Z predloženého zhrnutia dejín lokality vyplýva, že hradisko Zápolie sa nikde neuvádza, resp. uvádza sa ako poloha zhodná s polohou Na Skale. Okrem toho, v evidenčnom liste NKP – Lúčky je pri opise lokality, geograficky situované hradisko „Zápolie“ 100 metrov juhozápadne od kúpeľov Lúčky, avšak pri priloženom mapovom podklade je poloha vyznačená východne od kúpeľov. Z uvedeného vyplýva, že NKP hradisko „Zápolie“ bolo doteraz mylne geograficky vymedzené a ide o polohu „Na skale“.

Datovanie tejto lokality bolo doposiaľ nejasné aj vzhľadom k zmätočnému geografickému situovaniu. Polohe Zápolie sa pripisuje hromadný nález bronzových predmetov avšak bez bližších nálezových okolností. Zo samotnej lokality nebol evidovaný huteľný archeologický materiál. Ak pripustíme fakt, že poloha „Nad vodopádom“ je totožná s polohou „Na skale“, potom prvé zmienky o eneolitickom osídlení tejto polohy spadajú do obdobia 30. rokov 20. stor. Povrchový zber KPÚ Žilina preukázal osídlenie lokality „Na skale“ v období eneolitu, ale pravdepodobne aj v období púchovskej kultúry, v slovanskom období a v stredoveku. Materiál získaný zo zberu je bohužiaľ zväčša nevýrazný a preto je ťažké určiť konkrétne obdobie, z ktorých pochádza. Fragmentárnosť materiálu môže súvisieť aj so zisteniami J. Petrboka o pochovaných horizontoch pod holocénnymi travertínmi. Vďaka získanému huteľnému archeologickému materiálu je zjavné, že ide o prvú evidovanú eneolitickú výšinnú opevnenú lokalitu ostrožného typu na Liptove. Na susednom území Spiša tento typ lokalít tvorí až 41 % všetkých evidovaných nálezísk badenskej kultúry (Soják 2001, 180).

2. L i s k o v á (okr. Ružomberok), poloha K o n i s l a v, hradisko, lužická k., stredovek. Uloženie nálezov: Liptovské múzeum, Ružomberok.

Hradisko Konislav sa nachádza na rozšírenom mieste strmého horského hrebeňa v jeho juhozápadnej časti, ktorý tvorí predhorie Chočského pohoria. Tiahne sa v smere juhozápad-severovýchod so zvažovaním sa na západ a vytvára nepravidelný trojuholníkovitý pôdorys s rozmermi cca 96 x 50 x 105 m (merané prístrojom GARMIN etrex vista; Furman 2007, 2, 3). Z juhovýchodnej a severozápadnej strany je areál ohraničený strmým svahom. Pozdĺž juhozápadnej strany hradiska je zjavný zemný val, v zásype ktorého bol pri obhliadke zachytený zvyšok nasucho kladených kameňov, pravdepodobne z múru. V južnej časti bol pravdepodobne vstup tvorený bránou, ktorý však v súčasnosti v teréne nie je badateľný. V severovýchodnom cípe hradiska, odkiaľ je najjednoduchší prístup, opevnenie predstavuje výraznú priekopu s valom. Pri prieskume V. Hanuliaka bol v telese valu, pravdepodobne práve v severovýchodnej časti lokality, zistený na hlinu kladený lícovaný múr z lomového kameňa, zachovaný do výšky asi 120 cm. Neveľká časť, ktorá bola odkrytá pripomína podobné konštrukcie z Liptovskej Mary a z Podturne, ktoré sú datované do doby laténskej (Hanuliak 1976, 122). Obhliadka NKP potvrdila zvyšky nasucho kladených kameňov avšak na južnom okraji vrcholového plateau v telese valu a aj v jeho juhovýchodnom svahu (Furman 2007, 3).

Samotný areál hradiska, ktorý predstavuje mierny západný svah, je tvorený terénnymi depresiami, v juhozápadnej časti vo forme terás, v severnej najvyššie položenej časti vo forme homoľovitého návršia. To bolo pravdepodobne v stredoveku využívané ako hrádok, o ktorom sa zmieňuje na základe nálezov vo svojej správe K. Pieta (Pieta 2001). V súčasnosti je celá plocha areálu ako aj svahy pokryté ihličnatým lesom a krovinami. Na úbočí je poloha narušená lesnou cestou.

Datovanie hradiska dodnes nie je vyjasnené. Na základe nálezov z 50. rokov, sú počiatky hradiska datované do neskorohalštatského, resp. predpúchovského horizontu. Počas obhliadky KPÚ Žilina boli zistené viaceré, zrejme nelegálne výkopy na rôznych miestach hradiska, na ktoré upozorňuje vo svojej správe z roku 2001 už K. Pieta. Pri jednom z nich, v južnej časti areálu (rozмеры výkopu cca 2 x 1,5m), bol pri jeho hrubom začistení nájdený bohatý huteľný archeologický materiál. Najpočetnejšiu skupinu tvoria praveké črepy–168 ks fragmentov keramiky pochádzajúcej z tiel a okrajov viacerých nádob. Výzdoba, ktorá by uľahčila ich datovanie sa však na žiadnom z črepov nenašla. Črepy z von vyhnutých

okrajov a črepy s plnými uškami patria pravdepodobne k amforám lužickej kultúry (za konzultáciu ďakujem J. Moravčíkovi). Súčasťou súboru sú aj fragmenty zo šálok a misiek s dovnútra zatiahnutým okrajom, pre ktoré je charakteristické použitie jemnejšieho materiálu. V. Hanuliak (1977, 122), ktorý na tejto lokalite realizoval prieskum, datuje črepy získané zo zberu do neskorohaštatského, alebo predpúchovského horizontu. Stredoveký horizont, zachytený aj V. Hanuliakom, sa objavuje v súbore získanej keramiky ojedinelým črepom z tela nádoby točenej na hrnčiarskom kruhu rámcovo datovaný do 15.–16. stor. V súbore sa vyskytujú viaceré fragmenty pravekých črepov deformované sekundárne silným žiarom, čo môže súvisieť s náhlym zánikom hradiska. Z nelegálneho výkopu okrem črepov pochádza aj mazanica so stopami po otláčkoch kolov. V narušenej kultúrnej vrstve bol nájdený aj jeden fragment vápenca so skamenenými zvyškami živočíchov – numulitov, ktorých miesto výskytu je na neďalekej lokalite Mohylky, nachádzajúcej sa v doline južne od hradiska. Nie je vylúčené, že tento materiál bol po rozdrvení primiešavaný ako ostrivo do hliny využívananej na výmaz stien príbytkov. Súbor predmetov dopĺňa zlomok zvieracej sánky.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že lokalita bola intenzívne využívaná minimálne v dvoch fázach – v období lužickej kultúry pravdepodobne s pretrvaním až do predpúchovského horizontu a potom v období vrcholného stredoveku. Na základe výrazného názvu – Konislav sa začali v literatúre objavovať hypotézy, že môže ísť aj o slovanské hradisko avšak doposiaľ získaný materiál tomu nateraz nenasvedčuje.

Literatúra

Bárta 1968 – J. Bárta: Pravek Liptova. Krásy Slovenska 7, 1968, 253–257.

Furman 2006 – M. Furman: Aktualizačný list NKP Lúčky, Hradisko Na Skale, č. ÚZPF 2173. Žilina 2006.

Furman 2006 – M. Furman: Výskumná dokumentácia č. 07/2006.

Furman 2007 – M. Furman: Výskumná dokumentácia č. 07/2007.

Furman 2007 – M. Furman: Aktualizačný list NKP Lisková, Hradisko Konislav, č. ÚZPF 2172. Žilina 2007.

Hanuliak 1977 – V. Hanuliak: Prieskum hradiska Konislav pri Liskovej. AVANS 1976, 1977, 122.

Janšák 1951 – Š. Janšák: Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 2434/51.

Neudeck 1880 – J. Neudeck: Germanische Befestigungen des oberen Waagthales. Mittheilungen der Anthr. Gesell. In Wien Band IX. 1880, 45.

Petrbok 1926–1927 – J. Petrbock: Archeologické doklady pro stratigrafii nejmladšího caenozoika. Památky archeologické 35, 207–213.

Pieta 2001 – K. Pieta: Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 14 643/2001.

Soják 2001 – M. Soják: Sídlišká ľudu badenskej kultúry na Spiši. In: Metlička, M. (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich zemí–2000. Plzeň 2001, 161–190.

Struhár/Sališ 2011 – V. Struhár/Š. Sališ: Nové hradisko v Turickej doline. AVANS 2008, 2011, 263–264.

NEUE KENNTNISSE ÜBER ZWEI NATIONALKULTURDENKMÄLER IM BEZIRK RUŽOMBEROK. Besichtigungen der Nationalkulturdenkmäler (NKP) – der archäologischen Lokalitäten im Bezirk Ružomberok wurden wegen Erfüllung der Hauptaufgaben angeregt, d. h. Ausarbeitung der Aktualisierungsblätter der Nationalkulturdenkmäler in den Jahren 2006 und 2007, die als Unterlage für Ausführung der Staatsverwaltung auf dem Gebiet des Schutzes des Kulturerbes dienen.

1. Lúčky (Bez. Ružomberok), Flur Na Skale, Burgwall, Äneolithikum – Badener-Kultur(?), Púchov-Kultur(?), Mittelalter, Neuzeit(?). Deponierung der Funde: Liptovské múzeum in Ružomberok.

Der Burgwall „Na Skale“ befindet sich auf dem nördlichen Rand von Liptovská kotlina (Liptov-Becken), im Kontakt mit Chočské vrchy im Kataster der Gemeinde Lúčky, südwestlich des Badeortes, auf der Steinwand, in der Höhe 625,4–636,4 m. M (vermessen anhand GPS). Die Flur Na Skalách stellt ein ovales Plateau mit Längsachse Nord – Süd (ca. 280 m) und Querachse Ost-West (ca. 150 m; Gemessen nach GPS) dar, die sich mäßig zum Norden neigt, von der südlichen Seite von steilem Hang, von der südöstlichen und östlichen Seite durch senkrechte Travertinwand, begrenzt. Die südwestliche Seite ist durch den erwähnten Steinbruch betroffen. Entlang fast der ganzen westlichen Seite ist das Areal des Burgwalles mit einem Wall, der in ein Plateau im nördlichen Teil mündet und wo man den Eingang in den Burgwall vermuten kann, umgrenzt.

Durch ein Oberflächen-Sammeln ist es gelungen zahlreiches keramisches Material zu gewinnen: 68 Stücke Scherben, zwei Fragmente von Tonplastiken(?), Eisenschlacke, Fragment eines eisernen Gegenstandes und zwei Münzen: ein Zehnhellerstück aus dem Jahr 1969 und ein Zwanzighellerstück aus dem Jahr 1940. Das keramische Material kann nach den Zeitperioden minimal in drei Gruppen geteilt werden. Die älteste Kollektion stellt 17 Scherben aus fein geschlammtem Material, schwach gebrannt mit Spuren nach orga-

nischer Beimischung, dar. Eine Scherbe vom Körper des Gefäßes zierte ein plastisches durchgehauenes Band. Direkte Parallelen dieser Verzierung können wir im Material aus der unweit liegenden Badener Höhensiedlung in Turík (*Struhár/Sališ 2011*, Abb. 138: 3) sehen. Die zweite Gruppe bilden meistens kleine und ausdruckslose Scherben mit hohem Inhalt anorganischer Beimischung, die nach Herrn Moravčík (Auf diesem Weg bedanke ich mich bei Herrn Moravčík für die fachliche Konsultation) zu der Púchov-Kultur, bzw. zu der slawischen Periode gehören können. Die dritte Gruppe der Scherben fällt in die Zeit des Mittelalters und der Neuzeit. In dieser Kollektion sind profilierte Ränder, Fragmente von Gefäßkörpern, Böden und Henkel vertreten. Alle genannten Gegenstände wurden auf der Fläche des Areals des Burgwalls, in seinem südöstlichen Teil, gefunden. Von den Gegenständen, die von dieser Lokalität stammen, sind noch zwei Fragmente von Tongegenständen erwähnenswert. Mit größter Wahrscheinlichkeit hängen sie mit der äneolithischen Besiedlung zusammen und stellen offenbar Teile von Tierplastiken dar. In der Gegenwart ist die fast ganze

Fläche des Areals als landwirtschaftlicher Boden von mehreren Privatpersonen benutzt.

Während des Studiums der Geschichte dieses Nationalkulturdenkmales, registriert als Burgwall „Zápolie“ südwestlich des Badeortes, stoß man auf mehrere Unklarheiten, die zur unrichtigen geographischen Situierung führten. Das Nationalkulturdenkmal Burgwall „Zápolje“ wurde bisher fälschlich geographisch vermarktet und es handelt sich um die Flur „Na skale“.

Dank des gewonnenen mobilen archäologischen Materials ist sichtlich, dass die Lokalität „Na skale“ die erste registrierte äneolithische befestigte Höhenanlage eines Landzungentyps in Liptov ist.

2. Lisková (Bez. Ružomberok), Flur Konislav, Burgwall, Lausitzer Kultur, Mittelalter. Deponierung der Funde: Liptovské múzeum in Ružomberok.

Der Burgwall Konislav befindet sich auf einer verbreiteten Stelle eines steilen Bergkamms in seinem südwestlichen Teil, der das Vorgebirge von Chočské pohorie (Choč-Gebirge) bildet. Es zieht sich in südwestlich-nordöstlicher Richtung mit einer Neigung nach West und bildet einen unregelmäßigen dreieckigen Grundriss mit Maßen von ca. 96 x 50 x 105 m (Gemessen nach GPS; *Furman 2007*, 2, 3).

Die Datierung des Burgwalls ist bis heute nicht gelöst. Anhand der Funde aus den 50er Jahren sind seine Anfänge in das späthallstattzeitliche, bzw. das Vorpúchov-Horizont gelegt. Während der Besichtigung wurden auf einigen Stellen des Burgwalls Erdaushübe festgestellt, auf die in seinem Bericht schon K. Pieta im Jahr 2001 aufmerksam macht. Bei einem Aushub im südlichen Teil des Areals (ca. 2 x 1,5 m) wurde bei der Säuberung mobiles archäologisches Material gefunden. Die zahlreichste Gruppe bilden urzeitliche Scherben – 168 Stücke von Keramik-Fragmenten stammen aus den Körpern und Rändern mehrerer Gefäße. Die Verzierung, die ihre Datierung erleichtern würde, hat man jedoch auf keiner der Scherben gefunden. Die Scherben von nach außen gebogenen Rändern und Scherben mit vollen Henkeln gehören wahrscheinlich zu den Amphoren der Lausitzer Kultur. Bestandteil der Kollektion sind auch Fragmente von Tassen und Schalen mit nach innen gezogenem Rand, für die Verwendung von feinerem Material charakteristisch ist. V. Hanuliak (1977, 122), der auf dieser Lokalität eine Untersuchung realisierte, datiert die vom Sammeln gewonnene Scherben in den späthallstattzeitlichen, oder den Vorpúchov-Horizont. Der mittelalterliche Horizont, festgestellt auch von V. Hanuliak, kommt in der Kollektion gewonnener Keramik durch eine Einzelscherbe vom Körper eines auf dem Töpferkrug gedrehten Gefäßes, datiert in das 15.–16. Jahrhundert, vor.

Aus dem Erwähnten geht hervor, dass die Lokalität intensiv minimal in zwei Phasen genutzt wurde – in der Zeit der Lausitzer Kultur wahrscheinlich mit einem Weiterleben bis in den Vorpúchov-Horizont und dann in der Zeit des hohen Mittelalters.

STREDOVEKÉ NÁLEZY Z TURÍKA

Martin Furman

Turík (okr. Ružomberok), intravilán, sídliskové nálezy, 15. stor., Uloženie nálezov: Liptovské múzeum, Ružomberok.

Lokalita sa nachádza v intraviláne obce, severovýchodne od miestneho r. k. kostolíka Navštívenia Panny Márie. Povrchovým zberom na poľnohospodársky obrábanej pôde sa podarilo získať nepočetný keramický materiál. Črepy pochádzajú z tiel nádob a dva fragmenty z dna. Výzdoba vo forme vodorovných rýh sa vyskytuje na dvoch fragmentoch redukčne vypálených črepopch. Súčasťou súboru je aj časť profilovaného okraja. Keramický materiál získaný z tejto polohy možno zaradiť s istotou do 15. stor., hoci materiál tohto typu sa v južnejších oblastiach objavuje aj v 14. stor. Výskyt takejto keramiky v obci Tu-

rík nie je prekvapujúci. Obec Turík patrila už od 14. stor. k významným zemianskym osadám. Koncom 16. stor. tu málo stáť päť alebo šesť kúrií (*Uličný 1987, 88*). Je teda zrejmé, že keramický materiál môžeme spájať práve so životom zemanov v tejto oblasti Liptova pričom nemožno vylúčiť, že miesto nálezu by mohlo mať súvis s niektorou zo zaniknutých kúrií.

Literatúra

Uličný 1987 – F. Uličný: Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. stor. In: Liptov 9. Martin 1987, 61–149.

MITTELALTERLICHE FUNDE AUS TURÍK. Turík (Bez. Ružomberok), Flur im Gemeindegebiet, Siedlungsfunde, 15. Jahrhundert. Deponierung der Funde: Liptovské múzeum, Ružomberok.

Die Lokalität befindet sich im Gemeindegebiet des Ortes, nordöstlich der lokalen römisch-katholischen Kirche Navštívenia Panny Márie (Mariä Heimsuchung). Durch Oberflächen-Sammeln auf landwirtschaftlich bestelltem Boden ist es gelungen ein nicht zahlreiches keramisches Material aus dem 15. Jahrhundert zu gewinnen. Die Gemeinde Turík gehörte schon seit dem 14. Jahrhundert zu bedeutenden Junker-Dörfern. Gegen Ende des 16. Jahrhunderts sollten hier fünf oder sechs Kurien (*Uličný 1987, 88*) stehen. Es ist also klar, dass das keramische Material gerade mit den Junkern in diesem Gebiet von Liptov zusammenhängt, wobei nicht auszuschließen ist, dass die Stelle des Fundes mit einer der untergangenen Kurien nicht zusammenhängen kann.

POLOHA MAČINEC V ZÁZRIVEJ

Martin F u r m a n

Z á z r i v á (okr. Dolný Kubín), poloha M a č i n e c, sídliskové nálezy, novovek, Uloženie nálezov: Oravské múzeum, Dolný Kubín.

Poloha Mačinec sa nachádza v k. ú. Zázrivá vo výške 652,3 m n. m. na jednom z okrajových výbežkov Malej Fatry, východne od centra obce. Ide o homoľovitú vyvýšeninu vypínajúcu sa výrazne nad okolitý svahovitý terén, ktorý sa zvažuje na západ. Lokalita je dostupná z ústredia obce Zázrivá vybočením z cesty smerujúcej do osady Plešivá. V súčasnosti je celá plocha kopca takmer úplne zarastená krovinami, a preto je ťažké posúdiť konfiguráciu terénu na jeho temene.

Počas obhliadky tejto polohy boli vo svahu tesne pod temenom na povrchu zeme nájdené zlomky oxidačne vypálenej keramiky z tiel nádob, azda hrncov. Ide o črepy bez glazúry, ktoré je možné podľa zloženia a charakteru zaradiť do obdobia 16. až 18. stor. Z histórie obce Zázrivá vieme, že obdobie protihabsburských povstaní výrazne postihlo toto územie (*Vlastivedný slovník, 340*). Nie je vylúčené, že poloha Mačinec môže mať priamy súvis práve s obdobím kuruckých vojen. Ide totiž o strategické miesto pre situovanie rozhľadne, prípadne ľahko opevneného miesta, ktorého úlohou mohla byť kontrola územia a následné ohlasovanie prípadného nebezpečenstva. Zároveň tiež nie je vylúčené, že táto poloha mohla byť využívaná aj v staršom období.

Literatúra

Vlastivedný slovník 1978: Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III, 1978, 340.

FLUR MAČINEC IN ZÁZRIVÁ. Zázrivá (Bez. Dolný Kubín), Flur Mačinec, Siedlungsfunde, Neuzeit. Deponierung der Funde: Liptovské múzeum, Ružomberok.

Die Flur Mačinec befindet sich im Katastralgebiet von Zázrivá in der Höhe von 652,3 m ü.d.M., auf einem der Randausläufer von Malá Fatra, am Abhang östlich vom Zentrum der Gemeinde. Während der Besichtigung dieser Flur wurden im Abhang knapp unter dem Gipfel auf der Oberfläche Bruchstücke von oxidationsausgebrannter Keramik von Körpern der Gefäße, vielleicht der Töpfe, gefunden. Es handelt sich um Scherben ohne Glasur, die man anhand der Zusammensetzung und des Charakters in das 16. bis 18. Jahrhundert einreihen kann. Es ist nicht auszuschließen, dass die Flur Mačinec einen direkten Zusammenhang gerade mit der Zeit der Kuruz-Kriegen haben könnte. Es handelt sich nämlich um eine strategische Stelle für Situierung eines Aussichtsturms, bzw. einer leicht befestigten Stelle, derer Aufgabe die Kontrolle des Gebietes und darauffolgende Meldung einer eventuellen Gefahr sein konnte.

DOKUMENTÁCIA ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZOV ZISTENÝCH POČAS STAVEBNEJ ČINNOSTI V OKRESE MARTIN

Martin F u r m a n – Stanislava R e p k o v á

1. R a k o v o (okr. Martin), Mauzóleum rodiny Rakovských, pohrebná kaplnka – parc. č. KN 36, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Etnografické múzeum, Martin.

Zámer obnovy mauzólea rodiny Rakovských (NKP UZP č. 11562/0) schválený Krajským pamiatkovým úradom Žilina (ďalej len „KPÚ Žilina“) v roku 2008 riešil okrem komplexnej obnovy interiérových a exteriérových fasád aj odvlhčenie múrov kaplnky. Počas výkopových prác súvisiacich s osadením drenáže okolo objektu bol popri západnom múre zachytený kamenný múr, o ktorom stavbyvedúci informoval KPÚ Žilina. Pracovníci KPÚ Žilina následne realizovali obhliadku zachyteného muriva, z ktorej bola vyhotovená zápisnica a zároveň zdokumentovali nález.

Metodika dokumentácie zachyteného muriva vychádza zo situácie zistenej počas stavby. Nakoľko stavebné práce neboli plánované vo väčšom rozsahu ako už boli zrealizované, KPÚ Žilina zdokumentoval archeologický nález torza kamenného muriva formou jeho začistenia a podrobnej dokumentácie zistených skutočností.

Celková zachytená dĺžka kamennej štruktúry bola 480 cm, šírka sa pohybovala od 30 do 55 cm. Priebeh kamennej štruktúry bol rovnobežný so západnou stenou mauzólea. Pôvodný terén má mierny sklon na juh. Severné ohraničenie, prípadne ďalšie smerovanie dokumentovaného muriva nebolo zachytené. Murivo sa na severnom okraji skúmanej plochy strácalo, nebolo však prirodzene ohraničené, na základe čoho je možné predpokladať, že pokračovalo severným smerom (obr. 36: 1). Južný okraj muriva sa nepodarilo zachytiť. Múr totiž pokračoval mimo plochu, do ktorej zasahovala drenáž mauzólea. Jeho ďalší priebeh však mohol pokračovať južným smerom maximálne 150 až 200 cm, keďže terén ďalej prudko klesá.

Po začistení muriva sa v severnej časti zachytil len jeden rad lomových i zaoblených kameňov s ojedinelým výskytom tehloviny. Pojivo pôsobilo nekompaktne, bolo drobné. Asi 170 cm od južného okraja odkrytej časti kamennej štruktúry začínalo byť murivo masívnejšie a zachytil sa aj základový odskok. Kameň nad základovým odskokom v tejto časti dochovaného muriva je odlišný. Ide o pórovitý travertín. Pojivo muriva – vápenná zmes svetlo šedej farebnosti so šedohnedou pieskovou zložkou s viditeľnými spekancami vápennej zložky a kamennou drťou priemeru 10–20 cm bez rastlinných prímiesí.

Spodná časť muriva južnej časti je totožná s murivom v severnej časti kamennej štruktúry (lomové kamene a okrúhliaky).

Počas obhliadky výkopov okolo kaplnky bol zistený ojedinelý novoveký materiál bez súvislosti k archeologickej kultúrnej vrstve – črepy, železný príborový nôž, fragment pôvodnej vitráže kaplnky.

Pohrebná kaplnka rodiny Rakovských je jednopodlažná, nepodpivničená stavba s pôdorysom gréckeho kríža, na južnej strane so vstavanou vežou. Postavená bola v roku 1906 v čistom neogotickom slohu (Đurian 2007).

Interpretácia nálezu muriva je nejasná a komplikuje ju fakt, že kamenná štruktúra nebola preskúmaná komplexnejšie, kvôli limitovanému rozsahu výkopových prác. Nie je vylúčené, že ide o pôvodné ohradenie okolo cintorína kde boli pochovávaní šľachtici rodu Rakovských. Ich hlavné sídlo – renesančno-barokový kaštieľ sa nachádza totiž iba 150 metrov severne od súčasného mauzólea.

2. S u č a n y (okr. Martin), poloha – južný okraj intravilánu obce – pri RD na parc. č. 1281, sídliskové nálezy, doba rímska, Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Etnografické múzeum, Martin.

Počas výkonu štátneho dohľadu nad zabezpečením ochrany archeologických nálezov a nálezísk v katastrálnom území obce Sučany M. Furman v roku 2008 náhodne zistil narušenie kultúrnej vrstvy pri výstavbe rodinného domu, ktorý sa nachádza v najjužnejšej časti intravilánu obce. Skúmaná poloha predstavuje okrajový výbežok hrebeňa Veľkej Fatry, zvaného Bukovina. V jej tesnej blízkosti, východným smerom sa nachádza známa archeologická lokalita – hrádko Skala, zapísaná v ústrednom zozname pamiatkového fondu. Obidve lokality od seba oddeľuje miestny bezmenný potok, ktorý sa vклиňuje medzi strmé skalné steny hrádku a okraj tiahleho hrebeňa Bukoviny.

Narušenie kultúrnej vrstvy bolo spôsobené úpravou pomerne strmého, na sever orientovaného svahu pre výstavbu rodinného domu. Zárezom do svahu sa tak obnažila kultúrna vrstva s početným archeologickým materiálom. Vzhľadom na to, že stavebník (súkromné osoby I. Bazgerová a R. Bazger) mal platné

stavebné povolenie a neplánoval žiadne ďalšie zásahy do terénu, pracovníci KPÚ Žilina sa s vlastníkmi pozemku dohodli na sprístupnení miesta zistenej kultúrnej vrstvy pre jej podrobné zdokumentovanie. Samotná dokumentácia sa uskutočnila v októbri 2010.

Metodika dokumentácie narušenej kultúrnej vrstvy vychádzala zo zistenej situácie a zámeru vlastníkov vybudovať oporný múr, ktorým by sa do budúcnosti znemožnil prístup k obnaženému profilu. Cieľom bolo teda zdokumentovať priebeh narušenej kultúrnej vrstvy v celom rozsahu výkopu (v severovýchodnom rohu výkopu nebolo možné profil začistiť vzhľadom k osadenému základu oporného múru). Profil výkopu bol čiastočne zosunutý a bolo ho nutné zarovnať a začistiť. Vzhľadom k tomu, že zárez do svahu nemal pravidelný tvar, bol rozdelený na kratšie úseky, viazané na geodeticky zamerané rohy rodinného domu (obr. 36: 2, 3). Súčasne so začistením a dokumentáciou profilu bol na skúmanej ploche a na svahu vytvorenom výkopom vykonaný prieskum detektorom kovov. Vo východnej časti polohy sa prieskumom podarilo nájsť fragment železného nožička bez možnosti priradenia ku konkrétnej stratigrafickej jednotke. Žiadne iné kovové predmety na skúmanej ploche neboli nájdené.

Profil výkopu bolo možné rozdeliť na dva samostatné sektory: 1 – severný a 2 – južný, oddelené od seba nekompaktným skalnatým podložím medzi zameranými bodmi D a E (obr. 36: 2, 3).

Severný sektor – 1 (profil A–D):

V začistenom profile bolo možné identifikovať nasledovné stratigrafické jednotky (obr. 36: 2):

- S. j. 1 – vrchná kamenistá vrstva premiešaná s hlinou, ktorá predstavuje výsledok erózie kamenného brala týčiaceho sa nad skúmanou plochou;
- S. j. 2 – vrstva menších vápencových kameňov takmer bez prímеси hliny;
- S. j. 3 – do červena prepálená vrstva hliny/mazanice s väčším množstvom keramického materiálu, ostro ohraničená; zo získaných črepov bolo možno zrekonštruovať kompletne dno zásobnice;
- S. j. 4 – humusovitá čierna vrstva s menšou prímесou kameňov s bohatým keramickým a osteologickým materiálom;
- S. j. 5 – zvetraná horná vrstva kamenného podložia svetlohnedej farby.

Južný sektor – 2 (profil E–H):

- S. j. 6 – vrchná kamenistá vrstva premiešaná s hlinou;
- S. j. 7 – humusovitá čierna vrstva s menšou prímесou kameňov s bohatým keramickým a osteologickým materiálom.

Interpretácia:

Silno prepálená vrstva označená ako s. j. 3 zachytená v úseku medzi bodmi A a B, obsahovala v spodnej časti nepravidelnú vrstvu črepov a početnú mazanicu. Prítomnosť vrstvy črepov na dne vrstvy a čitateľné ohraničenie prepálenej hliny indikuje, že ide pravdepodobne o pec zapustenú do vrstvy označenej ako s. j. 4.

Na základe vertikálnej stratigrafie možno považovať za pôvodnú sídliskovú vrstvu – s. j. 4, do ktorej bol zapustený objekt – s. j. 3. Objekt bol následne prekrytý zosuvmi, ktorých výsledkom mohla byť vrstva drobného kamenia označená ako s. j. 2 a vrstva nad ňou – s. j. 1. Práve z pôvodnej sídliskovej vrstvy je doložený najpočetnejší keramický a osteologický materiál.

O prítomnosti sídliskových štruktúr na skalnom brale nad skúmanou plochou môžu vypovedať keramické fragmenty vo vrchnej (zásypovej) vrstve označenej ako s. j. 1 a s. j. 6.

Keramický materiál získaný zo zberu v bezprostrednom okolí výkopu (bez priradenia k stratigrafickej jednotke) predstavuje početný súbor typovo rôznorodnej keramiky. Najpočetnejšie je zastúpená úžitková hrubostenná keramika s výraznou zložkou anorganických prímесí. Hladené črepy z jemne plavennej hliny zastupujú kraje miskovitých nádob s dovnútra zahnutým okrajom (obr. 37: 1, 2). Najčastejším výzdobným motívom sú vrypy prstom a jednoduché vlnovky (obr. 37: 4, 5). Ide o typickú keramiku rímskej fázy púchovskej kultúry. Zaujímavý nález predstavuje črep z leštenej tuhovanej nádoby so šikmými žliabkami, korene ktorých možno hľadať až v lužickej kultúre (obr. 37: 3).

Keramický materiál zo zdokumentovaných stratigrafických jednotiek má podobný charakter ako črepy získané zo zberu. Najpočetnejším súborom je hrubostenná úžitková keramika.

Vrchná kamenistá vrstva premiešaná s hlinou označená ako s. j. 1 a 6 obsahovala okrem najčastejšie zastúpeného hrubostenného keramického materiálu aj niekoľko črepov s výzdobou prstových vrypov (obr. 37: 12, 13) niekedy kombinovaných s rytými líniami (obr. 37: 14), prípadne so zdobením jednoduchou vlnovkou (obr. 37: 15). Plastickú výzdobu zastupuje črep z hrncovitej nádoby s držadlom so širokým vertikálnym žliabkom (obr. 37: 16).

V súbore črepov z vrstiev označených ako s. j. 4 a 7 prevláda oxidačne vypálená keramika okrových odtieňov, na niektorých čepoch s jednoduchou vlnovkou (obr. 37: 7). Výzdoba pozostávajúca zo súboru zvislých a šikmých rýh vytvárajúca kosoštvorcovú sieť bola aplikovaná na tele svetlohnedej baňatej nádoby (obr. 37: 8). Podobný spôsob výzdoby je možné vidieť aj na (obr. 37: 10). Kvalitne vypálený črep s jemne plavenej hliny s výzdobou vodorovne, v troch radoch nahusto vtlačaných jamôk štvorcového tvaru sa vymyká klasickej výzdobe púchovskej kultúry (obr. 37: 11). Napodobňovanie vodorovného radielka ako aj ryté mriežkovanie sú podľa K. Pietu (za odbornú konzultáciu touto cestou ďakujeme) dokladom germánskych vplyvov. Typickú púchovskú keramiku dokladajú črepy zdobené vtlačenými jamkami trojuholníkového tvaru (obr. 37: 9). Z pôvodnej sídliskovej vrstvy pochádza aj čierna tuhovaná keramika (obr. 37: 17) a keramický fragment s výraznou vápennou prímесou, ktorý je typický skôr pre laténsku fázu púchovskej kultúry.

K zaujímavým predmetom zachyteným v základnej sídliskovej vrstve – s. j. 4 môžeme priradiť fragment pravdepodobne hlineného závažia.

O sídliskovom charaktere polohy svedčia veľké kusy mazanice zachytené v s. j. 6 a 7. Priemer odtlačenej guľatiny na jednom z dochovaných kusov mal 11 cm.

Z prepálenej vrstvy interpretovanej ako pravdepodobne pec sa dochovalo okrem veľkého množstva veľmi drobivej mazanice s výraznou prímесou pliev, slamy a odtlačkami prútov o priemere cca 1,2 až 1,5 cm aj takmer celé dno hrncovitej nádoby s priemerom dna 20 cm (obr. 37: 6).

Početná skupina hrubostennej keramiky, zachytená vo vrstvách označených ako s. j. 1, 6 a 7 pochádza zrejme z rozmerných zásobníc. Najväčšie (až do 170 litrov) a remeselne najdokonalejšie kusy pochádzajú z doby laténskej (*Pieta* 1996, 57), keď sa zhotovovali veľké sudovité nádoby s von vyhnutým okrajom podľa starého spôsobu, ale aj nové zásobnice – doliá so zosilneným golierovitým okrajom, ktoré z antických predlôh prevzali keltskí hrnčiari. V priebehu staršej doby rímskej ich oblúba postupne mizne. Ich znovuobjavenie sa datuje až na koniec doby rímskej (*Pieta* 1996, 57).

Početný súbor predmetov zachytený vo všetkých stratigrafických jednotkách predstavujú zvieracie kosti, pravdepodobne z rôznych druhov hospodárskych zvierat.

V roku 1958 I. Hrubec (1961, 209) uskutočnil na severnom úpätí hrádku zisťovací výskum, vyvolaný budovaním vodovodného kanálu, pri ktorom bola narušená kultúrna vrstva z množstvom keramického materiálu prevažne púchovskej kultúry. Archeologickou sondou (s rozmermi 30 x 2 m) sa zachytilo sídlisko s dvomi fázami púchovského osídlenia a jednou premiešanou vrstvou s črepmi doby rímskej a stredovekým materiálom.

Súčasťou zachyteného sídliska boli pravdepodobne i objekty z doby rímskej nájdené v roku 1954 pri stavebných prácach v priestore medzi tehelnou a severným podhradím Skaly. Roztrúsené objekty sa pravdepodobne nachádzajú na celej ploche medzi Skalou a inundačným územím Váhu (*Petrovský-Šichman* 1964, 87, 88). Tomu nasvedčujú i nálezy pravekej keramiky z polí severovýchodne od miesta kde realizoval I. Hrubec výskum v roku 1954 a severozápadne od hrádiska Skala. Ide prevažne o hrubostennú úžitkovú keramiku s výraznou anorganickou prímесou, ojedinele zdobené vlnovkami alebo vrypmi podobného charakteru ako materiál pochádzajúci z dokumentovaného profilu.

Atypické črepy z bližšie nedatovaného sídliska sa našli i v južnom podhradí Skaly, na severnom úpätí kopca Dielča (*Petrovský-Šichman* 1964, 87).

Dokumentáciou profilu kultúrnej vrstvy za rodinným domom na parcele 1281 s bohatým archeologickým materiálom sa preukázalo osídlenie územia pod hrádkom Skala ešte v širšom rozsahu ako bolo doteraz známe. Získaný keramický materiál svedčí o púchovskom osídlení skúmanej polohy, pričom väčšina materiálu pochádza z jej rímskej fázy. Črepy s výzdobou nechtových vpichov, priečného mriežkovania a napodobňovania vodorovnej výzdoby radielkom svedčia o germánskom vplyve v keramickej produkcii. Masívne črepy zo zásobníc a črep s výraznou vápennou prímесou pravdepodobne poukazujú na pretrvávanie starších, laténskych, ba dokonca, v prípade fragmentu leštenej tuhovanej nádoby so šikmými žliabkami, azda predpúchovských tradícií.

Literatúra

- Ďurian 2007 – K. Ďurian: Aktualizačný list NKP – Mauzóleum rod. Rakowských, č. ÚZPF 11562, Martin 2007.
 Hrubec 1961 – I. Hrubec: Výskum včasnodejinného sídliska v Sučanoch. Slov. Arch. 9, 1961.
 Petrovský-Šichman 1964 – A. Petrovský-Šichman: Slovanské osídlenie severného Slovenska. Vlast. Zborník Považia, 6, 1964.
 Pieta 1996 – K. Pieta: Liptovská Mara. Včasnohistorické centrum severného Slovenska. Bratislava 1996.

DOKUMENTATION ARCHÄOLOGISCHER FUNDE, FESTGESTELLT WÄHREND DER BAUTÄTIGKEIT IM BEZIRK MARTIN. Im Jahr 2010 dokumentierte Krajský pamiatkový úrad (Kreisdenkmalamt) Žilina zwei Funde im Bezirk Martin, festgestellt während der Ausübung der Staatsaufsicht bei Gewährleistung des Schutzes der archäologischen Funde.

1. Rakovo (Bez. Martin), Flur Mauzóleum der Familie Rakovský, Grabkapelle, Neuzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Ethnographisches Museum, Martin.

Bei den Abfeuchte-Arbeiten am Mausoleum der Familie Rakovský ist es zur Freilegung eines Torsos des Steinmauerwerks gekommen. Die gesamte ergriffene Länge der Steinstruktur war 480 cm, die Breite bewegte sich von 30 bis 55 cm (Abb. 36: 1). Der Lauf der Steinstruktur war parallel mit der westlichen Wand des Mausoleums. Die Interpretation dieses Fundes ist unklar und wird durch die Tatsache kompliziert, dass die Steinstruktur wegen limitierten Umfangs der Aushubarbeiten nicht mehr komplex erforscht wurde. Es ist nicht ausgeschlossen, dass es sich um die ursprüngliche Umzäunung um den Friedhof, wo die Adligen des Geschlechtes Rakovský beigelegt wurden, handelt.

2. Sučany (Bez. Martin), Flur – südlicher Rand des Gemeindegebiets des Ortes – bei einem Familienhaus auf der Parzelle-Nr. 1281, Siedlungsfunde, Römerzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Ethnographisches Museum, Martin.

Westlich des Kastells Skala im steilen Abhang wurde beim Bau eines Familienhauses eine Siedlungsschicht mit Funden, die man der Púchov-Kultur zuordnen kann, beschädigt. Außer reichen keramischen Material fand man auch ein Fragment eines eisernen Messerchens, relativ große Anzahl von keramischen und Knochenmaterial. Im östlichen Teil des erforschten Profils wurde nach der Säuberung ein Objekt festgestellt, das man als Ofen interpretieren kann. Es wurde in die Siedlungsschicht eingelassen, die durch nachträgliche starke Erdbeben aus höheren Lagen begraben wurde. Der dokumentierte Fund hängt wahrscheinlich mit der Besiedlung auf dem Burgwall Skala zusammen und ist vermutlich Bestandteil einer Siedlung, die I. Hrubec während der Ausgrabung im Jahr 1954 (*Hrubec 1961*) ergriffen hat.

OBHLIADKY STAVEBNÝCH ČINNOSTÍ V ŽILINSKOM KRAJI

Martin F u r m a n – Stanislava R e p k o v á

V súvislosti so stavebnou činnosťou v roku 2010 v Žilinskom kraji, KPÚ Žilina realizoval viaceré obhliadky s pozitívnymi zisteniami.

1. I s t e b n é (okr. Dolný Kubín), južne od polohy B u k o v i n a, sídlisko, pravek. Uloženie nálezov: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, Dolný Kubín.

Pri obhliadke výkopov pre základňovú stanicu DKIST_6520 – Istebné, sa juhozápadne od nej objavili fragmenty hrubozrnnej keramiky, kamenná industria a kúsky mazanice. Nálezy boli rozptýlené na pooranom svahu so sklonom na západ až juhozápad. Pravdepodobne súvisia s osídlením na národnej kultúrnej pamiatke Hrádok, ktorá sa nachádza južne od predmetnej polohy (*Čaplovič 1957*). Keramický materiál predstavujú hlavne nevýrazné fragmenty s výraznou prímiesou anorganických ostrív a povrchom upraveným tuhovaním. Jeden črep z relatívne jemne plavenej hliny s pieskovo-ružovým povrchom i lomom mal stopy po vypálených organických ostrivách. Kamennú industriu zastupuje fragment kamenného brúsika(?) a odštep spongiového rohovca. Relatívne veľké kusy mazanice svedčia o sídliskovom charaktere lokality.

2. L i e t a v s k á L ú č k a (okr. Žilina), východne od polohy K o p a n i c e, medzi železničnou traťou a cestou I/64, ojedinelý nález, doba bronzová. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Krajský pamiatkový úrad Žilina (ďalej len „KPÚ Žilina“) vykonal dňa 11. 5. 2010 obhliadku skrývky ornice na stavbe, o ktorej nebol upovedomený. Pri obhliadke sa našla mierne zdeformovaná bronzová ihlica s kónickou hlavicou (obr. 38: 1) a zdureným ryhovaným krčkom. Napriek opakovaným obhliadkam na ploche budúcej stavby výrobné-odbytovej haly sa nepodarilo zistiť žiaden iný archeologický materiál. KPÚ Žilina na základe nálezu začal konanie o nevyhnutnosti vykonať záchranný archeologický výskum. V rámci konania investor preukázal, že vrstva, z ktorej pochádza ihlica bola navezená zo stavby METRO v severnej časti katastrálneho územia Bytčice (najjužnejšia mestská časť Žiliny). Ihlica sa našla priamo na úrovni odkrytej plochy a bola mierne zdeformovaná, pravdepodobne ťažkým mechanizmom. Ide o ihlicu typu Bešeňová (*Novotná 1980, 111*) s kónickou hlavicou a zdureným krčkom, ktorý je zdobený jemným ryhovaním. Predstavuje pravdepodobne ojedinelý nález alebo časť depotu, čomu nasvedčuje

absencia ďalších nálezov na sekundárnej polohe. Nie je však vylúčené, že pri stavbe METRA došlo k zničeniu aj ďalších archeologických situácií, o ktorých KPÚ Žilina nebol informovaný.

3. **L i e t a v s k á S v i n n á** (okr. Žilina), poloha **N a d M l y n o m**, sídlisko(?),pravek. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Pri obhliadke miesta nálezu bronzového depotu (*Staneková/Krišková/2013, 246, 247*), o ktorom bol KPÚ Žilina upovedomený Považským múzeom, sa za novostavbou rodinného domu našiel praveký keramický fragment. Novostavba je situovaná na východnom okraji obce, 130 m západne od miesta nálezu depotu, v profile záseku do južného svahu. Keramický fragment s pieskovo-hnedým povrchom a pieskovo-sivým lomom má výraznú hrubozrnnú anorganickú prímes. Vzhľadom na to, že v profile nebola badateľná žiadna kultúrna vrstva, pravdepodobne nález pochádza zo splachov zo svahu severne od hlavnej cesty a južne od Lietavského hradu, čo by svedčilo o osídlení tejto polohy v praveku.

4. **P a r t i z á n s k a L u p č a** (okr. Liptovský Mikuláš), poloha **V a l e n t k a**, sídliskové nálezy, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Liptovské múzeum, Ružomberok.

Juhovýchodne od intravilánu obce, na polohe Valentka boli povrchovým zberom zachytené stopy stredovekého a novovekého osídlenia. Svedčia o tom viaceré črepy úžitkovej hnedej keramiky s anorganickými prímiesami (obr. 38: 6) a zlomok kachlice so zelenou glazúrou a stopami po plastickej výzdobe. Fragmentárnosť kachlice nedovoľuje bližší opis jej výzdoby. Získaný materiál možno rámcovo datovať do neskorého stredoveku, prípadne začiatku novoveku. Poloha Valentka predstavuje mierny západný svah nízkeho hrebeňa oddelujúceho súbežné doliny v povodí potokov Lupčianka a Malatianka.

Obec Partizánska Lupča patrila v 16. stor. medzi najväčšie a najrozvinutejšie mestečká na Liptove (*Uličný 1985, 197*). Prebiehal tu čulý obchodný ruch, bohatá remeselná a banská činnosť. Nálezy stredovekého a novovekého materiálu na polohe „Valentka“ preto nie sú prekvapujúce.

5. **L i p t o v s k ý M i k u l á š**, časť **O k o l i č n é** (okr. Liptovský Mikuláš), poloha **IBV Slnečná stráň**, sídliskové nálezy, stredovek, novovek, Uloženie nálezov: Liptovské múzeum, Ružomberok.

V súvislosti s vybudovaním inžinierskych sietí vrátane prístupovej komunikácie pre plánovanú bytovú výstavbu „IBV Slnečná stráň“ na úpätí kopca Závodie, západne od Ul. Jefremovskej, KPÚ Žilina vykonal v súlade s vydaným záväzným stanoviskom dve obhliadky stavby. Prvá obhliadka bola realizovaná po stiahnutí ornice v rozsahu budúcej komunikácie (cca 8 x 200 m). Pri obhliadke boli nájdené štyri drobné fragmenty pravdepodobne stredovekej keramiky a jeden novoveký črep. Obrisy objektov, prípadne kultúrne vrstvy obhliadkou neboli zistené. KPÚ Žilina na základe prítomnosti ojedinelých fragmentov keramiky podmienil výkopové práce súvisiace s osadením splaškovej kanalizácie ďalšou obhliadkou. Ani druhá obhliadka nepotvrdila prítomnosť žiadnych narušených archeologických objektov, či situácií. Obhliadka obnaženého výkopu preukázala, že pomerne masívna humusovitá vrstva o hrúbke do jedného metra súvisí so susedným svahom a jeho zosuvmi. Pod humusovitou vrstvou sa nachádzalo ílovité podložie, ktoré sa na východ, smerom k cintorínu, menilo na štrkové podložie.

Získaný črepový materiál zo zberu po odstránení ornice zrejme pochádza z staršej poľnohospodárskej činnosti.

6. **J a k u b o v a n y** (okr. Liptovský Mikuláš) poloha **P o v r a z y**, sídliskové nálezy, pravek(?) Uloženie nálezov: Liptovské múzeum, v Ružomberok.

V súvislosti s vybudovaním fotovoltaických elektrární „WIDE ACCESS s.r.o.“ a „Rewinn s.r.o.“ v katastrálnom území obce Jakobovany v polohe „Povrazy“, severozápadne od intravilánu obce, KPÚ Žilina vykonal dňa 14. 9. 2010 obhliadku obidvoch stavieb v súlade s vydaným záväzným stanoviskom. Terénou obhliadkou výkopov pre osadenie kabeláže na stavbe „WIDE ACCESS s.r.o.“ bolo zistené narušenie kultúrnej vrstvy popri oplotení v jej severozápadnej časti. Južnejšie, na susednej stavbe „Rewinn s.r.o.“ bola obhliadkou výkopových prác zachytená kultúrna vrstva na viacerých úsekoch súbežne s oplotením juhovýchodného okraja stavby. Na halde vykopanej zeminy v miestach zachytenej výrazne prepálenej vrstvy bol nájdený jeden črep, zrejme praveký, oxidačne vypálený, z dna veľkej hrncovitej(?) nádoby s výraznou anorganickou prímiesou.

Obhliadkou sa preukázalo narušenie relevantných nálezových situácií, preto KPÚ Žilina podal v súlade s § 127 stavebného zákona podnet na príslušný stavebný úrad na ich zabezpečenie formou záchraného archeologického výskumu.

7. **T u r č i a n s k y M i c h a l** (okr. Turčianske Teplice), poloha **D l h é** (výstavba IBV Sunfield), sídlisko, pravek (?), stredovek, novovek, Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Etnografické múzeum, Martin.

Na základe upozornenia P. Bednára (AÚ SAV Nitra) na neznáme výkopy na severnom okraji obce Turčiansky Michal, KPÚ Žilina vykonal dňa 13. 4. 2010 obhliadku predmetných výkopov.

V deň obhliadky bola čiastočne stiahnutá ornica na rozsiahlych plochách komunikácií a výkopy pre inžinierske siete v severnej časti stavby. Celý rozsah stavby je cca 200 x 450 m. Pri obhliadke pracovníci KPÚ zistili na viacerých miestach koncentrácie zväčša stredovekých črepov z tiel nádob a okrajové črepy (obr. 38: 2), medzi ktorými sa vyskytuje aj biela keramika, ojedinele s výzdobou (obr. 38: 3–5). Okrem črepov boli nájdené aj dva menšie kusy železnej strusky. Keďže išlo o neznámu stavbu, KPÚ Žilina bezodkladne oboznámil vlastníka pozemkov so vstupom na pozemok realizovanom podľa § 134 ods. 3 stavebného zákona. Zároveň vlastníka upozornil, že vzhľadom k pozitívnym zisteniam pri obhliadke, KPÚ Žilina podá podľa § 127 ods. 1 a 2. stavebného zákona podnet na príslušný stavebný úrad na zabezpečenie archeologických nálezov.

Západne od plánovanej výstavby, v polohe Za cintorínom bol okrem novovekého črepového materiálu nájdený aj fragment modrozeleného skla s nálepom so značnou koróziou vo forme perleťového povlaku. Zrejme ide o fragment skleneného pohára, ktorý možno rámcovo datovať do 16. stor. Nie je vylúčené, že nálezy z tejto polohy môžu mať súvis s nálezmi zachytenými na polohe Dlhé.

Fragmenty keramiky vytvorenej z bieleho ílu objavené pri obhliadke na polohe Dlhé patria zrejme do okruhu bielej keramiky, ktorý sa podľa J. Hošša (1983, 220) vytvoril na prelome 14. a 15. stor. na území bývalého horného Tekova, hornej Nitry a horného Turca.

Literatúra

Čaplovič 1957 – Čaplovič, P.: Výskum na Hrádku pri Istebnom. In: Arch. Rozhledy 9, 1957, 777–795.

Hoššo 1983 – J. Hoššo: Prehľad vývoja stredovekej keramiky na Slovensku. In: Arch. Hist. 8, 1983, 215–232.

Staneková/Krišková 2013 – Z. Staneková/L. Krišková: Nálezy lužickej kultúry z Lietavskej Svinnej. AVANS 2009, 2013, 246, 247.

Novotná 1980 – Novotná, M.: Die Nadeln in der Slowakei. PBF XIII/6. München 1980.

Uličný 1985 – F. Uličný: Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. stor. (2. časť). In: Liptov 8. Martin 1985.

BESICHTIGUNGEN DER BAUTÄTIGKEITEN IM KREIS ŽILINA. Im Zusammenhang mit der Bautätigkeit im Jahr 2010 im Kreis Žilina, realisierte Krajský pamiatkový úrad (Kreisdenkmalamt) Žilina mehrere Besichtigungen mit positiven Feststellungen.

1. Istebné (Bez. Dolný Kubín), südlich der Flur Bukovina, Siedlung, Urzeit. Deponierung der Funde: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava (Orava-Museum von P. O. Hviezdoslav), Dolný Kubín.

Bei der Besichtigung des Baues der Basisstation im Katastralgebiet Istebné (Bez. Dolný Kubín), südlich der Flur Bukovina, wurden auf geackertem Anhang nördlich des Nationalkulturdenkmales Hrádok durch Oberflächen-Sammeln mehrere Funde der urzeitlichen Keramik, des Bewurfes und der Steinindustrie festgestellt.

2. Lietavská Lúčka (Bez. Žilina), östlich der Flur Kopanice, zwischen der Eisenbahnlinie und der Straße I/64, Einzelfund, Bronzezeit. Deponierung der Funde: Považské múzeum Žilina.

Bei der Besichtigung der Aushubarbeiten für den Bau einer Produktion-Vertriebshalle, zu der sich das Kreisdenkmalamt Žilina nicht geäußert hatte, fand man eine mäßig deformierte Nadel mit konischem Kopf vom Typ Bešeňová (Abb. 38: 1). Der Fund der Nadel stammt primär vom Bau von METRO im nördlichen Teil des katastralen Gebietes von Bytčica.

3. Lietavská Svinná (Bez. Žilina), Flur Nad Mlynom, Siedlung(?), Urzeit. Deponierung der Funde: Považské múzeum, Žilina.

Im Profil eines Einschnitts in den südlichen Abhang hinter einem Neubau eines Familienhauses am östlichen Rand der Gemeinde Lietavská Svinná wurde eine urzeitliche Scherbe gefunden. Hinsichtlich der Abwesenheit von Kulturschicht, stammt sie wahrscheinlich aus Abschwemmungen vom Abhang nördlich der Hauptstraße.

4. Partizánska Lupča (Bez. Liptovský Mikuláš), Flur Valentka, Siedlungsfunde, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Liptovské múzeum, Ružomberok.

Südöstlich des Gemeindegebietes des Ortes, auf der Flur Valentka, wurden durch das Oberflächen-Sammeln Spuren einer mittelalterlichen und neuzeitlichen Besiedlung ergriffen. Darüber zeugen mehrere Scherben brauner Gebrauchskeramik mit anorganischen Beimischungen (Abb. 38: 6) und ein Bruchstück einer Kachel mit grüner Glasur und Spuren nach plastischer Verzierung.

5. Liptovský Mikuláš, Teil Okoličné (Bez. Liptovský Mikuláš), Flur IBV Slnčná stráň (Individueller Wohnungsbau), Siedlungsfunde, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Liptovské múzeum, Ružomberok. Bei der Besichtigung der Zugangskommunikation für den geplanten individuellen Wohnungsbau in der

Flur IBV Slnčná stráň im Katastralgebiet von Okoličné wurden vier kleine Fragmente wahrscheinlich mittelalterlicher Keramik und eine neuzeitliche Scherbe gefunden. Mit Rücksicht auf die Abwesenheit der Objekte, bzw. der Kulturschichten, kann das gewonnene Scherbenmaterial mit älterer landwirtschaftlicher Tätigkeit verbunden werden.

6. Jakubovany (Bez. Liptovský Mikuláš), Flur Povrazy, Siedlungsfunde, Urzeit(?). Deponierung der Funde: Liptovské múzeum, Ružomberok.

Durch die Terrainbesichtigung der Aushübe am Bau der fotogalvanischen Elektrizitätswerke „WIDE ACCESS, s.r.o.“ und „Rewinn s.r.o.“ im Katastralgebiet der Gemeinde Jakubovany in der Flur Povrazy wurde auf zwei Stellen Beschädigung der Kulturschicht festgestellt. Auf einem Haufen ausgehobener Erde auf Stellen mit ergriffener markant durchgebrannter Schicht, fand man eine Scherbe, wahrscheinlich urzeitliche, oxidations-angebrannt, vom Boden eines nicht großen topfartigen(?) Gefäßes mit markanter anorganischer Beimischung.

7. Turčiansky Michal (Bez. Turčianske Teplice), Flur Dlhé (Aufbau IBV Sunfield), Siedlung, Urzeit(?), Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Ethnographisches Museum, Martin.

Durch die Besichtigung des Baues, auf den das Kreisdenkmalamt Žilina von PhDr. Peter Bednár, CSc. aufmerksam gemacht wurde, stellte man auf mehreren Stellen Konzentrationen größtenteils mittelalterlicher Scherben – vom Körper des Gefäßes und Randscherben (Abb. 38: 2), fest. Unter ihnen kommt auch die weiße Keramik, vereinzelt mit einer Verzierung (Abb. 38: 3–5) vor. Westlich des geplanten individuellen Wohnungsbaus, in der Flur Za cintorínom, wurde außer neuzeitlichem Scherbenmaterial auch ein Fragment eines blaugrünen Glases gefunden. Wahrscheinlich handelt es sich um ein Fragment eines Glasbechers, den man rahmenweise in das 16. Jahrhundert datieren kann.

NESKORO STREDOVEKÁ A RANONOVAVEKÁ KERAMIKA ZO ŠTÚROVEJ ULICE V ŽILINE

Martin F u r m a n – Samuel Š p a n i h e l

Ž i l i n a (okr. Žilina), intravilán, sídliskové nálezy, 16. stor., Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Počas stavebných prác na novostavbe polyfunkčného domu v Žiline na Štúrovej ulici (parc. č. 231), nachádzajúcej sa v centrálnej časti mestského jadra, bol v roku 2008 získaný hnuťelný archeologický materiál. Vo výkope pre inžinierske siete, ktorý pretínal parcelu v smere V-Z, sa po začistení 40 cm širokej ryhy v hĺbke 90 cm od súčasného terénu zachytil archeologický objekt. Išlo zrejme o objekt odpadového charakteru pôvodnej meštianskej zástavby. Odpadová jama sa v ryhe črtala v dĺžke 2,66 m. Počas exkavácie lievikovite sa zužujúcej východnej časti objektu (do hĺbky cca 180 cm od pôvodného terénu), bol získaný početný keramický materiál – 86 ks črepov datovaných do neskorého stredoveku a včasného novoveku. Bohužiaľ vzhľadom k vzniknutej situácii – zosuv jednej steny výkopu ako aj nepokračovanie v rozšírení stavebných prác nebolo možné zachytiť dno objektu ani podrobnejšie zachytenú situáciu zdokumentovať.

V súbore získanej keramiky sa vyskytli nádoby bežné pre neskorostredovekú až ranne novovekú domácnosť. Typologickému zastúpeniu dominujú hrnce (10 ks). Z ostatných typov sú doložené fragmenty mís – pernic (obr. 39: 4, 13), úlomky z výdute pohára, malá miska (obr. 39: 5), trojnožka (obr. 39: 12) a kúsky mazanice. Zastúpené sú i komorové kachlice, avšak reprezentované len tromi malými úlomkami.

Rozbor keramiky zo Štúrovej ulice vychádza z práce S. Španihela (2012), v ktorej na základe kvality výpalu, farby črepu, hrúbky materiálu, typu a početnosti ostriva a v neposlednom rade na základe farby lomu, autor definoval jednotlivé keramické triedy. Keramická trieda t. č. 3: Oxidačne vypálená keramická trieda používaná počas celého skúmaného obdobia. Najpočetnejší výskyt spadá do obdobia neskorého stredoveku, pričom si svoje hegemónne postavenie udrží až do konca 17. stor. Zastúpené sú všetky keramické tvary, výnimku tvoria misky – pernice, poháre, misky – kahančeky a zvoncovité pokrievky. Úplne dominuje vo výrobe tanierovitých tvarov a komorových kachlíc. Na črepe sa objavujú všetky typy a farby glazúry, engoba a hlínky.

Keramická trieda t. č. 10: Najrozšírenejšia redukčne vypalovaná keramická trieda, rozšírená vo vrcholnom a neskorom stredoveku. Práve z nej sú prednostne vyrábané poháre a zvoncovité pokrievky. Pomerne častú sú i džbány a misky – kahančeky, občas sa objaví i hrniec.

V súbore je najpočetnejšie zastúpenou keramická trieda 3 (24 ks), sekunduje jej keramická trieda 2 (8 ks) a redukčne vypaľovaná keramika z keramickej triedy 10 (7ks). Celoglazované sú v súbore doložené len dva zelené fragmenty. Ostatné črepy sú prepálené, takže nie je možné presne určiť triedu.

Nosným typom keramiky súboru je vyššie spomínaný hrniec (obr. 39: 3). Predbežne sa dá povedať, že ide o súdkovitú nádobu vytáčanú na rýchlo rotujúcom kruhu s jednoduchým von vykloneným, šikmo nasadeným dnom. Výzdobu predstavuje nepravidelné žliabkovanie na pleci nádoby. Na von vyhnutý, zosilnený a oblúkovito ukončený okraj nadväzuje konkávne prehnuté páskové ucho zdobené pri koreni odtlačkom palca. Hrniec radíme do keramickej triedy t. č. 3. Táto nádoba rovnako ako celý súbor nachádza veľmi blízke analógie v súbore z Ulice J. M. Hurbana (keramika z vrstvy 108), ktorá je tiež súčasťou centrálného mestského jadra (*Španihel 2010*, 64). Rovnaký typ okraja sa vo viacerých variantoch vyskytuje v tejto kolekcii trikrát (obr. 39: 3, 8, 9). V jednom prípade má zastúpenie i von vyhnutý, zosilnený, zložitejšie profilovaný okraj (obr. 39: 10) a von vyhnutý, jednoduchý, šikmo zrezaný okraj (obr. 39: 11). Ďalej sa objavujú von vyhnuté a následne prehnuté okraje. Z nich je zaujímavým fragment 28. Na jeho vnútornej strane sú vyryté nepravidelné ryhy (obr. 39: 2). Je otázkou či ide o náhodu, alebo mali nejaký význam.

Fragmenty úch zastupujú páskové konvexné tvary, či už jednoducho prehnuté (obr. 39: 3, 7), alebo s zložitejšie profilovaným chrbtom (obr. 39: 6).

Zachované črepy z pohárov predstavujú pravdepodobne klasický valcovitý, alebo len mierne profilovaný typ zdobený riedkym žliabkovaním vyrobený z redukčne vypaľovanej hlíny patriacej k triede 10, ktorá je v Žiline a okolí bežným tvarom, doložená je jednak zo spomínanej lokality na ulici J. M. Hurbana (*Španihel 2010*, Obr. 18: 1), alebo z Mariánskeho námestia (*Španihel 2012*, Obr. I: 1).

Pomerne veľký fragment misy – pernice z keramickej triedy 2 (obr. 39: 13) je zdobený výraznou plastickou lištou, ktorá je u týchto nádob veľmi populárnym motívom a v rôznych variáciách sa objavuje už od polovice 15. stor., pričom ich najväčšia variabilita spadá na prelom 16. a 17. stor. (*Španihel 2012*, 57).

Nevyjasneným ostáva prepálený, veľmi hrubý fragment okraja (obr. 39: 4), ku ktorému momentálne nie je v regióne vhodná analógia. Jediné čo sa dá o ňom povedať, je to, že ide o von vyklonený, zosilnený kyjakovitý typ, ktorý sa vyskytuje v omnoho subtilnejšej pohode u hrncov vrcholného stredoveku, no u mís, či podobných hrubostenných nádob je jeho výskyt zatiaľ neznámy.

V prípade štasti zachovanej rúčky z trojnožky (keramická trieda 3; obr. 39: 12), sa dá hovoriť o jasne novovekom produkte. Uzatvorená rúčka, navrch ukončená tzv. gombíkom je totiž prejavom novovekých trojnožiek (*Hoššo 2004*, 570). Bez ďalších súčastí nádoby je však podrobnejšie datovanie nemožné.

Dochovaný okraj malej misy (obr. 39: 5) je na vnútornej strane zeleno glazovaný a patrí do keramickej triedy 3. Ide však o pomerne malý fragment a vzhľadom na vysokú variabilitu okrajov u tohto typu nádoby je možné tento fragment datovať len rámcovo od konca 15. až do 17. stor. (*Španihel 2012*, 58).

Ani tri drobné úlomky komorových kachlíc, neponúkajú lepšiu oporu pre datovanie súboru. Rozpoznateľný je len jeden motív a tým je veľmi všeobecný rastlinno-geometrický motív, ktorý je opäť rozšírený počas veľmi dlhého časového obdobia. Objavuje sa na konci stredoveku a v rôznych variantoch sa vyskytuje počas celého novoveku.

Po celkovom zhodnotení je možné súbor pravdepodobne zaradiť do začiatku novoveku, alebo tesne pred tzv. prechodnú etapu medzi stredovekom a novovekom (približne prvá štvrtina, až polovica 16. stor.), ktorá bola vymedzená J. Hoššom (2004, 577). Redukčne vypaľované poháre i von vyhnuté a následne prehnuté okraje patria do stredoveku a naopak, von vyklonené okraje, jednoduchšej profilácie, uzatvorená rukoväť trojnožky, malá miska a zeleno glazovaná časť kachlice s rastlinno-geometrickým motívom, predznamenávajú nástup novoveku.

Literatúra

Hoššo 2004 – J. Hoššo: Hranica medzi stredovekom a novovekom vo svetle archeologických nálezov keramiky. Arch. Hist. 29, Brno 2004, 569–580.

Španihel 2010 – S. Španihel: Stredoveká a novoveká keramika zo Žiliny, Ulica J.M. Hurbana, bakalárska práca, Opava.

Španihel 2012 – S. Španihel: Stredoveká a novoveká keramika Horného Považia, diplomová práca, Opava.

SPÄTMITTELALTERLICHE UND FRÜHNEUZEITLICHE KERAMIK AUS ŠTÚROVA-STRASSE IN ŽILINA. Žilina (Bez. Žilina), Flur im Gemeindegebiet, Siedlungsfunde, 16. Jahrhundert. Deponierung der Funde: Považské múzeum, Žilina.

Während der Bauarbeiten am Neubau eines Mehrzweckhauses in Žilina auf der Štúrova – Str. (Konskriptionsnummer 231), befindenden sich im zentralen Teil des Stadtkernes, wurde im Jahr 2008 mobiles archäolo-

gisches Material erworben. Im Aushub für die Ingenieurnetze, der die Parzelle in Richtung Ost-West durchkreuzte, wurde nach der Säuberung einer 40 cm breiten Rille in Tiefe von 90 cm von ursprünglichem Terrain ein archäologisches Objekt ergriffen. Es handelte sich wahrscheinlich um Objekt eines Abfallcharakters der ursprünglichen Bürgerbebauung. Die Abfallgrube trat in der Rille in einer Länge von 2,66 m hervor. Während der Exkavation des sich trichterförmig verengenden östlichen Teils des Objektes in die Tiefe von ca. 180 cm von dem ursprünglichen Terrain, wurde zahlreiches keramisches Material – 86 Scherben, gewonnen. Nach der gesamten Auswertung ist es möglich die Kollektion der Keramik wahrscheinlich in den Anfang der Neuzeit, oder knapp vor die sog. Übergangsetappe zwischen dem Mittelalter und der Neuzeit (ungefähr erster Viertel, bis Hälfte des 16. Jahrhunderts), die von J. Hoššo abgegrenzt wurde (2004, 577), einzureihen. Reduktionsausgebrannte Gläser und nach außen gebogene und darauffolgend umgebogene Ränder gehören in das Mittelalter und umgekehrt, die nach außen hinausgebeugte Ränder einer einfacheren Profilierung, ein geschlossener Griff des Dreifußes, eine kleine Schale und grün glasierter Teil einer Kachel mit pflanzlich-geometrischem Motiv, zeichnen den Antritt der Neuzeit vor.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA HRADE ŠARIŠ

Peter H a r č a r – Marián U l i č n ý

Veľký Šariš (okr. Prešov), Hrad Šariš, sondážny výskum, pravek, stredovek až novovek, uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Prešov.

Pamiatkový úrad SR uskutočnil menší sondážny výskum v areáli národnej kultúrnej pamiatky – Hradu Šariš, v polohe dosiaľ archeologicky neskúmanej veže 9.

Menšia pozdĺžna sonda I/2008 zdokumentovala pôvodnú niveletu terénu východne od veže v priestore nádvorja dolného hradu, zachovanú korunu päty východnej obvodovej steny veže narušenej veľkou kavernou so špaletami vstupu, ako aj poslednú úroveň terénu v interiéri tvorenú maltovou podlahou. Následne boli odstránené deštrukčné závaly v interiéri po úroveň podlahy, v SV rohu bol odkrytý murovaný sokel piecky.

V roku 2010 pokračovala sondáž pod poslednou pochôdznu úroveň. V exteriéri veže vo väzbe na východnú stenu bola situovaná menšia sonda I/2010 kopaná až do úrovne podlažia. Výskum preukázal obrovské úpravy terénu v čase výstavby obvodovej hradby dolného hradu. Zásyp z úrovne základových, ako aj nadzákladových konštrukcií s keramikou 13.–14. stor. jednoznačne zaradil výstavbu hradieb dolného nádvorja pred 15. stor. Vo vrstvách ako staršia prímes sa objavovali aj predstredoveké predmety. Horné novoveké vrstvy dokumentovali nárast terénu z čias výstavby a prestavby veže.

Interiérová sonda II/2010 zdokumentovala zachovanú korunu muriva staršej hradby obvodového opevnenia, pristavané murivo dodatočne vsadenej, pôvodne otvorenej veže, jej pochôdznu úroveň danú nižšie uloženou maltovou podlahou. Najmladšie predmety zo zásypu dovoľujú zaradiť výstavbu veže na počiatok novoveku. Následne bola veža uzavretá východnou stenou, v interiéri s navýšením terénu a uložením ďalšej maltovej podlahy.

Počas výskumu sa vyzdvihla mimoriadne bohatá kolekcia hnuateľných nálezov. Menšiu časť predstredovekých pamiatok tvorí štiepaná a hladená kamenná industria, úlomky nádob z mladšej až neskorej doby kamennej, doby bronzovej a doby laténskej. Prevažujúca časť hnuateľných nálezov súvisí až so samotnou existenciou hradu vo vrcholnom stredoveku až ranom novoveku. Najpočetnejšia je keramika tvorená fragmentmi z hlineného riadu, kachlíc a stavebnej keramiky. Mimoriadne veľkú skupinu predmetov tvorili však aj železné predmety, najmä klince, ďalej rôzne stavebné kovania, nože, sekera, kľúče, zámky, strelky, delová guľa, železné guľky menších kalibrov, rôzne pracky, krúžky, ostroha a podkovy. Predmety z farebných kovov zastupujú rôzne druhy kovaní, mince, klinček a krúžok. Z výskumu pochádza mimoriadne silná koncentrácia zvieracích kostí, vzácné opracované kostené predmety dokladá platnička s reliéfom poprsia mužskej postavy a orech z mechanizmu kuše. Ojedinelé kamenné predmety zastupujú veľký oválny brús, ako aj úlomky z osličiek, nájdené boli aj ojedinelé úlomky sklenených nádob a okenných terčov, zachoval sa aj kožený remienok a drobný textilný fragment z vrecoviny.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG AUF DER BURG ŠARIŠ. Veľký Šariš (Bez. Prešov), Burg Šariš, Sondierungsausgrabung, Urzeit, Mittelalter bis Neuzeit. Deponierung der Funde: Krajský pamiatkový úrad (Kreisdenkmalamt), Prešov.

Pamiatkový úrad SR (Denkmalamt der Slowakischen Republik) realisierte eine Sondierungsausgrabung im Raum des Turmes Nr. 9 im Areal des Nationalkulturdenkmal – der Burg Šariš in Veľký Šariš.

Die Sonde I/2008 dokumentierte den Fuß der östlichen Wand mit Spaletten der Eingangsöffnung. Ge-graben wurde sie bis zu letztem begehbarem Niveau, gebildet im Interieur durch den Mörtelfußboden. Durch das darauffolgende komplexe Abschaffen der Aufschüttungen im Interieur wurde in der nördlich-östlichen Ecke des Turmes ein gemauerter Sockel eines kleinen Öfchens freigelegt.

Die Sonde II/2010, situiert auf dem Hof in einer Bindung auf das östliche Mauerwerk des Turmes, brachte Informationen über markante Terrainausstattungen in der Zeit der Gründung der Mauer der Befestigung der unteren Burg. Das mobile Material aus den Schichten im Niveau der Fundamente und des Über-Fundament-Mauerwerkes datiert den Aufbau der Mauer vor das 15. Jahrhundert. Die oberen Schichten hingen mit dem Aufbau und Umbau des Turmes zusammen.

Die Sonde II/2010 dokumentierte das Mauerwerk der älteren Mauer, wies den sekundären Nachbau des neuzeitlichen geöffneten Turmes mit einem Mörtelfußboden, wie auch einen weiteren Umbau des Turmes, bestehend aus der Schließung der östlichen Wand und Verlegens eines höher gelegenen Mörtelfußbodens, nach.

Von der Fläche der Ausgrabung hob man eine riesengroße Kollektion von mobilen Funden auf. Einen kleineren Teil bildet die Steinindustrie und Keramik aus der jüngeren bis späten Steinzeit, der Bronzezeit und der LaTène-Zeit. Überwiegender Teil der Gegenstände stammt aus dem hohen Mittelalter bis Neuzeit, er wird von Gegenständen aus Ton, Eisen, Farbmatalen, Knochen, Stein, Glas, Leder und Textil gebildet.

ANALÝZA OSTEOLÓGICKÉHO MATERIÁLU Z ARCHEOLÓGICKÉHO VÝSKUMU PRI BUDOVANÍ DIALNICE D1 Z JÁNOVIEC DO JABLONOVA

Peter H o l e c

S p i š s k ý Š t v r t o k (okr. Levoča), poloha P o d Š i b e n i č n o u h o r o u, záchranný výskum, sídlisko, staršia doba bronzová, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku.

Spracovaný materiál pochádza zo záchranného výskumu na trase diaľnice D-1, úsek Jánovce-Jablonov, na lokalite Spišský Štvrtok-Pod Šibeničnou horou. Osteologický materiál sa našiel v sídliskových objektoch zo staršej doby bronzovej (objekty 1, 2, 6, 11 a 12) a jedného včasnostredovekého objektu (objekt 3). Celkove bolo analyzovaných 69 zvyškov. Počet zvyškov nekorešponduje s počtom kostí, pretože i niekoľko fragmentov môže patriť jedinej kosti. Väčšina sú kosti, a len sedem zubov, alebo ich fragmentov. Dva zuby boli vsadené v sánke, teda jeden kus obsahoval jednu kosť a dva zuby.

Spravidla sa stáva, že pri archeologickom výskume sa nájdu aj kosti rôznych zvierat, najčastejšie cicavcov, ale aj vtákov a dokonca i rýb. Vo väčšine prípadov ide o zvyšky ľudskej potravy a teda o zvyšky domácich zvierat. Niekedy sú tam primiešané aj osteologické pozostatky lovej zvery. Determinácia takýchto zvyškov má význam, lebo na jej základe sa dozvedáme o potravných návykoch vtedajších ľudí a o zvieratách, ktoré chovali. Nezriedka sa v takomto materiáli nachádzajú aj opracované kosti, upravené človekom na pracovné náradie, ako je to i v tomto materiály.

Opis nálezov

Objekt 1: Súbor 22 kostí zahŕňa dve ploché kosti z lebky, fragment masívnej kosti veľkého cicavca *Equus*, *Bos* a subtílna metatarzálna kosť Mt. III prasiatka *Sus scrofa domestica*, fragment kosteného násadca rohu (*Bos*) jeden mliečny zub, spodný pravý črenovec mp4 dext. *Ovis?* Ovca?. Dva najväčšie fragmenty zo súboru patria pravej a ľavej ramennej kosti *Bos taurus*, k tomuto druhu patrí aj distálna epifýza holennej kosti tibia pravá, ako asi aj dva fragmenty diafýzy. Podobne aj fragment lebky s bazálnou časťou kosteného násadca rohu a kostený násadec rohu. Náchádza sa tu aj jedna plochá kosť, pravdepodobne zo sánky, ako i dve rúrkovité fragmenty kostí, ktoré som nevedel určiť. Pravá vetva sánky *Sus scrofa domestica* so zachovanými zubami m2 a m3 dext. (obr. 40: 1), distálna epifýza holennej kosti tibia pravá, *Bos taurus* (obr. 40: 2) a fragmentárne zachovaná diafýza veľkej kosti pravdepodobne *Bos* sp. Na jednom z týchto štyroch fragmentov sú na vonkajšej ploche kosti jemné zárezy.

Objekt 2: Osem kusov, z toho šesť fragmentov kostí. Dva najväčšie fragmenty patria pravej distálnej epifýze metakarpálnej kosti *Bos taurus*, ďalší, menej robustný fragment sa mi nepodaril určiť podobne ako ostatné jemnejšie fragmenty patriace reburu. Sú tu ešte dva fragmenty zubov *Sus scrofa domestica*.

Objekt 6: Tri kosti patriace jedinej kosti – proximálnej časti metatarzálnnej kosti Mt III, IV. *Bos taurus*.

Objekt 11: Dvadsaťosem fragmentov kostí a jeden fragment pravej lastúrky lastúrnika rodu *Unio* sp. (obr. 40: 4). Nachádza sa tu aj jeden fragment zuba, pravdepodobne spodný ľavý hryzák i3 dext. *Sus scrofa?* a ešte dva úštepy zubov asi hryzáky. Jeden fragment tela dlhej kosti pravdepodobne *Bos* je opracovaný a vyhladený. Na jednej jeho ploche vidno množstvo jemných rýh, ako po noži (možno kamennom), pričom oba konce kosti sú klinovite zúžené. Pravdepodobne bol používaný ako dláto (obr. 40: 5a, b). Časť tela stavca menšieho zvierata (pes?) a pomerne tenké a malé rebro (možno tiež *Canis*) s troma zárezmi tesne pod hlavicou rebra, fragment pravej lopatky (*Bos* sp.; obr. 40: 3) a trňový výbežok stavca veľkého zvierata (Bovidae?), fragment rebra veľkého zvierata *Bos?* Rozlomený na dve časti, dva prstové články *Bos* sp.

Objekt 12: Jeden fragment zuba pravdepodobne párnokopytníka. Jeden fragment proximálnej časti ľavej metatarzálnej kosti Mt III, IV *Bos taurus*. Kosť je asi v polovine zlomená a aj zadná časť proximálnej kĺbovej plochy je poškodená. Jeden zub *Bos taurus* horná prvá, alebo druhá stolička M1,2 dext?. Jeden fragment dlhej kosti neznámeho zvierata a jeden kameň s belavým nátekom na jednej hrane.

Objekt 3: Tri fragmenty kostí, jedna z lebky pravdepodobne výčnelok os zygomaticum. Na ďalšej úzkej kosti sú odtlačky koreňov zubov, takže by mohlo ísť o zvyšok mandibuly, alebo maxilly. Posledný úlomok je z dlhej dutej kosti. Dva fragmenty dlhých kostí. Na základe priebehu foramen nutritivum som zistil, že oba úlomky patria fragmentu jedinej kosti.

Ako je to v archeologických nálezoch bežné, kosti sú takmer všetky rozdrvené. Viaceré úlomky patria k sebe a takmer s istotou možno povedať, že sa jedná o zvyšky potravy ľudí. Na mnohých zvyškoch vidno zárezy často slabo viditeľné, alebo veľmi zreteľné. Jedna kosť z vrecúška 10 je upravená ako nástroj, snáď ako dláto. Podobný prípad uvádza *Lasota-Moskalewska* (1997, 31). Kvôli fragmentárnemu zachovaniu kostí som materiál nemeral a viacero zvyškov som nevedel určiť. Pozoruhodný je aj nález zvyšku lastúrnika z objektu 11, ktorý indikuje vodné prostredie, ktoré sa možno nachádzalo v blízkosti náleziska, alebo ho preniesli ľudia. Do celkového určenia druhov a aj do grafu som započítal aj tie, ktoré som nevedel s určitosťou determinovať. Jedná sa o jeden zvyšok pravdepodobne ovce (*Ovis*) a jeden zvyšok pravdepodobne psa (*Canis*).

Záver: Analyzovaných bolo 69 najmä kostrových zvyškov zvierat. Stanovili sme prítomnosť šiestich druhov živočíchov, ale s určitosťou tri druhy. Najviac zvyškov patrilo druhu *Bos taurus* – tur domáci (15 ks), viac ako o polovinu menej bolo kostí prasiat – *Sus scrofa domestica* (6 ks) a po jednom kuse pripadá na ovcu, psa a korýtko rybníčné. Pozri graf druhov (obr. 40: 6). Z tohto grafu vyplýva, ktoré domáce druhy naši predkovia najviac chovali. V jednom prípade (obr. 40: 5) sme zistili nástroj vyrobený z kosti, akési dláto. Vo viacerých prípadoch boli na kostiach zárezy po ostrom nástroji. Pravdepodobne aj lastúrka korýtka rybníčného bola používaná ako nástroj, alebo na ozdabu. Usudzujeme tak, podľa vyhladenia jeho odlomených okrajov.

Literatúra

Lasota-Malewska 1997 – A. Lasota-Moskalewska: Podstawy archeozoologii, Szczątki ssaków. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.

ANALYSE DES OSTEOLOGISCHEN MATERIALS AUS DER ARCHÄOLOGISCHEN AUSGRABUNG BEIM BAU DER AUTOBAHN D1 AUS JÁNOVCE NACH JABLONOV. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Flur Pod šibeničnou horou, Rettungsausgrabung, Siedlung, ältere Bronzezeit. Deponierung der Funde: Museum in Kežmarok.

Das bearbeitete Material stammt aus der Rettungsausgrabung auf der Trasse der Autobahn D-1, Abschnitt Jánovce-Jablonov, Lokalität Spišský Štvrtok-Pod Šibeničnou horou. Das osteologische Material wurde in Siedlungsobjekten aus der älteren Bronzezeit (Objekte 1, 2, 6, 11, und 12) und eines frühmittelalterlichen Objektes (Objekt 3) gefunden. Insgesamt wurden 69 Reste analysiert. Die Überzahl bilden die Knochen, es gibt nur 7 Zähne oder ihre Fragmente.

Wie es bei den archäologischen Funden üblich ist, sind fast alle Knochen zerschmettert. Mehrere Bruchstücke gehören zusammen und fast mit einer Sicherheit kann gesagt werden, dass es sich um Reste der Nahrung von Menschen handelt. Auf vielen Resten gibt es Einschnitte, oft schwach sichtbar oder sehr deutlich. Wir stellten Anwesenheit von sechs Sorten der Lebewesen, aber mit Sicherheit drei Arten, dar. Die größte Zahl der Reste gehörte der Art *Bos taurus* – Auerochse (15 Stücke), mehr als eine Hälfte weniger waren Knochen von Schweinen – *Sus scrofa domestica* (6 Stücke) und je ein Stück kommt auf das Schaafl, den Hund und die Flussmuschel. Vom Graph der Arten (Abb. 40: 6) geht hervor, welche Hausarten unsere Vorfahren am meisten züchteten. Bei mehreren Fällen waren auf den Knochen Einschnitte nach scharfem Werkzeug. Ein Knochen ist wie ein Instrument ausgearbeitet, vielleicht wie ein Meißel (Abb. 40: 5). Einen ähnlichen Fall nennt *Lasota-Moskalewska* (1997, 31). Beachtenswert ist auch der Fund eines Restes vom Muscheltier, das das Wassermilieu, das sich vielleicht in der Nähe der Fundstelle befand, oder es die Menschen gebracht haben, indiziert. Wahrscheinlich war auch die Muschelschale der Flussmuschel als Instrument oder als Ziergegenstand verwendet. So denken wir anhand der Glättung ihrer abgebrochenen Ränder.

DRUHÁ VÝSKUMNÁ SEZÓNA V PREŠOVE NA LOKALITE TICHÁ DOLINA – CHMEĽOVÉ²⁵

Eva Horváthová – Lucia Luštiková

Prešov, časť Solivar (okr. Prešov), poloha Tichá Dolina-Chmeľové, sídlisko, opevnená osada, záchranné výskumy, eneolit (badenská kultúra), mladšia doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Skúmaná lokalita sa nachádza v Prešove na ostrožnej vyvýšenine s chotárnym názvom Chmeľové, situovanej juhovýchodne od osady Tichá Dolina, v k.ú. Solivaru. Vyvýšenina má nepravidelne pozdĺžny tvar s celkovou dĺžkou 1 700 m. Zo severnej, západnej a južnej strany prevyšuje okolitý terén o 12–19 m. Pod jej južným svahom preteká potok Delňa.

Polohu Chmeľové evidujeme ako archeologickú lokalitu od roku 2009, v súvislosti s realizáciou záchranného výskumu na stavbe s názvom „Prešov, Chmeľové-Tichá Dolina, súbor rodinných domov“. Počas záchranných prác pracovníci AÚ SAV v trasách pre inžinierske siete a príjazdovú komunikáciu preskúmali 34 sídliskových objektov z viacerých období praveku a z rannej doby dejinnej. V juhozápadnej časti ostrožnej vyvýšeniny bola objavená opevnená osada badenskej kultúry s doloženou organizovanou sídliskovou zástavbou (Horváthová/Luštiková 2013, 103, 104).

Archeologický ústav SAV pokračoval v skúmaní lokality aj v roku 2010. V centrálnej časti ostrožnej vyvýšeniny boli preskúmané tri stavebné parcely s dokladmi osídlenia z mladšej doby rímskej (objekty 35, 36, 37, 38 a 39). Nálezové okolnosti a inventár získaný z objektov naznačujú, že v týchto miestach sa pravdepodobne nachádzal hospodársko-výrobný areál zameraný na spracovanie železnej rudy. V keramickom materiáli sa dá rozpoznať podiel przeworskej kultúry.

Výskum menšieho rozsahu sa uskutočnil aj na juhozápadnom svahu polohy Chmeľové. Na tomto mieste, v trase výkopu kanalizácie a prístupovej cesty k potoku Delňa, došlo k poškodeniu priekopy badenskej kultúry – objektu 10/2010, a ďalších dvoch súdobých objektov (40/2010 a 41/2010). Záchranný výskum sa zamerával na zdokumentovanie poškodených objektov v profile stavebného výkopu. Priekopa v mieste výskumu mala nepravidelne zaoblené dno s výrazným zahĺbením z vonkajšej strany fortifikácie. Jej rozmery dosahovali šírku 3,80 m, hĺbku z vnútornej strany opevnenia 1,40 m a z vonkajšej strany opevnenia 2,10 m. Medzi priekopou a najbližšie rozpoznávaným objektom 41 sa v profile stavebného výkopu, v dĺžke 3 m, nevyskytovali iné objekty. Predpokladáme, že na tomto mieste bol pôvodne navrhnutý hlinený val. Jeho pozostatky boli evidentné len vo výplni priekopy a to v podobe súvislej kompaktné a do červena prepálenej vrstvy hliny, v ktorej sa miestami vyskytovali aj mohutné bloky technickej mazanice. V profile priekopy sa objavili aj nepravidelné zhluky kameňov a zlomky keramiky. Počas výskumu objektu 40 sa nám ani po rozšírení a opakovanom prehĺbovaní a začistení skúmanej plochy nepodarilo zachytiť obrys jeho pôdorysu. Z objektu pochádzajú deformované nádoby a početný keramický materiál. Objekt 41 sa nachádzal v hĺbke 0,20–0,30 m od súčasnej úrovne terénu. Mal oválny pôdorys a jeho výplň tvorila súvislá, do červena prepálená vrstva hliny. Z objektu pochádzajú fragmenty šálok a ďalšie zlomky keramiky.

Literatúra

Horváthová/Luštiková – E. Horváthová/L. Luštiková: Záchranný archeologický výskum v Prešove. AVANS 2009, 2013, 103, 104.

ZWEITE AUSGRABUNGSSAISON IN PREŠOV AUF DER LOKALITÄT TICHÁ DOLINA-CHMEĽOVÉ. Prešov, Teil Solivar (Bez. Prešov), Flur Tichá Dolina-Chmeľové, Siedlung, befestigte Siedlung, Rettungsausgrabungen, Äneolithikum (Badener Kultur), jüngere Römerzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Forschungsarbeitsstelle, Košice. Die erforschte Lokalität befindet sich außerhalb der Gemeinde von Prešov auf einer Sporn-Erhöhung mit dem Hotternamen Chmeľové. Situiert ist sie südöstlich der Gemeinde Tichá Dolina, im Katastralgebiet von Solivar. Die Sporn-Erhöhung hat eine unregelmäßige längliche Form, wobei sie von der nördlichen, westlichen und südlichen Seite das umliegende Terrain um 12–19 m überragt. Unter ihrem südlichen Abhang fließt der Bach Delňa. Die Lage verzeichnen wir als eine archäologische Lokalität seit dem Jahr 2009 (Horváthová/Luštiková 2013, 103, 104).

²⁵ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0030/15.

Das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften setzte die Erforschung der Lokalität auch im Jahr 2010 fort. Im zentralen Teil der Erhöhung wurden weitere fünf Objekte aus der jüngeren Römerzeit entdeckt. Eine Ausgrabung kleinen Ausmaßes wurde auch auf dem südwestlichen Abhang der Flur Chmelové durchgeführt. An dieser Stelle, in der Trasse des Aushubes der Kanalisation und des Zugangsweges zum Bach Delňa, hat der Bauunternehmer einen Graben der Badener Kultur – Objekt 10/2010, und zwei weitere gleichzeitige Objekte beschädigt. Der Graben hatte einen unregelmäßigen abgerundeten Boden. Ihre Maßen erreichten an der Stelle der Ausgrabung eine Breite von 3,80 m, eine Tiefe von der inneren Seite der Befestigung 1,40 m und von der äußeren Seite der Befestigung 2,10 m.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM ŽIAROVÉHO POHREBISKA V SILICI²⁶

Rastislav H r e h a

Silica (okr. Rožňava), poloha Pri Ardovskej škôlke, záchranný výskum, pohrebisko, neskorá doba bronzová, kyjatická kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Skúmaná lokalita je situovaná juhovýchodne od obce Silica v polohe „Pri Ardovskej škôlke“, v regióne s viacerými evidovanými lokalitami z obdobia neskej doby bronzovej. V tomto prostredí Silickej planiny sú to prevažne stopy osídlenia z jaskynných priestorov, ktoré boli zaradené do okruhu kyjatickej kultúry (Majkova jaskyňa, Zbojnická diera, Majda Hrašková, Múriková jaskyňa, jaskyňa Leontína, jaskyňa Pod Červeným kameňom, a pod.). Jednou z najbližších je lokalita v Zbojníckej jaskyni, v katastri obce Silická Jablonica (Mirošayová 1999, 117–118). Identifikované pohrebisko v Silici patrí preto k dôležitým objavom v tomto kraji.

Záchranný archeologický výskum bol vyvolaný rekonštrukciou výtlačného vodovodného potrubia. Na miestach, kde ryhou došlo k porušeniu hrobových celkov, bola plocha nad výkopom označená a výkop rozšírený. Areál skúmaného pohrebiska dnes tvoria lúky a pasienky. Je situované na malom plató, výbežku Silickej planiny, ktorý na juhu prechádza do malého údolia miestneho potoka. Jedno rameno tohto potoka tečie od severu na juh, a druhá vetva potoka priteká od východu a pod výbežkom kopca sa spájajú (obr. 41: 1). Pohrebisko sa rozkladá v nadmorskej výške 480–482 m. Výkop pre potrubie prešiel pohrebisko v smere S-J v úseku približne 15 m. Prítomnosť hrobov indikoval tiež výskyt vápencových blokov na haldách hliny z výplne ryhy. Samotná prítomnosť hrobov bola veľmi ťažko pozorovateľná. Miesta predpokladaných objektov boli zistené v stene výkopu. Preskúmané boli len porušené a priamo ohrozené hroby. Boli uložené pomerne plytko, v hĺbke 10–20 cm pod súčasným povrchom. Zvyšky spálených ľudských kostí boli vo väčšine prípadov uložené voľne v zemi, medzi intencionálne uloženými blokmi vápencov. Na ich prítomnosť poukazovala tmavá až čierna hlina s uhlíkmi. Kremačné zvyšky spálených jedincov boli umiestnené na najnižšej úrovni hrobového priestoru na prehĺbených miestach. Takýchto miest so spálenými kosťami bolo približne 14, možno teda uvažovať aj o rovnakom počte samotných hrobov. Zvyšky spálených kostí v niektorých prípadoch boli obsypané okolo keramických nádob, a rovnako boli zistené aj v ich vnútri. Najčastejšie sa nachádzali pod, resp. vedľa keramických milodarov. V jednom prípade, v hrobe 3, boli ploché kamenné bloky uložené tak, že vytvárali skrinku (obr. 41: 2). Tzv. skrinkové hroby sú v kyjatickej kultúre známe aj z iných lokalít. Inú úpravu sme pozorovali pri hrobe 6, kde boli spálené kosti a nádoby prekryté veľkou kamennou platňou trojuholníkového tvaru. Najčastejšími hrobovou výbavou boli keramické nádoby. Typologicky sme sa najviac stretávali s amforami a šálkami. Typologickú škálu dopĺňali menej časté hrubostenné formy a misy. Keramika bola veľmi slabo vypálená, čo značne komplikovalo a predlžovalo prácu na výskume. Tenkostenné nádoby sú často zdobené jemne rytým ornamentom vytvárajúcim rôzne geometrické vzory. Táto výzdoba sa na niektorých exemplároch nachádzala nielen na ich vonkajšej strane, ale aj vo vnútri. Medzi menej časté nálezy patrili drobné úlomky bronzových predmetov pochádzajúcich zo šperkov a rôznych súčastí odevu, ktoré boli poškodené žiarom ohňa. Zo zásypov hrobov pochádza aj niekoľko zlomkov štiepanej kamennej industrie, najmä z obsidiánu.

Hlina z hrobovej výplne bola exploatovaná za účelom preplavenia. Zvyšky kostí z hrobov boli podrobené aj antropologickej analýze, ktorá ukázala, že skúmané kosti pochádzajú z 24 jedincov (Pa-velková 2011).

²⁶ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0030/15.

Literatúra

- Miroššayová 1999* – E. Miroššayová: Nové nálezy v okolí Zbojníckej jaskyne pri Silickej Jablonici. AVANS 1997, 1999, 117–118.
- Pavelková 2011* – J. Pavelková: Antropologická analýza žárových hrobů ze Silice, okres Rožňava. Rukopis.

RETTUNGSAusGRABUNG DES BRANDGRÄBERFELDES IN SILICA. Silica (Bez. Rožňava), Flur Pri Ardovskej škólke, Rettungsausgrabung, Gräberfeld, späte Bronzezeit, Kyjatice-Kultur. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Forschungsarbeitsstelle, Košice. Die erforschte Lokalität befindet sich südöstlich der Gemeinde Silica in der Flur „Pri Ardovskej škólke“, in einer Region mit mehreren verzeichneten Lokalitäten aus der Periode der späten Bronzezeit (Majkova jaskyňa (Majkova Höhle), Zbojnícka diera (Räuberloch), Majda Hraškova, Múriková jaskyňa (Múriková Höhle), Höhle Leontína, Höhle Pod Červeným kameňom, usw.). Die archäologische Rettungsausgrabung wurde durch die Rekonstruktion der Druckwasserleitung hervorgerufen. Sie ist auf einem kleinen Plateau, einem Ausläufer von Silická planina (Silica-Ebene), der im Süden in ein kleines Tal des lokalen Baches übergeht, situiert. Das Gräberfeld erstreckt sich in der Höhe von 480–482 m ü.d.M. Der Aushub für die Rohrleitung unterbrach das Gräberfeld in der Richtung Nord – Süd in einem Abschnitt von ungefähr 15 m. Untersucht wurden nur die beschädigten und direkt bedrohten Gräber, die relativ flach, in einer Tiefe von 10–20 cm verlegt waren. Die Reste von verbrannten Menschenknochen lagen in der Mehrzahl der Fälle frei im Boden, zwischen intentional gelegten Kalksteinblöcken.

Solcher Stellen mit verbrannten Knochen gab es ungefähr 14, es kann also auch über einer gleichen Zahl von Gräbern allein nachgedacht werden. Die Reste von verbrannten Knochen waren in einigen Fällen um die keramischen Gefäße zerstreut, gleichfalls wurden sie auch in ihrem Inneren festgestellt. Meistens befanden sie sich unter, bzw. neben den keramischen Almosen. Manchmal waren die flachen Steinblöcke so gelegt, dass sie einen Schrank bildeten. Die häufigste Grabausstattung waren keramische Gefäße. Typologisch trafen wir meistens die Amphoren und Tassen. Die dünnwandigen Gefäße sind oft mit einem mild gravierten Ornament verziert, das verschiedene geometrische Muster bildet. Zu den wenig vorkommenden Funden gehörten kleine Bruchstücke von bronzenen Gegenständen, stammend vom Schmuck und anderen Bestandteilen der Kleidung, die durch Feuerhitze beschädigt wurden. Die Knochenreste aus den Gräbern wurden auch einer anthropologischen Analyse unterzogen, die gezeigt hat, dass die erforschten Knochen von 24 Individuen stammen (*Pavelková 2011*).

SÍDLISKOVÉ OBJEKTY Z DOBY HALŠTATSKEJ VO SVINICI²⁷

Rastislav H r e h a

S v i n i c a (okr. Košice-okolie), poloha C h l e b o v i s k o, záchranný výskum, sídlisko, doba halštatská. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Nálezisko sa nachádza približne 1,5 km juhozápadne od obce Svinica, v blízkosti miesta, kde sa už v roku 1999 podarilo preskúmať jeden zahĺbený objekt z doby halštatskej (*Miroššayová/ Olexa 2000*, 88, 89). Sídlisko sa nachádza v blízkosti Svinického potoka, na jeho pravej terase, s nadmorskou výškou 228–229 m. Záchranný archeologický výskum realizoval v roku 2010 Archeologický ústav SAV – VPS Košice a bol vyvolaný výstavbou ďalšieho geotermálneho strediska. Na odhumusovanej ploche s rozmermi 100 x 55 m sme identifikovali štyri zahĺbené objekty, ktoré mali rôzne nepravidelne oválne pôdorysy. Najväčšou a na archeologický materiál najbohatšou bola jama 2. Podľa jej dispozície nie je vylúčené, že ide o superpozíciu dvoch objektov. Zrejme pôvodne z dvoch objektov pozostáva aj jama 3. Okrem charakteristickej keramiky pozostávajúcej z bežných hrncovitých foriem robených v ruke, sa medzi nimi vyskytuje aj keramika vytáčaná na kruhu a ďalšie hlinené predmety v podobe praslenov, veľkého hlineného gombíka, zlomku kadluba a veľmi jemne tvarovanej plastiky koníka. Vo výplni jám sa našlo aj niekoľko predmetov z bronzu. Zlomok ružice, dlátka a časť spony alebo stredový trň pracky.

Preskúmané zahĺbené objekty sú podľa situovania na presondovanej ploche realizovanej stavby pravdepodobne okrajovou súčasťou väčšej halštatskej osady. Zachytili sme najskôr jej východný okraj a jej priebeh predpokladáme západným smerom. Tento predpoklad podporuje aj spomínaný starší nález. V susedstve skúmanej plochy sa v súčasnosti nachádza voľná plocha poľnohospodársky využívannej pôdy, čo v budúcnosti eventuálne umožňuje realizovať rozsiahlejší archeologický výskum.

²⁷ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0030/15.

Literatúra

Miroššayová/Olexa 2000 – E. Miroššayová/L. Olexa: Sídľiskový objekt zo Svinice. AVANS 1999, 2000, 88, 89.

SIEDLUNGSOBJEKTE AUS DER HALLSTATTZEIT IN SVINICA. Svinica (Bez. Košice – Umgebung), Flur Chlebovisko, Rettungsausgrabung, Siedlung, Hallstattzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Forschungsarbeitsstelle, Košice.

Die Fundstelle befindet sich ungefähr 1,5 km südwestlich der Gemeinde Svinica, in der Nähe einer Stelle, wo es gelungen ist schon im Jahr 1999 ein vertieftes Objekt aus der älteren Eisenzeit (*Miroššayová/Olexa 2000*, 88, 89) zu erforschen. Im Jahr 2010 haben wir auf einer Fläche mit Maßen 100 x 55 m vier vertiefte Objekte aus der Hallstattzeit mit verschiedenen unregelmäßigen ovalen Grundrissen identifiziert. Außer der überwiegenden in der Hand gemachten Keramik kommt in kleinerer Vertretung auch auf der Töpferscheibe gedrehte Keramik vor. Außer den keramischen Gefäßen fand man in den Objekten auch einen großen tönernen Knopf, Spinnwirtel, Bruchstück einer Gießform, eine Pferdeplastik und einige Gegenstände aus Bronze. Die erforschten vertieften Objekte sind wahrscheinlich ein Randbestandteil einer größeren hallstattzeitlichen Gemeinde. Am ehesten haben wir ihren östlichen Rand ergriffen und vermuten ihren Verlauf in Richtung West.

POVRCHOVÝ PRIESKUM V KOŠICKOM KLEČENOVE²⁸

Rastislav H r e h a – Lubomíra K a m i n s k á

K o š i c k ý K l e č e n o v (okr. Košice-okolie), poloha B a n d ž o v á, zber, sídlisko, mladšia doba kamenná, bukuvohorská kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Na jar v roku 2010 sme sa rozhodli povrchovou prospekciou overiť existenciu lokality, z ktorej nám bol poskytnutý materiál od nálezcu J. Molnára. Nálezisko je situované na juh od obce Košický Klečenov v polohe „Bandžová“, na západnom výbežku vrchu Ploská, ktorý je súčasťou Slanských vrchov. Sídlisko z južnej strany obteká potok Jastrabec.

Povrchovým prieskumom sme získali nevýrazný keramický materiál z obdobia neolitu, pozostávajúci najmä z úžitkových nádob a niekoľkých kusov mazanice. Keramická hmota obsahovala výrazný podiel organickej zložky. Medzi nálezmi prevažovala štiepaná kamenná industria, zhotovená najmä z obsidiánu a limnosilicitu typu Banské.

OBERFLÄCHENUNTERSUCHUNG IN KOŠICKÝ KLEČENOV. Košický Klečenov (Bez. Košice-Umgebung), Flur Bandžová, Sammeln, Siedlung, jüngere Steinzeit, Bükk-Kultur. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Forschungsarbeitsstelle, Košice.

Im Jahr 2010 realisierten die Autoren des Beitrages eine Oberflächen-Besichtigung auf der Lokalität. Die Fundstelle befindet sich südlich der Gemeinde Košický Klečenov in der Flur „Bandžová“. Durch das Oberflächen-Sammeln gewannen wir ausdrucksloses neolithisches Material. Zahlreich war vor allem die steinerne Spaltindustrie.

SÍDLISKOVÉ NÁLEZY Z PRAVEKU A DOBY RÍMSKEJ V OBCI RAD²⁹

Rastislav H r e h a – Lucia L u š t í k o v á

R a d (okr. Trebišov), poloha H e g y e s h o m o k, piesková duna, sídlisko, neolit, eneolit, staršia/stredná a mladšia/neskorá doba bronzová, doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Na pieskovej dune s názvom Hegyeshomok bol v roku 2010 realizovaný archeologický povrchový prieskum pracovníkmi Archeologického ústavu – OVVS Košice. Prieskum bol súčasťou projektu Archeo-

²⁸ Príspevok vznikol v rámci grantových projektov agentúry VEGA číslo 2/0030/15 a 2/0006/14.

²⁹ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0030/15.

logické lokality na pieskových dunách Východoslovenskej nížiny, ktorého cieľom bolo overenie stavu zachovania evidovaných archeologických lokalít.

Poloha sa nachádza východne od brehu rieky Tice, po pravej strane cesty z Hrušova do Radu, s prevýšením 9 m nad okolitý rovinný terén. Duna je v súčasnosti využívaná na poľnohospodárske účely a v čase povrchového zberu bola osiata. Ako archeologická lokalita je známa od roku 1954, kedy tu K. Andel povrchovým zberom doložil osídlenie zo staršej doby bronzovej, doby rímskej a včasného stredoveku (Andel 1954). V roku 2007 bol pracovníkmi Archeologického ústavu SAV na lokalite realizovaný povrchový prieskum, z ktorého sa získala keramika datujúca osídlenie lokality aj v závere eneolitu (kultúra Nyírség-Zatín), v mladšej a neskorej dobe bronzovej (gávská kultúra), v dobe rímskej (neskorá doba rímska až počiatky sťahovania národov) a v období včasného a vrcholného stredoveku (Benediková/Březinová/Miroššayová 2009, 41–43).

Prieskumom realizovaným v roku 2010 sa získal keramický materiál, ktorý potvrdil a čiastočne rozšíril doterajšie poznatky o osídlení tejto polohy. Nájdená keramika je datovaná do obdobia neolitu, eneolitu, staršej/strednej a mladšej/neskorej doby bronzovej. Väčšia časť pravekého črepového materiálu pozostáva zo zlomkov tiel hrubostenných nádob bez výzdoby. Okrem niekoľkých zlomkov okrajov je na ôsmich kusoch badateľná úprava povrchu slamovaním. Len v jednom prípade bol zistený črep z tenkostennej misovitej nádoby so zachovanou kanelovanou výzdobou kombinovanou zvislým plastickým rebrom.

Najväčší a najvýraznejší súbor reprezentuje keramika z doby rímskej, ktorú tvoria prevažne na kruhu točené fragmenty z jemnej sivej hliny a zastúpené sú aj v ruke vyrobené fragmenty hrncov. Na kruhu vyrobená keramika pozostáva zo zlomkov tiel, prstencovitých a rovných dien (obr. 43: 6) a okrajov (obr. 43: 8, 10). Keramika je kvalitne vypálená s prímiesou jemného piesku, ojedinele menších kamienkov, prevažne sivej farby, rôznych odtieňov ako na povrchu, tak aj v lome črepu. Ojedinele sa vyskytuje zafarbenie črepu a lomu do hnedá až hnedočervena. Fragment na kruhu vyrobenej vázovitej nádoby svetlosivej farby má povrch upravený obtáčaním, vhladzovaním (obr. 43: 8). Na kruhu vyrobené sú aj dva fragmenty okruží veľkých zásobníc tzv. Krausengefäße. Obidva fragmenty majú výrazne profilované okružie (obr. 43: 9, 11), predpokladaný priemer ústia je 38 až 40 cm. Kolkovaná keramika je zastúpená na lokalite fragmentom okraja tmavosivej nádoby s kolkom v tvare krúžku (obr. 43: 1). Zo zberu pochádzajú aj dva fragmenty rímsko-provinciálnej keramiky. Sú to časti okrajov misiek vyrobených na hrnčiarskom kruhu z jemnej sivej hliny (obr. 43: 3, 5), napodobujúce pravdepodobne typ keramiky Drag 37 a zdobené sú obežnou radielkovou výzdobou (Varsík 2004, 259; obr. 3: 10, 11). V ruke vyrobené zlomky tiel hrncovitých nádob sú prevažne bez výzdoby. Pravdepodobne zo zásobnicovitej nádoby pochádza zlomok tehlovočervenej až hnedej farby s prímiesou kamienkov, zdobený na povrchu rytou vlnkou (obr. 43: 7). Fragment okraja hrncovitej nádoby čiernej farby je zdobený na okraji presekávaním (obr. 43: 2).

Získaný súbor keramiky z Radu sa dá na základe analógií z východoslovenských lokalít datovať rámcovo do mladšej doby rímskej (Lamiová-Schmiedlová 1969, 467–478). Rímsko-provinciálna keramika sa na sídliskách juhozápadného Slovenska vyskytuje v stupňoch B2 a B2/C1 a C1 (Varsík 2011, 184–194). Na východnom Slovensku sa vyskytuje na lokalitách Seňa, Peder a Šebastovce-Barca (Lamiová-Schmiedlová 1969, 479). Záver doby rímskej a počiatok sťahovania národov zastupujú dva zlomky na kruhu točenej sivej keramiky zdobenej vlešťovanou výzdobou (Lamiová-Schmiedlová/Tomášová 1999, 94–97). Fragment tela nádoby zdobený vlešťovanými pásmi a fragment tela nádoby zdobený dvoma jemnými, vlešťovanými vlnkami (obr. 43: 4).

Literatúra

- Andel 1954 – K. Andel: Výskumné správy AÚ SAV č. 167/54, 272/54, 229/54, 475/54.
 Benediková/Březinová/Miroššayová 2009 – L. Benediková/G. Březinová/E. Miroššayová: Sídliskové nálezy z Radu. AVANS 2007, 2009, 41–43.
 Lamiová-Schmiedlová 1969 – M. Lamiová-Schmiedlová: Römerzeitliche Siedlungskeramik in der Südostslowakei. Slov. Arch. 17, 1969, 403–501.
 Lamiová-Schmiedlová/Tomášová 1999 – M. Lamiová-Schmiedlová/B. Tomášová: Nálezový horizont z prelomu doby rímskej a doby sťahovania národov na viacvrstvovom sídlisku v Ostrovnoch. Slov. Arch. 47, 1999, 75–132.
 Varsík 2004 – V. Varsík: Zur Entwicklung der quadischen Siedlung von Velký Meder (sw-Slowakei). Štud. Zvesti AÚ SAV 36, 2004, 257–275.
 Varsík 2011 – V. Varsík: Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy, Sídliská doby rímskej v Bratislave-Trnávke a okolí. Nitra 2011.

SIEDLUNGSFUNDE AUS DER URZEIT UND DER RÖMERZEIT IN DER GEMEINDE RAD. Rad (Bez. Trebišov), Flur Hegyeshomok, Sanddüne, Siedlung, Neolithikum, Äneolithikum, ältere/mittlere und jüngere/späte Bronzezeit, Römerzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Forschungsarbeitsstelle, Košice.

Die archäologische Lokalität auf der Sanddüne zwischen den Gemeinden Rad und Hrušov wurde durch das Oberflächen-Sammeln im Jahr 1954 entdeckt. Bestätigt ist hier die Besiedlung aus der älteren Bronzezeit, der Römerzeit und des frühen Mittelalters (*Andel 1954*), des Abschlusses des Äneolithikums (Nyírség-Zátin-Kultur), der jüngeren und späten Bronzezeit (Gáva-Kultur), der Römerzeit (späte Römerzeit bis Anfänge der Völkerwanderungszeit) und aus dem frühen und hohen Mittelalter (*Benediková/Březimová/Miroššayová 2009*, 41–43). Durch die im Jahr 2010 realisierte Untersuchung wurde keramisches Material gewonnen, dass die bisherigen Kenntnisse über Besiedlung dieser Lage bestätigte und teilweise verbreitete. Die gefundene Keramik ist in die Periode von Neolithikum, Äneolithikum, die ältere/mittlere und jüngere/späte Bronzezeit datiert. Die Mehrheit des urzeitlichen Scherbenmaterials besteht aus Bruchstücken der Körper von dickwandigen Gefäßen ohne Verzierung. Außer einigen Bruchstücken von Rändern ist auf acht Stücken die Ausstattung der Oberfläche durch Strohstrich bemerkbar. Nur in einem Fall stellte man eine Scherbe aus einem dünnwandigen schüsselartigen Gefäß mit erhaltener kannelierter Verzierung, kombiniert mit einer vertikalen plastischen Rippe, dar.

Die Römerzeit repräsentiert auf dem Töpferkrug gedrehte Keramik, Bruchstücke grauer, feiner, qualitätsmäßig ausgebrannter Keramik, Teile von ringförmigen Böden,-Rändern und Körpern (Abb. 43: 6, 10), Fragmente von Rändern von großdimensionierten Vorratsgefäßen (Abb. 43: 9, 11). Ein Fragment einer mit Stempel verzierten Schüssel (Abb. 43: 1) und zwei Fragmente der römisch-provinzialen Keramik, auf der Oberfläche mit Rollrädchen verziert (Abb. 43: 3, 5). Die in der Hand gemachte Keramik ist durch Bruchstücke der Körper von topfartigen Gefäßen, meistens nicht verzierten, vertreten. Verziert sind ein Fragment mit geritzter Wellenlinie (Abb. 43: 7) und ein Fragment mit Randeinkerbung (Abb. 43: 2). Die aus Rad gewonnene Kollektion der Keramik kann anhand der Analogien aus den ostslowakischen Lokalitäten in die jüngere Römerzeit datiert werden (*Lamiová-Schmiedlová 1969*, 467–478). Den Abschluss der Römerzeit und den Anfang der Völkerwanderungszeit vertreten zwei Bruchstücke am Töpferkrug gedrehten grauen Keramik, verziert mit einpoliertem Dekor (*Lamiová-Schmiedlová/Tomášová 1999*, 94–97). Ein Fragment eines Gefäßes, verziert mit einpolierten Bändern und ein Fragment des Körpers des Gefäßes, verziert mit zwei feinen einpolierten Wellenlinien (Abb. 43: 4).

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V HLOHOVCI³⁰

Ivan C h e b e n – Petra C h e b e n o v á

H l o h o v e c (okr. Hlohovec), intravilán, Námestie sv. Michala, sídliskové objekty, pravek – mladšia doba kamenná, 15. stor., novovek, kostrové pohrebisko, 10. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum bol vyvolaný rekonštrukciou plynovodu v pamiatkovej zóne mesta Hlohovec. Realizovaný bol sledovaním zemných prác. Skúmané ryhy výkopov hlboké 1–1, 20 m boli situované 30 m južne, 40 m východne a 45 m severne od miestneho rímsko-katolíckeho kostola. Počas výskumu boli zachytené sídliskové objekty z obdobia praveku, neskorého stredoveku a novoveku, ako aj kostrové hroby z 10. stor.

Výskumom sa odkrylo 13 sídliskových jám. Objekty zachytené vo výkope plynovodu a jeho prípojok sa neskúmali plošne takže celkový pôdorys jednotlivých sídliskových jám sa nezachytil. Vo výkope rýh sa dokumentovali len profily objektov. Steny sídliskových jám boli spravidla šikmo alebo mierne zvislo zahľbené. Podľa nepočetného nálezového inventára patrí jeden objekt do doby kamennej. V dvoch prípadoch sa domnievame, že ide o pec a jamu na hasenie vápna. Na základe získaných informácií sa dá usudzovať, že väčšina sídliskových objektov z 15. stor. a novoveku plnila funkciu odpadových a stavebných jám. Nálezový inventár sídliskových jám tvorila prevažne keramika, ale vyskytli sa i fragmenty železných predmetov, pravdepodobne klincov, ako aj kachlica, ale i zvieracie kosti a zlomky mazanice.

V priebehu výskumu sa okrem sídliskových objektov odkryli aj dva kostrové hroby z obdobia stredoveku (10. stor.), ktoré sa zistili v juhozápadnej a juhovýchodnej časti sledovaných rýh, kde sa črtali v piesčitom podloží (obr. 42). Obaja jedinci ležali v natiahnutej polohe na chrbte v smere Z-V s pohľadom na J.

³⁰ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0147/13.

Hrob 1 obsahoval železnú pracku, a v oblasti hlavy zomrelého sa zachovali zvyšky po výdreve. Hrob 2 bol bez nálezov. Výskyt hrobov na mieste dotknutým výstavbou je evidovaný už od roku 1948, kedy sa výskumom pri budovaní kanalizácie podarilo zachytiť tri kostrového hroby z 10. stor.

Výskumom na Námestí sv. Michala bolo zachytené osídlenie z ml. doby kamennej, pravdepodobne lengyel, z obdobia neskorého stredoveku (15. stor.) a novoveku. Ide tak o ďalšie neskorostredoveké osídlenie zachytené na terase rieky Váh. Z tohto časového horizontu v danom priestore máme doložené osídlenie z viacerých polôh, ktoré boli čiastočne preskúmané staršími výskumami. Ďalšie dva kostrové hroby odkryté vo výkope plynovodu dokladajú, že pri kostole treba predpokladať existenciu pri kostolného cintorína.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSAusGRABUNG IN HLOHOVEC. Hlohovec (Bez. Hlohovec), im Gemeindegebiet, Námestie Sv. Michala (Hl. Michaels-Platz), Siedlungsobjekte, Urzeit, 15. Jahrhundert, Neuzeit, Skelettgräberfeld, 10. Jahrhundert. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die archäologische Rettungsausgrabung wurde durch die Rekonstruktion der Gasleitung im Gemeindegebiet der Stadt Hlohovec, auf dem St. Michael-Platz, hervorgerufen. Die Rillen des Aushubs wurden südlich, östlich und nördlich der römisch-katholischen Kirche situiert. Im Laufe der Ausgrabung wurden dreizehn Siedlungsgruben freigelegt. Ein Objekt gehörte in die jüngere Steinzeit, zwölf in das späte Mittelalter und die Neuzeit. Der Grundriss der einzelnen Siedlungsgruben konnte nicht ergriffen werden, weil nur die Aushübe der Rillen verfolgt wurden und die Objekte dokumentierte man nur von den Profilen. Die Wände der Siedlungsgruben hatten einen schrägen oder mäßig vertikalen Charakter. Außer den Siedlungsgruben hat man auch zwei Körpergräber von erwachsenen Individuen aus dem 10. Jahrhundert freigelegt.

GEOFYZIKÁLNE MERANIA NA SLOVENSKU³¹

Michal Č h e b e n

V roku 2010 Archeologický ústav SAV realizovali geofyzikálne merania na siedmych lokalitách. Cieľom geofyzikálnych meraní s použitím magnetickej a georadarovej metódy, bolo overiť alebo vyhľadať archeologické situácie.

1. S a b i n o v (okr. Sabinov), Ul. 17. Novembra, meranie georadarom, stredovek – severné opevnenie mesta.

Geofyzikálny prieskum sa uskutočnil v intraviláne mesta Sabinov, v mieste zničeného severného opevnenia mesta. Skúmaný areál bol situovaný na ulici 17. Novembra. Cieľom geofyzikálneho merania bolo zistenie priebehu opevnenia mesta, ktoré bolo zničené v 20. stor., pred začatím samotného záchranného archeologického výskumu (*Čurný/Rusnák v tlači*). Na tieto účely sa použila geofyzikálna metóda – georadar. Použil sa prístroj georadar RAMAC-X-3M s 500 MHz tieňovou anténou (hĺbka merania dosahovala 3,3 m). Namerané hodnoty boli vyhodnotené v programe ReflexW, v ktorom sa získali horizontálne a vertikálne časové rezy.

Vytýčilo sa 5 plôch v priestoroch predpokladaného zničeného mestského severného opevnenia (obr. 49: 1). Jednotlivé plochy boli merané s hustotou bodov 0,05 x 1 m. Profily jednotlivých plôch majú smer SSV-JJZ (začiatok merania je na JJZ). Samotné meranie bolo sťažené klimatickými podmienkami – snehom. Ten spôsobil, že merané profily nemajú konštantné dĺžky a došlo k miernemu skresleniu výsledku.

Z priebehu radarových horizontálnych a vertikálnych rezov je patrné, že informácie sa nachádzali do hĺbky 0,6 až 0,8 m. Pod touto hĺbkou sa nachádzalo inertné podložie. Na plochách 2, 3 a 5 sa nepodarilo zachytiť žiadne štruktúry indikujúce pozostatky opevnenia. Na ploche 1 sa podarilo zachytiť na horizontálnych rezoch štruktúry objavujúce sa hneď pod povrchom (obr. 49: 2). Ide o líniové štruktúry s rôznymi rozmermi. Nejde o murivá hľadaného opevnenie. Na ploche 3 sa podarilo na poslednom meranom profile zachytiť štruktúru s maximálnou amplitúdou signálu indikujúcu murivo (obr. 49: 3). Ide o múr široký cca 0,8 m. Zachytil sa v hĺbke 0,2 m, tesne pod terajším povrchom. Z radargramu môžeme usúdiť jeho priebeh SZ-JV.

³¹ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

2. P l e š i v e c (okr. Rožňava), Kostol reformovanej kresťanskej cirkvi, meranie georadarom, stredoveké murivá.

Geofyzikálny prieskum sa uskutočnil v intraviláne obce Plešivec, v areáli kostola reformovanej kresťanskej cirkvi. V okolí a v interiery kostola J. Tirpák (2009) uskutočnil geofyzikálny prieskum v roku 2009. Cieľom geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť a potvrdiť zaniknutú západnú časť stredovekého kostola. V priestore geofyzikálneho merania sa následne uskutočnil archeologický výskum (Bednár/Poláková 2015). Na geofyzikálny prieskum sa použila geofyzikálna metóda – georadar. Použil sa prístroj georadar RAMAC-X-3M s 500 MHz tieňovou anténou (hĺbka merania dosahovala 2,3 m). Namerané hodnoty boli vyhodnotené v programe ReflexW, v ktorom sa získali horizontálne a vertikálne časové rezy.

Vytýčila sa 1 plocha na západnej strane kostola (obr. 50: 1) s rozmermi 27 x 15 m. Plocha bola meraná s hustotou bodov 0,05 x 0,5 m.

Z priebehu radarových horizontálnych rezov je patrné, že od hĺbky 0,6 m sa zachytili anomálie s maximálnou amplitúdou signálu, ktoré indikujú priebeh základov stredovekej fázy kostola. Do hĺbky 0,6 m sa na horizontálnych rezoch zachytili anomálie s vyššou amplitúdou, spôsobené kamennou deštrukciou buď zo starších prestavieb kostola alebo ide o planýrku tvorenú kameňmi pravdepodobne zaniknutých múrov. Zachytili sa základy stredovekého kostola s mocnosťou základových múrov 4 m. Na rohoch zachyteného základového muriva, na západnej strane, sa zachytili dva oporné múry kostola (obr. 50: 2). V južnej časti meranej plochy sa zachytila ďalšia štruktúra – murivá v tvare L. Ich mocnosť je zhruba 1 až 1,5 m. Mohlo by ísť o základy vežovitej stavby alebo časť základov domu (obr. 50: 2).

3. B u d a t í n (okr. Žilina), areál zámku Budatín.

Geofyzikálny prieskum sa uskutočnil v areály zámku Budatín. Meraná plocha bola situovaná pri južnom opevňovacom múre. V minulosti sa tu realizovalo geofyzikálne meranie (Bednár/Stranianková/Tirpák 2008, 33, 34). Cieľom geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť priebeh múrov alebo nových architektúr, pred začatím záchranného archeologického výskumu na predmetnej ploche. Na geofyzikálny prieskum bola použitá geofyzikálna metóda – georadar. Použil sa prístroj georadar RAMAC-X-3M s 500 MHz tieňovou anténou (hĺbka merania dosahovala 2,2 m). Namerané hodnoty boli vyhodnotené v programe ReflexW, v ktorom sa získali horizontálne a vertikálne časové rezy.

Vytýčila sa 1 plocha pri južnom múre zámku s rozmermi 33 x 8 m. Plocha bola meraná s hustotou bodov 0,05 x 1 m. Samotné meranie bolo sťažené klimatickými podmienkami – snehom. Ten spôsobil, že merané profily nemajú konštantné dĺžky a došlo k miernemu skresleniu výsledku.

Z priebehu radarových vertikálnych profilov je patrné, že od hĺbky 0,5 m sa zachytilo podlažie. Do hĺbky 0,5 m sa na celej ploche zachytili viaceré štruktúry, ktoré boli pravdepodobne spôsobené prejedním antény ponad veľké kamene v podlaží. Nezachytila sa žiadna súvislá štruktúra, ktorá by mohla indikovať pozostatky murív. Výsledok bol silne ovplyvnený podlažím, ktoré bolo tvorené ílmi.

4. K r e m n i c a (okr. Žiar nad Hronom), Štefánikove námestie, v mieste zaniknutého Kostola Panny Márie.

Geofyzikálny prieskum sa uskutočnil na Štefánikovom námestí v Kremnici. Meraná plocha bola situovaná v juhovýchodnej časti námestia, na mieste zaniknutého kostola P. Márie. Cieľom geofyzikálneho prieskumu bolo zistiť rozsah a priebeh múrov kostola, pred začatím záchranného archeologického výskumu na predmetnej ploche (Malček v tlači). Na geofyzikálny prieskum sa použila geofyzikálna metóda – georadar. Použil sa prístroj georadar RAMAC-X-3M s 500 MHz tieňovou anténou (hĺbka merania dosahovala 2,15 m). Namerané hodnoty boli vyhodnotené v programe GPR Slice, v ktorom sa získali horizontálne a vertikálne časové rezy.

Vytýčila sa jedna plocha nad zaniknutým kostolom (obr. 51: 1) s rozmermi 40 x 45 m. Plocha bola meraná s hustotou bodov 0,05 x 0,5 m.

Z priebehu radarových horizontálnych rezov je zjavné, že od hĺbky 0,5 m sa zachytili anomálie s maximálnou amplitúdou signálu, ktoré indikujú priebeh základov kostola. Zachytili sa základy hlavnej lodi, veží a apsidy (obr. 51: 2). Pravdepodobne sa zachytila aj krypta v južnej časti lode kostola. Severne od kostola sa zachytili viaceré štruktúry obdĺžnikovitého pôdorysu indikujúce pozostatky kamenných základových murív – stavieb.

V miestach apsidy sa namerali anomálie spôsobené podzemným elektrickým vedením a kanalizáciou, ktoré porušujú základy kostola.

V roku 2010 sa uskutočnili aj ďalšie merania na lokalitách Dolný Kubín (radarová metóda), Malý Cetín (magnetická metóda) a v Banskej Štiavnici (radarová metóda) s negatívnym výsledkom.

Literatúra

Bednár/Stranianková/Tirpák 2008 – P. Bednár/Z. Stranianková/J. Tirpák: Zisťovací výskum na Budatínskom zámku v Žiline. AVANS 2006, 2008, 33, 34.

Bednár/Poláková 2015 – P. Bednár/Z. Poláková: Zisťovací archeologický výskum v exteriéri kostola Reformovanej kresťanskej cirkvi v Plešivci. AVANS 2010, 2015, 187–190.

Čurný/Rusnák v tlači – M. Čurný/R. Rusnák: Výsledky archeologického výskumu v Sabinove. AVANS 2011.

Tirpák 2009 – J. Tirpák: Plešivec. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 16 906/09.

Malček v tlači – R. Malček: Výskum zaniknutého kostola P. Márie a námestia M. R. Štefánika v Kremnici. AVANS 2011.

GEOPHYSIKALISCHE MESSUNGEN IN DER SLOWAKEI. Im Jahr 2010 realisierte das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften geophysikalische Messungen auf sieben Lokali-täten. Zum Ziel dieser Messungen wurde, unter Anwendung der magnetischen und Georadar-Methode, die archäologischen Situationen nachzuprüfen oder auszusuchen.

1. Sabinov (Bez. Sabinov), Ul. 17. Novembra (Straße des 17. November), Messung mit Georadar, Mittelalter – nördliche Befestigung der Stadt.

2. Plešivec (Bez. Rožňava), Kostol reformovanej kresťanskej cirkvi (Kirche der reformierten christlichen Kirche), Messung mit Georadar, mittelalterliches Mauerwerk.

Es wurden Fundamente einer mittelalterlichen Kirche mit Mächtigkeit der Grundmauern von 4 m ergrif-fen. In den Ecken des festgestellten Grundmauerwerks, in der westlichen Seite, wurden zwei Stützmau-ern der Kirche festgestellt (Abb. 50: 1). Im südlichen Teil der gemessenen Fläche ergriff man eine weitere Struktur – Mauerwerke in einer L-Form. Ihre Mächtigkeit ist ungefähr 1 bis 1,5 m. Es könnte sich um Fundamente eines turmartigen Baues oder einen Teil der Fundamente eines Hauses (Abb. 50: 2) handeln.

3. Budatín (Bez. Žilina).

Es wurde keine kontinuierliche Struktur erfasst, die Reste von Mauerwerken indizieren konnte. Das Er-gebnis war stark vom Untergrund beeinflusst, der vom Löss gebildet wurde.

4. Kremnica (Bez. Žiar nad Hronom). Štefánikove námestie (Štefánik-Platz), an der Stelle der untergange-nen Kostol Panny Márie (Kirche der Jungfrau Maria).

Wahrscheinlich hat man auch die Krypta im südlichen Teil des Kirchenschiffes ergriffen. Nördlich der Kirche stellte man mehrere Strukturen eines rechteckigen Grundrisses fest, sie indizieren Reste von stei-nernen Grundmauern von Bauten.

An den Stellen der Apsis wurden Anomalien abgemessen, sie wurden von der unterirdischen elektrischen Leitung und der Kanalisation, die die Fundamente der Kirche beschädigen, verursacht.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA STAVBE „REKONŠTRUKCIA MEŠTIANSKEHO DOMU – BAŠTOVÁ 6 A 8“, BRATISLAVA

Igor C h o m a

Bratislava, časť Staré mesto (okr. Bratislava I), intravilán, záchranný výskum, ulica Baštová 6 a 8, č. parcely 411 a 413, sídlisko, 12./13. stor. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Archeo-logické múzeum, Bratislava.

Archeologický výskum sa realizoval na základe „Záväzného stanoviska“ Krajského pamiatkového úradu Bratislava č. j. BA/08/156/5/8651/Fal zo dňa 20. 11. 2008 a na základe objednávky investora Conwert sk 01 s.r.o. Skúmaná plocha sa nachádzala v intraviláne Starého Mesta Bratislava, pri vnútornom okraji historického jadra (intra muros) v línii zaniknutého severného mestského opevnenia – na západ od tzv. Michalskej veže. Výskum prebiehal súbežne so zemnými prácami na stavbe formou sledovania výkopo-vých prác a následného dočisťovania, dokumentovania a vyberania nájdených archeologických objektov.

Objekt 1 – odpadová jama

Objekt 1 sa nachádzal pod základovou škárou južného obvodového múru asanovaného domu Baš-tová 8. Objekt je viditeľný v reze – južný profil (pod základom) a v pôdoryse na dne ryhy vyhlúbenej pre vnútorný zosilňovací veniec pôvodného základu. Maximálna odkrytá šírka objektu na dne ryhy

bola 50 cm, kde boli v pôdoryse zachytené jeho vonkajšie okraje. Objekt zachádzal pod južný profil a jeho zachytená dĺžka popri profile bola 168 cm. Jeho zachytená výška v profile je 34 cm. Predpokladáme, že sa jedná o odpadovú jamu. Objekt sa nachádzal v čiernej zemitej vrstve a bol vyplnený kúskami prepálenej mazanice, popolovými zemitými vrstvami a črepovým materiálom datovaným cca do 13. stor.

Objekt 2 – neurčitý zemný zásah

V interiéri domu (Baštová 6) na úrovni podlahy pivníc bola vyhlbená jama pre budúci zberač tukov, štvorcového pôdorysu o rozmeroch 310 x 265 cm a do hĺbky 200 cm od dna pivníc. V profiloch (severnom a južnom) je hnedá ílovitá zem bez nálezov. V západnom profile je piesková kapsa. Vo Východnom profile je výraznejší zásah – objekt 2 v tvare nadol sa zužujúceho klinu (masívnejší na juhu a smerom na sever zúžený do hrotu), ktorý je vyplnený zemou šedo-čiernej farby. Jeho ukončenie na južnej strane nie je jasné a v tomto mieste je porušený základom pod ktorým sa stráca. Rozmery objektu sú v profile – maximálna šírka: 226 cm a maximálna výška: 90 cm.

Pivnica

Zemným strojom bol z priestoru interiéru južnej – priuličnej pivnice domu Baštová 6 odstraňovaný zásyp, ktorý sem bol uložený počas úprav nádvorja a pivníc po terajšej asanácii a planírovania nádvorja obidvoch domov (Baštová 6 a 8). Po odstránení nového zásypu bola na „dne“ priuličných krídiel pivní odkrytá kultúrna vrstva čiernej zeme. Jej zachovaná úroveň – niveleta je +142,885 m. n. m. Vo vrstve sa po jej celej ploche sporadicky nachádzali sekundárne umiestnené kosti zvierat, fragmenty (stredovekých) tehál, bližšie neurčenej strusky, rôzne fragmenty stredovekých črepov a masívne okraje zásobníč s grafitom datované do 12./13. stor. Predpokladáme, že ide o stredovekú planírku.

Pravdepodobne táto stredoveká planírka vyplňa objekt 2 a týmto objektom je severná hranica planírky ukončená. Žiaľ masívne zásahy, pri pôvodnej výstavbe oboch meštianskych domov, nenávratne zničili alebo výrazne poškodili pôvodné situácie. Vzhľadom na skutočnosť, že pod touto úrovňou sa nachádza sterilné podložie, môžeme konštatovať, že ide o pôvodnú stredovekú niveletu.

Nebol vykonaný architektonicko-historický výskum na odkrytých – nadzemných múroch pivníc. Z uličnej strany majú (Baštová 6) kamenné základy a časť hmoty. Nemožno vylúčiť, že môže ísť o využitie časti mestského opevnenia. Po asanácii domu Baštová 6 je nad jeho pivnicou na západnej stene domu Baštová 4 viditeľný kamenný vystupujúci fragment pripomínajúci rez opevnením aj s vnútornou ochodzou. Nepotvrdené.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSAusGRABUNG AUF DEM BAUWERK „REKONSTRUKTION DES BÜRGERHAUSES – BAŠTOVÁ 6 A 8“, BRATISLAVA. Bratislava, Teil Staré Mesto (Bez. Bratislava I), im Gemeindegebiet, Rettungsausgrabung, Flur Straße Baštová 6 und 8, Siedlung, 12./13. Jahrhundert.

Das Objekt 1 befand sich unter dem Fundament-Spalt der südlichen Umfassungsmauer des assanierten Hauses Baštová 8. Das Objekt ist im Schnitt – südliches Profil (unter dem Grund) und im Grundriss am Boden der Rille sichtbar. Wir vermuten, dass es sich um eine Abfallgrube handelt. Das Objekt befand sich in schwarzer erdhaltiger Schicht und war mit Stückchen durchgebrannten Bewurfes, aschen-erdhaltigen Schichten und Scherbenmaterial, datiert ca. in das 13. Jahrhundert, ausgefüllt.

Im Interieur des Hauses (Baštová 6) auf dem Niveau des Fußbodens der Keller wurde eine Grube für künftigen Fettsammler quadratischen Grundrisses ausgehoben. Im östlichen Profil ist ein markanterer Eingriff – das Objekt 2 in Form eines sich nach unten verengenden Keils (mehr massiv im Süden und in Richtung Norden in eine Spitze verengt), der von Erde grau-schwarzer Farbe ausgefüllt ist. Sein Abschluss auf der südlichen Seite ist nicht klar und an dieser Stelle ist er durch das Fundament, unter dem er verloren geht, beschädigt.

Nach der Abschaffung der neuen Zuschüttung wurde am „Boden“ der Straßenflügel-Keller eine Kulturschicht schwarzen Bodens freigelegt. In der Schicht auf ihrer ganzen Fläche fand man sporadisch sekundär gelegte Tierknochen, Fragmente (mittelalterlichen) Ziegeln, näher nicht festzustellende Schlacke, verschiedene Fragmente mittelalterlicher Scherben und massive Ränder von Vorratsgefäßen mit Graphit, datiert in das 12./13. Jahrhundert. Wir vermuten, dass es sich um ein mittelalterliches Planieren handelt.

Wahrscheinlich füllt dieses mittelalterliche Planieren das Objekt 2 aus und mit diesem Objekt ist ihre nördliche Grenze beendet.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA NKP KOSTOL NAVŠTÍVENIA PANNY MÁRIE V SENICI

Igor C h o m a – Zdeněk F a r k a š – Peter N a g y – Radoslav Č a m b a l – Lucia P i l k o v á – Lenka S o r o č i n o v á

S e n i c a (okr. Senica), intravilán, záchranný výskum, Námestie Oslobodenia, „Projekt sanácie veže kostola“ Národná kultúrna pamiatka Kostol Navštívenia Panny Márie, zapísaná v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR pod číslom 690/1, k. ú. Senica, č. parcely 1, areál kultový, 14. až 16. stor. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, Bratislava.

Výskum sa uskutočnil na základe „Rozhodnutia“ KPÚ Trnava, č. konania: TT-10/1088/4976/Za, zo dňa 27. 08. 2010 a na základe objednávky firmy EURO-STAVMAT, s.r.o. Po realizácii výkopových prác, pokračoval výskum následným dočistením, dokumentovaním a vybraním nájdených archeologických objektov. Vzhľadom na situáciu na mieste stavby (v podveži), sa upustilo od kopania sond. Za týmto účelom nám slúžil výkop súvisiaci so sanačnými prácami. Výkop bol v podveži ohraničený obvodovými múry veže kostola a z exteriérovej strany viedol popri jeho vonkajších múroch.

Koruny múrov

Z interiérovej strany veže boli zachytené koruny múrov pri južnom, severnom a západnom obvodovom múre, ktorých sú súčasťou. V mieste západného múru sú prerušené vchodom. Múry na severnej a južnej strane sú vymurované z lomového – plocho štiepaného kameňa (pravdepodobne dolomit z Malých Karpát). Miestami sú dopĺňané fragmentmi tehál. Vypreparovali a identifikovali sme jeden uvoľnený exemplár tzv. plevovky. Na Západnej strane sú múry zhotovené z pálených tehál. Ako spojivo bola použitá kvalitná jemnozrnná vápenná malta svetlosivej farby. Tieto odkryté koruny múrov sú súčasťou základov, na ktorých stojí samotná hmota stavby veže. Predpokladáme, že hlbšie sa nachádza tzv. základový odskok, oddelujúci lícovanú (nadzemnú) časť múrov od ich základov. Zhotovenie múrov datujeme cca do 14./15. stor. Z neznámeho dôvodu, pravdepodobne pri neskoršej prestavbe, došlo na popísaných úsekoch k zúženiu nadzemných obvodových múrov veže odobratím ich hmoty z interiérovej strany. Odkryté koruny múrov tak vytvárajú akýsi sokel, ktorého priebeh rešpektovala tehlová dlažba. Maximálna odkrytá šírka múrov bola od 34 do 44 cm. Predmetné múry sa „zarezávajú“ do hmoty východnej steny s vnútorným portálom, čo je viditeľné na škárach oddelujúcich ich od nej. Hĺbka múrov, prípadne ich základov nebola zachytená. Priestor medzi základmi bol vyplnený sekundárne zemitou vrstvou, v ktorej sa vyskytli kúsky zuhoľnateného dreva a črepový materiál datovaný cca od prelomu 11./12. do prelomu 17./18. stor.

Z exteriérovej strany kostola, bol v juhozápadnom rohu, medzi vežou a priečelím kostola zachytený fragment múru. Ide o starší, akoby predsadený základ pod časťou západného priečelia. Múr bol zhotovený z lomového – plocho štiepaného kameňa spájaného v hrubších vrstvách ílom. Na jeho korune boli uložené dve kamenné platne obdĺžnikového tvaru, zabiehajúce dlhšou stranou pod západné priečelie. Mohlo by ísť o náhrobné dosky otočené epitafným nápisom smerom nadol. Na týchto kamenných doskách je z pálených tehál postavený úsek múru, ktorý lícuje s priečelím, ale od hlavného múru priečelia je oddelený škárami. Nie je previazaný ani s južným múrom veže. V mieste kontaktu (v rohu) pôsobí múr veže ako pristavaný a oddelený škárou od popísaného tehlového múru. V mladších obdobiach boli porušené (prekopaním až zničené) stratigrafické vrstvy k obvodovým múrom a základom a vzhľadom na to, je datovanie múrov len odhadom stanovené do románskeho obdobia až ranného stredoveku.

V mieste juhozápadného nárožia s krajným oporným pilierom, bol odkrytý Hrob 1. Kostra bola orientovaná V-Z a nohami smerovala k západnému priečelíu. Išlo o pohreb v drevenej rakve. Nohy nebožtíka boli tesne nad kolenami porušené (prerezané) základom oporného piliera. Na základe týchto skutočností, môžeme konštatovať, že tento pilier a táto časť priečelia boli postavené pri prestavbe kostola v 17. stor., max. v 16. stor.

Vo výkopoch pozdĺž severnej strany kostola boli odkryté dva fragmenty kamenných základov smerujúcich vertikálne k základom kostola. Oba základy z lomového – plocho štiepaného kameňa spájaného vápennou maltou mali plytkejšie založenie ako terajšie základy kostola a podarilo sa nám odkryť ich podzákladovú škáru. Od základov boli oddelené cca 1 cm širokou škárou, čo nasvedčuje, že sa jedná o staršie stavebné fázy kostola, alebo inej, tu v minulosti stojacej, stavby.

Obdobná situácia sa vyskytla aj z južnej strany juhovýchodného nárožia pri krajnom opornom pilieri. Aj tu sa našiel zachovaný fragment základového múru, z lomového – plocho štiepaného kameňa spájaného vápennou maltou. Zo začiatku sme predpokladali, že môže ísť o pokračovanie múru odkrytého pri východnej stene presbytéria (popísaného nižšie), ale jeho plytké založenie a menšia šírka nám spochybňujú ich previazanosť. Múr nie je datovaný.

V mieste základu východnej steny presbytéria (jeho priečelia) bol odkrytý múr z lomového – plocho štiepaného kameňa spájaného vápennou maltou, ktorý je v strede jemne klinovito zalomený a tak má jeho východné líce tvar plytkej striešky. Na zachovanej korune sú viditeľné stopy po ďalších stavebných fázach, ktoré boli neskôr odstránené. Aj tu sa nám podarilo zachytiť podzákladovú škáru, čo nám aj v tomto prípade potvrdilo jeho plytkejšie založenie ako základy kostola a aj presbytéria. Obvodová stena presbytéria čiastočne využíva tento múr ako svoj základ. To znamená, že aj tento múr je starší a musel vzniknúť pred prestavbou v 17. stor.

Pre zistenie ďalších vzťahov a presnejšieho datovania odkrytých múrov, by bolo treba rozšíriť výskum ako z exteriérovej, tak aj z interiérovej strany kostola, či jeho podzemia – krypt.

Tehlová dlažba

V interiéry podvežia kostola, hlavne v špalete vchodu, bola odkrytá tehlová dlažba. Fragменты dlažby sa po jednom riadku nachádzajú aj popri severnej a južnej stene podvežia. Dlažba prilieha k lícu odkrytého kamenného základu. Je vyskladaná z dočervena vypálených tehál s rozmermi (š x d x h) 16,5 x 16,5 x 4,5 cm. Jednotlivé články dlažby boli kladené do tenkého vápenno-maltového lôžka svetlosivej až belavej farby, ktoré zároveň slúžilo aj ako spojivo v jej škárach. Pod týmto lôžkom sa nachádzal náspytvorený zeminou, premiešanou s maltovou drťou. Dlažbu datujeme do 16.–17. stor.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGS- A USGRABUNG IN DEM NATIONALKULTURDENKMAL MARIA HEIMSUCHUNG-KIRCHE IN SENICA. Senica, im Gemeindegebiet, Rettungsausgrabung, Flur Námestie Oslobodenia (Platz der Befreiung), Kostol Navštívenia Panny Márie, Kultareal, 14. bis 16. Jahrhundert.

Im Interieur des Turmes der Kirche wurden Mauerkronen bei der südlichen, nördlichen und westlichen Umfassungsmauer, von denen sie Bestandteile sind, vorgefunden. An der Stelle der westlichen Mauer sind sie durch einen Eingang unterbrochen. Die Mauern auf der nördlichen und südlichen Seite sind aus Stein aufgebaut. Stellenweise sind sie von Ziegelfragmenten ergänzt. Auf der westlichen Seite sind die Mauern aus gebrannten Ziegeln gemacht. Den Aufbau der Mauern datieren wir ca. in des 14./15. Jahrhundert. Wahrscheinlich bei einem späteren Umbau ist es zur Verengung der oberirdischen Umfassungsmauern des Turmes durch Abnahme ihres Baumaterials von der Interieur-Seite gekommen. Die freigelegten Mauerkronen bilden dadurch einen Sockel, dessen Verlauf das Ziegelpflaster respektierte. Das Ziegelpflaster blieb vor allem in der Leibung des Einganges erhalten und seine Fragmente in einer Reihe fand man neben der nördlichen und südlichen Wand des Unterturmes. Das Pflaster ist aus gebrannten Ziegeln in Form eines Quadrats mit Maßen (Breite-Länge-Dicke) 16,5 x 16,5 x 4,5 cm, die in ein dünnes Kalk-Mörtel-Bett verlegt wurden und das gleichzeitig auch als Bindemittel in seinen Fugen diente, zusammengesetzt. Das Pflaster datieren wir in das 16.–17. Jahrhundert.

Von der Exterieur-Seite der Kirche wurde in der südwestlichen Ecke, zwischen dem Turm und der Stirnseite der Kirche ein Mauerfragment ergriffen – das „Vorsatz“- Fundament der westlichen Front. Die Mauer wurde aus Stein, verbunden mit Lehm, gebaut. Auf ihrer Krone waren zwei Steinplatten in rechteckiger Form gelegt. Auf diesen steinernen Tafeln ist aus gebrannten Ziegeln ein Abschnitt der Mauer gebaut, der später in die gegenwärtige Front einbezogen wurde. Die Datierung der Mauern ist ca. in die romanische Zeit bis frühes Mittelalter festgestellt. Längst der nördlichen Seite der Kirche wurden zwei Fragmente von steinernen Fundamenten freigelegt, sie führen vertikal zu den Fundamenten der Kirche, mit denen sie nicht verbunden sind. Es handelt sich um ältere Bauphasen der Kirche, oder eines anderen, hier in der Vergangenheit bestehenden Baues. Von der südlichen Seite der südöstlichen Ecke befand sich ein solo Fragment einer steinernen Mauer, ohne nähere Bestimmung und Datierung. An der Stelle des Fundamentes der östlichen Mauer des Presbyteriums (seiner Front) wurde eine Mauer aus Bruchstein, verbunden mit Kalkmörtel, in der Mitte mäßig keilartig eingebogen, freigelegt. Auf der erhaltenen Krone sind Spuren von weiteren Bauphasen, die später entfernt wurden, ersichtlich. Die Mauer hatte eine flachere Unterlegung als die Fundamente der Kirche. Die Umfassungsmauer des Presbyteriums benutzte teilweise diese Mauer als ihre Basis, wodurch sie sie vor den Umbau der Kirche im 17. Jahrhundert datiert.

ZVYŠKY KOSTRY MLADÉHO MUŽA Z HROBKY POPRADE-MATEJOVCIACH³²

Július J a k a b

P o p r a d, časť Matejovce (okr. Poprad), poloha D l h é l ú k y, L á n y, L ó s y, predstihový záchranný výskum, pohrebisko (hrob, mladšia doba rímska, začiatok sťahovania národov, resp. 4.–5. stor. n. l.). Uloženie nálezů: Podtatranské múzeum, Poprad.

Predstihový záchranný archeologický výskum Archeologického ústavu SAV a Podtatranského múzea v Poprade sa realizoval pod vedením K. Pieta a P. Rotha. Hrobka sa zistila v roku 2005 počas zemných prác a preskúmaná bola v roku 2006 (*Pieta/Roth 2008, 122*).

Podstatná časť analyzovaného antropologického materiálu bola vyzdvihnutá z „dlážky“ vnútornej komory hrobky (31 vreciek s antropologickým materiálom) a časť sa získala z „in situ“ blokov, odobraných pre analýzy archeologických nálezov v Schleswigu (56 vreciek). Rešpektovalo sa pôvodné označenie nálezov a kosti sú v pôvodných vreckách so štítkom. Antropologický posudok sa nachádza v dokumentačných fondoch Archeologického ústavu SAV.

Z lebky sa k analýze zachovali len štyri voľné zuby. Z postkranialnej kostry sa našli prevažne veľmi korodované úlomky kostí, ale aj mnohé takmer neporušené krátke a drobné kosti (hlavne stavce, zápästné i záprstné, priehlavkové i predpriehlavkové kosti, články prstov z rúk i nôh a rebrá). Z dlhých kostí končatín sa zachovala iba takmer nepoškodená ľavá stehnová kosť. Z panvy sa mohla hodnotiť časť z jej pravej polovice: lonová i sedacia kosť a neúplná bedrová kosť s poškodenou panvičkou. Možno konštatovať, že stavba kostry bola robustná a reliéf svalových úponov stredne mohutný. Vek i pohlavie boli určené jednoznačne (vek – stupeň

prirastania epifýz i apofýz; radius, femur, telá stavcov; pohlavie – relatívne veľké množstvo sexuálne determinovaných znakov; panva, stehnová kosť). Ischiopubický index vpravo má hodnotu 63,64 a výška postavy dosahovala približne 172 cm (Manouvrier–171,6 cm; Pearson–172,1 cm). Z variet, anomálií a patologických zmien sa zistili len pomerne početné a rozsiahle Schmorlove uzly na hrudných a driekových stavcoch (obr. 44). Na analyzovaných kostiach nebola zistená žiadna stopa po intencionálnom zásahu.

Hodnotené kosti a úlomky kostry patrili vysokému mladému mužovi, ktorý vykonával aj fyzicky namáhavú činnosť (napríklad bojový tréning, aktívna účasť v boji). Zomrel ako 20–25 ročný, teda vo vekovej kategórii adultus I.

Literatúra

Pieta/Roth 2008 – K. Pieta/P. Roth: Výskum kniežacej hrobky v Poprade-Matejovciach. AVANS 2006, 2008, 122.

SKELETTRESTE EINES JUNGEN MANNES AUS EINER GRUFT IN POPRAD-MATEJOVCE. Poprad (Bez. Poprad), Flur Dlhé lúky, Lány, Lósy, Vorlauf-Rettungsausgrabung, Gräberfeld (Grab, jüngere Römerzeit, Anfang der Völkerwanderungszeit, bzw. 4. bis 5. Jahrhundert nach Chr.). Deponierung des Fundes: Podtatranské múzeum, Poprad.

Im Jahr 2006 wurde im Rahmen einer archäologischen Vorlauf-Rettungsausgrabung eine Gruft aus dem 4. bis 5. Jahrhundert nach Chr. unter Leitung von K. Pieta und P. Roth untersucht. Das anthropologische Material wurde vorwiegend vom „Fußboden“ der inneren Kammer der beschädigten Gruft herausgenommen. Die anthropologische Analyse orientierte sich auf die morphologischen und metrischen Merkmale, wie auch auf die Evidenz gewöhnlicher Anomalien und aller pathologischen Änderungen auf den Knochen. Erhalten blieben nur vier freie Zähne und vorwiegend sehr korrodierte Knochenbruchstücke, aber auch viele fast unbeschädigte kurze und kleine Knochen aus einem postkranialen Skelett. Die menschlichen Knochen und Brocken des Skeletts gehörten einem hochgewachsenen jungen Mann, der auch physisch anstrengende Tätigkeit ausübte und in der Alterskategorie adultus I gestorben ist.

³² Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0121/15.

DVE KOSTRY ZO STARŠEJ DOBY RÍMSKEJ V ZOHORE³³

Július J a k a b

Z o h o r (okr. Malacky), extravilán, poloha P i e s k y, sídlisko a pohrebisko, záchranný veľkoplošný výskum doby rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V Zohore – ASA (budúci areál komunálneho odpadu) realizoval Archeologický ústav SAV v Nitre pod vedením K. Elscheka predstihový záchranný výskum (číslo výskumu: 11/2008, investičné číslo 54/2010). Na polykultúrnej lokalite boli odkryté o.i.ného aj dva neporušené hroby, cenné uzavreté nálezové celky s kultúrnymi artefaktami zo staršej doby rímskej (Elschek 2015). Išlo o dva samostatné hroby s ľudskou kostrou, ktoré vedúci výskumu označil ako objekty (217 a 230) a požiadal o antropologickú analýzu. Podrobné hodnotenie a dokumentáciu kostier obsahuje antropologický posudok uložený v dokumentačných fondoch Archeologického ústavu SAV v Nitre.

Kultúrne artefakty veľmi cenného uzavretého nálezového celku, označeného ako objekt 217, sú vedeckou obcou Slovenska považované za objav roka. Na požiadanie vedúceho výskumu ľudské kosti zo začisteného hrobu vyzdvihol antropológ. Prostredie v hrobe i charakter nadložných vrstiev spôsobili značnú koróziu kostí a ich miernu postmortálnu deformáciu. Z lebky sa podarilo rekonštruovať len neúplnú, asymetrickú kalvu, ktorá je spolu s úlomkami strednej až robustnej stavby so stredným až mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov (obr. 46: 1). Čelové i temenné hrbole, ako aj nadočnicové oblúky sú stredne veľké a čelo je takmer kolmé. V oblasti M_2 má robustná sánka hrubé telo a bradový trojuholník (trigonum mentale) je silne vytvorený. Zuby sú silne obrúsené plošným typom abrázie. Obrýs mozgovej časti lebky bol pravdepodobne (neúplnosť fragmentov) pentagonoidný, čistinka (glabella) bola stredne výrazná, hlávkové výbežky (processus mastoidei) i záhlavná hrčka (protuberantia occipitalis externa; Broca) boli stredne veľké, reliéf šijovej plochy (planum nuchale) bol silne vytvorený, profil záhlavia (Gerasimov) bol klenutý, laterálna časť hranatých očí bola zaoblená a povrch uhla sánky tvorila malá vyvýšenina. Z variácií sa na kostiach lebky zaznamenali len vsunuté kostičky v lambdovom šve, z ktorých jedna je tzv. os apicis. Kosti postkraniálnej kostry sa zachovali vo veľmi poškodenom stave. Sú strednej až robustnej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Z pohlavných znakov je na panvových kostiach väčší zárez sedacích kostí (incisura ischiadica major) stredne hlboký a je vytvorený v tvare „V“, predušnicové brázdy (sulcus praeauricularis) nie sú vytvorené a tzv. zložené oblúky (arc composé) sú jednoznačne jednoduché. Na stehnových kostiach je priemer hlavic veľký (\varnothing : bilat. 47,0 cm) a drsné čiary (pilaster) sú úzke a vysoké. Z chrbtice sa zachovali predovšetkým krčné a driekové stavce. Na krčných stavcoch sú zmeny po spondylartróze a spondylóze (obr. 45: 7–14) a na driekových len po spondylóze. Telo ľavej kľúčnej kosti je zhrubnuté po vyličenej zlomenine (obr. 46: 4, 5). Lebka je veľmi široká (M8. 152 cm). Indexy diafýzy radia pravú stehnovú kosť k nepilastrickým (96,4) a hyperplatymérym (69,7). Ľavá píšťala je v strede diafýzy platykémna (62,9) a pri vyživovacom otvore (foramen nutritium) mezoknémna (63,2). Pravá je na obidvoch úrovniach diafýzy mezoknémna (64,7; resp. 63,2²). Vypočítaná výška postavy bola nadstredná (Manouvrier: 169,6 cm), resp. vysoká (Pearson: 171,2 cm). Najdôležitejšie znaky pre určenie pohlavia sa mohli hodnotiť na zachovanej časti panvy, stehnových kostiach, ale niektoré i na lebke. Išlo o kostru muža strednej až robustnej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov, ktorý zomrel vo veku 40 až 50 rokov.

V objekte 230, ktorý bol tiež neporušeným hrobom spočívala kostra ženy strednej stavby, so stredne mohutným reliéfom svalových úponov, ktorá zomrela vo veku medzi 50. až 60. rokom. Z korodovaných úlomkov lebky sa mohlo rekonštruovať len neúplné calvarium (obr. 46: 2). Lemovali ho plochy lomov po čerstvých zásahoch, rovnaké ako na nerekonštruovateľných fragmentoch. Stredne robustná lebka so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov mala pravdepodobne ovoidný obrýs mozgovej časti. Lícne oblúky sú fenozygické (hodnotiteľné len vpravo). Čelové i temenné hrbole boli pravdepodobne stredne veľké a nadočnicové oblúky sú iba ľahko naznačené. Čelo bolo pravdepodobne klenuté, hlávkové výbežky sú malé, vonkajšia záhlavná hrčka (Broca) je stredne veľká, reliéf šijovej plochy stredne výrazný a profil záhlavia (Gerasimov) je klenutý až pretiahnutý. Očnice majú slabo zaoblenú laterálnu časť horného okraja a boli pravdepodobne mierne hranaté. Lícne oblúky sú hrubé a lícne kosti sú stredne vysoké s hrboľatým povrchom (os zygomaticum, hodnotiteľné len vpravo). Sánka je robustná a jej telo je v oblasti M_2 stredne hrubé. Bradový trojuholník je silne vytvorený a povrch uhla sánky tvorí veľká vyvýšenina. Zuby sú silne obrúsené a zastúpený je plošný i miskovitý typ abrázie. Na kostiach neúplnej

³³ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0121/15.

lebky sa nezistili žiadne anomálie. Variácie zastupuje iba obojstranne zväčšené foramen mentale (l. dx.: 4,5 cm; l. sin.: 5,0 cm). Z chorobných zmien sa evidovali len zmeny na chrupe, ktoré možno očakávať vo vyššom veku. Ide o zväčšený zubný kameň na bukálnej strane zubov sánky, intravitálnu stratu zubov na frontálnom úseku sánky (I₂-I₂) a otvory po periapikálnych ložiskách pri P₂ v ľavej (obr. 46: 3) a pravdepodobne pri M₁ v pravej polovici sánky. Korodované kosti neúplného postkraniaľneho skeletu sa zachovali v poškodenom až veľmi poškodenom stave. Sú strednej stavby, so stredne mohutným reliéfom svalových úponov. Vchod do malej panvy bol pravdepodobne široký a oválny, lonový uhol (angulus subpubicus) je veľmi veľký, zapchané otvory (foramen obturatum) boli pravdepodobne trojuholníkovité a majú ostré okraje. Väčší zárez sedacích kostí je veľmi široký a plytký a predušnicové brázdy boli pravdepodobne úzke a plytké. Tzv. zložený oblúk je viac-menej zdvojený, telá sedacích kostí (corpus ossis ischii) boli pravdepodobne úzke, bedrové hrebene (crista iliaca) v tvare veľmi plochého „S“ a bedrové jamy (fossa iliaca) veľmi nízke a široké. Hlavice stehnových kostí sú stredne veľké (Ø: l. dx. 44,0 cm; l. sin. 45,5 cm). Drsné čiary sú veľmi úzke a veľmi vysoké. Na kostiach postkraniaľnej kostry sa nezistili žiadne variácie, ani anomálie. V rozpore s pohlavím je reliéf svalových úponov na kostiach horných končatín enormne mohutne vyvinutý. Na dvoch drierkových stavcoch sú prítomné Schmorlove uzly (obr. 45: 17, 19) a na zachovaných telách drierkových stavcov sú spondylotické zmeny (obr. 45: 15–20). Prakticky všetky kĺbové plochy majú zvýraznené okraje po univerzálnej artróze (najvýraznejšie: stavce, lopatky, laktóve kĺby, kosti zápästí a kolien; obr. 46: 6–8; obr. 45: 1–6). Na distálnej kĺbovej ploche pravej stehrovej kosti je okrem toho pravdepodobne pozápalová vyvýšenina i dobre ohraničená exostóza (rozmery: cca 5,3 x 8,2 cm; maximálna výška: cca 0,3 cm; obr. 46: 7). Lebka je vysoká (M17. 132 cm) a pravá očnica je stredne vysoká (M52. 34³ cm). Obidva femury sú pilastrické (bilat. 108,3) a zároveň je pravý platymérny (76,7) a ľavý hyperplatymérny (71,9). Tíbie sú v strede diafýz (l. dx. 72,4; l. sin. 74,1) i pri foramen nutricium (l. dx. 72,7; l. sin. 76,7) euryknémne. Vypočítaná výška postavy bola vysoká (Manouvrier: 164,2 cm; Pearson: 161,5 cm). Pohlavie sa mohlo určiť predovšetkým podľa znakov na panvových kostiach. Zdá sa, že výrazné chorobné zmeny na stavcoch a kĺbových plochách dlhých kostí spolu s mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov na kostiach rúk dokladajú, že táto žena vykonávala podstanú časť svojho života fyzicky náročnú prácu.

Literatúra

Elschek 2015 – K. Elschek: Pokračovanie záchranného výskumu v areáli A.S.A. Zohor v roku 2010. AVANS 2010, 2015, 74–77.

ZWEI SKELETTE AUS DER ÄLTEREN RÖMERZEIT IN ZOHOR. Zohor (Bez. Malacky), Flur Piesky, archäologische Vorlauf-Rettungsausgrabung. Auf der polykulturellen Lokalität wurden u. a. auch zwei unbeschädigte Gräber mit Kulturartefakten aus der älteren Römerzeit freigelegt. Der Leiter der Ausgrabung hat sie als Objekte (217 und 230) bezeichnet und um anthropologische Analyse gebeten. Deponierung des Fundes: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra.

Aus dem gesäuberten Grab (Objekt 217) hat die menschlichen Knochen ein Anthropologe herausgenommen. Es handelte sich um ein Skelett eines über-mittelhohen, bzw. hochgewachsenen Mannes mittleren bis robusten Baues mit mittelmächtiger Entwicklung des Reliefs der Muskelansätze, der im Alter von 40 bis 50 Jahre gestorben ist. Im Objekt 230, das auch ein unbeschädigtes Grab war, lag ein Skelett einer hochgewachsenen Frau, mittleren Baues, mit mittelmächtigem Relief der Muskelansätze, die im Alter zwischen 50. und 60. Jahr gestorben ist. Markante krankhafte Veränderungen auf den Gelenkflächen und eine mächtige Entwicklung des Reliefs der Muskelansätze auf den Knochen der Hände erlauben zu vermuten, dass diese Frau einen wesentlichen Teil ihres Lebens physisch anstrengende Arbeit ausübte.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM V PRIESTORE OPEVNENEJ OSADY V BUDMERICIACH

Pavol J e l í n e k – Július V a v á k

B u d m e r i c e (okr. Pezinok), poloha S u š i č k a, F a r á r o v a r o Ľ a, opevnená osada, výskum na vedecké a dokumentačné účely, eneolit, ludanická skupina, doba bronzová, maďarovská kultúra. Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum, Pezinok.

V mesiacoch august – november 2010 sa uskutočnil zisťovací archeologický výskum v areáli opevnenej osady maďarovskej kultúry, známej od 50. rokov 20. stor. (*Točík 1962*). Podľa geofyzikálneho zamerania

J. Tirpáka (Archeologický ústav SAV) bolo sídlisko obohané štyrmi polkruhovými priekopami a v čase najväčšieho rozmachu široké okolo 300 m. Sonda I (10 x 10 m) bola vytyčená v mieste koncentrácie geofyzikálnych anomálií pri západnom nároží areálu bývalej Sušičky (obr. 47: 1). Počas výskumu sa nám podarilo zachytiť tri pôvodne zásobné jamy. Ďalšie štyri okrajovo zachytené objekty (vrátane nárožia obydliá?) neboli preskúmané.

Prekvapením bolo odkrytie menšej priekopy ludanickej skupiny, ktorá nebola zachytená geofyzikálnym meraním. Z jej rezov pochádza málopočetný črepový materiál, štiepaná a v zlomkoch aj brúsená industria, mazanica.

Z vrstiev sondy sme okrem početného črepového materiálu získali bronzový špirálovitý prsteň, časť tzv. noppenringu a iné bronzové zlomky, tiež strusku, keramickú dýzu, mazanicu, kostenú a ojedinele i štiepanú a brúsenú industriu. Zberom juhozápadne od sondy (v centre osady), sa podarilo získať mimo iné najmä bronzový srdcovitý závesok, bronzovú ihlicu, hrot dýky, bronzové zliatky.

Dve z troch skúmaných zásobnicových jám obsahovali kostrové pozostatky ľudských jedincov. Na dne objektu 1 ležala kostra ženy(?) na ľavom boku (s orientáciou SSV-JJZ) so silno skrčenými končatinami (obr. 47: 2). Lebka spočívala nezvyčajne na pravom spánku, na fragmentovanej nádobe. Sprievodný materiál predstavoval masívnejší džbánok a pokrievka v oblasti nôh, kde sa kumulovali i uložené lastúry korýtka rybnického. Z oblasti krku pochádza nález bronzovej špirálky, pod panvou bola umiestnená časť trecej podložky na obilie. Pod lebkou sa nachádzali dve zuhoľnatené dreva štvoruholníkového tvaru. Popri početných fragmentoch nádob zo zásypu pochádza i bronzová náušnica (posun bioturbáciou?), z oblasti dna zlomok odlievacieho téglika, struska, mazanica, prederavené a pôvodne na šnúrku navlečené lastúry korýtok a súčasti kamenných zrnôtierok a iné predmety. Objekt obsahoval i kosti zvierat.

Vo vedľajšom objekte 2 bol v spodnej polovici hĺbky preskúmaný súbor celých nádob vo vrstvách nad sebou. Nádoby boli uložené hore dnom, alebo na boku. V niekoľkých prípadoch obsahovali vo vnútri malú nádobu (džbánok, šálka, amforka). Z tohto kontextu pochádzajú i odlievacie formy, jedna na tyčinkovitý ingot, druhá na dve ihlice, doklady metalurgie zastupuje aj keramická dýza, zlomok odlievacieho téglika, troska. Medzi predmetmi je zastúpený i bronzový krúžok, puklička a zlomok bochníkovitého idolu. Početné boli zlomky trecích podložiek na mletie obilia, objavili sa závažia tkáčskeho stavu, zuhoľnatený trám, mazanica a iné nálezy. Medzi kosťami zvierat a lastúr korýtka rybnického (niektoré s dierkou) sa nad dnom nachádzala horná polovica femuru, paralelne ďalší femur, ďalej i časť radiusu, patriace dospelému jedincovi (jedincovi?). V hornej časti zásypu bola zachytená časť lebky mladého jedinca. Na dne jamy sa nachádzala vrstva plná zuhoľnateného obilia. Domnievame sa, že súbor nálezov z objektu bol súčasťou rituálnych praktík. Antropologický rozbor prinesie bližšie poznatky.

Nálezy ľudských pozostatkov dopĺňajú súvекý nález mladého jedinca (žena?) uloženého obdobným spôsobom v zásobnej jame (Farkaš/Cheben/Kuzma 1980). Prítomnosť kostrových pozostatkov ľudí aj ich častí v prostredí sídlisk je otázkou dlhoročných polemík. V prípade Budmeríc dávame do pozornosti blízkosť regulárneho pohrebiska (Pichlerová 1971). Výskum v priestore opevnenej osady plánovito nadväzuje na geofyzikálne zameranie osady z rokov 2007–2008 a na sériu prieskumov (Bartík/Štrbík 1995; Bátora 1985; Bátora/Marková 1998; Hanzelyová/Kuzma/Rajtár 1995; Točík 1962) a záchranných výskumov v priestore osady a jej zázemia (Farkaš/Cheben/Kuzma 1980; Kuzma 2002).

Literatúra

- Bartík 1993 – J. Bartík: Hromadný nález bronzov z Budmeríc-Jablonca. Zbor. SNM Arch. 87/3, 1993, 13–17.
 Bartík/Štrbík 1995 – J. Bartík/J. Štrbík: Prieskum v povodí malokarpatských potokov. AVANS 1994, 1995, 25.
 Bátora 1985 – J. Bátora: Prieskum zameraný na zistenie sídlisk zo začiatku doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. AVANS 1984, 1985, 42–45.
 Bátora/Marková 1998 – J. Bátora/K. Marková: Z prieskumu Budmeríc a Jablonca. AVANS 1996, 1998, 27–28.
 Hanzelyová/Kuzma/Rajtár 1995 – E. Hanzelyová/I. Kuzma/J. Rajtár: Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku. AVANS 1993, 1995, 54–55.
 Farkaš/Cheben/Kuzma 1980 – Z. Farkaš/I. Cheben/I. Kuzma: Nové nálezy za Budmeríc. Arch. Rozhledy 32, 1980, 491–500, 601–602.
 Kuzma 2002 – I. Kuzma: Výskum na trase optického kábla Budmerice-Jablonce. AVANS 2001, 2002, 96–98.
 Pichlerová 1971 – M. Pichlerová: Nové nálezy maďarovskej kultúry v Zbierkach SNM v Bratislave. Zbor. SNM Hist. 55/11, 1971, 5–23.
 Točík 1962 – A. Točík: Nález maďarovskej keramiky v Budmericiach. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 81–97.

ERMITTLUNGS-AUSGRABUNG IM RAUM DES BEFESTIGTEN DORFES IN BUDMERICE. Budmerice (Bez. Pezinok), Flur Sušička, Farárova roľa, befestigtes Dorf, Ausgrabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Äneolithikum, Ludanice-Gruppe, Bronzezeit, Maďarovce-Kultur. Deponierung der Funde: Malokarpatské múzeum (Klein-Karpaten-Museum) in Pezinok.

Laut der geophysikalischen Vermessung von J. Tirpák (Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften) war die Siedlung von vier halbkreisförmigen Gräben umringt und maximal um 300 m breit. Die Sonde I (10 x 10 m) wurde bei der nordwestlichen Ecke des Areals der einstigen Sušička (Trockenanlage) (Abb. 47: 1) trassiert. Während der Ausgrabung haben wir einen Graben der Ludanice-Kultur freigelegt, den die geophysikalische Vermessung nicht erfasst hat. Während der Ausgrabung ist es uns gelungen drei ursprüngliche Vorratsgruben der Maďarovce-Kultur zu ergreifen. Der Graben beinhaltete keramisches Material, Bewurf, steinerne geschliffene und Spaltindustrie. Am Boden des Objektes 1 lag ein Frauenskelett(?) auf linken Seite (Orientation Nordnordost- Südsüdwest) in starker Hockerlage (Abb. 47: 2). Das Begleitmaterial wird durch einen Krug, einen Deckel und einer Muschelschale der Flussmuschel vertreten. In der Nähe des Halses lag eine Bronzespirale, unterhalb des Beckens befand sich Teil einer Reibunterlage für Getreide. Neben Gefäßscherben stammen aus der Verschüttung des Objektes ein Bronzeohrring, Bruchstück eines Abguss-Tiegelchens, Schlacke, Muschelschalen der Flussmuscheln, Bestandteile der steinernen Kornreihen und andere Gegenstände, wie auch Tierknochen. In dem anliegenden Objekt 2 wurde in der unteren Hälfte der Tiefe ein Satz von Gefäßen, gelegen in Schichten übereinander, erforscht. Unter den Tierknochen befanden sich über dem Boden auch unvollständige menschliche Knochen – zwei Femure, Radius, im oberen Teil der Grube war ein Schädelbruchstück. Aus der Grube stammen auch Abguss-Formen, eine für einen stäbchenförmigen Ingot, die zweite für zwei Nadeln, eine keramische Düse, Bruchstück eines Abguss-Tiegelchens und Schlacke. Unter den Gegenständen ist auch ein bronzenener Ring und ein Buckel vertreten. Zahlreich waren Bruchstücke von Reibunterlagen, es kamen Webgewichte, ein Teil eines Brotleibidols und andere Funde vor. Wir sind der Ansicht, dass die Funde aus dem Objekt Bestandteil von ritualen Praktiken war. Aus den Schichten der Sonde haben wir außer Scherbenmaterial einen bronzenen Spiralring, Teil eines sog. Noppenringes und andere bronzene Bruchstücke, Schlacke, keramische Düse, Bewurf, Knochen – und vereinzelt auch geschliffene und Spaltindustrie, gewonnen. Durch Sammeln konnte man im Zentrum des Dorfes bronzene Gegenstände – herzförmigen Anhänger, Nadel, Dolchspitze, Gussstücke, gewinnen. Die Ausgrabung des befestigten Dorfes knüpft planmäßig auf die geophysikalische Vermessung der Flur und auf eine Reihe von Untersuchungen und Rettungsausgrabungen im Raum des Dorfes und ihres Hinterlandes, an.

EPIPALEOLITICKÁ A ENEOLITICKÁ KAMENNÁ INDUSTRIA Z BYSTRÉHO³⁴

Eubomíra K a m i n s k á – Mária K o t o r o v á - J e n č o v á

Bystré (okr. Vranov nad Topľou), poloha B r i e ť k y, západne od obce, JV od bezmenného potoka – pravobrežného prítoku Tople, zber, epipaleolit, eneolit. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

V rokoch 1995–2005 zozbieral M. Dolinský (Bystré, č. 328) pri opakovaných zberoch na oráčine západne od obce štiepanú kamennú industriu. Poloha sa nachádza JJZ od železničnej trate. Situovaná je na svahu Beskydského predhoria vystupujúceho z nivy rieky Tople. Dlhodobu poľnohospodársky kultivovaná plocha, na ktorej sa nachádzali nálezy, zaberala plochu asi 100 x 50 m na úpätí strmšieho kopca. Nálezca udáva, že industria sa koncentrovala predovšetkým v blízkosti terénnej depresie.

Na základe technologicko-typologických charakteristík môžeme ju rozdeliť do dvoch časovo rozdielnych období – do epipaleolitu a eneolitu.

Epipaleolit

Do epipaleolitu sme zaradili sedem artefaktov. Najvýraznejším z nich je hrot s oblúkovite otupeným bokom. Na ventrálnej strane má pri hrote nesúvislú drobnú retuš a odbitie na hrotitej báze. Vyrobený je na čepeli z nepatinovaného volynského pazúrika (obr. 48: 1). Ďalším nástrojom je zlomený vrták zo svetlo hnedého rádiolaritu (obr. 48: 2). Bazálna časť zlomenej čepele s úžitkovou retušou ľavej hrany a miestnou retušou na pravej hrane je zo slabo patinovaného limnosilicitu (obr. 48: 3). Do epipaleolitickej industrie sme zaradili aj tri úštepky z patinovaného limnosilicitu a jeden z mierne patinovaného volynského pazúrika s časťou pôvodnej kôry.

³⁴ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0006/14.

Zhodnotenie epipaleolitikej štiepanej industrie nie je na východnom Slovensku dostatočné – okrem šwiderienu a okrajovo spracovaných (hlavne starých nálezov) z oblasti Spiša. Z blízkeho okolia Bystrého sú známe nálezy epipaleolitickej industrie. Zo Soli pochádzajú dva hroty typu Lyngby z obsidiánu získané pri výskume soľných prameňov v polohe Surovice (Šiška 1991). Tretí hrot typu Lyngby sa udáva z len niekoľko desiatok kilometrov vzdialenej Kamenice nad Cirochou (Bárta 1985). Z neďalekého Nižného Hrabovca (poloha I + II) pochádza neskoropaleolitická industria z rôznych surovín, obsahujúca aj artefakt s oblúkovite otupeným bokom (Kaminská 2003, 15, tab. XVI: 4). Novším nálezom je hrot s oblúkovite otupeným bokom z poľského pazúrika z Vinného (Hrehal/Kaminská 2004).

Severnejšie, v oblasti Spiša, sú epipaleolitické lokality početnejšie. Isté paralely k industrii z Bystrého sú (vzhľadom na surovinu) aj v nálezoch z Bušoviec, poloha Stredný hon. Industria, označená za epipaleolitickú, obsahuje čepele, škrabadlá, rydlá aj vrták. Popri prevládajúcom rádiolarite je vyrobená z krakovsko-jurského, čokoládového a volynského pazúrika ako aj z limnosilicitu a obsidiánu (Soják 2002, 262, obr. 6: 17–20).

Hrot s oblúkovite otupeným bokom z limnosilicitu našiel spolu s ďalšími štyrmi artefaktmi vo vrstve C v jaskyni Suchá diera pri Spišskej Teplici. Datovanie zvieracích kostí na $11\ 620 \pm 390$ BP (Gd-30 012) a $11\ 230 \pm 280$ BP (Gd-18 146) ich radí do interštádiálu alleröd (Soják/Hunka 2003, 345, 346, tab. IV: 3). Epipaleolitické artefakty z Bystrého budú pravdepodobne rovnakého veku ako nálezy z jaskyne Suchá diera.

Eneolit

Do eneolitu sme vydělili 20 štiepaných artefaktov a brúsenú sekerku. Sekerka, vyrobená z ílovito-pieskového rohovca, je poškodená. Patrí k tvarom so zúženým tylom a obojstranne zbrúseným ostrím. Spodnú stranu má hladkú, vrchnú mierne klenutú (obr. 48: 6). Sekerka nie je veľmi presným chronologickým ukazovateľom, patrí však k typu, ktorý je na Východoslovenskej nížine rozšírený koncom neolitu a začiatkom eneolitu (Šiška 1968, 120). V Čičarovciach sa podobné sekerky našli pri zbere i v objektoch a radené sú k prototiszapolgárskej fáze i k tiszapolgárskej kultúre (Kaminská 2007, 213, 217, tab. VI: 21, 25).

Štiepaná industria je z rôznych surovín. Z domácich prevláda obsidián a rádiolarit, menej limnosilicit, sivý a menilitový rohovec. K surovinám zo vzdialených oblastí patrí volynský, čokoládový a krakovsko-jurský pazúrik. Jadrá sú zastúpené dvoma kusmi, z nich jedno je mikrolitické na úštepy z obsidiánu a druhé z rádiolaritu. Jadrá mikrolitických rozmerov prevažne z rádiolaritu pochádzajú z úplne prototiszapolgárskej fázy i tiszapolgárskej kultúry z Veľkej Moľvy v Čičarovciach (Kaminská 2007, 213, 218, tab. VII: 15; VII: 5)

Úštepy tvoria najpočetnejšiu skupinu, tri sú z obsidiánu, dva z rádiolaritu a po jednom z limnosilicitu a rohovca. Čepele sa zachovali v zlomkoch, väčšinou sú to stredné a bazálne časti. Spolu je ich päť a každá je z inej suroviny: obsidiánu, limnosilicitu, rádiolaritu, krakovsko-jurského a volynského pazúrika. Z nástrojov je zachované škrabadlo s takmer rovnou hlavicou a retušovanými hranami (obr. 48: 5), driapadlo so striedavou retušou na ústepe s časťou pôvodnej kôry (obr. 48: 7), bazálna časť čepele s ventrálnou retušou ľavej hrany (obr. 48: 4). Všetky tri nástroje sú z volynského pazúrika. K nim sa pripájajú tri bazálne časti retušovaných čepelí, z ktorých dve sú z obsidiánu a jedna zo sivého rohovca.

Vysokým zastúpením volynského pazúrika i typmi nástrojov štiepaná industria ukazuje najlepšie analógie s tiszapolgárskou a jej blízkymi kultúrami. Spolu s obsidiánom, limnosilicitom a volynským pazúrikom sa aj na iných lokalitách skupiny Csöszhalom-Oborín (Egreš/Gašaj 1981, 301; Hrčel – Nad baňou – Kaminská 1987, 500) vyskytol tiež krakovsko-jurský a čokoládový pazúrik. Typ škrabadla i rovnaká hornina zodpovedá škrabadlám z Hrčela – Nad baňou (Kaminská 1987, 500, obr. 13:10, 13) či z Veľkej Moľvy v Čičarovciach (Kaminská 2007, 213, 218, tab. VI: 4, 14; VII: 18). Taktiež retušované čepele a driapadlo tvoria súčasť nálezového inventára z Hrčela-Nad baňou (Kaminská 1987, obr. 13: 3, 6, 7, 9).

Literatúra

- Bárta 1985 – J. Bárta: Klíč k slovenskému praveku? In Magazín Východoslovenských novín z 28.6.1985. Košice 1985, 3.
- Gašaj 1981 – D. Gašaj: Mladoneolitické nálezy z Egreša. Hist. Carpatica 12, 1981, 289–314.
- Hrehal/Kaminská 2004 – R. Hrehal/L. Kaminská: Štiepaná kamenná industria zo zberov vo Vinnom. AVANS 2003, 2004, 75–76.
- Kaminská 1987 – L. Kaminská: Príspevok k osídleniu Hrčela v mladej a neskej dobe kamennej. Arch. Rozhľady 39, 1987, 481–506.
- Kaminská 2003 – L. Kaminská: Úloha prírodného prostredia pri formovaní paleolitického osídlenia severného okraja Východoslovenskej nížiny. Vsl. Pravek 6, 2003, 9–43.
- Kaminská 2007 – L. Kaminská: Praveké osídlenie pieskovej duny Veľká Moľva v Čičarovciach. Slov. Arch. 55, 2007, 203–260.

- Soják 2002* – M. Soják: Osídlenie horného Spiša na sklonku staršej doby kamennej. In J. Gancarski (Ed.): Starsza i środkowa epoka kamienia w Karpatach polskich. Krosno 2002, 255–278.
- Soják/Hunka 2003* – M. Soják / J. Hunka: Paleolitické sídlisko a neskorostredoveká peňazokazecká dielňa v jaskyni Suchá diera v Spišskej Teplici. Slov. Arch. 51, 2003, 341–365.
- Šiška 1968* – S. Šiška: Tiszapolgárska kultúra na Slovensku. Slov. Arch. 16, 1968, 61–154.
- Šiška 1991* – S. Šiška: Zisťovací výskum v okolí soľných prameňoch v Soli. AVANS 1989, 1991, 98–99.

EPIPALÄOLITHISCHE UND ÄNEOLITHISCHE STEININDUSTRIE AUS BYSTRÉ. Bystré (Bez. Vranov nad Topľou), Flur Briežky, westlich des Dorfes, südöstlich des namenlosen Baches – Rechtsufer-Zufluss von Topľa, Sammeln, Epipaläolithikum, Äneolithikum. Deponierung der Funde: Vlastivedné múzeum in Hanušovce nad Topľou (Heimatmuseum).

In den Jahren 1995–2005 sammelte M. Dolinský auf dem Ackerfeld westlich des Dorfes steinerne Spaltindustrie auf. Ein Teil von ihr gehört ins Epipaläolithikum und ein Teil ins Äneolithikum.

Epipaläolithikum

Aus der Kollektion haben wir sieben Artefakte herausgetrennt. Es sind eine Spitze mit bogenförmig abgestumpfter Seite aus Volyň-Feuerstein (Abb. 48: 1), ein gebrochener Bohrer aus Radiolarit (Abb. 48: 2), teilweise retuschierte Klinge aus Limnosilizid (Abb. 48: 3) und Splitter aus Limnosilizid und Volyň-Feuerstein. Die Industrie ist analog den Funden aus der Höhle Suchá diera bei Spišská Teplica, wo die Spitze mit bogenförmig retuschierter Seite ins Interstadial alleröd (*Soják/Hunka 2003*, 346) datiert ist.

Äneolithikum

In das Äneolithikum gehören ein geschliffenes Beil und 20 Spaltartefakte. Das beschädigte Beil mit verengtem Nacken und beiderseitig abgeschliffener Schneide (Abb. 48: 6) hat Analogien in Funden aus dem Ende des Neolithikums und dem Beginn des Äneolithikums in Východoslovenská nížina (Ostslowakische Tiefebene) (*Šiška 1968*, 120; *Kaminská 2007*, 213, 217).

Die steinerne Spaltindustrie ist aus unterschiedlichen Rohstoffen hergestellt: Obsidian, Radiolarit, Limnosilizid, Hornstein, Volyň-, Schokoladen- und Krakau-Jura-Feuerstein. Sie beinhaltet zwei mikrolithische Kerne, sieben Splitter, fünf Klingen. Die Werkzeuge bilden Kratzer mit retuschierten Kanten (Abb. 48: 5), Rauhwerkzeug (Abb. 48: 7), retuschierte Klinge (Abb. 48: 4) aus Volyň-Feuerstein. Drei basale Teile der retuschierten Klingen sind aus Obsidian und Hornstein. Durch zahlreiches Vertreten des Volyň-Feuersteins sowie der Typen der Werkzeuge weist die Spaltindustrie die besten Analogien mit der Tiszapolgár – und ihr nahen Kulturen in der Východoslovenská nížina hin.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NKP NÁHROBNÍK V HERMANOVCIACH

Anton K a r a b i n o š

H e r m a n o v c e (okr. Prešov), poloha: Náhrobník. Národná kultúrna pamiatka, krypta. Datovanie: novovek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Prešov.

Začiatkom roka 2010 sa začali práce na obnove klasicistického náhrobníka, situovaného východne od r. k. kostola sv. Alžbety v Hermanovciach. Pochádza z roku 1811. Náhrobnú stavbu tvorí kruhová kamenná báza s vymurovanou kryptou a portálom na východnej strane. Na nej je vystavaná stĺpová architektúra s kupolovým zastrešením, ktorá podľa dobovej módy kopíruje antický sloh. Šesť dórskeho stĺpov nesie masívne kladie, vlys s latinským dedikačným nápisom, profilovanú rímsu a samotnú kupolu. Na architektúre ako aj na podlahe náhrobníka boli inštalované ďalšie prvky, z ktorých sa niektoré nezachovali. Pre celkové posúdenie stavu pamiatky, jej statiky a spôsobov riešenia odvlhčenia bolo potrebné vyhodnotiť násyp pod východným profilom kamennej podnože, kamenný múr krypty a základu a preskúmať a zamerať samotnú kryptu. Na mieste pred zasypaným portálom sme preto realizovali archeologickú sondáž. Sondou s rozmermi 150 x 100 cm sa odkryl zamurovaný portál krypty, múr podnože s pôvodnými omietkami, základový odskok a čiastočne aj základové murivo (obr. 52: 1). Základ stavby bol vymurovaný z lomového pieskovca kladeného na sucho a kolmo na terén. Z neho bola potom nad miernym odskokom dvíhaná kruhová báza pod uhlom asi 75°, postavená z pieskovcov položených na maltu. Pôvodne pohľadová časť bola upravená tvrdou vápennou omietkou. Zachovala sa však len pod násypom; nadzemná časť podnože bola v modernej dobe asi viackrát omietnutá cementovými nátermi. Zaklenutý portál s rozmermi 100 x 127 cm zamurovali dvakrát. Na severnej strane je od podnože cezúrou oddelený múr z kameňov a tehál kladených na maltu a na južnej strane bol otvor po ďalšom otvorení

vyplnený prevažne tehľami kladenými na hlinu. Hlinito-piesčítý násyp pred portálom obsahoval tehlovinu, kamene, fragmenty železnej trosky, malé množstvo novovekej stolovej keramiky, prevažne zeleno glazovanej, zlomky kachlíc, úlomky terčikov vitráží, skleneného pohára a zlomok hlineného korýtka strešnej krytiny. Tehly z portálu majú renesančný formát, rozmery: 24 x 16/16,5 x 5,5/6 cm. Pôvodný terén, zanášaný zrejme dlhodobo, by mal byť podľa stratigrafie na úrovni základového odskoku. Na úrovni a tesne nad úrovňou základového odskoku sme zachytili ílovitú vrstvu s úlomkami pieskovcov menších rozmerov. Íl pochádza z výkopu základu. Omietky sa našli cca 50 cm nad základovým odskokom a v rovnakej úrovni sa stráca aj archeologický materiál. Svedčí to najskôr o neskorších úpravách pamiatky a o postupnom náraste terénu. Po odstránení múru v portáli sme prišli k prieskumu krypty a zameraniu vnútorných priestorov. K nej vedie zaklenutý portál hlboký 120 cm. Hrobová komora je dlhá 290 cm, široká 200 cm a vysoká 165 cm. Uzavretá je valenou klenbou. Steny boli omietnuté hlinenými omietkami a vybielené vápnom. Vnútri sú umiestnené dve drevené truhly patriace Františkovi Péchymu († 1810) a jeho manželke Barbore († 1841), staviteľke náhrobníka. Každá z nich leží na dvoch pieskovcových trámoch s upravenými hranami (obr. 52: 2). Truhla na južnej strane patriaca Františkovi je zdobená latinským nápisom, severná informuje o pochovanej a jej statuse po maďarsky. V severnej a južnej stene krypty boli ďalej dokumentované dve vetracie okienka. Hrobová komora bola od portálu oddelená dvojdielnymi drevenými dverami zavesenými na kovaných pántoch. Do krypty sa pravdepodobne dalo vstupovať a zamurovaná mohla byť po odchode rodiny Péchy z Hermanoviec v roku 1945. Nad portálom krypty bol zachytený nápis AD 1811. Po zameraní krypty a statickom posúdení sme portál zamurovali čiastočne pôvodným materiálom, sondu zasypali a terén uviedli do pôvodného stavu.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG DES NATIONALKULTURDENKMALES NÁHROBNÍK (GRABMAL) IN HERMANOVCE. Im Rahmen der Erneuerung eines klassizistischen Grabmals in Hermanovce wurde vor dem östlichen Portal der Krypta im Jahr 2010 eine archäologische Sondierungsausgrabung realisiert. Durch die Sonde auf der östlichen Seite haben wir ein zugemauertes Portal der Krypta, eine Mauer kreisförmiger Basis und die Grundmauer freigelegt. Das Portal der Krypta wurde zweimal zugemauert, was deutliche Zäsuren in dem Mauerwerk beweisen. Auf der Vorderseite der Mauer der Grundbasis, in der die Krypta aufgebaut wurde, blieben ursprüngliche harte Kalkverputze erhalten. Die Grundmauer wurde aus Bruchsandstein, als Trockenmauerwerk, aufgebaut. Die dokumentierten Schichten wurden überwiegend von Lehm-Sand-Aufschüttung gebildet, sie beinhaltete Bruchstücke neuzeitlicher Keramik, Kacheln, ein Fragment einer Dachmulde und Glas. Das Niveau des ursprünglichen Terrains haben wir in der Höhe des Grundabsprunghes abgefangen. Die Krypta bestand aus gewölbtem Portal und einer Grabkammer selbst, die durch eine Holztür getrennt wurden. Es ist gelungen die Datierungsaufschrift AD 1811 zu ergreifen. In der Grabkammer lagen weiter zwei Holzsärgen – von František und Barbora Péchy. Nach der Vermessung der Räumlichkeiten der Krypta und der äußeren Beziehungen wurde das Portal wiederholt zugemauert und das Terrain in den ursprünglichen Zustand gebracht.

EPIPALEOLITICKÝ NÁLEZ Z HERMANOVIEC

Anton K a r a b i n o š – Adriána V o ľ a n s k á

H e r m a n o v c e (okr. Prešov), poloha Z a d n é p o l e. Náhodný nález. Datovanie: epipaleolit. Uloženie nálezu: Krajský pamiatkový úrad, Košice – pracovisko Spišská Nová Ves so sídlom v Levoči.

K náhodnému nálezu rádiolaritovej čepielky došlo v polohe Zadné pole počas vyhotovovania fotografickej dokumentácie výhľadov na r. k . kostol v Hermanovciach. Poloha je situovaná severovýchodne od intravilánu obce, medzi štátnou cestou smer Hermanovce – Jarovnice a kótou 525. Územie je intenzívne poľnohospodársky využívané.

Artefakt pochádza z dvojpodstavového jadra z červenohnedého rádiolaritu so zelenými žilkami. Na dorzálnej strane je retušovaný po celom obvode, na strane ventrálnej je miestna retuš. Rozmery: 2,7 cm, 0,7 cm, 0,3 cm (obr. 53). Zdroje rádiolaritu sa vyskytujú v toku Torysy, odkiaľ mohla byť surovina prinesená.

Nález je ojedinelý. Najbližšie epipaleolitické artefakty dokumentoval okrem iných M. Soják na Spiši (*Valde-Nowak/Soják/Wąs 2007*). Epipaleolitické nálezy (Batizovce, Krížová Ves, Lučivná, Smižany, Spišská Stará Ves, Svit a ďalšie) sú zatiaľ kultúrne neurčené (*Soják, 2009, 10*).

Osamotenosť hermanovského nálezu je v tomto prípade daná hlavne nízkou intenzitou výskumov a prospekcie terénu.

Literatúra

Valde-Nowak/Soják/Wąs, 2007 – P. Valde-Nowak/M. Soják/M. Wąs: On the problems of late Paleolithic settlement in northern Slovakia. Example od Stará Lubovňa site. *Slov. Arch.* 55, 2007, 1–22.
Soják 2009 – M. Soják: Spiš v predhistorickej dobe. Príspevok k novším archeologickým nálezom. Z minulosti Spiša XVII, 2009, 7–26.

EPIPALÄOLITHISCHER FUND AUS HERMANOVCE. Hermanovce (Bez. Prešov), Flur Zadné pole. Zufälliger Fund. **Datierung: Epipaläolithikum. Deponierung des Fundes: Krajský pamiatkový úrad (Kreisdenkmalamt), Košice – Arbeitsstelle Spišská Nová Ves mit Sitz in Levoča.**

Die Flur Zadné pole ist nordöstlich des Gemeindegebietes des Dorfes situiert. Der Fund ist aus einem Doppelgrundflächenkern aus rotbraunem Radiolarit mit grünen Adern und mit einer Retusche. Außer den epipaläolithischen Fundstellen in der Zips kennen wir zu dem Fund keine näheren Analogien, was vor allem durch den gegenwärtigen Stand der Forschung gegeben ist.

NÁLEZ ŠKRABADLA Z MEDZIAN

Anton Karabinoš – Adriána Voľanská

Medzany (okr. Prešov), poloha: Bodorovec. Náhodný nález. Datovanie: mladý paleolit. Uloženie nálezu: Krajský pamiatkový úrad, Košice – pracovisko Spišská Nová Ves so sídlom v Levoči.

Škrabadlo sme našli nad jedným z pravých prítokov Torysy, Paťovského potoka, juhozápadne od jeho toku v uvedenej polohe.

Opis nálezu: Úštepové škrabadlo s pravostrannou šikmou retušou na dorzálnnej strane a nevýraznou perličkovou retušou na termináli ventrálnej strany. Surovina: Rohovec. Vzhľadom na blízkosť medzianskej mladopaleolitickej stanice Kamenec-Na hore (*Derfiňák/Karabinoš/Vizdal, 2009*) je možné zaradiť nález do uvedeného obdobia. Rozmery: 2,3 cm, 3,0 cm, 0,9 cm (obr. 54).

Literatúra

Derfiňák/Karabinoš/Vizdal 2009 – P. Derfiňák/A. Karabinoš/M. Vizdal: Mladopaleolitické stanice v Medzanoch. *AVANS* 2007, 2009, 59–61.

FUND EINES KRATZERS AUS MEDZANY. Medzany (Bez. Prešov), Flur Bodorovec. Zufälliger Fund. Ohne Datierung. Deponierung des Fundes: Krajský pamiatkový úrad (Kreisdenkmalamt), Košice – Arbeitsstelle Spišská Nová Ves mit Sitz in Levoča.

Den Splitter-Kratzer aus Hornstein haben wir am Hang von Paťovský potok (Paťovský-Bach), südwestlich von seinem Lauf, festgestellt. Auf der Dorsalseite hat er eine rechtsseitige schräge Retusche, auf der ventralen eine Perlretusche. Das Artefakt kann hinsichtlich der nahen jungpaläolithischen Funde aus der Flur Kamenec-Na hore in dieselbe Zeit eingereiht werden.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V LASKÁRI

Daniel Kendra – Martin Furman

Laskár (okr. Martin) poloha „Proti breze“, sídlisko, pravek, Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Etnografické múzeum, Martin

Výstavbu zemného káblového vedenia pre budúcu individuálnu bytovú výstavbu v kat. úz. obce Laskár, poloha „Proti breze“ KPÚ Žilina podmienil vo svojom záväznom stanovisku obhliadkou počas výkopových prác. Počas obhliadky vykopaných rýh pre osadenie kabeláže boli na dvoch miestach v juhovýchodnej časti stavby zachytené archeologické objekty. Vo vzdialenosti približne 100 m smerom na juh od hlavnej cesty smerujúcej do obce bol v profile výkopu zistený narušený zahĺbený archeologický objekt, z ktorého po hrubom začistení vychádzal drobný črepový materiál, mazanica a uhlíky. Severným smerom, bližšie pri hlavnej ceste bola v profile čitateľná čierno sfarbená vrstva s početnými uhlíkmi, bez prítomnosti archeologických nálezov. Žiaden iný archeologický objekt, prípadne vrstva na obnaženom úseku neboli zachytené.

Vzhľadom k pozitívnym zisteniam, KPÚ podal bezodkladne podnet na príslušný stavebný úrad na zabezpečenie zistených archeologických objektov.

Záchranný archeologický výskum realizovala spoločnosť SAHI, o.z. na základe podnetu KPÚ Žilina formou dokumentácie zistených narušených archeologických objektov. Zahĺbený objekt, označený ako obj. 1, bol porušený ryhou a teda viditeľný v obidvoch profiloch výkopu. Rozšírením ryhy na strane západného profilu, na ktorom bol objekt jasne čitateľný, sa podarilo zachytiť jeho kruhový pôdorys. Výplň objektu pozostávala z veľkého množstva uhlíkov a drobných kúskov mazanice, ktorej kvalita prepálenia bola rôzna – od červenej až po svetložltú farbu. Pomerne malé množstvo fragmentov úžitkovej keramiky (8 ks), ktoré boli súčasťou objektu, s výraznou anorganickou prímiesou bez akejkoľvek výzdoby, umožňujú len široké zaradenie do praveku, prípadne včasnej doby dejinnej. Približne vo vzdialenosti meter južne od objektu 1 bola v západnom profile zachytená časť zrnotierky, nachádzajúca sa na rozhraní ornice a podložia. Nie je vylúčené, že pôvodne bol fragment zrnotierky súčasťou objektu a poľnohospodárskou činnosťou bol odoraný z jeho vrchnej časti. Objekt 2, zachytený vo východnom profile, približne 25 m od hlavnej cesty, tvorila len vrstva drobných uhlíkov, v hĺbke 60 cm od úrovne terénu. Zle črtajúci sa tvar vrstvy nebolo možné zachytiť ani po začistení profilu. V bezprostrednom okolí ani pri začisťovaní objektu nebol nájdený žiaden archeologický artefakt.

Povrchovým zberom v okolí objektu 1 sa našiel redukčne vypálený fragment dna nádoby s olivovozeleňou vnútornou glazúrou, rámcovo datovaný na koniec stredoveku, resp. začiatok novoveku.

Záchranným archeologickým výskumom sa podarilo doložiť sídliskový objekt, ktorý by mohol patriť nositeľom lužickej kultúry, prípadne neskoršej, púchovskej kultúry. Spresnenie datovania a nové poznatky o doposiaľ neznámej archeologickej lokalite môže priniesť záchranný archeologický výskum na budúcich prístupových komunikáciách a rodinných domoch.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSAusGRABUNG IN LASKÁR. Laskár (Bez. Martin), Flur „Proti breze“, Siedlung, Urzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Ethnographisches Museum, Martin.

Durch die Besichtigung von Krajský pamiatkový úrad (Kreisdenkmalamt) Žilina wurden auf der Flur „Proti breze“ im Katastralgebiet der Gemeinde Laskár archäologische Objekte festgestellt. Anhand des Anlasses vom Kreisdenkmalamt Žilina realisierte die Gesellschaft SAHI, o.z. (Bürgerbund) auf den Stellen von archäologischen Funden eine archäologische Rettungsausgrabung. Durch die Ausgrabung ist es gelungen ein Siedlungsobjekt zu belegen, das den Trägern der Lausitzer-Kultur, bzw. der späteren Púchov-Kultur gehören konnte. Eine Präzisierung der Datierung und neue Kenntnisse über einer bisher unbekannt archäologischen Lokalität kann eine archäologische Rettungsausgrabung auf den künftigen Zugangskommunikationen und Familienhäusern bringen.

VÝSKUM EXTERIÉRU KOSTOLA SV. MICHALA V CHMEĽOVCI

Mária K o t o r o v á - J e n č o v á

Chmeľovec (okr. Prešov), intravilán obce, sídliskové stopy z neskorkej doby bronzovej, areál stredovekého kostola, prikostolný cintorín; predstihový výskum v súvislosti so zámerom odvlhčenia stavby; neskorá doba bronzová, stredovek/novovek. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Priestor patrí do celku Nízkych Beskyd. Obec leží na juhozápadnom okraji Beskydského predhoria. Nadmorská výška 348 m.

Chmeľovec je stará stredoveká obec. Až do roku 1927 sa oficiálne nazývala Komloš. Pod týmto názvom (Cumlous) sa vyskytuje aj v písomnostiach z 13.–16. stor. Písomná správa z roku 1251, v ktorej kráľ Belo IV. povýšil Germana, žijúceho už pred uvedeným rokom v Komloši, a jeho bratov Renalda a Iwuda do stavu jobagionov kráľa Štefana, je najstaršou správou o obci (*Uličný* 1990, 106). Potvrdenie privilégii nachádzame v listine kráľa Štefana z roku 1264 (*Varsik* 1977, 261). Z toho je zrejme, že obec Chmeľovec (Komloš) jestvovala už v prvej polovici 13. stor. Historici predpokladajú založenie obce v 11.–12. stor. (*Uličný* 1990, 106).

Zo staršieho osídlenia sa tu evidovala iba neistá poloha so signálmi osídlenia v mladšej dobe bronzovej a včasnóm stredoveku (*Blahuta* 1960). V chotári obce sa eviduje tiež zaniknutá stredoveká dedina Mlynská zo 14.–15. stor., na ktorú poukazuje aj živý chotárný názov medzi Chmeľovcom a Nemcovcami (*Uličný* 1990, 201).

Vo vzťahu k hodnotenému výskumu je najdôležitejšia skutočnosť, že kostol, extravilán ktorého sa skúmal, je podľa architektonických znakov románsky a jeho výstavba sa podľa slohových znakov predpokladá v 1. polovici 13. stor. Iniciátorom výstavby kostola by v tomto prípade mohol byť kráľ (Uličný 1990, 106). B. Varsik naopak predpokladá výstavbu kostola až v druhej polovici 13. stor. Argumentuje tým, že dedina Comlous sa neuvádza medzi dedinami šarišského kráľovského majetku v listine z roku 1248, ktorou kráľ Belo IV. vymenil desiatky uvedených obcí s biskupom Lambertom. Ak by tu jestvoval kostol, podľa B. Varsika by sa určite objavil medzi týmito dedinami. Chmeľovec sa ešte v roku 1259 uvádza ako príslušnosť Šarišského hradu. Podľa toho by German z Chmeľovca a jeho bratia mohli dať vybudovať kostol najskôr koncom 50. rokov 13. stor. (Varsik 1977, 302, 313). V 30. rokoch 14. stor. pôsobil v kostole farár Lukáš. Duchovnými patrónmi kostola v tomto čase boli sv. Kozma a Damián (Uličný 1990, 106).

Archeologický výskum v exteriéri kostola, ktorý v súčasnosti patrí ECAV, bol realizovaný v rokoch 2009–2010. V dvoch sondách, situovaných v dotyku so základovým murivom zo severnej a z južnej strany, sa zistili dva oporné piliere a viacúrovňové pochovávanie na prikostolnom cintoríne. Žiaden z hrobov nemal hrobové prídavky a ani jeden z nich sa nepodarilo zachytiť v úplnosti. V druhej etape, sa v stavebnom výkope zistili nárožné oporné piliere pri JZ i SZ rohu stavby (obr. 55: 1).

V sonde I/09, situovanej pri severnej stene kostola (3 x 1,5 m) sa hneď pod povrchom zachytilo licované murivo oporného piliera (šírka muriva je 1,2 m), ktoré nie je previazané so stavbou kostola. Ide o mladší prvok vzhľadom na kostol aj na pochovávanie na prikostolnom cintoríne, ako to dosvedčujú narušené hroby. Pilier sa napája na stenu kostola do hĺbky 0,8–0,9 m, potom sa odkláňa na sever a zahĺbený je do hĺbky 1,6 m od úrovne terénu. Pod murivom piliera je tmavá kompaktná vrstva presahujúca pod základ kostola, kde potom západným smerom pokračuje sypká zemina (obr. 55: 1b).

Zistili sme minimálne 4 úrovne pochovávaní. Identifikovali sme hroby 2–5, pričom jeden detský hrob, zistený už v úrovni 0,7 m nevieme jednoznačne určiť, či ide o kostru in situ, alebo iba deštruovaný starší hrob. Všetky hroby boli orientované V-Z, s hlavou na východ. Iba jedinú hrobovú jamu (hrob 5) sa podarilo identifikovať v profile (obr. 55: 1a). Hroby sa vyskytovali v hl 1,3 m (resp. 0,7m)–2 m.

V hĺbke 2,3 m sa objavil sivý íl, považovaný pôvodne za podložie. Po začistení sme v západnej časti sondy zistili pás čierneho ílu, ktorý evokoval dojem pravekého objektu. Pri ďalšom začistení sa tento tmavý pás ukázal ako veľmi plytký (iba 0,10 m) a sterilný. Interpretujeme ho ako prírodný útvar (možno potok). Pri začistení tohto útvaru pri stene kostola sa zistila hrubá tmavá vrstva, siahajúca až do hĺbky 2,7 m, v ktorej sa našli veľmi skromné nálezy z obdobia praveku. V hĺbke 2,7 m sa zachytil svetlý íl, ktorý považujeme za jednoznačné podložie. Na jeho povrchu sme zistili uhlíky sprevádzané väčším kameňom. Na tejto úrovni sa zachytila tiež spodná voda.

Sonda II/09 bola situovaná pri južnej stene kostola, v dotyku s ňou a súčasným oporným pilierom. Rozmery 2 x 1,3 m boli dané obmedzenými možnosťami terénu.

Podobne ako v sonde I/2009 sa aj tu zistil oporný pilier, deštruovaný vo vrchných vrstvách, pravdepodobne pri stavbe chodníka alebo novších pilierov, postavených v polovici 20. stor. V hĺbke 0,8 m sa zistil hrob 1, narušený oporným pilierom. Situácia jednoznačne datuje oporný pilier ako relatívne mladší oproti pochovávaniu na cintoríne (obr. 55: 1c). Sonda sa neprehlbvala až na podložie. Pre nevyhovujúci manipulačný priestor sa upustilo od jej prehľbovania na úrovni 1 m.

Stavebná ryha investora prechádzala okolo celej stavby odhaľujúc základové murivo kostola do hĺbky 1 m. Najdôležitejším zistením je zachytenie dvoch nárožných oporných pilierov pri JZ i SZ rohu stavby. Obidva stavebné prvky dopĺňajú celkovú predstavu o dispozícii kostola (obr. 55: 2).

Výskum nepriniesol zvlášť zaujímavý mobiliár, keďže bol situovaný v extraviláne sakrálnej stavby, v priestore prikostolného cintorína. Sporadické nálezy predstavujú fragmentárnu keramiku, ktorá sa dostala do zásypov hrobov, pričom nijako časovo nesúvisí s dobou pochovávaní. Ďalšiu kategóriu predstavujú klnice z truhiel. Výnimočným nálezom je iba rekonštruovateľný hrniec, ktorý sa našiel v stavebnej ryhe pri severozápadnom nároží. Je rámcovo datovateľný do obdobia 16.–začiatku 18. stor a jeho prítomnosť pri základoch kostola evokuje interpretáciu stavebnej obetiny (obr. 55: 3). Podobnú situáciu sme zistili v areáli kostola Navštívenia Panny Márie v Kučíne, okr. Vranov n. T., kde sa v odvetrávacom rigole zistil džbán, datovaný do 16. stor. Pravdepodobne išlo tiež o stavebnú obetinu (Kotorová-Jenčová 2007a).

Výskum kostola sv. Michala v Chmeľovci prispel k spresneniu dispozície tejto jednododovej apsidálnej stavby, najmä zachytením systému dodatočne pristavaných oporných pilierov na nárožiach a na severnej i južnej stene kostola. Piliere pri stenách kostola nestoja oproti sebe, ale sú situované asymetricky. Vylúčilo sa jestvovanie južného portálu. Potvrdil sa predpokladaný prikostolný cintorín, na ktorom sa zachytilo minimálne štvorúrovňové pochovávanie.

Z hľadiska pravekých dejín mikroregiónu majú význam skromné keramické fragmenty zachytené na dne sondy I/2009, v tenkej pravekej vrstvičke. Napriek malému počtu nálezov, výskyt plochej podložky a črepu (pravdepodobne z misky) dovoľuje rámcové datovanie do neskorej doby bronzovej, prípadne do staršej doby železnej. Podobná situácia, keď sa v hĺbkach presahujúcich 2 m objavujú doklady osídlenia v dobe bronzovej, sa zistila pri výskume kostola v Žalobíne, okr. Vranov nad Topľou (*Kotorová-Jenčová 2007b*). Dokladá to, že v tomto priestore, kde sú obmedzené terénne možnosti na presuny sídlisk, je treba rátať v centrálnych polohách obcí s veľkým nárastom terénu.

Literatúra

Blahuta 1960 – F. Blahuta: Archeologický profil Šariša. *Nové Obzory* 2, 1960, 95–119.

Kotorová-Jenčová 2007a – M. Kotorová-Jenčová: Výskum v Kučine. *AVANS* 2005, 2007, 112.

Kotorová-Jenčová 2007b – M. Kotorová-Jenčová: Nová archeologická lokalita v Žalobíne. *AVANS* 2005, 2007, 112, 113.

Uličný 1990 – F. Uličný: Dejiny osídlenia Šariša. Košice 1990.

Varsík 1977 – B. Varsík: Osídlenie Košickej kotliny. III. Bratislava 1977.

AUSGRABUNG DES EXTERIEURS VON KIRCHE DES HL. MICHAEL IN CHMELOVEC. Chmeľovec (Bez. Prešov), Flur im Gemeindegebiet des Dorfes, Siedlungsspuren aus der späten Bronzezeit, Areal der mittelalterlichen Kirche, Friedhof bei der Kirche; Vorlauf-Ausgrabung im Zusammenhang mit der Absicht den Bau zu entfeuchten; späte Bronzezeit, Mittelalter/Neuzeit. Deponierung der Funde: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou (Heimattmuseum).

Das Dorf liegt am südwestlichen Rand von Beskydské predhorie, einem Teil des orthographischen Komplexes von Nízke Beskydy. Die Seehöhe ist 348 m.

Die Ausgrabung war die erste archäologische Untersuchung im Areal der Kirche, die hinsichtlich ihrer Entstehung zu den ältesten sakralen Bauten auf dem Gebiet von Šariš gehört. Sie trug zur Präzisierung der Disposition dieses einschiffigen apsisartigen Baus bei, vor allem durch Ergreifen des Systems der nachträglich zugebauten Stützpfiler in den Ecken und an der nördlichen und südlichen Seite der Kirche. Die Existenz des südlichen Portals wurde ausgeschlossen. Man bestätigte den vorausgesetzten Friedhof bei der Kirche, auf dem minimal vierstufige Beisetzung festgestellt wurde.

Durch den Fund eines rekonstruktionsfähigen Kruges an der nordwestlichen Ecke der Kirche belegt sich unserer Meinung nach eine Bauopferung, datierbar nur rahmenweise in die Periode des 16. bis Anfang des 18. Jahrhunderts, was einen Baueingriff (Reparatur) in den Bau dokumentiert.

Ein wichtiges Resultat der Ausgrabung ist das Erfassen einer Kulturschicht in Tiefe von 270 cm, bescheidene Funde aus ihr ermöglichen die Besiedlung in den Abschluss der Bronzezeit einzureihen.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU ZANIKNUTÉHO STREDOVEKÉHO KOSTOLA VO VRANOVE NAD TOPLĽOU

Mária K o t o r o v á - J e n č o v á

V r a n o v n a d T o p ľ o u (okr. Vranov nad Topľou), intravilán, Námestie slobody, predstihový výskum, areál zaniknutého kostola, stredovek, novovek, uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum, Hanušovciach nad Topľou.

Východoslovenská pahorkatina na severnom okraji Východoslovenskej roviny, povodie Tople. Nadmorská výška 130 m.

Predstihový výskum sa realizoval v súvislosti s rekonštrukčnými prácami na plynovodoch v intraviláne mesta. Stavba prebiehala aj v priestore evidovanej NKP – zaniknutého stredovekého kostola. Najstarší vranovský kostol, tzv. slovenský, bol fragmentárne zachytený v 70. rokoch v kanalizačnej ryhe (*Budinský-Krička 1975; Macák 1983*). V roku 2008 pri rekonštrukčných prácach na Námestí slobody (Mierový park) sa zistilo severozápadné nárožie kostola, v malých fragmentoch línia jeho južnej steny a viacúrovňové pochovávanie na prikostolnom cintoríne (*Kotorová-Jenčová, 2011*). V súčasnosti prebieha priečne cez loď kostola cestná komunikácia. V línii ryhy plynovodu sme očakávali zachytenie základových murív svätyne. Žiaľ, situáciu komplikovalo priestorové obmedzenie výskumu a početné novoveké stavebné zásahy do skúmaného terénu. V sondách, situovaných v tesnej blízkosti cesty sa zachytilo murivo mladšej stavby, ktorá, ako sa zdá, už rešpektovala líniu cesty. O žiadnej novovekej stavbe v tomto priestore však nemáme informácie, takže presná interpretácia tohto muriva zostáva nezodpovedaná. Zaujímavějšíe

zistenie priniesla samotná plynofikačná ryha situovaná východne od zisťovacích sond, kde sa pod deštrukciou mladších murív v hĺbke 180–200 cm od súčasnej úrovne terénu zistilo vnútorné nárožie, ktoré interpretujeme ako severovýchodné nárožie svätyne stredovekého kostola. Na krátkom úseku sa zistila šírka muriva 90 cm v SV-JZ línii. Šírku muriva v línii SZ-JV nebolo možné zistiť.

Sonda III/2010 situovaná 160 cm východne od stavebnej ryhy jednoznačne preukázala exteriér kostola. Nezistili sa tu ani náznaky hrobov (žiadny antropologický materiál). Pre spodnú vodu sa výkop ukončil v hĺbke 180 cm.

Výskum v centre Vranova nad Topľou v roku 2010 doplnil mozaiku, ktorou sa pokúšame zistiť obraz o najstaršom vranovského kostole. Nález severovýchodného vnútorného nárožia umožnilo pokročiť v rekonštrukcii pôdorysnej dispozície kostola (obr. 56). Negatívna sonda III/10 navyše dokladá, že murivá nepokračujú východným smerom. Vieme teda, že sme zistili východný uzáver svätyne.

Uvedomujeme si, že výsledok výskumu vzhľadom na jeho fragmentárnosť nie je ideálny. Stále nepoznáme presný tvar svätyne, i keď nateraz sa zdá, že s najväčšou pravdepodobnosťou išlo o pravouhlý útvar. Jednoznačne by však bolo potrebné zachytiť dispozíciu svätyne na väčšej ploche, čo však pri danostiach terénu (rušná dopravná tepna, chodníky, stromy, niekoľkonásobné ryhy inžinierskych sietí) je štandardnými archeologickými metódami v súčasnosti nemožné.

Literatúra

Budinský-Krička 1975 – V. Budinský-Krička: Nález základov stredovekej sakrálnej stavby a slovanských sídliskových objektov vo Vranove nad Topľou. AVANS 1974, 1975, 36–37.

Kotorová-Jenčová 2011 – M. Kotorová-Jenčová: Výskum v centre Vranova nad Topľou. AVANS 2008, Nitra, 2011, 135–137.

Macák 1983 – J. Macák: O najstaršom farskom kostole vo Vranove n. T. Katolícke noviny z 31. 7. 1983.

FORTSETZUNG DER AUSGRABUNG DER UNTERGANGENEN MITTELALTERLICHEN KIRCHE IN VRANOV NAD TOPLOU. Vranov nad Topľou (Bez. Vranov nad Topľou), im Gemeindegebiet, Námestie slobody (Platz der Freiheit), Vorlauf-Ausgrabung, Areal der untergangenen Kirche, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou (Heimatmuseum).

Východoslovenská pahorkatina (Ostslowakisches Hügelland) am nördlichen Rand von Východoslovenská rovina (Ostslowakische Ebene), Flussgebiet von Topľa. Die Seehöhe ist 130 m.

Die Vorlauf-Ausgrabung, realisiert im Zusammenhang mit den Rekonstruktionsarbeiten an Gasleitungen im Gemeindegebiet der Stadt, im Areal der untergegangenen mittelalterlichen Kirche, hat fragmentale, jedoch wichtige Feststellungen, die das Bild der Disposition der ältesten sakralen Architektur von Vranov ergänzen, gebracht. Das Grundmauerwerk der Kirche wurde in den 70er Jahren in einer Kanalisationsrinne ergriffen. Im Jahr 2008 stellte man die nordwestliche Ecke der Kirche, in kleinen Fragmenten die Linie ihrer südlichen Wand und eine mehrstufige Beisetzung auf dem Friedhof bei der Kirche fest. Im Jahr 2010 wurde in der Gaseinführungsrille in der Tiefe 180–200 cm von dem gegenwärtigen Niveau des Terrains eine innere Ecke des Grundmauerwerkes festgestellt, die wir als nordöstliche Ecke des Heiligtums interpretieren.

Die Sonde III/2010, situiert 160 cm östlich der Baurille, war negativ und erwies, dass es sich hier schon um das Exterieur der Kirche handelt.

Auch wenn das Resultat der Ausgrabung angesichts ihrer Bruchstückhaftigkeit nicht ideal ist und wäre notwendig die Disposition des Heiligtums auf größerer Fläche zu ergreifen, mit größter Wahrscheinlichkeit weist sie auf eine rechtwinklige Form des Heiligtums hin.

BRATISLAVSKÝ HRAD – LÍNIOVÉ VÝKOPY V AREÁLI HRADU A V JEHO OKOLÍ

Jozef K o v á č

Bratislava, časť Staré Mesto (okr. Bratislava I), západná časť PR Bratislava, NKP Bratislavský hrad, hradný vrch, Zámocká ulica č. 2, záchranný výskum, neskorá doba laténska, 9.–19. stor. Dočasné uloženie nálezov: Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava.

V súvislosti s projektom rekonštrukcie paláca Bratislavského hradu boli v období jún–august 2009 v areáli hradu a v jeho bezprostrednom okolí realizované zemné práce v podobe líniových výkopov. Ich celková dĺžka bola takmer 2300 m pri priemernej hĺbke 1 m a šírke 0,5–0,8 m. Súčasťou zemných prác

bolo aj vyhlbenie 72 výkopov pre stĺpy osvetlenia hradu. Tieto mali rozmery približne 1,5 x 1,5 m. Ich hĺbka bola závislá od terénu v mieste umiestnenia, ale väčšinou boli hlboké 1,4 až 1,6 m. V areáli hradu boli líniové výkopy realizované na viacerých polohách – horná východná terasa (rozsah 270 m, štyri výkopy pre stĺpy osvetlenia), severná terasa – východná časť (rozsah 35 m, 1 výkop pre stĺp osvetlenia), južná priekopa (rozsah 160 m), dolná južná terasa a južný svah v blízkosti Leopoldovej brány (rozsah 150 m, dva výkopy pre stĺpy osvetlenia) a dolná východná terasa – južná časť (rozsah 250 m). Výkopy boli vedené sekundárne premiešanými vrstvami, často s vysokým podielom recentného stavebného materiálu. Väčšinu zberom získaného, prevažne keramického nálezového materiálu, je možné datovať do 18. a 19. stor. Ostatné nálezy tvoria veľmi rôznorodú skupinu s datovaním od eneolitu až po 17. stor.

Líniové výkopy boli vo väčšom rozsahu realizované v bezprostrednom okolí hradu. Trasa výkopov s celkovou dĺžkou skoro 1400 m, viedla po obvode hradného areálu prevažne po vrstevniciach vo vzdialenosti od 2 do 20 m od vonkajšej strany múru opevnenia. Spolu s líniovými výkopmi bolo na svahu hradného vrchu vyhlbených aj 65 výkopov pre stĺpy osvetlenia hradu. Výkopy boli z väčšej časti vedené sekundárne premiešanými vrstvami najmä na južnej, západnej a severnej strane hradného vrchu. Jednotlivé úseky mali podobný charakter ako výkopy v areáli hradu s výrazným zastúpením keramického materiálu z 18. a 19. stor., podiel recentného materiálu bol však menší. Ďalšie nálezy je možné široko datovať od eneolitu až po 17. stor. Najlepšie zachovaný terén s pôvodným zvrstvením sa nachádzal na východnom svahu hradného vrchu. Líniový výkop v tejto časti začínal pri bašte Luginsland a pokračoval južným smerom po vrstevnici až po juhovýchodné nárožie obvodového múru hradného areálu. V časti výkopu pri bašte a v južnom úseku líniového výkopu boli zachované pôvodné vrstvy s nálezmi neskorolátenského a včasnostredovekého keramického materiálu. Líniový výkop bol v strednej časti východného svahu vedený sekundárne porušeným terénom s recentnými zásahmi. Na východnom svahu sa nachádzalo aj 12 výkopov pre stĺpy osvetlenia hradu. Pri ich hĺbení bol rovnako nájdený keramický materiál najmä z neskorolátenského a včasnostredovekého obdobia. Najvýznamnejší nález, depot poľnohospodárskeho náradia pozostávajúci zo 14 železných predmetov bol objavený v blízkosti bašty Luginsland. Nálezové okolnosti, ako aj typologický rozbor predmetov umožňujú tento depot datovať do 9. stor.

BRATISLAVAER BURG – LINIENAUSHÜBE IM AREAL DER BURG UND SEINER UMGEBUNG. Bratislava, Teil Staré Mesto (Bez. Bratislava I), westlicher Teil von Štátna mestská pamiatková rezervácia (Staatliche StadtDenkmalreservierung) Bratislava, Nationalkulturdenkmal Bratislavaer Burg, Burganhöhe, Zámocká-Str. Nr. 2, späte LaTène-Zeit, 9.–19. Jahrhundert, Rettungsausgrabung, provisorische Deponierung der Funde: Mestský ústav ochrany pamiatok Bratislava (Städtisches Institut des Denkmalschutzes). Während der Rekonstruktion der Bratislavaer Burg wurden im Areal der Burg und seiner unmittelbaren Umgebung Erdarbeiten für Bedarf eines Baues in Form von Linienauhüben und für Maste der Burgbeleuchtung realisiert. Die Gesamtlänge der Linienauhübe war fast 2300 m (850 m im Areal der Burg, 1400 m in seiner unmittelbaren Umgebung), Aushübe für Beleuchtungsmaste waren 72. Sie führten überwiegend durch die sekundär vermischten Schichten mit hohem Anteil an rezentem Baumaterial. Am wenigsten beschädigt war das Terrain außerhalb des Burgareals am östlichen Hang der Burganhöhe. Die Mehrheit des durch Sammeln gewonnenen, überwiegend keramischen Materials, ist möglich in das 18. und 19. Jahrhundert zu datieren. Andere Funde bilden eine sehr heterogene Gruppe seit dem Äneolithikum bis zum 17. Jahrhundert. Den bedeutendsten Fund stellt ein Depot eiserner Gegenstände aus der großmährischen Zeit, gefunden bei der Bastei Luginsland, dar.

BRATISLAVSKÝ HRAD – DEPOT POĽNOHOSPODÁRSKEHO NÁRADIA Z HRADNÉHO VRCHU

Jozef K o v á č

Bratislava, časť Staré Mesto (okr. Bratislava I), západná časť PR Bratislava, NKP Bratislavský hrad, hradný vrch, Zámocká ulica č. 2, záchranný výskum, neskorá doba laténska, 9.–19. stor. Dočasné uloženie nálezov Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava.

Súčasnou celkovej obnovy Bratislavského hradu, bolo aj vybudovanie nového systému osvetlenia paláca a hradného areálu. Počas realizácie líniových výkopov mimo hradného areálu v júni 2009, bol na východnom svahu hradného vrchu, objavený hromadný nález železných predmetov, datovaný na základe

analogických nálezov do 9. stor., pravdepodobne do jeho druhej polovice. Depot bol nájdený pri hĺbení líniového výkopu, približne 20 m južným smerom od bašty Luginsland, ktorá je súčasťou opevnenia hradného areálu. Depot sa nachádzal v hĺbke asi 90 cm od súčasného povrchu a bol uložený v priehlbni, ktorá bola vyhlbená do tmavohnedej zeminy. Predmety boli uložené vo viacerých úrovniach na ploche asi 0,60 x 0,40 m. Pôvodná hĺbka jamy sa nedala zistiť, pretože svažité terén prešiel ešte aj v nedávnom období výraznými úpravami. Po objavení prvých predmetov sa pristúpilo k presnej lokalizácii depotu a zisťoval sa jeho rozsah pomocou detektoru kovov. Následne prebehlo jeho postupné odkrývanie a dokumentovanie nálezovej situácie. Po zdokumentovaní boli predmety vyzdvihnuté. Práce museli byť realizované rýchlo, nakoľko sa tento nález nachádzal už mimo stráženého hradného areálu a bol verejne dostupný a na frekventovanom mieste.

Hromadný nález pozostával zo 14 pomerne dobre zachovaných železných predmetov. Jeho súčasťou bolo krojidló, radlica, päť kosákov, tri sekery, dve kosy, motyka a motyčkovitý nástroj. V neúplnom stave sú tri kosáky, nakoľko boli zasiahnuté pri hĺbení líniového výkopu. Ich chýbajúce časti sa nepodarilo nájsť. Ostatné predmety sa zachovali v úplnom stave. Najrozmernejší nález predstavuje rovné krojidló s masívnou násadou a výrazným prechodom do čepele. Ďalším predmetom v depote, ktorý bol rovnako súčasťou orného zariadenia, je symetrická, listovitá radlica s dobre vyvinutými ramienkami. Poľnohospodárske náradie je zastúpené dvomi tzv. krátkymi kosami s rovnou čepelou, piatimi kosákmi s odsadenou rukoväťou a motykou s oblúkovitými ostňami pri násadnom otvore a krátkym tupým tylom. Podobný je aj motyčkovitý nástroj s tuľajkou vykovanou z prehnutých lalokov. Funkcia tohto predmetu je otázna (drevoobrábaci nástroj, otká). Výraznú zložku depotu tvoria tri sekery. Dve z nich sú masívne sekery úzkeho tvaru bez predĺženého tylu, nemajú pri násadnom otvore ostne a otvor pre násadu je približne trojuholníkového tvaru. Tretia, menšia sekera je tzv. moravská bradatica bez predĺženého tyla a bez ostňov pri kruhovom násadnom otvore. Predmety ležali na sebe vo viacerých úrovniach, pričom na najnižšej úrovni sa nachádzalo rozmerné krojidló, motyčkovitý nástroj s tuľajkou a úzka masívna sekera. Na najvyššej úrovni sa nachádzala skupina piatich kosákov.

Ohľadom datovania tohto súboru, je možné konštatovať, že svojím zložením patrí do skupiny depotov z veľkomoravského obdobia. Analogické predmety sú obsahom viacerých hromadných nálezov z územia Slovenska a Moravy. Takými sú napríklad depoty z Mikulčíc, zo slovenských nálezov sú to depoty zo Zádielu, Žitavskej Tôňe, Žabokrekov a Vršateckého Podhradia. Dôvod uloženia tohto súboru ostáva prirodzene neznámy, je ale možné predpokladať, že ide s najväčšou pravdepodobnosťou o predmety ukryté v nepokojných časoch, ku ktorých vyzdvihnutiu už nedošlo.

BRATISLAVAER BURG – DEPOT LANDWIRTSCHAFTLICHER GERÄTE VON DER BURGANHÖHE. Bratislava, Teil Staré Mesto (Bez. Bratislava I), westlicher Teil von Pamiatková rezervácia Bratislava (Denkmalreservierung), Nationalkulturdenkmal Bratislavaer Burg, Burganhöhe, Zámocká-Str. Nr. 2, Schwerpunktzeit: frühes Mittelalter, Rettungsausgrabung, provisorische Deponierung der Funde: Mestský ústav ochrany pamiatok Bratislava (Städtisches Institut des Denkmalschutzes).

Während der Realisation der Linienaushebung außerhalb des Burgareals im Juni 2009 wurde auf dem östlichen Abhang der Burganhöhe ein Depot eiserner Gegenstände, datiert in das 9. Jahrhundert, wahrscheinlich in seine zweite Hälfte, gefunden. Der Hortfund bestand aus 14 eisernen Gegenständen und wurde bei Ausschachtung des Linienaushubes, ungefähr 20 m in südlicher Richtung von der Bastei Luginsland, gefunden. Seinen Bestandteil bildeten ein Sech, ein Pflugeisen, fünf Sichel, drei Äxte, zwei Sensen, eine Hacke und ein hackeartiges Gerät.

NÁLEZ BRONZOVEJ SEKERY Z TERCHOVEJ

Lucia K r i š k o v á

T e r c h o v á (okr. Žilina), extravilán, poloha Ú b o č, ojedinelý nález. Stredná doba bronzová. Uloženie nálezu: Považské múzeum, Žilina.

Na jar roku 2010 múzeum získalo bronzovú sekerku od p. Markuša z Terchovej. Sekerka sa dá zaradiť do staršej fázy strednej doby bronzovej. Nález pochádza z extravilánu zo svahu kopca Úboč, od posledných domov Terchovej cca 500 m, nad kostolom. Plocha je to zatrávená, už teraz neoraná. Jedná sa o ojedinelý nález.

Opis predmetu

Bronzová sekerka (obr. 57) je bez tuľajky s lalokmi. Po oboch stranách 5,6 cm od ostria sa od stredu tiahne výrez na porisko smerom ku krajom sekerky, končí 3,2 cm od konca sekerky. Porisko sa vysekalo smerom do stredu a nasadilo na sekerku. Ostrie je mierne rozšírené od tela sekerky. Sekerka je na oboch stranách mierne poškodená ošúchaním. Je nezdobená.

Rozmery: dĺžka 14,2 cm, šírka ostria 3,2 cm, šírka najširšej časti tela 3,4 cm, hrúbka 2,8 cm.

Analogicky sa dá prirovnať v sekere z Ostrej skaly nad Vyšným Kubínom (Čaplovič 1987, 43, 44) a k sekere s neznámym miestom nález, uvedenej v sumári sekier od Novotnej. (Novotná 1970, Taf. XI: 220).

Literatúra

Novotná 1970 – M. Novotná: Die Äxte und Beile in der Slowakei. Mníchov 1970.

Čaplovič 1987 – P. Čaplovič: Orava v praveku, vo včasnej dobe dejinnej a na začiatku stredoveku. Martin 1987.

FUND EINER BRONZEAXT AUS TERCHOVÁ. Terchová (Bez. Žilina), außerhalb der Gemeinde, Flur na Úboči, Einzelfund. Mittlere Bronzezeit. Deponierung des Fundes: Považské múzeum in Žilina.

Von der Ortschaft Terchová, außerhalb der Gemeinde vom Abhang des Hügels Úboč, stammt der Fund einer Bronzeaxt. Da es sich um einen Einzelfund handelt, ist die Axt anhand Analogien in die ältere Phase der mittleren Bronzezeit BB1, BB2/BC1 datiert.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM POČAS REKONŠTRUKCIE VODOVODU V PODOLÍNCI

Marta K u č e r o v á

Podolínec (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, stredovek, novovek, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku.

V čase od septembra 2009 do apríla 2010 sa uskutočnil záchranný archeologický výskum na území stavby „Podolínec – rekonštrukcia vodovodu v pamiatkovej rezervácii Podolínec“, v k. ú. Podolínec. Spôsob vykonávania výskumu spočíval v sledovaní výkopových prác v trase predmetnej stavby a následnej dokumentácie zachytených nehnuteľných nálezov a vyzdvihnutia hnutelných nálezov. Na vybraných úsekoch bola realizovaná ručne kopaná sondáž s dokumentáciou odkrytých situácií na začistených profiloch sond.

Výskum mal okrem sledovania stratigrafického vývoja územia na Mariánskom námestí, Kláštornej a Letnej ulice, za úlohu zachytiť priebeh hradieb v priestore ul. Baštovej.

Výkopové práce prebiehali v telese cestných komunikácií. Vodovod bol riešený tak, aby sledoval čo najvernejšie trasu starého vodovodného potrubia a na niektorých miestach boli výkopy realizované priamo v trase starého vodovodného potrubia. Na prevažnej časti komunikácií sa výkopy dotýkali, resp. pretínali iné inžinierske siete.

V profiloch výkopov bolo možné pod úroveň súčasnej vozovky sledovať pôvodnú úroveň povrchu komunikácie v podobe vrstvy okruhliakov. Podložie sa nachádzalo na väčšine miest plytko pod súčasným povrchom – v hĺbke 0,4–0,5 m.

Na Mariánskom námestí boli vytýčené štyri sondy. Sonda I s rozmermi 1,3 x 1,4 m sa nachádzala v severnej časti námestia, severne od hlavnej cesty. Pod spevneným povrchom sa tu nachádzala planírka s pozostatkami okruhliakovej dlažby. Pod ňou ležali ďalšie vrstvy s novovekým materiálom obsahujúce nálezy keramiky, železných predmetov, kováčskej trosky a zvieracích kostí. Uvedené vrstvy ležali na 18 cm hrubej vrstve sypkého travertínu, ktorá pokrývala rašelinovú vrstvu s premenlivou hrúbkou obsahujúcou drobné úlomky dreva a ojedinelo zvieracie kosti. Rašelinová vrstva ležala na sterilnom podloží. Dôležité bolo zistenie, že na rašelinovej vrstve ležala tenká tmavosivá vrstvička, na povrchu ktorej sa našiel stredoveký okrajový črep z 13. stor. Podložie sa v tejto časti nachádzalo v hĺbke 1,1 m.

Sonda II bola situovaná na východnom nároží námestia pri funkčnej studni v blízkosti areálu katolíckeho kostola. Jej rozmery dosiahli 1,8 x 1 m, pričom dlhšou osou bola situovaná v trase výkopu. Pod spevneným povrchom sa nachádzala hrubá vrstva planírky (0,4 m) s riečnymi okruhliakmi a stavebným odpadom. Pod ňou bol čierny íl (0,2 m) ležiaci na tenkej vrstve tmavo-sivohnedého ílu, pod ktorou sa nachádzala vrstva zvetraného pieskovca. Na severozápadnej strane bol v profile zreteľný výkop s množstvom okruhliakov a kameňov a keramického materiálu z novoveku. Táto jama čiastočne pokrývala

jamu 1 v hĺbke 0,6–1 m vyplnenú čierny ílom, v ktorej sa našiel jeden stredoveký črep v hĺbke 0,7–0,8 m s náznakom vlnkovkovej výzdoby.

Na juhovýchodnej strane námestia v mieste, kde sa v blízkosti renesančnej zvonice v profiloch nad podložíom v hĺbke 0,6 m a pod vrstvou okruhliakovej dlažby nachádzala 2 m dlhá šošovkovitá vrstva nezotletého dreva, kováčskej trosky a zvieracích kostí, bola vytýčená ďalšia sonda III. Jej rozmery: 1,6 x 1 m. Zistilo sa, že vrstva obsahuje novoveký črepový materiál.

Sonda IV na juhozápadnej strane námestia bola situovaná pred objektom radnice – bývalého podolínskeho mestského hradu. Dĺžka výkopu dosiahla 5,7 m a jeho šírka 1,6 m. V severozápadnej časti sondy bol terén narušený rozsiahlym recentným výkopom. Zo zásypovej vrstvy, ktorá tu pokrývala pravdepodobne úroveň pôvodnej pochôdzky a stále obsahovala aj dlažobné kocky, pochádzajú nálezy novovekej keramiky, trosky a zvieracích kostí. V hĺbke 0,6 m ležala na podloží vrstva sivého ílu, v ktorej boli miestami vtlačené okruhliaky. Aj na tejto úrovni sa nachádzali vyššie zmienené nálezy, vynikali veľké troskové koláče, vtlačené do ílovitej vrstvy a kúsky nezotletého dreva. Na tejto úrovni boli sledovateľné pozostatky murív v juhozápadnom a juhovýchodnom profile sondy. Išlo o výrazne narušené 0,6 m široké základové a nadzákladové murivá z drobnejšieho lomového pieskovcového kameňa spájaného vápennou maltou, základová časť bola vybudovaná z okruhliakov.

Na ulici Baštová bola v blízkosti jej juhovýchodného vyústenia do námestia vytýčená sonda V, kde sa revidoval priebeh mestského opevnenia. Smerovala priečne na predpokladaný priebeh múru mestského opevnenia. Jej rozmery boli 3 x 1,2 m. V hĺbke 0,3 m sa na celej ploche sondy objavila kamenná deštrukcia. Po odstránení deštruovanej časti muriva sa nakoniec podarilo odkryť základové murivo mestského opevnenia v celej jeho šírke dosahujúcej 2 m. Na juhozápadnej strane bolo čiastočne prekryté vrstvou obsahujúcou uhlíky, ktorá prekryvala aj povrch terénu mimo hradby. Pod uhlíkovou vrstvou ležala sivá piesčitá vrstva s hrúbkou 0,1 m, pod ktorou sa nachádzalo intaktné podložie. Na severovýchodnej strane hradobného múru sa prakticky hneď pod sufovým zásypom nachádzalo intaktné podložie. Zo všetkých zmienených vrstiev pochádza novoveký materiál v podobe zlomkov keramiky a železných predmetov.

V mieste križovatky ulice Jána Smreka a Baštovej sa v juhovýchodnom profile výkopu zachytila časť kamenného muriva z lomového pieskovcového kameňa kladeného na sucho. Uvedené murivo bolo začistené a zdokumentované. Jeho pokračovanie severozápadným smerom bolo narušené starým výkopom pre vodovodné potrubie. Hrúbka muriva dosahovala 0,90–1,0 m, pričom na severovýchodnej strane bola zreteľná jeho líčna strana. Murivo bolo zapustené do ílovitého podložia do hĺbky 1 m. Nad murivom sa tiahla nevýrazná vrstva sivého ílu (0,08 m hrubá) s pozostatkami okruhliakovej dlažby. Murivo môže byť pozostatkom parkánového múru mestského opevnenia.

Vo vzdialenosti 10 m od tohto muriva na Baštovej ulici presekol výkop kamennú deštrukciu sledovateľnú v profile. V mieste uvedenej deštrukcie došlo k havárii na vodovodnej prípojke a ďalšie výskumné práce neboli možné. Deštrukcia sa tiahla v šírke 3 m do hĺbky 1,20 m od povrchu vozovky. Možno predpokladať, že ide o pozostatky mestskej hradby.

Sonda VI bola vytýčená priečne cez ulicu Baštovú v jej severovýchodnej časti pred samostatne stojacim domom č. 20. Sonda mala rozmery 3 x 1,5 m. V sonde sa podarilo odkryť pozostatky pravdepodobne pôvodnej úrovne pochôdzky z 19. stor. Plocha sondy bola narušená staršími inžinierskymi sieťami, ktoré pretínali jamu s novovekými nálezmi.

V mieste predpokladaného prechodu hradby zo zastavanej plochy do Baštovej ulice bola na základe zistenia deštrukcie kamenného muriva v profile výkopu vytýčená sonda VII. Deštrukcia kamenného muriva z lomového pieskovcového kameňa premiešaného s vápennou maltou, niekedy kusmi vypáleného travertínu sa nachádzala na celej ploche sondy od hĺbky 0,6 m. Nepodarilo sa však zachytiť nedeštruované kamenné murivo. Deštrukcia muriva pokračovala až do hĺbky 1,2 m, kde pod ňou ležala vrstva okruhliakov v riečnom štrku, v ktorom sa medzi okruhliakmi nachádzali nálezy železných predmetov. Aj z vrstvy deštrukcie pochádzajú nálezy železných predmetov a novovekej keramiky – zlomkov nádob a kachlíc. Aj keď sa nepodarilo odkryť pozostatky kompaktného muriva, je zrejmé, že ide o deštruované murivo mestskej hradby.

RETTUNGSAusGRABUNG WÄHREND DER REKONSTRUKTION DER WASSERLEITUNG IN PODOLÍNEC. Podolíneec (Bez. Stará Ľubovňa), im Gemeindegebiet, Mittelalter, Neuzeit, Rettungsausgrabung. Deponierung der Funde: Múzeum in Kežmarok.

In der Zeit von September 2009 bis April 2010 fand eine archäologische Rettungsausgrabung auf dem Gelände des Baus von „Podolíneec – Rekonstruktion der Wasserleitung in dem Denkmalschutzgebiet

Podolíneč“, im Katastralgebiet Podolíneč. Die Form der Forschung lag im Verfolgen der Aushubarbeiten auf der Trasse des gegebenen Baus und der darauffolgenden Dokumentation der festgestellten immobilen Funde und des Aufhebens der mobilen Funde. Auf gewählten Abschnitten wurden Sonden ausgegraben und die freigemachten Situationen auf gesäuberten Profilen dokumentiert. Die Ausgrabung sollte außer dem Verfolgen der stratigraphischen Entwicklung des Gebietes auch den Verlauf der Schanze im Raum der Baštová-Str. ergreifen.

Die Aushubarbeiten liefen in den Straßenkommunikationen. Die Wasserleitung wurde so eingerichtet, um die Trasse der alten Wasserleitung am treuesten zu verfolgen und an einigen Stellen wurden die Aushubarbeiten direkt in der Trasse der alten Wasserleitung realisiert. Auf überwiegendem Teil der Kommunikationen berührten, bzw. durchkreuzten die Aushübe andere Ingenieursnetze. In den Profilen der Aushübe konnte man unter dem Niveau der gegenwärtigen Fahrbahndecke das ursprüngliche Niveau der Oberfläche der Kommunikation in Form einer Schicht von Kieselsteinen verfolgen. Die Unterbettung befand sich auf der Mehrheit der Stellen flach unter der gegenwärtigen Oberfläche – in der Tiefe von 0,4 bis 0,5 m. Auf Mariánske námestie (Marien-Platz) wurden vier Sonden trassiert. In der Sonde I und II im östlichen Teil des Platzes ist es gelungen unter mehreren neuzeitlichen Schichten das Niveau mit mittelalterlichen Funden (Keramik aus dem 13. Jahrhundert) freizulegen. In der Sonde III im südlichen Teil des Platzes wurde eine linsenförmige Schicht von unverfaultem Holz, Schmiedeschlacke und Tierknochen mit neuzeitlichem Scherbenmaterial freigelegt.

In der Sonde IV an der südwestlichen Seite des Platzes, vor dem Objekt der einstigen Stadtburg von Podolíneč, wurden Reste stark beschädigten neuzeitlichen Mauern verfolgt.

Auf der Baštová-Str. wurde durch die Sonden V, VI und VII der Lauf der städtischen Befestigung überprüft. Nur in der Sonde V ist es gelungen ihn zu ergreifen.

An der Stelle der Kreuzung der Ján Smrek-Str. und Baštová-Str. hat man im südöstlichen Profil des Aushubes einen Teil des steinernen Mauerwerkes aus Bruchsandstein, in Form einer Trockenlegung, festgestellt. Die Dicke des Mauerwerkes erreichte 0,90–1,0 m, wobei auf der nordöstlichen Seite seine Außenseite sichtbar war. Das Mauerwerk wurde in die Löss-Unterlage in eine Tiefe von 1 m versenkt. Wir vermuten, dass es sich um Reste der Burggrabenmauer der Stadtbefestigung handelt.

In der Entfernung von 10 m von diesem Mauerwerk auf der Baštová-Straße hat der Aushub eine Destruktion der Stadtmauern durchgebrochen.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA MARIÁNSKOM NÁMESTÍ V PODOLÍNCI

Marta K u č e r o v á – Juraj M a l e c

Podolíneč (okr. Stará Lubovňa), intravilán, poloha Mariánske námestie, sídlisko, stredovek, novovek, pozostatky architektúry. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku.

V mesiacoch máj–jún 2010 uskutočnilo Múzeum v Kežmarku 1. etapu predstihového archeologického výskumu na území stavby „Regenerácia námestia Podolíneč, Mariánske námestie“, v k. ú. Podolíneč. Mesto leží v údolí rieky Poprad, na jej ľavom brehu rieky v nadmorskej výške 572 m. Archeologický výskum spočíval v predstihovej ručnej sondáži v dvoch polohách, a to v mieste predpokladaného priebehu bývalého murovaného opevnenia kostola a v mieste centrálného priestoru námestia, situovaného západne od kostola.

V prvej etape archeologického výskumu sa na zistenie priebehu staršieho murovaného oplotenia ručnou sondážou realizovalo celkovo 13 archeologických sond (sondy 1–11/010, 13–14/010), z ktorých bolo 12 situovaných vo vnútri kostolného areálu (sondy 1–11/010, 14/010) a jedna bola napojená na súčasné oplotenie z jeho vonkajšej časti (sonda 13/010). Z celkového počtu bolo staršie murované oplotenie zachytené v 11 sondách (sondy 1–8/010, 11/010, 13–14/010), na základe čoho sa zreteľne vyrysoval celý jeho priebeh. Existencia cintorínu v kostolnom areáli bola potvrdená nespočtým množstvom ľudských kostí, i keď takmer výhradne v sekundárnej polohe.

Zisťovacia sonda vedúca stredom námestia (sonda 12/010) sa tiahla od západného nárožia zvonice južným smerom. Najvýznamnejším nálezom bol objav 1,5 m hrubého múru, križujúceho sondu 12/010. Koruna múru, bola zachytená od jeho severného nárožia, v dĺžke 11,5 m, kde sa končila v jeho deštrukcii, pri ktorej bol zachovaný len najspodnejší riadok muriva.

V druhej etape výskumu počas samotných rekonštrukčných prác v novembri 2010 bol plošne odkryvaný ohradový múr kostola a v priestore západne od kostolného areálu boli plošne odkryté a dokumentované pozostatky stavby zachytenej v sonde 12/2010 (obr. 61: 2).

Na základe zdokumentovaných situácií v sondách situovaných v bezprostrednej blízkosti novšieho betónového oplotenia kostola, môžeme usúdiť, že priebeh staršieho murovaného oplotenia sa s menšími odchýlkami stotožňuje s priebehom jeho nasledovníka (obr. 61: 2). Výraznejšie rozdiely sú badateľné na južnej a juhozápadnej strane, kde je murivo situované bližšie pri kostole. Naopak na juhovýchodnej strane murivo mierne vybieha pod súčasnú ulicu, resp. chodník. Prepojenie múru so zvonnicou bolo v severnom a východnom nároží samotnej zvonice. V sonde 13/2010 bol zachytený pravdepodobný vstup do areálu kostola v podobe základov bránky. Jeho lokalizáciu potvrdzuje aj zakrytie ohradového múra kostola smerom do kostolného areálu, ktoré bolo zistené pri plošnom odkrývaní múra počas rekonštrukčných prác.

V sonde 10/2010 bol zachytený priebeh dláždenej komunikácie. Ďalšia dláždená komunikácia bola potvrdená aj v sondách 1 a 2/010.

Murovaný objekt zachytený v sonde 12/2010 a odkrytý neskôr plošne v úrovni dochovanej koruny muriva predstavuje pozostatky stavby s obdĺžnikovým pôdorysom s rozmermi 18 x 8 m s menšou obdĺžnikovitou prístavbou s rozmermi 4 x 6,5 m na juhozápadnej strane.

Samotný deštrukčný zásyp môžeme datovať do 18.–19. stor., čím sa vylučuje jeho prípadné poškodenie pri úpravách námestia v 20. stor. Na základe stratigrafie môžeme objekt s rezervou datovať do neskorého stredoveku až novoveku. V jeho deštrukcii sa našla medená minca – šiling, Ján II. Kazimír (1648–1668), mincovňa Krakov, 1609 (za odborné posúdenie ďakujem J. Hunkovi).

Stavbu, ktorej pozostatky sa odkryli pri výskume je možné sledovať na mapovom zobrazení Podolínce (Kriegsarchiv Wien BIXa677 col.06 sect.04) z druhej polovice 18. stor. (obr. 61: 1).

Stratigrafia v sonde 12/010 nám utvára obraz o jednotlivých úrovniach námestia. Archeologické nálezy spomedzi dvoch najmladších dláždených úrovní námestia, ako aj priamo z týchto vrstiev nám ich datujú do mladšieho novoveku (18.–20. stor.). Historicky zaujímavejšou je predpokladaná dlažba v hĺbke 80 cm, tvorená z množstva kameňov v utlačenej hline. Archeologické nálezy ju datujú do 15. stor., čo podporujú aj nálezy z pod ňou ležiacej kultúrnej vrstvy, datované do 13.–14. stor.

RETTUNGSAusGRABUNG AUF MARIÁNSKE NÁMESTIE IN PODOLÍNEC. Podolíneec (Bez. Stará Lubovňa), Flur Mariánske námestie (Marien-Platz), Siedlung, Mittelalter, Neuzeit, Reste der Architektur. Deponierung der Funde: Múzeum in Kežmarok.

In den Monaten Mai–Juni 2010 realisierte das Museum in Kežmarok die 1. Etappe der archäologischen Vorlaufausgrabung auf dem Gebiet des Baus von „Regeneration des Platzes Podolíneec, Mariánske námestie“, im Katastralgebiet Podolíneec. Die archäologische Ausgrabung lag in einer Vorlaufsondierung in zwei Fluren, und das an der Stelle des vorausgesetzten Verlaufes der ehemaligen gemauerten Befestigung der Kirche und an der Stelle des zentralen Raumes des Platzes, situiert westlich der Kirche.

In der ersten Etappe der archäologischen Ausgrabung wurden wegen der Feststellung des Verlaufes der älteren gemauerten Umzäunung 13 archäologische Sonden gemacht. Von der gesamten Zahl hat man die ältere gemauerte Umzäunung in 11 Sonden ergriffen, wobei auch der ursprüngliche Eingang in das Kirchenareal und der gesamte Verlauf der Umzäunungsmauer der Kirche lokalisiert wurden.

Die durch die Mitte des Platzes führende Rekognoszierungs-sonde zog von der westlichen Ecke des Glockenturms in südliche Richtung. Der bedeutendste Fund war die Freilegung einer 1,5 m dicken Mauer, die die Sonde kreuzte. Die Krone der Mauer war von seiner nördlichen Ecke in einer Länge von 11,5 m ergriffen, sie endete in seiner Destruktion, bei der nur die unterste Zeile des Mauerwerks erhalten blieb.

In der zweiten Etappe der Ausgrabung, während der eigentlichen Rekonstruktionsarbeiten im November 2010, wurde flächenmäßig die Umzäunungsmauer der Kirche freigelegt und im Raum westlich des Kirchenareals flächenmäßig Reste eines Baus bei dem Glockenturm aufgedeckt und dokumentiert. Es handelt sich um Reste eines Baus mit rechteckigem Grundriss mit Maßen 18 x 8 m mit einem kleineren rechteckigem Anbau mit Maßen 4 x 6,5 m an der südwestlichen Seite (Abb. 61: 2). Anhand der Stratigraphie ist das Objekt in das späte Mittelalter bis Neuzeit datiert. In seiner Destruktion fand man eine Münze aus dem Jahr 1609, ein Schilling des Ján II. Kazimír (1648–1668), Münzanstalt Krakau. Den Bau, dessen Reste bei der Ausgrabung freigelegt wurden, ist möglich auf der Karte von Podolíneec aus der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts (Abb. 61: 1) zu verfolgen.

Die archäologischen Funde aus den zwei jüngsten gepflasterten Ebenen des Platzes, wie auch direkt aus diesen Schichten, datieren sie in die jüngere Neuzeit (18.–20. Jahrhundert). In der Tiefe von 80 cm wurde wahrscheinlich Pflasterung, gebildet aus einer großen Menge in den Lehm gepressten Steinen, freigelegt. Die archäologischen Funde datieren sie in das 15. Jahrhundert, was auch die Funde aus der unter ihr liegender Kulturschicht, datiert in das 13.–14. Jahrhundert, unterstützen.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V POPRADE-MATEJOVCIACH

Marta Kučerová

Poprad, časť Matejovce (okr. Poprad), intravilán, sídlisko, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku.

V lete a na jeseň roku 2010 sa uskutočnil záchranný výskum na území stavby „Rozšírenie odkanalizovania Matejoviec“ v katastrálnom území Matejovce formou sledovania výkopových prác. Územie stavby sa nachádza v intraviláne obce, v širšom okolí historického jadra obce, ktoré sa rozkladá po oboch brehoch Slavkovského potoka, ľavobrežného prítoku rieky Poprad. Územie stavby bolo situované na ľavom, čiže severnom brehu potoka, vo svahu nad ním a v pôvodnej úrovni jeho nivy.

V juhovýchodnej časti stavby sa zemné práce realizovali v bezprostrednej blízkosti Slavkovského potoka. Najdlhšia línia výkopov sa nachádzala v trase rovnobežnej s Lidickou ulicou, pod jej úrovňou v obmedzenom a ťažšie prístupnom teréne. Na jej východnom okraji sa línia výkopov dotýkala starších inžinierskych sietí a v ich profile boli zreteľné zásypové vrstvy. Zemné práce sa realizovali v blízkosti individuálnej bytovej zástavby, kde prevládali provinčné a meštianske domy z 18.–19. stor. Výkopy prebiehali prevažne v geologických vrstvách s výnimkou vrchnej vrstvy recentnej navážky premenlivej hrúbky. Pod hnedou zemitou vrstvou sa nachádzala výrazná vrstva tmavosivého ílu a terén bol na niektorých miestach podmáčaný (podľa starších obyvateľov tu kedysi vyvierali pramene). V blízkosti domov sa nachádzali rôzne prípojky inžinierskych sietí. Severozápadne od evanjelického kostola, v úzkom priestore medzi zástavbou, bolo možné sledovať odpadovú jamu s popolovitou výplňou. V jame a na haldách v jej blízkosti bol nájdený novoveký črepový materiál (5 ks) z 18.–19. stor., zvieracie kosti a ojedinele železné predmety.

Už v priestore nad evanjelickým kostolom sa v profile výkopov objavili mohutné žulové balvany. Tie sa oveľa výraznejšie zachytili v severozápadnej časti tejto línie výkopov (nad katolíckym kostolom). Ide o pozostatky mlynskeho náhonu, ktorý tu existoval podľa miestnych informátorov ešte začiatkom 20. stor.

RETTUNGS- A USGRABUNG IN POPRAD-MATEJOVCE. Poprad, Teil Matejovce (Bez. Poprad), im Gemeindegebiet, Siedlung, Neuzeit. Deponierung der Funde: Múzeum in Kežmarok.

Das Areal des Baus „Erweiterung der Kanalisation von Matejovce“ befindet sich im Gemeindegebiet der Ortschaft, in breiterer Umgebung des historischen Kerns der Gemeinde, das sich auf beiden Ufern des Baches Slavkov erstreckt.

Im südöstlichen Teil des Baues wurden die Erdarbeiten in unmittelbarer Nähe des Baches Slavkov realisiert. Die längste Linie der Aushübe befand sich in der Trasse parallel mit der Lidická-Str, unter ihrem Niveau. Die Erdarbeiten wurden in der Nähe der individuellen Wohnungsbebauung, wo die Provinz- und Bürgerhäuser aus dem 18.–19. Jahrhundert überwogen haben, durchgeführt. Die Aushübe liefen meistens in den geologischen Schichten mit Ausnahme der oberen Schicht der rezenten Aufschüttung wechselhafter Dicke und Aushübe für ältere Ingenieursnetze durch. Nordwestlich der evangelischen Kirche, in einem engen Raum zwischen der Bebauung, war es möglich eine Abfallgrube mit aschenartiger Ausfüllung zu verfolgen. In der Grube und auf den Halden in ihrer Nähe fand man neuzeitliches Scherbenmaterial (5 Stücke) aus dem 18.–19. Jahrhundert.

Schon in der Linie der Aushübe über der evangelischen und der katholischen Kirche, unter der Lidice-Str. wurden Reste von Mühlenantrieb festgestellt.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM VO VEĽKEJ LOMNICI

Marta Kučerová

Veľká Lomnica (okr. Kežmarok), poloha Kucintorín, Poľná ulica 2, záchranný výskum, sídlisko, neolit?, neskorý eneolit, doba bronzová stredná, mladšia, neskorá. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku.

V rokoch 2009 až 2010 sa uskutočnil archeologický výskum na mieste pripravovanej infraštruktúry pre budúcu individuálnu bytovú výstavbu. V prvej etape sa výskum realizoval ako predstihový výskum formou archeologických zisťovacích sond. Výskum bol ukončený druhou etapou v roku 2010 pri trasovaní budúcej cestnej komunikácie a zakladaní inžinierskych sietí s cieľom doskúmať plochy, ktoré neboli odkryté pri sondážnom výskume v roku 2009.

Výskum nadviazal na záchranný výskum na trase vodovodu, ktorý viedol v rokoch 2003 a 2004 M. Soják (*Soják 2005*).

Skúmané územie stavby sa nachádza na severovýchodnom okraji obce na ľavobrežnej terase rieky Poprad. Je pokračovaním polykultúrneho sídliska v polohe Poľná ulica (*Giertylová 2001*).

Na ploche budúcej cestnej komunikácie s dĺžkou 200 m a šírkou 9 m sa (okrem objektov preskúmaných M. Sojárom v rokoch 2003, 2004) podarilo preskúmať spolu 62 sídliskových objektov. Ide o nepravidelné jamy, zásobné jamy, hliniská a v jednom prípade pravdepodobne deštrukciu samostatne stojacej pece. Výskum preukázal existenciu polykultúrneho sídliska rozkladajúceho sa na terase rieky Poprad v širšom priestore od Poľnej ulice po lokalitu Burchbrich. Počiatok osídlenia siaha do záveru eneolitu, resp. počiatku doby bronzovej, pričom nálezy štiepanej industrie umožňujú posunúť počiatky osídlenia už do obdobia neolitu (za konzultáciu ďakujem M. Sojarkovi). Osídlenie v staršej dobe bronzovej (rôzne kultúrne zásahy zo vzdialenejších oblastí Európy – hatvanská kultúra, skupina Nýirszeg-Zatin) až po rozvinutú otomanskú kultúru (15. stor. pred Kr.) je doložené na neďalekej lokalite Burchbrich. Zo sídliska v polohe Ku Cintorínu pochádza málopočetný súbor keramiky z neskorej fázy otomanskej kultúry z výskumu M. Sojára. Pravdepodobne s touto fázou osídlenia lokality súvisia ďalšie dva fragmenty pieskovcového zakriveného noža („Krummesser“), ktoré boli nájdené v bezprostrednej blízkosti plochy preskúmanej M. Sojárom, z ktorej sa takisto eviduje fragment tohto nástroja (*Soják 2005*, 180). Pilinská kultúra je zastúpená veľkým percentom nálezov keramiky. V nálezovom materiáli z obdobia mladšej doby bronzovej sa objavuje keramika lužickej kultúry, no výrazne je zastúpená keramika kyjatickej kultúry (obr. 60: 3, 5, 6). V najmladšej fáze sídliska v neskorej dobe bronzovej v nálezovom materiáli vystupujú tvary známe z hradiska na Kláštorisku-Čertovej síhote v Letanovciach (obr. 60: 9; *Miroššayová 1999*, 140, Tab. V: 14, 19) objavujúce sa v súdobom materiály zo sídlisk lužickej kultúry v povodí Dunajca v Poľsku (*Miroššayová 1999*, 140).

V nálezovom materiáli dominuje keramika (2726 ks). Záver eneolitu, resp. začiatok doby bronzovej charakterizujú fragmenty veľkých hrubostenných nádob s von vyhnutým okrajom zdobeným plastickým pásikom alebo s presekávaným okrajom a hrubo zdrsneným povrchom (obr. 59: 8; 60: 12). V keramickom súbore z doby bronzovej (obr. 59: 1–7 60: 1–12) majú prevahu hrubostenné nádoby – najmä hrnce, amfory a misy. Objavujú sa aj tenkostenné nádoby, najmä jednoduché kónické hrnčeky s uchom a hlboké misky s uchom, džbánky a zlomky tenkostenných šálok. Výzdoba je buď rytá v podobe zväzkov rýh a horizontálnych radov vrypov, alebo žliabkovaná v podobe zvislých a šikmých husto radených žliabkov, oblúkovitých žliabkov ohraničujúcich vypnulínu, širokých žliabkov na vydutí, či horizontálnych žliabkov na hrdle nádoby. Plastickú výzdobu dopĺňajú prsovité alebo jazykovité výčnelky. Ojedinelé nie je ani zdrsnovanie povrchu nádob slamovaním. Z ostatných nálezov je to nepočetná štiepaná industria z radiolaritu (2 ks), kamenné a hlinené terčíky, fragmenty hlinených závaží, mazanica a ojedinelo zvieracie kosti.

Literatúra

Giertylová 2001 – M. Giertylová: Záchranný výskum vo Veľkej Lomnici. AVANS 2000, 2001, 72 –75.

Miroššayová 1999 – E. Myroššayová: Výšinné hradisko na Kláštorisku-Čertovej síhote v Letanovciach. Slov. Arch. 47, 1999, 129–152.

Soják 2005 – M. Soják: Záchranný výskum vo Veľkej Lomnici. AVANS 2004, 180–181.

RETTUNGSAusGRABUNG IN VELKÁ LOMNICA. Veľká Lomnica (Bez. Kežmarok), Flur Ku Cintorínu (Poľná-Str. 2), Rettungsausgrabung, Siedlung, Neolithikum?, spätes Äneolithikum, mittlere, jüngere, späte Bronzezeit. Deponierung der Funde: Múzeum in Kežmarok.

In den Jahren 2009 bis 2010 fand eine archäologische Ausgrabung an der Stelle der vorgesehenen Infrastruktur für den künftigen individuellen Wohnungsbau statt. In der ersten Etappe wurde die Ausgrabung als Vorlaufausgrabung in Form von archäologischen Rekognoszierungs sonden realisiert. Die Ausgrabung endete mit der zweiten Etappe im Jahr 2010 bei der Trassierung der künftigen Straßenkommunikation und Legung der Ingenieursnetze, mit dem Ziel die Flächen, die bei der Sondierungsausgrabung im Jahr 2009 nicht freigelegt wurden, nachzuprüfen.

Die Grabung knüpfte an die Rettungsausgrabung an der Trasse der Wasserleitung, die in den Jahren 2003 und 2004 M. Soják (*Soják 2005*) leitete, an.

Auf der Fläche der künftigen Straßenkommunikation mit einer Länge von 200 m und Breite 9 m (außer den Objekten, erkundet von M. Soják in den Jahren 2003, 2004) ist es gelungen zusammen 62 Siedlungsobjekte zu erforschen. Es handelt sich um unregelmäßige Gruben, Vorratsgruben, Lehmgruben und in einem Fall

wahrscheinlich um Destruktion eines selbständig stehenden Ofens. Die Ausgrabung wies die Existenz einer polykulturellen Siedlung nach, die sich auf der Terrasse des Flusses Poprad in breiterem Raum von der Poľná-Straße bis zur Lokalität Burchbrich ausbreitete. Der Anfang der Besiedlung reicht in den Abschluss des Äneolithikums, wobei Funde der Spaltindustrie die Anfänge der Besiedlung schon in das Neolithikum zu schieben ermöglichen. Die Piliny-Kultur ist durch eine große Zahl der Keramik vertreten. Im Fundmaterial aus der Zeit der jüngeren Bronzezeit kommt die Keramik der Lausitzer-Kultur vor, jedoch markant ist die Keramik der Kyjatice-Kultur vertreten. In der jüngsten Phase der Siedlung in der späten Bronzezeit kommen im Fundmaterial Formen hervor, die vom Burgwall auf Kláštorisko-Certova sihot in Letanovce bekannt sind und im gleichzeitigen Material aus den Siedlungen der Lausitzer-Kultur im Flussgebiet von Dunajec in Polen vorkommen. Im Fundmaterial dominiert die Keramik (2726 Stücke; Abb. 59, 60). Von anderen Funden ist es nicht zahlreiche Spaltindustrie aus Radiolarit (2 Stk.), zwei Fragmente eines Sandstein-„Krummmessers“, steinerne und Tonscheiben, Fragmente von Tongewichten, Bewurf und vereinzelt Tierknochen.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V EXTERIÉRI KAŠTIEĽA V ZÁBORSKOM

Marta K u č e r o v á

Z á b o r s k é (okr. Prešov), kaštieľ, intravilán obce, novovek, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku.

V septembri až novembri 2010 sa uskutočnil záchranný archeologický výskum v exteriéri Kaštieľa v Záborskom v súvislosti so sanáciou základov kaštieľa. V prvej etape bol výskum realizovaný ako predstihové opatrenie pred začatím výkopových prác sondážnou metódou (obr. 58) po geologické podložie v polohách vytýčených na vstupnej odbornej komisii. V ďalšej etape sa výskum uskutočnil formou sledovania výkopových prác s následným preskúmaním a dokumentovaním nálezových situácií a záchrannou archeologických nálezov (obr. 58).

Kaštieľ sa nachádza v intraviláne obce na rozsiahlom pozemku. Objekt kaštieľa je murovaný, čiastočne podpivničený. Samotný kaštieľ je dvojpodlažný s hlavnou sedlovou strechou, s nárožnými vežičkami na južnej a východnej strane. Na juhozápadnej a severozápadnej strane sú fasádne murivá spevnené opornými múrmi zo 60. rokov 20. stor. Na severozápadnej strane bol k objektu pristavaný murovaný výklenok cez dve podlažia s pultovou strechou, v ktorom bol umiestnený suchý záchod. Hlavný vstup do objektu je na juhovýchodnej strane, kde sa nachádza dvojramenné vonkajšie schodisko. Druhotne vytvorený vstup je na severozápadnej strane, na juhozápad od osy fasády. Kaštieľ v Záborskom je datovaný do roku 1614, čo implikuje jeho renesančný pôvod. Podľa datovania na fasáde bol v roku 1741 barokovo prestavaný a menšie stavebné úpravy pokračovali až do polovice 20. stor.

V prvej etape výskumu boli vytýčené dve zisťovacie sondy na severozápadnej strane kaštieľa pri fasáde budovy. Obe sondy poukázali na minimálny nárast terénu v danej časti a zásypová vrstva siahajúca do hĺbky 0,4 m od úrovne terénu obsahovala len novoveké nálezy.

V sonde II sa pri základovom murive odkryl 0,3 m široký pás z troch radov tehál spájaných maltou ukončený na severozápadnej strane 0,6 m širokým pásom okruhliakov uložených v žltom íle. Predpokladáme, že išlo o trativod odvlhčujúcim murivo v tejto časti kaštieľa. Ďalšie práce v druhej etape vyplynuli z postupného odkrývania základov objektu v jednotlivých figúrach, ktoré boli základom ďalších sond.

V priestore západného nárožia (sonda III) bol odkrytý pás tehlovej klenby so šírkou 1,6 m smerujúci západo-juhozápadným smerom od nárožia budovy, ohraničený z juhozápadnej a juhovýchodnej strany neznámym kamenným murivom s premenlivou hrúbkou 0,9–1,2 m. Vzhľadom na jeho pôdorys, ktorý nebolo možné zo statických dôvodov odkryť v úplnosti, predpokladáme, že mohlo ísť o pozostatky náročnej veže. Je však zrejme, že ide o novoveké murivá.

Na severozápadnej strane (sonda IV) sa odkryla časť neznámeho muriva v priestore pred dodatočne vybudovaným vstupom do objektu. Jeho náhle ukončenie a spojitosť so základovým murivom oporného piliera, ku ktorému má nepriami vzťah poukazujú na jeho možnú opornú funkciu.

Časť objektu je podpivničená a vrstvy v profiloch mali charakter zásypu do hĺbky základových murív.

Z výkopov a sond pochádzajú ojedinelé novoveké nálezy keramiky (17.–19. stor.), skla a zvieracích kostí. Z podkrovnej časti fasády vypadnuté tehly nesú značku EV a pochádzajú z konca 19. a začiatku 20. stor., zo starej prešovskej tehliarne, ktorá sa prvýkrát spomína v roku 1855.

RETTUNGSAusGRABUNG IM EXTERIEUR DES KASTELLS IN ZÁBORSKÉ. Záborské (Bez. Prešov), Kastell, im Gemeindegebiet der Ortschaft, Neuzeit, Rettungsausgrabung. Deponierung der Funde: Múzeum in Kežmarok.

Ab September bis November 2010 fand eine archäologische Rettungsausgrabung im Exterieur des Kastells in Záborské im Zusammenhang mit der Sanierung der Fundamente des Kastells statt. In der ersten Etappe wurde die Ausgrabung als eine Vorlauf-Maßnahme vor dem Beginn der Aushubarbeiten mittels einer Sondierungsmethode realisiert. In der weiteren Etappe fand die Ausgrabung in Form einer Verfolgung der Aushubarbeiten mit darauffolgender Erkundung und Dokumentation der Fundsituationen und Rettung der archäologischen Funde statt.

In der ersten Etappe der Ausgrabung wurden zwei Erkundungs sonden auf der nordwestlichen Seite des Kastells bei der Fassade des Gebäudes trassiert. Beide Sonden wiesen auf ein minimales Anwachsen des Terrains in gegebenem Teil hin und die Zuschüttung-Schicht, reichende in die Tiefe von 0,4 m ab dem Niveau des Terrains, beinhaltete nur neuzeitliche Funde.

Die weiteren Arbeiten in der zweiten Etappe gingen aus der fortlaufenden Freilegung der Fundamente des Objektes in einzelnen Figuren, die Basis weiterer Sonden waren, hervor. Im Raum der westlichen Ecke (Sonde III) wurde ein Streifen einer Ziegelwölbung mit einer Breite von 1,6 m freigelegt, orientiert in west-südwestlicher Richtung von der Ecke des Gebäudes, begrenzt von der südwestlichen und südöstlichen Seite von einem unbekanntem Stein-Mauerwerk mit wechselhafter Dicke von 0,9–1,2 m. Mit Rücksicht auf seinen Grundriss, den man aus statischen Gründen in Vollständigkeit nicht freilegen konnte, nehmen wir an, dass es um Reste des Eckturmes gehen konnte. Es ist jedoch klar, dass es sich um neuzeitliches Mauerwerk handelt.

Auf der nordwestlichen Seite (Sonde IV) wurde ein Teil eines unbekanntem Mauerwerkes im Raum vor nachträglich erbautem Eingang ins Objekt freigelegt. Seine pressante Abschließung und Zusammenhang mit dem Fundament-Mauerwerk des Stützpfilers, zu dem es eine indirekte Beziehung hat, weisen auf seine mögliche Stützfunktion hin.

Ein Teil des Objektes ist unterkellert und die Schichten in den Profilen hatten Charakter einer Zuschüttung in die Tiefe der Fundament-Mauerwerke.

Aus den Aushüben und Sonden stammen einzelne neuzeitliche Funde der Keramik (17.–19. Jahrhundert), des Glases und der Tierknochen. Von dem Bodenteil der Fassade hinausgefallene Ziegel tragen das Zeichen EV und stammen vom Ende des 19. und Anfang des 20. Jahrhunderts aus der alten Ziegelei in Prešov, die zum ersten Mal im Jahr 1855 erwähnt wird.

LETECKÁ PROSPEKCIA NA SLOVENSKU V ROKU 2010³⁵

† Ivan K u z m a – Martin B a r t í k

V roku 2010 sme v rámci leteckej prospekcie pokračovali v systematickom vyhľadávani a dokumentovaní archeologických nálezísk na Slovensku. Uskutočnili sme však iba dva prieskumné lety v celkovom trvaní štyroch letových hodín lietadlom Cessna 172 firmy Aero Slovakia. Jednou z príčin bol mimoriadne mokrý rok. Pomohla tomu dlhotrvajúca snehová pokrývka a následné dažde, kedy zem bola značne premočená a porastové príznaky sa preto prejavili iba veľmi nevýrazne prípadne vôbec. Aj na polohách kde prakticky vždy možno niečo vidieť, neboli sledovateľné žiadne objekty. Na nové zistenia sú preto výsledky pomerne skromné. Zdokumentovali sme však niektoré zaplavené či podmosené polohy. V budúcnosti tak bude možné venovať väčšiu pozornosť „suchým“ plochám v rámci dokumentovaných zaplavených oblastí.

Dobrym príkladom sú Komjatice, poloha Stredné lúky, na ktorej v minulosti boli dokumentované dlhé domy na jednotlivých dunách. Podmäčanie tejto polohy potvrdilo predchádzajúce zistenia, keď všetky duny na ktorých sa domy nachádzali vystupovali z vody (obr. 62: 1). Podobný efekt sa prejavil i na viacerých známych lokalitách.

Dovedna bolo pri leteckej prospekcii dokumentovaných 66 lokalít a polôh, resp. objektov. Náleziská prevažne neboli overené povrchovým zberom alebo inými metódami, takže ich datovanie je pri novozistených väčšinou neznáme.

Údaje o dokumentačných snímkach sú uvádzané v poradí: názov obce, okres, poloha, dátum letu, číslo záberu, číslo mapy ZM 1: 10 000.

³⁵ Príspevok vznikol v rámci projektu: Culture – Archaeolandscapes Europe. Evidenčné číslo projektu: 2010-1486/001-001.

1. B á b (okr. Nitra), poloha P a n s k é, 9. 7. 2010, 5–8, 45-12-09, 378:185, lichobežníkový pôdorys zistený v roku 2003, nachádzajúci sa v súčasnosti z väčšej časti pod fóliovníkmi. Medzi ním a cestou na Mladý háj zistené 3 hroby s priekopou (obr. 62: 2), nedatované.
2. B a j č (okr. Komárno), poloha M e d z i k a n á l m i, 5. 6. 2010, 106–115, 45-41-09, vodou naplnené staré meandre a terénne zníženiny, približne v strede sa nachádza lokalita skúmaná v rokoch 1987–1992 (*Ruttkay 2002*) s neolitickým a včasnostredovekým osídlením (obr. 63: 1).
3. B a j č (okr. Komárno), poloha P úchod, 5. 6. 2010, 103, 45-41-13, pohľad na zaplavené nižšie položené polohy.
4. B a j č (okr. Komárno), poloha R a g o ň a, 5. 6. 2010, 104, 105, 45-41-09, pohľad na rozsiahlo zaplavené nižšie položené polohy.
5. B á n o v (okr. Nové Zámky), poloha K a p u s t n i c e z a N i t r o u, 5. 6. 2010, 120, 45-23-19, pohľad na rozsiahlo zaplavené nižšie položené polohy.
6. B á n o v (okr. Nové Zámky), poloha P r o s t r e d n é, 5. 6. 2010, 121, 45-23-19, pohľad na rozsiahlo zaplavené nižšie položené polohy.
7. B r a t i s l a v a (okr. Bratislava), 9. 7. 2010, 101, 102, 44-24-02, dokumentačný záber, most SNP.
8. B r a t i s l a v a, časť S t a r é M e s t o (okr. Bratislava I), 9. 7. 2010, 84, 87, 44-24-02, dokumentačný záber, Grassalkovičov palác.
9. B r a t i s l a v a, časť S t a r é M e s t o (okr. Bratislava I), 9. 7. 2010, 88–93, 100, 44-24-02, dokumentačný záber, FF Gondova.
10. B r a t i s l a v a, časť S t a r é M e s t o (okr. Bratislava I), Hradný vrch, 9. 7. 2010, 53–61, 63–72, 75–83, 85, 86, 94–99, 203, 44-24-02, dokumentovanie bratislavského hradu s prebiehajúcim archeologickým výskumom na severnej terase (obr. 63: 2).
11. B r a t i s l a v a, časť Vajnory (okr. Bratislava III), letisko M. R. Š., 9. 7. 2010, 11–13, 44-24-04, dokumentačný záber.
12. B r a t i s l a v a, časť K a r l o v a V e s (okr. Bratislava IV), Mlynská dolina – internáty, 9. 7. 2010, 49–52, 44-24-01, porastový príznak v tráve v tvare terča.
13. B r a t i s l a v a, časť K a r l o v a V e s (okr. Bratislava), Mlynská dolina, Patrónka, 9. 7. 2010, 47, 48, 44-24-02, dokumentačný záber.
14. B r a t i s l a v a, časť P e t r ž a l k a (okr. Bratislava V), 9. 7. 2010, 62, 44-24-07, Incheba, dokumentačný záber.
15. B r a t i s l a v a, časť S t a r é M e s t o (okr. Bratislava I), poloha V y d r i c a, 9. 7. 2010, 73, 74, 44-24-02, dokumentačný záber na AM SNM.
16. B r a t i s l a v a, časť D e v í n (okr. Bratislava IV), 9. 7. 2010, 41–45, 44-21-25, dokumentačný záber devínskeho hradu.
17. B r a t i s l a v a, časť S t a r é M e s t o (okr. Bratislava I), 9. 7. 2010, 108–112, 44-24-18, dokumentačný záber kaštieľa.
18. B r a t i s l a v a (okr. Bratislava), poloha P r i v o d á r n i, 9. 7. 2010, 104–107, 44-24-18, dokumentačný záber na stavenisko pri vodárni.
19. C í f e r, časť P á c (okr. Trnava), poloha N a d m l y n o m, 5. 6. 2010, 45, 46, 45-11-08, jamy, chaty?, pozitívne porastové príznaky, nedatované.
20. C í f e r, časť P á c (okr. Trnava), poloha Z á h u m e n i c e, 5. 6. 2010, 47–50, 45-11-03, dokumentačný záber na kostol.
21. D o l n á S t r e d a (okr. Galanta), poloha V e l k é p o l e, 5. 6. 2010, 21, 45-12-11, jamy, pozitívne porastové príznaky, v okolí polohy zaplavené oblasti, nedatované.
22. D o l n ý O h a j (okr. Nové Zámky), poloha H o r n é l ú k y, 5. 6. 2010, 127, 128, 45-23-14, pohľad na rozsiahlo zaplavené okolie obce.
23. D o l n ý O h a j (okr. Nové Zámky), poloha H o r n é l ú k y, 5. 6. 2010, 130, 45-23-14, pohľad na rozsiahlo zaplavené okolie obce.
24. H o l i a r e (okr. Komárno), 5. 6. 2010, 82–84, 45-34-03, pohľad na zaplavené nižšie položené polohy.
25. H o l i a r e (okr. Komárno), poloha C i n t o r í n s k e, 5. 6. 2010, 77–80, 45-32-23, zaplavené nižšie položené polohy, na nezaplavených vidno jamy a chaty?, nedatované.
26. J a n í k y (okr. Dunajská Streda), poloha C i r k e v n é, 5. 6. 2010, 55–63, 45-13-07, zachované mohyly II a IV (obr. 64: 1), skúmané E. Studeníkovou (1992, 117; 1995, 49), halštatská doba.
27. J a n í k y (okr. Dunajská Streda), poloha C i r k e v n é, 5. 6. 2010, 64–67, 45-13-06, mohyla IV a rozoraná ďalšia veľká mohyla (obr. 64: 2), halštatská doba.
28. J a n í k y (okr. Dunajská Streda), poloha Č i l a g v á r s k y h o n, 5. 6. 2010, 68–76, 45-13-02, dokumentovaná zemná pevnosť Csillagvár (obr. 65: 1) zo 17. stor. (*Drenko 1970*).

29. J a n í k y (okr. Dunajská Streda), poloha N á s y p y, 5. 6. 2010, 51–54, 45-13-02, dvojité línia o šírke cca 8–10 m, pravdepodobne stará cesta, nedatované.
30. K o l á r o v o (okr. Komárno), poloha K u k u r i č n á s i h o ť, 5. 6. 2010, 88, 45-41-11, značne zaplavené polohy v okolí Váhu.
31. K o m j a t i c e (okr. Nové Zámky), poloha S t r e d n é l ú k y, 5. 6. 2010, 140, 45-23-09, vysoká hladina spodnej vody, z ktorej vystupujú vyvýšeniny (obr. 62: 1) na ktorých sa nachádzajú pôdorysy dlhých domov. Dva z nich boli skúmané v roku 2001 (*Kuzma 2002*, 187), neolit?
32. M a j c i c h o v (okr. Trnava), poloha V á r h e l y, 5. 6. 2010, 22–29, 32–34, 36–44; 9. 7. 2010, 9, 10, 45-11-10, dokumentovanie slovanského hradiska s priekopami zaplnenými vodou (obr. 65: 2).
33. M a j c i c h o v (okr. Trnava), poloha H r a d i š t e, 5. 6. 2010, 30, 31, 35, 45-11-10, útvar o rozmeroch 130 x 180 m, azda prirodzeného pôvodu, avšak rovnakého tvaru ako hradisko v polohe Várhely, od ktorého je vzdialený 380 m severným smerom (obr. 66: 1, 2), nedatované.
34. M o č e n o k (okr. Šaľa), poloha B ý č i e l ú k y, 5. 6. 2010, 11–14, 17–19, 45-12-24, jamy, nachádzajúce sa na vyvýšenine mimo zaplavenú oblasť, pozitívne porastové príznaky, nedatované.
35. M o č e n o k (okr. Nitra), poloha B ý č i e l ú k y, 5. 6. 2010, 7, 8, 15, 16, 20, 45-12-24, záber na zaplavenú oblasť.
36. M o č e n o k (okr. Nitra), poloha Z a d n é l ú k y, 5. 6. 2010, 9, 10, 45-12-24, jamy, nachádzajúce sa na vyvýšenine mimo zaplavenú oblasť, pozitívne porastové príznaky, nedatované.
37. M o j z e s o v o (okr. Nové Zámky), poloha D o l n é g a z d o v s t v o, 5. 6. 2010, 136, 137, 144, 45-23-04, 362:336, záber na zaplavenú oblasť.
38. M o j z e s o v o (okr. Nové Zámky), poloha M a r t i n s e k, 5. 6. 2010, 138, 139, 141, 142, 45-23-09, jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.
39. N e s v a d y (okr. Komárno), S a d y, 5. 6. 2010, 90, 45-41-11, značne zaplavené polohy v okolí Váhu.
40. N e s v a d y (okr. Komárno), T r s t i n y, 5. 6. 2010, 89, 92, 45-41-12, rozsiahlo zaplavené nižšie položené polohy.
41. N e s v a d y (okr. Komárno), V l č í d i e l, 5. 6. 2010, 91, 45-41-11, rozsiahlo zaplavené nižšie položené polohy.
42. N e s v a d y (okr. Komárno), V o d n ý m ú l, 5. 6. 2010, 95–102, 45-41-07, na oderodovanej dune útvar oválneho tvaru s tmavším flakom (hrob?) uprostred o rozmeroch cca 26 x 12 m (obr. 67: 1), jamy, porastové príznaky, nedatované.
43. N e s v a d y (okr. Komárno), Z a n i t r o u, 5. 6. 2010, 93, 94, 45-41-12, rozsiahlo zaplavené nižšie položené polohy (obr. 67: 2).
44. N i t r a, časť J a n í k o v c e (okr. Nitra), letisko, 5. 6. 2010, 149–153, 45-21-08, záber na zaplavené okolie letiska.
45. N i t r a, časť J a n í k o v c e (okr. Nitra), poloha P r i Č e c h y n c i a c h, 5. 6. 2010, 1, 2, 45-21-13, jamy, chaty, lomená línia o šírke 2 až 3 m, oválny priekopový útvar cca 10 x 5 m, pozitívne porastové príznaky, nedatované.
46. N i t r a, časť J a n í k o v c e (okr. Nitra), poloha P r i Č e c h y n c i a c h, 5. 6. 2010, 3–6, 45-21-13, jamy, chaty, zoskupenie cca 30 viditeľných hrobov s orientáciou približne V-Z, lomená línia o šírke 2 až 3 m, vojenské zákopy, pozitívne porastové príznaky. Dve paralelné línie vzdialené od seba cca 10 m, negatívne porastové príznaky, nedatované (obr. 68: 1).
47. N o v é Z á m k y (okr. Nové Zámky), poloha L e t o m o s t i e, 5. 6. 2010, 118, 119, 45-23-23, dokumentovanie polohy s polykultúrnym osídlením iba minimálne zasiahnutej vyššou hladinou spodnej vody.
48. N o v é Z á m k y (okr. Nové Zámky), poloha P r i b e š e ň o v s k e j c e s t e, 5. 6. 2010, 116, 45-23-23, pohľad na rozsiahlo zaplavené nižšie položené polohy.
49. N o v é Z á m k y (okr. Nové Zámky), poloha Z ú g o v, 5. 6. 2010, 117, 45-23-23, dokumentovanie polohy.
50. P a t a (okr. Galanta), poloha D i e l y, 9. 7. 2010, 113, 119, 45-12-13, pravdepodobne tri hroby (mohyly?) s kruhovou priekopou (obr. 68: 2), nedatované.
51. P a t a (okr. Galanta), poloha D i e l y, 9. 7. 2010, 114–118, 45-12-13, hrob (mohyla?) s kruhovou priekopou, nedatované.
52. S t u p a v a (okr. Malacky), poloha P a n s k é, 9. 7. 2010, 37–40, 44-21-10, jamy, chaty, dvojité línia, pozitívne porastové príznaky, nedatované.
53. S t u p a v a (okr. Malacky), poloha S o r k á v, 9. 7. 2010, 14–16, 30–36, 44-21-10, obdĺžnikový pôdorys o rozmeroch cca 15 x 20 m, pozitívne porastové príznaky, nedatované (obr. 69: 1).

54. Š o p o r ň a (okr. Galanta), poloha V r b i n y, 9. 7. 2010, 120, 121, 45-12-18, znova dokumentovaný kruhový útvar, mohyla?, nedatované.
55. Š u r a n y, časť N i t r i a n s k y H r á d o k (okr. Nové Zámky), poloha Z á m e ě k, 5. 6. 2010, 122–126, 45-23-14, pohľad na zaplavené nižšie položené polohy v okolí lokality a obce.
56. T ô ň (okr. Komárno), poloha K a r a s t, 5. 6. 2010, 81, 45-34-03, pohľad na zaplavené nižšie položené polohy.
57. Ú l a n y n a d Ž i t a v o u (okr. Nové Zámky), 5. 6. 2010, 131, 45-23-14, pohľad na rozsiahlo zaplavené okolie obce. Na vyvýšenej polohe možno sledovať jamy, nedatované (obr. 69: 2).
58. Ú l a n y n a d Ž i t a v o u (okr. Nové Zámky), poloha D o l n é r a k y t i n y, 5. 6. 2010, 129, 132, 45-23-14, pohľad na rozsiahlo zaplavené okolie obce. Na vyvýšenej polohe možno sledovať jamy, nedatované (obr. 70: 1).
59. Ú l a n y n a d Ž i t a v o u (okr. Nové Zámky), poloha Z a Ž i t a v o u, 5. 6. 2010, 133, 134, 45-23-09, pohľad na rozsiahlo zaplavené okolie obce.
60. V e l k á M a ň a (okr. Nové Zámky), poloha M a l ý V l k a s, 5. 6. 2010, 135, 45-23-05, poloha s v minulosti zisteným pôdorysom zaniknutého majera sa nachádza mimo zaplavenej oblasti, stredovek.
61. V e l k ý C e t í n (okr. Nitra), poloha P i l i š s k é, 5. 6. 2010, 145–148, 45-21-14, rondel zistený v roku 1987 dokumentovaný po prvý raz ako porastový príznak (obr. 70: 2), doba bronzová?
62. Z e m i a n s k a O l č a, (okr. Komárno), poloha S t o p a, 5. 6. 2010, 85–87, 45-34-04, zaplavené nižšie položené polohy, na nezaplavených vidno jamy a chaty?, nedatované.
63. Z o h o r (okr. Malacky), poloha P i e s k y, 9. 7. 2010, 18–20, 44-21-10, jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, doba rímska?
64. Z o h o r (okr. Malacky), poloha P i e s k y, 9. 7. 2010, 21, 22, 24, 25, 44-21-10, pôdorys 1 o rozmeroch cca 10 x 35 m, vedľa neho ďalší pôdorys (3) o rozmeroch cca 10 x 4 m, jamy, pozitívne porastové príznaky, stredovek, doba rímska? (obr. 71: 1)
65. Z o h o r (okr. Malacky), poloha P i e s k y, 9. 7. 2010, 17, 26–29, 44-21-10, jamy, pohrebisko, pôdorys 2 o rozmeroch cca 10 x 4 m (obr. 71: 2), pozitívne porastové príznaky, doba rímska?
66. Z o h o r (okr. Malacky), poloha P i e s k y, 9. 7. 2010, 23, 26, 44-21-10, pôdorys 2, jamy, hroby.

Literatúra

- Drenko 1970* – Z. Drenko: Pevnosť pri Janíkoch. Vlas. Čas. 1, 1970, 40–41.
- Kuzma 2002* – I. Kuzma: Výskum v Komjaticiach. In: Otázky neolitu a eneolitu našich krajín–2001. Nitra 2002, 187–194.
- Ruttkay 2002* – M. Ruttkay: Mittelalterliche Siedlung in Bajč-Medzi kanálmi (Vorbericht). Slov. Arch. 50, 2002, 205–322.
- Studeníková 1992* – E. Studeníková: Výskum mohyly 4 v Janíkoch. AVANS 1992, 1992, 117.
- Studeníková 1995* – E. Studeníková: Halštatská mohyla II v Janíkoch, okres Dunajská Streda. Zborník SNM – Arch. 5, 1995, 49–73.

FLUGPROSPEKTION IN DER SLOWAKEI IM JAHR 2010. Im Jahr 2010 im Rahmen der Flugprospektion führten wir die systematische Suche und Dokumentation der archäologischen Fundstellen in der Slowakei fort. Wir realisierten jedoch nur zwei Erkundungsflüge in einer Gesamtdauer von vier Flugstunden mit dem Flugzeug Cessna 172 der Firma Aero Slovakia. Eine der Ursachen war ein besonders nasses Jahr. Dem half eine langandauernde Schneedecke und darauffolgende Regen, wenn die Erde erheblich durchnässt war und die Bestandserscheinungen haben sich deshalb nur sehr ausdruckslos bzw. überhaupt nicht offenbart. Auch auf den Fluren, wo man praktisch immer etwas sehen konnte, waren keine Objekte zu verfolgen. Auf neue Feststellungen sind die Resultate deshalb relativ arm. Wir haben jedoch einige überschwemmte oder versumpfte Lagen dokumentiert. In der Zukunft wird dann möglich größere Aufmerksamkeit den „trockenen“ Flächen im Rahmen der dokumentierten überschwemmten Gebiete zu widmen. Als gutes Beispiel sind Komjatice, Flur Stredné lúky, auf der in der Vergangenheit lange Häuser auf einzelnen Dünen dokumentiert wurden. Die Versumpfung dieser Lage bestätigte die vorherigen Feststellungen, wenn alle Dünen, auf denen sich die Häuser befanden, aus dem Wasser hervortraten (Abb. 62: 1). Ein ähnlicher Effekt zeigte sich auch auf mehreren bekannten Lokalitäten.

Bei der Flugprospektion wurden insgesamt 66 Lokalitäten und Fluren, bzw. Objekte dokumentiert. Die Fundstellen wurden überwiegend durch Oberflächen-Sammeln oder andere Methoden nicht überprüft, so dass die Datierung bei den neu festgestellten Objekten überwiegend unbekannt ist.

Die Angaben über die Dokumentationsaufnahmen sind in dieser Folge angeführt: Name der Gemeinde, Bezirk, Flur, Flugdatum, Aufnahme Nummer, Kartenummer Maßstab 1: 10 000.

1. Báb (Bez. Nitra), Flur Panské, 9. 7. 2010, 5–8, 45-12-09, 378:185, Trapezgrundriss, festgestellt im Jahr 2003, in der Gegenwart sich gróßtenteils unter Folienzeltten befindend. Zwischen ihm und dem Weg nach Mladý háj drei Gráber mit Graben festgestellt (Abb. 62: 2), nicht datiert.
2. Bajč (Bez. Komárno), Flur Medzi kanálmi, 5. 6. 2010, 106–115, 45-41-09, mit Wasser gefüllte alte Mäander und Terrainsenkungen, ungefähr in der Mitte befindet sich die Lokalität, erforscht in den Jahren 1987–1992 (*Rutkay 2002*) mit neolithischer und frühmittelalterlicher Besiedlung (Abb. 63: 1).
3. Bajč (Bez. Komárno), Flur Púchod, 5. 6. 2010, 103, 45-41-13, Blick auf überschwemmte niedriger gelegene Lagen.
4. Bajč (Bez. Komárno), Flur Ragoňa, 5. 6. 2010, 104, 105, 45-41-09, Blick auf **ausgedehnt überschwemmte niedriger gelegene Lagen**.
5. Bánov (Bez. Nové Zámky), Flur Kapustnice za Nitrou, 5. 6. 2010, 120, 45-23-19, **Blick auf ausgedehnt überschwemmte niedriger gelegene Lagen**.
6. Bánov (Bez. Nové Zámky), Flur Prostredné, 5. 6. 2010, 121, 45-23-19, Blick auf ausgedehnt überschwemmte niedriger gelegene Lagen.
7. Bratislava (Bez. Bratislava), 9. 7. 2010, 101, 102, 44-24-02, Dokumentationsaufnahme, Most SNP (Brücke des Slowakischen Nationalaufstandes).
8. Bratislava, Teil Staré Mesto (Bez. Bratislava I), 9. 7. 2010, 84, 87, 44-24-02, Dokumentationsaufnahme, Grassalkovič-Palais.
9. Bratislava, Teil Staré Mesto (Bez. Bratislava I), 9. 7. 2010, 88–93, 100, 44-24-02, Dokumentationsaufnahme, Philosophische Fakultät, Gondova-Str.
10. Bratislava, Teil Staré Mesto (Bez. Bratislava I), Hradný vrch (Burgberg), 9. 7. 2010, 53–61, 63–72, 75–83, 85, 86, 94–99, 203, 44-24-02, **Dokumentierung der Bratislavaer Burg mit laufender archäologischen Ausgrabung auf der nördlichen Terrasse** (Abb. 63: 2).
11. Bratislava, Teil Vajnory (Bez. Bratislava III), Milan Rastislav Štefánik–Flughafen, 9. 7. 2010, 11–13, 44-24-04, Dokumentationsaufnahme.
12. Bratislava, Teil Karlova Ves (Bez. Bratislava IV), Mlynská dolina – Internáty (Studentenheime), 9. 7. 2010, 49–52, 44-24-01, Bestandserscheinung im Gras in Form einer Zielscheibe.
13. Bratislava, Teil Karlova Ves (Bez. Bratislava IV), Mlynská dolina, Patrónka, 9. 7. 2010, 47, 48, 44-24-02, **Dokumentationsaufnahme**.
14. Bratislava, Teil Petržalka (Bez. Bratislava V), 9. 7. 2010, 62, 44-24-07, Incheba, Dokumentationsaufnahme.
15. Bratislava, Teil Staré Mesto (Bez. Bratislava I), Flur Vydrica, 9. 7. 2010, 73, 74, 44-24-02, **Dokumentationsaufnahme des Archäologischen Museums des Slowakischen Nationalmuseums**.
16. Bratislava, Teil Devín (Bez. Bratislava IV), 9. 7. 2010, 41–45, 44-21-25, Dokumentationsaufnahme der Burg Devín.
17. Bratislava, Teil Rusovce (Bez. Bratislava V), 9. 7. 2010, 108–112, 44-24-18, Dokumentationsaufnahme des Kastells.
18. Bratislava, Teil Rusovce (Bez. Bratislava V), Flur Pri vodárni, 9. 7. 2010, 104–107, 44-24-18, **Dokumentationsaufnahme der Baustelle beim Wasserwerk**.
19. Cífer, Teil Pác (Bez. Trnava), Flur Nad mlynom, 5. 6. 2010, 45, 46, 45-11-08, **Gruben, Hütten?, positive Bestandserscheinungen, undatiert**.
20. Cífer, Teil Pác (Bez. Trnava), Flur Záhumenice, 5. 6. 2010, 47–50, 45-11-03, Dokumentationsaufnahme der Kirche.
21. Dolná Streda (Bez. Galanta), Flur Veľké pole, 5. 6. 2010, 21, 45-12-11, **Gruben, positive Bestandserscheinungen, in der Umgebung der Flur überschwemmte Gebiete, undatiert**.
22. Dolný Ohaj (Bez. Nové Zámky), Flur Horné lúky, 5. 6. 2010, 127, 128, 45-23-14, **Blick auf ausgedehnt überschwemmte Umgebung der Gemeinde**.
23. Dolný Ohaj (Bez. Nové Zámky), Flur Horné lúky, 5. 6. 2010, 130, 45-23-14, **Blick auf ausgedehnt überschwemmte Umgebung der Gemeinde**.
24. Holiare (Bez. Komárno), 5. 6. 2010, 82–84, 45-34-03, Blick auf überschwemmte niedriger gelegene Lagen.
25. Holiare (Bez. Komárno), Flur Cintorínske, 5. 6. 2010, 77–80, 45-32-23, überschwemmte niedriger gelegene Fluren, auf den nicht überschwemmten sieht man Gruben und Hütten?, undatiert.
26. Janíky (Bez. Dunajská Streda), Flur Cirkevné, 5. 6. 2010, 55–63, 45-13-07, erhaltene Grabhügel II und IV (Abb. 64: 1), erforscht von E. Studeníková (*Studeníková 1992, 117; 1995, 49*), Hallstattzeit.
27. Janíky (Bez. Dunajská Streda), Flur Cirkevné, 5. 6. 2010, 64–67, 45-13-06, Grabhügel IV und ein weiterer großer zerackerter Grabhügel (Abb. 64: 2), Hallstattzeit.
28. Janíky (Bez. Dunajská Streda), Flur Čilagvársky hon, 5. 6. 2010, 68–76, 45-13-02, dokumentierte Erdfestung Csillagvár (Abb. 65: 1) aus dem 17. Jahrhundert (*Drenko 1970*).
29. Janíky (Bez. Dunajská Streda), Flur Násypy, 5. 6. 2010, 51–54, 45-13-02, doppelte Linie mit Breite ca. 8–10 m, wahrscheinlich alte Straße, undatiert.

30. Kolárovo (Bez. Komárno), Flur Kukuričná sihoť, 5. 6. 2010, 88, 45-41-11, erheblich überschwemmte Lagen in der Umgebung des Flusses Váh (Waag).
31. Komjatice (Bez. Nové Zámky), Flur Stredné lúky, 5. 6. 2010, 140, 45-23-09, **hohe Oberfläche des Bodenwassers**, aus dem Erhebungen hervortreten (Abb. 62: 1), auf denen sich Grundrisse langer Häusern befinden. Zwei von ihnen wurden im Jahr 2001 erforscht (*Kuzma 2002*, 187), Neolithikum?
32. Majcichov (Bez. Trnava), Flur Várhely, 5. 6. 2010, 22–29, 32–34, 36–44; 9. 7. 2010, 9, 10, 45-11-10, **Dokumentierung des slawischen Burgwalls mit Gräben**, die mit Wasser gefüllt sind (Abb. 65: 2).
33. Majcichov (Bez. Trnava), Flur Hradište, 5. 6. 2010, 30, 31, 35, 45-11-10, **Gebilde mit Maßen 130 x 180 m**, vielleicht natürlichen Ursprungs, jedoch derselben Form wie der Burgwall in der Lage Várhely, von dem es 380 m in nördlicher Richtung entfernt ist (Abb. 66: 1, 2), undatiert.
34. Močenok (Bez. Nitra), Flur Býčie lúky, 5. 6. 2010, 11–14, 17–19, 45-12-24, Gruben, sich auf einer Erhebung außerhalb des überschwemmten Gebietes befindende, positive Bestandserscheinungen, undatiert.
35. Močenok (Bez. Šaľa), Flur Býčie lúky, 5. 6. 2010, 7, 8, 15, 16, 20, 45-12-24, Blick auf überschwemmtes Gebiet.
36. Močenok (Bez. Nitra), Flur Zadné lúky, 5. 6. 2010, 9, 10, 45-12-24, Gruben, sich auf einer Erhebung außerhalb des überschwemmten Gebietes befindende, positive Bestandserscheinungen, undatiert.
37. Mojzesovo (Bez. Nové Zámky), Flur Dolné gazdovstvo, 5. 6. 2010, 136, 137, 144, 45-23-04, 362:336, Blick auf überschwemmtes Gebiet.
38. Mojzesovo (Bez. Nové Zámky), Flur Martin sek, 5. 6. 2010, 138, 139, 141, 142, 45-23-09, **Gruben, Hütten**, positive Bestandserscheinungen, undatiert.
39. Nesvady (Bez. Komárno), Flur Sady, 5. 6. 2010, 90, 45-41-11, **erheblich überschwemmte Lagen in der Umgebung des Flusses Váh (Waag)**.
40. Nesvady (Bez. Komárno), Flur Trstiny, 5. 6. 2010, 89, 92, 45-41-12, **erheblich überschwemmte niedriger gelegene Lagen**.
41. Nesvady (Bez. Komárno), Flur Vlčí diel, 5. 6. 2010, 91, 45-41-11, **erheblich überschwemmte niedriger gelegene Lagen**.
42. Nesvady (Bez. Komárno), Flur Vodný múľ, 5. 6. 2010, 95–102, 45-41-07, **auf einer aberodierten Düne ein Gebilde ovaler Form mit dunklerem Fleck (Grab ?)** in der Mitte mit Maßen ca. 26 x 12 m (Abb. 67: 1), Gruben, Bestandserscheinungen, undatiert.
43. Nesvady (Bez. Komárno), Flur Za nitrou, 5. 6. 2010, 93, 94, 45-41-12, erheblich überschwemmte niedriger gelegene Lagen (Abb. 67: 2).
44. Nitra, Teil Janíkovce (Bez. Nitra), letisko (Flughafen), 5. 6. 2010, 149–153, 45-21-08, **Blick auf überschwemmte Umgebung des Flughafens**.
45. Nitra, Teil Janíkovce (Bez. Nitra), Flur Pri Čechynciach, 5. 6. 2010, 1, 2, 45-21-13, Gruben, Hütten, gebrochene Linie mit einer Breite von 2 bis 3 m, ovales grabenartiges Gebilde ca. 10 x 5 m, positive Bestandserscheinungen, undatiert.
46. Nitra, Teil Janíkovce (Bez. Nitra), Flur Pri Čechynciach, 5. 6. 2010, 3–6, 45-21-13, **Gruben, Hütten, Gruppierung** von ca. 30 sichtbaren Gräbern mit Orientierung ungefähr Ost-West, gebrochene Linie mit einer Breite von 2 bis 3 m, Militärgräben, positive Bestandserscheinungen. Zwei parallele Linien von sich ca. 10 m entfernt, negative Bestandserscheinungen, undatiert (Abb. 68: 1).
47. Nové Zámky (Bez. Nové Zámky), Flur Letomstie, 5. 6. 2010, 118, 119, 45-23-23, Dokumentieren der Flur mit polykultureller Besiedlung, nur minimal betroffen durch höhere Oberfläche des Bodenwassers.
48. Nové Zámky (Bez. Nové Zámky), Flur Pri bešeňovskej ceste, 5. 6. 2010, 116, 45-23-23, Blick auf erheblich überschwemmte niedriger gelegene Lagen.
49. Nové Zámky (Bez. Nové Zámky), Flur Zúgov, 5. 6. 2010, 117, 45-23-23, Dokumentieren der Lage.
50. Pata (Bez. Galanta), Flur Diely, 9. 7. 2010, 113, 119, 45-12-13, wahrscheinlich drei Gräber (Grabhügel?) mit Kreisgraben (Abb. 68: 2), undatiert.
51. Pata (Bez. Galanta), Flur Diely, 9. 7. 2010, 114–118, 45-12-13, Grab (Grabhügel?) mit Kreisgraben, undatiert.
52. Stupava (Bez. Malacky), Flur Panské, 9. 7. 2010, 37–40, 44-21-10, Gruben, Hütten, doppelte Linie, positive Bestandserscheinungen, undatiert.
53. Stupava (Bez. Malacky), Flur Sorkáv, 9. 7. 2010, 14–16, 30–36, 44-21-10, rechteckiger Grundriss mit Maßen von ca. 15 x 20 m, positive Bestandserscheinungen, undatiert (Abb. 69: 1).
54. Šoporňa (Bez. Galanta), Flur Vrbiny, 9. 7. 2010, 120, 121, 45-12-18, **erneut dokumentiertes Kreisgebilde, Grabhügel?**, undatiert.
55. Šurany, Teil Nitriansky Hrádok (Bez. Nové Zámky), Flur Zámeček, 5. 6. 2010, 122 –126, 45-23-14, Blick auf überschwemmte niedriger gelegene Lagen in der Umgebung der Lokalität und der Gemeinde.
56. Tôň (Bez. Komárno), Flur Karast, 5. 6. 2010, 81, 45-34-03, Blick auf überschwemmte niedriger gelegene Lagen.
57. Úľany nad Žitavou (Bez. Nové Zámky), 5. 6. 2010, 131, 45-23-14, **Blick auf erheblich überschwemmte Umgebung der Gemeinde**. Auf erhöhter Lage können Gruben verfolgt werden, undatiert (Abb. 69: 2).

58. Úľany nad Žitavou (Bez. Nové Zámky), Flur Dolné rakytiny, 5. 6. 2010, 129, 132, 45-23-14, Blick auf erheblich überschwemmte Umgebung der Gemeinde. Auf erhöhter Lage können Gruben verfolgt werden, undatiert (Abb. 70: 1).
59. Úľany nad Žitavou (Bez. Nové Zámky), Za Žitavou, 5. 6. 2010, 133, 134, 45-23-09, Blick auf eine erheblich überschwemmte Umgebung der Gemeinde.
60. Veľká Maňa (Bez. Nové Zámky), Flur Malý Vlkaš, 5. 6. 2010, 135, 45-23-05, **Flur mit schon in der Vergangenheit festgestelltem Grundriss eines untergangenen Meierhofs befindet sich außerhalb des überschwemmten Gebietes, Mittelalter.**
61. Veľký Cetín (Bez. Nitra), Flur Pilišské, 5. 6. 2010, 145–148, 45-21-14, **im Jahr 1987 festgestelltes Rondell, dokumentiert zum ersten Mal als Bestandserscheinung (Abb. 70: 2), Bronzezeit?**
62. Zemianska Olča (Bez. Komárno), Flur Stopa, 5. 6. 2010, 85–87, 45-34-04, **überschwemmte niedriger gelegene Lagen, auf den nicht überschwemmten sind sichtbar Gruben und Hütten?, undatiert.**
63. Zohor (Bez. Malacky), Flur Piesky, 9. 7. 2010, 18–20, 44-21-10, **Gruben, Hütten, positive Bestandserscheinungen, Römerzeit?**
64. Zohor (Bez. Malacky), Flur Piesky, 9. 7. 2010, 21, 22, 24, 25, 44-21-10, Grundriss 1 mit Maßen von ca. 10 x 35 m, neben ihm weiterer Grundriss (3) mit Maßen von ca. 10 x 4 m, Gruben, positive Bestandserscheinungen, Mittelalter, Römerzeit ? (Abb. 71: 1).
65. Zohor (Bez. Malacky), Flur Piesky, 9. 7. 2010, 17, 26–29, 44-21-10, **Gruben, Gräberfeld, Grundriss 2 mit Maßen von ca. 10 x 4 m (Abb. 71: 2), positive Bestandserscheinungen, Römerzeit?**
66. Zohor (Bez. Malacky), Flur Piesky, 9. 7. 2010, 23, 26, 44-21-10, Grundriss 2, Gruben, Gräber.

TURECKÉ OPEVNIENIE V ŠTÚROVE³⁶

† Ivan Kuzma – Martin Bartík

Štúrovo (okr. Nové Zámky), poloha Valy pod vrškom, letecká prospekcia. Uloženie leteckých snímok: Archeologický ústav, SAV.

V polohe „Valy pod vrškom“ bol v roku 2000 počas leteckej prospekcie zistený priebeh rozsiahlej stredovekej zemnej fortifikácie, ktorú bolo možné sledovať v dĺžke 1900 m od jej východného ukončenia (*Kuzma/Blažová/Bartík/Rajtár 2001*). Prejavovala sa v podobe pozitívnych porastových príznakov v obilí. V rokoch 2005 a 2009 sa podarilo nafotografovať i uzáver opevnenia na západnej strane, čím sa jeho celková dĺžka zvýšila na 2800 m. Ide o súčasť fortifikačného systému súvisiaceho s obranou Ostrihomu počas tureckých vojen, keď v roku 1543 dobyli turci Ostrihom, ktorý sa stal centrom ostrihonského sandžaku a na druhej strane Dunaja vybudovali opevnené predmostie.

Opevnenie sa javilo výlučne ako pozitívne vegetačné príznaky. Na snímkach z rokov 2000, 2001, 2004, 2005, 2008 a 2009 (*Kuzma/Bartík/Rajtár 2002; Kuzma/Bartík/Rajtár 2006; Kuzma/Bartík 2007; Kuzma/Bartík 2008; Kuzma/Bartík 2011; 1; Kuzma/Bartík 2013*) ho bolo možné sledovať v zelenom obilí, na snímkach z roku 2006 v dozretom žltom obilí pred žatvou. Celé opevnenie bolo možné pozorovať iba v roku 2009 (obr. 72: 1), v ostatných rokoch iba jeho jednotlivé úseky.

Fortifikáciu možno sledovať na mape Ostrihomskej župy Mateja Bela (*Mappa Comitatus Strigoniensis, Methodo astronomico geometrica concinnata*), vyhotovenej Samuelom Mikovínom okolo roku 1740 (obr. 74: 1), na ktorej je opevnenie zakreslené a plne zodpovedá našim zisteniam (*Bél 2001*). Je zaujímavé, že už nie je zaznačené na mapách prvého vojenského mapovania, pričom ide o rozdiel cca 40 rokov. Podobne nie je zaznamenané ani na mapách II. a III. mapovania. Z ostrihonského archívu sa podarilo získať presnejšiu mapu, na ktorej je označené ako „Régibb sánczok“ – staršie valy, spolu s ďalšími líniami zo 16. a 17. stor. Tieto mladšie opevnenia sú však už zničené celulózku a intravilánom Štúrova. Inou mapou ktorú sa podarilo získať je mapa pochádzajúca z roku 1604, ktorú vyhotovil Giovanni Dominico Jaciotto (obr. 74: 2). Ide o zaujímavé a najpresnejšie zobrazenie celého fortifikačného systému Ostrihomu.

Ide o otvorenú fortifikáciu pozostávajúcu z priamej línie, doplnenej menšími pevnôstkami vo forme redanov s plochým čelom, o rozmeroch 12 x 25 m, rozmiestnených v pravidelných odstupoch 70 až 80 m (obr. 72: 2). Z línie ďalej vystupujú tri opevnenia v tvare rohov, resp. v dvoch prípadoch klieští o rozmeroch 60 x 47 m, ktoré plnili funkciu barbakanov (obr. 73: 2). Odstupy medzi nimi sú 380 a 450 m, na žiadnej z máp, ktoré máme doposiaľ k dispozícii nie sú zakreslené. Podľa opevňovacích prvkov by malo ísť o holandskú či francúzsku fortifikačnú školu. Jedným rozdielom medzi znázornením na mapách

³⁶ Príspevok vznikol v rámci projektu: Culture – Archaeolandscapes Europe. Evidenčné číslo projektu: 2010-1486/001-001.

a leteckými snímkami je, že priama línia dokumentovaná na nich zasahuje do oblúkovej línie pripomínajúcej šesťuholníkovú redutu s bastiónmi o priemere 207 m (obr. 73: 1), kým na mapách sa k nej pripája. Ide tak zrejme o dve fázy budovania opevnenia, kde reduta je zrejme mladšia.

Archeologický výskum bol vyvolaný stavbou „Smurfit Kappa Štúrovo – napojenie na verejný vodovod“. V septembri 2010 bola priekopa prerezaná v blízkosti cesty ryhou pre vodovod. Boli začistené a zdokumentované profily ryhy (obr. 75). Priekopa mala šírku 430 cm a hĺbku po dno ryhy 180 cm. Nebolo ju však možné prehĺbiť a zistiť tvar dna. Podľa charakteru profilov, sklonu stien priekopy, možno azda predpokladať zaoblené dno. Zásyp priekopy mal pomerne jednotný charakter, stopy po opravách, resp. údržbe sa nezachytili.

V budúcom roku plánujeme uskutočniť geofyzikálne meranie, v ideálnom prípade celého priebehu opevnenia, ale tiež i v mieste záhradok pri dunajskom brehu, kde by sa podľa zobrazení na mapách mala nachádzať menšia reduta.

Literatúra

Bél Mátyás 2001: Esztergom vérmegye Leírása. Esztergom.

Kuzma/Blažová/Bartík/Rajtár 2001 – I. Kuzma/E. Blažová/M. Bartík/J. Rajtár: Letecká prospekcia na Slovensku. AVANS 2000, 2001, 112–138.

Kuzma/Bartík/Rajtár 2002 – I. Kuzma/M. Bartík/J. Rajtár: Letecká prospekcia na Slovensku. AVANS 2001, 2002, 101–108.

Kuzma/Bartík/Rajtár 2006 – I. Kuzma/M. Bartík/J. Rajtár: Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku, AVANS 2004, 2006, 127–137.

Kuzma/Bartík. 2007 – I. Kuzma/M. Bartík: Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku. AVANS 2005, 2007, 126–130.

Kuzma/Bartík. 2008 – I. Kuzma/M. Bartík: Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku. In: AVANS 2006, 2008, Nitra, 102–104.

Kuzma/Bartík. 2011 – I. Kuzma/M. Bartík: Letecká prospekcia na Slovensku v roku 2008. In: AVANS 2008, 2011, 147–154.

Kuzma/Bartík. 2013 – I. Kuzma/M. Bartík: Letecká prospekcia na Slovensku v roku 2009. In: AVANS 2009, 2013, 132–145.

TÜRKISCHE BEFESTIGUNG IN ŠTÚROVO. Štúrovo (Bez. Nové Zámky), Flur Valy pod vrškom, Flugprospektion. Deponierung der Flugaufnahmen: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

In der Flur „Valy pod vrškom“ wurde im Jahr 2000 während einer Flugprospektion der Verlauf einer umfangreichen mittelalterlichen Erdfortifikation, die man in einer Länge von 1900 m ab ihrer östlichen Beendigung verfolgen konnte, festgestellt (*Kuzma/Blažová/Bartík/Rajtár* 2001). Sie offenbarte sich in Form von positiven Bestandserscheinungen im Kornfeld. In den Jahren 2005 und 2009 ist es gelungen auch den Abschluss der Befestigung auf der westlichen Seite zu fotografieren, wodurch sich seine Gesamtlänge auf 2800 m erhob. Die gesamte Befestigung konnte man nur im Jahr 2009 beobachten (Abb. 72: 1), in anderen Jahren nur seine einzelne Abschnitte. Es handelt sich um einen Bestandteil eines Fortifikationssystems, zusammenhängenden mit der Verteidigung von Esztergom während der türkischen Kriege, als im Jahr 1543 die Türken Esztergom eroberten, das man dann zum Zentrum des Esztergom-Sandžak machte und auf der anderen Seite der Donau ein befestigter Brückenkopf erbaut wurde.

Die Fortifikation kann auf der Landkarte von Esztergom-Gau von Matej Bel (*Mappa Comitatus Strigoniensis, Methodo astronomico geometrica concinnata*), verfertigt von Samuel Mikovíni um das Jahr 1740 (Abb. 74: 1), auf der die Befestigung eingezeichnet ist und unseren Feststellungen voll entspricht (*Bél* 2001), verfolgt werden. Es ist interessant, dass sie auf den Karten der ersten militärischen Kartierung schon nicht mehr aufgezeichnet ist, wobei es sich um einen Unterschied von ca. 40 Jahren handelt. Ähnlich wurde sie auch auf den Karten der II. und III. Kartierung nicht aufgezeichnet. Aus dem Esztergom-Archiv ist es gelungen eine präzisere Karte zu gewinnen, auf der sie als „Régibb sánczok“ – ältere Wälle, zusammen mit weiteren Linien aus dem 16. und 17. Jahrhundert, bezeichnet sind. Diese jüngeren Befestigungen sind jedoch durch die Zellulose-Fabrik und das Gemeindegebiet von Štúrovo vernichtet. Eine andere Karte, die es uns gelungen ist zu gewinnen, stammt aus dem Jahr 1604, von Giowann Dominico Jaciotto (Abb. 74: 2) verfertigt. Es handelt sich um eine interessante und genaueste Verbildlichung des gesamten Fortifikationssystems von Esztergom. Es handelt sich um eine offene Fortifikation, bestehend aus einer direkten Linie, ergänzt durch kleinere Festungen in Form von „Redan“ mit flacher Stirnseite, mit Maßen 12 x 25 m, verteilt in regelmäßigen Abständen von 70 bis 80 m (Abb. 72: 2). Aus der Linie treten weiter drei Befestigungen in Form von Zipfeln, bzw. in zwei Fällen als Zangen mit Maßen 60 x 47 m, die die Funktion des Barbakans erfüllt haben, hervor. Die Abstände zwischen ihnen sind 380 und 450 m, auf keiner der Karten, die wir bisher zur Verfügung

haben, sind sie eingezeichnet. Anhand der Befestigungselemente sollte es sich um holländische oder französische Fortifikationsschule handeln. Ein Unterschied zwischen der Darstellung auf den Karten und den Luftaufnahmen liegt darin, dass die in ihnen dokumentierte direkte Linie eine bogenförmige Linie eingreift, die an eine sechseckige Redoute mit Bastionen mit einem Durchschnitt von 207 m erinnert (Abb. 73: 1), während auf den Karten sie zu ihr anschließt. Es geht somit wahrscheinlich um zwei Phasen des Aufbaus der Befestigung, wo die Redoute offensichtlich jünger ist.

Die archäologische Ausgrabung wurde durch den Bau von „Smurfit Kappa Štúrovo – Anschluss an die öffentliche Wasserleitung“ hervorgerufen. Im September 2010 wurde der Graben in der Nähe der Straße durch eine Rille für die Wasserleitung durchgeschnitten. Die Profile der Rille wurden gesäubert und dokumentiert (Abb. 75). Der Graben hatte eine Breite von 430 cm und eine Tiefe bis zum Boden der Rille 180 cm. Leider war es nicht möglich sie zu vertiefen und die Form des Grundes festzustellen. Anhand des Charakters der Profile, der Neigung der Wände des Grabens, kann vielleicht ein gerundeter Grund vermutet werden. Die Zuschüttung des Grabens hatte einen relativ einheitlichen Charakter, Spuren nach Reparaturen, bzw. Instandhaltung wurden nicht festgestellt.

Im nächsten Jahr planen wir eine geophysikalische Messung durchzuführen, im idealen Fall des ganzen Verlaufes der Befestigung, aber auch an der Stelle der Gärtchen bei dem Donau-Ufer, wo sich anhand der Darstellungen auf den Karten eine kleinere Redoute befinden sollte.

TRETIA SEZÓNA VÝSKUMU ROMÁNSKEHO KARNERA V EXTERIÉRI NKP R.K. KOSTOLA SV. MIKULÁŠA V TRNAVE

Klára Kuzmová – Erik Hrnčiarik

Trnava (okr. Trnava), intravilán, systematický výskum, sakrálna stavba, pohrebisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum Trnava.

V roku 2010 pokračoval archeologický výskum v exteriéri NKP R.K. Kostola sv. Mikuláša v Trnave svojou treťou sezónou. Jeho realizátorom bola Katedra klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave. Výskum bol spolufinancovaný z rozpočtu mesta Trnava a z fondu Obnovme si svoj dom MK SR. Jeho cieľom bolo získať ďalšie podklady k stavebno-historickému vývoju románskeho karnera a k jeho plánovanej pamiatkovej obnove a prezentácii. Okrem podzemnej časti tejto sakrálnej stavby sa tu odkryli aj stredoveké a novoveké kostrové hroby.

Pohrebisko

Datovanie 13 kostrových hrobov, odkrytých v tejto sezóne, sa nevymyká z rámca doteraz preskúmaných hrobov (*Kuzmová/Hrnčiarik 2010, 3–4*). Ich výbava bola pomerne chudobná. Kostry sa nachádzali v natiahnutej polohe a boli orientované v smere V-Z. Pochovaní jedinci boli pôvodne uložení v drevených rakvách, ktoré možno vo väčšine prípadov iba predpokladať, a to na základe stôp a sfarbenia hliny pod kostrou. V dvoch prípadoch sa na lebkách zachovali zvyšky pokrývok hlavy, ktoré pozostávali zo sklenených korálikov spojených bronzovým drôtikom do rôznych tvarov. Pravdepodobne išlo o čepce vydatých žien podobné tým, ktoré sa našli v minulých sezónach. Z ostatných hrobových nálezov možno uviesť najmä zvyšky odevu, železné pracky, nožík, kostený vyrezávaný gombík a sklenené koráliky.

Zo stratigrafického hľadiska bolo dôležitým zistenie, že najstaršie hroby (datované do obdobia po zániku karnera) sa nachádzali až v hĺbke okolo 4 m od pôvodnej úrovne terénu. Podľa nálezovej situácie musela úroveň terénu v interiéri karnera, ktorá v čase jeho zániku siahala po dodnes zachovanú korunu muriva, poklesnúť minimálne o 1,5–2 m. Tento pokles bol zrejme spôsobený deštrukciou a postupným usádzaním primárnych kostí vo vnútri karnera.

Operák kostola sv. Mikuláša

V súvislosti s plánovanou prezentáciou karnera, najmä zo statických dôvodov, bolo potrebné zistiť hĺbku základov operáka presbytéria kostola sv. Mikuláša, ktorý bol pristavaný k podzemnému murivu karnera po zániku jeho nadzemnej časti (obr. 76: 1). Archeologickou sondážou sa zistilo, že operák bol zapustený minimálne do rovnakej hĺbky ako základy karnera (cca 7 m od súčasnej úrovne terénu). Nezodpovedanou však zostala otázka, či bol operák postavený bezprostredne po zániku karnera alebo až s istým časovým odstupom. Pravdepodobnejšou sa zdá byť druhá z týchto možností, ktorá sa opiera o predpoklad, že ak by staviteľom boli zvyšky karnera známe, presbytérium kostola resp. príslušný operák by zrejme skrátili o cca 1 m, aby sa vyhli náročnému stavebnému postupu.

Základy románskeho karnera

Jedným z cieľov tretej sezóny archeologického výskumu bolo v plnom rozsahu odkryť korunu muriva románskeho karnera a získať jeho celkový pôdorys. V troch štvrtinách interiéru sme preskúmali hlinený zásyp, ktorý tu vznikol po zániku karnera a po poklese vrstvy primárnych kostí. Bezprostredne nad touto vrstvou kostí sa na celej ploche interiéru karnera nachádzala cca 20 cm hrubá vrstva svetlohnedého piesku, ktorá prudko klesala do stredu karnera (do hĺbky cca 150 cm od koruny muriva). Táto piesková vrstva vznikla zrejme tesne po zániku karnera a dokladá pokles pôvodnej úrovne zásypu v jeho interiéri. Zo stavebno-technického hľadiska je dôležitým aj zistenie, že sa v interiéri podzemia, najmä v jeho západnej časti zachovala pôvodná omietka v podobe tzv. škárovania.

Už od objavenia karnera rezonovala v odbornej verejnosti otázka, akým spôsobom bolo prekryté jeho podzemie. Preto sa výskum v roku 2010 zamerlal na získanie údajov, ktoré by túto otázku objasnili. Takmer na konci sezóny sa podarilo v strede interiéru odkryť kamenné murivo kruhového pôdorysu s priemerom 146 cm. Jeho štruktúra bola zhodná so štruktúrou muriva karnera. Tvorili ho do kruhu uložené, nahrubo opracované kamene spojené maltou, jeho jadro bolo vyplnené stavebnou suťou, poväčšine úlomkami kameňa (obr. 76: 1). Na jeho lícnej strane sa na niekoľkých miestach taktiež zachovala pôvodná povrchová úprava – tzv. škárovanie.

Po ukončení archeologických prác boli základy románskeho karnera zamerané geodetickou firmou a následne sa uskutočnil architektonicko-historický výskum, po ktorom boli odkryté murivá ošetrované reštaurátorom.

Hypotetická rekonštrukcia románskeho karnera

Údaje získané archeologickým výskumom umožnili hypoteticky zrekonštruovať pôdorys podzemného i nadzemného podlažia karnera (obr. 76: 2). Pri rekonštrukcii jeho nadzemnej časti sme vychádzali z predpokladu, že prostredníctvom stredového piliera bolo zaklenuté iba jeho podzemie, keďže tento sa nikdy nenachádza v nadzemnej časti (napr. B. Štiavnica; *Vančo 2000*, 98).

Okrem toho, na základe požiadavky mesta Trnava sme sa pokúsili vytvoriť aj hypotetickú 3D rekonštrukciu samotnej stavby. Keďže sa však nezachovala jej nadzemná časť, museli sme sa pri nej opierať len o paralely dodnes stojacich rotúnd a karnerov.

Podľa neporušených zvyškov podlažia, zistených v minuloročnej sezóne, bolo možné určiť pôvodnú výšku podzemnej časti karnera, ktorá dosahovala cca 7 m. Pri hypotetickej rekonštrukcii podzemia sme riešili najmä tektoniku samotného stredového piliera. Na základe údajov, ktoré sme mali k dispozícii, sme zvolili jednoduchú formu rekonštrukcie, pozostávajúcu zo stredového piliera bez pätky ale s naznačenou hlavicou, ako aj z rebrovej klenby. Nie je pritom znázornený predpokladaný otvor, cez ktorý boli do vnútra karnera ukladané kosti.

Pri hypotetickej 3D rekonštrukcii nadzemia sme sa mohli opierať taktiež len o hypotetický pôdorys a známe paralely. Výšku lode karnera bolo možné určiť na základe analogických románskych stavieb, pri ktorých je výška nadzemnej a podzemnej časti obvykle zhodná (napr. už spomenutá B. Štiavnica). Nadzemie bolo v porovnaní s podzemím vyššie iba zriedkavo a podobné karnerky z nášho územia nepoznáme. To však neplatí o výške apsidy. Pri jej rekonštrukcii sme preto zvolili dva varianty. Pri prvom z nich sa strecha apsidy opiera o loď karnera, od ktorej je výrazne nižšia (obr. 76: 3). Pri druhom variante má apsida rovnakú výšku ako loď a ich strechy sú previazané. Rekonštrukcia spôsobu zastrešenia je výlučne teoretická. Vychádzajúc z rekonštrukcie skalickej rotundy M. Bašom, sme do apsidy trnavského karnera hypoteticky umiestnili konchu, avšak samotná loď zostala nezaklenutá, zakrytá iba trámami (*Bašo 1990*, 8–10). Vzhľadom na to, že sme v zánikovej vrstve karnera neobjavili žiadne zvyšky škridiel predpokladáme, že stavba bola zakrytá drevenou šindľovou strechou. Počet okien, ich umiestnenie, ako aj tvar dverí a portálu sú taktiež hypotetické.

Archeologický výskum v exteriéri NKP R.K. kostola sv. Mikuláša v Trnave bol v roku 2010 ukončený. V súčasnosti sú základy románskeho karnera prekryté dočasnou ochrannou stavbou a objekt je prostredníctvom sprievodcu prístupný pre verejnosť. V budúcnosti sa počíta s jeho trvalým zastrešením a s inštalovaním stálej expozície priamo v interiéri.

Literatúra

- Bašo 1990* – M. Bašo: Rotunda sv. Juraja v Skalici. In: *Pamiatky a súčasnosť I (XXI)*, 5–6/1990, 8–10.
Kuzmová/Hrnčiarik 2010 – K. Kuzmová/E. Hrnčiarik: Archeologický výskum románskeho karnera a exteriéru Baziliky sv. Mikuláša v Trnave. In: *Pamiatka Trnavy a Trnavského kraja 13*, Trnava 2010, 3–10.
Vančo 2000 – M. Vančo: *Stredoveké rotundy na Slovensku*, Bratislava 2000.

DRITTE SAISON DER AUSGRABUNG DES ROMANISCHEN KARNERS IM EXTERIEUR DES NATIONALKULTURDENKMALES RÖMISCH-KATHOLISCHE KIRCHE DES HEILIGEN NIKOLAUS IN TRNAVA. Trnava (Bez. Trnava), im Gemeindegebiet, systematische Ausgrabung, Sakralbau, Gräberfeld, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Západoslovenské múzeum (Westslowakisches Museum) in Trnava.

Die archäologische Ausgrabung im Exterieur des Nationalkulturdenkmales Römisch-katholische Kirche des Heiligen Nikolaus in Trnava hat der Lehrstuhl für klassische Archäologie der Trnava-Universität in Trnava durchgeführt. Während ihr wurden 13 mittelalterliche und neuzeitliche Skelettgräber des bei der Kirche liegenden Friedhofs freigelegt. Aus dem stratigraphischen Gesichtspunkt war wichtig die Feststellung, dass die ältesten Gräber (datiert in die Zeit nach dem Untergang des Karners) sich erst in der Tiefe um 4 m von dem ursprünglichen Niveau des Terrains befanden. Anhand der Fundsituation musste das Niveau des Terrains im Interieur des Karners, das in der Zeit ihres Unterganges bis zur Gegenwart erhaltener Krone des Mauerwerkes reichte, minimal um 1,5–2 m senken. Als Hauptziel der Ausgrabung war weitere Unterlagen zur bau-historischen Entwicklung des romanischen Karners und zu seiner geplanten Denkmalrenovierung und Präsentation zu gewinnen. Fast gegen Ende der Saison ist es gelungen in der Mitte des Interieurs ein steinernes Mauerwerk kreisförmigen Grundrisses mit einem Durchschnitt von 1,46 m freizulegen. Seine Struktur war mit der des Mauerwerkes des Karners identisch. Anhand dieser Feststellungen konnte konstatiert werden, dass das erforschte Objekt – der Karner, im Untergeschoß auf den Mittelpfeiler gewölbt wurde. Hinsichtlich der Informationen, ermittelt während der drei Saisons der archäologischen Ausgrabungen, war es möglich eine hypothetische Rekonstruktion des Grundrisses des Ober- und Untergrundes (Abb. 76: 2) des Karners wie auch sein 3D-Modell (Abb. 76: 3) anzufertigen.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V PRIESTOROCH VAJNORSKÉHO ĽUDOVÉHO DOMU

Branislav L e s á k

B r a t i s l a v a, časť **V a j n o r y** (okr. Bratislava III), Objekt je situovaný na Roľníckej ulici 181, 183, 185, parcely č. 686, 687, 688, 689, 690, k. ú. Bratislava-Vajnory, NKP Vajnorský ľudový dom v ÚZPF pod č. 688, archeologický výskum v súbehu so stavbou. Ťažisko: novovek 18.–19. stor. Dočasné uloženie nálezov: Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava.

Predmetom výskumu sa stali plochy dotknuté zemnými prácami dodávateľa stavby, v tomto prípade plochy interiéru domu, miestnosť 01, 02, 03 podchytávanie základov obvodových múrov domu. Cieľom archeologického výskumu sa stalo sledovanie postupnosti vertikálnej stratigrafie navážok, sledovanie konštrukčných prvkov ľudovej architektúry, sledovanie interiérových úprav miestností, resp. sledovanie starších sídliskových vrstiev.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG IN RÄUMLICHKEITEN VON VAJNORY-VOLKSHAUS. Bratislava, Ortsteil Vajnory (Bez. Bratislava III), das Objekt befindet sich auf der Roľnícka-Str. Nr. 181, 183, 185, Parzellen Nr. 686, 687, 688, 689, 690 des Katastralgebietes Bratislava-Vajnory, Nationalkulturdenkmal Vajnorský ľudový dom (das Vajnory-Volkshaus) in ÚZPF (Zentralverzeichnis des Denkmalfonds) unter der Nr. 688, archäologische Ausgrabung im Gleichlauf mit dem Bau. Schwerpunkt: Neuzeit 18.–19. Jahrhundert. Vorübergehende Deponierung der Funde: Mestský ústav ochrany pamiatok Bratislava (Städtisches Institut des Denkmalschutzes), Bratislava.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA SKALNEJ ULICI V BRATISLAVE

Branislav L e s á k – Jozef K o v á č

B r a t i s l a v a, časť **S t a r é M e s t o** (okr. Bratislava I), Skalná ulica, parcely č. 679/1 a 678/4 k. ú. Bratislava, časť Staré Mesto, pamiatková zóna Bratislava, predpísaný archeologický výskum v súbehu s stavebnými prácami. Ťažisko: 19.–20. stor., bez nálezov.

Metodika archeologického výskumu vychádzala zo skutkového stavu na parcelách. Tie boli v značnej miere narušené stavebnými úpravami a zásahmi v 80-tych rokoch 20. stor. pri výstavbe budovy

Múzea revolučných tradícií. Jeho stavba nebola však nikdy dokončená, priestor zostal nevyužitý a stal sa miestom deponovania stavebnej navážky z okolitých stavieb. Úvodné zisťovacie sondy potvrdili, že hrúbka týchto novodobých navážok je zhruba okolo 200 cm. Po dohode so zástupcom Krajského pamiatkového úradu Bratislava metodikom archeologického výskumu sme pristúpili k plošnému zníženiu úrovne oboch parciel o cca 200 cm od skutkového stavu parciel. Následne až po znížení celého priestoru, sme začali s prospekciou územia parciel. Parcela 678/4 bola stavebnou činnosťou v 80-tych rokoch 20. stor., úplne z pohľadu archeologickej topografie zdevastovaná, zostala parcela č. 679/1 v kontakte s verejnou komunikáciou a s priebehom električkovej trate Tunel – nábrežie arm. gen. L. Svobodu. Nultý bod výskumu: 162,00 m n.m. V jej rámci sa podarilo identifikovať pôvodný pôdorys, historického štvorokriдловého obytného domu, čiastočne podpivničeného, s vnútorným dvorom a excentricky umiestnenou studňou v jeho severovýchodnej časti. K jeho asanácii došlo počas realizácie projektu výstavby tunela popod hradný vrch v 40-tych rokoch 20. stor.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG AUF SKALNÁ-STR. IN BRATISLAVA. Bratislava, Ortsteil Staré Mesto (Altstadt) (Bez. Bratislava I), Skalná-Str., Parzellen Nr. 679/1 und 678/4 des Katastralgebietes Bratislava, Ortsteil Staré Mesto, Denkmalzone Bratislava, vorgeschriebene archäologische Ausgrabung im Gleichlauf mit den Bauarbeiten. Schwerpunkt: 19.–20. Jahrhundert, ohne Funde. Identifikation des Grundrisses eines historischen Vierflügel-Wohnhauses, teilweise unterkellerten, mit Innenhof und exzentrisch platziertem Brunnen in seinem nordöstlichen Teil. Zu seiner Assanierung kam während der Realisation des Projektes des Tunnelaufbaus unter dem Burgberg in den 40er Jahren des 20. Jahrhunderts.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NÁDVORIA BRATISLAVSKÉHO HRADU 2008–2010

Branislav Lesák – Andrej Vrteľ – Jozef Kováč

Bratislava, časť Staré Mesto (okr. Bratislava I), NKP Bratislavský hrad, parcela č. 860/1, k. ú. Bratislava, časť Staré Mesto, pamiatková rezervácia, vnútorné nádvorie hradného paláca, priestor severozápadnej a západnej časti nádvorja, inž. siete v rámci nádvorja, archeologický výskum v predstihu pred stavbou. Ťažisko: novovek 16.–18. stor., stredovek 11.–13. stor., horizont 9.–10. stor., koniec prvého stor. pred Kr., neskorá doba laténska. Dočasné uloženie: Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava.

Na nádvorie bratislavského hradu sa archeologický výskum vrátil po viac ako 40-tych rokoch. Išlo o záchranný výskum v stavebnom predstihu, so zvolenou metodikou, náplňou a cieľom. Riešiteľský kolektív v zložení B. Lesák vedúci archeologického výskumu, J. Kováč spoluriešiteľ a A. Vrteľ spoluriešiteľ, od leta 2008 do zimy 2010, systematicky preskúmal plochu 800 m². Najvyššie položený terénny bod hradného areálu identifikoval ako miesto stretu niekoľkých podôb archeologického osídlenia postupne od najstarších nálezov pochádzajúcich z eneolitu, z neskorkej laténskej doby, cez doložené veľkomoravské osídlenie, až k situáciám viažucim sa k podobe hraničného včasnostredovekého centra 11.–13. stor., stredovekého hradu 13.–15. stor., resp. k ešte mladším, novovekým stavebným úpravám 16.–18. stor.

Poznatky aktuálneho výskumu nádvorja bratislavského hradu vychádzajú z jeho funkčnej náplne – ako ústredného priestoru, zhromaždiska, strategického centrálného miesta hradu. Súčasný pôdorys získalo až počas žigmundovskej prestavby hradu a paláca v prvej tretine 15. stor. Vtedy hrad dostal stavebnú podobu pevnosti – kastela. U takto definovanej stavby malo nádvorie svoj jedinečný význam a jeho symetrii zodpovedne staviteľia uspôsobili aj úpravu povrchu nádvorja – dlažbu. Archeologicky doložené situácie ju na 20% priestoru nádvorja pre mladší horizont 17. až 19. stor. charakterizovali ako dlažbu zo žulových – granitových kociek a kameňov ukladaných do lôžka z hliny a granitovej drte. Pevné lôžko zabezpečilo jej adekvátnu stabilitu a voľba žuly ako domácej suroviny zase pevnosť. Nádvorie vspádovali od západu na východ a mierne od severu k juhu. Systém kladenia dlažby a dláždenia rozdelili na rovnomerné menšie úseky so systémom kanálikov odvádzajúcich povrchovú vodu kamennými vpusťami do podpovrchového systému kanálov na odvod dažďovej vody. Povrch následne na niektorých miestach upravili podsýpkou okrovej antuky a tehlovej drte. S povrchovou úpravou nádvorja a s jeho vspádaním súvisí aj podpovrchový systém na odvod vody, pozostávajúci z ústrednej väčšej cisterny

a z dvoch menších, bočných cisterien. Vybuďovali ich v smere spádu nádvoría, v jeho juhovýchodnej časti. Pri stavbe využili ako dispozíciu terénu tak aj zdrojový materiál – kameň. Do hmoty ich kamenného pláštá v niekoľkých úrovniach zaústili líniové stavby kanálov na odvod dažďovej vody z povrchu nádvoría a zo striech paláca. Línie sa líšili použitým stavebným materiálom, technikou stavby, ako aj úrovňou záhlbenia. S výstavbou celého systému začali už v priebehu druhej polovice 17. stor., nakoľko sa cistena objavuje v pôdoryse nádvoría hradu z roku 1683 pričom v jeho zdokonaľovaní pokračovali aj počas tereziánskej prestavby hradu.

Práve prestavby hradu a s tým spojené aj úpravy nádvoría v 17.–18. stor. spôsobili, že informácie o podobe archeologického terénu nádvoría a jeho úpravách k dobe žigmundovskej prestavby hradu, resp. k nasledujúcemu 16. stor., sú minimálne. Škálu 15.–16. stor. len okrajovo naplňajú nálezy uzavretých objektov. Odpadovú jamu z polovice 16. stor. situovali v juhovýchodnej časti prízemía paláca. V jej výplni dominovali nálezy typickej stolovej keramiky (džbán, krčah, pohár na nôžke) a kuchynskej keramiky (hrniec, trojnožka). Prevláda tovar typický pre Bratislavu redukčne vypálený s hladným povrchom šedej farby, ale objavujú sa aj výrobky poliate glazúrou hnedej, resp. zelenej farby. Keramický súbor doprevádzajú nálezy dutého aj plochého skla, kostené hracie kocky s početným osteologickým a paleobotanickým materiálom. Zaujímavým je nález do skaly vysekanej jamy na odlievanie zvonu. Z jej výplne pochádza početný nálezový súbor zvyškovej bronzovej strusky, fragmenty hlinenej formy zvonu, ako aj spodná časť formy nájdená „in situ“. Nálezy keramiky a neskorogotických tvarov tehíel – prstoviek ju datujú ku koncu 15. až prvej polovice 16. stor. Očakávanía spojené s archeologickými dokladmi k žigmundovskej prestavbe hradu (prvá tretina 15. stor.) boli veľké. V prvom rade sa predpokladalo, že výskum odpovie na základnú otázku dispozície pôdorysu pôvodného Žigmundovho paláca, z ktorého sa dochovala v dnešnom východnom krídle len východná obvodová stena. Ukázalo sa však, že na nádvorí v teréne identifikované situácie sa nedajú naviazať na túto konkrétne stavebnú činnosť. Preto vlastnú žigmundovskú prestavbu nepriamo dokumentuje len hromadný nález mincí quartingov Žigmunda Luxemburského (1387–1437), ktorý sa v sekundárnej polohe našiel pri severnom krídle paláca. Prekvapili zlomkovité nálezy dokumentujúce udalosti k polovici 14. stor. A to niveleta úpravy terénu, vo východnej časti nádvoría, datovaná mincami vienských fenigov rakúskeho vojvodu Fridricha Pekného (1306–1314) a Albrechta II. Rakúskeho (1330–1358), ako aj doložená asanácia staršej stavby v centrálnej časti nádvoría, s nálezom vienského fenigu Albrechta II. Rakúskeho (1330–1358). Poznatky o stavebnej podobe bratislavského hradu pred žigmundovskej prestavby reálne podchytil už archeologický výskum nádvoría v rokoch 1958–1968. V juhovýchodnej časti dnešného nádvoría stála mohutná obytno-obranná veža, ktorú postavili okolo polovice 13. stor. Túto trojpodlažnú stavbu, umiestnili v najvyššom, západnom bode akropoly. Dôležitosť hradu z obranného hľadiska vystihli aj stavbou náročnej päťpodlažnej veže juhozápadne od obytnej-obrannej veže, ako súčasť murovaného opevnenia. Súčasný výskum sa pôdorysu obytno-obrannej veže dotkol len okrajovo. Za nový poznatok považujeme lokalizáciu ďalšej, menšej stavby, priamo v dotyku s obytno-obrannou vežou, ktorá zanikla po polovici 14. stor. Pozornosť sa upriamila aj na otázku objasnenia podôb úpravy nivelety terénu v okolí uvedenej zástavby, ako aj na otázku k pôvodnej rozlohe jadra hradu 13. stor., na hradnej akropole. Terén okolia obranno-obytnej veže upravovali cielene. Zvolili spôsob nanášania zahlinených štrkov bezprostredne na skalný masív, resp. na staršie navážky, úpravu nivelety s výraznou zložkou vápna, štrku a piesku, prípadne úpravu nivelety z granitovej drte a z menších žulových kameňov o veľkosti 5 až 10 cm. Pochôdzne úrovne neboli nijako zvlášť udržiavané. Postupom času sa na nich navrstvili zložky hliny, ako aj popol, uhliky, resp. stavebný odpad (fragmenty tehál, vrstvy vápna, alebo komunálneho odpadu). Nálezy mincí z ich povrchu datujú úpravy nivelety terénu do širšieho horizontu od konca 12. po druhú polovicu 13. stor. Vo výpočte sú zastúpené razby uhorských denárov kráľa Bela III. (1172–1235), kráľa Bela IV. (1235–1270), vienské fenigy kráľa Přemysla Otakara II. (1251–1276) a vienský fenig vojvodu Fridricha Pekného (1306–1314). Najmä rakúske razby zo záveru 13. stor. vystihujú nestálosť politických pomerov na hranici vtedajšieho Uhorska, ktoré spôsobili, že bratislavský hrad aj mesto sa dostali na určitú dobu spod vplyvu uhorskej koruny. Iný druh archeologických nálezov a situácií tvoria pôdorysné torzá amorfných sídliskových jám a sídliskových objektov, z ktorých sa v minimálnej miere dochovali len spodné časti. V ich výplni sa objavili len fragmenty kuchynskej keramiky, železné predmety, ale aj fragmenty a celé tvary technickej keramiky ako napríklad plevové tehly, pravdepodobne svedčiace možno o prítomnosti staršej tehlovej architektúry v 12.–prvej polovici 13. stor. v areále bratislavského hradu. Pôdorys pôvodného hradného jadra (obytno-obranná veža, obranná veža) doplnil nález negatívu základu líniovej stavby.

Hmota jej negatívu o šírke 160 cm, viedla paralelne so severným krídlom paláca a približne v strede nádvorja sa pod pravým uhlom lomila smerom k južnému krídlu paláca. Rozobrali ju v priebehu 15. stor. a negatív zasypali zvyškovým materiálom stavebnej sute.

Čo do nálezov a nálezových situácií je početnejšie zastúpený užší horizont 11. až 12. stor. Archeologický výskum 2008–2010 zaznamenal plošne popri severnom krídle paláca súvislejší sídliskový horizont, v ktorom popri exteriérovej sídliskovej vrstve mali prevahu sídliskové antropomorfné jamy a tiež planírky po niekoľkých objektoch s kamennou podmurovkou a s príľahlým vykurovacím telesom. Postavili ich z úrovne povrchu vtedajšieho terénu, veniec obvodových stien pozostával z kamennej podmurovky kameňov kladených na sucho, resp. na hlinu. Interiérovú dlážku upravili výmazom ílu, malty, alebo uložením okruhliakov. Podobu stien nad terénom, nevieme presne určiť, ale nevylučujeme, že sa jednalo o kombináciu dreva a hliny. Popri početných nálezoch fragmentov keramiky, sú zastúpené aj nálezy železných listovitých streliek a nálezy mincí – uhorský denár, kráľa Šalamúna (1063–1074), resp. anonymné uhorské denáre z prelomu 11. a 12. stor., sprevádzané aj nálezmi bronzových mincových závaží a zliatkov.

Do okruhu hnutelných predmetov, ktorý si vyžiada ešte bližšiu analýzu, patrí nález kovovej – olovenej? panovníckej pečate. Má priemer 31 cm a váži 25,9 g. Obvod averzu lemuje perlovcový okruh vymedzujúci stvárnenie postavy panovníka do úrovne poprsia. Je odetý v honosnom rúchu. Koruna je vysoká, zdobená krížmi a pendíliami. V pravici drží žezlo, v ľavici málo čitateľné pravdepodobne korunovačné jablko s krížom. Nápis (grécka minuskula?), po obvode pečate, pripomína meno panovníka. Reverz pečate po obvode lemuje tiež perlovcový okruh. Dobře viditeľný je štvorriadkový, čitateľný text. Nález zatiaľ nebol podrobený bližšiemu sfragistickému určeniu. V každom prípade môže ísť o veľmi cenný predmet svedčiaci o existencii listinnej panovníckej korešpondencie v horizonte pravdepodobne 11.–12. stor. s výraznou absenciou písomných prameňov na našom území.

V osídlení 9.–11. stor., sa dá priamo postrehnúť kontinuita veľkomoravského hradiska a ranouhorského opevneného sídla, v zmysle predchádzajúcich výskumov, berúc do úvahy aj vzťahové kontexty a priemet základných stratigrafických jednotiek, (sídlisková vrstva – uzavreté nálezové celky). Zachytili sme ho v niekoľkých nálezových situáciách uzavretých nálezových celkov, pričom sme si vedomí, že nemusí vystihovať stav k dobe trvania osídlenia, ale že skôr ide o situáciu, ktorá zostala nedotknutá početnejšími zásahmi mladších sídelných horizontov. Rozdiely v nálezovom, najmä keramickom materiále 9.–11. stor. sú minimálne, ale v rámci horizontálnej stratigrafie postihnuteľné (najmä tuhová keramika, výzdoba povrchu horizontálnymi lištami). Z výpočtu iných nálezov, 9.–11. stor. je to ako sa domnievame aj bronzové, liate kovanie s kombináciou figurálneho aj rastlinného motívu. Ústredným je motív stromu života s bočnými úponkami. Po jeho oboch stranách stoja v čiastočnom profile stvárnené dve identické mužské postavy, rukami sa opierajúce o strom. Bližšia analýza je však tiež ešte predmetom štúdia.

Za mimoriadny prínos archeologického výskumu nádvorja bratislavského hradu 2008–2010 považujeme ale objav nálezu komplexu stavieb z prvého stor. pred n.l, ktorých výpočet doplnil aj výskum na ploche historickej jazdiarne a výskum severnej terasy hradného areálu. Vo forme torzálnych architektúr, nálezov základových žlabov a nálezov interiérových podláh sa po obvode hradného nádvorja zistili z jeho severnej, západnej a južnej strany, ako aj vo východnom suteréne. Sú to stavby architektúr rímskeho typu (rímske stavby), ktoré boli postavené ešte v silnom neskorolaténskom kultúrnom prostredí. To v priestore dnešného bratislavského hradného kopca v tom období zvýraznila existencia akropoly keltského oppida. Dominantnou na akropole sa stala stavba rímskeho typu lokalizovaná v severovýchodnej časti nádvorja a vo východnom suteréne. Svedčí o tom dochovaná dĺžka stavby v osi Z-V cca 23,5 m ako aj dochovaná šírka v osi S-J minimálne v dĺžke 9 m. Zachovala sa ako v hmote negatívov základových žlabov, tak aj v hmote nadzemného muriva. Základový žlab o šírke 180 cm vyhlbili do podlažia a vyplnili lomovým kameňom kladeným len na hlinu. Od úrovne terénu sa začalo s murovaním nadzemnej časti stavby, pričom použili lomový kameň kladený na hrubú vrstvu štrkovápennej malty. Nárožie spevnili väčšími pieskovcovými monolitmi. Pochôdznu úroveň interiéru upravili murovanou podlahou. Išlo o interiérovú, murovanú podlahu, tzv. pavimentum, s úpravou povrchu hladením. Podlahu – pavimentum stavebne založili na upravenom, splanírovanom teréne, na ktorý naniesli vrstvu lomových kameňov o veľkosti 10 až 13 cm, ktoré prisypali vrstvou žltého ílu a celú túto hmotu zhutnili. Táto podkladová vrstva dosahovala v priemere hrúbku 11 až 14 cm. Až potom začali s nanosením murovanej štrkovápennej jadrovej podlahy s hrúbkou cca 10 cm. Na povrch mierne stuhnutého jadra nakoniec naniesli asi 1cm hrubý jemný poter vrchnej zložky podlahy. Do jej pochôdznej úrovne vložili hladké biele kamienky ako aj farebné kamienky, ktoré

vytvárali výzdobný motív. Jeho podoba závisela od polohy v rámci priestoru podlahy. Do jej stredovej časti vniesli motív vo forme rozety, po obvode zase motív okrajových bordúr. Rozety sú tvorené z centrálného kamienka ružovej až červenej farby a štyroch šedých kamienkov okolo neho. Vzdialené sú od seba cca 20 cm. Na bordúru použili výhradne opracované kamienky tmavošedej, čiernej a tehlovočervenej farby s rozostupmi okolo 3 až 4 cm. Pás bol široký cca 80 cm a vytváral prepletenec geometrických svastík. Zistené stavby architektúr rímskeho typu pochádzajú minimálne z dvoch stavebných fáz, čo dokladajú superpozície jednotlivých základových žlabov, ako aj nálezy hladných podláh v sekundárnej polohe, u ktorých dominuje iný výzdobný motív v tvare kosoštvorcov. Domnievame sa, že priestor nádvorí medzi stavbami slúžil ako verejný priestor – zhromaždisko. Na viacerých miestach skalný terén upravili osekaním vlastného povrchu skaly, ale využili aj návážku vo forme jednoduchej nilevety pozostávajúcej zo žulovej drte, hliny, malty a antropogénnych zložiek. Vo vzťahu ku keltskému osídleniu akropoly bratislavského oppida v stupni LTD1–LTD2 a pre vnesenie rámca základnej datovacej línie, považujeme za dôležité kontextové situácie superpozície horizontu murovaných stavieb rímskeho typu ku klasickému sídliskovému horizontu neskorolátenských, do skaly zahĺbených objektov, s podpornou obvodovou kolovou konštrukciou. V niekoľkých prípadoch boli práve pôdorysy neskorolátenských sídliskových objektov aj s kolovou konštrukciou narušené základovými žlabmi stavieb rímskeho typu, čo nám umožňuje zhruba od druhej polovice prvého stor. pred n.l. uvažovať nielen o klasickom neskorolátenskom osídlení, ale aj o neskorolátenskom osídlení prepojenom s rímskymi kultúrnymi vplyvmi, ktorých nositeľmi sa stávajú murované stavby rímskeho typu. Táto zmena bola veľmi náhla, v nálezovom materiáli z horizontu stavieb rímskeho typu je preto ťažko postrehnuteľná. Základnými nálezmi sú na nádvorí len fragmenty rímskych importovaných amfor, spolu s početnými nálezmi domácej neskorolátenskej keramiky. Výskyt niekoľkých kusov chronologicky citlivejšej importovanej keramiky zo zánikovej vrstvy uvedených stavieb je viacmenej výnimka. V nálezovom materiáli z klasickej fázy neskorolátenského osídlenia sa vyskytujú fragmenty domácej keramiky, fragmenty technickej /keramiky-téglikov, kamenný žarnov, drobné kostené predmety (hracia kocka), torzo bronzovej spony, depot drobných mincí typ Karlstein, mince typu Simmering, fragmenty dáckej keramiky, ale aj hruda vonnej živice a bohatý paleobotanický materiál. Z pohľadu režimu ochrany archeologických situácií a ich prezentácie na nádvorí bratislavského hradu si dovoľujeme upozorniť na skutočnosť, že sa úmerná časť archeologického terénu k ploche výskumu uchránila aj pre budúce archeologické výskumy a že sa rovnako podarilo docieľiť u investora obnovy Bratislavského hradu, ktorým je kancelária Národnej rady Slovenskej republiky zriadenie novej múzejnej expozície pod severovýchodnou časťou nádvorí, kde bude prezentovaná „in situ“ situácia stavby rímskeho typu s interiérovou murovanou podlahou typu „opus signinum“.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG DES HOFES DER BRATISLAVAER BURG 2008–2010. Bratislava, Ortsteil Staré Mesto (Bez. Bratislava I), Nationalkulturdenkmal Bratislavaer Burg, Parzelle Nr. 860/1, Katastralgebiet Bratislava – Staré Mesto, Denkmalreservation, Innenhof des Burgpalastes, Raum des nordwestlichen und westlichen Teils des Hofes, Ingenieurnetze im Rahmen des Hofes, archäologische Ausgrabung im Vorlauf vor dem Bau. Schwerpunkt: Neuzeit 16.–18. Jahrhundert, Mittelalter 11.–13. Jahrhundert, Horizont des 9.–10. Jahrhunderts, Ende des 1. Jahrhunderts vor Chr., späte LaTène-Zeit. Vorübergehende Deponierung: Mestský ústav ochrany pamiatok (Städtisches Institut des Denkmalschutzes), Bratislava.

Auf den Hof der Bratislavaer Burg kehrte die archäologische Ausgrabung nach mehr als 40 Jahren zurück. Es handelte sich um eine Rettungsausgrabung in Vorsprung vor dem Bau, mit gewählter Methodik, Inhalt und Ziel. Das Forschungsteam von B. Lesák, Leiter der archäologischen Ausgrabung, und Mitgliedern J. Kováč und A. Vrtel, hat von Sommer 2008 bis Winter 2010 eine Fläche von 800 Quadratmetern systematisch durchforscht. Den höchst gelegenen Terrainpunkt des Burgareals identifizierten sie als Zusammentreff einiger Formen der archäologischen Besiedlung, stufenweise beginnend mit den ältesten Funden aus dem Äneolithikum, aus der späten LaTène-Zeit, über belegte großmährische Besiedlung, bis zu Situationen die sich zur Form eines frühmittelalterlichen Grenzzentrums des 11. bis 13. Jahrhunderts, mittelalterlichen Burg des 13. bis 15. Jahrhunderts, bzw. zu noch jüngeren, neuzeitlichen Bauänderungen des 16. bis 18. Jahrhunderts, binden.

VÝSLEDKY ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU NA KOZAČEKOVEJ ULICI VO ZVOLENE³⁷

Róbert M a l ě k – Ján B e l j a k

Z v o l e n (okr. Zvolen), intravilán, ul. J. Kozačeka, parcela č. 142/2, 142/4, 142/7, záchranný výskum, mestský intravilán, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Skúmaný priestor sa nachádza v centrálnej, pamiatkovej zóne mesta, totiž v juhovýchodnej časti pôvodného historického intravilánu. Sledovaný pozemok zo západu priliehal k zadným traktom zástavby východnej strany námestia SNP, na severe ho lemuje komunikácia vedúca od ulice J. Kozačeka k obchodnému domu PRIOR, z juhu a východu dvory prilahlých pozemkov. Skúmaná plocha sa rozkladala na troch pôvodných parcelách vedúcich súbežne ZJZ-VSV smerom (obr. 77: 1).

Sledovanie výkopových a zemných prác preukázalo značnú recentnú transformáciu terénu súvisiacu so stavebnými úpravami realizovanými niekedy okolo polovice 20. stor: V tomto období boli pravdepodobne asanované viaceré budovy v dvoroch skúmaných parciel a terén bol následne splanírovaný a dodatočne prevrstvený makadamovým násypom. Vrstva štrku bola hrubá cca 30–40 cm; počas stavebných prác bola odstránená len v časti pri južnom okraji skúmanej plochy, kde sa identifikovali zvyšky nadzemnej murovanej stavby väčších rozmerov. Poznatky o stratigrafii priestoru vychádzajú teda iba z pozorovaní získaných v ryhách inžinierskych sietí.

Podľa týchto zistení sa pod spomenutým makadamom nachádzala homogénna vrstva stredne až tmavosivohnedej piesčitej hliny (mestský sídliskový horizont), hrubá asi 30–40 cm; identifikovala sa približne v nadm. výške 291 m, bola vodorovne uložená, a rozkladala sa na celej skúmanej ploche. V horných úrovniach bola tmavšia, bledla smerom k podlažiu (žltohnedý íl), na ktorom spočívala. Zväčša ju prekryval vyššie uvedený štrkový násyp, avšak v západnej časti pozemku, pri zadných stenách dvorových traktov, kde nedošlo k spevneniu terénu štrkovaním, ju prevrstvovali rôzne nehomogénne sute a suťové vrstvy. V okolí objektu 7 sa na jej povrchu podarilo identifikovať požiarovú vrstvu (asi 2–5 cm hrubá vrstvička čiernej popolovitej hliny), avšak rozsah tejto uložieniny vzhľadom na charakter výskumu nebolo možné určiť. Otázny je aj vzťah požiarového horizontu k nadzemnej stavbe (obj. 7) – budova bola snáď postavená po požiari: objekt 7b (zakopaný sud), ktorý asi bol jej súčasťou, bol zjavne zakopaný aj do tejto vrstvy a podľa pozorovaní profilu ryhy elektrického vedenia ju prerazoval taktiež základ východnej steny budovy.

Zistené objekty možno rozdeliť do dvoch skupín: do prvej patria rôzne sídliskové jamy, do druhej základy nadzemných stavieb. Sídliskové jamy (obj. 2, 4, 6, 7b) boli rôzne tvarované, ich charakter nebolo možné určiť, zasypané boli rôznou stavebnou suťou, tehlovinou a odpadom. Výnimku predstavoval objekt 7b, súčasť objektu 7 – do vykopanej jamy bol vsadený sud, ktorý mohol mať sanitárnu funkciu (záchod). Aj sud však bol dodatočne zaplnený stavebnou suťou a tehlovinou (obr. 77: 2).

Zistené základy nadzemných budov (obj. 1, 3, 5, 7) mali v podstate rovnorodý charakter – široké boli cca 60–70 cm, väčšinou siahali po povrch podlažia alebo boli do povrchu podlažia zahĺbené, tvorili ich väčšie lomové skaly spájané maltou. Okrem objektu 7 boli všetky orientované (aspoň sa to tak javilo v rezocho) severojužným smerom. Objekt 7, ktorý bol čiastočne odkrytý aj zhora, mal zložitejší pôdorys, ktorý sa nepodarilo zistiť. Jeho súčasťou bola stavba obdĺžnikového pôdorysu, orientovaná V-Z, s rozmermi 420 x 220 cm, pri severnej stene, ktorej bol zakopaný spomenutý sud.

Všetky zistené objekty prerazovali ranonovoveký mestský sídliskový horizont a patrili pravdepodobne k recentnej zástavbe plochy (koniec 19., prvá pol. 20. stor.).

Výskum teda potvrdil prítomnosť mestského sídliskového horizontu na skúmanej ploche; zároveň zachytil zvyšky stavieb a zahĺbenín náležiacich zrejme k hospodárskemu zázemiu mesta v neskorom novoveku.

ERGEBNISSE DER RETTUNGS AUSGRABUNG AUF DER KOZAČEKOVÁ-STRASSE IN ZVOLEN. Zvolen (Bez. Zvolen), im Gemeindegebiet, J. Kozaček-Str., Parzelle Nr. 142/2, 142/4, 142/7, Rettungsausgrabung, städtisches Intravilan, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Der erforschte Raum befindet sich in der zentralen Denkmalzone der Stadt, also im südöstlichen Teil des ursprünglichen historischen Gemeindegebietes. Die Verfolgung der Aushub – und Erdarbeiten

³⁷ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

zeigte eine erhebliche rezente Transformation des Terrains, zusammenhängend mit ungefähr um die Mitte des 20. Jahrhunderts realisierten Bauarbeiten. Diese Bauaufbereitungen haben die homogene Schicht der mittel bis dunkelgraubrauner sandiger Erde (städtisches Siedlungshorizont), dick ungefähr 30–40 cm, umgeschichtet. Alle festgestellten Siedlungsobjekte auf der durch den Bau betroffene Fläche haben diesen frühneuzeitlichen städtischen Siedlungshorizont durchgeschnitten und wahrscheinlich zu der rezenten Bebauung des Areals (Ende des 19., erste Hälfte des 20. Jahrhunderts) gehört.

VÝSLEDKY POVRCHOVÉHO PRIESKUMU VO FILAKOVE³⁸

Róbert Malček – Viktória Tittónová

F i l a k o v o (okr. Lučenec), intravilán, Podhradská ulica 14, zber, sídlisko, mladý eneolit (skupina Ózd), mladšia doba bronzová (pilinská kultúra), doba rímska, stredovek, raný novovek. Uloženie nálezov: Hradné múzeum, Filakovo.

Pracovníci Hradného múzea vo Filakove vyzbierali kolekciu črepov z depónie zeminy, ktorá zrejme pochádza zo sídliskovej vrstvy polykultúrnej lokality rozkladajúcej sa pri juhozápadnom úpätí hradného vrchu. Gros črepov z tejto kolekcie vykazuje znaky vyvinutého slohu neskorobadskej skupiny Ózd známeho z eponymnej lokality (*Banner 1956*, 98–100; tab. LXXI–LXXVII) či zo Šalgotarjánu (*Korek 1968*) a z Lieskovca-Hrádku (*Malček 1999*). Vo filakovskom súbore sa vyskytuje typická plastická výzdoba koncipovaná rovnako ako v Lieskovci-Hrádku (obr. 78: 4, 5), objavuje sa tu aj charakteristický kombinovaný dekór (rebríkový vzor spojený s kanelovaním – obr. 78: 7, 9, 10) či identický typ bezuchého hrnca (obr. 78: 1, 6).

Nálezy potvrdzujú význam ostrohovitého zámockého návršia a príslušného areálu, kontrolujúceho komunikačné ťahy vedúce údolím Gortvy a Beliny.

Literatúra

Banner 1956 – J. Banner: Die Pécelér Kultur. Arch. Hung. 35, Budapest 1956.

Korek 1968 – J. Korek: Eine Siedlung der Spätbadener Kultur in Salgotarján-Pécskő. Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae 20, 1968, 37–58.

Malček 1999 – R. Malček: Doterajšie poznatky archeologického výskumu na Lieskovskom Hrádku. In.: I. Kuzma (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín–1998. Nitra 1999, 143–157.

RESULTATE DER OBERFLÄCHENUNTERSUCHUNG IN FILAKOVO. Filakovo (Bez. Lučenec), im Gemeindegebiet, Podhradská-Str. 14, Sammeln, Siedlung, junges Äneolithikum (Gruppe Ózd), jüngere Bronzezeit (Piliny-Kultur), Römerzeit. Deponierung der Funde: Hradné múzeum, Filakovo.

Die Mitarbeiter von Hradné múzeum (Burg-Museum) in Filakovo haben eine Kollektion von Scherben aus einer Erddeponierung aufgesammelt, die wahrscheinlich aus einer Siedlungsschicht einer polykulturellen Lokalität stammt, die sich am südwestlichen Hang des Burgberges ausbreitet. Die meisten Scherben aus dieser Kollektion weisen Zeichen eines entwickelten Stils der spätbadener Gruppe Ózd, bekannt aus der eponymen Lokalität (*Banner 1956*, 98–100; Taf. LXXI–LXXVII) oder aus Salgotarján (*Korek 1968*) und aus Lieskovec-Hrádok (*Malček 1999*), vor. In dem Satz aus Filakovo kommt die typische plastische Verzierung, konzipiert ebenfalls wie in Lieskovec-Hrádok, vor. Es tritt hier auch das charakteristische kombinierte Dekor (geritztes Muster verbunden mit Kannelierung) oder identischer Typ eines henkellosen Topfes, vor.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM VO ZVOLENE-PODBOROVEJ³⁹

Róbert Malček – Tomáš Zachar

Z v o l e n (okr. Zvolen), poloha P o d b o r o v á, ul. J. Bánika, výskum pre vedecké účely, otvorené sídlisko, mladý eneolit (?; skupina Ózd), mladšia doba bronzová (pilinská kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

³⁸ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

³⁹ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0063/13.

Vyvýšená ľavobrežná terasa Hrona Podborová s rovinatým povrchom (309–299 m n. m.; prevýšenie okrajov terasy dosahuje cca 10 m) sa nachádza na severnom okraji mestského intravilánu. Cieľom výskumu bolo overenie nálezovej situácie depotu bronzov z roku 2005, preto pozostával zo zisťovacej sondy 1/2010 s rozmermi 1,5 x 6 m, ktorá bola položená kolmo na západnú hranu terasy Podborová so západným profilom asi 7 m od miesta nálezu depotu – sondu nebolo možné situovať bližšie kvôli funkčným inžinierskym sieťam položeným na hrane terasy. Napriek tomu sa rezom preťal antropogénny pôdny horizont, ktorý obsahoval intrúzie súvisiace s hromadným nálezom bronzov: pod 30 cm hrubou recentnou povrchovou vrstvou totiž ležala cca 50–60 cm hrubá vodorovne uložená vrstva tmavohnedej ílovitej hutnej hliny, v ktorej sa nachádzali hrudy mazanice a úlomky keramiky, medzi nimi časť amfory hlásiacej sa k pilinskému slohu, príbuznej profilom a spracovaním keramického cesta amforovitej nádobe z uvedeného depotu, ďalej časť misy s roztvoreným hrdlom a slamované keramické fragmenty, ktoré môžu patriť mladoeneolitickému ale i stredo-mladobronzovému horizontu osídlenia lokality (obr. 79). Sídľiskové či pohrebiskové objekty sa v reze nevyskytli.

Prieskumom dotknutého priestoru sa napokon podarilo lokalizovať miesto nálezu depotu a identifikovať vierohodnosť informácie nálezcu: v trase elektrického vedenia sa v erodovanom povrchu našla sekera typu „Švedlár“, identická s obdobnými nástrojmi z depotu.

Výskum teda potvrdil prítomnosť pravekého sídľiskového horizontu na skúmanej ploche; zároveň sa overilo miesto nálezu depotu.

ERMITTLUNGS- AUSGRABUNG IN ZVOLEN-PODBOROVÁ. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Podborová, J. Bánik-Str., Ausgrabung für wissenschaftliche Zwecke, offene Siedlung, junges Äneolithikum (?; Gruppe Ózd), jüngere Bronzezeit (Piliny-Kultur). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Ziel der Ausgrabung war die Beglaubigung der Fundsituation des Bronzedepots aus dem Jahr 2005. Sie bestand aus einer Ermittlungsausgrabung, die den anthropogenen Bodenhorizont mit Intrusionen, die mit dem Hortfund der Bronze zusammenhingen, durchschnitt. In ihm befanden sich Klumpen von Bewürfen und Bruchstücke der Keramik, unter ihnen ein Teil einer Amphore, die sich zu dem Piliny-Stil, verwandt durch Profil und Bearbeitung des keramischen Teiges mit dem amphorenartigen Gefäß aus dem genannten Depot, meldete. Durch Untersuchung ist es schließlich gelungen den Fundort des Depots zu lokalisieren und die Glaubwürdigkeit der Information des Finders zu identifizieren: in der Trasse der elektrischen Leitung wurde in der erodierten Oberfläche eine Axt vom Typ „Švedlár“ gefunden, identisch mit ähnlichen Typen aus dem Depot.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V TORNALI

Juraj M a l e c

T o r n a ľ a (okr. Revúca), poloha D o b o g ó, záchranný výskum, doba bronzová, stredovek, sídľisko, pohrebisko. Uloženie nálezov: AA TERRA ANTIQUA s.r.o.

V prvej polovici roku 2010 bol na lokalite „Hnedý priemyselný park Tornaľa“ archeologickou spoločnosťou AA Terra Antiqua s.r.o. vykonaný záchranný archeologický výskum v súvislosti so zemnými prácami v areáli bývalého textilného podniku „Ozeta Neo“. Lokalita je situovaná v severnej časti intravilánu obce, na ľavobrežnej terase rieky Slaná. Archeologický výskum bol realizovaný formou zisťovacích archeologických sond v dopredu vytýčených úsekoch stavby a formou sledovania prebiehajúcich zemných prác.

Sondážny archeologický výskum bol zahájený dvojicou zisťovacích sond (sonda 1/010, 2/010), situovaných na miestach plánovaných nových stavebných objektov. Na základe pozitívneho nálezu objektu (1/010) v sonde 1/010, bola plošne odkrytá v celom rozsahu plánovanej stavby (čistiaca stanica odpadových vôd). Po skryvke bolo objavených ďalších päť novovekých objektov. Celá plocha objektu požiarnej nádrže sa pri neskoršom preskúmaní potvrdila ako negatívna (sonda 2/010).

Sondy boli následne postupne číslované podľa priebehu prác, ich počet sa ustálil na čísle 20, pričom sa všetky, s výnimkou sond 5/010 a 7/010, ukázali ako negatívne. Pôvodný terén bol na mnohých miestach značne porušený, a to najmä terénnymi úpravami uskutočnenými pred a počas funkčného obdobia vojenských kasární. Zásahy pozostávali najmä z betónových základov veľkej stavby a z množstva rýh rôznych rozmerov situovaných po celom areáli. Hrúbka novovekých navážok sa na väčšine

plochy pohybovala okolo 30–40 cm, okolo 40 cm sa pohybovala aj hrúbka pod ňou ležiacej černoze, tvoriacej vlastnú kultúrnu vrstvu. 30 cm dosahovala mocnosť premiešanej vrstvy černoze so žltým ílom z podložia. Podložie bolo na dominantnej časti plochy zachytené v hĺbke okolo 1 m. Odlišná situácia bola v severovýchodnej časti areálu, kde povrch tvorila 20 cm vrstva čiernej zemitej hliny, pod ktorou sa nachádzala asi 50 cm hrubá vrstva navážok, tvorená tvrdou udusanou hlinou s kameňmi. Spodok výkopov tu tvorila černoze, ktorej dno tu nebolo na základe inej situácie terénu zachytené. Výkopy v týchto miestach neprekračovali hĺbku 1,5 m.

Sonda 1/01

- max. hĺbka 1,5 m; odkryté plošne
- zachytené objekty 1/010 (stredoveká zásobnicová jama), 4/010 (vojenský zákop), 5/010–8/010 (novoveké jamy neurčitej funkcie)

Sonda 5/010

- max. hĺbka 4,0m; max. šírka 1,5 m
- zachytený objekt 3/010 (praveký objekt neurčitej funkcie) a hroby 1/010, 2/010 (obr. 80; skrčenci, pravek)

Sonda 7/010

- max. hĺbka 3,5 m; max. šírka 1,5 m
- zachytené objekty 9/010–10/010 (novoveké jamy neurčitej funkcie), hrob 3/010 (kostrový, pravek?) a hrob 4/010 (žiarový, pravek)

Vďaka danými zisteniam môžeme na skúmanej ploche predpokladať radové kostrové pohrebisko, azda z doby bronzovej, čím by sa preukázala jeho previazanosť s neďaleko ležiacim pohrebiskom žiarovým. Nemôžeme vylúčiť ani možnosť, že ide o jeho okrajovú časť. Na dobu bronzovú okrem polohy pochovaných jedincov poukazujú aj fragmenty keramiky z hrobu 2/010, položené na dne hrobovej jamy, pri nohách pochovaného jedinca. Tento hrob bol taktiež sekundárne narušený, pravdepodobne vykrádačmi hrobov.

Existenciu žiarového pohrebiska potvrdzuje len ojedinelý urnový hrob 4/010, obsahujúci fragmenty typickej keramiky pilinskej kultúry. Do doby bronzovej môžeme zaradiť aj objekt bližšie neurčenej funkcie (3/010), v ktorého výplni sa nachádzali nepočítané fragmenty pravekej keramiky.

Stredoveké osídlenie bolo okrem nepočítaných fragmentov z povrchového zberu doložené len objektom 1/010. Išlo pravdepodobne o zásobnicovú jamu, z ktorej výplne pochádzal praveký i stredoveký materiál. Z neho treba vyzdvihnúť najmä dobre zachovanú nádobku s odbitým okrajom, zdobenú špirálovitou rytou líniou, ležiacu na dne objektu.

Novovek je medzi archeologickými objektmi zastúpený početnými zrejme stavebnými jamami (objekty 5/010–10/010) a vojenským zákopom obsahujúcim množstvo nábojov i granátových črepín (objekt 4/010).

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSAusGRABUNG IN TORNALA. Tornaľa (Bez. Revúca), Flur Dobogó, Rettungsausgrabung, Bronzezeit, Mittelalter, Siedlung, Gräberfeld. Deponierung der Funde: AA TERRA ANTIQUA s.r.o. (G.m.b.H.)

Auf der erforschten Fläche können wir ein Reihen-Skelettgräberfeld, vielleicht aus der Bronzezeit, wodurch sich seine Anknüpfung an das unweit liegende Brandgräberfeld zeigen würde, vermuten. Seine Existenz bestätigt nur ein einzelnes Urnengrab (Grab 4/010), das Fragmente typischer Keramik der Piliny-Kultur beinhaltet. In die Bronzezeit können wir wahrscheinlich auch drei Skelettgräber (Grab 1–3/010) und ein Objekt nicht näher bestimmten Funktion (Objekt 3/010) einreihen. Die mittelalterliche Besiedlung wurde außer nicht zahlreichen Fragmenten aus dem Oberflächen-Sammeln nur durch das Objekt 1/010 belegt. Es handelte sich wahrscheinlich um eine Vorratsgrube, aus derer Ausfüllung das urzeitliche und mittelalterliche Material und ein gut erhaltenes mittelalterliches Gefäß mit abgeschlagenem Rand, verziert mit geritzter Spirallinie, stammen. Die Neuzeit ist unter den archäologischen Objekten durch zahlreiche wahrscheinlich Baugruben (Objekte 5/010–10/010) und einen Militär-Schützengraben, beinhaltend eine Menge von Patronen und Granatsplitter (Objekt 4/010), vertreten.

TRI VÝSKUMY V INTRAVILÁNE BARDEJOVA

Ivana Malinková

Bardejov (okr. Bardejov), Františkánska ul. 1, Kláštorská ul. 9, Veterná ul. 9, predstihové sondážne výskumy, stredovek a novovek. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Hanušovciach nad Topľou.

Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou v roku 2010 realizovalo tri archeologické výskumy v intraviláne Bardejova, v historickom centre, zapísanom v Svetovom kultúrnom dedičstve UNESCO. Vo všetkých prípadoch šlo o záchranné výskumy, konané sondážnou metódou pred stavebnými prácami.

Prvý z výskumov sme realizovali na Františkánskej ulici č. 1 v mesiaci apríl, pred plánovaným asanovaním súčasného domu a novou výstavbou. Sonda s rozmermi 6,5 x 1,5 m, situovaná dlhšou osou v smere S-J, bola umiestnená priamo vnútri domu. Pracovníci boli chránení pred nepriaznivým počasím, no tieto podmienky zároveň sťažovali postup (nedostatočné osvetlenie, prítomnosť vnútorných priečok domu a betónových základov, komplikovaný odvoz vyťaženej zeminy a pod.). Výkop sme ukončili v hĺbke cca 220 cm, kedy postup zastavila spodná voda. Horné vrstvy sondy vyplňala suť, navezená pri výstavbe súčasného domu, obsahujúca fragmenty technickej keramiky z mladšieho novoveku. Veľkú časť sondy vyplňali kamene, niektoré i väčších rozmerov. V nižších vrstvách sa našlo zvieracie parožie, inak bola sonda prakticky sterilná.

Na Kláštorskej ulici 9 sme realizovali analogický výskum v júni 2010. Sonda s rozmermi 2 x 1,5 m, orientovaná v smere S-J, bola umiestnená v bezprostrednom susedstve západnej fasády domu, ktorá sa mala v neskoršej fáze stavebnej činnosti asanovať. Výskum opäť ukončila prítomnosť spodnej vody, tentokrát v hĺbke cca 1,6 m.

Odkrytá plocha bola pomerne malá, ale objavili sa tu početné sídliskové vrstvy, pochádzajúce z neskorého stredoveku i novoveku. Celkovo sme identifikovali 14 vrstiev a dva nevýrazné objekty, pravdepodobne kolové jamy. Hlavným cieľom výskumu bolo odhaliť založenie muriva západnej fasády, čo sa úspešne podarilo. V mobiliári prevažuje včasno-novoveká a neskorostredoveká keramika, doplnená zvieracími kosťami a v malom množstve fragmenty železných predmetov. Z nestratifikovanej polohy pochádza ojedinelý nález – fragment strešnej krytiny.

Posledný výskum sme realizovali na Veternej ulici č. 9 v októbri. Sondou s rozmermi 4 x 1,5 m, orientovanú dlhšou osou v smere V-Z, sme umiestnili južne od domu, ku ktorému má byť pribudovaná prístavba. Napriek neskorému termínu prác bol výskum bohatý na nálezové situácie i nálezy. Skúmaná plocha priniesla mnoho sídliskových vrstiev, podľa nálezov datovaných do neskorého stredoveku. V hĺbke cca 1,5 m sme sondu začistili na sterilné piesčité podložie.

Najvýznamnejším nálezom z posledného výskumu je deštrukcia kamenného múrika, ktorý sme objavili vo východnej časti sondy. Zachovaný úsek je cca 0,5 m široký a vysoký. Bol odkrytý v dĺžke budúcej prístavby, t.j. asi 3 m. Jeho celkové rozmery však nie sú známe. Podľa jeho charakteru usudzujeme, že ide o podmurovku staršej hospodárskej stavby. Nálezovú situáciu komplikoval terén, ktorý sa na tomto pozemku strmo zvažuje na juhovýchod. Napriek tomu z polohy pochádza bohatý nálezový materiál, kde prevažuje keramika z neskorého stredoveku a zvieracie kosti. V menšej miere sa vyskytli fragmenty železných predmetov, najmä klince.

Pri porovnaní spomínaných výskumov prekvapuje rôznorodosť výsledkov, mobiliáru i stratigrafia jednotlivých polôh. Skúmané parcely sa nachádzajú pomerne blízko seba, ale ich minulosť je rozmanitá. Zatiaľ čo prvý výskum bol pre nás sklamaním, ďalšie dva pozitívne prekvapili. I tu je však vidno rozdiel: na Kláštorskej ulici sme prevažnú väčšinu materiálu datovali do včasného novoveku a až v hĺbke cca 1,3 m sme preukázateľne objavili vrstvy z neskorého stredoveku, na Veternej ulici novoveká zložka prakticky chýbala a vrstvy z neskorého stredoveku mali mocnosť vyše 1 m.

Z identifikovateľných keramických fragmentov prevažujú väčšie nádoby, najmä hrnce. V súbore z Veternej ulice je pozoruhodné množstvo nádob na pitie – v jedinej vrstve boli nájdené fragmenty minimálne šiestich gotických pohárov. Železné predmety sú analogické, prevažujú klince. Analýza zoologických nálezov nebola vykonaná.

Všetky menované výskumy hodnotíme ako prínosné pre doplnenie obrazu života v stredovekom Bardejove. Ich výsledky boli rozmanité, čo zdôrazňuje nevyhnutnosť prítomnosti archeológa na stavbách v intraviláne mesta.

DREI AUSGRABUNGEM IM GEMEINDEGEBIET VON BARDEJOV. Bardejov (Bez. Bardejov), Františkánska-Str. 1, Kláštorská-Str. 9, Veterná-Str. 9, Vorsprungs-Sondierausgrabungen, Mittelalter und Neuzeit. Deponierung der Funde: Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou (Heimatismuseum).

Vlastivedné múzeum (Heimatmuseum) in Hanušovce nad Topľou führte im Jahr 2010 drei Ausgrabungen im Gemeindegebiet von Bardejov durch.

Die erste Ausgrabung, auf der Františkánska-Str. 1, war ein bisschen Enttäuschung, weil trotz markanter Tiefe der Sonde (220 cm) haben die Mehrheit ihrer Ausfüllung nur Steine gebildet. Aus der Flur stammen nur wenige Funde, die erheblich die Möglichkeit die älteren Schichten zu datieren, erschweren.

Die Ausgrabung auf der Kláštorská-Str. 9 brachte 14 Siedlungsschichten und zwei ausdruckslose Objekte, wahrscheinlich Pfahlgruben. Die Ausgrabung erfüllte ihren Zweck, es war die Entdeckung des Grundmauerwerkes des gegenwärtigen Gebäudes. Das Inventar bildet fragmentarische Keramik, Tierknochen und in kleinerem Ausmaß Eisengegenstände, vorwiegend Nägel. Aus einer nicht stratifizierten Lage stammt ein Fragment einer Dachdeckung.

Interessante Resultate brachte die Ausgrabung auf der Veterná-Str. 9, wo in der Sonde eine Steinmauer, wahrscheinlich eine Untermuerung eines untergegangenen Wirtschaftsbaues, freigelegt wurde. Das Inventar ist analog – Fragmente der Keramik, datiert vorwiegend in das späte Mittelalter, Tierknochen und einige Eisenfragmente.

Alle drei Ausgrabungen bewerten wir als positiven Beitrag für die Erkenntnis der älteren Geschichte der historischen Stadt Bardejov.

SEKERKA ZO SMOLINSKÉHO⁴⁰

† Klára M a r k o v á – Róbert B a č a

S m o l i n s k é (okr. Senica), poloha okolo kóty 213. ojedinelý nález, staršia doba bronzová. Uloženie: Záhorské múzeum, Skalica.

V extraviláne obce, v okolí kóty 213 sa na poli dávnejšie našla plochá sekerka s postrannými lištami (obr. 81). Vyššie tylo je zaoblené, ostrie je oblúkovité s vyštrbením na jednom boku. Postranné lišty sú málo výrazné. Celý povrch pokrýva tmavá ušľachtilá patina. Rozmery: dl. 11,4 cm, š. max. 4,4 cm, hr. 1,5 cm., hmotnosť 190,26 g.

Sekerka sa radí k typu sekeriek s postrannými lištami a so zahroteným tylom, ktoré sa označujú aj ako saské alebo únětické sekerky. Ich variabilita spočíva nielen v zakrivení tyla, ale aj miere zakrivenia ostria. I keď sa takéto sekerky vyskytujú na širšom európskom území, ich ťažiskom je priestor únětickej kultúry, teda aj oblasť Záhoria. Sú známe zo sídlisk aj z pohrebísk. Opísaný exemplár sa na Slovensku najviac podobá na sekerku z Modry, ktorá je tiež ojedinelým nálezom (*Novotná 1970, 172*). Saské sekerky patria k starším únětickým sekerkám nachádzajúcim sa ako import už v kultúrach epišnúrového okruhu (Košťany, Szarbia). Častešie sa vyskytujú, najmä gracilnejšie varianty, až v jej mladšom vývoji na území kultúrneho okruhu Otomani-Füzesabony (Barca, Tiszafüred). Nález vzhľadom na bližšie neznáme nálezo-ové okolnosti možno len rámcovo datovať do obdobia BA₂.

Literatúra

Novotná 1970 – M. Novotná: Die Äxte und Beile in der Slowakei. PBF Abt. 9, Bd. 3. München.

BEIL AUS SMOLINSKÉ. Smolinské (Bez. Senica), Flur bei der Kote 213, Einzelfund, ältere Bronzezeit. Deponierung des Fundes: Záhorské múzeum, Skalica.

Das Bronzebeil ordnet sich zu den Randleistenbeilen mit spitzem Nacken, die sich auch als sächsische oder Aunjetitzer Beile bezeichnen. Den Fund kann man hinsichtlich der näher unbekanntenen Fundumstände nur rahmenweise in die Periode Bz A2 datieren.

TRETIA SEZÓNA VÝSKUMU POHREBISKA V CINOBANI⁴¹

Vladimír M i t á š – Václav F u r m á n e k

C i n o b a ň a (okr. Poltár), poloha J a r č a n i s k o, systematický výskum, žiarové pohrebisko, mladšia doba bronzová, neskorá doba bronzová, pilinsko-kyjatický horizont, kyjatická kultúra; doklady kultúrnych(?) aktivít, stredná, neskorá doba laténska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

⁴⁰ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0111/14.

⁴¹ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu APVV-0736-11.

Žiarové pohrebisko v Cinobani je odbornej verejnosti známe od roku 2007 (*Kujovský/Mitáš 2009*) a systematicky sa skúma od roku 2008 (*Furmánek/Mitáš 2011*). Hlavné výsledky výskumu a charakteristiky tohto náleziska kyjatickej kultúry sú viacnásobne publikované (*Furmánek/Mitáš 2010a; 2010b; 2010c; Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010*). Vedeckú hodnotu pohrebiska znásobuje jeho veľmi dobrá zachovalosť, rozľahlosť (reálne odhadujeme prítomnosť 500–600 hrobov) a existencia súvekej osady, výšinného opevneného sídliska, neďalekej pseudokrasovej jaskyne a dosiaľ neskúmaných mohylovitých útvarov.

V roku 2010 sa terénny výskum pohrebiska uskutočnil opäť v dvoch etapách, metodikou totožnou s predchádzajúcimi sezónami a interdisciplinárne. Zvýšená pozornosť sa venovala antropologickému a archeobotanickému materiálu, ktorého analýzy priebežne realizujú aj zverejňujú *J. Pavelková (2010)* a *J. Mihályiová*. Zo systematicky odkryvanej plochy pohrebiska, pracovne označenej sektor A (plocha 25 x 25 m), sa v tomto roku odkrylo približne 1,1 ára (obr. 83: 1, 2). Týmto je kompletne preskúmaný už 3,7 árový priestor so 170 hrobmi. Zistené hroby časovo korešpondujú s obdobím 12.–8. stor. pred n. l. Stanovenie ich pozície v rámci relatívnej chronológie doby bronzovej vychádza tak z hrobového inventára, ako aj z typov hrovej architektúry.

Hroby s charakteristickými kamennými konštrukciami, predovšetkým s klasickými (obr. 84: 1, 2) a naznačenými skrinkami (obr. 84: 3, 4), obsahovali najmä keramiky a zvyšky výrazne prepálených bronzových predmetov. Okolo skrinkových hrobov zo staršieho obdobia kyjatickej kultúry sa nachádzali kamenné vence (obr. 84: 6). Niektoré hrobové konštrukcie sa však nedajú definovať ako skrinky (*Furmánek/Mitáš 2010d*, 86, 87, obr. 15) a výstižnejšie ich možno označiť kamennými obložieniami hrobových jám (obr. 83: 3, 4). Nóvum v prostredí kyjatickej kultúry predstavujú hroby nachádzajúce sa tesne vedľa seba a vytvárajúce tzv. zdvojené skrinky (obr. 83: 5, 6). Situovanie hrobových kamenných konštrukcií na svahu potvrdzuje kontinuálne organizované pochovávanie skúmanej society (obr. 83: 2).

V nálezovom súbore má dominantné postavenie hrobová keramika. Premieta sa v nej široké spektrum keramickej produkcie kyjatickej kultúry (amforovité tvary nádob, rôzne varianty mís, hrncov, pokrievok, šálok), vrátane špecifických nádobiek na cucanie tekutín a miniatúrnych napodobnenín nádob tradičných rozmerov. Stav zachovania prevažnej väčšiny bronzových predmetov, napr. rôznych typov ihlíc alebo jednoduchého drôteného šperku, je úzko spojený s vyspelou technikou kremácie. Zaujímavé možnosti interpretácie vyplývajú z dokladov sekundárneho porušovania hrobových konštrukcií (z manipulácie a premiestňovania skrinkových kameňov alebo kameňov z vencov okolo skriniek), resp. do skriniek uloženého hrobového inventára (obr. 84: 5, 6). Predpokladáme, že kamene odobraté zo skriniek, vencov či príkrovov starších hrobov použili v súvislosti s budovaním chronologicky mladších hrobov a úsporným využitím plochy pohrebiska (v zmysle zapúšťania mladších hrobov medzi staršie) už generácie kyjatickej kultúry z obdobia stupňa HB. Avšak zásahy do vnútra skriniek a hrobového inventára sa uskutočnili na pohrebisku zrejme až neskôr, keď ešte v náznakoch viditeľné kamenné konštrukcie „zaujali“ Kelty.

K presvedčivým dokladom osídlenia polohy Jarčanisko v dobe laténskej už okrem zlomkov grafitovej keramiky, zistených povrchovými zbermi na ploche sídliska v roku 2009 (*Furmánek/Mitáš 2013*), možno priradiť aj deformovanú železnú sponu (obr. 82: 1) a fragment okraja nádoby (obr. 82: 2) zo sondy A-II-2 na pohrebisku (obr. 82: 3). Nie menej závažné sú zlomky neskorostredovekej na kruhu točenej bielej keramiky so stopami oranžovo-červenej maľby zo sondy A-III-4. Všetky spomenuté artefakty sa zistili vo vrstve medzi deštruovanými kamennými konštrukciami hrobov z obdobia popolnicových polí. Toto boli dostatočné impulzy k prehodnoteniu datovania početných železných predmetov a ich zlomkov z prvej sezóny výskumu pohrebiska (*Furmánek/Mitáš 2010a*, obr. 15), ktoré sa predbežne spojili s najmladším horizontom pochovávania na rozhraní neskorej doby bronzovej a staršej doby železnej (*Furmánek/Mitáš 2010a*, 37). Na základe nových poznatkov terénneho výskumu i podrobnejšieho štúdia analogických nálezov (napr. *Čambal 2009*, tab. I: 6, III, obr. 2: 4; *Pieta 2008*, obr. 40: 5, 6; 64: 1, 3, 7, 8; 67: 1, 2; 76: 10; *Venclová ed. 2008*, obr. 30: 1, 2; 36: 6; príloha 3: 3; 5: 2) už isté železné artefakty – kovácke náradie, kramľu a pôvodne torzo „zubadla“, no v skutočnosti segment reťazového opaska na meč – s istotou zaraďujeme do záverečného obdobia strednej až neskorej doby laténskej (stupne LTC2–LTD). Ich nálezové okolnosti môžu dokladať kultové aktivity Kelty v prírodnom sanktuáriu – posvätnom háji (*Drda/Rybová 1998*, 174, 175; *Vlčková 2002*, 168–170). Uvedenú hypotézu evokujú nielen spôsoby deponovania týchto železných predmetov, ale aj ich zvýšená koncentrácia v relatívne ohraničenom priestore, umocneným sakrálnou tradíciou a geniom loci (obr. 82: 4). Naznačená problematika však presahuje zámer tohto príspevku, krátko informovať o tretej výskumnej sezóne pohrebiska kyjatickej kultúry, a preto ju spracujeme a vyhodnotíme v súvislosti s analýzou sekundárneho porušovania hrobov z obdobia popolnicových polí.

Literatúra

- Čambal 2009 – R. Čambal: Nové nálezy z doby laténskej z Plaveckého Podhradia-Pohanskej. Zbor. SNM 103 – Arche 19, 2009, 153–164.
- Drda/Rybová 1998 – P. Drda/A. Rybová: Keltové a Čechy. Praha 1998.
- Furmánek/Mitáš 2010a – V. Furmánek/V. Mitáš: Cinobaňa – eine weitere bedeutende Fundstelle aus der Urnenfelderzeit in der Slowakei. Das Altertum 55, 2010, 33–58.
- Furmánek/Mitáš 2010b – V. Furmánek/V. Mitáš: Pohrebisko kyjatickej kultúry v Cinobani, okr. Poltár (Predbežná správa). In: V. Furmánek/E. Miroššayová (Editori): Popolnicové polia a doba halštatská. Nitra 2010, 101–115.
- Furmánek/Mitáš 2010c – V. Furmánek/V. Mitáš: Nové pohrebisko kyjatickej kultúry v Cinobani (Slovensko). In: J. Gancarski (Ed.): Transkarpackie kontakty kulturowe w epoce kamienia, brązu i wczesnej epoce żelaza. Krosno 2010, 393–412.
- Furmánek/Mitáš 2010d – V. Furmánek/V. Mitáš: Pohřební ritus západní enklávy jihovýchodních popelnicových polí. Analýza pohřebiště v Radzovicích (Slovensko). Pam. Arch. 101, 2010, 39–110.
- Furmánek/Mitáš 2011 – V. Furmánek/V. Mitáš: Výskum pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani. AVANS 2008, 2011, 93–95.
- Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010 – V. Furmánek/V. Mitáš/J. Pavelková: The burial ground of the Kyjatice culture in Cinobaňa (Slovakia). In: Sz. Guba/K. Tankó (Hrsg.): „Régről kell kezdenünk...” Studia Archaeologica in honorem Pauli Patay. Szécsény 2010, 125–136.
- Kujovský/Mitáš 2009 – R. Kujovský/V. Mitáš: Pohrebisko kyjatickej kultúry v Cinobani. AVANS 2007, 2009, 122–124.
- Pavelková 2010 – J. Pavelková: Antropologická analýza žarového pohřebiště kyjatické kultury v Cinobani (rok 2008). In: J. Gancarski (Ed.): Transkarpackie kontakty kulturowe w epoce kamienia, brązu i wczesnej epoce żelaza. Krosno 2010, 413–423.
- Pieta 2008 – K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Nitra 2008.
- Venclová ed. 2008 – N. Venclová ed.: Archeologie pravěkých Čech/7. Doba laténská. Praha 2008.
- Vlčková 2002 – J. Vlčková: Encyklopedie keltské mytologie. Praha 2002.

DRITTE SAISON DER AUSGRABUNG DES GRÄBERFELDES IN CINOBAŇA. Cinobaňa (Bez. Poltár), Flur Jarčanisko, systematische Ausgrabung, Brandgräberfeld, jüngere Bronzezeit, späte Bronzezeit, Piliny-Kyjatice-Horizont, Kyjatice-Kultur; Belege von Kultaktivitäten, mittlere, späte La Tène-Zeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Das Brandgräberfeld der Kyjatice-Kultur in Cinobaňa wird seit dem Jahr 2008 systematisch erforscht. Der wissenschaftliche Wert des Gräberfeldes ist durch außergewöhnlich gutes Wohlerhalten, Ausdehnung (real schätzt man 500–600 Gräber) und Existenz zeitgenössischer Siedlungslokalitäten (geöffneten Dorfes, eines Burgwalls und Pseudo-Karsthöhle) vervielfacht. Im Jahr 2010 verlief die Terrenausgrabung wieder in zwei Etappen, mit identischer Methodik aus den vorherigen Saisons und interdisziplinär. Die Zahl der untersuchten Gräber aus dem 12. bis 8. Jahrhundert vor Chr. stieg auf die Zahl 170. Die Brandgräber sind durch Steinkonstruktionen, vor allem durch Steinkisten, charakteristisch. Ein Novum stellen dicht nebeneinander verlegte Gräber, bildend die sog. Doppelsteinkisten, dar. Die Situierung der steinernen Grabkonstruktionen am Abhang bestätigt die kontinuierliche organisierte Bestattung der erforschten Sozietät. Interessante Möglichkeiten einer Interpretation gehen aus den Belegen der sekundären Beschädigung der Gräber (Manipulation und Verlegen der Steine aus Kisten, der Steine von Kränzen um die Steinkisten usw.), hervor. Die Autoren des Beitrages verbinden sie nicht nur mit den Bestattungspraktiken des Volkes der Kyjatice-Kultur, sondern auch mit den Kultaktivitäten der Bewohner der La Tène-Zeit. Mit dieser Problematik hängen eng auch neue Beweise der Besiedlung der Flur Jarčanisko in der La Tène-Zeit – eine Eisenfibele und Bruchstücke von Keramik aus Schichten in zwei Sonden auf dem Gräberfeld, zusammen. Die genannten Funde haben die Umwertung der Datierung einiger Eisengegenstände aus der ersten Saison der systematischen Ausgrabung des Gräberfeldes angeregt. Anhand neuer Tatsachen reihen die Autoren schon einige Eisenartefakte (Schmiedewerkzeuge, Klammer, Segment eines Kettengürtels für Schwert) mit Sicherheit in die Abschlussperiode der mittleren bis in die späte La Tène-Zeit, ein. Ihre Fundumstände belegen wahrscheinlich die Kultaktivitäten von Kelten. Dies bestätigen wie die Art und Weise der Deponierung dieser Eisengegenstände, so auch ihre erhöhte Konzentration in einem relativ begrenztem Raum, verstärkt durch die Sakraltradition und Genius loci.

NOVÉ NÁLEZY Z HRADU OZDÍN⁴²

Vladimír M i t á š – Ondrej O ž ď á n i

O z d í n (okr. Poltár), poloha H r a d (kóta 589,0 m n. m.), zaniknutý stredoveký hrad, povrchový zber, neskorý eneolit, vrcholný až neskorý stredovek (13.–15. stor.). Uloženie nálezov: predbežne Archeologický ústav SAV, Nitra; perspektívne Novohradské múzeum a galéria Lučenec.

V roku 2010 pán Ján Kokavec z obce Cinobaňa odovzdal spoluautorovi príspevku súbor železných predmetov a keramiky. Podľa jeho informácie nálezy získal v areáli zaniknutého stredovekého hradu Ozdín v rámci turistického výletu na lokalitu. Predmety, ktoré daroval Archeologickému ústavu SAV v Nitre, vyzbieral z výkopov na viacerých miestach vnútorného opevnenia hradu. Následne sa uskutočnila obhliadka hradu, v priebehu ktorej sa nazbieral nepočítaný keramický materiál a zároveň sa lokalita fotograficky zdokumentovala. Početné „kutacie“ jamy v priestore hradu svedčia o jeho dlhodobom vykrádaní detektoristami.

Poloha Hrad sa nachádza približne 1250 m SSZ od obce Ozdín a 1110 m JJZ od dediny Málinec. Situovaná je na vrchole výšiny s kótou 589,0 m n. m., ktorá sa z pravej strany týči nad bývalou inundáciou rieky Ipeľ (obr. 85: 1; 87: 1). Najlepší prístup na hrad bol s najväčšou pravdepodobnosťou z južnej strany od Ozdína, od ktorého aj dnes k nálezisku vedie pomerne schodná lesná cesta.

Opis nálezov

1. Železný, ručne kovaný kliniec (podkovák) s malou hlavičkou tvaru písmena T a s kvadratickým rezom na tele. Rozmery: dĺ. 4,5 cm (obr. 86: 1).
2. Železný, ručne kovaný kliniec (podkovák) s hlavičkou lichobežníkovitého tvaru a s kvadratickým rezom na tele. Rozmery: dĺ. 5,5 cm (obr. 86: 2).
3. Železný, ručne kovaný kliniec s malou hubkovitou hlavičkou a s kvadratickým rezom na tele. Rozmery: dĺ. 5,5 cm (obr. 86: 3).
4. Železný, ručne kovaný kliniec s hlavičkou tvaru písmena T a s kvadratickým rezom na tele. Hrot odlomený. Rozmery: dĺ. 5,6 cm (obr. 86: 4).
5. Železný, ručne kovaný kliniec bez hlavičky a s kvadratickým rezom na tele. Údermi obojstranne deformovaný. Rozmery: dĺ. 5,2 cm (obr. 86: 5).
6. Železný, ručne kovaný kliniec bez hlavičky a s kvadratickým rezom na tele. Údermi deformovaný. Rozmery: dĺ. 5,9 cm (obr. 86: 6).
7. Železný, ručne kovaný kliniec so strieškovitou hlavičkou a s kvadratickým rezom na tele. Hrot odlomený. Rozmery: dĺ. 9,54 cm (obr. 85: 2).
8. Železný, ručne kovaný kliniec s nepravidelne tvarovanou hubkovitou hlavičkou a s kvadratickým rezom na tele. Deformovaný. Rozmery: dĺ. 6,8 cm (obr. 85: 3).
9. Železné očko s trňmi. Očko vykované na plochu do tvaru obdĺžnika, z ktorého vychádzajú dve hrotom ukončené, v priereze obdĺžnikové ramená, tvoriace samotný trň. Predmet deformovaný. Rozmery: max. dĺ. predmetu 8,3 cm (obr. 86: 8).
10. Železné očko s trňmi. Očko vykované na plochu, z ktorého vychádzajú dve hrotom ukončené, v priereze obdĺžnikové ramená, tvoriace samotný trň. Predmet deformovaný. Rozmery: max. priemer očka 3,3 cm, pôvodná dĺžka predmetu 8,4 cm (obr. 86: 9).
11. Železný dvojdielny pánt spojený nitom v mieste otáčania. Na dlhšom pláte železa sú zachované dva otvory, na kratšej časti je jeden otvor pre pripevnenie. Obidva konce plátov sú odlomené. Rozmery: max. š. plátov 2,8 cm, priemery otvorov pre pripevnenie 0,4 až 0,5 cm (obr. 85: 4).
12. Pravé rameno ozubovej podkovy, vykovanej z jedného kusu železa. Na pôdnej strane podkovy je žliabok, v ktorom sú štyri štvorhranné, pravidelne rozmiestnené, nerovnako veľké otvory pre podkováky. Na kopytnej strane podkovy sa nachádza z vnútornej strany ramena široký žliabok. Rozmery: max. š. ramena 3,9 cm (obr. 86: 7).
13. Pravé rameno podkovy s pätkou, vykovanej z troch plátov železa. Na kopytnej strane podkovy sú badateľné dva otvory pre podkováky, v ktorých sa zachovali ich zlomky. Korózia predmetu znemožňuje zistiť presný tvar a rozmery otvorov. Pätká na konci ramena je nízka, trojuholníkového tvaru. Rozmery: max. š. ramena 2,5 cm (obr. 86: 12).
14. Masívna, ručne vykovaná železná kľovnica s oblúkovite prehnutým telom a mierne rozšírenou čepeľou, plochým obuchom a s otvorom pre násadu. Telo kľovnice bolo pri kutí mierne stočené s cieľom narovnať ostrie čepele do horizontálnej polohy, v dôsledku čoho badať na predmete náznaky tordovania. Rozmery: celková dĺ. 19,6 cm, š. čepele 5,0 cm, š. obuchu 4,6 cm, v. obuchu 4,7 cm, vnútorná dĺ. otvoru pre násadu 3,5 cm, hmotnosť 660 g (obr. 86: 13).

⁴² Príspevok vznikol v rámci grantového projektu APVV-0736-11.

15. Štyri kusy stavebného železa.
16. Zlomok hrubostennej nádoby so slamovaným povrchom. Farba oranžovohnedá. Rozmery: hr. črepu 0,9 cm (obr. 86: 10).
17. Črep z okraja nádoby s náznakom plastickej lišty pod okrajom. Povrch drsný, farby okrovej, v materiáli prímies jemného pieskového ostriva. Rozmery: 1,1 cm.
18. Okrajový fragment z hrncovitej nádoby s profilovaným okrajom, prezentujúcim tzv. bielu keramiku. Hladký povrch farby bielej, so stopami pravdepodobnej maľby. Rozmery: hr. črepu 0,5 cm (obr. 86: 11).

Získané železné predmety z hradu Ozdín je možné podľa klasifikácie B. Pollu (1962, 123) rozdeliť do troch základných kategórií: stavebné železo, výstroj koňa a poľnohospodárske nástroje. K stavebnému železu patria rôzne typy klincov, očká s trňmi a jednoduchý pánt. Uvedené nálezy sú pre detailnejšie datovanie lokality síce nepoužiteľné, avšak ich praktické využitie pre potreby vybavenia interiéru a exteriéru hradu je evidentné. Tak napr. očká s trňmi a pánty mali zabezpečovaciu funkciu dverí, okien, poprípade rôznych bránok a drevených truhlíc (Nekuda 1985, 152).

K výstroju koňa patria dva fragmenty podkov s ozubom a pätkou. S nimi funkčne súvisia aj dva podkováky (obr. 86: 1, 2). Podkova s klinovým ozubom a s hranatými otvormi pre podkováky v žliabku na pôdnej strane (obr. 86: 7) patrí k typom podkov, ktoré sa všeobecne vyskytujú na lokalitách, ktoré sú datované do druhej polovice 14. stor. až počiatku 15. stor. (Nekuda 1975, 138). S týmto datovaním časovo korešponduje aj podkovák s hlavičkou v tvare písmena T (obr. 86: 1), ktorý sa do 13. stor. používal zriedkavo, v plnej miere sa však uplatnil až od 14. stor. (Baxa 1981, 436). Podkova s pätkou bola vykovaná z troch plátov železa (obr. 86: 12), z ktorých vnútorné jadro je najmasívnejšie. Predmet na ramene nemá žliabok ani z pôdnej a ani z kopytnej časti, a aj vzhľadom na nízku pätku oprávnenne predpokladáme, že ide o typologicky i chronologicky starší druh podkovy.

Nález klčovnice z hradu Ozdín nie je vôbec prekvapujúci, pretože kopcovitý, zalesnený a kamenistý terén, v ktorom sa lokalita nachádza, si priamo vyžadoval používanie tohto špecializovaného nástroja. Podľa triedenia B. Pollu ide o typ pomerne úzkych a dosť vysokých motýk, ktoré boli omnoho spôsobilšie na obrábanie lesnatej a krovitej pôdy, ako široké listovité motyky. Podrobnejšia makroskopická obhliadka opísanej klčovnice umožnila čiastočne rekonštruovať technologický postup kováča pri jej výrobe. Zistilo sa, že predmet bol vykutý z jedného hrubšieho plátu železa, ktorého konce boli následne preložené k sebe. Zrejme najprv sa vykulo obuch s otvorom pre porisko a potom sa budúce telo klčovnice preotočilo o 90 stupňov do horizontálnej polohy. Na tento postup zreteľne poukazujú stopy torzie na tele predmetu. V závere výrobného procesu sa dokula čepel. Pomerne blízkou paralelou k uvedenému nálezu je klčovnica zo zaniknutej stredovekej osady Nemešany-Zalužany, ktorej trvanie je rámcovo datované od druhej polovice 13. stor. do konca 15. stor. (Polla 1962, 125, 157, tab. 18: 18).

S opísanými železnými predmetmi časovo súvisí aj zlomok okraja hrnca (obr. 86: 11), ktorý rovnako ako prevažná väčšina keramiky, získaná v priebehu minulých prieskumov a obhliadok hradu, patrí k tzv. bielej keramike z 13.–15. stor. (Hrašková/Šimkovič 1999; Ožďáni 1990; Ožďáni/Nevizánsky/Hunka 2002).

Podstatne zaujímavejšími nálezmi z hradného kopca sú prvé dva praveké črepy, ktoré dokumentujú osídlenie lokality už v období neskorého eneolitu. Jeden z nich je zdobený slamovaním (obr. 86: 10), druhý plasticou lištou pod okrajom. Obidva nepochybne patria do svojrázneho okruhu lokálnej skupiny neskorobadenských nálezov, ktoré poznáme nielen z viacerých nálezísk slovenskej časti Novohradu a Gemera, ale aj z príslušného územia severovýchodného Maďarska (Ožďáni/Nevizánsky 2002, 150, 151). Azda s týmto horizontom nálezov časovo korešpondujú dva atypické praveké črepy z hrubostenných nádob, vyrobené z materiálu s prímiesou pomerne hrubozrnného pieskového ostriva, ktoré sa našli v amatérskej sonde na lokalite (Hrašková/Šimkovič 1999, 55).

Je prekvapujúce, že doteraz sa ani viacnásobnými prieskumami a obhliadkami hradného kopca a areálu zaniknutého stredovekého hradu nepodarilo jednoznačne doložiť osídlenie v období kultúr juhovýchodných popolnicových polí. Napriek zaradeniu polohy Hrad medzi hradiská kyjatickej kultúry, doterajšie výsledky povrchového prieskumu nepotvrdili existenciu samotného hradiska. To však spochybnil aj sám autor tejto informácie, keď nedokázal zodpovedať na otázku, ktorá časť zachovaného opevnenia je praveká a ktorá stredoveká (Furmánek 1983, 28). Tento problém by mohol vyriešiť jedine archeologický výskum, pretože len pohľad na stav zachovania a charakter fortifikácie je z tohto pohľadu indiferentný (obr. 87: 2–6). Existuje síce jedna jediná indícia, ktorá by mohla poukazovať na osídlenie v mladšej dobe bronzovej. No, spomenutá indícia sa zakladá na dávnejšie známom náhodnom náleze bronzovej kopije s tuľajkou (Lamiová-Schmiedlová 1962, 162), ktorá sa pod-

ľa nálezcu Z. Molnára našla na hrade. Domnievame sa, že na základe zatiaľ tohto jediného nálezu z mladšej doby bronzovej, nie je možné uvažovať o existencii hradiska kyjatickej kultúry v polohe Hrad.

Napriek tomu, že vyššie citovaní autori prispeli k obohateniu poznatkov o hradnom kopci v katastri Ozdína, zatiaľ bezpečne známe sú len dva dátumy, viažuce sa tak k obdobiu utvárania hradu (rok 1279; Györfy 1998, 183), ako aj k obdobiu jeho zániku (rok 1460; Drenko 1971, 191). Žiaľ, ani posledne publikované heslo v Encyklopédii slovenských hradov neprinieslo k danej problematike relevantnejšie informácie, s výnimkou zverejnenia detailnejšieho geodetického plánu pôdorysných zvyškov hradu (Plaček/Bóna 2007, 226, 227, obr. 307). Záverom v tejto súvislosti chceme zdôrazniť skutočnosť, že počiatky osídlenia polohy Hrad siahajú už do obdobia neskorého eneolitu.

Literatúra

Baxa 1981 – P. Baxa: Podkúvanie na Slovensku v 11.–13. storočí. Slov. Arch. 29, 1981, 425–443.

Drenko 1971 – Z. Drenko: Ozdínsky hrad. Vlastivedný Čas. 20, 1971, 191.

Furmánek 1983 – V. Furmánek: Hradiská pilinskej a kyjatickej kultúry na Slovensku. Arch. Rozhledy 35, 1983, 24–32.

Györfy 1998 – Gy. Györfy: Az Árpád-kori Magyarorszag történeti földrajza. IV. Budapest 1998.

Hrašková/Šimkovič 1999 – E. Hrašková/M. Šimkovič: Nálezy z amatérskej sondy na hrade Ozdín. AVANS 1997, 1999, 55.

Lamiová-Schmiedlová 1962 – M. Lamiová-Schmiedlová: Archeologické nálezy v Mestskom vlastivednom múzeu vo Filakove. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 159–170.

Nekuda 1975 – V. Nekuda: Pfaffenschlag. Zaniklá stredoveká ves u Slavonic. Brno 1975.

Nekuda 1985 – V. Nekuda: Mstěnice 1. Zaniklá stredoveká ves u Hrotovic. Brno 1985

Ožďáni 1990 – O. Ožďáni: Stredoveká keramika z hradu v Ozdíne. AVANS 1988, 1990, 134.

Ožďáni/Nevizánsky 2002 – O. Ožďáni/G. Nevizánsky: Mladoeneolitické výšinné sídlisko a stredoveký hrádok v obci Drňa. AVANS 2001, 2002, 149–152.

Ožďáni/Nevizánsky/Hunka 2002 – O. Ožďáni/G. Nevizánsky/J. Hunka: Výsledky prieskumu na hrade v katastri obce Ozdín. AVANS 2002, 2003, 105–107.

Plaček/Bóna 2007 – M. Plaček/M. Bóna: Encyklopédia slovenských hradov. Bratislava 2007.

Polla 1962 – B. Polla: Stredoveká zaniknutá osada na Spiši (Zalužany). Bratislava 1962.

NEUE FUNDE VON DER BURG OZDÍN. Ozdín (Bez. Poltár), Flur Hrad (Burg) (Kote 589,0 m ü.d.M.), untergegangene mittelalterliche Burg, Oberflächen-Sammeln, spätes Äneolithikum, hohes bis spätes Mittelalter (13.–15. Jahrhundert). Deponierung der Funde: vorläufig Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra; perspektiv Novohradské múzeum und Galerie, Lučenec.

Im Beitrag wird die Kollektion der eisernen Gegenständen veröffentlicht, die zufällig im Raum der inneren Befestigung der Burg Ozdín gefunden wurden. Zuerst wurde die Begehung der Lokalität realisiert, im Laufe welcher durch Sammeln Keramik gewonnen und ein Teil der äußeren Befestigung photographisch dokumentiert wurde (Abb. 87: 2–6). Die Lokalität befindet in der Flur Hrad (Burg), ungefähr 1250 m nordnordwestlich von der Gemeinde Ozdín und 1110 m südsüdwestlich von der Gemeinde Málinec entfernt. Sie ist am Gipfel einer Anhöhe mit der Kote 589,0 m ü.d.M. (Abb. 85: 1; 87: 1) situiert.

Die gewonnenen eisernen Gegenstände repräsentieren drei Grundkategorien: Bau-Eisen (Nägel – Abb. 85: 2, 3; 86: 1–6; Ösen mit Dorn – Abb. 86: 8, 9 und eine zweiteilige Angel – Abb. 85: 4), Pferdegeschirr (Hufeisen – Abb. 86: 7, 12) und landwirtschaftliche Geräte (Rodehacke – Abb. 86: 13). Eine makroskopische Beschauung der Rodelhacke hat ermöglicht das technologische Verfahren des Schmiedes bei seiner Herstellung zu rekonstruieren.

Die eisernen Gegenstände stammen aus dem 13.–15. Jahrhundert, womit temporal auch ein Bruchstück eines Topfes (Abb. 86: 11) zusammenhängt, der ebenfalls wie die Keramik, gewonnen im Laufe der vorigen Besichtigungen der Burg, zu der sog. weißen Keramik, datiert in das 13.–15. Jahrhundert, gehört. Die Besiedlung der Flur Hrad im späten Äneolithikum belegen zum ersten Mal zwei urzeitliche Scherben (Abb. 86: 10), die zur lokalen Gruppe der spätbadener Kultur gehören. Auch durch diese letzte Begehung des Burgberges konnte man die Besiedlung in der Zeit der südöstlichen Urnenfelder nicht feststellen. Die Autoren sind deshalb der Meinung, dass man vorläufig über die Existenz eines Burgwalls der Kyjaticke-Kultur in der Flur Hrad nicht nachdenken kann. Zu der mittelalterlichen Burg sind aus den schriftlichen Quellen bisher mit Sicherheit nur zwei Daten bekannt – sie hängen wie mit der Zeit der Entstehung der Burg (das Jahr 1279), wie auch mit der Zeit seines Unterganges das Jahr zusammen.

HROT ŠÍPU Z MALÝCH KRŠTEŇAN⁴³

Vladimír M i t á š – Zuzana P o l á k o v á

Malé Kršteňany (okr. Partizánske), poloha Veľký vrch, náhodný nález, včasný stredovek, pravdepodobne 10. stor. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Začiatkom roku 2011 Juraj Madari odovzdal autorom príspevku železný hrot šípu, ktorý objavil počas športovej aktivity (paraglajdingu) v katastri obce Malé Kršteňany. Uvedený predmet našiel v úseku turistického chodníka, prebiehajúcom popri skalnej stene na východnej strane Veľkého vrchu (obr. 88: 1). Nálezca nás ďalej informoval, že v čase nájdenia hrotu šípu na jeseň 2010 sa od miestnych obyvateľov do počul aj o iných nálezoch z lokality.

Veľký vrch sa vypína nad nivou rieky Nitra a patrí do najjužnejšieho výbežku Strážovských vrchov. Ide o strategicky výhodnú polohu s veľmi dobrým výhľadom na Hornonitriansku kotlinu.

Opis nálezu

1. Železný hrot šípu romboidného tvaru s trňom. Špička hrotu je ohnutá. Rozmery: dĺžka 86,5 cm; šírka 23,8 cm; max. hrúbka 5 cm. Hmotnosť: 10,80 g (obr. 88: 2).

Hroty šíпов romboidného tvaru s trňom sú v odbornej spisbe všeobecne známymi stredovekými militármi (napr. *Hanuliak 2004*, 148; *Klein/RuttKay/Marsina 1993*, 89; *Pieta/RuttKay 2007*, 29, 31; *RuttKay 1976*, 327, 330; *Šalkovský 2011*, 69–71). Pertraktovaný nález podľa schémy hrotov šíпов, ktorú vypracoval A. RuttKay (1976, obr. 54), patrí do skupiny B – k typu 2a a podľa doteraz publikovaných nálezov časovo korešponduje hlavne s 10. stor. (napr. *Hanuliak 2004*, 148; *RuttKay 1976*, 330; *Šalkovský 2011*, 70). V zhode s P. Šalkovským (2011, 71) si myslíme, že hroty šíпов vo všeobecnosti môžu poukazovať na prítomnosť ozbrojencov na sídliskách či hradiskách, používanie lukov, poprípade môžu naznačovať vojenské akcie. Ojedinelé nálezy ale môžu dokladať aj lov.

Napriek skutočnosti, že hrot šípu z Malých Kršteňan nevieme spoľahlivo uviesť do nálezových súvislostí, ohnutá špička hrotu evokuje lokálne použitie tohto militária.

Literatúra

Hanuliak 2004 – M. Hanuliak: Veľkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.–10. storočí na území Slovenska. Nitra 2004.

Klein/RuttKay/Marsina 1993 – B. Klein/A. RuttKay/R. Marsina: Vojenské dejiny Slovenska I. Stručný náčrt do roku 1526. Bratislava 1993.

Pieta/RuttKay 2007 – K. Pieta/A. RuttKay: Bojná – Mocenské a christianizačné centrum Nitrianskeho kniežatstva. Predbežná správa. In: K. Pieta/A. RuttKay/M. RuttKay (Eds.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra 2007, 21–70.

RuttKay 1976 – A. RuttKay: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei II. Slov. Arch. 24, 1976, 245–395.

Šalkovský 2011 – P. Šalkovský: Stredné Slovensko vo včasnom stredoveku. Nitra 2011.

PFEILSPITZE AUS MALÉ KRŠTEŇANY. Malé Kršteňany (Bez. Partizánske), Flur Veľký vrch, zufälliger Fund, frühes Mittelalter, wahrscheinlich 10. Jahrhundert. Deponierung des Fundes: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Jahr 2011 wurde im Kataster der Gemeinde Malé Kršteňany in der Flur Veľký vrch eine eiserne Pfeilspitze rhombischer Form mit einem Dorn zufällig gefunden. Die genannte Flur ist eine strategisch günstige Lokalität mit sehr gutem Ausblick auf Hornonitrianska kotlina (Oberes Nitra-Becken). Die vorgelegte Pfeilspitze kann man anhand analogischer formähnlichen Funde aus dem Gebiet der Slowakei mit größter Wahrscheinlichkeit in das 10. Jahrhundert einreihen. Die gebogene Pfeilspitze spricht für eine lokale Verwendung dieser Militaria.

⁴³ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA PLOCHE STAVBY AUPARK-RUŽOMBEROK

Peter Mo sn ý – Ján Ha ru š ti a k

Ru ž o m b e r o k (okr. Ružomberok), Ul. Hurbanova, Ul. Podhora; mesto; pamiatková zóna; záchranný archeologický výskum; neskorý stredovek-novovek; Uloženie nálezov: depozit spoločnosti AA TERRA ANTIQUA, s. r. o., Rimavská Sobota.

Záchranný archeologický výskum bol realizovaný v priebehu septembra–decembra 2010 spoločnosťou AA TERRA ANTIQUA, s. r. o. (Haruštiak 2010). Plocha výskumu rešpektovala rozsah stavebnej plochy budúcej stavby nákupno-zábavného centra Aupark-Ružomberok. Dotknuté územie sa nachádza v zastavanej časti mesta Ružomberok, na pozemkoch, na ktorých prebehla do roku 2007 z veľkej časti asanácia pôvodnej zástavby. Územie sa nachádza v centrálnej mestskej zóne, na ľavom brehu rieky Váh. Vymedzený priestor zaberá parcely 72/8, 73/2, 74, 75, 76, 77/1, 77/2, 78, 87/1, 87/5, 94, 95, 96/1, 97, 98, 99, 100, 102, 104, 106/2 a 121/1. Na východe plochu ohraničuje ul. Hurbanova, na západe ul. Podhora, na severe a juhu priestor hraničí so súkromnými pozemkami. V súčasnosti je záujmová plocha z väčšej časti nezastavaná. Plocha výskumu zaberala 8815 m², pričom v rámci prvej a druhej etapy bola preskúmaná plocha 5469 m².

Dotknuté územie možno charakterizovať ako rovinu na riečnej nive s prevýšením z východu na západ vyše 3 m. Pôvodný terén dotknutého územia bol zmenený mnohými terénnymi úpravami a antropogénnymi návažkami nakoľko je súčasťou jadra zastavaného územia mesta Ružomberok (Hamza *et al.* 2008, 40). Dotknutá plocha nebola v minulosti archeologicky skúmaná a v jej rámci niesu evidované žiadne hnutelné alebo nehnuteľné archeologické nálezy. Pôvodná, dnes už asanovaná zástavba bola zachytená na katastrálnej mape mesta Ružomberok z roku 1860 (obr. 89: 2).

V rámci prvej a v náväznosti druhej etapy záchranného výskumu na ploche budúceho zábavno-nákupného centra Aupark Ružomberok bolo preskúmaných celkovo 27 archeologických objektov. Podľa druhu ich možno rozdeliť na tri hlavné skupiny. Prvú najpočetnejšiu predstavujú stavebné objekty, t. j. pozostatky asanovaných obytných domov a hospodárskych budov, ktoré boli situované v juhozápadnej časti stavebnej plochy. Druhú skupinu reprezentujú zahĺbené objekty a tretiu pozostatky kamenných chodníkov. Objekty možno datovať prevažne do druhej polovice 19 stor. Staršie osídlenie lokality bolo doložené len sporadicky. Predpokladať môžeme prítomnosť pozostatkov architektúr z obdobia neskorého stredoveku.

Na ploche výskumu bolo preskúmaných celkovo 20 objektov označených ako stavebné. Z nich dva predstavujú kanalizačné šachty (objekty SO4 a SO9). Objekty SO 12, 13 a 15 možno charakterizovať ako torzá murív bez priestorových súvislostí k stavbám v rámci skúmanej plochy (obr. 1: 1). Stavebné objekty SO 1, SO 3, SO 5/6, SO 7, SO 8, SO 10, SO 11, SO 14, SO 16, SO17 a SO 20 možno charakterizovať ako objekty obytnej alebo hospodárskej funkcie.

Ako obytné sú interpretované objekty situované v západnej časti stavebnej plochy. Presnejšie ide o objekty SO1, SO7 a SO10. Zo stavieb boli v zachované klenbové pivnice. Stavby sú orientované v smere V-Z pričom odstup medzi jednotlivými stavbami predstavuje približne 5–8 m. Preskúmané objekty možno stotožniť so stavbami zachytenými na katastrálnej mape Ružomberka z roku 1860. Ide o objekty č. 67, 812 a 813 (obr. 89: 2). Existenciu preskúmaných stavieb v tomto období dokladajú nálezy mincí v objekte SO1 a SO7 (obr. 90).

Druhú skupinu stavebných objektov predstavujú hospodárske objekty zachytené vo východnej časti plošne skúmanej plochy. Ide o objekty SO 3, SO 5/6, SO 8, SO 11, SO 14 a SO17. V ich prípade ide o dlhé objekty, vnútorne členené na 3–5 miestností. Objekty tvoria prístavby k obytným domom. V rezoch boli v niektorých prípadoch zistené pozostatku drevených podláh. Nálezový materiál tvorila prevažne keramika, rôznej kvality. Z drobných predmetov boli zastúpené prevažne železné a sklenené predmety.

Druhú skupinu tvoria zahĺbené objekty. V priebehu prvej a druhej etapy bolo na ploche výskumu identifikovaných šesť takýchto štruktúr. V priebehu overovania nálezových situácií boli ako objekty potvrdené tri objekty, a to ZO 1, ZO 3, ZO 5 a ZO 6. Významné sú objekty ZO 3 a ZO 5. V ich prípade ide o kamenné studne. Z objektu ZO5 pochádza viac ako 200 kusov črepového keramického materiálu z 18.–19. stor.

Dôležitým zistením na ploche výskumu bol nález kamenných chodníkov, ktorý sa nachádza medzi stavbami SO 1, SO 7, SO 3 a SO8. Najcelistvejšie zachovaný bol kamenný chodník medzi SO 1 a SO 7 tvorený z riečnych okruhliakov a identifikovať ho bolo možné v dĺžke viac ako 40 m.

Vzhľadom na rozsah výskumu je lokalita nálezovo chudobná. Z jednotlivých objektov pochádza prevažne keramika a zvieracie kosti. Početnejšie zastúpené sú rôzne sklenené predmety ako napr. flakóny a fľaše ako aj hlinené fajky (obr. 90). Ojedinele boli na výskume zistené mince pochádzajú výlučne druhej polovice 19. stor (obr. 90). Tieto umožnili presnejšie datovať napr. stavbu SO 7 a SO1. Medzi nálezmi vo výraznej miere figuruje rôznych moderný odpad a stavebné suty. Na základe nálezov, ktoré pochádzajú z preskúmaných objektov možno lokalitu datovať do obdobia novoveku.

Výstavba obytných domov vo výraznej miere narušila pôvodný terén. Aj napriek tomu bolo možné v rámci objektov SO 7 a SO10 zistiť doklady starších architektúr. V prípade SO 7 ide o objekt SO 19, ktorý sa nachádza pod úrovňou základu pivnice. V jeho blízkosti bola zistená výrazná koncentrácia kachlíc ktoré patria pravdepodobne do obdobia neskorého stredoveku. V prípade objektu SO 10 bol zistený pod úrovňou betónovej podlahy spálený kamenný základ. Absencia nálezov neumožňuje presnejšie chronologické zaradenie objektu SO 18.

Sumárne možno výsledky dosiahnuté na ploche výskumu hodnotiť pozitívne. Preskúmanie stavieb, tak obytných, ako aj hospodárskych umožnilo lepšie spoznať dejiny a históriu urbanizmu mesta Ružomberok. Doloženie možného staršieho osídlenia otvára možnosti ďalšieho skúmania v rámci centra mesta, ktoré nebolo zatiaľ podrobnejšie archeologicky skúmané.

Literatúra

Hamza et al. 2008 – J. Hamza: AUPARK Ružomberok Zámer vypracovaný podľa zákona č.24/2006 Z.z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Pezinok 2008.

Haruštiak 2010 – J. Haruštiak: Ružomberok, okres Ružomberok. „AUPARK – nákupno-zábavné centrum“. Výskumná dokumentácia. 2010.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSAusGRABUNG AUF DER FLÄCHE DES BAUS VON AUPARK-RUŽOMBEROK. Ružomberok (Bez. Ružomberok), Hurbanova-Str., Podhora-Str.; Stadt, Denkmalzone, archäologische Rettungsausgrabung, spätes Mittelalter-Neuzeit. Deponierung der Funde: Depositum der Gesellschaft AA TERRA ANTIQUA, s. r. o. (G.m.b.H.), Rimavská Sobota.

Die archäologische Rettungsausgrabung wurde im Laufe von September–Dezember 2010 von der Gesellschaft AA TERRA ANTIQUA, s. r. o. realisiert. Das angerührte Gebiet kann als Ebene auf einer Flussaue mit einer Überhöhung vom Osten nach Westen mit mehr als 3 Meter charakterisiert werden. Das ursprüngliche Terrain des betroffenen Gebietes wurde durch viele Terrainzurichtungen und anthropogene Aufschüttungen geändert, da es Bestandteil des Kernes des bebauten Gebietes der Stadt Ružomberok ist (*Hamza et al. 2008*, 40). Die angerührte Fläche wurde in der Vergangenheit archäologisch nicht erforscht und in ihrem Rahmen sind keine mobilen oder immobilen archäologische Funde registriert. Die ursprüngliche gegenwärtig schon assanierte Bebauung wurde auf der Katastralkarte der Stadt Ružomberok aus dem Jahr 1860 (Abb. 89: 2) festgestellt. Im Rahmen der ersten und in Anknüpfung der zweiten Etappe der Rettungsausgrabung auf der Fläche des künftigen Vergnügungs-Einkaufszentrums Aupark Ružomberok wurden insgesamt 27 archäologische Objekte erforscht. Anhand der Art kann man sie in drei Hauptgruppen teilen. Die erste und zahlreichste stellen die Bauobjekte, d. h. Reste der assanierten Wohnhäuser und Wirtschaftsgebäude, die im südwestlichen Teil der Baufläche situiert wurden, dar. Die zweite Gruppe repräsentieren vertiefte Objekte und die dritte Reste von steinernen Fußwegen. Der Aufbau von Wohnhäusern hat in markanter Weise das ursprüngliche Terrain gestört. Auch trotz dieser Tatsache konnte man im Rahmen der Objekte SO 7 und SO 10 Belege älterer Architekturen feststellen. Im Fall von SO 7 handelt es sich um das Objekt SO 19, das sich unter dem Niveau des Kellerfundamentes befindet. In seiner Nähe wurde eine markante Konzentration von Kacheln, die wahrscheinlich in die Zeit des späten Mittelalters gehören, festgestellt. Im Fall des Objektes SO 10 wurde unter dem Niveau des Betonfußbodens ein verbranntes Steinfundament festgestellt. Die Abwesenheit von Funden ermöglicht keine genauere chronologische Einreihung des Objektes SO 18. Die Objekte kann man überwiegend in die zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts datieren. Eine ältere Besiedlung der Lokalität wurde nur sporadisch belegt. Wir können Anwesenheit von Resten der Architektur aus der Zeit des späten Mittelalters vermuten.

POLYKULTÚRNE OSÍDLLENIE NIVY RIEKY HRON VO ZVOLENSKEJ KOTLINE⁴⁴

Peter M o s n ý – Róbert M a l č e k – Tomáš Z a c h a r

V mesiacoch február–jún 1989 bol P. Mosným získaný archeologický materiál pochádzajúci z rôznych polôh situovaných na miernych vyvýšeninách v tesnej blízkosti toku Hrona v priestore riečnej nivy medzi mestami Zvolen a Banská Bystrica. Dokumentácia ako i materiál z jednotlivých lokalít je uložený v Stredoslovenskom múzeu v Banskej Bystrici.

1. B a d í n (okr. Banská Bystrica), poloha C h o t á r a N a d M o č i d l a m i, zber, obdobie popolnicových polí, doba laténska, doba rímska, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Lokalita sa nachádza na pravobrežnej terase rieky Hron, ktorá sa tiahne v S-J smere od čističky odpadových vôd po cestu spájajúcu obce Badín a Vlkanová. Zo západu nálezisko ohraničuje štvorprúdová rýchlostná komunikácia na trase Zvolen – Banská Bystrica. Terén náleziska od koryta rieky smerom na západ postupne mierne stúpa, pričom prevýšenie voči nive toku je v rozmedzí od 2 do 4 m.

Nálezy zberového charakteru boli získané pri stavbe čističky odpadových vôd v severnej časti lokality, v priestore južne od čističky ako i na ploche poľa v blízkosti domovej zástavby v polohe Nad Močidlami, pričom na viacerých miestach boli identifikované aj tmavé flaky indikujúce prítomnosť objektov.

Opis nálezov

Celkove bolo získaných 78 kusov keramiky. V nálezovom súbore evidujeme hrubo i tenkostennú keramiku hnedej až tmavej farby. Výzdoba pozostáva v podobe pretláčaných líšt, prstovania, viacnásobnej vlnovky, vpichov, plytkých rýh ako i výčnelkov. Pozorujeme i fragmenty keramiky s uškami umiestnenými tesne pod okrajom alebo vychádzajúcimi priamo z okraja. Nálezový súbor dopĺňa mazanica s odtlačkami po brvnách a prútoch (36 ks) a štiepaná industria (13 ks).

Popisované nálezy môžeme datovať do obdobia popolnicových polí, púchovskej kultúry, doby rímskej a včasného stredoveku.

2. V e ľ k á L ú k a (okr. Zvolen), poloha D o l n á V e ľ k á, zber, pravek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Poloha sa nachádza na ľavom brehu rieky Hron, asi 200 m severozápadne od železničnej zástavky Veľká Lúka. Ide o mierne stúpajúci terén s prevýšením oproti toku približne 2–3 m. Nálezisko ohraničuje z juhu potok Lukavica a z východu železničná trať Zvolen – Banská Bystrica. V pôde sa črtali aj tmavé flaky indikujúce prítomnosť sídliskových objektov.

Opis nálezov

Atypické fragmenty (42 ks) nekvalitne vypálených hrubostenných nádob, materiál s prímiesou kremičitého ostriva, ojedinele črepy s tuhovaným povrchom. Vyskytla sa i mazanica (8 fragmentov) a 22 kusov štiepanej industrie.

Nevýrazný materiál rámcove datujeme do obdobia praveku. Pri presnejšom datovaní získaného materiálu môžeme uvažovať o lužickej kultúre. Sídliskové nálezy spomenutej kultúry poznáme z asi 1 km juhovýchodne vzdalenej bezmennej polohy (*Bátora 1979, 62*), pričom pohrebisko prislúchajúce k uvedenému sídlisku sa nachádzalo najskôr v priestore dnešnej Rybárskej ulice v katastri mesta Sliach (*Mácelová 1991, 63*). Okrem lužickej kultúry v najbližšom okolí miesta nálezu evidujeme i nálezy púchovskej kultúry (*Mácelová 1988, 88*) a slovanské sídlisko v susednej polohe Horné zeme v katastri Sliacha (*Mácelová 1987, 69*).

3. V l k a n o v á (okr. Banská Bystrica), bezmenná poloha južne od osady Peťová, zber, včasný a vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Lokalita leží približne 300 m južne od osady Peťová na ľavom brehu v ohybe rieky Hron. Nálezisko ohraničuje z juhu cesta smerujúca zo železničnej stanice Vlkanová do obce Badín a z východu železničná trať Zvolen – Banská Bystrica. Prevýšenie voči toku je asi 2 m. Na poli boli zaznamenané zvýšené koncentrácie keramického materiálu.

Opis nálezov

Fragmenty tiel a okrajov (36 ks) z nádob robených na kruhu. Okraje esovite vyhnuté, zdobené obvodovou rytou líniou. Niekoľko črepov so značkami na dne. Vyskytla sa i hrubostenná keramika a 15 kusov zvieracích kostí.

⁴⁴ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0063/13.

Nálezky datujeme do obdobia včasného až vrcholného stredoveku. Osídlenie pôvodnej obce Peťová na počiatku vrcholného stredoveku dokladajú i písomné pramene (*Maliniak 2007, 62*).

4. Z v o l e n (okr. Zvolen), poloha Č i e r n e z e m e, zber, pravek, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Nálezisko je situované na severnom okraji intravilánu mesta Zvolen. Ide o polohu s nepatrným prevýšením asi 1 m voči dnes už regulovanému toku Hrona, ktorý je v súčasnosti od lokality vzdialený približne 500 m južným smerom. Z východu ohraničuje polohu cesta Zvolen – Sliač a zo západu Kováčovský potok.

Opis nálezov

Fragments (43 ks) hrubo i tenkostenných nádob, materiál nedokonale vypálený, farba tehlovočervená. Výnimočne sme zistili črepy zdobené obvodovou rytou líniou a mazanicu (7 ks).

Prevažne atypický keramický materiál dovoľuje rámcové datovanie do obdobia praveku a včasného stredoveku. Z polohy Na kút, vzdialenej asi 1 km severovýchodne evidujeme nálezy z obdobia popolnicových polí a doby slovanskej (*Budinský-Krička 1979, 55*), pričom predpokladáme súvis spomenutých horizontov osídlenia s nálezmi z polohy Čierne zeme.

Záverom môžeme konštatovať, že v praveku až stredoveku na území Zvolenskej kotliny neboli osídľované len vysoké riečne terasy v blízkosti Hrona s výrazným prevýšením nad hladinou toku. Osídlenie zaberalo i mierne vyvýšeniny v inundačnom priestore pomerne širokej nivy v tesnej blízkosti hlavného toku a pravdepodobne neobišlo ani susedstvo početných bočných ramien typických pre stredný tok Hrona (*Hronček/Klimeková 2006, 190; Jančura/Beláček/Kočík 2002, 5*). Podobné poznatky k osídleniu nivy zisťujeme aj v prípade iných riek (*Dreslerová/Břízová 2004, 171*).

Sledované typy polôh v nivách sú dnes dôsledkom meliorácií a poľnohospodárskej činnosti v teréne ťažšie rozpoznateľné a je potreba im venovať zvýšenú pozornosť, najmä v súvislosti s prípravou podkladov pre prípadné záchranné výskumy.

Literatúra

- Bátora 1979* – J. Bátor: Pohrebiská lužickej kultúry v oblasti Zvolena. *Slov. Arch.* 27, 1979, 57–86.
- Budinský-Krička 1980* – V. Budinský-Krička: Slovanské sídliskové nálezy zo stredného Pohronia. *AVANS* 1979, 1980, 55–56.
- Dreslerová/Břízová 2004* – D. Dreslerová/E. Břízová: Holocene environmental processes and alluvial archaeology in the middle Labe (Elbe) valey. In: M. Gajda (Ed.): *Ancient Landscape, Settlement Dynamics and Non-Destructive Archaeology*. Praha 2004, 121–171.
- Hronček/Klimeková 2006* – P. Hronček/A. Klimeková: Transformácie koryta Hrona v meste Banská Bystrica. In: I. Nagy/I. Graus (Ed.): *Minulosť a prítomnosť Banskej Bystrica II*. Banská Bystrica 2006, 188–199.
- Jančura/Beláček/Kočík 2002* – P. Jančura/B. Beláček/K. Kočík: Vývoj polohy toku Hrona v okolí Zvolena počas holocénu a jeho vplyv na formovanie krajinej štruktúry. In: T. Benčať/M. Soroková: *Biodiverzita a vegetačné štruktúry v sídelnom regióne Zvolena*. Zvolen – Banská Bystrica 2002, 5–11.
- Maliniak 2007* – P. Maliniak: K interpretáciám najstarších písomných dokladov o osídlení Zvolenskej kotliny. *Acta historica Neosoliensia* 10, 2007, 58–69.
- Mácelová 1987* – M. Mácelová: Ukončenie výskumu dvoch slovanských sídlisk v Sliači. *AVANS* 1986, 1987, 69, 70.
- Mácelová 1988* – M. Mácelová: Prieskum v okrese Zvolen. *AVANS* 1987, 1988, 88.
- Mácelová 1991* – M. Mácelová: Praveké a stredoveké nálezy zo Sliača. *AVANS* 1989, 1991, 63.

POLYKULTURELLE BESIEDLUNG DER AUE DES FLUSSES HRON IN ZVOLEN-BECKEN.

1. Badín (Bez. Banská Bystrica), Flur Chotár und Nad Močidlami, Sammeln, Urnenfelderzeit, La Tène-Zeit, Römerzeit, frühes Mittelalter. Deponierung der Funde: Stredoslovenské múzeum (Mittelslowakisches Museum), Banská Bystrica.

Funde von Keramik, Bewurf und steinernen Spaltindustrie aus einer Bodenerhöhung am rechten Ufer des Flusses Hron (Gran) datieren wir in die Urnenfelderzeit, die Púchov-Kultur, Römerzeit und frühen Mittelalter.

2. Veľká Lúka (Bez. Zvolen), Flur Dolná Veľká, Sammeln, Urzeit. Deponierung der Funde: Stredoslovenské múzeum (Mittelslowakisches Museum), Banská Bystrica.

Atypisches keramisches Material, Bewurf und steinerne Spaltindustrie aus einer flachen Bodenerhöhung am linken Ufer von Hron (Gran), rahmenweise in die Urzeit datiert.

3. Vlkanová (Bez. Banská Bystrica), Teil Peřová, Flur ohne Namen südlich der Gemeinde Peřová, Sammeln, frühes und hohes Mittelalter. Deponierung der Funde: Stredoslovenské múzeum (Mittelslowakisches Museum), Banská Bystrica.

Eine mäßige Bodenerhöhung am linken Ufer des Flusses Hron (Gran) mit Funden von Keramik und Tierknochen, datiert in die Zeit des frühen und hohen Mittelalters.

4. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Čierne zeme, Sammeln, Urzeit, frühes Mittelalter. Deponierung der Funde: Stredoslovenské múzeum (Mittelslowakisches Museum), Banská Bystrica.

Funde von Keramik und Bewurf aus der Urzeit und frühen Mittelalters auf einer wenig markanten Bodenerhöhung in der Nähe des Flusses Hron (Gran).

Die urzeitlichen und mittelalterlichen Funde von der Aue des Flusses Hron (Gran) in Zvolenská kotlina (Zvolen-Becken) beweisen, dass man die Besiedlung außer den hohen Flussterrassen auch auf mäßigen Bodenerhöhungen, liegenden im Überschwemmungsgebiet des Flusses, erwarten kann.

NKP BRATISLAVSKÝ HRAD – ZIMNÁ JAZDIAREŇ – ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V ROKOCH 2008–2010

Margaréta M u s i l o v á

Bratislava, časť Staré Mesto (okr. Bratislava I), poloha: severná terasa bratislavského hradu – Zimná jazdiareň, parcela č. 860/1, 860/5, 860/2. Bratislavský hrad zapísaný v ÚZPF ako NKP pod evidenčným číslom 28/1–32. Archeologický výskum predstihového charakteru, trvanie výskumu október 2008–január 2010. Nultý meračský bod $\pm 0 = 205,45$ m n. m. B. p. v. Osídlenie: eneolit (badenská kultúra – boľerázsky typ), doba laténska (LTD), doba slovanská (9.–9/10. stor.), stredovek 13.–15. stor., novovek 16.–18. stor., 20. stor., investor výskumu Kancelária NR SR. Uloženie nálezov: Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava.

Predmetom predstihového archeologického výskumu na ploche (990 m²) bývalej barokovej jazdiarne z druhej polovice 18. stor., bolo podľa rozhodnutia KPÚ doskúmať zachovanú architektúru jazdiarne spôsobom manuálneho odkryvu po obvode základových a ostatných murív jazdiarne v rozsahu pôdorysu tejto stavby a umožniť tak jej stavebno-historický výskum. Po ukončení stavebno-historického výskumu mali byť stavebné prvky rozobrané a malo sa pokračovať v plošnom odkryve. Južná polovica jazdiarne bola totiž postavená nad zasypanou stredovekou priekopou, v tejto časti sa neočakávali žiadne podstatné nálezy. Plocha sverovýchodne od jazdiarne vznikla taktiež zásypom bývalého kameňolomu, zaznačeného aj na dobových plánoch. Z najmladších objektov sa zistil vojenský objekt (strelnica) – prvá tretina 20. stor., torzo kamennej podmurovky cesty z 19. stor., historická niveleta Generálneho seminára – drevená palubovka a murivá (posledná tretina 18. stor.), historická niveleta – íľovitý povrch jazdiarne – druhá polovica 18. stor., kamenno-tehlová architektúra barokovej jazdiarne, barokový kanál z prvej polovice 18. stor. a veľkomoravský sídliskový objekt – z druhej polovice 9. až začiatku 10. stor. Počas výskumu došlo k neočakávanému nález, objavu neskorolátenského objektu č.1/2009 – murovanej stavbe, neskôr na základe charakteristických rímskych stavebných znakov pracovne označenej Rímska stavba I. Koruny murív kvalitnej stavby so zachovanými interiérovými omietkami a interiérovou podlahou boli zistené na úrovni 204,37/31–204,419 m n. m B.p.v. V záveternej chodbe – vstupe do dvoj priestorového objektu, bol objavený v maltovej vrstve nad pôvodnou dlažbou objektu poklad 15 zlatých keltských statérov s nápismi BIATEC a NONNOS (nápis Nonnos po prvýkrát v histórii na zlatej minci), 4 strieborné tetradrachmy taktiež s nápismi BIATEC a NONNOS a jedna strieborná drachma s koníkom, označovaná v literatúra aj ako simmering. Ďalšie dva simmeringy boli zistené v zánikovej vrstve objektu. Všetko sú to razby typické pre vládcov bójskeho oppida. Okrem mincí sa našli v tej istej vrstve aj fragmenty sklenenej nádoby, čo už samo o sebe je výnimočný nález a bronzová pečatná schránka. Ide o veľmi starý typ tzv. jazykovitého tvaru, ktoré sa vyskytujú od 1. stor. pred n. l. až po 1. stor. n. l. Rozšírené sú severne od Álp, v neskorolátenských oppidách, v augustovských táboroch ako aj v Stredomorí v Korinte a Delose. V zásype tejto stavby až po korunu kamenného muriva sa nachádzali črepy neskorolátenskej keramiky a čo bolo od začiatku veľmi zvláštne, množstvo úlomkov rímskych amfor, ktorých výroba sa datuje do 1. stor. pred n. l. Nálezy amfor typu Lamboglia pochádzajú z oblasti Jadranu a zo strednej Itálie, z Kampánie, alebo Etrúrie pochádza fragment z amfory typ Dressel I C s typickou prímiesou tzv. čierneho piesku, sopečného pôvodu. Na základe analógií podobných stavieb vo Francúzsku, Rakúsku (Magdalensberg), Francúzsku, Španielsku, Švajčiarsku a Taliansku, bolo datovanie aj na základe rozhodnutia archeologickej komisie (26. 8. 2009)

rámcovo určené do obdobia neskororepublikánskeho až ranoaugustovského, od druhej polovice 1. stor. pred n.l. až na prelom letopočtov. Zásypový materiál neobsahoval chronologicky mladšie črepy, čo by svedčilo o tom, že objekt zanikol niekedy v prvom storočí nášho letopočtu. Samotná stavba poukazuje na najmenej dve stavebné etapy, pričom maltovinová vrstva s mincami pochádzala už z obdobia jej zánikovej tretej etapy. Archeologickým výskumom na hrade, sa zistila rozsiahla zástavba neskororepublikánskej až ranoaugustovskej rímskej stavebnej techniky v celom hradnom areáli. Súhrne sa dá konštatovať, že nálezy stavebných celkov sú súčasťou uzavretého reprezentatívneho italicického architektonického konceptu. To znamená, že sa v tomto prípade jedná o verejné stavby, najskôr v súvislosti s námestím, okolo ktorého boli postavené. Vykopané stavby ako súčasti reprezentatívnej neskororepublikánskej – včasnoaugustovskej akropoly svedčia o tom, že ich funkcia by mohla byť sakrálna-administratívna. V nižšie položených úrovniach by sa podľa tejto úvahy mohli nachádzať budovy hospodársko-obytneho charakteru.

Okrem neskorolátenského objektu 1, boli zistené aj jeho staršie stavebné fázy – negatív muriva – základového žlabu a ílovitá dlažba (LTD2), ďalšie kamenné murivá západne od objektu jazdiarne, označené ako Rímska stavba V a VI a eneolitický sídliskový objekt s pieckou. –3 tis. pred. n. l.

Objekt 1/2009 – Rímska stavba I bol určený za objekt mimoriadnej hodnoty, a preto bol navrhnutý režim ochrany a prezentácia nálezů „*in situ*“ na mieste s minimalizáciou zásahov do terénu.

NATIONALKULTURDENKMAL BRATISLAVAER BURG – WINTERREITHALLE – ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG IN DEN JAHREN 2008–2010. Bratislava, Ortsteil Staré Mesto (Bez. Bratislava), Katastralgelände Staré Mesto, Flur: nördliche Terrasse der Bratislavaer Burg – Zimná jazdiareň (Winterreithalle), Parzellen Nr.860/1, 860/5, 860/2. Die Bratislavaer Burg ist im Ústředný zoznam pamiatkového fondu (Zentrales Verzeichnis des Denkmalfonds) als Nationalkulturdenkmal unter Evidenz-Nr. 28/1-32 eingetragen. Archäologische Ausgrabung eines Vorsprungs-Charakters, Dauer der Ausgrabung: Oktober 2008 – Januar 2010. Der Null-Vermessungspunkt $\pm 0 = 205,45$ m ü.d.M. Besiedlung: Äneolithikum (Badener Kultur – Boleráz-Typ), La Tène-Zeit (LTD), Slawen-Zeit (9.–9./10. Jahrhundert), Mittelalter 13.–15. Jahrhundert, Neuzeit 16.–18., 20. Jahrhundert. Investor der Ausgrabung: Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky (Kanzlei des Nationalrates der Slowakischen Republik). Deponierung der Funde: Mestský ústav ochrany pamiatok (Städtisches Institut des Denkmalschutzes), Bratislava.

Während der archäologischen Vorsprungs-Ausgrabung auf dem Nationalkulturdenkmal Bratislavaer Burg in den Jahren 2008–2010 wurden auf der Fläche der ehemaligen barocken Winterreithalle unter Leitung von PhDr. Margaréta Musilová mehrere Objekte seit dem Äneolithikum bis zur Neuzeit festgestellt. Als bedeutendster Fund war die Entdeckung eines gemauerten spätlatènezeitlichen Baus aus dem 1. Jahrhundert vor Chr., bezeichnet als Rímska stavba I (Römisches Bauwerk I) und ein Schatz keltischer Münzen–15 goldene Statere mit der Anschrift BIATEC und zum ersten Mal in der Geschichte auch NONNOS und 7 Silbermünzen mit typischer Prägung des Bratislavaer Oppidums.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V STAREJ RADNICI V BRATISLAVE V ROKOCH 2008–2010

Margaréta Musilová

Bratislava, časť Staré Mesto (okr. Bratislava I), Hlavné námestie č. 1, parcela č. 1., katastrálne územie Staré Mesto. Budovy Starej radnice zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu ako Národná kultúrna pamiatka pod evidenčným číslom 157/0. Archeologický výskum (ďalej AV) predstihového charakteru, ale vzhľadom na zmenu projektu v priebehu prác sa zmenil na záchranný v rozsahu zemných prác vyvolaných realizáciou stavby. Trvanie výskumu august 2008–máj 2010. Nultý meračský bod $\pm 0 = 138,789$ m n. m. B. p. v.–úroveň dlažby nádvorja. Sídliskové objekty zo stredoveku 12.–15. stor., novoveku 16.–18. stor. Hrobové nálezy: narušený hrob pravdepodobne z 9. stor. Investor výskumu Magistrát Hlavného mesta SR Bratislava. Uloženie nálezov: Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava.

V roku 2008 sa robil predstihový výskum v západných najstarších suterénnych priestoroch Starej radnice. V suteréne v miestnosti R-S.05 bol zistený objekt 1/2008, spodok odpadovej jamy z prelomu 12.–13. stor., nad ktorú boli postavené základy stredovekého Ungerlovho (aj Ungerovho) domu zo 14. stor. V dôsledku znižovania niveliet suterénov začiatkom 20. stor. boli všetky staršie úrovne zničené. V neorenesančnom južnom dvorovom krídle (spojovací trakt) v miestnostiach P-S.04, P-S.03, R-S.02 boli zistené základy východného krídla Ungerlovho domu, ktoré boli zničené taktiež pri prestavbe v rokoch 1911–1912. Koruna zachovaných murív sa zistila na úrovni približne +135,00 m n. m. V miestnosti P-S.03 bola z juž-

nej exteriérovej časti Ungerlovho domu zistená odpadová jama – objekt 2/08 s keramickým črepovým materiálom zo 14.–15. stor. Vrchnú úroveň jamy sme zachytili na +134,58 m a spodok na úrovni 134,57. Išlo zrejme o torzo odpadovej jamy kruhového pôdorysu, ktorej horná časť bola zničená buď pri stavbe Ápponyiho paláca, alebo nového radničného krídla.

Predstihový archeologický výskum sa začal robiť aj v severnej časti nádvorja, v miestnosti R.1.10, pracovne označenej aj ako depozit, alebo arzenál. Pôvodne mal investor v úmysle vybrať celý hlinitý zásyp v miestnosti až po úroveň základovej špáry gotického muriva a vytvoriť tak nový expozičný priestor. Tri archeologické sondy ukázali, že základy dosahujú hĺbku viac ako tri metre od bodu ± 0 , v dôsledku čoho investor od zámeru upustil. AV sa zistili tieto stavebné etapy dvorového severného krídla (*Horanský/Musilová 2010*):

1. stavebná etapa – koniec 13. stor., resp. 1. polovica 14. stor. – objekt veže s prilahlým severným krídlom.

Výskum potvrdil, že murivá veže a severného krídla sú previazané. Predpoklad A. Fialu, že krídlo nenadväzovalo priamo na vežu, sa nepotvrdil. Previazanosť dvorového múru je overená od základovej špáry v nivelete +135,46 m n.m.

Pôvodný pôdorysný rozsah severného krídla sa nepodaril jednoznačne doložiť. Ide len o nepriame doklady existencie východného múru, ktorý by ukončil stúpajúci štít s cimburím. V jeho línii sa našli voľne položené kamene, bez malty a v murive s vyľahčovacími oblúkmi bolo zistené nerovnosti riadkovania. Tieto však pravdepodobne súvisia s objektom žumpy, (objekt 5) ktorá mala dve stavebné etapy.

2. stavebná etapa – 2. polovica 14. stor.

Dostavba, predĺženie severného krídla rešpektovalo pôvodnú niveletu nádvorja v úrovni cca +137. Vznikla dvojpodlažná budova, ktorá bola v prízemí na južnej stene prístupná portálom umiestneným v plytkej nike – objekt 1/2010. Samotný portál mal kamenné ostenie s okosenou hranou, nábežným štítkom a sivým náterom. Podobný, hrotitý portál v segmentovo ukončenej nike bol umiestnený na poschodí. V miestnosti prízemja je zaujímavým konštrukčným detailom dvojica kamenných vyľahčovacích oblúkov s vetrákmi na severnej stene a na východnej stene obdĺžniková odkladacia nika, ktorá si zachovala odtlačok doskového prekladu a poličky v strede. Miestnosť si fragmentárne zachovala hladnú omietku.

3. stavebná etapa – prvá polovica 15. stor.

V rámci tejto stavebnej etapy bol riešený komunikačný systém dvorového krídla. Na mieste predpokladanej drevenej ochodze bola postavená kamenná, ktorá spočívala na piatich polygonálnych prístenných pilieroch a konzolách. Ochodza už reagovala na vyššiu niveletu nádvorja. Vystupovalo sa na ňu schodiskom pri východnom krídle alebo z chodby nad prejazdom – objekt 7 a 8/2010. Z polovice 15. stor. pochádza spálená deštruktívna niveleta, súvisle po celej ploche interiéru depozitu. V súvislosti s požiarom spadol trámový drevený strop 1. NP, predbežné analýzy karbonizovaného dreva (unikátneho súboru archeologizovaného smrekovca opadavého a borovice) drevených trámových prvkov by mohli pomôcť pri datovaní prvej stavebnej etapy a síce po roku 1278 (*Bárta a kol. 2011*). Z nálezov je zaujímavý vysoký počet nôžok gotických bratislavských pohárov, 10 ks kamenných delových gúl, hroty šípov a celé kusy gotickej pálenej strešnej krytiny. V rokoch 1439–1442 sa za zdĺhavého boja medzi mestom a hradom, za obojstranného použitia diel poškodilo veľa domov. Z roku 1442 nachádzame zmienky o oprave radnice, jej krovu a strechy ochodze, ktoré ako sa priamo uvádza boli zničené paľbou z hradu (*Fiala 1987, 24*). O skladovaní delových gúl sú zachované archívne správy z rokov 1444, 1445, 1456 a 1464 (*Fiala 1987, 36*).

4. stavebná etapa – druhá polovica 16. stor.

Z tohto obdobia pochádza prestavba severného krídla, pribudli valené klenby na prízemí a lunetové na poschodí. Táto prestavba sa dá stotožniť s písomnými údajmi z roku 1581 a 1586. Vtedy bola postavená aj arkádová chodba. Došlo k viacerým dispozičným zmenám a zbúraním stredovekých priečok do tohto obdobia spadá aj modernizácia žumpy (objekt 5/09) na prízemí.

5. stavebná etapa – 18. stor.

V priebehu 18. stor. došlo k výstavbe kanalizácie, ktorej hlavnú šachtu sme zistili v západnom podjazde objekt 10/10 a rameno ústiace do šachty v juhozápadnom krídle nádvorja – objekt 11/10.

V roku 2009 sa počas rekonštrukčných prác objektu Stará radnica podarilo v suteréne jej východného krídla v miestnosti P-S 16 v piesčitom podlaží identifikovať torzo detského hrobu narušeného neskoršou stavebnou činnosťou. Zásyp hrobu bol identifikovaný na úrovni +135,073/135,057 m n. m. a dno hrovej jamy na úrovni +134,754 m n. m. V hrobe sa našli zvieracie kosti, zatiaľ bližšie neurčené, laténsky a slovanský črep. V kontexte nálezov hrobov na Radničnej 1, v Primaciálnom paláci a na Laurinskej 4 je predpoklad, že aj tento hrob, označený ako objekt 3/09 patrí k obdobiu druhej polovice 9 až prvej polovice 10. stor. (Musilová 2011).

V podzemí neorenesančnej prístavby budovy Starej radnice bolo pri znižovaní nivelety suterénov zistené gotické kamenné murivo tzv. Ungerovho domu a objekt 4/2009 – pôvodne pravdepodobne ľadnica pravouhlého pôdorysu s kamennými stenami, neskôr druhotne využitá ako žumpa? Pochádza odtiaľ bohatý materiál (keramika, sklo, zvieracie kosti) datovateľný od 14.–18. stor. vrátane zriedkavo sa vyskytujúceho okraja loštického pohára. Kamenná koruna objektu 4/09 bola zistená pri znižovaní úrovne dlážky vo východnej časti miestnosti P-S.04, už za obvodovým murivom tzv. Ungerovho domu, na úrovni +134,751–134,478 m n. m. Hrúbka obvodových murív žumpy (ľadnice) bola nepravidelná od 43 cm na západe, 60 cm na východe a 70 cm na severe. Vnútorne rozmery objektu boli 175 x 212,50 cm. Južná hrúbka sa nedala zistiť, nakoľko jej murivo zachádzalo pod obvodové novodobé krídlo radnice. Zásyp žumpy tvorili až do hĺbky cca 105 cm od $\pm 0 = 134,751$ m n. m. keramika a sklo z obdobia 16.–17. stor., stavebný odpad a renesančné tehly s rozmermi 15,5 x 24 x 5 cm (š. x dl. x hr.) v počte 25 ks. Tehly pochádzali pravdepodobne zo zaklenutia žumpy. V spodnej časti zásypu sa okrem keramického materiálu (14.–15. stor.) nachádzali aj zotreté zvyšky dreva. Objekt bol vybratý až na štrkové dno na úrovni 132,492 m, kde už prerážala spodná voda. Základová špára kamenných obvodových murív bola na úrovni +133,1 m n. m.

V roku 2010 sa sledovali už len výkopy pre inžinierske siete na nádvorí a v podjazde radnice. Počas sledovania týchto líniových stavieb boli na nádvorí a v západnom podchode zistené historické nivelety z druhej polovice 12.–prvej polovice 13. stor., ako aj objekty viažúce sa k týmto niveletám – objekty 2/10 a 13/10 – murivá s okrovou-vápennou maltou v severnej časti nádvorí. Výskumom sa žiaľ zachytila len koruna muríva a jej rozsah (+137,31 a 137,40 m n.m.), z dôvodu časového sklzu stavby nebolo možné výkopy rozširovať a zisťovať súvislosti medzi oboma objektami. Na južnej strane nádvorí bol opätovne zachytený kamenno-hlinitý sídlíštny objekt 4/2010, nesúci stopy požiaru. Vrch bol zistený na úrovni 137,54 – spodok 136,97. Pravdepodobne ide o staršiu zástavbu parcely, podobne ako bola zistená výskumom MÚOP v rokoch 2007–2008 v Ápponyiho paláci (Lesák/Vrtel 2009, 43–48). Z mladších objektov boli na nádvorí zistené parcellačné múry zo 14. stor. – objekty 3/10 a 12/10, historická renesančná niveleta úpravy nádvorí – 16. stor. a baroková kanalizácia z 18. stor. – objekt 10/10 a 11/10.

Na Primaciálnom námestí, v jeho juhozápadnom rohu v kontakte budovy Starej radnice a Primaciálneho paláca bola zistená novoveká žumpa – objekt 9/10. Tehlová klenba – vrch 138,057 m n. m. dno – 136,27 m n. m. V objekte žumpy sa nachádzala kanalizačná šachta z 20. stor.

Literatúra

- Bárta a kol. 2011 – P. Bárta/O. Cichocki/B. Knibbe/M. Musilová: Dendrochronologický výskum karbonizovaného dreva z archeologického výskumu v Bratislave – Starej Radnice. Poster z konferencie Mesto stredoveku a jeho zázemie v Modre 12.–16. 9. 2011.
- Fiala 1987 – A. Fiala: Stará radnica v Bratislave, Tatran 1987.
- Horanský/Musilová 2010 – P. Horanský/M. Musilová: Stará radnica Bratislava, Doplnok architektonicko-historického výskumu severného krídla, MÚOP, apríl 2010.
- Lesák/Vrtel – B. Lesák/A. Vrtel: Archeologický výskum v Ápponyiho paláci v Bratislave. Pam. Múz. 1/2009, 43–48.
- Musilová 2011 – M. Musilová: Podhradské osídlenie v 9.–10. storočí v zrkadle hrobových nálezov. J. Šedivý a kol. (Zos.): Dejiny Bratislavy I. Bratislava 2011.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG IN STARÁ RADNICA (ALTES RATHAUS) IN BRATISLAVA IN DEN JAHREN 2008–2010. Bratislava, Ortsteil Staré Mesto (Bez. Bratislava I), Hlavné námestie č. 1 (Hauptplatz), Parzelle-Nr. 1., Katastralggebiet Staré Mesto. Die Gebäude des Alten Rauhauses sind im Ústredný zoznam pamiatkového fondu (Zentrales Verzeichnis des Denkmalfonds) als Nationalkulturdenkmal unter Evidenz-Nr. 157/0 eingetragen. Die archäologische Ausgrabung eines Vorsprungs-Charakters hat sich hinsichtlich der Änderung des Projektes im Laufe der Arbeiten auf eine Rettungsausgrabung im Ausmaß der durch die Baurealisierung hervorgerufenen Erdarbeiten geändert. Dauer der Ausgrabung: August 2008–Mai 2010. Der Null-Vermessungspunkt $\pm 0 = 138,789$ m ü.d.M.–Niveau des Hopfplasters. Siedlungs-

objekte aus dem Mittelalter 12.–15. Jahrhundert, der Neuzeit 16.–18. Jahrhundert. Grabfunde: beschädigtes Grab, wahrscheinlich aus dem 9. Jahrhundert. Investor der Ausgrabung: Magistrát Hlavného mesta SR Bratislava (Magistrat der Hauptstadt der Slowakischen Republik). Deponierung der Funde: Mestský ústav ochrany pamiatok (Städtisches Institut des Denkmalschutzes), Bratislava.

In den Jahren 2008–2010 verlief im Zusammenhang mit der Rekonstruktion des Gebäudes von Stará radnica (Altes Rathaus) (Sitz von Múzeum mesta Bratislava (Museum der Stadt Bratislava)) eine archäologische Ausgrabung unter der Leitung von PhDr. Margaréta Musilová. Durch die Ausgrabung wurden Siedlungsobjekte aus dem Mittelalter 12.–15. Jahrhundert, der Neuzeit 16.–18. Jahrhundert und Grabfunde: ein beschädigtes Grab, wahrscheinlich aus dem 9. Jahrhundert, festgestellt. Ein wichtiger Fund ist die Entdeckung von verbrannten Hölzern bei dem Rathhausturm, wahrscheinlich gefallene Konstruktion des Baugerüstes, oder der Galerie, datiert in die zweite Hälfte des 13. Jahrhunderts.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V ČUNOVE, LOKALITA KONOPISKÁ

Margaréta Musilová – Jozef Kováč

Bratislava, časť Čunovo (okr. Bratislava V), poloha Konopiská, parcely č.: 83/10, 694/24, 694/44, 694/72, 694/90, 694/92, 694/93, 694/95, 694/121, 694/153, 694/163, 694/168, 694/206, 694/207, 694/210. Trvanie výskumu júl až september 2010. Nultý meračský bod 130,5–131,8 m n.m. Osídlenie: stredovek 15.–16. stor., novovek 17.–18. stor., 19. a 20. stor. Investor výskumu: Mladé Čunovo IS, s. r. o. Uloženie nálezov: Mestský ústav ochrany pamiatok.

Sledovala sa plocha staveniska o rozlohe cca 23 337 m². Predmetná plocha bola určená pre vybudovanie inžiniersko-technickej infraštruktúry: verejných komunikácií, líniových sietí a prípojok. Archeologický dozor pozostával zo sledovania plošného odkryvu, t.j. skrývky ornice o hrúbke 0,30–0,40m, z plôch určených pre budovanie verejných komunikácií a z vyhľadávania a zberu archeologických nálezov na plochách kde skrývka ornice prebehla. Výskum negatívny, nálezy pochádzajú zo zberu a sledovania výskumu detektorom kovov.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG IN ČUNOVO, LOKALITÄT KONOPISKÁ. Bratislava, Ortsteil Čunovo, (Bez. Bratislava V), Flur Konopiská, Parzellen.-Nr. 83/10, 694/24, 694/44, 694/72, 694/90, 694/92, 694/93, 694/95, 694/121, 694/153, 694/163, 694/168, 694/206, 694/207, 694/210. Dauer der Ausgrabung: Juli bis September 2010. Der Null-Vermessungspunkt 130,5–131,8 m ü.d.M. Besiedlung: Mittelalter 15.–16. Jahrhundert, Neuzeit 17.–18. Jahrhundert. Investor der Ausgrabung: Mladé Čunovo IS s.r.o. (Junges Čunovo IS, G.m.b.H.). Deponierung der Funde: Mestský ústav ochrany pamiatok (Städtisches Institut des Denkmalschutzes), Bratislava.

VÝSKUM KOSTOLA VŠETKÝCH SVÄTÝCH V DECHTICIACH

Peter Nagy

Dechtice (okr. Trnava), poloha Horný cintorín, výskum pre vedecké a dokumentačné účely, pravek, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, Bratislava.

V období medzi 6. 7.–29. 7. 2010 uskutočnili pracovníci SNM – Archeologického múzea výskum pre vedecké a dokumentačné účely pri a v kostole Všetkých Svätých v Dechticiach. Výskum bol vyvolaný potrebou zistenia príčin vlhnutia murív, pri ktorom hrozila degradácia fresiek z 13. a 14. stor. v interiéri kostola.

Počas archeologického výskumu bolo kopaných sedem sond (obr. 91). Šesť sond po obvode kostola a jedna sonda v interiéri, pričom účelom bolo hlavne na malej ploche čo najviac preskúmať konštrukčné detaily stavby. Sonda 7 a čiastočne i sonda 5 neboli z technických príčin vykopané v plnom rozsahu.

Jedným z hlavných zistení je, že loď a apsida boli postavené súčasne, v 12.–13. storočí, ako jeden celok. Nepotvrdila sa ani domnienka, že baroková veža mohla mať staršiu predchodkyňu.

Výskum odhalil prekvapivú konštrukciu základov kostola, ktoré boli založené pomerne plytko. V mierne zvažujúcom sa teréne staviteľia vykopali základovú ryhu až po pevné dolomitické podložie a jeho rôznu výšku dorovnali miestnym lomovým kameňom spevneným hlinou. Priamo na takto upravený terén kládli tehlové základové murivo, previazané kvalitnou vápenatou maltou. Základ tvorilo len deväť riadkov tehál. Nad ním sa, pravdepodobne na úrovni vtedajšieho terénu, nachádza jedinečný architektonický prvok, rímsa zložená z dvoch radov špeciálne vyrobených tvarovaných tehál. Horný rad bol tvorený zaoblenými tehľami, spodný rad zas skosenými (*Nagy 2010*, 41, 42).

Takýto typ základu ani rímsy nebol na Slovensku doposiaľ zaznamenaný. Žiaľ, kvôli navýšeniu terénu a postaveniu betónového tzv. odkvapového chodníku, podľahlo v týchto miestach murivo deštrukcii a z rímsy zostalo len torzo.

Ďalší unikátny objav bol nájdený v interiérovej sonde pod pôvodným románskym vchodom. V tesnej blízkosti základu barokovej empory boli zachované tri vrstvy tehlových podláh. Všetky boli uložené do maltového lôžka a boli tvorené „murovacími“ tehľami z rôznych období (*Nagy 2011*, 31, 32). Najspodnejšia vrstva bola zložená z románskych tehál, totožných so stavebným materiálom kostola. Jedná sa o prvý stredoveký nález tohto typu dláždenia zo Slovenska. Úroveň tejto pôvodnej podlahy bola o viac ako pol metra nižšie než súčasná podlaha z liateho betónu. Medzi nimi sa nachádzala ešte vrstva renesančných a vrstva barokových tehál (*Nagy 2010*, 42).

Okrem týchto unikátnych stavebných detailov priniesol výskum a niekoľko ďalších nálezov. Zaujímavý je znovuobjavený fragment náhrobného kameňa s vytesanou spodnou polovicou kríža, datovaný do 13. stor. Kameň bol pravdepodobne v 30. rokoch 20. stor. umiestnený pred južným portálom, časom ale zarástol trávou (*Oriško 1998*, 33).

Keďže sa lokalita nachádza na dodnes funkčnom cintoríne, na ktorom sa pochováva akiste od postavenia kostola Všetkých Svätých, narazili sme pri výskume na množstvo kostrových pozostatkov. Len časť z nich patrila neporušeným hrobom, ktoré boli až na ojedinelé výnimky bez príloh. V sondách 2, 3 a 4/2010 sme identifikovali tzv. zberné jamy, ktoré slúžili ako akési improvizované kostnice, do ktorých hrobári zhromaždili kosti zo starších hrobov, nájdené pri kopaní nových. Z drobných hrobových nálezov môžeme napríklad spomenúť striebornú mincu, určenú M. Budajom (SNM – Historické múzeum) ako viedenský fenig Fridricha Pekného, vyrazený medzi rokmi 1314–1330 (*Koch 1994*, B 215), strieborný prsteň s modrým očkom datovaný do 17. stor., či spínadlá odevu z medeneho drôtu.

Na základe početných nálezov fragmentov korýtkovej (13.–15. stor.) a plochej (15.–17. stor.) strešnej krytiny môžeme usudzovať, že kostol bol pokrytý pálenou strešnou krytinou pravdepodobne už od svojho vzniku.

V sondách 2 a 5/2010 boli nájdené nielen fragmenty stredovekej kuchynskej keramiky (13.–14. stor.), ale aj menšie množstvo keramických črepov z neskej doby bronzovej (lužická kultúra), čo poukazuje na osídlenie tejto lokality už v praveku.

Literatúra

Koch 1997 – B. Koch: Corpus Nummorum Austriacorum (CNA). Band I. Wien 1994.

Nagy 2010 – P. Nagy: Archeológia Kostola Všetkých svätých v Dechticiach. Pam. Múz. 59/4, 40–42.

Nagy 2011 – P. Nagy: Stredoveké tehly na Slovensku. In: Laterárius – Dejiny tehliarstva na Slovensku, Zbor. SNM Arch., Supplementum 3. Bratislava 2011, 31–43.

Oriško 1998 – Š. Oriško: Poznámky k románskemu kostolu v Dechticiach. In: Pamiatky Trnava a trnavského kraja 2. Trnava: Pamiatkový ústav, Regionálne stredisko v Trnave, 1998, 29–34.

AUSGRABUNG VON KOSTOL VŠETKÝCH SVÄTÝCH (KIRCHE ALLER HEILIGEN) IN DECHTICE. Dechtice (Bez. Trnava), Flur Horný cintorín, Ausgrabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Urzeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum, Bratislava.

In der Zeit zwischen 6. 7.–29. 7. 2010 haben die Mitarbeiter des Slowakischen Nationalmuseums – Archäologischen Museums eine Ausgrabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke bei und in kostol Všetkých Svätých (Kirche Aller Heiligen) in Dechtice durchgeführt. Eine der hauptsächlichen Ermittlungen war, dass das Schiff und die Apsis gleichzeitig als eine Einheit erbaut wurden. Die Ausgrabung enthüllte eine überraschende Konstruktion der Kirchenfundamente, die relativ flach errichtet wurden. Die Grundmauerrihle wurde bis zum festen Dolomitenuntergrund ausgegraben und die unterschiedliche Höhe des Terrains des Untergrundes haben die Erbauer mit lokalem Bruchstein, verfestigt mit Lehm,

geeignet. Direkt auf so zurechtgemachtes Terrain haben sie das Ziegel- Grundmauermaterial gelegt, mit qualitätsmäßigem Kalkmörtel eingearbeitet. Das Fundament bildeten nur neun Ziegelreihen. Über ihm befindet sich auf dem Niveau des damaligen Terrains ein einzigartiges architektonisches Element, ein aus zwei Reihen speziell gemachten geformten Ziegeln zusammengesetztes Gesims. Die obere Reihe bildeten gerundete Ziegel, die untere die abgestumpften. Solch ein Typ des Fundamentes oder Gesimses wurde bisher in der Slowakei noch nicht registriert.

Einen weiteren einzigartigen Fund brachte die Interieur-Sonde unter dem ursprünglichen romanischen Eingang. In einer unmittelbaren Nähe des Grundes der barocken Empore sind drei Schichten von Ziegelfußböden erhalten geblieben. Alle wurden in ein Mörtelbett gelegt und von klassischen Wandziegeln aus verschiedenen Perioden gebildet. Die unterste Schicht wurde aus romanischen Ziegeln zusammengesetzt, identischen mit dem Baumaterial der Kirche. Es handelt sich um den ersten mittelalterlichen Fund dieser Art von Pflasterung aus der Slowakei. Das Niveau dieses ursprünglichen Fußbodens lag um mehr als einen halben Meter niedriger als der gegenwärtige Fußboden aus Fließbeton. Zwischen diesen befand sich noch eine Schicht von Renaissance- und eine Schicht von Barockziegeln.

Anhand der zahlreichen Funden von Dachbedeckungsbruchstücken aus dem 13.–17. Jahrhundert kann nachgedacht werden, dass die Kirche mit gebrannter Dachbedeckung wahrscheinlich seit ihrer Entstehung gedeckt wurde.

Von weiteren Funden kann ein Fragment eines Grabsteines mit ausgehauener unterer Hälfte eines Kreuzes (13. Jahrhundert), eine Silbermünze – ein Wiener Pfennig von Fridrich Pekný (Friedrich der Schöne) (1314–1332), oder ein silberner Ring mit blauem Stein (17. Jahrhundert) genannt werden.

Während der Ausgrabung wurden nicht nur Fragmente der mittelalterlichen Küchenkeramik, sondern auch eine kleinere Zahl keramischer Scherben aus der älteren Bronzezeit (Lausitzer Kultur) gefunden, was auf die Besiedlung dieser Lokalität schon in der Urzeit hinweist.

PRIESKUM V ŽABOKREKOCHE NAD NITROU⁴⁵

Adrián N e m e r g u t – Ondrej Ž a á r – Jozef B e z á k – Ľubica B l a š k o v á

Ž a b o k r e k y n a d N i t r o u (okr. Partizánske), poloha S t r i e b o r n i c a, sídlisko, paleolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Cieľom prieskumu bola verifikácia paleolitických lokalít ležiacich na svahoch SV od obce. Známe sú z prieskumov J. Bárta (1965, 113), ako aj z prieskumov J. Bezáka a P. Bezáka (*Kaminská 2008, 87*). J. Bárta spomína celkovo tri polohy. Nám sa podarilo verifikovať iba dve z nich.

1. poloha S t r i e b o r n i c a, vrch kopca s nadmorskou výškou 259 m, nachádzajúci sa približne 1100 m severovýchodne od intravilánu obce. Kolekciu kamennej industrie predstavuje celkovo 51 ks. V surovinovom zložení dominuje patinovaný silicít, za ktorým nasleduje radiolarit a limnosilicít. Z technologicko-typologického hľadiska je zastúpené diskovité jadro z radiolaritu, rezíduum jadra z radiolaritu, dve čepele, 20 úštepov, 22 fragmentov úštepov a hrubších odštepov. Z retušovaných nástrojov je zastúpené nevýrazné úštepové škrabadlo (obr. 93: 1), niekoľkonásobné klinové rydlo (obr. 93: 2), dve obojstranne retušované čepele, (obr. 93: 3) a úštep s plošnou retušou (obr. 93: 4).

2. poloha S t r i e b o r n i c a, približne 350 m juhojuhozápadne od predošlej lokality, cca 750 m severovýchodne od intravilánu obce. Súbor kamennej industrie pozostáva celkovo zo 78 ks, najmä z patinovaného silicitu, menej z radiolaritu a limnosilicitu. Našli sa dve jednopodstavové jadrá, rezíduum jadra, fragment jadra, 42 úštepov, 23 fragmentov úštepov a hrubších odštepov, nevýrazné čepelové škrabadlo, driapadlo (obr. 93: 5), obojstranne retušovaná čepeľ (obr. 93: 7), 5 úštepov s retušou (obr. 93: 6) a zlomok retušovaného nástroja, pravdepodobne driapadla.

Nálezy zo Žabokriek nad Nitrou zaradil J. Bárta (1965, 113) na základe plošne retušovaných artefaktov do szeletien. L. Kaminská (2008, 87) pripúšťa, že by mohlo ísť o nálezy z micoquienu. Vzhľadom k tomu, že ide o nálezy zo zberu a že sa v kolekcii nenachádza viac chronologicky citlivých artefaktov je datovanie lokalít problematické. Vo všeobecnosti však možno skonštatovať, že industria má stredopaleolitický charakter (absolútna prevaha úštepov, časté driapadlá, plošná retuš). Nemožno vylúčiť ani viacfázové osídlenie jednotlivých lokalít. K vyriešeniu týchto otázok by určite prispel nový materiál, v ideálnom prípade stratifikovaný, prípadne absolútne datovania.

⁴⁵ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0181/14.

Literatúra

Bárta 1965 – J. Bárta: Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej. Bratislava 1965.

Kaminská 2008 – L. Kaminská: Stredopaleolitické nálezy zo Žabokriek nad Nitrou. AVANS 2006, 2008, 87.

REKOGNOSZIERUNG IN ŽABOKREKY NAD NITROU. Žabokreky nad Nitrou (Bez. Partizánske), Flur Striebornica. Siedlung, Paläolithikum. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Ziel der Rekognoszierung war die Verifikation von paläolithischen Lokalitäten, die auf den Abhängen, nordöstlich der Gemeinde, liegen. Bekannt sind sie durch die Untersuchungen von J. Bárta (1965, 113), wie auch von den Nachforschungen von J. Bezák und P. Bezák (Kaminská 2008, 87). J. Bárta erwähnt zusammen drei Fluren. Uns ist es gelungen nur zwei von ihnen zu verifizieren. Die erste von ihnen befindet sich in der Flur Striebornica, auf der Spitze eines Hügels mit der Seehöhe von 259 m, ungefähr 1,1 km nordöstlich vom Gemeindegebiet des Dorfes entfernt. Die Kollektion der Steinindustrie stellen zusammen 51 Stücke dar. Was den Rohstoff betrifft, es dominiert der patinierte Silizid, hinter ihm kommt der Radiolarit und der Limnosilizid. Die zweite von ihnen befindet sich auch in der Flur Striebornica, jedoch ungefähr 350 m südsüdwestlich von der vorherigen Lokalität, ca. 750 m nordöstlich vom Gemeindegebiet des Dorfes. Der Satz der Steinindustrie besteht aus 78 Stücken, vor allem aus dem patinierten Silizid, weniger aus Radiolarit und Limnosilizid. Die Funde aus Žabokreky nad Nitrou hat J. Bárta (1965, 113) anhand der flach retusierten Artefakte in den Szeletien eingereiht. L. Kaminská (2008, 87) gibt zu, dass es um Funde aus dem Micoquien gehen könnte. Hinsichtlich der Tatsache, dass es sich um Funde aus dem Sammeln handelt und dass sich in der Kollektion keine weiteren chronologisch sensiblen Artefakte befinden, ist die Datierung der Lokalitäten problematisch. Allgemein kann jedoch konstatiert werden, dass die Industrie einen mittelpaläolithischen Charakter hat (absolute Überzahl der Splitter, häufige Kratzer, Flächenretusche). Sogar kann eine Mehrphasen-Besiedlung der einzelnen Lokalitäten nicht ausgeschlossen werden. Zur Lösung dieser Fragen würde sicherlich neues Material beitragen, im idealen Fall stratifiziert, bzw. absolute Datierungen.

TERÉNNE AKTIVITY KATEDRY ARCHEOLÓGIE V NITRE

Noémi Pažínová

Katedra archeológie FF UKF v Nitre v roku 2010 uskutočnila devätnásť archeologických výskumov v Nitrianskom kraji, z toho päť s pozitívnym výsledkom:

1. Š t ú r o v o (okr. Nové Zámky), Ulica Svätého Štefana, parc. č. 2798/3,5,7; mestská zástavba, záchranný archeologický výskum, novovek;

Účelom archeologického výskumu bola záchrana archeologických pamiatok ohrozených stavbou „Predajňa-Novostavba“. Výskum sa uskutočnil priebežne od 8. 5. 2010 do 14. 5. 2010 v miestach, ktoré boli priamo vymedzené pre stavbu. Sledovali sa zemné práce pre výkopy základov (šírka ryhy 50 cm, hĺbka ryhy 80–100 cm; dĺžka ryhy 78 bm) predmetnej stavby. Počas zemných prác bol zachytený v západnom profile severnej časti základov zvyšok múru zhotoveného z pálených tehál spájaných maltou (obr. 94). Išlo o pozostatok po predchádzajúcej stavbe na parcele. Väčšina tehál z múru bola nekolkovaná. Jedna kompletne zachovaná tehla (rozmery: dĺžka 29 cm; šírka 14,5 cm; hrúbka 7,5 cm; hmotnosť: 4,1 kg) s kolkom bola z miesta vybraná a zdokumentovaná (obr. 94: 2). Opis kolku: v zahĺbenom ráme (dĺžka 8,5 cm; šírka 5 cm) vystupujúce písmená RG (výška písmen 3,5 cm), predstavujú iniciály mena Renner Gáspár. Rennerova tehla bola v Štúrove založená v roku 1851 a vyrábala až do 60-tych rokov 20. stor. Iné archeologické objekty, vrstvy či nálezy zachytené neboli.

2. Š a h y (okr. Levice), Hlavné námestie 4, parc. č. 100/1-6, „ , mestská zástavba, záchranný archeologický výskum, novovek.

Archeologický výskum vyvolaný stavbou „Šahy – Hlavné námestie č. 4 – Prístavba a prestavba polyfunkčnej budovy Adlerov dom“ sa uskutočnil priebežne od 7. 5. 2010 do 29. 6. 2010. Realizovaný bol v miestach, ktoré boli priamo vymedzené pre prístavbu a zároveň v častiach, kde výstavba bola len naplánovaná, boli vykopané zisťovacie sondy. Počas zemných prác pre výkopy základov prístavby (šírka ryhy 50 cm, hĺbka ryhy 60–80 cm; dĺžka ryhy cca 220 bm) a ani v zisťovacích sondách (šírka 60 cm; dĺžka

1600 cm) nebola zachytená žiadna architektúra resp. nehnuteľný archeologický nález. Pri zemných prácach oboch čiastočne symetrických predĺžených krídel budovy boli miestami v sekundárnych polohách objavené poškodené tehly, kamene a novoveké navážky. Väčšina tehál bola nekolikovaná, ale pri niektorých bolo možné kolok identifikovať. Jedna kompletne zachovaná tehla (rozmery: dĺžka 34 cm; šírka 17,5 cm; hrúbka 7,5 cm; hmotnosť: 5,1 kg) s kolkom bola na mieste stavby vybraná a zdokumentovaná (obr. 94: 3). Opis kolku: v zahĺbenom ráme (dĺžka 13 cm; šírka 6,5 cm) sa nachádzali vystupujúce písmená WSF (výška písmen 3,6 cm), ktoré predstavujú iniciály mena Sándor Winter a synovia (maď. Winter Sándor és fia). Winterova tehelňa v Šahách (Ipolyság) fungovala už na začiatku 20. stor. Iné archeologické objekty, vrstvy či nálezy zachytené neboli. Základy budov prístavby nesiahali do podlažia, ale nachádzali sa v novovekých vrstvách/navážkach.

3. **Ž e l i e z o v c e** (okr. Levice), Ulica Mierová, mestská zástavba, záchranný archeologický výskum, novovek.

Archeologický výskum bol vyvolaný stavbou „Rekonštrukcia rozvodov TH Želiezovce – Východná vetva“, na ulici Mierovej. Výskum bol realizovaný priebežne od 14. 9. 2010 do 27. 9. 2010. Stavebná ryha teplovodnej prípojky bola situovaná pozdĺž ulici Mierovej v centrálnej časti Želiezoviec a siahala od kotolne Tenergo na ulici Mierovej 51 až k Mestskému úradu na východnom konci ulice. Dĺžka ryhy bola 545 m, šírka 80 cm, hĺbka 80–100 cm. Jednotlivé úseky líniovej stavby sa nachádzali v miestach súčasnej mestskej zástavby, tj. vrchná vrstva do hĺbky 30–40 cm bola tvorená súčasnými navážkami, stavebnou sutinou, štrkovým lôžkom cesty, chodníka a sekundárne premiešanou zeminou/pôdnym krytom. Na záujmovej ploche sa v priebehu archeologického výskumu zachytili stopy len po predošlej novovekej zástavbe rodinných domov, ktoré tu boli zbúrané v 80-tych rokoch 20. stor. Žiadne archeologické vrstvy, situácie ani nálezy objavené neboli.

4. **N i t r i a n s k a S t r e d a** (okr. Topoľčany), poloha „NKP evanjelický kostol“, parcela č. 1, hrádok, archeologický výskum, vrcholný stredovek, novovek.

Archeologický výskum bol vyvolaný stavbou odvlhčenie základového muriva NKP evanjelický kostol v Nitrianskej Strede, č. ÚZPF: 11276/0. Výskum sa uskutočnil priebežne od 20. 10. 2010 do 9. 11. 2010 pozdĺž severovýchodnej, severozápadnej, juhovýchodnej a severovýchodnej fasády kostola a fasády veže. Sledovali sa zemné práce v súvislosti s hĺbením drenážnych rýh. Šírka rýh dosahovala 60–70 cm a hĺbka 50–60 cm od súčasného povrchu terénu (niveleta 159,60 m n.m.). Následne boli kresbne a fotograficky zdokumentované odkryté základy kostola. Počas zemných prác sa v severnej časti lode kostola odokryli tri murované konštrukcie (obr. 92). Pristúpilo sa preto k realizácii aj architektonicko-historického výskumu, ktorý zabezpečil M. Bóna. Zachytené boli pravdepodobne tri zvyšky zachovaných murovaných pozostatkov opevneného sídla – hrádka spomínaného v písomných prameňoch od druhej polovice 14. stor. Na jeho mieste bol v roku 1748 postavený súčasný kostol, ku ktorému bola o vyše polstor. pristavená dnešná veža. Podrobný opis objavených architektúr, nálezových okolností a získaných nálezov je publikovaný v samostatnom odbornom článku (*Pažinová/Bóna/Tirpák 2013*). Z jednotlivých rýh pozdĺž fasád kostola bol zároveň zaistený nasledovný archeologický materiál: 200 ks keramických fragmentov (z toho 71 ks je výberových/typických), 15 kusov mazanice, 1 kus mušle a 92 úlomkov zvieracích kostí.

5. **P o d h o r a n y**, časť **S o k o l n í k y** (okr. Nitra), poloha **K a l u ž a**, sídlisko, archeologický výskum, pravek, stredovek (11.–13. stor.).

Archeologický výskum bol vyvolaný zemnými prácami súvisiacimi s prekládkou a pokládkou kabeláže vysokého napätia (VNK) pre obytnú zónu Sokolníky-Lúky, Podhorany v kat. území Sokolníky a Mechenice. Prvotnú náhodnú obhliadku výkopových prác na pravej i ľavej strane potoka Hunták vykonali začiatkom novembra 2010 pracovníci Krajského pamiatkového úradu v Nitre P. Bisták a M. Gróf, ktorí skonštatovali na pravej strane potoka v ryhe VNK prípojky výskyt minimálne troch zahĺbených objektov a hnuťelných nálezov (hlavne keramiky) z obdobia stredoveku. Na ľavej strane potoka boli v čase obhliadky už vykované ryhy zasypané a len na parcelách 229/28–30 bolo možné vyzbierať hnuťelné keramické nálezy z obdobia praveku (tri kusy) i atypické stredoveké fragmenty (päť kusov). P. Bisták upozornil realizátora stavby o potrebe zabezpečiť archeologický výskum, ktorý následne realizovala Katedra archeológie FF UKF v Nitre od 8. 11. 2010 do 18. 11. 2010. Sledovali sa zemné práce v súvislosti s hĺbením ryhy pre VNK v rozsahu 250 m severne od potoka Hunták. Šírka ryhy dosahovala 80 cm a hĺbka 120 cm od súčasného povrchu terénu. V mieste výskytu archeologických

objektov, na ktoré už upozornili pracovníci KPÚ, došlo k rozšíreniu plochy (obr. 94: 4). V tejto časti boli zdokumentované a následne vybrané štyri objekty datované do druhej polovice 11. až 13. stor. Celkovo bolo počas výskumu zaistených 1439 ks keramických fragmentov (obr. 95; 96), 5,8 kg mazanice, 4 kusy železných predmetov a 2,8 kg úlomkov zvieracích kostí. Podrobný opis preskúmaných objektov, náleзовých okolností a popis nálezov bude publikovaný v samostatnom odbornom článku (*Repka/Pažinová 2012*). Nález štyroch vrcholnostredovekých sídliskových objektov v tejto časti Podhorian môžeme spájať s osadou Sokol(y), na čo poukazuje aj dnešný názov miestnej časti Sokolníky. Prvá písomná zmienka pochádza zo zoborskej listiny z roku 1113 (CDSI I, 67). Ako majetok zoborského kláštora sv. Hypolita sa pri villa Colin (Kolíňany) a villa Scala (Čeladice) spomína villa Zocol, avšak aj na inom mieste zoborskej listiny sa pri villa Mechina (Mechenice) uvádza osada s podobným meno, a to v tvare villa Socolus (CDSI I, 67). Nie je jasné či ide o tú istú usadlosť, alebo o dve rozdielne. Z názvu vyplýva, že ide o služobnícku osadu, ktorej obyvatelia sa zaoberali sokolníctvom. Toto tvrdenie podporuje aj názov susednej miestnej časti Podhorian Mechenice (villa Mechina) (CDSI I, 67). Podľa J. Krajčoviča (2005, 182) ide o dedinu, kde sa spracovávala koža ulovenej zveri. Osídlenie v Sokolníkoch zapadá do sústavy služobníckych názvov v okolí Nitrianskeho hradu: Sokolníky – Mechenica – Štitáre – Čelad – Krškany. Severozápadne od skúmanej plochy (cca 500 m vzdialená) sa nachádza aj známa poloha Starý cintorín, kde sa v rokoch 1964–1965 archeologickým výskumom realizovaným AÚ SAV, pod vedením A. Habovštiaka podarilo odkryť zvyšky zaniknutej sakrálnej stavby. Ide o pôvodne románsky kostol sv. Michala z 11.–12. stor. s obdĺžnikovou loďou, polkruhovitou apsidou a s emporou v západnej časti lode. Kostol prešiel neskôr v 15.–16. stor. neskorogotickou a začiatkom 18. stor. barokovou prestavbou (*Habovštiak 1966a, 74–76; 1966b, 1–12*).

Literatúra

CDSI I – Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I. Marsina, R. (Ed.) 1971. Bratislava.

Habovštiak 1966a – A. Habovštiak: Románsky kostol v Podhoranoch-Sokolníkoch. *Vlast. čas.* 15, 1966, 74–76.

Habovštiak 1966b – A. Habovštiak: Untergegangene Kirche und Friedhof in Sokolníky (Gemeinde Podhorany).

VIIe Congrès international des sciences préhistoriques et protohistoriques Tchécoslovaquie 1966. Nitra 1966, 1–12.

Krajčovič 2005 – R. Krajčovič: Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest. Bratislava 2005.

Repka/Pažinová 2012 – D. Repka/N. Pažinová: Vrcholnostredoveké sídliskové objekty z Podhorian-Sokolníkov.

Arch. Hist. 37/1, Brno 2012, 273–288.

Pažinová/Bóna/Tirpák 2013 – N. Pažinová / M. Bóna / M. Čurný: Zaniknutý stredoveký hrádok v Nitrianskej Strčede. Výsledky archeologického architektonicko-historického a geofyzikálneho výskumu. *Štud. Zvesti AÚ SAV* 53, 2013 103–114.

TERRAINAKTIVITÄTEN DES LEHRSTUHL DER ARCHÄOLOGIE IN NITRA. Der Lehrstuhl der Archäologie der Philosophischen Fakultät der Konstantin Philosoph-Universität in Nitra hat im Jahr 2010 neunzehn archäologische Ausgrabungen in dem Nitra-Bezirk durchgeführt, davon fünf mit positivem Resultat:

1. Štúrovo (Bez. Nové Zámky), Flur „Ulica Svätého Štefana“, Parzellen-Nr. 2798/3,5,7; Stadtbebauung, archäologische Rettungsausgrabung, Neuzeit.

Die Ausgrabung wurde vom 8. 5. 2010 bis 14. 5. 2010 realisiert. Während der Erdarbeiten am Bau von „Predajňa-Novostavba“ (Verkaufsstelle-Neubau) wurde im westlichen Profil des nördlichen Teils der Fundamente ein Mauerrest aus mit Mörtel verbundenen gebrannten Ziegeln (Abb. 94: 1) ergriffen. Eine vollständig erhaltene Ziegel (Ausmaße: Länge 29 cm; Breite 14,5 cm; Dicke 7,5 cm; Gewicht 4,1 kg) mit einem Stempel wurde herausgenommen und dokumentiert (Abb. 94: 2). Beschreibung des Stempels: in vertieftem Rahmen (Länge 8,5 cm; Breite 5 cm) sind hervortretende Buchstaben RG (Höhe der Buchstaben 3,5 cm), sie stellen die Initiale des Namen Renner Gáspár dar. Die Renner-Ziegelei wurde in Štúrovo im Jahr 1851 gegründet und hat bis in die 60er Jahre des 20. Jahrhunderts produziert. Andere archäologische Objekte, Schichten oder Funde wurden nicht ergriffen.

2. Šahy (Bez. Levice), Flur „Hlavné námestie 4“ (Hauptplatz), Parzellen-Nr. 100/1-6, Stadtbebauung, archäologische Rettungsausgrabung, Neuzeit.

Die archäologische Ausgrabung, hervorgerufen durch den Bau von „Šahy – Hlavné námestie č. 4 – Prísavba a prestavba polyfunkčnej budovy Adlerov dom“ (Šahy-Hauptplatz Nr. 4 – Anbau und Umbau des polyfunktionellen Gebäudes Adler-Haus) wurde vom 7. 5. 2010 bis 29.06.2010 durchgeführt. Während der Aushübe der Fundamente des Anbaus (Rillentiefe 60–80 cm, Rillentiefe ca. 220 m) und auch in den Ermittlungssonden (Breite 60 cm, Länge 1600 cm) wurde keine Architektur, bzw. immo-

biler archäologischer Fund festgestellt. Bei den Erdarbeiten wurden in sekundären Lagen beschädigte Ziegel, Steine und neuzeitliche Aufschüttungen gefunden. Ein vollständig erhaltener Ziegel (Ausmaße: Länge 34 cm; Breite 17,5 cm; Dicke 7,5 cm; Gewicht 5,1 kg) mit einem Stempel wurde an Stelle des Baus herausgenommen und dokumentiert (Abb. 94: 3). Beschreibung des Stempels: in vertieftem Rahmen (Länge 13 cm; Breite 6,5 cm) sind hervortretende Buchstaben WSF (Höhe der Buchstaben 3,6 cm), sie stellen die Initiale des Namen Sándor Winter und Söhne dar (ungarisch Winter Sándor és fiai). Die Winter-Ziegelei in Šahy (Ipolyság) war bis zum Anfang des 20. Jahrhunderts tätig.

3. Želiezovce (Bez. Levice), Flur „ulica Mierová“, Stadtbebauung, archäologische Rettungsausgrabung, Neuzeit.

Die archäologische Ausgrabung, realisiert durchgehend vom 14. 9. 2010 bis 27. 9. 2010 wurde durch den Bau von „Rekonštrukcia rozvodov TH Želiezovce – Východná vetva“ (Rekonstruktion der Verteiler TH Želiezovce – Ost-Zweig) hervorgerufen. Die Baurille (Länge 545 m, Breite 80 cm, Tiefe 80–100 cm) des Warmwasseranschlusses lief längst der Mierová-Str. im zentralen Teil von Želiezovce und reichte vom Kesselhaus Tenergo auf Mierová-Str. 51 bis zum Mestský úrad (Stadtamt) am östlichen Ende der Straße. Einzelne Abschnitte des Linienbaus befanden sich an Stellen der gegenwärtigen Stadtbebauung, d. h. die obere Schicht bis in die Tiefe von 30–40 cm wurde von gegenwärtigen Aufschüttungen, Bauschutt, Schotter-Straßenbettung und Fußwegbettung und sekundär durchgemischter Erde/Bodenbelag gebildet.

4. Nitrianska Streda (Bez. Topoľčany), Flur „NKP evanjelický kostol“ (Nationalkulturdenkmal evangelische Kirche), Parzelle-Nr. 1, Kastell, archäologische Ausgrabung, hohes Mittelalter, Neuzeit.

Die archäologische Ausgrabung wurde durch den Bau von einer Entfeuchtung des Grundmauerwerkes des Nationalkulturdenkmals evangelische Kirche in Nitrianska Streda, Nr. des Zentralen Verzeichnisses des Denkmalfonds: 11276/0, hervorgerufen. Die Ausgrabung wurde vom 20. 10. 2010 bis 9. 11. 2010 längst der nordöstlichen, nordwestlichen, südöstlichen und nordöstlichen Fassade der Kirche und des Turmes realisiert. Es wurden Erdarbeiten im Zusammenhang mit den Aushüben von Dränagerillen verfolgt. Die Breite der Rillen erreichte 60–70 cm und die Tiefe 50–60 cm von gegenwärtiger Oberfläche des Terrains (Nivellette 159,60 m ü.d.M.). Während der Erdarbeiten hat man im nördlichen Teil des Kirchenschiffes drei gemauerte Konstruktionen (Abb. 92) freigelegt. Die architektonisch-historische Forschung hat Ing. M. Bóna gewährleistet. Festgestellt wurden wahrscheinlich drei Reste von erhaltenem gemauertem befestigtem Sitz – eines Kastells, das in den schriftlichen Quellen seit der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts erwähnt wird. Eine ausführliche Beschreibung der entdeckten Architektur, der Fundumstände und gewonnenen Funde wird in einem selbständigen Fachartikel veröffentlicht (*Pažinová/Bóna/Tirpák* 2013). Aus einzelnen Rillen längst der Fassaden der Kirche stammen 200 keramische Fragmente, 15 Bewürfe, eine Muschel und 92 Tierknochenbruchstücke.

5. Podhorany, Teil Sokolníky (Bez. Nitra), Flur „Kaluža“, Siedlung, archäologische Ausgrabung, Mittelalter (11.–13. Jahrhundert).

Die archäologische Ausgrabung wurde durch die Erdarbeiten, zusammenhängenden mit dem Verlegen und der Legung von Hochspannungsverkabelung für die Wohnzone Sokolníky – Lúky, Podhorany im Katastralgebiet Sokolníky und Mechenice, hervorgerufen. Die ursprüngliche zufällige Besichtigung der Aushubarbeiten auf der rechten und linken Seite des Baches Hunták haben Anfangs November 2010 die Mitarbeiter von Krajský pamiatkový úrad (Kreisdenkmalamt) in Nitra P. Bisták und M. Gróf gemacht. Die archäologische Ausgrabung hat darauffolgend der Lehrstuhl der Archäologie der Philosophischen Fakultät der Konstantin Philosoph-Universität in Nitra vom 8. 11. 2010 bis 18. 11. 2010 realisiert. Es wurden Erdarbeiten im Zusammenhang mit der Ausschachtung der Rillen (Breite 80 cm, Tiefe 120 cm) für die Hochspannungsverkabelung in einem Umfang von 250 m nördlich des Baches Hunták verfolgt. Dokumentiert und danach ausgewählt wurden vier Objekte, datiert in die zweite Hälfte des 11. bis 13. Jahrhundert. Während der Ausgrabung hat man zusammen 1439 Stücke von keramischen Fragmenten (Abb. 95; 96), 5,8 kg Bewürfe, 4 Stücke Eisgegenstände und 2,8 kg Tierknochenbruchstücke sichergestellt. Eine ausführliche Beschreibung der erforschten Objekte, der Fundumstände und Beschreibung der Funde wird in einem selbständigen Fachartikel veröffentlicht (*Repka/Pažinová* 2012). Den Fund von vier hochmittelalterlichen Siedlungsobjekten in diesem Teil von Podhorany können wir mit der Gemeinde Sokol(y), worauf auch der heutige Name des Ortsteils Sokolníky hinweist, verbinden. Die erste schriftliche Erwähnung stammt aus der Zobor-Urkunde aus dem Jahr 1113 (CDS1 I, 67).

VÝSKUM VČASNOSTREDOVEKEJ AGLOMERÁCIE BOJNÁ⁴⁶

Karol P i e t a – Miriam J a k u b č i n o v á – Zbigniew R o b a k – Terézia V a n g Ľ o v á

Bojná (okr. Topoľčany), poloha hradisko Valy (Bojná I), sídlisko a mohyla Žihľavník (poloha Obora, Bojná III), včasný stredovek, 8.–10. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Terénny výskum nadviazal na práce z roku 2009 a vychádzal z odporúčaní záverečnej medzinárodnej odbornej komisie v roku 2009. Pokračovalo sa v odkrývaní sídliskových situácií vo vnútornom areáli hradiska a pozornosť sa venovala konštrukcii a datovaniu západnej časti obvodového opevnenia hradiska Bojná I-Valy. Zároveň sa ďalej skúmal areál v polohe Obora (Bojná III). Na personálnom zabezpečení prác sa okrem autorov tejto správy podieľali Š. Hritz ako technický vedúci výskumu a J. Haruštiak (júl 2010). V rámci terénnej praxe sa na výskume zúčastnili študenti z univerzít v Bratislave, Nitre, Trnave a Krakove.

Hradisko Bojná I-Valy

Cieľom odkrývky na vnútornej ploche hradiska bolo plošne odkrýť chýbajúce časti skúmaných areálov, aby bolo možné identifikovať spôsob zástavby a jednotlivé komponenty sídliskových areálov. V tomto smere sa práce sústredili na rozširovanie doterajších výskumných plôch, ktoré doplnili sondáže, iniciované geofyzikálnym a detektorovým prieskumom. Ďalšou úlohou bolo riešenie konštrukcie obvodového valu v západnej časti hradiska a jeho datovanie. Išlo o pokračujúcu úlohu z roku 2009.

Západná časť obvodového valu

Sonda s dĺžkou 30 m a šírkou 2 m v roku 2009 prešla celý systém hlavného opevnenia hradiska, pozostávajúceho z predsunutého valu, priekopy a hlavného valu. Rez obvodového valu hradiska, ktorý v tomto mieste dosahoval šírku 11,8 m a výšku 485 cm od podlažia nebol v celom profile preskúmaný (Pieta a kol. 2013). V roku 2010 sa znovu začistila čelná strana konštrukcie a úzkym rezom sa zisťovala konštrukcia hornej časti jadra násypu. Na vnútornej strane hradby sa skúmaná plocha kvôli lepšiemu sledovaniu konštrukčných detailov rozšírila smerom na juh. Potvrdilo sa, že upravený skalný terén sa vyrovnal hlinou a v prednej časti nad priekopou tvorilo pritesané podložné bralo súčasť čela hradby. Na nej sa ukladali ďalšie vrstvy, ktoré z oboch strán držali na sucho viazané kamenné múriky. Základňu konštrukcie zvnútra držal prútený výplet, vystužený štiepanými stĺpkami, na ktorý nasadalo masívne obloženie z veľkých kameňov.

V hornej časti násypu sa nad sebou rozpoznali tri zuhoľnatené rošty zo štiepancov. Žiaľ, žiadne z drev nebolo možné použiť na dendrodatovanie. V skúmanom úseku sa plošne odkrýl povrch valu s kamennou deštrukciou, ktorá pokrývala korunu dnešného násypu. Ide zrejme o masívnu bázu drevenej ochodze. V jednom mieste sa podarilo odkrýť asi 100 cm do telesa valu zapustený priečny múrik, z oboch strán lemovaný zvyškami zuhoľnatených trávov. Predpokladáme, že tento konštrukčný prvok, nesúci stopy intenzívneho požiaru sa bude opakovať v dosiaľ neodkrýtych častiach opevnenia. Nevylučujeme, že ide o mladšiu prestavbu fortifikácie. Kamenná podmurovka temena valu sa nezistila pri výskume východnej časti obvodovej hradby, kde ju zrejme nahradil prostý hlinený násyp. Výskum západného valu bude pokračovať preskúmaním celej šírky jeho základne. Pokúsime sa tiež doriešiť konštrukciu jeho nadstavby.

Vnútoraná plocha hradiska

V rámci celkovej stratégie výskumu sa práce zamerali v malom rozsahu na výkopy vo východnej časti areálu (plocha 2) a v jeho západnej časti (plocha 10), hlavný objem prác bol ale venovaný dokončeniu odkrývky plôch 3, 5 a 7 v strede hradiska (obr. 97).

Plocha 3 sa sondami 12, 14, 15 a 17 rozšírila najmä v južných okrajových častiach. Cieľom bolo preskúmať priestor v blízkosti už odkrýtych stavieb (najmä zemnic 1 a 2) kvôli zisteniu ďalších potenciálnych architektúr. V tomto smere sa nepodarilo získať nové poznatky. Na viacerých miestach, najmä v juhovýchodnej časti plochy neďaleko zemnice 1 sa tesne pod povrchom našli zvyšky vodorovne ležiacich zuhoľnatených trávov. Zuholnatené trávy sa zistili aj v iných častiach plochy 3 a predstavujú pozostatky požiarom zničených nadzemných stavieb, z ktorých sa nezachovali žiadne základy.

Na ploche 5 sa odkrýl veľký objekt, s rozmermi 730 x 950 cm, orientovaný JV-SZ. Predstavuje kameňom spevnený a vyrovnaný terén – podestu rozsiahlej nadzemnej stavby neznámej konštrukcie. V eró-

⁴⁶ Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA 02/0121/15 a s podporou projektu APVV 0553-10.

ziou značne postihnutom mieste sa z nej zachovali len najnižšie položené časti. Vrstvami kameňa sa vyrovnali priehlbiny na povrchu terénu, kde miestami vystupuje na povrch zarovnaná podložná skala a inde zasa hlina. Pôvodný povrch tejto platformy sa prakticky nezachoval. Umelý pôvod tejto štruktúry dosvedčuje vyplňanie nerovností skalného podložia kameňom iného pôvodu, rovné okraje objektu a pravdaže pravidelný obdĺžnikový tvar. Objekt je rovnako orientovaný ako podobná štruktúra s o niečo menšími rozmermi (600 x 600 cm), odkrytá v juhozápadnej časti plochy 5 v roku 2008 (*Pieta a kol. 2011*). Ide nepochybne o negatívne pozostatky stavieb, ktoré svojimi rozmermi i polohou v strede hradiska naznačujú ich význam pre komunitu miestneho obyvateľstva.

Na ploche 7 sa doterajším výskumom podrobne preskúmali a identifikovali viaceré štruktúry: v severnej časti leží rozsiahla priehleba, dobre viditeľná v teréne aj pred začatím výkopov. Predpokladáme, že sa tu pôvodne lámali žulové bloky a neskôr priehleba slúžila na zachytávanie dažďovej vody. Odkrytej ploche 242 m² dominujú dve zemnice s kamennými pieckami, umiestnené takmer paralelne vedľa seba, ale s odlišným umiestnením vykurovacieho zariadenia. Na sever od nich boli odkryté dve približne obdĺžnikovité kameňmi spevnené plochy s rozmermi približne 270 x 250 cm. Podľa spôsobu kladenia dláždenia i použitého materiálu odlišného od miestneho žulového podložja ide určite o umelé štruktúry, asi platformy nadzemných drevených stavieb, asi hospodárskych budov patriacich k zemniciam. V južnej časti plochy sa odkryli dva paralelné pásy dlažieb, prebiehajúce v smere V-Z. Neodkrytá zostala ich východná časť. Ich smer nerešpektuje orientáciu zemnic, ani spomenutých platforiem.

Prehľad počtu nálezov v roku 2010

Drobné predmety	Keramika Mazanica	Zvieracie kosti	Rastlinné zvyšky/AEB vzorky	Analýza	Preskúmaná plocha
984	241/107	20	64	33	1168 m ²

Napriek redukovanému objemu prác lokalita poskytla opäť pozoruhodné množstvo nových materiálov, ktoré obohatili naše poznatky o materiálnej kultúre 9.–10. stor. (obr. 2: 1–7, 11–18). Mimoriadnym nálezom je koncové kovanie pošvy meča, bohato zdobené figurálnymi motívmi technikou strieborného plátovania, niella a tauzie, ktoré patrí ku skupine predmetov, potvrdzujúcich prítomnosť spoločenskej elity na hradisku.

Prospekcia

Systematická dokumentovaná prospekcia detektorom kovov v priestore pred východnou obvodovou hradbou zistila sporadické včasnostredoveké osídlenie, siahajúce do vzdialenosti asi 80 m od opevnenia. Nálezy sa objavovali na plošinách i v žlaboch, pretínajúcich tento priestor.

Ako samostatný projekt sa plošne preveril priestor cesty, vedúcej cez hradisko. Pritom sa podarilo nájsť viacero dôležitých nálezov, súvisiacich s transportom (ostrohy).

Bojná III-Obora

Mohyla

V roku 2009 sa zistili dva mohylové útvary, z ktorých jeden sa začal skúmať rezom, vedeným na stred násypu. Zistilo sa jeho zvrstvenie a početný sprievodný nálezový materiál (zlomkovitá keramika, drobné kovové predmety a výrobný odpad), ktorý mal podľa prvých zistení skôr sídliskový charakter. V roku 2010 sa pokračovalo v systematickej odkryvke tumulu prekopením severného, východného a južného sektoru, so zachovaním hlavných profilov. V okrajových častiach plášťa sa nad podložími nezistili žiadne štruktúry, ale v strednej časti sa zistila koncentrácia prevažne rovnobežne kladených zuhoľnatých i obhorených tráv, sprevádzaných zhlukmi keramických črepov a rozštípaných zvieracích kostí. V strede násypu sa ukázala zatiaľ nedatovaná zvislá šachta, ktorá sčasti narušila situáciu nad podložími a siahala až do podložja a okrajovo narušila opísanú situáciu.

V celom rozsahu zásypu skúmaných sond sa ojedinele vyskytovali drobné železné predmety, ako dva rybárske háčiky, časť malého nožíka, zlomky pásovej obruče vedra, šidlo a väčší počet železných zlomkov (obr. 99: 9, 10).

V každej vrstve, ale prevažne na úrovni podložja sa nachádzali zlomky keramiky, hlavne drobné črepy. Väčšie fragmenty sa koncentrovali najmä v nižších vrstvách a v strednej časti okolo koncentrácie driev. S výnimkou grafitového črepu zo zosilneného okraja situlovitej laténskej nádoby ide výlučne o v ruke modelovanú včasnostredovekú keramiku. Aj koncentrácia črepov pod i okolo zuhoľnatých

driev patrila k tomuto druhu keramiky, rámcovo patriacej do 7–8. stor. Len celkom ojedinele sa našli aj malé zlomky na kruhu točených veľkomoravských nádob.

V súvislosti s hľadaním pôvodnej funkcie skúmaného objektu si pozornosť zasluhujú štiepané zvieracie kosti, ktoré sa nachádzali v koncentráciách v okolí koncentrácie driev i rozptýlene vo vrstvách. Boli to zlomky čeľustí, samostatné zuby i zlomky dlhých kostí ošípanej, hovädzieho dobytku a ovce/kozy.

Základným interpretačným problémom skúmaného násypu je otázka jeho datovania. Podľa pôvodnej pracovnej hypotézy sme predpokladali, že ide o mohylu na staršom sídlisku, pričom sa veľká časť artefaktov do násypu dostala z okolitých vrstiev. Preto sme očakávali, že hrob alebo podobná sepulkrálna štruktúra bude mladší, predveľkomoravský či veľkomoravský. Väčšina keramických zlomkov ležiacich v centrálnej pozícii spolu so zuhoľnatými drevami patrila k v ruke robeným formám staršieho typu. Pri sledovaní jednotlivých typických črepov sa sledovala poloha tých zlomkov, ktoré podľa povrchovej úpravy, profilu okraja a výzdoby patria k evidentne mladšej skupine keramiky, podobnej materiálu z Bojnej I-Valov. Celkove tieto zlomky predstavujú len malé percento z celkového objemu keramiky v násype. Význam môže mať poloha ojedinelých zlomkov, zistených tesne nad obhorenými trámami, ktoré by naznačovali, že aj základ násypu je mladšieho datovania než okolité sídlisko, potvrdené zatiaľ len výskytom črepov a želez na okolitej ploche a jediným objektom, odkrytým v zisťovacom reze popri úvozovej ceste. Nemožno vylúčiť ani možnosť druhotného zásahu do násypu, ako to dokazuje aj výkop, zdokumentovaný vo východnom profile. Pri absencii pozostatkov pohrebu je možné uvažovať o symbolickom rituáli s uložením zvyškov hranice a obetovaných skonzumovaných zvierat (strava). Napriek úsiliu sa spomedzi zuhoľnatých driev nepodarilo odobrať fragment, vhodný na dendrochronologické datovanie.

Sídlisko Obora 1

Vytýčením dvoch sond s rozmermi 1 x 20, resp. 1 x 15 m sa v priestore okolo mohýl zistila tenká sídlisková vrstva s rozptýlenou keramikou a drobnými kovovými predmetmi (napr. bodec z česáka na ľan, rybárske háčiky, zlomky nožíkov), ale aj časť zahĺbeného sídliskového objektu s v ruke zhotovenou keramikou zo 7.–8. stor. Na starobylosť sídliska poukazuje aj ostroha s háčikmi (obr. 99: 8), objavená v sonde 5. Vzhľadom na polohu sídliska v kopcovitom teréne mimo poľnohospodársky využiteľné areály môžeme uvažovať o prospektorskej činnosti jej obyvateľov (neďaleko od polohy Obora na druhom brehu Bojnianky je Železná dolina so stopami po zatiaľ nedatovanej ťažbe železnej rudy). V súvislosti s mohylovými násypmi nemožno vylúčiť ani súvislosť s kultovými praktikami.

Sídlisko Obora 2

Pri systematickom prieskume priestoru medzi Hradskou dolinou a údolím Bojnianky sa v lesnatom teréne zistili stopy osídlenia. Ide o exponovanú polohu nad sútokom Hradského potoka a Bojnianky. Podľa keramiky a železného lýrovitého kresadla patrí lokalita najskôr do 9. stor. Od staršej osady Obora 1 je vzdialená asi 500 m.

Literatúra

- Pieta a kol.* 2011 – K. Pieta/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekého hradiska Bojná v rokoch 2007 a 2008. AVANS 2008, 2011. 205–210.
Pieta a kol. 2013 – K. Pieta/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2009. AVANS 2009, 2013. 182–187.

AUSGRABUNG DER FRÜHMITTELALTERLICHEN AGGLOMERATION BOJNÁ. Im Jahr 2010 setzte die systematische Ausgrabung auf dem Burgwall Bojná I-Valy, auf dem die Autoren des Berichtes, wie auch Š. Hritz als technischer Leiter der Ausgrabung und J. Haruštiak (Juli 2010) zusammengearbeitet haben, fort. Die archäologischen Arbeiten gingen aus den Empfehlungen der Fachkommission, die am Ende der Saison 2009 stattfand, hervor. Die Terrainausrabung auf der Lokalität war auf die Flächenfreilegung im inneren Areal des Burgwalls, wo die Art der Bebauung der Lokalität identifiziert sein konnte, gezielt. Man setzte fort die Verbreitung der bisherigen Forschungsflächen, die um Sondierungen mit geophysikalischer und Detektorerkundung ergänzt wurden. Große Aufmerksamkeit widmete man der Erforschung und der Datierung der Konstruktion des westlichen Umfangswalls.

Im Rahmen der Terrainpraxis nahmen an der Ausgrabung Studenten von den Universitäten in Bratislava, Nitra, Trnava und Krakau teil.

Im westlichen Teil der Umfassungsbefestigung des Burgwalls Bojná I-Valy wurde im Jahr 2009 eine Sonde mit der Länge 30 m und Breite 2 m, die den Hauptwall, den Graben und den vorgeschobenen Wall durch-

geschnitten hat, ausgemessen. Der Schnitt des Umfassungswalls war im Jahr 2009 in ganzem Profil nicht erkundet. Am Anfang der Saison 2010 wurde zuerst das alte Profil gesäubert und danach setzte man fort durch einen engen Erkundungsschnitt, durch den man die Konstruktion des oberen Teils des Kerns der Aufschüttung erkundete. Auf der Innenseite der Schanze wurde die erforschte Fläche wegen besserer Verfolgung der Konstruktionsdetails in Richtung Süden verbreitet. Es hat sich bestätigt, dass das angepasste Felsenterrain mit Erde planiert wurde und im vorderen Teil über dem Graben der behaute Vorlegefelsen einen Bestandteil der Schanzenstirn gebildet hat. Auf ihr hatten sich weitere Schichten aufeinandergelegt, die von beiden Seiten die trockengebundene Steinmauern hielten. Die Grundlage der Konstruktion hat von Innen ein Ruten-Flechtwerk, armiert mit gespalteten Pfosten, auf das eine massive Verkleidung aus großen Steinen aufsetzte, gehalten.

Im oberen Teil der Aufschüttung konnten drei übereinander liegende verkohlte Roste aus Spaltholz erkannt werden. Leider konnte keines der Hölzer zur Dendrochronologie verwendet werden. In dem erkundeten Abschnitt wurde flächenhaft die Walloberfläche mit einer Steindestruktion, die die Krone der heutigen Aufschüttung bedeckte, freigelegt. Es handelt sich wahrscheinlich um eine massive Basis des Holz-Laufsteges. Auf einer Stelle ist es gelungen ungefähr 100 cm in den Körper des Walls eingelassene Quermauer, von beiden Seiten von Resten verkohlten Balken umsäumt, freizulegen. Wir nehmen an, dass dieses Konstruktionselement, tragendes Spuren eines intensiven Brandes, sich in bisher nicht freigelegten Teilen der Befestigung wiederholen wird. Wir schließen nicht aus, dass es sich um einen jüngeren Umbau der Fortifikation handelt. Die steinerne Untermauerung des Wallgipfels wurde bei der Ausgrabung des östlichen Teils des Umfassungswalls, wo er wahrscheinlich durch eine einfache Erdaufschüttung ersetzt wurde, nicht festgestellt. Die Ausgrabung des westlichen Walls wird durch Erkundung der ganzen Breite seiner Basis fortgesetzt. Wir werden auch versuchen die Konstruktion seines Überbaues zu lösen.

Im Rahmen der Flächenabdeckung im inneren Areal des Burgwalls hatten sich die Arbeiten besonders auf die Fläche 3, 5 und 7 orientiert, aber teilweise widmete man Aufmerksamkeit auch der Fläche 2 und 10. Auf der Fläche 3 ging es vor allem um Erforschung des Raumes in der Umgebung der freigelegten Bauten. In ihrer Nähe ist es gelungen Reste von waagrecht liegenden verkohlten Balken zu identifizieren, die wahrscheinlich Überreste von durch Brand vernichteten oberirdischen Bauten darstellen. Auf der Fläche 5 wurde ein großes Objekt mit Maßen 730 x 950 cm, orientiert Südosten-Nordwest, freigelegt. Es stellt ein durch Steine verfestigtes und eingeebnetes Terrain dar – ein Podest eines ausgedehnten oberirdischen Baues unbekannter Konstruktion. Ein ähnliches um etwas kleineres Objekt (Maße 600 x 600 cm) wurde im südwestlichen Teil der Fläche 5 im Jahr 2008 freigelegt. Es handelt sich ohne Zweifel um negative Reste von Bauten, die durch ihre Maße und Lage in der Mitte des Burgwalls ihre Bedeutung für die Kommunität der lokalen Einwohner andeuten. Auf der Fläche 7 ist es gelungen, zwei fast parallel nebeneinander platzierte Erdhütten zu enthüllen. Beide hatten drinnen steinerne kleine Öfen, jedoch in unterschiedlichen Ecken des Objektes. Auf der Fläche nördlich der Erdhütten wurden zwei rechteckige steinerne verfestigte Flächen mit Maßen ungefähr 270 x 250 cm freigelegt. Es handelt sich wahrscheinlich um Plattformen von oberirdischen Bauten, die als Wirtschaftsgebäuden gedient haben könnten. Südlich beider vertieften Objekte tauchten zwei Parallelstreifen von Pflastern in Richtung Ost-West auf. Ihre Richtung respektiert nicht die Orientierung der Erdhütten. Während der Forschungsarbeiten auf der Lokalität ist es gelungen eine große Zahl keramischen Materials zu finden, wie auch verschiedener kleiner Gegenstände, die unsere Kenntnisse über materieller Kultur des 9.–10. Jahrhunderts bereichern haben. Ein besonderer Fund ist der Endbeschlag einer Schwertscheide, reich verziert mit Figuralmotiven mit der Technik der Silberplattierung, Niello und Tauschierung. Sie gehört zu einer Gruppe der Gegenstände, die die Anwesenheit der gesellschaftlichen Elite auf dem Burgwall bestätigt.

Auf der Lokalität Bojná III-Obora wurden im Jahr 2009 zwei Grabhügel entdeckt, wobei der größere von ihnen durch eine Sonde durchgeschnitten wurde. Im Jahr 2010 setzte man die Freilegung von einzelnen Schichten des Grabhügels in drei weiteren Sektoren fort. Im mittleren Teil stellte man eine Konzentration von meist parallel gelegten Balken, begleitet durch Anhäufungen keramischer Scherben und zerspalteten Tierknochen, fest. In der Mitte der Aufschüttung zeigte sich ein bisher nicht datierter vertikaler Schacht, der teilweise die Situation über dem Untergrund störte und bis in den Untergrund reichte. In der Zuschüttung des Grabhügels kam Keramik, rahmenweise in das 7.–8. Jahrhundert datiert und vereinzelt kleine Eisengegenstände, wie z. B. Angelhaken, Teil eines kleinen Messers, Pfriem (Abb. 99: 9, 10), vor.

Bei der Abwesenheit von Bestattungsüberresten kann über einem symbolischen Ritual mit Beilegung der Scheiterhaufenreste und geopfertem verzehrten Tieren (Nahrung) nachgedacht werden. Trotz Mühe ist es nicht gelungen von den verkohlten Hölzern ein Fragment zu entnehmen, das für die dendrochronologische Datierung geeignet wäre. Neben der Erforschung des größeren Grabhügels während der Ausgrabung im Jahr 2010 hat man in ihrer Nähe zwei Sonden trassiert, wo eine Siedlungsschicht und Teil eines vertieften Objektes festgestellt wurde. Im Objekt fand man handgemachte Keramik aus dem 7.–8. Jahrhundert und in der Sonde 5 eine Sporn mit Häkchen (Abb. 99: 8). Es handelt sich um die Flur benannt Siedlung Obora 1.

Die Ausnutzung dieser Siedlung konnte mit der Prospektoren-Tätigkeit ihrer Bewohner zusammenhängen. Bei der Erkundung des Raumes zwischen Hradská dolina (Hradská-Tal) und dem Tal von Bojnianka stellte man im bewaldeten Terrain weitere Siedlungsspuren fest. Es geht um die Flur benannt Siedlung Obora 2 und dank der Keramik und eisernem lyraartigem Feuerzeug ist es möglich sie in das 9. Jahrhundert zu datieren.

PRVÁ A DRUHÁ ETAPA ZÁCHRANNÉHO ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Veronika P l a c h á – Pavol J e l í n e k – Daniel K e n d r a l a – Hana B e ň o v á –
Tamara T e s l í k o v á – Gerhard P a s t i r č á k

B r a t i s l a v a, časť R u s o v c e (okr. Bratislava V), poloha T e h e l n ý h o n, záchranný výskum, staršia doba bronzová, doba rímska, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava.

V mesiacoch máj až august roku 2010 vykonal Slovenský archeologický a historický inštitút archeologický výskum v súčinnosti so stavebnými prácami počas výstavby infraštruktúry. Tá predchádzala plánovanej stavbe rodinných domov na lokalite. Pre lepšiu prehľadnosť bola stavba rozdelená na tri plochy. Štvrtá sa skúmala samostatne v druhej etape.

Plocha 1

Na ploche bolo zistených a preskúmaných niekoľko mimoriadne zložitých stratigrafických situácií. Najdôležitejšou je kumulácia maltových štruktúr a deštrukcií, ktoré sme pomenovali Stavba 4. Nakoľko je podložie v tejto časti položené nízko (10–20 cm) pod povrchom a boli tu zistené stopy recentnej poľnohospodárskej činnosti, zachovali sa na rozhraní podložia len pásy deštruovanej malty hrubé 1–2 cm. Tie pôvodne tvorili spodnú časť základov budovy. Ide o dva paralelné rohové fragmenty, ktorých vzťah sa však pre nedostatočný stav zachovania nedá presne určiť. Nie je isté, či ide o superpozíciu dvoch stavebných fáz, prípadne o zložitejší pôdorys s priečkami. Jeden so segmentov je v superpozícii so zachovanou keramickou dlažbou, ktorú presekáva. Na nej bola zachytená deštrukcia z prepálenej hliny, keramiky, zlomkov tegúl a minca (v tejto chvíli numizmaticky nevyhodnotená).

Zaujímavou bola situácia označená ako Stavba 2. Išlo o mohutnú stavebnú deštrukciu nasýpanú do hornej časti žlabu/priekopy širokej 4 m, z ktorej pochádza výrazný črepový materiál, zastúpený terrou sigillatou a maľovanou keramikou.

Plocha 2

Najcennejšími nálezmi sú tri hroby z doby rímskej (hroby 1–3). Nachádzali sa v skupinke avšak s rôznou orientáciou. Výnimočné sú detský Hrob 1, uložený v sarkofágu a Hrob 3 vyložený strešnou krytinou, kde bola pochovaná mladá žena s väčším množstvom kovových artefaktov (obr. 98: 1). Hrob 2 bol značne narušený výkopovými prácami. Hrobová jama porušovala starší rímsky objekt, v ktorom sa nachádzala celá nádoba.

Nedaleko skupiny hrobov sme preskúmali ďalší objekt označený ako hrob 4, ktorý sa v podloží črtal ako obdĺžnik. Obsahoval prepálené zvieracie kosti a črepy rozhádzané vo výplni objektu. Keramický materiál je možné na základe výzdoby zaradiť do včasného stredoveku.

Okrem hrobových celkov boli na ploche preskúmané štyri žľaby, dva z nich paralelné.

Plocha 3

Z hľadiska počtu sledovaných objektov sa plocha javí ako najhustejšie osídlená. Najvýznamnejšie sú nálezy dvoch architektúr, Stavby 1 a 3. Skúmané boli len pokiaľ to dovoľovala odkrývaná plocha.

Zaujímavým nálezom bolo spevnenie severovýchodného nárožia Stavby 1 do hĺbky 2,3 m. Pri jeho stavbe použili technológiu opus spicatum a jamu vyplnili vrstvami zlomkov strešnej krytiny s maltovými medzivrstvami (obr. 98: 2, 3). Okrem architektúr sa tu nachádzali aj sídliskové objekty, ktoré je možné zaradiť do staršej doby bronzovej (wieselburská kultúra), ktoré dopĺňajú publikované nálezy tejto kultúry z intravilánu obce (*Novotná 1993*).

Plocha 4

V druhej etape sme sa sústredili hlavne na doskúmanie Stavby 1. Potvrdený bol predpokladaný priebeh základového muriva. Stavba polohou, rozmermi a orientáciou korešponduje s pôdorysom, ktorý le-

teckou prospekciou zachytil V. Varsik (*Varsik/Kovačiková/Ivan 1999*). Na ploche boli preskúmané aj ďalšie štyri žľaby z doby rímskej. Z nich jeden podbieha pod základy stavby. Okrem rímskych objektov sme zachytili aj tri objekty s atypickým materiálom datovaným do obdobia praveku.

Na lokalite boli zachytené tri hroby z doby rímskej, architektúry najmenej troch stavieb a početné žľaby. Pre zachytenie vývoja lokality v tomto období sú významné hlavne uzavreté nálezové celky a ich superpozície. Zaujímavým je objekt nazvaný ako Hrob 4 s obsahom včasnostredovekého materiálu. Zo starších období sa zachovali sídliskové jamy priradené wieselburskej kultúre a do bližšie nešpecifikovaného praveku.

Literatúra

Novotná 1993 – M. Novotná: Doba bronzová. In: T. Štefanovičová (Zost.): Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993, 80–115.

Varsik/Kovačiková/Ivan 1999 – V. Varsik/J. Kovačiková/P. Ivan: Novoobjavené rímske(?) stavby z Rusoviec-Geulaty. AVANS 1997, 1999, 162, 163.

ERSTE UND ZWEITE ETAPPE DER ARCHÄOLOGISCHEN RETTUNGSAusGRABUNG IN BRATISLAVA-RUSOVCE. Bratislava, Teil Rusovce (Bez. Bratislava V), Flur Tehelný hon, Rettungsausgrabung, ältere Bronzezeit, Römerzeit, frühes Mittelalter. Deponierung der Funde: Slovenský archeologický a historický inštitút (Slowakisches archäologisches und historisches Institut), Bratislava.

Auf der Lokalität wurde eine Rettungsausgrabung realisiert, die durch Bauarbeiten der Infrastruktur für Familienhäuser hervorgerufen wurde. Man hat Objekte aus der älteren Bronzezeit (Wieselburg-Kultur) und weitere näher nicht datierbare urzeitliche Objekte erkundet. Besonders erforscht wurden die Rinnen, Gräber und Architektur aus der Römerzeit. Die jüngste Besiedlung der Lokalität ist durch ein Objekt (Grab?) aus dem frühen Mittelalter belegt.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V EXTERIÉRI KOSTOLA REFORMOVANEJ KREŠŤANSKEJ CIRKVI V PLEŠIVCI

Zuzana P o l á k o v á – Peter B e d n á r

P l e š i v e c (okr. Rožňava), stred intravilánu, zisťovací archeologický výskum, stredovek, novovek; nálezy: architektúra, hrob kostrový, murivo; keramika, drobné predmety, stavebný materiál. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Kostol Reformovanej kresťanskej cirkvi v Plešivci je pôvodne gotickou stavbou z prvej polovice 14. stor. (*Josefík/Togner 1977, 26*). Zisťovací archeologický výskum sa vykonával od záveru októbra do polovice novembra roku 2010 v rámci grantového programu Ministerstva kultúry „*Obnovme si svoj dom*“. Predchádzalo mu geofyzikálne meranie v exteriéri a v interiéri kostola ešte v roku 2009 (*Tirpák 2009; 2012, 167–170*). V roku 2010 sa už počas zisťovacieho archeologického výskumu opätovne geofyzikálne zameral priestor západne od kostola (*Cheben, v tlači*), kde sa potrebná plocha vyčistila od krovín a odpadkov.

Primárnymi cieľmi výskumu bolo overiť historické úroveň terénu a zároveň doložiť geofyzikálnym meraním zistené anomálie, indikujúce staršie zaniknuté architektúry. Najväčšia anomália bola zachytená západne od lode kostola, kde bola situovaná aj sonda 1. Druhá sonda mala byť umiestnená v interiéri kostola, v priestore víťazného oblúku. Z technických dôvodov sa však nakoniec nerealizovala. Namiesto nej sa skúmala plocha v exteriéri pri južnej stene (východne od vstupu do kostola, obr. 135).

Sonda 1 lemovala západnú stenu kostola južne od piliera a oporný pilier na severozápadnom nároží lode kostola. Počas výskumu sa však niekoľkokrát rozširovala. V smere S-J dosiahla max. dĺžku 5,20 m a v smere Z-V 5,30 m (obr. 136: 1).

Už pred začatím výskumu sa dalo voľným okom rozlíšiť, že terén sa v tejto časti exteriéru neprirodzene dvíhal. Bolo zrejme, že tu došlo k určitým úpravám, a že práve v týchto miestach sa pravdepodobne nachádzajú zvyšky starších architektúr, ktoré spôsobujú umelé zalomenie terénu. Po odstránení vrstiev z 20. stor. sa v sonde objavili murivá (k501 a k502). Západne od oporného piliera (k500) sa zachytil v hĺbke cca 20 cm múr (k502) prebiehajúci v smere Z-V. Múr bol vo východnej časti pristavaný k opornému pilieru (k500) a prerušoval jeho omietku. Bol lícovaný z oboch strán a omietnutý bielou maltou s vysokým obsahom štrku. Vo svojom východnom ukončení mal nepravidelný priebeh. Pri opornom pilieri mal šírku cca 45 cm, v najväčšom rozšírení 77 cm. Múr k502 interpretujeme ako ohradový múr kostola, ktorý vznikol najskôr v druhej štvrtine 17. stor. po renesančnej prestavbe sakrálnej stavby. Spoľahlivo je zachy-

tený až na katastrálnej mape z 19. stor. (archív Katastrálneho úradu Bratislava). Jeho ďalší neskúmaný priebeh je badateľný voľným okom v podobe navrhnutého terénu severozápadne od kostola.

Zo severnej strany sa k nemu pripájalo mladšie murivo (k501), prebiehajúce v smere S-J a zistené v rovnakej hĺbke ako murivo ohradového múru. Neomietnuté murivo z lomových kameňov a zlomkov tehál, široké cca 38 cm, ukladali a lícovali z obidvoch strán. Pravdepodobne ho rozobrali a dorovnali do rovnakej úrovne spolu s ohradovým múrom pri úpravách terénu v 20. stor. Stavebný objekt bol už v exteriéri kostolného areálu, pristavaný zo severnej strany ohradového múru. Stotožňujeme ho s budovou mäsiarstva, zachytenou na kresbe reštaurátora K. Luxa z roku 1938/1939 (za informáciu ďakujeme Mgr. Art. P. Koreňovi). Objekt sa ďalej neskúmal, preto je možné jeho výstavbu datovať len rámcovo do novoveku.

V severozápadnej časti sondy, južne od ohradového múru sa odkrylo ďalšie murivo (k503). Ide o nadzemné murivo, z väčšej časti rozobraté a na východnej strane porušené pri výstavbe oporného piliera. V juhovýchodnej časti sa podarilo zachytiť vnútorný roh stavby, tvorený tufovým kvádom a ďalším tmavošedým kvádom sopečného pôvodu. Jeho vnútorné líce je totožné s priebehom vnútorného líca severnej steny stojaceho kostola. Ide preto pravdepodobne o severnú stenu stredovekého kostola. Výstavbu múru kladieme do 14.–15. stor. Nie je však možné ho spájať so žiadnou konkrétnou doteraz známou stredovekou stavebnou fázou.

Z južnej strany sa k murivu pripája mladšie základové murivo, ktoré vzhľadom na svoj priebeh bolo označené dvoma číslami (k504, k505). Ide o liate murivo z lomového kameňa, ktoré je v južnej časti (k505) mierne vyosené. To je spôsobené jeho umiestnením na staršom zaniknutom murive k506. Interpretácia a datovanie tohto muriva sú neisté. Vzniklo v období medzi výstavbou západnej časti severnej steny kostola (k 503) a vybudovaním novej západnej steny kostola (k508), t.j. rámcovo v období od 15. do 17. stor. Z nálezovej situácie nie je celkom jasné, či murivo mohlo plniť určitú funkciu ešte v čase existencie kostola v stredovekom rozsahu alebo či vzhľadom na jeho napojenie k lícu nadzemného muriva k503, až po jeho asanácii. Vývoj úrovne terénu svedčí o jeho zániku pred alebo v čase výstavby západnej steny kostola (k508), pri prestavbe v roku 1617.

Murivo k503 ležalo priamo na najstarších zistených murivách v sonde 1 – ustúpeným nadzemným murivom k 506 a jeho rozšíreným základom k507. Líce nadzemnej časti muriva (k506) tvorili väčšie kamenné kvádre sopečného pôvodu. Na lícach kameňov bola fragmentárne zachovaná omietka. Líce muriva bolo čiastočne rozobraté. Základové murivo (k507) je liate, založené do podlažia. Interpretáciu oboch murív umožňujú výsledky geofyzikálneho merania (*Cheben 2015*), pri ktorom sa zistilo pokračovanie severnej steny ako aj celého západného uzáveru kostola západným smerom. Je preto možné predpokladať, že preskúmané murivá predstavujú vnútorný oporný pilier a časť severnej steny najstaršej stavebnej fázy kostola. Predchádzajú výstavbe severnej steny mladšej stavebnej fázy (k503). Datovanie tejto stavebnej fázy je nateraz tiež otáznou. Najskôr pravdepodobne súvisí s výstavbou kostola v prvej polovici 14. stor., i keď nie je možné vylúčiť, že môže byť dokladom existencie staršieho kostola, ktorý je tu predpokladaný.

Okrem týchto zaniknutých stavebných fáz výskum spresnil založenie stojacej západnej steny kostola (k508). Jeho nadzemnú časť tvoria lícované kamene. V spodnej časti západná stena čiastočne využíva zvyšok rozobratého muriva k506, na ktoré nasadá priamo bez základu. V južnej časti je však stena spevnená rozšíreným základom (k509), ktorý sa objavuje v miestach prechodu nadzemného muriva k506 do základového muriva k507. Rozšírený základ sa teda na severe pripája k zvyšku lícu muriva k506, a ďalej kopíruje základ tohto muriva (k507). Základové murivo je tvorené väčšími lomovými kameňmi. Západná stena kostola (k508) vznikla s najväčšou pravdepodobnosťou počas renesančnej obnovy kostola začiatkom 17. stor.

V malom priestore, ktorý zostal medzi základovým murivom (k507) a južnou stenou sondy, sa zistila vápenná jama (k305). Jej dno bolo zachytené v hĺbke max. 248 cm. Priamy zásyp vápennej jamy (k235, do hĺbky max. 172 cm) prekrývala hnedá kompaktná hlinitá vrstva (k234) s obsahom štrku, úlomkov tehly, v spodných častiach aj s výskytom väčších kameňov. Vrstva sa vyskytuje po úroveň mierne rozšíreného základu západnej steny kostola (k509), v hĺbke max. cca 96 cm. Na jej povrchu, na stykovej ploche s vyššie uloženou navážkou sa našla medená minca Jozefa II (1780 – 1790). Minca dobre datuje obdobie stavebných úprav, s ktorými súvisí aj vápenná jama.

V sonde 1 sa zistilo niekoľko úrovní pôvodného historického terénu. Okrem dokladov, kedy bolo zachytené základové murivo spolu s nadzemným (k506 + k507) alebo priameho nasadenia nadzemného muriva na staršie rozobraté murivá (k503), k doplneniu poznatkov prispeli úrovne pretečenej malty pri omietaní. Vrstva kompaktnej šedobielej maltoviny v hĺbke cca 70 cm, ktorá vznikla pri omietnutí oporného piliera a západnej steny, určuje historickú úroveň terénu, ktorá súvisí s renesančnou prestavbou kostola v 17. stor. Podobnú situáciu sme zistili aj pri ohradovom múre (k502). Začistená bola vrstva kom-

paktnej malty (k221), ktorá vznikla pri jeho omietnutí a určuje tak úroveň historického terénu v období jeho vzniku (cca 45 cm pod úrovňou súčasného terénu).

Sondu 2 sme umiestnili východne od vstupu do kostola, juhovýchodne od oporného piliera (obr. 135). Cieľom bolo zistiť pôvodné historické úrovne, keďže v sonde 1 neboli spoľahlivo určené. Poloha sondy bola vybratá aj z toho dôvodu, že tu išlo jednoznačne o mladší (renesančný) oporný pilier, ktorý prekryl gotickú exteriérovú nástennú maľbu.

Koruna liateho základu oporného piliera v hĺbke 60 cm od úrovne dnešného terénu určuje niveletu v období vzniku oporného piliera, t.j. pravdepodobne počas renesančnej obnovy a prestavby kostola v roku 1617. Po ďalších znižovaniach sa v hĺbke cca 120 cm zachytila koruna základu južnej steny gotického kostola. Potvrdila sa predpokladaná niveleta v čase výstavby. V tejto hĺbke boli práce v sonde ukončené.

V sonde 2 sa preskúmala časť kostolného cintorína (obr. 136: 2). Približne v hĺbke 105 cm sa začali objavovať prvé hroby. Preskúmalo sa šesť hrobov, z toho iba jeden sa podarilo začistiť celý (k402). Mŕtvi boli do hrobov ukladaní v natiahnutej polohe na chrbte. Hroby svojou orientáciou rešpektujú orientáciu kostola, t. j. sú uložení v smere SZ-JV s hlavou na severozápade. Hrobová jama bola preukázateľná iba v jednom prípade. Časť hrobovej jamy hrobu 5 (k405) sa rysovala obdĺžnikovitým tvarom so zaobleným rohom. Polohu rúk bolo možné identifikovať v štyroch hroboch. Horné končatiny boli v laktoch ohnuté a zložené buď na panve alebo v oblasti pása, v jednom prípade boli prekrížené. Jedine v detskom hrobe 2 (k402) boli ruky vystreté popri tele a akoby mierne od neho posunuté do strán. Mŕtvych pochovávali v drevených rakvách, čo potvrdzujú železné klince so zvyškami dreva v hroboch 2 (k402) a 5 (k405). Väčšina hrobov neobsahovala hrobový inventár. Výnimku predstavuje len hrob 5 (k405), kde sa pri chrbtici, prevažne na jej ľavej strane, zachytil pás drobných železných zle zachovaných dvojdielných spínadiel odevu (tzv. babka-dedko). Možnú prítomnosť ďalšieho predmetu v hrobe indikovala aj zelená sánka, pri ktorej sa však nič nenašlo.

Ďalšou identifikovanou nálezovou situáciou bola novoveká vápenná jama v juhovýchodnej časti sondy.

Zisťovací archeologický výskum pri kostole Reformovanej kresťanskej cirkvi v Plešivci priniesol mnoho nových poznatkov k stavebnému vývoju kostola ako aj doklady o pochovávaní v jeho exteriéri. K poznaniu stavebného vývoja prispeli hlavne dôležité nálezové situácie v sonde 1. Zaniknuté ako aj stojace murivá predstavujú niekoľko stavebných fáz, počnúc gotickou výstavbou kostola až po posledné výrazné úpravy v jeho okolí v 20. stor. Najstaršiu stavebnú fázu predstavuje mohutné murivo, zistené vo východnej časti sondy. Na základe jeho polohy ide o časť severnej steny stredovekého kostola spolu s jej vnútorným oporným pilierom. Výsledky terénneho výskumu a geofyzikálnych meraní ukazujú, že západný uzáver stredovekého kostola bol od dnešného posunutý približne o 11,5 m západným smerom. Či možno spájať odkryté murivá s výstavbou kostola v prvej polovici 14. stor. je nateraz otázne. Mohutné murivo, naznačuje aj možnosť existencie staršieho kostola, ktorý sa tu predpokladá vzhľadom na významné postavenie Plešivca už v 13. stor. Ďalšiu stavebnú fázu prezentuje nadzákladové murivo (k503) odkryté v severozápadnej časti sondy. To bezprostredne nadväzuje na staršie rozobraté murivo (k506, k507). Jeho severné vnútorné líce má podobný priebeh ako gotické murivo severnej steny kostola. Interpretujeme ho ako severnú stenu kostola po prestavbe. Datovať je ho možné len rámcovo do 14.–15. stor. K jeho zistenému vnútornému lícu bolo neskôr pristavané mladšie základové murivo (k504 a k505), zatiaľ s neobjasnenou funkciou. K novovekej prestavbe môžeme s určitosťou priradiť dnešný západný uzáver kostola spolu s oporným pilierom. O niečo mladší je ohradový múr kostola, ktorého priebeh je zachytený aj na katastrálnej mape z roku 1860. Najmladšie zistené murivo (k501) patrí budove mäsiarstva, ktorá stála ešte v prvej polovici 20. stor. K definitívnej úprave terénu dochádza okolo polovice 20. stor., kedy sa oplotenie posúva ďalej od kostola a pôvodný ohradový múr spolu s prístavbou boli čiastočne rozobraté a zasypané.

Dôležité bolo ozrejmienie historických úrovní terénu v čase dvoch hlavných stavebných aktivít, ktoré boli presvedčivo doložené v sonde 2. Sondou 2 sa tiež potvrdila existencia kostolného cintorína. Zistené hroby môžeme len rámcovo zaradiť do obdobia novoveku, najskôr asi až do 17., príp. 18. stor.

Literatúra

Cheben 2015 – M. Cheben: Geofyzikálna prospekcia v roku 2010. AVANS 2010, 2015, 112–114.

Tirpák 2009 – J. Tirpák: Plešivec, okr. Rožňava. Geofyzikálny posudok AÚ SAV č. 16906/09. Nepublikované. Nitra 2009.

Tirpák 2012 – J. Tirpák: Stredoveká sakrálna architektúra vo svetle archeogeofyzikálneho výskumu na Slovensku. I. diel. Nitra 2012.

Togner/Jožefík 1977 – M. Togner/J. Jožefík: Plešivec. Komplexní uměleckohistorický a restaurátorský průzkum objektu Plešivec, čp. 480 (vež čp. 481), okr. Rožňava. Výskumná dokumentácia uložená v archíve KPÚ Košice, pobočka Rožňava. Nepublikované. Praha/Olomouc 1977.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG IM EXTERIEUR VON KOSTOL REFORMOVANEJ KREŠŤANSKEJ CIRKVI (KIRCHE DER REFORMIERTEN CHRISTLICHEN KIRCHE) IN PLEŠIVEC. Plešivec (Bez. Rožňava), Mitte des Gemeindegebietes, archäologische Feststellungsausgrabung, Mittelalter, Neuzeit; Funde: Architektur, Skelettgrab, Mauerwerk; Keramik, kleine Gegenstände, Baumaterial. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Herbst des Jahres 2010 wurde eine kürzere Feststellungsausgrabung bei der Kirche der Reformierten christlichen Kirche in Plešivec durchgeführt. Die Kirche ist ursprünglich ein gotischer Bau mit untergegangenem Patrozinium des Hl. Georg aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts (*Josefik/Togner 1977, 26*). Die Ausgrabung wurde im Rahmen des Grant-Programms des Kulturministeriums „*Erneuern wir unser Haus*“ realisiert. Ihr ging eine geophysikalische Messung im Exterieur und im Interieur der Kirche noch im Jahr 2009 (*Tirpák 2009; 2012, 167-170*) und wiederholt im Exterieur im Jahr 2010 (*Cheben, im Druck*), voran. Als primäre Ziele waren die historischen Ebenen des Terrains in einzelnen Perioden ihrer Bauentwicklung zu beglaubigen und gleichzeitig durch die geophysikalischen Messungen die festgestellten Anomalien, die die älteren untergangenen Architekturen indizieren, zu überprüfen. Es wurden zwei Sonden (Abb. 135) untersucht. Die Sonde 1 wurde westlich der nordwestlichen Ecke des Schiffes, die Sonde 2 bei der Südwand, östlich des Einganges in die Kirche, bei einem sekundär nachgebauten Stutzpfeiler, situiert.

Die Feststellungsausgrabung brachte viele neue Erkenntnisse zur Bauentwicklung der Kirche, wie auch Belege über Bestattung in seinem Exterieur. Zur Erkenntnis der Bauentwicklung haben vor allem die Fundsituationen in der Sonde 1 (Abb. 136: 1) beigebracht. Man dokumentierte hier die Existenz von mehreren Mauerwerken, die einige Bauphasen darstellten. Die älteste Bauphase präsentiert ein mächtiges oberirdisches Mauerwerk mit erweitertem Unterbau, festgestellt im östlichen Teil der Sonde (k506 und k507). Anhand seiner Lage handelt es sich wahrscheinlich um einen Teil der Nordwand der mittelalterlichen Kirche zusammen mit ihrem inneren Stutzpfeiler. Die Breite des Mauerwerks ist mit der Breite der gotischen Mauerwerke der Kirche nicht übereinstimmend. Die Resultate der Terrainaushubung und der geophysikalischen Messungen (*Cheben 2015*) zeigen, dass die westliche Sperre der mittelalterlichen Kirche von der heutigen ca. um 11,5 m in westlicher Richtung geschoben wurde. Mächtiges Mauerwerk, das mit dem Aufbau der gotischen Kirche in der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts verbunden werden könnte, deutet gleichzeitig auch auf die Möglichkeit der Existenz einer älteren Kirche, die hier hinsichtlich der bedeutenden Stellung von Plešivec schon im 13. Jahrhundert vorausgesetzt wird, an. Eine weitere Bauphase stellt das oberirdische Mauerwerk (k503), freigelegt im nordwestlichen Teil der Sonde, dar. Dieses knüpft unmittelbar an ein älteres auseinandergenommenes Mauerwerk (k506, k507), an. Seine nördliche innere Seite hat einen ähnlichen Verlauf wie das gotische Mauerwerk der nördlichen Seite der Kirche. Wir interpretieren es als nördliche Wand der Kirche nach dem Umbau. Es kann nur rahmenweise in das 14.–15. Jahrhundert datiert werden. Zu seiner festgestellten inneren Seite war später ein jüngeres Grundmauerwerk (k504 und k505), bisher mit nicht aufgeklärter Funktion, angebaut. Zu dem neuzeitlichen Umbau können wir mit Sicherheit die heutige westliche Sperre der Kirche, zusammen mit dem Stutzpfeiler (k500, k508), zuordnen. Wahrscheinlich hängen sie mit der Renovierung der Kirche im Jahr 1617 zusammen. Um etwas jünger ist die Umzäunungsmauer der Kirche, deren Verlauf auch auf der Katastralkarte aus dem Jahr 1860 erfasst ist. Das jüngste festgestellte Mauerwerk (k501) gehört dem Gebäude einer Fleischerei, die sich schon im Exterieur des kirchlichen Areals befand. Zur definitiven Ausstattung des Terrains ist es um die Hälfte des 20. Jahrhunderts gekommen, als sich die Umzäunung weiter von der Kirche verschob und die ursprüngliche Umzäunungsmauer, zusammen mit dem Anbau, teilweise auseinandergenommen und zugeschüttet wurden.

Eine Präzisierung der historischen Ebenen des Terrains in der Zeit der zwei Hauptbauaktivitäten ist in der Sonde 2 gelungen. Bestätigt wurde die vorausgesetzte Nivellette in der Zeit des Aufbaus der gotischen Kirche in der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts. Die Krone des Fundamentes der südlichen Wand der gotischen Kirche hat man in der Tiefe von 120 cm erfasst. Die historische Ebene in der Zeit des Renaissance-Umbaus in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts ist durch die Krone des Fundamentes des Stutzpfeilers in der Tiefe von 60 cm belegt. Durch die Sonde 2 bestätigte man auch die Existenz des Kirchen-Friedhofs (Abb. 136: 2). Es wurden sechs Skelettgräber untersucht, die wir rahmenweise in die Periode der Neuzeit, am ehesten wahrscheinlich erst in das 17., bzw. das 18. Jahrhundert, einreihen. Alle respektieren durch ihre Lagerung die Orientierung der Kirche.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA BRATISLAVSKOM HRADE – SEVERNÁ TERASA

Branislav R e s u l t y

B r a t i s l a v a, časť S t a r é M e s t o (okr. Bratislava I), Bratislavský hrad – Severná terasa, sídlisko, neskorá doba kamenná, boľerázska skupina, halštatská doba, neskorý latén, stredovek, uloženie nálezov, Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava.

Rozsiahly odkryv plochy severnej terasy na Bratislavskom hrade sa uskutočnil metódou výkopu sondami s ponechaním kontrolných blokov. Sondy mali rozmer 5 x 5 m a kontrolné bloky mali šírku 1,5 m (obr. 100). Orientácia sond sa zvolila v kolmici na severnú stenu Žigmundovho paláca. Sondy získali označenie v smere priebehu jednotlivých osí. V smere Z-V získali označenie od písmen F až S a v smere J-S sa označili pomocou číslíc od 3 po 22. Priestor priekopy sa preskúmala kolmými rezmi v smere S-J. Spolu sa otvorilo 136 sond, alebo ich častí. V roku 2010 sa otvorili tri nové sondy na juhovýchode plochy (S-3/2010, S-2/2010, R-3/2010) a preskúmala sa trasa výkopu kanalizácie od prístavby Oranžérie po východnú terasu.

Celková plocha výskumu vykazovala viacero deštruktívnych zásahov do uloženia kultúrnych archeologických vrstiev. Najväčšie narušenie pôvodného terénu sa nachádzalo v strednej časti skúmanej plochy. Je dôsledkom výstavby amfiteátra v 20. stor. V súvislosti s jeho stavbou prišlo na jednej strane k odťaženiu časti pôvodných vrstiev sondy a na druhej strane k transportu zeminy pochádzajúcej mimo areálu hradu na navýšenie najvyšších častí hľadiska amfiteátra (sondy v radoch 8 a 9). Úplnú deštrukciu kultúrnych vrstiev možno konštatovať v priestore jamy orchestriska amfiteátra v severnej časti stredného úseku skúmanej plochy, v radoch sond 16 a 17. Výstavba barokovej záhrady v roku 1766 sa podpísala pod deštrukciu uložených vrstiev v južnej časti na miestach s najvyššie vystupujúcim podložím, miestami až osekane do rovnej plochy (sondy K-7/2009, J-7/2009, I-7/2009). V strednej časti skúmanej plochy výstavba barokovej záhrady prekryla hrubými kamennými navážkami postupne zasypávaný kameňolom z konca 14. až 16. stor. Na tejto ploche sa odkryli stavby tzv. „vojenského mestečka“ s kamennými podmurovkami z druhej polovice 17. stor., so zánikom na začiatku 18. stor. Priestor na severe má pod vrstvami navážok barokovej záhrady zachované stredoveké kultúrne vrstvy z obdobia pred 13. stor.

Najstaršie nálezy keramiky, kostenej a hladenej kamennej industrie datované do eneolitu, obdobia boľerázskej skupiny pochádzajú z juhovýchodnej časti severnej terasy.

Keramické nálezy z halštatu sa nachádzajú v južnej časti skúmanej plochy za kontraskarpou priekopy okolo Žigmundovho paláca a na severnej časti terasy, hlavne v sonde J-18/2009. Neskorolátenskie nálezy sa nachádzajú v celej časti južného úseku severnej terasy a na severe, na miestach kde sa podarilo preskúmať stredoveké vrstvy a objekty, pod ktorými sa nachádzajú neskorolátenskie nálezy. Vo väčšine sond boli v roku 2010 výskumné práce prerušené na úrovni 9. až 12. stor.

Významným objavom v juhovýchodnej časti severnej terasy je komplex troch samostatných murovaných stavieb postavaných rímskou antickou stavebnou technikou. Zvyšky stavieb sa zachovali v rôznej kvalite zachovania stavebných konštrukcií. Najlepšie zachované časti obsahujú murivá v nadzákladovej časti so starostlivo lícovaným vonkajším povrchom s pravidelnými radmi lomových kameňov kladených na hrubé vrstvy ložnej malty vápenného charakteru s prímiesou štrku. V prípade obytných stavieb sa na vnútornej strane nachádzajú interiérové omietky. V základovej časti muriva sa nachádzajú lomové kamene v radoch, s menej starostlivo lícovaným povrchom. Základová časť sa mierne rozširuje do soklového odskoku. V najnižšej časti základov sa nachádza vrstva nasucho kladených lomových kameňov spájaných hlinou dosahujúce vždy povrch skalného podlažia. Tam kde je skalné podlažie vyššie, tam je vrstva nasucho kladeného kameňa menšia, prípadne úplne chýba.

Negatívy murív tvoria výkopy v smere priebehu muriva kopané za účelom získania stavebného materiálu v období od 9. po 13. stor. Sú vyplnené drobnými úlomkami ložnej malty s drobnými úlomkami kameňov nevhodných na ďalšie stavebné použitie. Na dne negatívu muriva sa obyčajne nachádza vrstva nasucho kladených kameňov z najnižšie položenej časti základu. Najmladšie deštrukcie neskorolátenských murovaných stavieb pochádzajú z druhej polovice 18. stor. a vznikajú v súvislosti so stavbou terasovito členenej barokovej záhrady.

Stavba 1

Z hľadiska riešenia otázok chronologického zaradenia vzniku existencie a zániku kamenných stavebných architektúr v neskorolátenskom prostredí z 1. stor. pred Kr. je objekt mimoriadne významný vzhľa-

dom na zachovanie súvislej vrstvy v interiéri spojenej s primárnou deštrukciou objektu. Vzhľadom na existujúce subpozície a superpozície možno sledovať vzťahy starších objektov a vrstiev pod základmi, dlážkou niveletami, rovnako ako mladších objektov nad murovanými stavbami, objasňujúcimi vývoj lokality po zániku funkčnosti neskorolátenských stavieb. Objekt sa podarilo zachytiť v sondách P-4/2009, P5/2009, P-6/2009, R-5/2009, R-6/2009, čiastočne v sondách O-5/2009, O-6/2009 a R-7/2009. Jeho presah sa predpokladá aj do sond R-4/2009 a sondy S-5/2009, ktorých skúmanie sa prerušilo.

Stavba 2

Dominantné postavenie v rámci murovaných stavieb na juhovýchode severnej terasy patrí „rímskej stavby 2“. Ide o rozsiahlu stavbu obdĺžnikového pôdorysu so stranami dlhými 17,10 x 13,15 m. Dlhšia os stavby je orientovaná v smere SZ-JV. Obvodové steny s hrúbkou 0,89 m sú budované z lomového kameňa kladeného do pravidelných riadkov spájaných tvrdou vápennou maltou v intervaloch prekrytých hrubou vrstvou ložnej malty. Obvodové steny sa zachovali miestami do výšky 0,70 m so zachovanou interiérovou omietkou.

V interiéri sa nachádza liata hladená vápenná dlážka s drobným štrkom. Interiérová časť bola zaplnená stavebnou deštrukciou z väčších blokov strhnutého muriva aj s riadkami kameňov s hrubými ložnými špármi vyplnenými tvrdou vápennou maltou. V rámci deštrukcie vystupujú rozsiahle bloky iného druhu dlážky s brúsenou hornou stranou s výzdobou v podobe vkladných pásov bielych a čiernych mozaikových kamienkov. Možno predpokladať, že stavba mala dve podlažia.

Vo vrstve tesne nad dlážkou sa nachádzala vrstva obsahujúca veľké množstvo uhlíkov zhoreného dreva, pravdepodobne z konštrukcie stropu stavby. Vo vrstve sa nachádzali keramické zlomky neskorolátenskej maľovanej keramiky, tuhových situlových hrncov zdobených zvislým hrebeňovaním, mís s dovnútra vťahnutým okrajom a torzo tuhovej trojnožky patriacim k bežnej keramickej výbave objektov v prostredí bratislavského opida. Nálezy dopĺňali antické importy v podobe zlomkov amfor typu Lamboglio-2 datovaných do republikánskeho obdobia, či nález medeného tepaného zvonca s masívnym liatym uchom a nález keltskej mince drachmy typu simmering. Nad vrstvou stavebnej deštrukcie sa v superpozícii k murovanej stavbe nachádzala ílová dlážka drevozemného čiastočne zahĺbeného objektu kolovej konštrukcie z 10.–12. stor.

V susedstve stavby smerom na západ sa nachádzajú neskorolátenske stavby v podobe drevohlinitých stavieb s kolovou konštrukciou s ílovo hlinitými dlážkami v orientácii osí približne v smere S-J.

Stavba 3

V tesnom susedstve smerom na juhovýchod sa v sondách S-3/2010 a S-2/2010 nachádzala „rímska stavba 3. Stavba mala zhodnú orientáciu s „rímskou stavbou 2“. Stavby sa vzájomne rešpektovali od čoho možno odvodzovať ich spoločnú príslušnosť jednému stavebnému komplexu. Stavbu sa podarilo sa odkryť iba v západnej časti pôdorysu. Zachytili sa dve samostatné ramená v tvare písmena L. V strede, smerom na západ, sa nachádza prejazdový otvor so šírkou 3,84 m. V kompaktnej podobe sa zachovala severná časť pôdorysu s obvodovým murivom postaveným z lomového kameňa kladeného do pravidelných riadkov s výrazne vyplnenými ložnými špármi. Na lícovanom ukončení, pri prejazdovom otvore sa nachádzajú veľké otesané kvádre. Úroveň interiérovej úpravy povrchu sa nenašla, odvodíť ju možno podľa základového rozšírenia muriva smerom dovnútra stavby. V úrovni pod základovým rozšírením muriva sa nachádzajú zvyšky hlinitých výmazov stien starších latenských stavieb a ílovo pieskových dlážok. V superpozícii tesne nad korunou muriva sa nachádzala hlinitá dlážka so zvyškami hlinou vymazaných obvodových stien objektu z 9.–10. stor. Južná časť pôdorysu stavby sa zachovala iba v základovej časti obsahujúca na sucho kladené lomové kamene pod murovanou časťou základového muriva. Vyššie časti muriva zničila časť stredovekého výkopu súvisiaca s úpravou vonkajšieho okraja priekopy paláca Bratislavského hradu.

Stavba 4

Smerom na sever od „rímskych stavieb 2 a 3“ sa v sondách N-7/2009, M-7/2009, O-6/2009, N-6/2009 a M-6/2009 nachádza zvyšok „rímskej stavby 4“. Ide o zachytenú časť pôdorysu dvoch murív zahnutých v pravom uhle s juhovýchodným nárožím. Murivá s paralelným priebehom vytvárajú dlhú chodbu s vnútornou šírkou okolo 3 m s ramenami dlhými 13 m v smere Z-V a 9,4 m v smere S-J. V severnej časti sa našiel úsek s interiérovou úpravou povrchu v podobe ílovo pieskovej dlážky. Zároveň sa tu zachovali murivá v podobe negatívu, na jednom krátkom úseku je zachované základové murivo v primárnej polohe dosahujúceho skalné podložie. V západnej časti sa murivá zachovali iba

v podobe nasucho kladeného základu bez zachovania interiérového alebo exteriérového povrchu. Celková orientácia stavby je odlišná od dvoch susedných murovaných stavieb, ale totožná s orientáciou „rímskej stavby 1“ zachytenej na západnom okraji severnej terasy pod jazdiarňou Bratislavského hradu.

Na základe výsledkov archeologického výskumu možno konštatovať, že akropola bratislavského opida bola v čase svojho najväčšieho rozkvetu zastavaná viacerými murovanými stavbami vytvárajúcimi zložitejšie komplexy obsahujúce kamenné murované stavby aj stavby s drevohlinitými konštrukciami.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNG AUF DER BRATISLAVAER BURG – NÖRDLICHE TERRASSE. Bratislava, Teil Staré Mesto (Bez. Bratislava I), Bratislavaer Burg – Nördliche Terrasse, Siedlung, späte Steinzeit, Boleráz-Gruppe, Hallstattzeit, späte LaTène-Zeit, Mittelalter. Deponierung der Funde: Mestský ústav ochrany pamiatok (Städtisches Institut des Denkmalschutzes), Bratislava.

Die Ausgrabung der umfangreichen Fläche der Nördlichen Terrasse der Bratislavaer Burg legte in ihrem südöstlichen Teil markante Spuren einer Besiedlung aus dem Äneolithikum in Form von Schichten mit Funden von Keramik, Knochen – und geglätteten Industrie der Boleráz-Gruppe, frei. Die Objekte und Keramik aus der Hallstattzeit befanden sich im Süden und Norden der erforschten Fläche, an Stellen, die durch die spätere wirtschaftliche und Bautätigkeit nicht gestört wurden. Als markantestes Resultat der Ausgrabung im Südosten der erforschten Fläche ist die Freilegung eines Komplexes von keltisch-römischen gemauerten Bauten. Durch die Importe der Keramik – Amphoren vom Typ Lamboglio-2 sind sie in die spätrepublikanische Zeit datiert, womit auch die Funde der lokalen spätlatènezeitlichen Keramik mit einer Münze der keltischen Prägung Drachme vom Typ Simmering korrelieren.

VÝSKUM V BARDEJOVE

Peter Roth

Bardejov (okr. Bardejov), Stöcklova ul. 17, sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Výskum nadviazal na predchádzajúce výskumy na Stöcklovej ulici realizované Podtatranským múzeom v Poprade (Roth 2013).

Pri jeho realizácii sme vychádzali aj z výsledkov výskumu, ktoré tu robilo Krajské múzeum Prešov, pod vedením M. Comissa (2007).

Samotný výskum pozostával z dvoch častí. V prvej sme využili sondu, ktorú urobili naprieč skúmanou plochou pre potreby zisťovania statiky. V nej sme začistili a zdokumentovali profil sondy, ktorá zasahovala hlboko do rastlého terénu, celková hĺbka až 300 cm. Tak sme získali celý profil skúmanej plochy. Následne sme urobili výskum skúmanej plochy plošnou metódou, teda ostráňovaním vrstiev planírky po vrstvách mocných približne 20 cm až na úroveň rastlého terénu, ktorý bol v hĺbke 150 cm od súčasného povrchu.

Po začistení profilu sondy pre statický výskum sme zistili, že do hĺbky niekoľkých desiatok cm od súčasného terénu sú vrstvy planírky a navážky, ktoré nevytvárali súvislé, jednoliate vrstvy, takže vznikli pravdepodobne postupným navršovaním sa prirodzenou činnosťou človeka, prípadne príležitostným vyrovnávaním terénu pri prípadných prestavbách objektu.

Na rastlom teréne sme zachytili tri kruhové jamy, ktoré zasahovali do rastlého terénu asi 20–30 cm, ale nebol v nich žiadny datovací materiál s výnimkou jednej, vo výplni ktorej boli uhľíky a zlomky tehál.

Podľa získaného materiálu môžeme konštatovať, že sa zachytilo osídlenie z obdobia stredoveku a novoveku, ktoré bezprostredne súvisí s osídlením Bardejova v tomto období.

Literatúra

Comisso 2007 – M. Comisso: Bardejov. Výskumná dokumentácia 8/2007.

Roth 2013 – Roth P.: Výskumy a sledovanie zemných prác na Spiši a Šariši. AVANS 2009, 2013, 196, 197.

AUSGRABUNG IN BARDEJOV. Bardejov (Bez. Bardejov), Stöcklova ul. 17, Siedlung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Podtatranské múzeum, Poprad.

Die Ausgrabung knüpfte an die vorherigen Grabungen in der Stöcklova-Str. an, realisiert von Podtatranské múzeum in Poprad und eine Ausgrabung, durchgeführt von Krajské múzeum (Bezirksmuseum) Prešov unter Leitung von M. Comisso (2007).

Die Ausgrabung bestand aus zwei Teilen. In dem ersten haben wir das Profil gesäubert und für die statischen Zwecke dokumentiert. So gewannen wir das ganze Profil der erforschten Fläche. Danach haben wir die Flächenmethode verwendet. Wir stellten fest, dass bis in die Tiefe von 150 cm von gegenwärtigem Terrain sich Schichten von Planierung und Aufschüttung befinden, die keine kontinuierliche, homogene Schichten bildeten. Auf gewachsenem Terrain haben wir drei Kreisgruben festgestellt. Sie griffen ungefähr 20–30 cm ins gewachsene Terrain ein, in der Ausfüllung einer von ihnen waren Kohlenstücke und Bruchstücke von Ziegeln.

SLEDOVANIE ZEMNÝCH PRÁC V JELŠAVE

Peter R o t h

J e l š a v a (okr. Revúca), námestie, sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Archeologický výskum spočíval v sledovaní výkopových prác pre uloženie kanalizačného potrubia, ktoré sa realizovali postupne tak, že sa vyhlbil určitý úsek a po skontrolovaní stavu profilov sa do výkopu uložilo potrubie, ktoré sa hneď zasypalo.

Sledovaním výkopových prác sme zistili, že väčšia časť vykopanej trasy bola hĺbená pod asfaltom v telese cesty, ktoré tvoril makadam a štrky telesa cesty. Pod ním sa nachádzala svetložltá íloovitá hlina podložia v ktorom neboli viditeľné žiadne zásahy a je porušenie.

Výnimku sme zistili iba v dvoch prípadoch. Prvý bol v blízkosti kostola, kde sme našli hrubšiu vrstvu planírky a navážky bez prítomnosti archeologických objektov. Toto navršenie planírky a navážky sme nemohli pre úzku ryhu výkopu podrobne sledovať a rozšíreniu výkopu bránila asfaltová cesta.

Druhý prípad bol pred predajňou Ovocia zeleniny, kde sme vo výkope zachytili vrstvu zeminy premiešanú so škvarou a kováčskou troskou. Dá sa povedať, že vrstvu tvoril odpad z kováčskej dielne, ktorá sa mohla v minulosti nachádzať práve v mieste spomínanej predajne, ale toto tvrdenie by bolo potrebné doložiť historickým výskumom v archíve alebo na historických fotografiách. Viac k tomu by napovedala analýza trosky, ktorú však v súčasnosti ešte nemáme k dispozícii.

VERFOLGUNG DER ERDARBEITEN IN JELŠAVA. Jelšava (Bez. Revúca), Platz, Siedlung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Podtatranské múzeum, Poprad.

Die archäologische Ausgrabung basierte auf der Verfolgung von Aushubarbeiten für die Legung der Kanalisationsrohrleitung. Dadurch haben wir festgestellt, dass der größere Teil der ausgehobenen Trasse unter dem Asphalt der Straße, den Makadam und Schotter bildeten, ausgeschachtet wurde. Darunter befand sich hellgelbe Lehmerde des Untergrundes, in der keine Eingriffe und Beschädigung sichtbar waren. Eine Ausnahme haben wir nur in zwei Fällen festgestellt. Der erste war in der Nähe der Kirche, wo wir eine dickere Schicht der Planierung und Aufschüttung ohne archäologische Objekte gefunden haben. Der zweite Fall war vor dem Laden Ovocie zelenina (Obst Gemüse), wo wir im Aushub eine Schicht von Erde, vermischt mit Schlacke und Schmiedeschlacke, vorgefunden haben. Es kann gesagt werden, dass die Schicht Abfall von einer Schmiedewerkstatt, die sich in der Vergangenheit gerade in genanntem Laden befinden konnte, gebildet hat.

VÝSKUM PRI KOSTOLE V LESNICI

Peter R o t h

L e s n i c a (okr. Stará Ľubovňa), Kostol sv. Michala, sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Úlohou archeologického výskumu v súvislosti so sanáciou vlhkosti základov kostola bolo zistiť úroveň pochovávania a teda aj skutočnosť, či výkopové práce narušia hroby, ktoré sa nachádzajú v okolí kostola. Vykopáním dvoch sond sme zistili, že stavebné práce nedosiahnu úroveň pochovávania a narušia hrobové jamy. Počas realizácie stavby sme sledovali výkopové práce, počas ktorých sme zistili, že základy kostola sú postavené naraz a nezistili sme žiadne dodatočné prístavby. V jednom prípade sme zistili ľudské kosti, ktoré zabiehali pod základ kostola. Z toho by sa dalo usúdiť, že na lokalite existoval starší kostol (spomína ho ústna tradícia), ktorý bol menší ako súčasný a nález kostí sa viaže k pochovávaniu pri tomto kostole.

AUSGRABUNG BEI DER KIRCHE IN LESNICA. Lesnica (Bez. Stará Ľubovňa), Kostol sv. Michala (Kirche des Hl. Michael), Siedlung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Podtatranské múzeum, Poprad. Durch die Sondierungsarbeiten wurde festgestellt, dass die Aushubarbeiten im Zusammenhang mit der Sanierung der Fundamente-Feuchtigkeit das Niveau der Bestattung nicht erreichen und somit die Grabgruben nicht zerstören werden. Während der Verfolgung der Aushubarbeiten wurde festgestellt, dass die Fundamente der Kirche auf einmal erbaut wurden. In einem Fall fand man menschliche Knochen, die unter das Fundament der Kirche eindringen. Daraus konnte man schließen, dass auf der Lokalität eine ältere Kirche existierte, die kleiner als die jetzige war.

VÝSKUM A SLEDOVANIE ZEMNÝCH PRÁČ V LEVOČI

Peter R o t h

1. L e v o č a (okr. Levoča), hradby, sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

V intraviláne mesta Levoča sme sledovali výkopové práce na svahu pod hradbami nad ulicou Hradby. Archeologický výskum v Levoči má pomerne bohatú históriu i intenzitu. Samotný výskum zameraný na výskum hradieb sa konal v niekoľkých polohách: Baštová ulica (*Javorský 1982, 118; 1983, 106; 1985, 108*), cesta Slobody, pri kasárňach (*Javorský 1983, 107*), cesta Slobody pri ev. cintoríne (*Javorský 1983, 107*), Košická brána (*Javorský 1983, 106; 1985, 108; 1982, 118; 1984, 100; 1986, 118; 1978, 107; 1981, 109*), Košická ulica (*Javorský 1985, 109*), Menhardská brána (*Javorský 1978, 10; 1983, 106; Soják 2002, 196*), okolie opevnenia Z časti mesta (*Javorský 198,109*), okolie tzv. Dolnej brány (*Javorský 1998, 72*), SV bašta a hradby pri Dolnej bráne (*Soják 2004, 171, 172*).

Už s prihliadnutím na skutočnosť, že realizované spevnenie ulice Hradby sa realizovalo v pomerne strmom svahu kopca na ktorom sa nachádza mesto, bol predpoklad nálezov archeologických objektov málo reálny. Skôr sa dalo očakávať, že na svahu sa budú nachádzať iba samostatné nálezy, ktoré boli splavené z vrchu a mohli by naznačovať charakter osídlenia na kopci, ktoré by bolo staršie ako stredoveké mesto.

Pri obhliadkach vykopanej ryhy a aj zeminy na haldách sa tieto skutočnosti plne potvrdili. Pod vrstvou makadamu a spevňovacieho materiálu, ktorý vytváral lôžko pre ulicu sa nachádzal iba rastlý terén bez evidentných zásahov do neho.

2. L e v o č a (okr. Levoča), parkovisko, sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Predstihový výskum sme realizovali v priestoroch bývalej hradobnej priekopy na miestach pripravovaného parkoviska. Archeologický výskum v okolí Košickej brány prebiehal v minulosti niekoľko rokov s rôznymi výsledkami. Ako prvý tu realizoval výskum František Javorský v roku 1977, kedy zachytil v vo výkope vysokého napätia dva horizonty od 10. do 17. stor. (*Javorský 1978, 107, 108*). Následne v roku 1980 zachytil vonkajší okraj priekopy pred barbakanom tejto brány a tu zachytil kultúrny horizont od 13. do 15. stor. (*Javorský 1981, 109*). Na ploche medzi múrom mestského opevnenia a kostolom Sv. Ducha sa našlo v roku 1981 viacero objektov zo stredoveku, novoveku a mladšej doby bronzovej (*Javorský 1982, 134–136*). V predpolí Košickej brány, na mieste podchodu sa zistilo v roku 1982 sídlisko z mladšej doby bronzovej a stredoveku (*Javorský 1983, 106*).

Podstatne najrozsiahlejší výskum sa tu realizoval v roku 1983, kedy bol sondou zistený narušený základ barbakanu postaveného pred bránou v 15. stor., priekopa a múr nad vonkajším okrajom priekopy pred barbakanom (*Javorský 1984, 100*). Následne v roku 1984 bola pri úpravách okolia Košickej brány narušená pec na sprážovanie železnej rudy (*Javorský 1985, 108, 109*). Pri rekonštrukcii hradieb južne od Košickej brány sa v roku 1985 našli objekty z 13. stor. (*Javorský 1986, 118*).

Počas výskumu sme vyhlbili štyri sondy s rozmermi 1,5 x 4 m, ktoré boli neskôr podľa potreby rozšírené. Sondy boli rozmiestnené tak, aby pokryli čo najväčšiu časť tangovanej plochy.

Archeologickým výskumom sme v sonde I/10 zachytili v hĺbke okolo 1,60 m od úrovne súčasného terénu rastlé fľyšové podložie, do ktorého bola priekopa zahĺbená. Zachytené podložie bolo iba pri východnom okraji sondy, potom ho tvoril jemný žltý piesok.

V sonde sa viackrát našli zhluky kameňov, ktoré pripomínali murivo, ale výskumom sa dokázalo, že šlo iba o padnuté kamene, ktoré pripomínali murivo, resp. mohlo ísť o časť padnutého muriva.

Zo sondy pochádzal z väčšej časti materiál z obdobia novoveku, iba ojedinelé črepy by bolo možné zaradiť do stredoveku, ale na to je potrebné jeho odborne spracovanie.

Najzaujímavejšia situácia bola v sonde II/10, v ktorej sme zachytili súvislý múr, ktorý dosahoval do hĺbky okolo 1,20–1,40 m, k podlažiu zo žltého piesku. Keďže sa nám nepodarilo zachytiť koniec muriva, sondu sme najprv predĺžili o 2 m a neskôr o ďalšie 4 m s tým, že sme vynechali 2 m a ďalšie rozšírenie označili ako sondu II/10a, ale ani v nej sme nezachytili koniec muriva.

Po odborných konzultáciách v archíve v Levoči sme zistili, že na mape z roku 1787 nie je zakreslená žiadna stavba, z ktorej by mohol pochádzať takýto múr. Môžeme teda povedať, že bol postavený neskôr, čomu by nasvedčoval aj získaný materiál, ktorý pochádzal z 18.–20. stor. Presnejšie datovanie bude možné, až po jeho odbornom spracovaní po skončení výskumu.

Sonda III/10 mala podobnú štruktúru ako sonda I/10 a aj nálezy získané z nej pochádzali z obdobia novoveku. Tesne pred podlažím, cca 20 cm nad ním sa vrysovala časť eliptického objektu, ktorý predstavoval zrejme jamu bližšie neurčeného charakteru a bola bez nálezov, takže sa nedá určiť jej využitie.

Sonda IV/10 sa nachádzala pri múre, ktorý oddeľuje priekopu od chodníka a jej účelom bolo pripraviť podmienky pre jej pokračovanie po rozobratí chodníka. Aj z nej pochádzal zatiaľ iba novoveký materiál. Jej doskúmanie sa uskutoční až po zbúraní obvodového múra z novovekých kvádrov a rozbití asfaltu na chodníku pred vstupom do Košickej brány.

3. L e v o č a (okr. Levoča), Kostol sv. Jakuba, sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Sledovali sme výkopové práce na krátkom úseku prepojenia od drenážnej šachty – vsakovacej studne pri Kostole sv. Jakuba na východnej strane Námestia Majstra Pavla do jestvujúcej šachty verejnej kanalizácie. Veľkú pozornosť výskumu kostolov venoval F. Javorský, ktorý v svoje poznatky zhrnul v štúdiu Levočské kostoly v kontexte dejín mesta (*Javorský 1999*, 33–60, kde je i ďalšia literatúra). V interiéri kostola robil výskumy aj A. Karabinoš (*2006*, 109, 110; *2008*, 87–89). Na námestí a v okolí kostola realizoval výskum F. Javorský, ktorý tu našiel zemnice z 13. stor. aj metalurgické objekty. Taktiež tu zachytil kanalizáciu a priebeh tzv. „únikovej chodby“ (*Javorský 1990*, 81–82) a M. Soják, ktorý sledoval výkop vysušovacieho kanála pozdĺž základov lode (*Soják 2002*, 196–198).

Mimo námestia zachytil F. Javorský v juhozápadnej časti Hviezdoslavovej ulice výkop pre kanalizáciu zo 17. stor. (*Javorský 1985*, 109).

Počas sledovania výkopových prác sme zistili iba návažkové vrstvy, bez archeologických nálezov. Výkopové práce však porušili mestskú kanalizáciu, ktorá bola vystavaná z lomového kameňa. Mala tvar obdĺžnika a ukončená bola klenbou. Dno bolo vyložené lomovým kameňom. Vo vrchole klenby dosahovala výšku 125 cm a široká bola 70 cm. Od miesta narušenia pokračovala približne 10 m severným i južným smerom. Ďalší prieskum sme z bezpečnostných dôvodov nemohli uskutočniť.

Literatúra

- Javorský 1978* – F. Javorský: Výskumy a prieskumy výskumnej expedície v okrese Spišská Nová Ves. AVANS 1977, 1978, 107.
- Javorský 1981* – F. Javorský: Výskumy a prieskumy výskumnej expedície Spiš Archeologického ústavu SAV. AVANS 1980, 1981, 109.
- Javorský 1982* – F. Javorský: Prieskumy výskumnej expedície Spiš. In: AVANS 1981, 1982, 118.
- Javorský 1982* – F. Javorský: Záchranný výskum pri Košickej bráne v Levoči. AVANS 1981, 1982, 134–136.
- Javorský 1983* – F. Javorský: Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Spiš Archeologického ústavu SAV. AVANS 1982, 1983, 106.
- Javorský 1984* – F. Javorský: Záchranné výskumy a prieskumy výskumnej expedície Spiš. AVANS 1983, 1984, 100.
- Javorský 1985* – F. Javorský: Výskum a prieskum v mestskej pamiatkovej rezervácii v Levoči. AVANS 1984, 1985, 108.
- Javorský 1986* – F. Javorský: Výskumy a prieskumy v mestskej pamiatkovej rezervácii Levoča a jej okolí. AVANS 1985, 1986, 118.
- Javorský 1987* – F. Javorský: Výskumy a prieskumy v mestskej pamiatkovej rezervácii Levoča. AVANS 1987, 1988, 72.
- Javorský 1988* – F. Javorský: Záchranné výskumy a prieskumy v Mestskej pamiatkovej rezervácii Levoča. AVANS 1988, 1990, 81, 82.
- Javorský 1999* – F. Javorský: Levočské kostoly v kontexte dejín mesta. Z minulosti Spiša V–VI 1997/1998. Levoča 1999, 33–60.

Karabinoš 2006 – A. Karabinoš: Archeologický výskum v Kostole sv. Jakuba v Levoči. AVANS 2004, 2006 109–110.

Karabinoš 2008 – A. Karabinoš: Výskum juhozápadnej kaplnky Kostola sv. Jakuba v Levoči. AVANS 2006, 2008, 87–89.

Soják 2002 – M. Soják: Výskum v intraviláne Levoče. AVANS 2001, 2002, 196.

Soják 2002 – M. Soják: Výskum pamiatkových objektov v Levoči a Spišskej Novej Vsi. AVANS 2003, 2004, 171, 172.

AUSGRABUNG UND VERFOLGUNG DER ERDARBEITEN IN LEVOČA.

1. Levoča (Bez. Levoča), Festungswerke, Siedlung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Podtatranské múzeum, Poprad.

Im Gemeindegebiet der Stadt Levoča haben wir die Aushubarbeiten auf dem Hang unter den Festungswerken über der Straße Hradby verfolgt. Die Aushubarbeiten wurden in relativ steilem Hang des Hügels, auf dem sich die Stadt befindet, realisiert und deshalb war eine Vermutung archäologische Objekte zu finden wenig real. Die Verfolgung der Aushubarbeiten hat diese Tatsache voll bestätigt.

2. Levoča (Bez. Levoča), Parkplatz, Siedlung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Podtatranské múzeum, Poprad.

Die Vorsprungs-Ausgrabung haben wir im Bereich des ehemaligen Burggrabens an Stellen des vorbereiteten Parkplatzes realisiert. Während der Ausgrabung haben wir vier Sonden mit Maßen 1,5 x 4 m, die später nach Bedarf erweitert wurden, ausgeschachtet. Die interessanteste Situation war in der Sonde II/10, in der wir eine zusammenhängende Mauer vorgefunden haben. Nach den Konsultationen im Archiv haben wir festgestellt, dass sie nach dem Jahr 1787 erbaut wurde.

3. Levoča (Bez. Levoča), Kostol sv. Jakuba (Kirche des Hl. Jakob), Siedlung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Podtatranské múzeum, Poprad.

Wir haben die Aushubarbeiten auf einem kurzen Abschnitt der Verknüpfung ab den Dränschacht – den Sickerbrunnen bis den existierenden Schacht der öffentlichen Kanalisation verfolgt. Während der Verfolgung der Aushubarbeiten haben wir festgestellt, dass sie die aus Bruchstein gebaute städtische Kanalisation beschädigt haben. Sie hatte Form eines Rechteckes und wurde mit einer Wölbung beendet. Der Boden wurde mit Bruchstein ausgelegt.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY AÚ SAV V HISTORICKOM JADRE KOŠÍC

Rastislav Rusnák

1. Košice (okr. Košice I.), Alžbetina ul. č. 36, sídlisko, domová parcela 515/2, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – výskumné pracovné stredisko, Košice.

Archeologický výskum dvorovej časti mestskej domovej parcely prebiehal v dňoch 23. 3.–31. 5. 2010. Výkopy boli viazané na stavebné zámery investora. Realizovali sa dve sondy. V sonde 1/10 bola zachytená časť neskorostredovekého objektu z nasucho kladenou kamennou podmurovkou a pozostatkom spodného venca drevenej rámovej konštrukcie i s menšími fragmentmi dosák. Objekt nemohol byť odkrytý v celom rozsahu a jeho bližšia interpretácia je nateraz otvorená. Z drevených súčastí objektu bolo odobratých niekoľko vzoriek pre dendrochronologickú analýzu. Výsledky zatiaľ nie sú k dispozícii. V sonde 2/10, pod asanovanou mladšou prístavbou dvorového krídla bol odkrytý precízne vymurovaný a omietnutý tehlový objekt. Bol vybudovaný z tehál dlaždicového formátu goticko-renesančného charakteru, rámcovo datovateľný do obdobia staršieho novoveku. Interpretácia objektu je zatiaľ otvorená.

2. Košice (okr. Košice I.), Mäsiarska ul. č. 6, sídlisko, kláštor, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – výskumné pracovné stredisko, Košice.

Piata sezóna archeologického výskumu v areáli dominikánskeho kláštora prebehla v dňoch 2. 6.–13. 7. 2010 (*Rusnák v tlači, Rusnák 2013; Rusnák/Luštiková 2008; 2009*). Dotkla sa suterénov budovy súčasného kina, jedna sonda bola realizovaná i v exteriéri. Výskumom došlo k odkrytiu celého radu stredovekých kamenných architektúr, patriacich ku gotickej stavebnej fáze kláštora, najmä v priestore južného a západného krídla krížovej chodby. Pozostatky západného krídla gotického kláštora boli od-

kryté vôbec po prvý krát. Tieto objavy opäť pomohli doplniť obraz o rozsahu a dispozícii pôvodného stredovekého kláštora.

3. K o š i c e (okr. Košice I.), Hlavná ul. č. 108, sídlisko, parcela 624, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – výskumné pracovné stredisko, Košice.

Archeologický výskum menšieho rozsahu zachytil vo dvore domu časť priebehu najstaršieho vnútorného opevnenia. Odkrytý bol krátky úsek muriva z jeho vnútornej strany. Prínosom je dobre rozpoznateľná hranica základového a nadzákladového muriva hradby.

4. K o š i c e (okr. Košice I.), Mäsiarska ul. č. 57/A, sídlisko, domová parcela 16/1, stredovek, novovek. Archeologický ústav SAV – výskumné pracovné stredisko, Košice.

Archeologický výskum sa uskutočnil od 13. 10. do 26. 11. 2010. Výskum mestskej domovej parcely nadviazal vo fáze stavby na minuloročný predstihový výskum tejto polohy (*Rusnák 2013*). Zameraný bol najmä na tie časti plochy, ktoré v minulom roku nebolo možné preskúmať zo statických dôvodov. Výskum potvrdil a výrazne doplnil minuloročné výsledky. Stredoveký vývoj reprezentuje iba niekoľko jamových objektov. Bohatý vývoj zaznamenal priestor najmä v 16. a 17. stor. Okrem pozostatkov meštianskeho domu bola v zadnej časti parcely zachytená ešte jedna väčšia kamenná architektúra a pri nej dva drevozemné objekty so zachovanou zrubovou konštrukciou. Vďaka kompletnému odkryvu parcely sa podarilo získať dobrý obraz o rozmiestnení jednotlivých objektov na parcele v období staršieho novoveku.

Literatúra

Rusnák v tlači – R. Rusnák: Nález hypokausta v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach. In: Zborník z konferencie „Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku“. Bratislava, v tlači.

Rusnák/Lušťiková 2008 – R. Rusnák/L. Lušťiková: Výskum v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach. AVANS 2006, 2008, 135, 136.

Rusnák/Lušťiková 2009 – R. Rusnák/L. Lušťiková: Pokračovanie výskumu v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach. AVANS 2007, 2009, 164, 165.

Rusnák 2013 – R. Rusnák: Archeologické výskumy v historickom jadre Košíc. AVANS 2009, 2013, 198, 199.

ARCHÄOLOGISCHE AUSGRABUNGEN DES ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUTES DER SLOWAKISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN IM HISTORISCHEN KERN VON KOŠICE.

1. Košice (Bez. Košice I.), Alžbetina-Str. Nr. 36, Siedlung, Hausparzelle 515/2, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Forschungsstelle Košice.

Archäologische Ausgrabung eines Hofteiles der städtischen Hausparzelle. Es wurden zwei Sonden realisiert. In der Sonde 1/10 ergriff man einen Teil eines spätmittelalterlichen Objektes aus trockengelegter Steinuntermauerung und einen Rest von unterem Kranz der hölzernen Rahmenkonstruktion auch mit kleineren Bretterfragmenten. In der Sonde 2/10 wurde ein präzise aufgebautes und verputztes Ziegelobjekt freigelegt. Es wurde aus Ziegeln eines Pflastersteinformats eines Gotisch-Renaissance-Charakters erbaut. Die Interpretation des Objektes ist bisher offen.

2. Košice (Bez. Košice I.), Mäsiarska-Str. Nr. 6, Siedlung, Kloster, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Forschungsstelle Košice.

Fünfte Saison der archäologischen Ausgrabung im Areal des Dominikanerklosters. Sie betraf Souterrains des Gebäudes des gegenwärtigen Kinos, eine Sonde wurde auch im Interieur durchgeführt. Durch die Ausgrabung legte man eine ganze Reihe von mittelalterlichen Steinarchitekturen frei, die zu der gotischen Bauphase des Klosters gehörten. Diese Entdeckungen haben wieder geholfen das Bild über Ausmaß und Disposition des ursprünglichen mittelalterlichen Klosters zu ergänzen.

3. Košice (Bez. Košice I.), Hlavná-Str. Nr. 108, Siedlung, Parzelle 624, Mittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Forschungsstelle Košice.

Die archäologische Ausgrabung hat im Hof des Hauses einen Teil des Verlaufes des ältesten inneren Festungswerkes ergriffen. Als Beitrag ist hier die gut bemerkbare Grenze der Grundmauer und der Über-Grundmauer der Schanze.

4. Košice (Bez. Košice I.), Mäsiarska-Str. Nr. 57/A, Siedlung, Hausparzelle 16/1, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Forschungsstelle Košice.

Die archäologische Ausgrabung der städtischen Hausparzelle knüpfte in der Phase des Baus an die vorjährige Vorsprungs-Ausgrabung dieser Lage an. Die Ausgrabung hat die vorjährigen Resultate bestätigt und markant ergänzt. Die mittelalterliche Entwicklung repräsentieren nur einige Grubenobjekte. Eine reiche Entwicklung hat der Raum vor allem im 16. und 17. Jahrhundert aufgezeichnet. Außer Resten eines Bürgerhauses wurde im hinteren Teil der Parzelle noch eine größere Steinarchitektur und bei ihr zwei Holz-Erdobjekte mit erhaltener Balkenkonstruktion ergriffen.

VÝSKUM ZÁPADNÉHO KRÍDLA KAŠTIEĽA V OPONICIACH⁴⁷

Matej R u t t k a y – Petra C h e b e n o v á

O p o n i c e (okr. Topoľčany), intravilán, kaštieľ, základy kamennej architektúry, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Areál kaštieľa sa nachádzal na ľavom brehu rieky Nitry, a je situovaný na východnom okraji obce Oponice. Skúmanú plochu ohraničoval z juhu Oponický potok, a z východu naň nadväzovali ovocné sady. Severozápadne od kaštieľa sú zachované už len ruiny kočiarne. Záujmová plocha sa nachádza v blízkosti miestneho družstva.

Renesančný kaštieľ dal postaviť rod Apponyiovcov na prelome 16.–17. stor. Písomný doklad o jeho existencii spadá do roku 1645. Literatúra uvádza kaštieľ so štvorkrídlovou dispozíciou s nárožnými vežami, s otvorenou arkádovou chodbou v oboch poschodiach, orientovanou do nádvorja. Zmienka dokladá aj existenciu priekopy okolo stavby. V rokoch 1740–1760 prešiel kaštieľ barokovými úpravami, a v rokoch 1844–1846 bola k nemu pristavaná západná časť severného krídla – rodinná knižnica Apponyiovcov. V súčasnosti predstavuje objekt trojkrídlovú stavbu s vnútorným nádvorím a dvoma polygonálnymi vežami – v juhovýchodnom a juhozápadnom nároží (Havlík/Sabadošová 2007).

Archeologický výskum bol vyvolaný obnovou NKP kaštieľa a parku v intraviláne obce Oponice. V prvej etape výskumu v roku 2009, bol skúmaný areál sledovaný formou obhliadok, v priebehu ktorých sa sledovali zemné výkopové práce v parku, ako aj v interiéri kaštieľa. V roku 2010 sa pozornosť sústredila na preskúmanie postihnutých plôch výstavbou kanalizácie medzi severným a južným krídlom kaštieľa. Na sledovanej ploche sa zachytili zvyšky základov kamennej architektúry západného krídla kaštieľa, ktoré boli v minulosti čiastočne narušené ďalšími prístavbami.

Archeologickým výskumom sa odkryli zvyšky kamennej architektúry nachádzajúce sa v západnej časti nádvorja kaštieľa. Zachytili sa vo výkope kanalizácie pre dažďovú vodu situovanej pozdĺž severného a južného krídla kaštieľa. Zachytené zvyšky kamenných základov predstavujú chýbajúce západné krídlo kaštieľa (obr. 101), ktoré v minulosti prešlo niekoľkými stavebnými fázami. Pôdorys kamenných základov vytvára obdĺžnikovitý tvar. Za najstaršiu fázu považujeme múr 3, zachytený v južnej ryhe kanalizácie, ktorý bol narušený výstavbou západného krídla kaštieľa. Oválne kamene (okružliaky) tvoriace múrik (so šírkou cca 0,50 m) boli pospájané piesčitou rozpadávajúcou sa maltou šedo-zelenej farby. Funkcia múrika 3 nie je známa. Pravdepodobne išlo o jednoduchú malú stavbu hospodárskeho charakteru. Ďalšie zvyšky kamennej architektúry predstavujú dva súbežné múry smerujúce od severného k južnému krídlu kaštieľa. Zachytená dĺžka kamenného západného múru označeného ako múr 2 je 17,6 m so šírkou v rozpätí 0,60–0,80 m. Múr situovaný bližšie do nádvorja, t. j. východný, označený ako múr 1, má dĺžku 21 m a šírka sa pohybuje od 0,80 do 0,90 m. Z kamenného múru 2 kolmo vybiehajú ďalšie tri murivá na múr 1. Tieto tri kamenné zvyšky múrov s priemernou šírkou 80 cm až 1 m boli označené ako múr a, b, c. Ich dĺžka sa pohybuje v rozpätí 6,5 až 7 m. Vnútorný priestor medzi múrom a a múrom b bol cca 3,7 m, a medzi múrom b a múrom c približne 7 m. Oporné piliere sa nachádzajú v juhozápadnom rohu muriva b a severozápadnom rohu muriva c, prilepené na múr 2. Dĺžka pilierov je cca 1,8 m až 2 m so šírkou približne 0,50 m. Ďalší oporný pilier je situovaný v severozápadnom rohu múru a, prilepený na múr 2. Rozmer piliera je podobný predchádzajúcim, dĺžka cca 2 m so šírkou približne 0,55 m. Pravdepodobne ďalším nosným pilierom je i časť kamenných

⁴⁷ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

zvyškov prilepených na východnej stene múru 1. Nakoľko je v tejto časti veľa porušených stavebných fáz, nedá sa s presnosťou zistiť, na aký účel kamenné zvyšky slúžili. Ďalšími múrmi, ktoré predstavujú staršiu fázu kaštieľa sú múry vychádzajúce z múru 1 do nádvorja kaštieľa. Pravdepodobne predstavovali vstupnú časť do západného krídla. Ide o dva kamenné múry označované ako múr 1a a múr 1b. Obe steny sú prilepené na múr 1, v jej južnej časti. Múr 1a je v tvare obráteného písmena L, a má dve stavebné fázy. Staršiu fázu tvorí kamenný múr vychádzajúci kolmo z múru 1, s dĺžkou 2,81 m a šírkou približne 0,90 m. Mladšiu fázu predstavuje zvyšok tehlovo-kamenného múru s hĺbkou, ktorá je na rozdiel od staršej fázy výrazne plytšia. Múr 1b je od múru 1a vzdialený takmer 2 m. Tvar tak isto pripomína písmeno L. O niečo mladšiu stavbu predstavuje múr 4, ktorý je prilepený na západnej stene múru 1. Ide o kamenný-tehlový múr so šírkou cca 0,40–0,50 m. Hĺbka tohto múru sa v dôsledku vyrážajúcej spodnej vody nepodarilo zachytiť. Tvar steny je v podobe písmena L smerom k severnému krídlu kaštieľa, druhotne porušený. Na skúmanej ploche, t. j. na nádvorí kaštieľa bolo urobených i niekoľko rezov a malých sond, na základe ktorých sa podarilo zistiť stavebné fázy odkrytého objektu. Pri rozšírení južnej kanalizačnej ryhy smerom ku kaštieľu, pri múre 1, sa podarilo zachytiť aj barokovú kanalizáciu, ktorá narúšala základy kamennej stavby, keďže bola na nich vybudovaná.

Nálezový inventár kultúrnej vrstvy tvorila prevažne keramika a fragmenty kachlíc, zlomky železných predmetov, pravdepodobne klincov, sklo, ako aj zvieracie kosti, či kusky tehál.

Záchranným archeologickým výskumom sa na nádvorí kaštieľa v obci Oponice doložila existencia zaniknutého štvrtého – západného krídla kaštieľa.

Literatúra

Králik 1995 – P. Králik: História Oponíc. Oponice 1995.

Havlík/Sabadošová 2007 – M. Havlík/E. Sabadošová: Architektonicko-historický výskum kaštieľa v Oponiciach. Topoľčany 2007

AUSGRABUNG DES WESTLICHEN FLÜGELS DES KASTELLS IN OPONICE. Oponice (Bez. Topoľčany), im Gemeindegebiet, Kastell, Fundamente der Steinarchitektur, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die archäologische Ausgrabung wurde durch die Renovierung des Nationalkulturdenkmales Kastell und des Parks im Gemeindegebiet des Dorfes Oponice hervorgerufen. Im Jahr 2010 hat man durch den Bau der Kanalisation zwischen dem nördlichen und südlichen Flügel des Kastells Reste der Fundamente von Steinarchitektur des westlichen Flügels, die in der Vergangenheit durch weitere Zubauten teilweise gestört wurden, ergriffen. Es handelt sich um Steinfundamente mit einigen Bauphasen. Für die älteste Phase halten wir die Mauer 3 in der südlichen Kanalisationsrinne, weil sie ovale Steine (Flussgerölle), gebunden durch sandigen sich zerfallenen Mörtel grau-grüner Farbe, bildeten. Ein weiterer Beweis dafür ist, dass die Mauer 3 teilweise durch Fundamente des westlichen Flügels beschädigt wurde. Wahrscheinlich handelte es sich um einen einfachen Bau für wirtschaftliche Zwecke. Mit dem Aufbau des Renaissance-Kastells, das Erwähnungen schon an der Wende des 16.–17. Jahrhunderts belegen, hingen auch die gefundenen Fundamente der Steinarchitektur zusammen. Die Reste der Steinfundamente stellen die Existenz des untergangenen vierten – westlichen Flügels des Renaissance-Kastells dar. Da die Mauer Steine bildeten, ursprünglich aus dem Gebirge Tribeč (Bruchsteine), die mit feinem sandigem Mörtel hellbrauner Farbe zusammengefügt wurden, kann man die Mauern 1 und die Mauer 2, ebenfalls die Mauer a, b, c mit den Stützpfeilern für Fundamente des westlichen Flügels halten. Ein weiterer Bestandteil, gehörend zu den Fundamenten des westlichen Flügels, ist die Mauer 1b und teilweise auch die Mauer 1a, die wahrscheinlich den Eingangsteil bildeten.

Die Funktion der Mauer 4, situiert im nördlichen Teil der Mauer 1, ist nicht bekannt. Es handelte sich um eine Stein-Ziegelmauer, dessen Tiefe konnte man wegen des ausstoßenden Bodenwassers nicht feststellen. Die Reste der freigelegten Mauer stellen wahrscheinlich den jüngeren Zubau des Kastells dar.

VÝSKUMY NA STAVBE DIAĽNICE D1 HRIČOVSKÉ PODHRADIE – DUBNÁ SKALA⁴⁸

Matej R u t t k a y – Henrieta B a l i o v á – Adrián N e m e r g u t – Marek V o j t e č e k –
Barbara Z a j a c o v á

Archeologický prieskum, ako súčasť prípravných prác na trase diaľnice D1 Hričovské Podhradie – Dubná Skala, bol zahájený dňa 12. 4. 2010. Stavba bola rozdelená zadávateľom na štyri úseky (Baulos/Lot 1–4). Po dohodnutí postupu archeologických a stavebných prác sa začalo so skrývkou ornice na úseku 1, na ktorom boli objavené tri pozitívne archeologické lokality (obr. 102):

1. B i t a r o v á (okr. Žilina), poloha L á n y, sídlisko, púchovská kultúra, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa rozprestiera na severnom okraji obce v nadmorskej výške 401–407 m. V severojužnej osi ju vymedzovali ju dva bezmenné potôčiky vlievajúce sa do Bitarovského potoka. Archeologický výskum prebiehal v období od 24. 5. 2010 do 28. 7. 2010. Počas neho bolo preskúmaných 39 sídliskových objektov rôznych kategórií (obr. 137). Na základe predbežnej analýzy keramického materiálu sa objekty dajú zaradiť do dvoch ťažiskových období. Objekty 1 a 4 sú datované do obdobia mladšej doby železnej. Ostatné objekty môžeme časovo zaradiť do obdobia vrcholného stredoveku a pravdepodobne predstavujú časť zaniknutej dediny. Na ploche boli takisto zistené sporadické zberové nálezy z mladšej, resp. neskoršej doby kamennej (obr. 138; 139).

2. B i t a r o v á (okr. Žilina), poloha Z á h u m n i e, sídlisko, stredovek, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza na severozápadnom okraji intravilánu obce, v nadmorskej výške 407–418 m, asi 400 m západne od Bitarovského potoka. Počas výskumu uskutočnil J. Tirpák, na ploche geofyzikálne meranie. Celkovo sa preskúmalo 15 sídliskových objektov, pričom ich vo väčšine reprezentovali len spodné časti jám, s výnimkou jedného hlbšieho objektu (objekt 15). Z nálezov dominoval črepový materiál, menej sa vyskytovala aj mazanica. Dochovali sa črepy z rôznych častí nádob, ojedinele aj s výzdobou. V rámci datovania bolo 11 objektov rámcovo zaradených do stredoveku, pričom u štyroch objektov nebolo datovanie kvôli absencii nálezov možné.

3. Ž i l i n a, časť B á n o v á (okr. Žilina), poloha O v č i a r n e, sídlisko, pohrebisko, pravek? Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum na danej lokalite bol rozdelený na dve plochy. Prvá plocha bola odkrytá v dňoch 28. 4.–6. 5. 2010 a nachádzala sa na pravej strane cesty do obce Brezany. Spolu sme na ploche 50 x 50 m preskúmali 14 sídliskových objektov zo staršieho praveku. Bližšie datovanie objektov bude možné až po analýzach získaného keramického materiálu. V dňoch 11. 5.–13. 8. 2010 sme na druhej ploche, vľavo od cesty do obce Brezany, uskutočnili plošný archeologický výskum s rozlohou 260 x 50 m. Časovo aj priestorovo súvisí s predchádzajúcou lokalitou, ktorá bola najprv označená ako „Bitarová-Rybník“. Objaviť a preskúmať sa nám podarilo 20 sídliskových objektov. Pôvodne sa objekty takmer vôbec nerysovali, až po dažďoch, ktoré odplavili vrstvu zeme, bolo možné prítomnosť nálezov identifikovať. Na mieste bol realizovaný geofyzikálny prieskum, ktorý odhalil určité anomálie, ktoré mohli signifikovať prítomnosť sídliskových jám, prípadne terénnych depresíí. Po jemnom očistení celého úseku a na základe geofyziky sa nám podarilo objaviť spomínané objekty na povrchu. Vo východnej časti lokality sme pozorovali významný výskyt črepového materiálu, ale nedokázali sme postrehnúť pôdorys akejkoľvek jamy. Preto sme znížili terén šachovnicovým systémom o cca 15 cm a objavili sme tak sedem objektov. Pre nedostatok času nám bolo umožnené preskúmať aj 12 terénnych depresíí objavených geofyzikou. Zistili sme, že ide o jamy/žľaby nepravidelných tvarov, výplň bola ťažko rozpoznateľná a bez nálezov. Pravdepodobne sa jedná o geologické procesy.

Od 15. 6.–20. 10. 2010 bol uskutočnený archeologický prieskum a výskum na vyššie uvedenom úseku 2. Plošná skrývka ornice a archeologický prieskum boli realizované pozdĺž celého úseku a celej šírky telesa diaľnice, vrátane trás prístupových komunikácií na stavenisko, v priestoroch depónií a prekládok potokov. Na predmetnom úseku boli objavené dve pozitívne archeologické lokality (obr. 102):

⁴⁸ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

4. *Ž i l i n a*, časť Bytčica (okr. Žilina), poloha *C h r a s t i e*, sídlisko, pohrebisko, pravek, lužická kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum bol zahájený tesne po odhumusovaní vlastného telesa diaľnice na úseku 2 dňa 2. 8. 2010 a skončil 17. 11. 2010. Objavili sme spolu 691 žiarových hrobov a 15 kamenných mohýl, ktoré tvorili pohrebisko lužickej kultúry z mladšej doby bronzovej (obr. 140; 141). Najprv sme preskúmali hroby v osi diaľnice a keďže sme zistili, že pohrebisko pokračovalo ďalej na sever, bolo nutné odhumusovať aj časť križovatky Lietavská Lúčka, aby sme mohli preskúmať celé pohrebisko. Podarilo sa nám tak objaviť priestorové hranice pochovávaní. Odhalili sme niekoľko typov úprav hrobov pomocou kameňa, ale aj rôzne typy nádob, ktoré zastupovali urnu. Konkrétne najčastejšie sa ako popolnica vyskytovala tzv. dvojchá amfora; významné zastúpenie majú aj tzv. dvojkónické nádoby alebo veľké dvojchulé amfory, ktoré predstavujú najstaršiu časť pohrebiska (obr. 142; 143). Tieto najstaršie hroby sa koncentrovali vo východnej časti pohrebiska, teda v mieste, kde sa úsek 4 spája s križovatkou. Ďalej sa na pohrebisku pochovávalo smerom západným, resp. dolu svahom smerom k Rajčanke. Kamenné mohyly vybudované taktiež v staršom období vytvárali pomyselnú hranicu pohrebiska na severe, východe a západe. Z juhu nám ohraničenie určujú len nájdene a preskúmané hroby v telese diaľnice. Popri hroboch sme na lokalite Bytčica-Chrastie II odkryli 17 objektov. Dva objekty sú sídliskové jamy s atypickými keramickými nálezmi, tri kolové jamy. Deväť prstencovitých útvarov vyplnených čiernou hlinou, ktorých funkcia nám nateraz nie je známa, bližšie nám ju môže objasniť paleobotanický výskum z odobratých vzoriek. Našla sa tu taktiež hrotitá priekopa, s hĺbkou do 180 cm a s priestorom, ktorý naznačuje vchod. V priekope sa našlo väčšie množstvo keramického materiálu z obdobia praveku.

5. *T u r i e* (okr. Žilina), poloha *D r á h y I*, sídlisko, eneolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V lokalite Dráhy sme preskúmali dve polohy. Nížinná (Dráhy I), bola skúmaná v období 26. 7. 2010 až 20. 8. 2010. Na celej ploche sa črtala sídlisková vrstva a jedna jama, ktorej funkciu nateraz bližšie nevieme určiť. V jame hlbokej 20 cm sa nachádzali črepy, ktoré môžeme datovať do stredoveku. Pri skúmaní sídliskovej vrstvy sme postupovali systémom šachovnicových štvorcov veľkosti 100 x 100 cm, v trinástich horizontálnych a osemnástich vertikálnych radoch. Sídlisková vrstva mala hrúbku maximálne 30 cm, z nej sa nám podarilo získať atypický keramický materiál z obdobia praveku (pravdepodobne eneolitu) a stredoveku.

6. *T u r i e* (okr. Žilina), poloha *D r á h y II*, sídlisko, eneolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V ďalšej polohe sme objavili výšinné, ostrožné sídlisko, ktoré bolo skúmané v období 19. 8. 2010 až 17. 9. 2010. Preskúmali sme osem sídliskových objektov, v ktorých sa nachádzal keramický materiál datovaný do obdobia neskorého eneolitu až do začiatku doby bronzovej, v jednom objekte sa našla keramika z doby laténskej. Sídliskovú vrstvu sme v tejto polohe skúmali systémom štvorcovej siete dvadsaťjeden horizontálnych a dvadsaťdva vertikálnych radoch. Štvorce mali veľkosť 40 x 40 cm a boli od seba vzdialené vždy 100 cm. Hrúbka sídliskovej vrstvy bola maximálne 30 cm, v nej sme objavili keramický materiál a veľké množstvo silexových nástrojov, datovaných do obdobia konca eneolitu a začiatku doby bronzovej.

V mesiaci jún a v dňoch 1.–6. 7. 2010 bol uskutočnený archeologický prieskum na úseku 3. Prieskum bol realizovaný najmä v priestore pred západným portálom tunela Višňové – Dubná Skala. Ostatná časť úseku 3 predstavuje samotný priestor tunela. Na predmetnom úseku neboli zachytené žiadne stopy po pravekom alebo historickom osídlení.

Od 13. 8. do 11. 9. 2010 bola uskutočnená skrývka ornice pre archeologický prieskum na úseku 4 „Diaľničný privádzač Lietavská Lúčka – Žilina“. Prieskum bol realizovaný pozdĺž celého úseku vrátane trás prístupových komunikácií na stavenisko. Na predmetnom úseku bola preskúmaná jedna lokalita:

7. *Ž i l i n a*, časť *B y t č i c a* (okr. Žilina), poloha *L i p o v e c*, sídlisko, púchovská kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza južne od intravilánu Bytčice, na niernom návrší cca 250 m východne od rieky Rajčianka. Nadmorská výška sa pohybuje v rozmedzí 394–400 m. Archeologický výskum prebiehal v období od 13. 9. 2010 do 29. 10. 2010. Počas neho sme preskúmali 84 sídliskových objektov rôzneho charakteru (obr. 140). Na základe predbežnej analýzy, prevažne keramického materiálu môžeme objekty časovo zaradiť do obdobia mladšej doby železnej, až doby rímskej. Významný objav predstavuje objekt 69 (zásobná jama), z ktorého sa podarilo vyzdvihnúť obrovské množstvo zuhoľnatého obilia.

Archeologické výskumy na trase diaľnice D1 Hričovské Podhradie – Dubná Skala v podstatnej miere rozšírili pramennú bázu pravekého a stredovekého osídlenia v žilinskej kotline.

AUSGRABUNGEN AUF DEM BAU DER AUTOBAHN D1 HRIČOVSKÉ PODHRADIE – DUBNÁ SKALA. Die archäologische Untersuchung, als Bestandteil der Vorbereitungsarbeiten auf der Trasse der Autobahn D1 Hričovské Podhradie – Dubná Skala, wurde am 12. 4. 2010 angefangen. Der Bau wurde vom Auftraggeber auf vier Etappen geteilt (Baulos/Lot 1-4). Nach der Vereinbarung des Fortgangs der archäologischen und der Bauarbeiten hat man mit der Abtragung des Mutterbodens im Abschnitt 1, auf den drei positive archäologische Lokalitäten gefunden wurden, begonnen:

1. Bitarová (Bez. Žilina), Flur Lány, Siedlung, Púchov-Kultur, hohes Mittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Lokalität erstreckt sich auf nördlichem Rand der Gemeinde in der Seehöhe 401–407 m. In der nordsüdlichen Achse haben sie zwei namenlose Bächlein, welche mündenden in den Bitarovský-Bach, abgegrenzt. Die archäologische Ausgrabung verlief von 24. 5. 2010 bis 28.7.2010. Während dieser Zeit wurden 39 Siedlungsobjekte verschiedener Kategorien untersucht. Anhand der vorläufigen Analyse des keramischen Materials können die Objekte in zwei Schwerpunktperioden eingereiht werden. Die Objekte 1, 2, 6 sind in die jüngere Eisenzeit datiert. Andere Objekte können wir zeitlich in das hohe Mittelalter einreihen und wahrscheinlich stellen sie einen Teil eines untergangenen Dorfes dar. Auf der Fläche wurden ebenfalls sporadische Sammelfunde aus der jüngeren, bzw. späten Steinzeit festgestellt.

2. Bitarová (Bez. Žilina), Flur Záhumnie, Siedlung, Mittelalter, Rettungsausgrabung. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Lokalität befindet sich am nordwestlichen Rand des Gemeindegebietes des Dorfes, in der Seehöhe 407–418 m, ungefähr 400 m westlich des Bitarovský-Baches. Während der Ausgrabung realisierte auf der Fläche J. Tirpák eine geophysikalische Messung. Zusammen wurden 15 Siedlungsobjekte untersucht, wobei sie in der Mehrheit nur von unteren Teilen der Gruben repräsentiert wurden, mit Ausnahme eines tieferen Objektes (Objekt 15). Von den Funden dominierten Scherben, weniger kam auch Bewurf vor. Die Scherben waren aus verschiedenen Teilen der Gefäße, vereinzelt auch mit Verzierung. Was die Datierung betrifft, wurden 11 Objekte rahmenweise in das Mittelalter eingereiht, wobei bei vier Objekten war die Datierung wegen Absenz der Funde nicht möglich.

3. Žilina, Teil Bánová (Bez. Žilina), Flur Ovčiarne, Siedlung, Grabstätte, Urzeit? Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die archäologische Ausgrabung wurde auf der gegebenen Lokalität in zwei Flächen geteilt. Die erste Fläche hat man von 28. 4. bis 6. 5. 2010 freigelegt und befand sich auf der rechten Seite der Straße in die Gemeinde Brezany. Zusammen haben wir auf einer Fläche von 50 x 50 m vierzehn Siedlungsobjekte aus der älteren Urzeit untersucht. Eine nähere Datierung der Objekte wird erst nach den Analysen des gewonnenen keramischen Materials möglich. Von 11. 5. bis 13. 8. 2010 haben wir auf der zweiten Fläche, links der Straße in die Gemeinde Brezany, eine archäologische Flächenausgrabung mit Maßen von 260 x 50 m durchgeführt. Zeitlich und räumlich hängt sie mit der vorherigen Lokalität zusammen, die zuerst als „Bitarová-Rybník“ bezeichnet wurde. Zu finden und erforschen sind uns 20 Siedlungsobjekte gelungen. Ursprünglich hatten sich die Objekte fast überhaupt nicht abgezeichnet, erst nach den Regen, die eine Erdschicht weggespült haben, war es möglich die Anwesenheit der Funde zu identifizieren. An dieser Stelle wurde eine geophysikalische Untersuchung realisiert, die gewisse Anomalien enthüllte, die die Anwesenheit von Siedlungsgruben, bzw. Terraindepressionen signifizieren konnte. Nach feiner Säuberung des ganzen Abschnitts und anhand der Geophysik ist es uns gelungen die erwähnten Objekte auf der Oberfläche zu entdecken. Im östlichen Teil der Lokalität haben wir ein bedeutendes Vorkommen von Scherbenmaterial beobachtet, jedoch konnten wir keinen Grundriss irgendeiner Grube bemerken. Deshalb haben wir das Terrain mit Schachbrettsystem um ca. 15 cm niedriger gemacht und dadurch sieben Objekte entdeckt. Da wir genug Zeit hatten, konnten wir auch 12 Terraindepressionen, durch Geophysik gefunden, erforschen. Wir haben festgestellt, dass es sich um Gruben/Rinnen unregelmäßiger Formen handelt. Die Ausfüllung war schwer zu unterscheiden und ohne Funde. Wahrscheinlich handelt es sich um geologische Prozesse.

Von 15. Juni bis 20. Oktober 2010 wurde eine archäologische Untersuchung und Ausgrabung auf dem höher erwähnten Abschnitt 2 durchgeführt. Die Flächen – Abtragung des Mutterbodens und die archäologische Untersuchung wurden längst des ganzen Abschnitts und der ganzen Breite des Körpers der Autobahn, eingenommen der Trassen der Zugangskommunikationen auf die Baustelle, in den Räumen der Deponien und Bachumlegungen, realisiert. Auf dem gegenständlichen Abschnitt wurden zwei positive archäologische Lokalitäten gefunden:

4. Žilina, Teil Bytčica (Bez. Žilina), Flur Chrastie, Siedlung, Grabstätte, Urzeit, Lausitzer Kultur. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die archäologische Ausgrabung wurde knapp nach der Enthumisierung des eigenen Körpers der Autobahn auf dem Abschnitt 2 am 2. 8. 2010 begonnen und am 17. 11. 2010 beendet. Zusammen haben wir 691 Brandgräber und 15 Steinhügel, die eine Grabstätte der Lausitzer Kultur aus der jüngeren Bronzezeit gebildet haben, entdeckt. Zuerst haben wir die Gräber in der Achse der Autobahn untersucht und da wir festgestellt haben, dass das Gräberfeld auch weiter in Richtung Nord fortführt, war es notwendig auch einen Teil der Kreuzung Lietavská Lúčka zu Enthumisieren, um das ganze Gräberfeld untersuchen zu können. So ist es uns gelungen die Raumgrenzen der Bestattung zu entdecken. Wir fanden einige Typen der Grabaufbereitung mit Hilfe von Stein, aber auch verschiedene Typen von Gefäßen, die die Urne vertraten. Konkret – meistens traf als Urne die sog. Doppelhenkel-Amphore; eine bedeutende Vertretung haben auch die sog. doppelkonische Gefäße oder große Doppelhenkel-Amphoren, die den ältesten Teil des Gräberfeldes darstellen. Diese ältesten Gräber konzentrierten sich im östlichen Teil des Gräberfeldes, also an der Stelle, wo sich der Abschnitt 4 mit der Kreuzung verbindet. Weiter wurde auf dem Gräberfeld in westlicher Richtung, bzw. abwärts des Abhangs in Richtung Rajčanka bestattet. Die steinernen Grabhügel, erbaut ebenfalls in der älteren Periode, haben eine scheinbare Grenze des Gräberfeldes im Norden, Osten und Westen gebildet. Vom Süden bestimmen die Abgrenzung nur die gefundenen und untersuchten Gräber im Körper der Autobahn. Neben den Gräbern haben wir auf der Lokalität Bytčica-Chrastie II 17 Objekte freigelegt. Zwei Objekte sind Siedlungsgruben mit atypischen keramischen Funden, drei sind Pfahlgruben. Neun ringförmige Gebilde, ausgefüllt mit schwarzer Erde, deren Funktion uns bisher nicht bekannt ist, kann eine paläobotanische Untersuchung aus entnommenen Mustern näher erläutern. Es wurde hier ebenfalls ein spitziger Graben gefunden, mit einer Tiefe bis 180 cm und einem Raum, der einen Eingang andeutet. In dem Graben wurde größere Zahl keramischen Materials aus der Urzeit gefunden.

5. Turie (Bez. Žilina), Flur Dráhy I, Siedlung, Äneolithikum. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Auf der Lokalität Dráhy haben wir zwei Flure untersucht. Nížinná (Dráhy I) wurde in der Zeit von 26. 7. 2010 bis 20. 8. 2010 erforscht. Auf der ganzen Fläche zeichnete sich eine Siedlungsschicht und eine Grube, deren Funktion wir bisher näher nicht feststellen können. In der 20 cm tiefen Grube waren Scherben, die wir in das Mittelalter datieren können. Bei der Untersuchung der Siedlungsschicht verwendeten wir das System der Schachbrettquadrate mit der Größe von 1 x 1 m, in dreizehn horizontalen und achtzehn vertikalen Reihen. Die Siedlungsschicht hatte eine Dicke von maximal 30 cm, aus ihr ist uns gelungen atypisches keramisches Material aus der Urzeit (wahrscheinlich Äneolithikum) und dem Mittelalter zu gewinnen.

6. Turie (Bez. Žilina), Flur Dráhy II, Siedlung, Äneolithikum. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

In der weiteren Flur haben wir eine Höhen-, Spornsiedlung entdeckt, die in der Zeit von 19. 8. 2010 bis 17. 9. 2010 untersucht wurde. Wir erkundeten acht Siedlungsobjekte, in denen sich keramisches Material, datiert in das späte Äneolithikum bis Anfang der Bronzezeit, befand. In einem Objekt fand man Keramik aus der La Tène-Zeit. Die Siedlungsschicht untersuchten wir in dieser Flur mit dem System eines Quadratnetzes in einundzwanzig horizontalen und zweiundzwanzig vertikalen Reihen. Die Quadrate hatten eine Größe von 40 x 40 cm und waren immer 1 m voneinander entfernt. Die Dicke der Siedlungsschicht war maximal 30 cm, in ihr haben wir keramisches Material und eine große Zahl von Silex-Werkzeugen, datiert in das Ende des Äneolithikums und Anfang der Bronzezeit, gefunden.

Im Monat Juni und von 1. 7. bis 6. 7. 2010 führte man eine archäologische Untersuchung auf dem Abschnitt 3 durch. Sie wurde vor allem im Raum vor dem westlichen Portal des Tunnels Višňové – Dubná Skala realisiert. Den restlichen Teil des Abschnitts 3 stellt der eigentliche Raum des Tunnels dar. Auf dem gegebenen Abschnitt wurden keine Spuren nach urzeitlicher oder historischer Besiedlung festgestellt.

Vom 13. August bis 11. September 2010 wurde die Abtragung des Mutterbodens für die archäologische Untersuchung auf dem Abschnitt 4 „Diaľničný privádzač Lietavská Lúčka – Žilina“ (Autobahnzubringer) durchgeführt. Die Untersuchung verlief längst des ganzen Abschnitts, einschließlich der Trassen der Zugangskommunikationen auf die Baustelle. Auf dem gegenständlichen Abschnitt wurde eine Lokalität untersucht:

7. Žilina, Teil Bytčica (Bez. Žilina), Flur Lipovec, Siedlung, Púchov-Kultur. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Lokalität befindet sich südlich des Gemeindegebietes von Bytčica, auf einer mäßigen Anhöhe ca. 250 m östlich des Flusses Rajčianka. Die Seehöhe bewegt sich in der Spanne 394–400 m. Die archäologische Ausgrabung verlief von 13. 9. 2010 bis 29. 10. 2010. Während dieser Zeit haben wir 84 Siedlungsobjekte un-

terschiedlichen Charakters untersucht. Anhand einer vorläufigen Analyse, überwiegend des keramischen Materials, können wir die Objekte in die jüngere Eisenzeit bis die Römerzeit einreihen. Einen bedeutenden Fund stellt das Objekt 69 (Vorratsgrube) dar, aus dem ist es gelungen große Menge verkohlten Getreides herauszunehmen.

Die archäologischen Ausgrabungen auf der Trasse der Autobahn D1 Hričovské Podhradie – Dubná Skala haben in wesentlichem Maß die Quellenbasis der urzeitlichen und mittelalterlichen Besiedlung im Žilina-Becken erweitert.

VÝSKUMY NA STAVBE DIAĽNICE D1 DUBNÁ SKALA – TURANY A TURANY – HUBOVÁ⁴⁹

**Matej R u t t k a y – Peter B e d n á r – Henrieta B á l i o v á – Miriam J a k u b č i n o v á –
Zuzana P o l á k o v á – Marián S o j á k – Tereza V a n g l o v á – Marek V o j t e č e k**

Archeologický výskum sa vykonával ako súčasť prípravných prác na trase diaľnice D1 v úsekoch Dubná Skala – Turany a Turany – Hubová. Výskum sa vykonával formou zameriavania terénnych relikto-
tov, sondážou a na niektorých úsekoch po zistení antropogénnych zásahov aj formou plošného odkryvu. Na úseku Dubná Skala – Turany sa sondáž vykonávala na 5 polohách a na úseku Turany – Hubová na 7 lokalitách (obr. 103).

Dubná Skala – Turany

1. V r ú t k y (okr. Martin), km 0,1–0,25, poloha D u b n á S k a l a, na mieste budúcej diaľničnej križovatky pred vyústením tunela sa urobila sondáž mechanizmom. V piatich sondách sa zistila mohutná humusovitá vrstva, ktorá prekryvala ílovité podložie. Mocnosť tejto humusovitej vrstvy sa severným smerom, k toku Váhu mierne zvyšovala. Okrem ojedinelých črepov novovekej keramiky, ktoré pravdepodobne boli donesené na lokalitu s odpadom sa nezistili žiadne nálezy.

2. M a r t i n, časť P r i e k o p a (okr. Martin), skúmaná plocha sa nachádzala východne od intravilánu mesta v polohe Z a d n é l á n y. Bola rozdelená na dve časti – prvá (plocha A) sa nachádzala medzi cestami z Priekopy a Martina do Sučian, druhá ležala severne od cesty medzi Priekopou a Sučanami. Na ploche 1 sa vykonal plošný výskum. Preskúmalo sa tu 17 objektov, vyhlbených do štrkového podložia. Z nich dve boli recentné jamy, 1 novoveká jama a zvyšok predstavovali kolové jamy a menšie jamy, ktoré obsahovali malé množstvo nálezov, prevažne mazanice a ojedinelé zvieracie kosti. Atypická praveká, prípadne včasnodejinná keramika sa našla v dvoch objektoch. Na ploche B sa vykonal sondážny výskum, pri ktorom sa nezistili žiadne nálezy.

3. T u r č i a n s k a Š t i a v n i č k a (okr. Martin), km 10,6–11,4, skúmaná plocha sa nachádza medzi obcami Sučany a Podhradie. Leží na terase Váhu a nižšie položenom brehu jeho ľavostranného prítoku – Kantorského potoka v trati Rovne. Sondážou v navrhovanej trase diaľnice a diaľničných odpočívadiel sa v údolí potoka zistila vrstva ornice, ležiaca na štrkových riečnych sedimentoch. Na vyššie ležiacej terase sa povrchovým zberom našli ojedinelé črepy atypickej pravekej keramiky a zlomok kamenného žrnova, resp. zrnôtierky. Sondážou sa zistila vo východnej časti skúmanej polohy prepálená plocha a niekoľko tmavších plôch, ktoré naznačujú jej možné osídlenie. Plošný výskum sa plánuje pred stavbou diaľnice.

4. T u r a n y (okr. Martin), km 15,6–16,1, skúmaná plocha sa nachádza v trati Hrabiny v pravobrežnej nive Váhu. Sondážou sa overovala možná existencia osídlenia. Z rezov vedených v trase diaľnice je zrejme, že terén je tu tvorený riečnymi štrkovými sedimentami, prekrytými ornice a bol členený riečnymi ramenami. Nezistili sa tu žiadne nálezy a objekty.

5. T u r a n y (okr. Martin), km 16,1–16,3, skúmaná plocha sa nachádza na ostrožnom výbežku na južnom úpätí predhoria Veľkej Fatry, ktorý vystupuje z nivy Váhu. Je obtekaný dvomi bezmennými potokmi. Dnešná cesta E18 ho rozdeľuje na dve časti. V mieste budúcej križovatky sa sondážou zistili južne od cesty anomálie, ktoré naznačujú osídlenie južnej časti ostrohy. Plošný výskum sa plánuje pred stavbou diaľnice.

⁴⁹ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

Turany – Hubová

6. *T u r a n y* (okr. Martin), km 0,1–1, poloha *U h l i s k á* sa nachádza východne od dediny Turany a severozápadne od obcí Ratkovo a Krpeľany. Jej Východná časť zasahuje do katastra obce Ratkovo. Leží na južnom svahu ostrožného výbežku na úpätí predhoria Veľkej Fatry. Erózna ryha ju rozdeľovala na dve plochy. V západnej časti polohy zistilo deväť zaniknutých úvozových ciest, väčší počet kolových jám a oválnych, resp. kruhových jám s priemerom 150–200 cm. V ich zásype bolo väčšie množstvo popola. Okrem toho sa tu preskúmala 1 kupolová pec s predpecnou jamou. Na ploche sa našlo niekoľko atypických pravekých a novovekých črepov. Vo východnej časti polohy sa identifikovala jedna obdĺžniková stĺpová konštrukcia. Početné sú tu podobné oválne a kruhové jamy ako v západnej časti polohy s výrazným obsahom popola v zásype. Predpokladáme, že ide o stopy po klčovaní lesa. Okrem nich sa na tejto ploche preskúmali zvyšky štyroch kupolových hlinených pecí. Svedčia o pravdepodobne o príležitostnom využití polohy (salaše?). Aj na tejto ploche je výrazná absencia nálezov v objektoch. Z plochy pochádza iba niekoľko novovekých a atypických črepov.

7. *Š ú t o v o* (okr. Martin), km 1,0–2,0, poloha *B ô r o v i n y* sa nachádza južne od obce Šútovo, na severozápadnom svahu dolomitovej vyvýšeniny, na ktorej sa opevnenie z mladšej doby železnej. Vo východnej časti plochy, kde boli výrazné terénne terasy sa vykonalo podrobné polohopisné zameranie a dvoma rezmi, situovanými naprieč terasami sa overili terénne pomery. Zistilo sa, že ide o pozostatky zaniknutých polí. Pod jednou z terás sa odkrylo torzo pochovaného pôdneho horizontu, v ktorom sa zistila prepálená plocha a našiel atypický praveký črep. To naznačuje, že terasovité polia vznikli s veľkou mierou pravdepodobnosti až v stredoveku. V západnej časti plochy sa preskúmalo šesť zahĺbených objektov, ktoré na základe nálezov datujeme do praveku (lužická kultúra, prelom 2. a 1. tisícročia pred n. l.), resp. včasnej doby dejinnej (púchovská kultúra, 2. stor. pred n. l.–2. stor. n. l.).

8. *Š ú t o v o* (okr. Martin), km 2,1–2,6, poloha *B ô r i n y* sa nachádza juhovýchodne a východne od obce Šútovo, na severnom svahu dolomitovej vyvýšeniny, na ktorej sa nachádza bližšie nedatované opevnenie. V západnej časti plochy sa vykonalo zameranie a rez terasovitých polí. V zostávajúcej časti plochy sa realizoval zisťovací výskum. Nezistili sa tu žiadne doklady osídlenia.

9. *K r a ľ o v a n y* (okr. Dolný Kubín), km 3,5–4,0, výskum sa vykonával na ploche, ktorá sa nachádza v sedle medzi hlavným masívom Malej Fatry a ostrožným výbežkom východne od osady Rieka a lomu v západnej časti katastra obce Kľačany Na vojenskej mape z 1. vojenského mapovania je v tomto priestore zachytené poľné opevnenie. Z tohto dôvodu sa tu vykonal podrobný povrchový prieskum. Pozornosť sa sústredila na terasovito upravenú plochu na východnej strane sedla. Okrem recentných nálezov sa tu nepotvrdili žiadne doklady zaniknutého osídlenia.

10. *K r a ľ o v a n y* (okr. Dolný Kubín), km 4,5–7,5, na severnom svahu kopca Kopa, tvoriaceho súčasť pohoria Veľká Fatra, nachádzajúcom sa na ľavom brehu rieky Váh, východne a južne od obce sa pri povrchovom prieskume zistili rozsiahle terasovité úpravy terénu a pozostatky úvozovej cesty. Výskum sa tu vykonával podrobným polohopisným zameraním terénu. Zdokumentovala sa trasa úvozovej cesty, zachytenej aj na historických mapách z 18. a 19. stor. Ide o komunikáciu, ktorá spájala Turiec a Liptov a tvorila významnú súčasť diaľkových ciest. Systém terás predstavuje terénny relikt po zaniknutom osídlení. Na jednej z terás, ležiacej mimo trasy diaľnice sa podarilo identifikovať pozostatky kamennej nasucho kládenej podmurovky. S veľkou mierou pravdepodobnosti ide o zvyšky zaniknutej stredovekej, prípadne novovekej usadlosti. Na ploche trvalého záberu sa vykonával prieskum pomocou detektora kovov, pričom zistené anomálie boli overované ručnými výkopmi. S výnimkou recentného odpadu sa nezískali žiadne ďalšie nálezy. Ručným výkopom sa overila aj terénna situácia na okraji terénnej terasy zasahujúcej do plochy trvalého záberu. Zistilo sa, že pod cca 10–20 cm mocnou vrstvou lesnej pôdy vystupuje zvetrané skalnaté podložie, na ktorom nie sú zachované žiadne pozostatky stavby. Vzhľadom na charakter terénnej situácie predpokladáme, že ide o terasovitú úpravu terénu pre nadzemnú, pravdepodobne zrubovú stavbu. Tá tvorila súčasť rozsiahlejšieho komplexu, stojaceho na vyššie položenom svahu, južne od plochy trvalého záberu.

11. *S t a n k o v a n y* (okr. Ružomberok), km 9,4–9,7, výskum sa uskutočnil na ploche, ležiacej pod úpäťm západného svahu kopca Havran, na pravom brehu rieky Váh, južne od obce Stankovany. Vykonával sa v dvoch etapách. V prvej etape sa preskúmala plocha trvalého záberu pre prístupovú komunikáciu k západnému portálu tunela Havran východne od železničnej trate. V druhej etape sa preskúmala plo-

cha prístupovej komunikácie západne od železničnej trate. Na skúmanej ploche sa preskúmalo 10 objektov. Spravidla sa jednalo o dna menších nedatovaných jám. V dvoch prípadoch sa odkryli rozsiahlejšie jamy, ktoré datujeme na základe nepočetnej keramiky do novoveku.

12. Š v o š o v (okr. Ružomberok), km 12,5–13,5, poloha R o v e ň, výskum sa uskutočnil na ploche, ktorá sa nachádza na južnom svahu kopca Havran, na pravobrežnej terase rieky Váh a južnom svahu kopca Vtáčnik, v polohe Roveň, východne od obce Švošov. Výskum na tejto lokalite sa vykonal v dvoch etapách. V prvej etape sa vykonal zisťovací rez mechanizmom na ploche prístupovej cesty k východnému portálu tunela Havran. Zisťovacím rezom sa nezistili žiadne nálezy ani stopy po osídlení. V druhej etape sa vykonal výskum jaskyne Zbojnícka diera a výkopov na plošine nad jaskyňou. V jaskyni bola vykopaná sonda s rozmermi 1 x 4 m, umiestnená od vchodu jaskyne smerom do vnútra. Vykopaná bola do hĺbky 50/60 cm, len na jednom úseku sa výkop prehĺbil do hĺbky 1 m. V jaskyni sa okrem recentných vrstiev zistili nálezy keramiky zo 14.–15. stor. Obhliadkou odvodňovacej ryhy na plošine nad jaskyňou sa zistil zahĺbený objekt, s prepálenou výplňou s početnými uhlíkmi, z ktorých sa odobrala vzorka na paleobotanický rozbor. Na severnom okraji nepravidelne zahĺbeného objektu sa našla novoveká kovová pracka.

Archeologický výskum na trase diaľnice D1 v úsekoch Dubná Skala – Turany a Turany – Hubová doplnil naše poznatky o tejto časti severného Slovenska. Napriek malému množstvu hnutelných nálezov bolo dôležitým prínosom najmä zdokumentovanie terénnych reliktov ciest a polí, či identifikovanie stôp po kľovaní lesa a vývoji krajiny.

AUSGRABUNGEN AUF DEM BAU DER AUTOBAHN D1 DUBNÁ SKALA – TURANY UND TURANY – HUBOVÁ. Die archäologische Ausgrabung wurde als Bestandteil der Vorbereitungsarbeiten auf der Trasse der Autobahn D1 in den Abschnitten Dubná Skala – Turany und Turany – Hubová durchgeführt. Auf dem Abschnitt Dubná Skala – Turany wurde die Sondierung auf fünf Fluren und auf dem Abschnitt Turany – Hubová auf 7 Lokalitäten gemacht (Abb. 103).

Dubná Skala – Turany

1. Vrútky (Bez. Martin), km 0,1–0,25, Flur Dubná Skala, an Stelle der künftigen Autobahnkreuzung vor der Mündung des Tunnels wurde eine Sondierung mit Mechanismus durchgeführt. Eine Besiedlung der Lokalität hat sich nicht bestätigt.
2. Martin, Teil Priekopa (Bez. Martin), östlich der Stadt in der Flur Zadné lány wurden 17 Objekte erforscht. Davon zwei waren rezent und ein Objekt war eine neuzeitliche Grube. Den Rest stellten Pfahlgruben und kleinere Gruben fest, sie beinhalteten kleine Zahl von atypischen urzeitlichen Funden.
3. Turčianska Štiavnička (Bez. Martin), km 10,6–11,4, zwischen den Gemeinden Sučany und Podhradie durch Sondierung und Oberflächen-Untersuchung festgestellte Andeutungen der Besiedlung. Eine Flächenausgrabung ist vor dem Bau der Autobahn geplant.
4. Turany (Bez. Martin), km 15,6–16,1, Fläche auf dem linken Ufer der Aue des Flusses Váh (Waag). Die vorausgesetzte Besiedlung, beglaubigt durch Sondierung, hat sich nicht bestätigt.
5. Turany (Bez. Martin), km 16,1–16,3, auf der Fläche, liegender auf dem Spornausläufer, wurden durch Sondierung Spuren nach Besiedlung im südlichen Teil des Sporns festgestellt. Eine Flächenausgrabung ist vor dem Bau der Autobahn geplant.

D1 Turany – Hubová

6. Turany (Bez. Martin), km 0,1–1,0, östlich der Gemeinde Turany untersuchte Fläche, auf der undatierte Reste untergangenen Hohlwegen, größere Zahl von Pfahlgruben und Spuren nach Waldroden freigelegt wurden. Außerdem hat man hier vier Kuppelöfen untersucht. Auf der Fläche fand man einige atypische urzeitliche und neuzeitliche Scherben.
7. Šútovo (Bez. Martin), km 1,0–2,0, südlich der Gemeinde Šútovo dokumentierte Reste untergangenen Feldern. Unter einer der Terrassen wurde ein begrabener urzeitlicher(?) Erdhorizont ergriffen.
8. Šútovo (Bez. Martin), km 2,1–2,6, – südöstlich und östlich der Gemeinde Šútovo vermessene und durch einen Schnitt untersuchte Terrassenfelder.
9. Kraľovany (Bez. Dolný Kubín), km 3,5–4,0, östlich der Gemeinde Rieka vorausgesetzte Feldbefestigung, ergriffen auf der Karte der 1. militärischen Kartierung. Durch Untersuchung ist es nicht gelungen sie zu lokalisieren.

10. Kralovany (Bez. Dolný Kubín), km 4,5–7,5, auf dem nördlichen Abhang des Hügels Kopa dokumentierte Terrainrelikte eines unterganger Anwesens und Reste eines Hohlweges.

11. Stankovany (Bez. Ružomberok), km 9,4–9,7, unter dem Fuß des westlichen Abhanges des Hügels Havran wurden 10 Objekte untersucht. Davon hat man zwei Gruben in die Neuzeit datiert.

12. Švošov (Bez. Ružomberok), km 12,5–13,5, auf südlichem Abhang des Hügels Havran Untersuchung der Höhle Zbojnická diera (Räuberloch) und Ausgrabungen auf dem Plateau über der Höhle. In der Höhle wurde Keramik aus dem 14.–15. Jahrhundert gefunden. Über der Höhle war ein beschädigtes neuzeitliches Objekt.

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY NA TRASE VÝSTAVBY RÝCHLOSTNEJ CESTY R1 V ÚSEKU NITRA-ZÁPAD – SELENEC⁵⁰

Matej R u t t k a y – Mário B i e l i c h – Klaudia D a ň o v á

9. N i t r a, časť C h r e n o v á (okr. Nitra), poloha S e l e n e c III, záchranný výskum pravek, stredovek (12.–13. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Pravek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedol M. Bielich.

Archeologická lokalita Nitra Selenec predstavuje súčasť juhovýchodného katastra mesta Nitry, časti Chrenová (okr. Nitra). Terén je v tejto časti silne narušený pôdnou eróziou, ktorá prebieha na západnom svahu, smerom k Seleneckému potoku. Nadmorská výška skúmanej lokality sa pohybuje v rozpätí 313–318 m. Vrstvu ornice tvorí hnedozem s prechodmi do černozeme o mocnosti 20–30 cm, pod ňou sa nachádza farebné ílovité podložie. Pred výstavbou rýchlostnej cesty tu stál zmiešaný les.

Archeologickým výskumom zmienenej lokality sa preskúmala plocha 6000 m². Vrstva hnedozeme sa mechanicky odstránila zemným strojom, pretože obrysy archeologických objektov bolo možné postrehnúť až na úrovni farebne sfarbeného ílovitého podložie (obr. 144; 145). Z týchto objektov sa zachovali iba spodné zahĺbené časti. Preskúmalo sa 11 sídliskových objektov. Jeden objekt je praveký a 10 objektov je vrcholne stredovekých (druhá polovica 12.–začiatok 13. stor.). Praveký objekt (objekt 7) obsahoval väčšie množstvo mazanice a zlomky pravekej keramiky, pričom z chronologického hľadiska ide o mladšiu až neskorú dobu kamennú (obr. 145: 6–8). Bližšie datovanie nie je možné. Pri terénnom prieskume polohy detektorom kovov sme vo vrstve ornice objavili medenú mincu byzantského typu Bela III (1190–1240, určil J. Hunka – Archeologický ústav SAV).

K štandardným súčasťam vrcholnostredovekých sídlisk patria aj samostatne stojace kupolovité pece (*Habovšiak 1985*, 100–103; *Méri 1963*; *Takács 1998*, 183–186). Na seleneckej lokalite boli odkrytí štyria reprezentanti tohto druhu. Predpecné jamy mali v pôdoryse oválny alebo obdĺžnikový tvar. Pece boli jednopriestorové, respektíve nemali rošt. V prípade hlineného roštu by sa muselo vo výplni pece nájsť väčšie množstvo prepálenej mazanice. V peciach na Selenci tento rošt nebol. Preliačenina v zadnej stene pece naznačujú otvor, ktorý ústil do výfukových otvorov. Pece (objekt 4 a 11) boli celé zahĺbené do svahu, aby okolitý íl zabránil prenikaniu vlhkosti a prospel dlhšej kumulácii tepla. Dno pece sa nachádzalo v pomerne veľkej hĺbke: pri peci 11 to bolo –90 cm od súčasného terénu, a pri peci 4 to bolo až –170 cm o súčasného terénu. Pece (obj. 1 a 2) boli v spodnej časti zahĺbené a časť kupoly mohla byť vybudovaná nad zemou. Kupola mohla byť spevnená keramickými fragmentmi hrncovitých nádob, ktoré mohli byť spojené navzájom do seba mazanicou (*Hrdlička 1967*, 343). Toto spevnenie sa našlo iba pri objekte 1. Podobné pece boli preskúmané na stredovekých sídliskách v Párovských Hájoch pri Nitre (*Ruttikay 1995*), v Nitre na Šindolke (*Fusek 2008*) a v Bielovciach (*Fusek 2000*). Funkcia týchto pecí je doposiaľ dosť nejasná (*Takács 1998*, 186). Uvažuje sa o tom, že osamotené stojace ploché pece s predpecnou jamou slúžili na pečenie alebo varenie, azda slúžili ako letné kuchyne (*Méri 1963*, 276), k tomuto typu by mohli patriť dve pece (obj. 1, 2) zo Selenca. Šachtovito zahĺbené pece (obj. 4 a 11) so šikmým vstupom a dnom mohli slúžiť na sušenie obilia, ovocia, mäsa prípadne na údenie (*Méri 1963*, 277).

⁵⁰ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

Väčšinový podiel nálezového fondu tvorí keramika. Skúmaný súbor tvorí 366 fragmentov. Charakteristickou črtou keramického inventára je vysoká fragmentárnosť a nízka typová rôznorodosť škály hrnčiarskych výrobkov. Pritom až 95% exemplárov črepov pochádza z hrncovitých nádob. V tomto období sledujeme vznikanie znakov, ktoré neskôr charakterizujú keramiku vrcholného stredoveku. Typickým znakom je ubúdanie sludy v prímеси hrnčiarskej suroviny, až jej úplná absencia a lepší výber hlíny – plastický íl s prímесou kamennej drte. Keramika je kvalitnejšie vypálená, dôsledkom týchto faktorov je ostrejší lom črepov. Prevládajúcim tvarom je ešte stále hrniec, takisto ako v staršom období, zväčša s vydutinou v hornej polovici tela (vajcovité tvary) a častejšie sa vyskytujú hrnce súdkovité s vydutinou v strede tela a širokým dnom. Vo výzdobe prevláda rytá horizontálna závitnica v hornej časti a na pleciach nádoby. Ide o archaizujúci prvok, ktorá sa v neskoršom období úplne vytráca. Ústia hrncovitých nádob sú vyhnuté a ich okraje sú jednoduché, neprofilované alebo málo rozvinuté. Neobjavujú sa zložitejšie profilované ústia, ktoré sa objavujú v súbore z Párovských Hájov (Ruttkay 1996), ktorého najstarší horizont je datovaný do druhej polovice 12. stor. a datovaný mincami Bela III. V súbore sa vyskytujú hlavne jazykovito vyťahnuté okraje, ktorých výška je okolo 20 cm. Zriedkavejšou výzdobou je radielko, ktoré sa vyskytuje len na jednej nádobe. Táto nádoba je však veľmi zaujímavá, pretože radielková výzdoba sa nachádza od pliec nádoby až po dolnú časť, pričom radielko je kombinované na pleciach s vlnovkou a na tele s obežnými líniami, ktoré sú robené hrebeňom, ale aj jednohrotým nástrojom. Radielková výzdoba je aplikovaná až po vlnovku, takže vrypy radielka sú na vlnovke. Okraj tejto nádoby sa kalichovito roztvára. Radielkovitá výzdoba sa intenzívnejšie objavuje na keramike od začiatku 13. stor. Na dne sa nachádza značka, ktorá nie je dokonale vytlačená. Z vnútra dna nádoby sa nachádza pupákovitý výstupok. Počas celej etapy sa na nádobách objavujú značky na dňach. V našom súbore sa nachádzajú dve značky: jednoduchá sedemhrotá hviezdica a silne erodovaná geometrická značka v obdĺžniku. Farba črepov v lome je červeno-hnedá. Hlina z nádob je jemne plavená s minimom minerálnych štruktúr. Väčšina nádob je vypálená v oxidačnom prostredí. V skúmanom súbore absentujú zlomky zásobníc, ktoré sa objavujú od 12. stor. Je to spôsobené pravdepodobne charakterom skúmaných objektov.

9a. N i t r a, časť C h r e n o v á (okr. Nitra), poloha S e l e n e c II, záchranný výskum, pohrebisko, stredovek druhá polovica 11. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedli M. Ruttkay, K. Daňová.

V roku 2010 sa práce súvisiace s výstavbou rýchlostnej cesty R1 presunuli aj na pravú stranu existujúcej cesty z Nitry do Lapáša. Na svahu zvažujúcom sa v smere J-S bolo objavené kostrové pohrebisko. Pohrebisko s najväčšou pravdepodobnosťou pokračuje západným ale aj východným smerom. Celé sa ho nepodarilo preskúmať. Ohraničiť sa dá len z južnej strany. Severná časť pohrebiska bola pravdepodobne zničená eróziou svahu alebo pri výstavbe komunikácie, pretože hroby v tejto časti boli veľmi plytko zahĺbené. Pohrebisko patrí podľa pochovávaní k radovým pohrebiskám. Pochovávanie v radoch však v niektorých prípadoch porušujú hroby, ktoré sú vtiesnané do priestoru zrejme starších hrobov v snahe čo najviac sa im priblížiť.

Celkovo sa podarilo preskúmať 63 kostrových hrobov (obr. 146). V dvoch hrobových celkoch sme objavili skelet (hroby 20 a 49). Jeden hrob bol počas výskumu označený číslami 19 a 22 a to z dôvodu jeho rozorania do priestoru pohrebiska. Vo väčšine prípadov sa v hrobovej jame nachádzal jeden mŕtvy. V dvoch hroboch ležali dvaja jedinci (hroby 24 a 40) v jednom dokonca traja (hrob 51). Aj v hrobe 60 sa nám podarilo identifikovať viacerých jedincov, no v prípade tohto hrobu je celkom zřejmé, že kosti ďalšieho individua boli primiešané orbou (veľmi plytký hrob na povrchu).

Prevládajúca orientácia hrobových jám bola SZ-JV s jemnými odchýlkami v základnom kurze. Väčšina hrobových jám mala oválne predĺžený alebo obdĺžnikový tvar so zaoblenými rohmi (obr. 147: 1, 2). Tvar hrobovej jamy sa však podarilo zistiť len pri 34 hroboch. Hĺbka hrobových jám sa pohybovala od 4–52 cm od úrovne zachytenia. V hrobe 25 sa podarilo identifikovať drevenú podložku, na ktorej ležal zomrelý jedinec (obr. 147: 3). Na základe tejto skutočnosti nevyklúčujeme aj prítomnosť ďalších drevených schránok. Mŕtvi boli pochovaní vo vystretej polohe na chrbte. Pri dvanástich hrobových celkoch sme zaznamenali porušenie hrobu. Na tejto lokalite dochádzalo k porušeniam z rôznych dôvodov. Štyri z hrobov boli porušené vďaka umiestneniu mladšieho hrobu do už existujúcej hrobovej jamy (hroby 24, 33, 39 a 40, obr. 147: 4). Porušenie mohlo byť zámerné ale aj náhodné. Pri ďalších hrobových celkoch dochádzalo k dislokácii jednotlivých kostí z rôznych dôvodov. Mohlo ísť o porušenie v dôsledku hľadavcov, rituálnych dôvodov ale aj v dôsledku tafonomických procesov. Celkom výnimočný je z tohto pohľadu hrob 51. V hrobe sa nachádzali až traja jedinci. Hrob

bol otvorený minimálne jeden krát od prvého pohrebu. V takomto prípade môžeme hovoriť o tzv. postupnom pochovávaní.

Hrobový inventár predstavovali najmä strieborné a bronzové esovité záušnice rôznych veľkostí vyrobené z viacerých kovov (bronz, striebro a olovo?), koráliky a prstene. Jediná minca pochádza z hrobu 61 (obr. 148). Podľa J. Hunku (Archeologický ústav SAV) ide o strieborný pol denár Uhorského kráľa Šalamúna, ktorý vládol v rokoch 1063–1074. Keramika v hrobách bola zastúpená len jediným exemplárom z hrobu 50. Išlo však len o väčší fragment nádoby nachádzajúci sa za hlavou pochovaného. Z hrobu 46 pochádzala drevená nádoba neurčeného tvaru. Uložená bola pri nohách pochovanej. K zaujímavým nálezom patrí sklenený prsteň z hrobu 24. Pri výskume Mestskej Tržinice v Nitre sa v objekte C30 nachádzal odpad z dielne na výrobu takýchto prsteňov (Bednár/Fottová 2003, 309). Rovnako koráliky, ktoré boli vyrobené zo sklenej pasty pochádzajú zrejme z rovnakého produkčného centra ako prsteň. V hrobe 6 sa nachádzal tiež unikátny pásikový viachranný prsteň s nápisom. Na každej ploške prsteňa sa nachádzal znak. Pri porovnaní s prsteňmi na iných lokalitách však nenachádzame v týchto znakoch podobnosť.

Na základe typologickej skladby jednotlivých predmetov hrobového inventára a ich výskytu na súdobých pohrebiskách na juhozápadnom Slovensku je možné datovať pohrebisko do 2. polovice 11. stor.

V budúcnosti sa plánuje geofyzikálny prieskum v nepreskúmanej časti pohrebiska, ktorý by mohol vniesť viac svetla do rozsahu a tvaru pohrebiska.

Literatúra

Bednár/Fottová 2003 – P. Bednár/E. Fottová: Nitra-tržnica – príspevok k poznaniu zázemia stredovekého mesta. Arch. Hist. 28/3, 303–315.

Fusek 1991 – G. Fusek: Včasnოსlovanské sídlisko v Nitre na Mikovom Dvore. Slov. Arch. 39, 1991, 289–330.

Fusek 2000 – G. Fusek: Torzo stredovekého sídliska v Bielovciach. Slov. Arch. 48, 2000, 101–158.

Fusek 2008 – G. Fusek: Vrcholnostredoveké sídlisko v Nitre-Šindolke. AH 33, 2008, 27–40.

Habovštiak 1985 – A. Habovštiak: Stredoveká dedina na Slovensku. Bratislava.

Hrdlička 1957 – L. Hrdlička: Středověká hrnčířská pec s keramickou klenbou v Bakově nad Jizerou. Arch. Rozhledy 19, 516; 518–519; 521–524.

Chropovský/Fusek 1985 – B. Chropovský/G. Fusek: Výskumy v Nitre. AVANS 1984, 1985, 102–106.

Méri 1963 – I. Méri: Árpád-kori szabadan levő kemencék. Arch. Ért. 90, 1963, 273–281.

Nekuda 1963 – V. Nekuda: Nález středověkých hrnčířských pecí na Moravě. Čas. Muz. Vedy Spoloč. 48, 57–84.

Rada 1966 – P. Rada: Kniha o technikách keramiky. Praha.

Ruttkay 1995 – M. Ruttkay: Príspevok k poznaniu stredovekej keramiky na juhozápadnom Slovensku. Arch. Hist. 20, 1995, 563–583.

Ruttkay 1996 – M. Ruttkay: Die Grundveränderungen in der Keramikproduktion im 12.–14. Jh. In der Westslowakei. Pravěk NŘ 1996/6, 261–284.

Ruttkay a kol. 2013 – M. Ruttkay/M. Bielich/B. Milová/R. Malček/A. Nemergut/J. Ruttkayová/B. Zajacová: Záchranné archeologické výskumy na trase výstavby Rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Západ – Seleneč. AVANS 2009, 2013, 200–209.

Takács 1998 – M. Takács: Dörfliche Siedlungen der Árpádenzeit (10.–13.Jh.) in Westungarn. Pam. Arch. Suppl. 11, 1998, 181–191.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGS- AUSGRABUNGEN AUF DER TRASSE DES BAUS DER SCHNELLS- TRASSE R1 IM ABSCHNITT NITRA-WEST – SELENEC.

9. Nitra, Teil Chrenová (Bez. Nitra), Flur Seleneč III, Rettungsausgrabung, Urzeit, Mittelalter (12.–13. Jahrhundert). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Ausgrabung führte fachkundig M. Bielich.

Auf der Fläche haben wir schrittweise 11 Siedlungsobjekte untersucht. Ein Objekt ist urzeitlich und zehn sind aus der Zeit des hohen Mittelalters (zweite Hälfte des 12.–Anfang des 13. Jahrhunderts). Bei der Terrainrekognoszierung der Flur mit Hilfe von Metallsuchgerät haben wir in der Schicht eine kupferne Münze byzantinischen Typs des Belo III (1190–1240) gefunden. Schrittweise haben wir vier Öfen untersucht, die wahrscheinlich für die Bereitung der Nahrung gedient hatten. Die Ausfüllung der Siedlungsobjekte bildete Keramik, Tierknochen und kleine Gegenstände. Zwei Öfen wurden in den gelben Tonuntergrund vertieft. In der Nähe wurden eine Halberdhütte aus dem 9.–10. Jahrhundert und zwei Gräberfelder vom Ende des 11. Jahrhunderts untersucht. Keramische Funde stellen vor allem Töpfe dar. Die Verzierung bilden hauptsächlich umlaufende Linien, gemacht mit einem einspitzigen oder dreispitzigen Werkzeug. Seltener sind Wellenlinien, Rollrädchen und Ritze, die meistens auf den Schultern des

Gefäßes vorkommen. Auf Böden von zwei Gefäßen fand man zwei Zeichen: ein in Form eines Quadrats und das zweite in Form eines Sternchens. Die Mehrheit des Materials ist in einem Oxidationsmilieu ausgebrannt. Die Ausgrabung brachte weitere Kenntnisse über wirtschaftliche Objekte aus der zweiten Hälfte des 12. Jahrhunderts bis Anfang des 13. Jahrhunderts.

9a. Nitra, Teil Chrenová (Bez. Nitra), Flur Seleneč II., Rettungsausgrabung, Gräberfeld, Mittelalter, zweite Hälfte des 11. Jahrhunderts. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Ausgrabung führten fachkundig M. Ruttkay, K. Daňová.

Im Jahr 2010 führten die Forschungsarbeiten auf der Trasse R1 auf der rechten Seite der Straße aus Nitra nach Lapáš fort. Im Rahmen der Ausgrabung ist es gelungen 63 Körpergräber freizulegen. Die Orientierung der Grabgruben war Nordwest – Südost. Die Gruben hatten eine oval verlängerte oder rechteckige Form mit gewölbten Ecken. Die Tiefe der Grabgruben war 4–52 cm ab dem Niveau ihres Feststellens. Die Bestatteten wurden auf dem Rücken in einer Strecklage beigesetzt. Bei zwölf Grabeinheiten haben wir eine Beschädigung des Grabes festgestellt. Als besonders zeigt sich das Grab 51, wo sogar drei Individuen beigesetzt wurden. Anhand ihrer Ordnung handelte es sich um eine sukzessive Bestattung. Das Grabinventar bestand aus S-förmigen Lockenringen unterschiedlicher Größe, Ringen und Perlen. Eine einzige Münze stammt aus dem Grab 61. Nach J. Hunka (Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften) handelt es sich um ein silbernes Halbdenar des ungarischen Königs Šalamún (Salomon), der in den Jahren 1063–1074 herrschte. Die Keramik in den Gräbern war nur durch ein Exemplar aus dem Grab 50 vertreten. Außer ihr fand man im Grab 46 ein Holzgefäß. Anhand des typologischen Zusammensetzens der einzelnen Gegenstände des Grabinventars und ihres Vorkommens auf gleichzeitigen Gräberfeldern in der südwestlichen Slowakei kann das Gräberfeld in die zweite Hälfte des 11. Jahrhunderts datiert werden.

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY NA TRASE VÝSTAVBY RÝCHLOSTNEJ CESTY R1 V ÚSEKU NITRA-SELENEČ – BELADICE

Matej R u t t k a y – Alena B i s t á k o v á – Klaudia D a ň o v á – Monika G a b u l o v á –
Michal C h e b e n – Róbert M a l č e k

1a. N i t r a, časť C h r e n o v á (okr. Nitra), poloha S e l e n e c I., záchranný výskum, sídlisko, Lengyel IV – ludanická skupina, bošácka kultúra, pohrebisko, stredovek - 10.–11. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedli M. Gabulová a A. Bistáková.

Pokračovanie záchranného výskumu v roku 2010 na lokalite Nitra-Chrenová, poloha Seleneč I (obr. 149: 1, 2) sa uskutočnilo v súlade s požiadavkami investora, s rýchlo postupujúcou výstavbou rýchlostnej cesty a časovými lehotami (lokalita 1a *Ruttkay a kol. 2013*). Metodika výskumu bola zameraná hlavne na doskúmanie čo najväčšej plochy ohrozenej výstavbou, získanie nálezového súboru z výplne a zdokumentovanie zahĺbených objektov, rozpoznatelných v podloží. Výplne objektov boli vyberané v rámci vymedzených sektorov alebo po poloviciah, kultúrna vrstva bola znižovaná po mechanických vrstvách 20–30 cm. V priebehu dvoch mesiacov (marec–apríl) sa výskum zamerl na doskúmanie väčších objektov (objekty 2, 19, 33, plocha 2A) a na priestor medzi plochami 1–4, odkiaľ bola postupne odvázaná hlina na veľkú skládku hlíny založenú severne od skúmanej plochy náleziska (obr. 149: 3). V južnej časti náleziska smerom k potoku sa otvorila plocha 5, kde sa preskúmalo niekoľko objektov pod kultúrnou vrstvou. V apríli sa výskum preniesol približne 300 m severne na plochu 6, kde bolo objavených a zdokumentovaných ďalších 14 objektov. Počas sezóny v roku 2010 sa preskúmalo 91 sídliskových objektov a časť kultúrnej vrstvy z obdobia eneolitu (ludanická skupina, bošácka skupina), staršej doby bronzovej (unětická kultúra) a včasného stredoveku (obr. 149: 3).

Najpočetnejšia skupina objektov na lokalite patrí ludanickej skupine. Na základe tvaru objektov, výplne a inventára ich bolo možné roztriediť do niekoľkých typov naznačujúcich ich funkciu (nadzemné stavby, zásobné jamy, hliníky, obetné jamy a iné).

Najviac zastúpené jamy s kruhovým, alebo oválnym pôdorysom, priamym, kónickým a konvexným tvarom stien a rovným dnom radíme k tzv. zásobným jamám (obr. 150: 1–4). Vo výplni niektorých bola zistená výrazná deštrukčná vrstva mazanice pozostávajúca z väčších blokov s priemerom okolo 20 cm, tiež vrstva uhlíkov a množstvo keramických fragmentov aj rekonštruovateľných nádob (obr. 153).

Zaujímavú skupinu objektov tvoria jamy s oválnym pretiahnutým pôdorysom, šikmými stenami a rovným dnom. Ide o úzke a dlhé jamy s viacvrstvovou výplňou tvorenou tenkými vrstvičkami hliny a spráše (obr. 150: 5). Radíme sem objekty 72, 75, 77, 85, 96, 113. Podobná skupina jám, interpretovaná ako obeťné jamy bola preskúmaná na sídlisku ludanickej skupiny v Branči (*Vladár/Lichardus 1968*).

Ďalšiu početnú skupinu objektov tvoria jamy väčších rozmerov s nepravidelným, amorfným pôdorysom, prevažne šikmými stenami a nepravidelným dnom (obr. 150: 6–8). Menším, s objemom do 10–15 m³ bola pripísaná funkcia stavebných jám na jedno rázovú exploataciu hlinu (83, 87, 88, 104, 120, 126, 134, 73?, 94?, 101?). Väčšie, rôzne členité, s objemom nad 20 m³ boli označené ako hliníky, pravdepodobne využívané dlhšiu dobu počas fungovania osady (objekt 2, 19).

Z obdobia ludanickej skupiny bola preskúmaná aj skupina troch objektov (objekt 47, 52, 108) s pravouhlým pôdorysom a kolmými stenami. Ide o neúplné pôdorysy pozostávajúce so základového žlabu a kolových jám v strede (obr. 151: 1–3). Na základe analógie so známymi pôdorysmi nadzemných dlhých stavieb v ludanickej skupine predpokladáme, že ide o kombinovanú dvojpriestorovú stavbu s pôdorysom zloženým zo žlabu a radu kolov oddelených stredovou priečkou. Tento typ stavieb bol preskúmaný na neďalekom sídlisku v Jelšovciach (*Pavúk/Bátora 1995, 12–25*).

K zaujímavým patrí objekt 89 (obr. 151: 5) s pravidelným štvoruholníkovým pôdorysom, rovnými alebo mierne šikmými stenami, zaoblenými rohmi a stupňovitým členením v hornej časti do hĺbky asi 30 cm. Výplň objektu je viacvrstvová s množstvom väčších fragmentov keramiky a rekonštruovateľných nádob (obr. 154; 155). Tento druh objektov je v prostredí lengyelskej kultúry známy, vyskytuje sa však zriedkavo. Podobné typy zahĺbených objektov boli skúmané na sídliskách v Brodzanoch (*Vladár/Krupica 1970, 353*) v Nitre-Mlynárčiach (*Malček 2013, 176–179*) a skupina podobných zahĺbených jám je známa zo sídliska potiskej kultúry v Čicarovciach (*Vizdal 1980, 76, 83, 93, 104*). Ich funkcia ako polozemnicový príbytok bola vylúčená objavením dlhých, dvojpriestorových, stavebno a technicko dokonalejších kolových stavieb v lengyelskej kultúre (*Pavúk/Bátora 1995, 12–25*). V súčasnosti sú skôr zaraďované do skupiny objektov využívaných na istú špecifickú funkciu, možno hospodárskeho účelu.

Okrem ludanickej skupiny bol eneolit na lokalite zastúpený bošáckou skupinou. V roku 2009 sa preskúmala časť deštruktívnej vrstvy z nadzemnej stavby a časť rozsiahleho hliníku označeného ako plocha 2A s dĺžkou asi 26m, šírkou cca 9–12 m a maximálnou hĺbkou okolo 2 m. V roku 2010 sa pokračovalo v skúmaní hliníka (plocha 2A) formou znižovania v sektorech 2 x 2 m (obr. 151: 4). Žiaľ, z časových dôvodov nebol preskúmaný celý a podarilo sa vybrať asi dve tretiny zásypu s obsahom množstva keramických fragmentov patriacich prevažne bošáckej skupine.

V rámci sídliska sa z obdobia eneolitu preskúmalo aj niekoľko ľudských kostier „skrčencov“ uložených buď v hrobách (objekt 50, 90, 96, 97), alebo v sídliskových jamách (objekt 114, 117; pozri *Gabulová/Bistáková/Jakab 2013, 57–74*).

K významným nálezom na lokalite patrí nepochybne objekt 122 (obr. 152: 1, 4), v ktorom bola objavená kostra v skrčenej polohe datovaná na základe nálezu stočeného tenkého drôtu, tzv. noppenu do únětickej kultúry. Uložená bola v juhovýchodnej časti sídliskovej jamy takmer pri dne, v skrčenej polohe na ľavom boku, s orientáciou SV-JZ. Časť objektu bola zničená novovekým zásahom (ryhou), preto nebol zachovaný celý obrys jamy. Zásypová vrstva obsahovala iba drobné fragmenty keramiky bez bližšieho chronologického zatriedenia, preto je nález tenkého vlasového krúžky jediným datovacím prvkom (obr. 152: 2, 3). Objavený bol pod ľavou spánkovou časťou lebky až po jej vyzdvihnutí. Ďalšie objekty patriace únětickej kultúry neboli zistené.

V roku 2009 bola na lokalite preskúmaná menšia skupina kostrových hrobov z obdobia včasného stredoveku (*Ruttkaý a kol. 2013, 211*). Pokračovanie výskumu v roku 2010 potvrdilo v blízkosti pohrebiska existenciu osady, žiaľ zastúpenú iba jedným objektom. Ide o polozemnicu (objekt 71) so štvorcovým pôdorysom, kolovými jamami a časťou deštrukcie z piecky umiestnenej v severovýchodnom rohu objektu (obr. 152: 5–8). Objekt je datovaný do 10. – prvej polovice 11. stor.

5. B e l a d i c e, časť P u s t ý C h o t á r (okr. Zlaté Moravce), poloha G a č o v, záchranný výskum, sídlisko, eneolit raný a stredný, halštát. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV Nitra. Výskum odborne viedli P. Bednár, R. Malček, M. Gabulová, M. Cheben.

Skúmaný priestor je situovaný do juhozápadnej časti katastra obce Beladice, približne do stredu spojnice Beladic a Čeladic, totiž 1,4 km na juhozápad od okraja beladického intravilánu; leží na sever od cesty tretej kategórie č. 065003 Hostová-Beladice – lokality 5 (*Ruttkaý a kol. 2013*).

Výskum sa realizoval na doposiaľ neevidovanej lokalite, avšak v jej širšom okolí (v povodí potoka Bocegaj, Drevenice a Čeladického potoka) prebehlo viacero prieskumov, pri ktorých sa v katastroch Žirian (*Bednár/RuttKay* 1991, 26, 27), Kolíňan (*Bednár/RuttKay* 1991, 27; *RuttKay/RuttKayová* 1992a, 91), Beladic (*RuttKay/RuttKayová* 1992a, 92, 93), Veľkých Chrašťian (*RuttKay/RuttKayová* 1992b, 110) či Čeladic (*RuttKay/RuttKayová* 1992b, 110) identifikovalo o.i. viacero nálezísk náležiach lengyelskej kultúre.

Lokalita, respektíve lokality, sa rozkladajú na temenách a stráňach terénnych vln, ktorými vybieha pravobrežný (juhozápadný) nízky pahorkatinový hrebeň, orientovaný SZ-JV, do inundácie Bocegaja. Objekty sa koncentrovali na výbežkoch zvolna klesajúceho severovýchodného zvlneného svahu, ktorým zmienený pahorkatinový val pozvoľne klesá od pahorka Brehy (241 m n.m.) do inundácie zmieneného toku. Zachytené sídliskové zvyšky boli na tomto svahu rozptýlené v dĺžke asi 500 m, no sústreďovali sa predovšetkým na dvoch terénnych vlnách vzdialených od seba asi 400 m v nadmorskej výške cca 180 a 170 m. Na západnej, vyššej – lokalita č. 1, sa odkrylo tridsaťosem nálezových situácií, z východnej, nižšej – lokalita č. 2, ktorá sa rozkladá tesne nad záplavovým pásmom potoka Bocegaj, sa zdokumentovalo dvadsaťtri objektov. Výskumné práce prebiehali v náročných klimatických pomeroch v január–februári 2010.

Lokalita č. 1

Na pomerne vysokej plochej terénnej vlne s mierne sklonenými svahmi sa odkryla časť (okraj) polykultúrneho sídliska, ktorého jadro zrejme treba hľadať severnejšie, bližšie k potoku. Na polohe sa zistilo osídlenie z raného a stredného eneolitu (lengyelská a badenská kultúra) a z mladšej doby železnej (halštatská kultúra).

Lokalita č. 2

Rozkladá sa na nízkej terénnej vlne (170–165 m n. m.) v blízkosti potoka Bocegaj. Zdokumentovala sa tu skupina veľkých jám exploatačných, zásobných a rôznych nešpecifikovaných, plytký žlab neurčenej funkcie, zvyšky pece (?) a zvyšky nadzemnej budovy ktoré patrili (zrejme) otvorenému sídlisku (obr. 157). Nálezový materiál nálezisko priraduje lengyelskej kultúre, pravdepodobne eneolitickej fáze ludanice. Niektoré nálezy by však ešte mohli naznačovať na záver neolitu. V početnom nálezovom inventári – keramika, zvieracie kosti, kamenné hladené a štiepané nástroje a zlomky sa vyníma nález drobnej schematizovanej antropomorfnej plastiky, ktorá by mohla predstavovať tehotnú ženu (obr. 156).

6. B e l a d i c e, časť P u s t ý C h o t á r (okr. Zlaté Moravce), poloha D o l i n a, sídlisko, eneolit – lengyelská kultúra, badenská kultúra, skupiny Bajč-Retz, doba rímska a sťahovania národov, záchranný výskum, uloženie nálezov AÚ SAV v Nitre. Výskum odborne viedli M. RuttKay a R. Malček.

Skúmaná lokalita sa nachádza na ľavobrežnom svahu potoka Bocegaj (lokalita č. 6 – *RuttKay a kol.* 2013). Výskum nadviazal na aktivity v r. 2009 a uskutočňoval sa od januára do mája 2010. Samotný priebeh spočiatku komplikovali tuhé mrazy a sneh a následne časté dažde a podmáčanie výskumných plôch. Skúmali sa iba úseky ohrozené výstavbou. Priestor v inundácii bol v dôsledku systematického podmáčania neprístupný. Dorskúmalo sa 47 objektov zistených už v roku 2009 a ďalších 169 identifikovaných v roku 2010. Celkove sa za rok 2009–2010 preskúmalo 237 objektov a viaceré kultúrne vrstvy.

Výskum začal už počas tuhých mrazov v januári a pokračoval až do mája. Veľká časť objektov nebola pozorovateľná po odstránení ornice, ale sa zistila až v systéme rezov. Osobitne komplikovaná situácia bola v nivnom priestore, ktorý bol trvalo podmáčaný a technicky neskúmateľný.

Podobne, ako v roku 2009 skúmané objekty reprezentovali v prvom rade lengyelskú kultúru a dobu rímsku. Z celkového počtu preskúmaných objektov v roku 2009–2010 je pred definitívnym spracovaním objektov možné priradiť 46 lengyelskej kultúre, jeden bolezské skupine, jeden klasickej fáze badenskej kultúry, štyri objekty patria skupine Bajč-Retz, šesť praveku bližšie neurčenému a ďalších 90 je predbežne časovo nezaraditeľných (najmä kolové jamy a zhluky mazanice). Definitívne časové zaradenie objektov bude možné až po podrobnom vyhodnotení nálezového inventáru.

Spomedzi 46 objektov lengyelskej kultúry sa vynímajú žlabmi vymedzené úplné, alebo čiastočné pôdorysy piatich dlhých domov orientovaných viac-menej kolmo na tok potoka. Základové žlaby sú spravidla smerom na sever, t. j. do svahu a plytšie smerom k potoku. Podrobné pozorovania preukázali, že žlab je v skutočnosti pozostatok po výkope, v ktorom bola vsadená palisáda. Jej koly dosahovali šírku 11–16 cm. Zostávajúca časť výkopu bola zasypaná hlinou (obr. 158). Väčšou skupinou objektov sú zásobné jamy (12) a jamy bližšie neurčené (17), v ktorých sa často nachádzajú výrazné zásypové vrstvy, nezriedkavo prepálené. Menej časté sú rozsiahle hliníky (2). Ďalšie objekty tvorili rôzne druhy bližšie

neurčených jám, kolové jamy a zhluky mazaníc. Zachytili sa i súvrstvia, nebolo možné jednoznačne rozhodnúť, či išlo o kultúrnu vrstvu, alebo pôdne sedimenty – splachy zo svahu.

V objektoch lengyelskej kultúry dominuje keramika, ale početne výrazné sú aj nálezy kamennej hladennej a štiepanej industrie, kostené nástroje, zvieracie kosti (obr. 159; 160). V keramickej produkcii sa zriedkavo vyskytuje aj tenkostenná keramika, na ktorej sú nezriedkavo zachytené aj stopy po červenom, zriedkavejšie bielom maľovaní. Zaujímavou nádobou je pokrievka so štyrmi uškami určeným pravdepodobne na zavesenie. Trochu pripomína nálezy z neolitických fáz lengyelskej kultúry. Podobne je to aj s drobnou plastikou – zvieracou hlavičkou – medveď. Časovo ide pravdepodobne o záver neolitu a počiatok eneolitu.

Za obe sezóny sa celkove preskúmalo 88 objektov predbežne reprezentujúcich osídlenie z doby rímskej, prípadne zo začiatku doby sťahovania národov. Išlo o 6 samostatne stojacich pecí, z toho jedna hrnčiarska, 10 zemnic, 12 hlbokých zásobných jám a zbytok tvorili bližšie neurčiteľné jamy a kolové jamy. Spomedzi preskúmaných objektov je treba predstaviť ich výber.

Hrnčiarska pec s predpecnou jamou – obj. 68 – bola vyhlbená do rastlého terénu (obr. 161). Nad kupolou sa nachádzala cca 30 cm vrstva neporušenej hliny mierne do oranžova spálenej. Vlastná pec mala temer kruhový pôdorys s priemerom 190 x 216 cm, v hl. 96. Zachovali sa zhruba dve tretiny roštu so šiestimi prieduchmi – všetky kruhového priemeru, iba centrálny štvorcový pôdorys. Pravdepodobne chýba iba jeden prieduch. Tri prieduchy sú zapustené priamo v severnej stene pece. Priemer prieduchov je 18–22 cm. Maximálna výška zachovaného prieduchu je 22 cm od zlomu roštu – po úroveň zachytenia (pôvodne mohla byť táto výška vyššia). Dno pece – ploché smerom ku stranám a najmä k severnému koncu pece mierne stúpa. Výška vykurovacieho priestoru je 28–56 cm. Priemer vstupného otvoru do vykurovacieho priestoru je 90 x 28 cm. Všetky steny sú výrazne vymazané a prepálené, v mieste čelustí prepálenie a výmaz vybieha ešte 60 cm k predpecnej jame orientovanej Z-V s rozmermi 290 x 200 cm a hĺbkou 110 cm od úrovne zachytenia.

Zemnice majú spravidla štvoruholníkový pôdorys so zaoblenými rohmi a základnou šesťkoleovou konštrukciou. Ich identifikácia v teréne bola často veľmi obtiažna, keďže sa ich zásyp na prvý pohľad minimálne odlišoval od okolitého terénu. Mnohé z nich sa zistili iba vďaka systému kontrolných rezov. Medzi domami sa množstvom nálezov vyníma obj. 175. Zistil sa iba vďaka rezom R110 a R111. Mal v pôdoryse temer obdĺžnikový tvar a na východnej strane jazykovitý výbežok. Na dne sa zistilo sedem kolových jám. Šesť z nich bolo zoradených ako štandardne v germánskych domoch doby rímskej – dve v osi cca S-J a po dve v bočných stenách. Ďalšia kolová jama sa nachádzala v osi domu v jeho severnej časti na spojnici dvoch postranných severných kolových jám. V jamách sa spravidla zachytilo miesto pôvodného kolu priemer 23–28 cm, a stopy po kolovej jame – priemer 38–44 cm. Hĺbka od dna domu sa pohybovala v rozmedzí 42–62 cm. Viacvrstvový zásyp objektu obsahoval relatívne veľký počet nálezov – keramika, terra sigillata, sklo, bronzová kapsula, spona, minca, atď.

K výrazným objektom sa radí obj. 85 – plytká v pôdoryse temer kruhová jama s priemerom 193 x 190 cm (obr. 162). Okrem keramiky sa v nej našiel pravdepodobne fragment bronzového pozláteneho plechu – fragment sochy?, železné kladivo a ďalšie nálezy. Nie je vylúčené, že tu môže ísť o súbor patriaci remeselníkovi. Fragment drapérie (?) by mohol súvisieť s bojmi Germánov a Rimanov v čase markomanských vojen.

V nálezovom inventári sa okrem vyššie uvádzaných nálezov vyskytla najmä keramika, veľký počet železných predmetov, spony, mince, zlomky skla a pod (obr. 163–166). V keramickej produkcii prevažovala v ruke robená germánska keramika, ale pomerne časté sú aj zlomky nádob z importovanej keramiky – najmä panónskej a terry sigillaty.

Záchranným výskumom sa preskúmala časť rozsiahlej osady lengyelskej kultúry zo záveru mladšej a začiatku neskoršej doby kamennej a germánskej osady z doby rímskej a sťahovania národov. Zachytili sa aj objekty južného okraja osady badenskej kultúry, resp. skupiny Bajč-Retz.

6a. B e l a d i c e (okr. Zlaté Moravce), poloha D l h é p o l e, záchranný výskum, sídlisko, eneolit, lengyelská kultúra, badenská kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedla K. Daňová.

Výskum v polohe nazvanej pracovne Beladice III – oproti obecnému cintorínu bol vyvolaný výstavbou „Obalovne asfaltových/živičných zmesí“ pre potreby pri výstavbe rýchlostnej cesty R1. Východnou časťou polohy dlhé pole preteká potok Čakyn a na jeho terase boli už v minulosti zberom zistené nálezy. Plocha s rozlohou 188,55 x 219,3 m sa nachádzala na mieste niekdajšej obecnej skládky. Tá bola odstrá-

nená spolu s vrstvou podložja. Práve táto skutočnosť zrejme mala za následok zničenie archeologických situácií. Dokladom existencie náleziska sú len pozostatky po šiestich zahĺbených objektoch, ktoré sa od okolitého podložja odlišovali tmavšou výplňou. Ďalším dokladom náleziska vo väčšiemu rozsahu sú aj zberom získané štiepané kamenné nástroje. V SZ časti staveniska to boli objekty 2 a 3 išlo o jamy neznámeho účelu a bez archeologického materiálu. V južnej časti staveniska sme zachytili ďalšie štyri objekty. Objekt 1 (ohnisko/pec) mal cca 8 cm hrubú vrstvu prepálenej hliny. V okolí ani v oblasti prepálenia sme nenašli žiadne archeologické nálezy. Objekt 4 bola oválna jama hlboká cca 1 m s kónicky sa zužujúcimi stenami ku dnu. V zásype objektu sme našli keramický materiál, ktorý datuje tento objekt do badenskej kultúry. Objekt 5 bola jama oválneho pôdorysu s kónicky sa zužujúcimi stenami k rovnému dnu. Objekt bol plytký (hlbka 29 cm). V jeho zásype sme našli keramiku, ktorú je možné datovať do záverečného stupňa lengyelskej kultúry. Posledným objektom 6 bola kolová jama. V jej zásype sme našli len uhľiky. Na celej ploche bolo okrem odhumusovania urobených 30 rezov.

Literatúra

- Bednár/RuttKay* 1991 – P. Bednár/M. RuttKay: Prieskum povodia potoka Bocegaj. AVANS 1989, 1991, 26–28.
- Gabulová/Bistáková/Jakab* 2013 – M. Gabulová/A. Bistáková/J. Jakab: Ludské skelety na sídlisku ludanickej skupiny v Nitre-Selenci. In: I. Cheben/M. Soják (Zost.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2010. Nitra 2013, 57–74.
- Malček* 2013 – R. Malček: Predbežné výsledky výskumov lengyelských sídlisk v Nitre-Mlynárčiach a Beladiaciach. In: I. Cheben/M. Soják (Zost.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2010. Nitra 2013, 173–196.
- Pavúk/Bátora* 1995 – J. Pavúk/ J. Bátora: Siedlung und Gräber der Ludanice-Gruppe in Jelšovce. Nitra 1995.
- RuttKay a kol.* 2013 – M. RuttKay/H. Baliová/P. Bednár/M. Bielich/A. Bistáková/J. Ďuriš/M. Gabulová/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/R. Malček/V. Mitáš/M. Vojteček: Záchranne archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Selenec – Beladice. AVANS 2009, 2013, 209–229.
- RuttKay/RuttKayová* 1992a – M. RuttKay/J. RuttKayová: Pokračovanie prieskumu horného Požitavia. AVANS 1990, 1992, 91–93.
- RuttKay/RuttKayová* 1992b – M. RuttKay/J. RuttKayová: Pokračovanie v prieskume horného Požitavia. AVANS 1991, 1992, 110–112.
- Vizdal* 1980 – J. Vizdal: Potiská kultúra na východnom Slovensku. Košice 1980.
- Vladár/Lichardus* 1968 – J. Vladár/J. Lichardus: Erforschung der Frühäneolithischen Siedlungen in Branč. Slov. Arch. 16, 1968, 263–352.
- Vladár/Krupica* 1970 – J. Vladár/O. Krupica: Neskorolengyelská keramika z Brodzian. Slov. Arch. 18, 1970, 353–371.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGS- AUSGRABUNGEN AUF DER TRASSE DES BAUS DER SCHNELLSTRASSE R1 IM ABSCHNITT NITRA-SELENEC – BELADICE: 1a. Nitra, Teil Chrenová (Bez. Nitra), Flur Selenec I., Siedlung, Gräberfeld, Lengyel IV-Ludanice-Gruppe, Bošáca-Gruppe, ältere Bronzezeit (Aunjetitzer Kultur), Mittelalter 10.–11. Jahrhundert, Rettungsausgrabung. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Fortsetzung der Rettungsausgrabung auf der Lokalität Nitra-Chrenová hat sich im Jahr 2010 auf die Nachforschung der größeren Objekte (Objekte 2, 19, 33, Fläche 2A), auf den Raum zwischen Flächen 1–4 und Untersuchung der neuen Fläche 5 und 6 orientiert. Während der Saison im Jahr 2010 wurden 91 Siedlungsobjekte und ein Teil der Kulturschicht aus dem Äneolithikum (Ludanice-Gruppe, Bošáca-Gruppe), der älteren Bronzezeit (Aunjetitzer-Kultur) und des frühen Mittelalters (Abb. 149: 3) untersucht. Die zahlreichste Gruppe der Objekte auf der Lokalität gehört der Ludanice-Gruppe. Anhand der Form der Objekte, der Ausfüllung und Inventars war es möglich sie in einige Typen, die ihre Funktion andeuten, zu teilen – oberirdische Bauten, Vorratsgruben, Lehmgruben, Opfergruben und Herstellungsobjekte.

Außer der Ludanice-Gruppe war das Äneolithikum an der Lokalität durch die Bošáca-Gruppe vertreten. Im Jahr 2010 setzten wir die Untersuchung der Lehmgrube (Fläche 2A) durch die Form der Herabsenkung in Sektoren 2 x 2 m (Abb. 151: 4), woher eine Menge von keramischen Fragmenten, gehörend der Bošáca-Gruppe, stammt, fort. Zu bedeutenden Funden auf der Lokalität gehört ohne Zweifel das Objekt 122 (Abb. 152: 1, 4), in dem ein Skelett in Hockerlage gefunden wurde, anhand des Fundes eines dünnen zusammengerollten Drahtes – des sog. Noppenringes – in die Aunjetitzer-Kultur datiert (Abb. 151: 1, 4). Die Ausgrabung im Jahr 2010 belegte die Existenz einer frühmittelalterlichen Gemeinde, leider nur durch ein Objekt vertreten. Es handelt sich um eine Halberdhütte (Objekt 71) mit quadratischem Grundriss, Pfahlgruben und einem Teil der Ofendestruktion, datiert ans Ende des 10. – erste Hälfte des 11. Jahrhunderts.

5. Beladice, Teil Pustý Chotár (Bez. Zlaté Moravce), Flur Gačov, Rettungsausgrabung, Siedlung, frühes und mittleres Äneolithikum, Hallstatt-Zeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Ausgrabung führten fachkundig P. Bednár, R. Malček, M. Gabulová.

Der erforschte Raum befindet sich im südwestlichen Teil des Katasters der Gemeinde Beladice. Die Lokalität, bzw. Lokalitäten, erstrecken sich auf den Gipfeln und Abhängen der Terrainwellen, mit denen der rechtsuferige (südwestliche) niedrige hügelige Kamm in die Inundation von Bocegaj hinausläuft. Auf der westlichen, höheren, hat man achtunddreißig Fundsituationen freigelegt, datiert in das frühe (Lengyel-Kultur) und mittlere Äneolithikum (Badener Kultur) und in die Hallstattzeit, von der östlichen, niedrigeren, die sich dicht über der Überschwemmungszone des Baches Bocegaj ausbreitet, dokumentierte man dreiundzwanzig Objekte, datiert in das frühe Äneolithikum (Lengyel III, Phase Brodzany).

6. Beladice, Teil Pustý Chotár (Bez. Zlaté Moravce), Flur Dolina, Siedlung, Äneolithikum – Lengyel-Kultur, Römerzeit, Rettungsausgrabung. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Ausgrabung führten fachkundig M. Ruttkay, R. Malček.

Die untersuchte Lokalität befindet sich auf dem linken Abhang des Bachufers von Bocegaj (Lokalität Nr. 6 – *Ruttkay und Koll. 2013*). Die Ausgrabung knüpfte an die Aktivitäten im Jahr 2009 an und verlief in der Zeit von Januar bis Mai 2010. In den Jahren 2009–2010 wurden zusammen 237 Objekte und mehrere Kulturschichten untersucht. Ähnlich wie im Jahr 2009, repräsentierten die Objekte in erster Reihe die Lengyel-Kultur und die Römerzeit. Von der Gesamtzahl der Objekte, die in den Jahren 2009–2010 untersucht wurden, können vor der definitiven Bearbeitung 46 der Lengyel-Kultur, ein der Boleráz-Gruppe, ein der klassischen Phase der Badener Kultur zugeschrieben werden, vier Objekte gehören der Bajč-Retz-Gruppe, sechs sind urzeitliche näher nicht bestimmbare und weitere 90 sind vorläufig zeitlich nicht feststellbar (vor allem die Pfahlgruben und Anhäufungen von Lehmewürfen). Eine definitive zeitliche Einreihung der Objekte wird erst nach der ausführlichen Auswertung des Fundinventars möglich.

Unter den 46 Objekten der Lengyel-Kultur treten durch Rinne abgegrenzte vollständige oder partielle Grundrisse von fünf langen Häusern, orientiert mehr oder weniger senkrecht auf den Lauf des Baches, hervor. Die Grundrinnen dehnen sich meist nach Norden, d. h. in den Abhang und die flacheren in Richtung Bach (Abb. 158). Die größere Gruppe der Objekte bilden Vorratsgruben (12) und näher nicht bestimmte Gruben (17), in denen sich oft markante Zuschüttungsschichten, nicht selten durchgebrannt, befinden. Weniger oft kommen ausgedehnte Lehmgruben vor (2). Weitere Objekte bildeten unterschiedliche Arten von näher unbestimmten Gruben, Pfahlgruben und Anhäufungen von Lehmewürfen.

In den Objekten der Lengyel-Kultur dominiert die Keramik, jedoch markant zahlreich sind auch Funde der steinernen geschliffenen und gespaltenen Industrie, Knochenwerkzeuge und Tierknochen (Abb. 159). In der keramischen Produktion kommt selten auch dünnwandige Keramik, auf der nicht selten Spuren nach roter, weniger oft weißer Bemalung ergriffen sind, vor.

Während der beiden Saisons wurden insgesamt 88 Objekte untersucht, die vorläufig die Besiedlung aus der Römerzeit, bzw. dem Anfang der Völkerwanderungszeit, repräsentieren. Es handelte sich um sechs selbständig stehende Öfen, davon ein Töpferofen, zehn Erdhütten, zwölf tiefe Vorratsgruben und den Rest bildeten näher nicht bestimmbare Gruben und Pfahlgruben.

Im Fundinventar kam vor allem Keramik, eine große Zahl von Eisengegenständen, Fibeln, Münzen, Glasbruchstücke u. s. w., vor. In der keramischen Produktion überwog die handgemachte germanische Keramik, jedoch relativ oft waren auch Gefäßbruchstücke aus importierter Keramik – vor allem der pannonischen und der Terra Sigillata.

Durch die Rettungsausgrabung wurde ein Teil einer ausgedehnten Ansiedlung der Lengyel-Kultur aus dem Abschluss der jüngeren und den Anfang der späten Steinzeit und einer germanischen Ansiedlung aus der Römerzeit und der Völkerwanderungszeit untersucht. Es wurden auch Objekte eines südlichen Randes einer Ansiedlung der Badener Kultur, bzw. der Bajč-Retz-Gruppe, ergriffen.

6a. Beladice (Bez. Zlaté Moravce), Flur Dlhé pole, Rettungsausgrabung, Siedlung, Äneolithikum, Lengyel-Kultur, Badener Kultur. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Ausgrabung führte fachkundig K. Daňová.

Durch die archäologische Ausgrabung auf der Baustelle, gehörend unter die Schnellstraße R1, haben wir sechs Objekte identifiziert. Datieren konnte man jedoch nur das Objekt 4, das der Badener Kultur gehört und das Objekt 5, eingereicht in die Abschlussstufe der Lengyel-Kultur.

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY NA TRASE VÝSTAVBY RÝCHLOSTNEJ CESTY R1 V ÚSEKU BELADICE-TEKOVSKÉ NEMCE⁵¹

Matej Ruttkay – Michal Cheben – Adrián Nemergut – Marek Vojteček

1. *Tesárske Mlyňany*, časť *Tesáre nad Žitavou* (okr. Zlaté Moravce), poloha *Sihof*. Záchranný výskum, polykultúrne sídlisko, železovská skupina, germánske osídlenie (2. zač. 3. stor. n. l.). Uloženie nálezov AÚ SAV v Nitre. Výskum odborne viedli M. Cheben, A. Nemergut, M. Vojteček.

Archeologický výskum sa uskutočnil severne od obce *Tesárske Mlyňany* v polohe *Sihof*. Skúmaná plocha sa nachádzala na ľavostrannej terase rieky *Žitava*. Osídlenie bolo situované na západnom až severozápadnom svahu mierne skloneného do údolia *Žitavy*. Povrch tvorila hnedozem, ktorá bola uložená na sprašových až sprašovo hlinitých vrstvách. Skúmala sa plocha, ktorá bola priamo ohrozená výstavbou rýchlostnej cesty R1 a inžinierskymi sieťami. Veľká časť sídliska bola v minulosti zničená výstavbou motorestu *Tríbeč*.

Archeologickým výskumom sa odkrylo a preskúmalo 37 sídliskových objektov. Zistilo sa osídlenie z obdobia neolitu – železovská skupina a z germánskeho obdobia. Osídlenie na tejto polohe bolo známe už z minulosti z povrchových zberov (*Ruttkayová/Ruttkay 1991*).

Neolit, sídlisko, železovská skupina. Osídlenie sa koncentrovalo v severnej časti skúmanej plochy, výrazne vyššie situované na svahu ako germánske osídlenie. Z tohto obdobia bolo archeologickým výskumom preskúmaných 9 sídliskových objektov. Išlo hlavne o hliníky, zásobnú jamu a objekty bližšie neurčenej funkcie. Výplň objektu 33 – zásobná jama sa vybrala celá a bola preplavená. Z výplne sa takto získala početná kolekcia štiepanej industrie (cca 300 kusov, do 1 cm) ako aj archeobotanická vzorka. V inventári dominoval hlavne keramický materiál, mazanica, archeozoologický materiál a drobné predmety (kamenná štiepaná industria, kamenná brúsená industria, hlinené koliesko, kostená industria – šidlá).

Germánske osídlenie, sídlisko, 2. začiatok 3. stor. Osídlenie sa koncentrovalo v južnej časti skúmanej plochy, situované nižšie v nive rieky *Žitava*. Výskumom sa preskúmalo šesť objektov priradených germánskemu osídleniu. Skúmali sa objekty ako zásobné jamy, pec/ohnisko, objekty bližšie neurčenej funkcie. V inventári dominoval hlavne keramický materiál, mazanica, archeozoologický materiál a drobné predmety (závažia, dýza, zrnôtierky, brúsne kamene).

Celkovo 22 objektov nebolo možné kultúrne zaradiť z dôvodu absencie keramického alebo iného materiálu. V troch prípadoch išlo o sídliskové jamy bližšie neurčenej funkcie. V devätnástich prípadoch išlo o kolové jamy – doklad kolových stavieb (pravdepodobne výrobné objekty). Vzhľadom k tomu, že sa objekty nachádzali v okolí germánskych objektov a neolitické osídlenie sa tu nenachádzalo, by sme tieto objekty mohli priradiť ku germánskeму osídleniu.

3d. *Čierne Kláčany* (okr. Zlaté Moravce), poloha *Pri mlyne*, záchranný archeologický výskum, stredovek, 10.–12. stor.; pohrebisko; nálezy: mince, záušnice, prstene. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedli M. Cheben, M. Ruttkay.

Archeologický výskum sa uskutočnil južne od obce *Čierne Kláčany* (okr. Zlaté Moravce), v polohe *Pri mlyne*. Skúmaná plocha sa nachádzala na západnom svahu mierne skloneného k potoku *Bočovka*. Povrch tvorila hnedozem, ktorá bola uložená na sprašových až sprašovo hlinitých vrstvách. Pod nimi sa nachádzajú terciérne íly s vložkami pieskov a štrkov, ako aj andezitov a ich pyroklastýk. Skúmala sa plocha, ktorá bola priamo ohrozená výstavbou rýchlostnej cesty R1 (plocha pod násypom mosta).

Archeologickým výskumom sa odkrylo a preskúmalo 13 kostrových hrobov na ploche 20 x 15 m (obr. 1: 1). Ide o doskúmanie pohrebiska, ktoré sa skúmalo v rokoch 2008 a 2009 (*Ruttkay a kol. 2011; Ruttkay a kol. 2013*). Celkový počet kostrových hrobov na pohrebisku dosiahol počet 221.

Skúmalo sa stredoveké radové pohrebisko datované do 10.–12. stor. Na skúmanej ploche bolo objavených 13 hrobov. Hrobové jamy mali orientáciu v smere SZ-JV (hlava – nohy). Samotné hrobové jamy boli obdĺžnikovitého pôdorysu so zaoblenými rohmi, šikmými až kolmými stenami a rovným dnom. Rozmery jám sa pohybovali: dĺžka od 1,7 do 2 m a šírka od 0,5 do 0,8 m. Hrobové jamy boli plytko zahĺbené. Hĺbka

⁵¹ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

hrobových jám nepresiahla 35 cm (hlbka od zachytenia hrobu). Kostry boli v natiahnutej polohe na chrbte s vystretými nohami a s rukami buď pozdĺž tela alebo s dlaňami prekríženými na panve. Kostrové pozostatky boli zachované vo veľmi zlom stave. Hrobový inventár obsahoval koráliky (vyrobené z minerálov), strieborné a bronzové záušnice a prstene (obr. 167: 5–13). Tento druh inventára sa objavil v siedmych hroboch. V troch hroboch sa našli strieborné mince (obr. 167: 2–4), ktoré boli uložené jedna pri ľavom rameni a dve v priestore lebke (ide o hroby 212, 214 a 217). V hrobe 215 sa zachovala časť výdrevy.

7. T e k o v s k é N e m c e (okr. Zlaté Moravce), poloha B e n i a č k i n k ú t a M o š k o v e l ú k y. Výskumom sa nepodarilo zachytiť osídlenie identifikované vo fáze prieskumu.

8. T e k o v s k é N e m c e (okr. Zlaté Moravce), poloha B u k o v s k á d o l i n a.

Záchranný výskum, sídlisko, pravek (lengyel?), včasný stredovek 7. zač. 8. stor. Uloženie nálezov AÚ SAV v Nitre. Výskum odborne viedli M. Cheben, M. Ruttkay.

Archeologický výskum sa uskutočnil cca 1 km severne od obce Tekovské Nemce v polohe Bukovská dolina. Skúmaná plocha sa nachádzala na mierne sklonenom južnom svahu úpätia pohoria Pohronského Inovca. Povrch tvorila hnedozem, ktorá bola uložená na hnedožlto sfarbenom ílovitom podloží, ktoré obsahovalo veľký počet kameňa – andezitov rôznych veľkostí (od 10 cm do 100 cm). Pod podloží sa nachádzajú třeťohorné sedimenty a andezity vulkanického pohoria. Skúmala sa plocha, ktorá bola priamo ohrozená výstavbou rýchlostnej cesty R1 (plocha pod odpočívadlami). V roku 2008 sa na ploche uskutočnili sondážne práce (*Ruttkay a kol. 2011*)

Archeologickým výskumom sa odkryli a preskúmali tri sídliskové objekty datované do obdobia včasného stredoveku (7. zač. 8. stor.). Išlo o tri nevýrazné objekty, plytké s nepravidelným pôdorysom, šikmými stenami a rovným dnom. V inventári sa objavil hlavne keramický materiál (so zvetraným povrchom) a jeden železný predmet.

Praveký materiál pochádzal aj z povrchových zberov. Najsilnejšia koncentrácia pravekého materiálu sa nachádzala na oboch brehoch potoka (cca do 10 m od potoka), ktorý pretekal cez plochu. Išlo hlavne o keramiku, mazanicu a drobné predmety (štiepaná kamenná industria a hlinené závažie). Predpokladáme, že materiál pochádza z výšinného sídliska, ktoré sa nachádza na južných svahoch Považského Inovca, severne od skúmanej plochy.

Literatúra

Ruttkay a kol. 2011 – M. Ruttkay/M. Bielich/M. Cheben/M. Vojteček/B. Zajacová, B. 2011: Přípravné prieskumy a výskumy na stavbe R1 Beladice – Tekovské Nemce. AVANS 2008, 2011, 222–224.

Ruttkay a kol. 2013 – M. Ruttkay/K. Daňová/ M. Cheben/Z. Poláková/B. Zajacová: Záchranné archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Beladice – Tekovské Nemce. AVANS 2009, 2013, 229–237.

Ruttkayová/Ruttkay 1991 – J. Ruttkayová/M. Ruttkay: Archeologické nálezy v zbierkach mestského múzea v Zlatých Moravciach. Informátor SAS pri SAV, Supplement 2, 1991.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSAusGRABUNGEN AUF DER TRASSE DES BAUS DER SCHNELLSTRASSE R1 IM ABSCHNITT BELADICE – TEKOVSKÉ NEMCE.

1. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Bez. Zlaté Moravce), Flur Sihof. Rettungsausgrabung, polykulturelle Siedlung, Želiezovce-Gruppe, germanische Besiedlung (2.–Beginn des 3. Jahrhunderts nach Chr.). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Ausgrabung führten fachkundig M. Cheben, A. Nemergut, M. Vojteček.

Durch die archäologische Ausgrabung im Katastralgebiet Tesárske Mlyňany in der Flur Sihof wurden 37 Siedlungsobjekte freigelegt und untersucht. Die Funde datiert man in das Neolithikum – die Želiezovce-Gruppe und in die germanische Zeit. Es wurden Siedlungsobjekte wie Ofen/Feuerstelle, Vorratsgruben, Lehmgruben, Pfahlgruben und Siedlungsgruben näher nicht identifizierten Funktion untersucht. Im Inventar dominierten vor allem die Keramik, archäozoologisches Material und kleine Gegenstände.

Die Ausfüllung des Objektes 33, datiert in die Zeit der Želiezovce-Gruppe, wurde vollständig durchgespült. Man gewann eine zahlreiche Kollektion der steinernen Spaltindustrie (ca. 300 Stücke) und archäobotanisches Material.

3d. Čierne Kľačany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Pri Mlyne, archäologische Rettungsausgrabung, Mittelalter, 10.–12. Jahrhundert; Gräberfeld; Funde: Münzen, Lockenringe, Ringe. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Ausgrabung führten fachkundig M. Cheben, M. Ruttkay.

Durch die archäologische Ausgrabung im Katastralgebiet Čierne Kľačany in der Flur Pri mlyne wurden 13 Körpergräber, datiert in das 10.–12. Jahrhundert, freigelegt und untersucht. Es handelt sich um eine Nachforschung eines einfachen Gräberfeldes aus den Saisons 2008 und 2009. Die Orientierung der Grabgruben ist Nordwest – Südost. Die Form der Gräber ist rechteckigen Grundrisses mit gewölbten Ecken, vertikalen bis schrägen Wänden und geradem Boden. Die Skelette waren in ausgestreckter Lage auf dem Rücken mit gestreckten Beinen und Armen (die Handflächen der Skelette waren entweder ausgestreckt beim Körper oder die Handflächen waren am Becken durchkreuzt). Das Inventar der Gräber bildete Schmuck wie Perlen, Lockenringe und Ringe. In zwei Gräbern fand man zwei silberne Münzen. In einem Grab blieb ein Teil der Auszimmerung erhalten.

7. Tekovské Nemce (Bez. Zlaté Moravce), Flur Beniačkin kút und Moškove lúky. Durch die Ausgrabung ist es uns nicht gelungen die in der Phase der Rekognoszierung identifizierte Besiedlung zu erfassen.

8. Tekovské Nemce (Bez. Zlaté Moravce), Flur Bukovská dolina. Rettungsausgrabung, Siedlung, Urzeit (Lengyel?), frühes Mittelalter, 7.–Beginn des 8. Jahrhunderts. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Ausgrabung führten fachkundig M. Cheben, M. Ruttkay.

Durch die archäologische Ausgrabung im Katastralgebiet Tekovské Nemce in der Flur Bukovská dolina wurden drei frühmittelalterliche Siedlungsobjekte freigelegt und untersucht. Die Objekte hatten sich im Untergrund ausdruckslos abgezeichnet. Es handelte sich um flache Gruben unregelmäßigen Grundrisses. Das Inventar bildete Keramik und eiserne Gegenstände. Das urzeitliche Material (Lengyel?) stammte aus Sammeln von der ganzen erforschten Fläche. Seine größte Konzentration war auf beiden Ufern des Baches in einer Entfernung von ca. 10 m. Über der untersuchten Fläche muss eine urzeitliche Höhensiedlung existieren, von der dieses Material stammt. Im Inventar kam Keramik, Bewurf, Tongewicht und Spaltindustrie vor.

KRÁTKY ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA ULICI NA VRŠKU V NITRE⁵²

Marián S a m u e l

Nit ra, časť S t a r é M e s t o (okr. Nitra), ulica Na Vršku, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum sa uskutočnil v centrálnej mestskej zóne Nitry, v polohe nazývanej „Vršok“ (v minulosti „Andrášok“), ako súčasť stavby „Rekonštrukcia verejného priestoru Nitra-Vršok“. Ulica Na Vršku je pomerne strmá ulica na východnom svahu vyvýšeniny (výškový rozdiel medzi komunikáciou Farskej ulice a najvyšším bodom Mariánskej ulice je takmer 6,5 m). Plocha výskumu sa nachádzala v severnej časti ulice, pozdĺž prilahlého chodníka.

Na skúmanej ploche, ani na námestí okolo kaplnky Svätého Michala archanjela sa až do roku 2009 nevykonala žiadny archeologický výskum, hoci mnohé stavebné aktivity uskutočnené hlavne v druhej polovici 20. stor. boli spojené so zničením pôvodnej archeologickej situácie na značnej ploche. Až do spomínaného roku najbližšie realizované výskumy sa uskutočnili na Farskej ulici 23 (Fottová 2006) a na komunikácii Kupeckej ulice (Ruttkayová/Ruttkay 1997). Vzhľadom na absenciu archeologických výskumov, ale aj skutočnosť, že terénnymi úpravami v novoveku sa výrazne zmenil pôvodný reliéf priestoru, môžeme o pravekom a predhistorickom osídlení polohy len teoreticky uvažovať v súvislosti s nálezmi na iných miestach vyvýšeniny. Je však zrejme, že od včasného stredoveku až po súčasnosť je táto poloha kontinuálne využívaná. Možno už na začiatku 9. stor. bolo na „Vršku“ vybudované hradisko (rozloha 13 ha), ktoré spolu s hradiskom na hradnom kopci sa stali centrami hospodárskeho, spoločenského i náboženského života a plnili aj vojenskú funkciu. Už v tomto období sa uvažuje o možnosti, že na mieste kde dnes stojí kaplnka Svätého Michala archanjela stála kamenná, pravdepodobne sakrálna stavba. Tieto úvahy sa opierajú o nález fragmentov pieskovcových kvádrov počas výskumov na Kupeckej ulici v roku 1994 (Ruttkayová/Ruttkay 1997, 107–108).

Dôležitú úlohu zohrával tento priestor aj v období vrcholného a neskorého stredoveku, keďže tu stál farský Kostol sv. Michala archanjela. Jeho poloha je zachytená už na najstaršom známom zobrazení Nitry z roku 1562. Pohľad na hrad a mesto zo západu zachytáva na severnom okraji vyvýšeniny „Vršok“ schematicky znázornenú sakrálnu stavbu – Kostol sv. Michala archanjela. O vzniku kostola nemáme

⁵² Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0170/15.

žiadne písomné ani archeologické pramene, najstaršie správy o jeho existencii pochádzajú až z prvej polovice 14. stor. Kostol zanikol niekedy v priebehu 16. alebo 17. stor., keď bolo „Dolné mesto“ viac krát zničené a vypálené. Okolo kostola sa intenzívne pochovávalo. Tradícia sakrálneho miesta bola zrejme dôvodom prečo sa na tomto mieste rozhodol postaviť bohatý mešťan a nitriansky richtár Lukáš Brezovič postaviť z vdaky za ústup morovej epidémie v roku 1739 barokovú kaplnku (obr. 105: 3). V roku 1763 bola na južnom okraji tzv. ondrejského cintorína postavená socha Piety (v súčasnosti stojí pred kaplnkou). Po požiari dolnomestskej fary ktorá stála v blízkosti zaniknutého kostola sv. Jakuba, dal v roku 1764 nitriansky biskup Gustíny postaviť novú faru na rohu Farskej a Kupeckej ulice. Fara s vnútorným dvorom má do skaly vytesanú pivnicu. Z neskorobarokovej zástavby námestia okolo kaplnky Svätého Michala archanjela z obdobia 18. stor., sa zachovali dve uličné čiary – severná a južná, východná a západná boli v 20. stor. pozmenené.

Na pláne Nitry z roku 1801 ktorý nakreslil Jozef Zámody podľa predlohy Jána Salókiho, je zaznamenaný stav urbanizácie mesta v 18. stor. (obr. 104: 1). Plocha „námestia“ v okolí kaplnky je vymedzená ulicami sv. Michala, sv. Ondreja a Mnišskou ulicou. Východne od kaplnky, v línii ulice sv. Michala sa nachádza menší blok budov. Tento blok budov je znázornený aj na pláne mesta z konca 19. stor. (obr. 104: 2). V tom čase sa námestie okolo kaplnky nazývalo „Andrášok“ (Szent András domb), severnú časť zástavby vytvárali budovy Mestskej školy (obr. 105: 2) a sporiteľne. K asanácii bloku budov stojacich pred kaplnkou došlo v štyridsiatich rokoch 20. stor. Posledné väčšie zmeny v zástavbe sa uskutočnili v druhej polovici 20. stor., čím dostal tento priestor dnešnú podobu.

Nevieme presne, kedy bolo námestie okolo kaplnky vydláždené. Z komentára k prvému vojenskému mapovaniu (1782–1785) vyplýva, že nie všetky ulice Nitry boli v tom čase vydláždené. Systematické dláždenie verejných komunikácií a námestí prebiehalo v Nitre až v druhej polovici 19. stor. (napr. Župné námestie až v roku 1882). V stredoveku aj na začiatku novoveku sa udržiavali len hlavné cesty, aj to len v stave nevyhnutnom na zabezpečenie prepravy. Keďže Mariánska ulica je jedna z najstarších ulíc nitrianskeho „Dolného mesta“ je možné očakávať že tento priestor okolo farského Kostola Svätého Michala bol udržiavaný ako jeden z prvých v meste. Z fotografií z konca 19. stor. vyplýva, že dlažba dnešnej ulice Na vršku je na mnohých miestach doplnená novším materiálom použitým na predláždenie Farskej ulice (obr. 105: 1).

Prvý záchranný archeologický výskum na lokalite sa realizoval v marci roku 2010 v rámci rekonštrukcia verejného priestoru (Achiles archeology s.r.o., vedúcim výskumu R. Daňo). Výskum sa uskutočnil na ulici Na Vršku a na Mariánskej ulici. Najdôležitejším výsledkom výskumu bolo odkrytie dvoch stredovekých objektov. Objekt 1 mal pravdepodobne obdĺžnikový pôdorys a bol zahĺbený do skalného podlažia. Zvyšok objektu zabiehal pod budovu fary. Na základe nálezov mincí a keramiky zo zásypu objektu bol objekt datovaný do 11. resp. 12. stor. Pri severnej stene objektu sa nachádzali zvyšky pece s kruhovým pôdorysom. Ako objekt 2 bola definovaná kultúrna vrstva hrubá 6–13 cm zachytená v dĺžke 362 cm pod historickou dlažbou. Vrstva tmavohnedej hliny premiešanej s hručkami mazanice, uhlíkmi a popolom obsahujúca črepy rámcovo datovateľné do 11.–12. stor. bola interpretovaná ako torzo objektu zahĺbeného do skalného podlažia. Prieskumom v ryhách sa zistilo, že na väčšine plochy tesne pod historickou dlažbou vystupuje skalné podlažie, miestami narušené inžinierskymi sieťami z 20. stor. (Daňo 2010).

Nami uskutočnený archeologický výskum sa vykonal na časti komunikácie ulice Na Vršku (od križovania s Farskou ulicou až po križovanie s ulicou Mariánskou ulicou), hlavne pri jej severnom okraji pozdĺž chodníka pre peších. Skúmaný priestor sme rozdelili do piatich sond (S1-S5, v smere od západu k východu; obr. 104: 3). Celkovo sa preskúmala plocha s rozlohou 46 m². V čase začatia výskumu bola historická dlažba na komunikácii už z väčšej časti odstránená a zostali z nej len dva obdĺžnikové „ostrovčeky“, ktoré sa neskôr v rámci rekonštrukcie zakomponovali do novej historizujúcej dlažby. Na väčšine skúmanej plochy sa nachádzala podlažná vrstva hlinitej suty hrubá 25–30 cm. Novoveký až recentný materiál získaný z vrstvy poukazuje na viacnásobné rozoberanie a ukladanie dlažby, napr. počas kladenia inžinierskych sietí. V sonde 1 sme pod historickou dlažbou 1, odkryli povrch staršej kamennej dlažby. Dlažba bola vyhotovená podobnou technológiou ako dlažba 1, len ako materiál boli použité menšie valúny. Na niektorých miestach dlažbu nahrádzalo do roviny zosekané skalné podlažie. Povrch dlažby bol na viacerých miestach porušený výkopom rýh inžinierskych sietí. Datovanie vzniku dlažby 2 nemožno oprieť o žiadne nálezy, na základe subpozície pod historickou dlažbou 1 je však zrejme, že pochádza spreď 19. stor. Na veľkej časti skúmanej plochy pod hlinitým podkladom dlažby 1 vystupovalo kompaktné skalné podlažie tvorené komplexom stredotriasových vápencov a dolomitov v nadloží s relikťami červenofialových bridlíc karpatského keuperu. Tektonicky porušené

ramsauské dolomity podľa informácie sa nachádzajú aj v základoch kaplnky sv. Michala archanjela a na severnej strane námestia (za informáciu ďakujem dr. Jánovi Jahnovi). V skalnom podloží boli vysekané na viacerých miestach ryhy pre polozenie početných inžinierskych sietí (dnes väčšinou nefunkčných). Cez všetky sondy pozdĺž chodníka viedlo bývalé elektrické vedenie prekryté betónovými prefabrikátmi a v miestach napojenia na bývalý stĺp verejného osvetlenia bolo zasypané veľkými balvanmi zo skalného podložia (obr. 104: 3; 105: 5, 6). V sonde 4 pri obrubníkom chodníka sa v hĺbke 20 cm odkryl vrchol klenby tehlovej kanalizácie zničenej počas hĺbenia ryhy elektrického vedenia. Skalné podložie na v južnom profile sondy vytváralo v úseku dlhom asi 1 m miernu depresiu vyplnenú hlinitou suťou, ktorá však neobsahovala žiaden archeologicky datovateľný materiál. Preto predpokladáme, že nejde o intencionálne vytvorený zásah do skalného podložia. V najvýchodnejšej časti sondy 5 sa nachádzala porušená tehlová kanalizácia (?) široká cca 200 cm. Koruna jej klenby sa nachádzala v hĺbke–30 cm od obrubníka chodníka. Steny kanalizácie boli z budované jedného radu tehál, podobne aj klenbu vytváral jeden rad tehál. Väčšinu tehál tvorili tehly s vtlačenou značkou „NV“ ale vyskytli sa aj sekundárne použité tehly so značkou „CN“. Na základe tehál so značkami „NV“ (*Nyitrai Város*) predpokladáme, že tehlová konštrukcia vznikla najskôr v poslednom decéniu 19. stor. resp. na začiatku 20. stor. Ďalšie odkryté kontexty (deštrukcia, stavebná suť) súvisia s výstavbou a asanáciu bloku budov ktoré stáli východne od kaplnky od 18. stor. do roku 1940.

Záchranným archeologickým výskumom na časti ulice Na Vřšku v blízkosti kaplnky Svätého Michala Archanjela sa získali nové informácie o archeologickej situácii tohto v minulosti (hlavne stredoveku a novoveku) exponovaného miesta. Zistilo sa, že na väčšine plochy vystupuje skalné podložie až takmer pod súčasnú dlažbu komunikácie. Skalné podložie bolo porušené početnými ryhami inžinierskych sietí. Antropogénne vrstvy na mnohých miestach dosahovali hrúbku 20–40 cm, len ojedinele viac. V južnej časti plochy sa odkryli zvyšky novovekej zástavby asanovanej v 40-tych rokoch 20. stor. Na skúmanej ploche sa nezachytili žiadne stredoveké alebo staršie objekty. Najzaujímavejším výsledkom archeologického výskumu bolo odkrytie starej historickej dlažby pod dnešnou historickou dlažbou z 19 (?) stor. Povrch komunikácie ktorej súčasťou dlažba bola, na jednom mieste tvorilo zosekané skalné podložie. Keďže sa nezachytili žiadne terénne situácie ani nálezy ktoré by mohli spriesniť datovanie jej vzniku, ostáva táto otázka otvorená.

Literatúra

- Daňo 2010* – R. Daňo: Nitra, časť Staré mesto „Rekonštrukcia verejného priestoru Nitra-Vřšok“. Výskumná dokumentácia č. 03/2010-AV-8. Achilles archaeology s.r.o. 2009.
- Fojtík 1997* – J. Fojtík (Ed.): Nitra. Bratislava, 1997.
- Fottová 2006* – E. Fottová: Záchranný výskum v Nitre–Starom meste. AVANS 2004, 2006, 76, 77.
- Fusek/Zemene 1998* – G. Fusek/M. R. Zemene (Ed.): Dejiny Nitry. Od najstarších čias po súčasnosť. Nitra 1998.
- Ruttkayová/Ruttkay 1994* – J. Ruttkayová/M. Ruttkay: Výsledky výskumu v Nitre-Starom meste v r. 1994. In: Arch. Hist. 22, Brno, 103–113.

KURZE RETTUNGSAusGRABUNG AUF DER STRASSE „NA VŘŠKU“ IN NITRA. Nitra (Bez. Nitra), Teil Staré Mesto (Altstadt), Straße Na Vřšku, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Durch die archäologische Rettungsausgrabung auf einem Teil der Straße Na Vřšku (Abb. 104: 1; 2) in der Nähe der Kapelle von Svätý Michal Archanjel (Hl. Michael Erzengel) (Abb. 105: 3) wurden neue Informationen über die archäologische Situation dieser in der Vergangenheit (vor allem im Mittelalter und der Neuzeit) exponierten Stelle gewonnen. Man hat festgestellt, dass auf der Mehrheit der Fläche die Felsenunterbettung fast unter das gegenwärtige Pflaster der Kommunikation hervortritt (Abb. 105: 5, 6). Die Felsenunterbettung wurde an vielen Stellen durch die Rillen der Ingenieurnetze beschädigt. Anthropogene Schichten erreichten an vielen Stellen eine Dicke von 20–40 cm, nur vereinzelt mehr. In dem südlichen Teil der Fläche wurden Reste neuzeitlicher Bebauung, assaniert in den 40er Jahren des 20. Jahrhunderts, freigelegt. Auf der untersuchten Fläche wurden keine mittelalterlichen oder älteren Objekte ergriffen. Das interessanteste Resultat der archäologischen Ausgrabung war die Freilegung der alten historischen Pflaster unter dem heutigen historischen Fliesenbelag aus dem 19. (?) Jahrhundert (Abb. 104: 3; 105: 1, 2, 4). Die Oberfläche der Kommunikation, derer Bestandteil die Pflaster waren, hat an einer Stelle die abgehaute Felsenunterbettung gebildet. Da keine Terrainsituationen oder Funde ergriffen wurden, die die Datierung ihrer Entstehung präzisieren konnten, bleibt diese Frage offen.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM PRI KOSTOLE VŠETKÝCH SVÄTÝCH VO VÝČAPOCH-OPATOVCIACH⁵³

Marián S a m u e l

V ý č a p y - O p a t o v c e (okr. Nitra), Kostol Všetkých svätých, sakrálna stavba, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Krátky záchranný archeologický výskum sa uskutočnil v súvislosti s prestavbou stredovekého Kostola Všetkých svätých a výstavbou nového Kostola Božieho milosrdenstva vo Výčapoch-Opatovciach.

Výčapy-Opatovce ležia 13,5 km severne od Nitry, v juhovýchodnej časti Nitrianskej pahorkatiny na nive a terase rieky Nitra. Plocha výskumu sa nachádza v intraviláne obce (obr. 106: 1), na samom okraji terasy mierne vyvýšenej nad okolitý terén (obr. 107: 1). Bezprostredne za východnou stenou kostola terén prudko klesá o 2–3 m do bývalej inundácie. Značná časť plochy južne a východne od kostola (cca 30 x 22 m) spevnená murovaným šikmým soklom vznikla umelým navýšením terénu v 20. stor.

Obec Výčapy-Opatovce bola vďaka svojej výhodnej polohe a prírodným podmienkam v minulosti takmer kontinuálne osídlená vo viacerých obdobiach od praveku až po súčasnosť. Z obdobia mladšej doby kamennej je z územia obce známych niekoľko lokalít. V ryhe pre plynové potrubie sa našiel v roku 1983 pred domom č. 53 fragment kamennej sekerky (*Bialeková 1984, 43*). Na severnom okraji obce, na pravej strane cesty v smere do Koniaroviec, v hliníku bývalej obecnej tehelne založenej v roku 1949 sa v rokoch 1951–1954 preskúmala polykultúrna lokalita na ktorej sa zdokumentovalo 319 hrobov a 104 sídliskových jám z rôznych období. Z obdobia neolitu sa tu našli nálezy kultúry s mladou lineárnou keramikou a železovskou skupinou (*Točík/Lichardus 1964, 247–249*). Z katastra obce sú známe aj viaceré polohy s nálezmi lengyelskej kultúry (*Točík 1979, 65*) a ludanickej skupiny (*Pavúk/Bátora 1995, 121*). Z pohrebiska ludanickej skupiny sa preskúmalo osem hrobov (*Lichardus/Vladár 1964, 86, 87; Nevizánsky 1985, 77*). Nálezy črepov z dvoch polôh v obci dokladajú osídlenie ľuďmi bádanskej kultúry (*Bátora 1983, 40*). Kataster obce bol intenzívne osídlený aj v staršej dobe bronzovej. Potvrďuje to rozsiahle pohrebisko nitrianskej kultúry v rokoch 1951–1954 na vyššie spomínanom hlinisku pri severnom okraji obce (*Točík 1963, 726; 1979, 66*). Ďalšie nálezy z doby bronzovej pochádzajú až z obdobia lužickej kultúry. V intraviláne pri hĺbení plynovodných rýh sa pred domom č. 105 našiel sídliskový objekt s fragmentmi keramiky (*Bialeková 1984, 43*). Z doby halštatskej pochádza z bývalého hliniska niekoľko črepov kalenderberskej kultúry (*Paulík 1956, 189*) a na tej istej polohe sa preskúmala časť sídliska z doby laténskej (*Točík 1959, 857*). Sídliskové nálezy z doby rímskej sa zistili v intraviláne obce v polohe Čačky, na terase nad mŕtvym ramenom rieky Nitra. Pri ťažbe hliny sa porušili sídliskové vrstvy a objekty (*Šlivka 1968*). Ďalšie sídlisko z tohto obdobia sa nachádzalo v areáli bývalého JRD (*Ožďáni 1999, 15*). Z obdobia sťahovania národov sa preskúmala jeden sídliskový objekt. Na bývalom hlinisku sa v odpadovej jame našiel obsah kovolejárskej a kovotepeckej dielne a ďalšie nálezy z prvej polovice 5. stor. (*Točík 1955, 412; 1962, 204; Pieta/Plachá 1989, 89*).

Z obdobia včasného stredoveku pochádza žiarové urnové pohrebisko preskúmané v polohe Cseterdülö v rokoch 1942–1943 (*Budinský-Krička 1947*). V blízkosti tohto pohrebiska sa v roku 1983 našli dva kostrové hroby rámcovo datované do 8.–10. stor. (*Bialeková 1984, 43*). Objekty z 9.–10. stor. sa preskúmali aj na spomínanom hlinisku (*Hanuliak 1989, 233*). Stredoveké črepy sa našli údajne v areáli bývalého JRD v roku 1986 pri výstavbe administratívnej budovy (*Ožďáni 1999, 17*). Stredoveké sídlisko sa nachádzalo aj v polohe Čačky, kde sa v roku 1968 odkryla časť polozemnice z 10.–11. stor. (*Hanuliak 1989, 234*). Predpokladá sa, že táto poloha sa stala základom stredovekej osady. Podľa J. Lukačku približne do polovice 12. stor. tu existovala iba jedna osada – Výčapy. Osada sa v bližšie neznámom čase stala majetkom veľmožského rodu Hunt-Poznanovcov. Po rozdelení ich rozsiahlych majetkov medzi jednotlivých príslušníkov rodu Výčapy pripadli šľachticom zo Seku pri Šuranoch, ktorí jej časť okolo polovice 12. stor. darovali zoborskému opátstvu. Na darovanom majetku vznikla postupne osada „*terra abatis*“ – Opatovce (*Lukačka 1999, 19*).

Prvá písomná správa o obci *Wichap* je však až z roku 1239. V rozsudkovej listine krajinského podsudcu Mikuláša, ktorou vyriešil spor medzi drobnými pozemkovými vlastníkami obviňujúcimi nitrianskeho biskupa Jakuba, že protiprávne zaujal 3 poplužia zeme vo Výčapoch (*Marsina 1987, 43; Györfy 1989, 487*). Nasledujúca správa o Výčapoch je z roku 1296. Pri ohraničení susedných Šurianok sa spomínajú Výčapy (*terra Vychap*). Šľachtici zo Seku vlastníaci Výčapy v nich nesídlili, ale správou ich majetku poverovali úradníkov pochádzajúcich z radov nižšej šľachty. Tak sa v roku 1329 spomína istý Tomáš Biely (*Albus*).

⁵³ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0170/15.

V roku 1325 sa ako záložný majiteľ častí chotára Výčapov uvádza magister Dezider z Lefantoviec, ktorý sa neskôr stal trvalým vlastníkom založeného majetku (*Lukačka 1999, 21*). V prvej polovici 14. stor. (pred rokom 1349) prestali byť Opatovce majetkom Zoborského kláštora. Keďže patronátne právo šľachticov zo Seku im umožňovalo disponovať majetkami kláštora, majitelia Výčapov pripojili k nim blízke Opatovce a kláštoru poskytli primeranú náhradu. Majitelia Výčapov a Opatoviec patrili v druhej polovici 14. stor. k vyššej šľachte, okrem vodného hradu v Šuranoch vlastnili viac ako 10 okolitých dedín. Opatovce daroval kráľ Žigmund Luxemburský (1368–1437) svojmu prívržencovi Stiborovi zo Stiboric a Beckova, neskôr za nejasných okolností získal obe dediny Konrád Šandorf (*Sellendorf*). Po ich smrti sa počet vlastníkov obce značne rozšíril a ich vlastnícke vzťahy sú nejasné. Jediným známym pozemkovým vlastníkom, ktorý si odvodzoval svoj šľachtický predikát od Výčapov bol Benedikt zvaný *Litteratus* spomínaný na začiatku 16. stor. Z obdobia stredoveku nemáme údaje o počte obyvateľov oboch obcí. Prvé súpisy zdaňovaných usadlostí pochádzajú až zo 16. stor. V súpise z roku 1531 sa vo Výčapoch spomína 20 port vypálených Turkami a iba tri a pol porty neporušenej, v Opatovciach 16 vypálených usadlostí a 9 schopných platiť daň. Na základe týchto údajov sa predpokladá, že na konci stredoveku bol vo Výčapoch asi 25 usadlostí a v Opatovciach až 28, čím sa obe dediny zaradili v rámci Slovenska medzi sídla nadpriemernej veľkosti (*Lukačka 1999, 21–27*).

O vzniku kostola Všetkých svätých nemáme k dispozícii žiadne písomné pramene. J. Lukačka predpokladá, že ho okolo pol. 12. stor. nechali postaviť šľachtici zo Seku a stali sa jeho patrónmi (*Lukačka 1999, 19*). Prvá písomná správa o kostole je však až z rokov 1332–1337 v záznamoch vyberačov pápežských desiatkov (*Hudák 1984, 290; Lukačka 1999, 21*). Vo Výčapoch bol vtedy farárom Eliáš (*Helias sacerdos ecclesie Omnium sanctorum de Visaki*), ktorý priznal dôchodok vo výške troch štvrtín hrivny (*Lukačka 1999, 21*). Kostol Všetkých svätých sa však v staršej súpiseovej literatúre charakterizuje ako neskorogotická stavba zo 16. stor.: v Súpise pamiatok na Slovensku sa uvádza prvá zmienka o kostole rok 1555 (*Súpis pamiatok 1969, 429*), vo Vlastivednom slovníku obcí na Slovensku sa datuje do začiatku 16. stor. (*Vlastivedný slovník 1978, 292*). Iné pramene udávajú ako prvú zmienku letopočet vizitáciu z roku 1559 (*Némethy 1894, 314; Bucko 1939, 160*). V tom čase sa o chrám starali zemepáni z Výčap Juraj Babindolský a Dominik Baracskay, duchovnú správu mali na starosti hornolefantovskí paulíni. V ďalšom zázname z roku 1630 sa hovorí, že chrám mal tri „pusté“ oltáre (bez rozsiahlejšej výzdoby). O chrám sa starali miestni šľachtickí komposesori a paulíni z Horných Lefantoviec. Farárom bol Ondrej Jászay. Je pravdepodobné, že v priebehu 16. a 17. stor. (možno už v roku 1531 počas prvého plienenia dediny Turkami) bol farský Kostol Všetkých svätých zničený či poškodený.

Stredoveký pôvod kostola naznačuje aj jeho patrocínium. Zasvätenie kostola Všetkým svätým je na Slovensku pomerne časté, s počtom 125 výskytov (86 stojacich a 39 zaniknutých kostolov) sa radí na 13. miesto. Súčasne patrí medzi starobylé patrocíniá vyskytujúce sa už v románskom období (*Hudák 1984, 43, 49, 50, 56*).

Kostol Všetkých svätých vo Výčapoch-Opatovciach je jednoloďový objekt s rovným uzáverom presbytéria a vstavanou vežou na severnej strane (obr. 106: 2). Väčšia časť sakristie pri južnej strane kostola bola asanovaná na začiatku 60-tych rokov, a baroková (?) kaplnka pred výstavbou nového kostola v júli 2010 (obr. 107: 3). Kostol bol v 18. stor. barokovo prestavaný (Súpis pamiatok uvádza rok 1740, Némethy – rok 1789). Neorománskou prestavbou v roku 1890 získal objekt v podstate dnešný vzhľad. Na začiatku 60-tych rokov 20. stor. (informácia miestneho farára p. Brenkusa) bol rozšírený rozsiahlejšou južnou prístavbou (obr. 6). Klasicistický hlavný oltár z polovice 18. stor. je murovaná stĺpová architektúra so sochami sv. Jána Krstiteľa a evanjelistov, uprostred nadstavca je neskorší obraz Všetkých svätých z 19. stor. V bočnej kaplnke stál klasicistický oltár z konca 18. stor. so sochou Piety. V kostole sa donedávna nachádzala gotická kamenná krstiteľnica s polygonálnou kupou a oblou nohou, doplnená v 18. storočí. V súčasnosti sa kupa krstiteľnice nachádza na dvore fary v obci (obr. 108: 4). Os kostola nie je orientovaná presne v smere východ-západ, ale je odklonená od tohto smeru o 18° na východo-juhovýchod. Severná stena nemá priamy priebeh, ale jej východná časť (približne v dĺžke 770 cm) sa lomí v miernom uhle o niekoľko stupňov bližšie k východu, čo naznačuje prítomnosť staršieho stavebného jadra objektu. Na kostole zatiaľ nebol realizovaný architektonicko-historický výskum, ktorý by mohol doplniť poznatky o jeho stavebnom vývoji (Pozn.: výskum by sa mal vykonať v roku 2011).

Archeologický výskum mal charakter záchranného archeologického výskumu uskutočneného v súvislosti s prestavbou starého kostola Všetkých svätých a výstavbou nového kostola Božieho milosrdenstva.

Výstavba nového kostola si vyžiadala asanáciu kaplnky, zvyškov sakristie a prístavby zo začiatku 60-tych rokov 20. stor. Následne sa pristúpilo k hĺbeniu základových pásov obvodových stien nového kostola. Keďže podľa projektu statiku novostavby bude zabezpečovať systém pilót zapustených do

terénu do hĺbky 4–6 m základové pásy boli vykopávané len do hĺbok 40–60 cm. Ako sa ukázalo, základové pásy takmer na celej ploche ležia vo vrstvách novovekých až recentných navážok a stavebnej deštrukcie. Južnú časť plochy na ktorej bude novostavba kostola stáť, tvorí násyp ktorým bol pôvodný terén hlavne v 20. stor. navýšený miestami až o 2 m. Novostavba kostola má pôdorys vajcovitého tvaru s dĺžkami osí 23,12 x 18,16 m (obr. 106: 2).

Ako sondu 1 sme označili priestor medzi južnou stenou kostola a základovým pásom novostavby. Neskôr sme skúmanú plochu rozšírili smerom na juh a túto plochu sme označili ako sondu 2. Celkovo sme v sondách S1 a S2 preskúmali plochu s rozlohou približne 25 m². Z asanovanej kaplnky (vonkajšie rozmery: 5,54 x 5,30 m) sa zachovalo nadzemné murivo do výšky 20–40 cm (obr. 107: 5). Murivo široké cca 50 cm malo z vonkajšej strany cementovú omietku hrubú 2 cm, na vnútornej strane sa nachádzala cca 1 cm hrubá vápenná omietka sa zvyškami niekoľkých výmalieb. Niveleta pôvodnej podlahy kaplnky ležala približne 30 cm pod niveletou dnešnej podlahy kostola. Nadzákladové murivo bola tehlové, na jednom mieste sa zachoval otláčok značky tehly s písmenami „EL“ (obr. 108: 5). Tehly mali rozmery 29 x 15 x 5,5 cm. Vrchnú časť základového muriva tvorilo 4–5 riadkov tehál, spodnú časť liate kamenné murivo s úlomkami tehál. Liate murivo pozostávalo z rôzne veľkých ostrohranných kameňov spájaných menším množstvom hnedej piesčitej malty s hručkami vápna. Základová škára muriva kaplnky sa nachádzala v hĺbke 140 cm. V interiéri asanovanej kaplnky sa bezprostredne po odstránení podlahy z keramických dlaždíc a betónovej dosky (10 cm) prístavby z druhej polovice 20. stor. odkryli kamennú náhrobnú platňu s rozmermi 101 x 149 cm (obr. 108: 2). Platňa vyhotovená z pieskovca hrubá 15 cm, mala v štyroch rohoch okrúhle otvory, v ktorých sa nachádzali skorodované železné manipulačné úchyty. Na vrchnej časti platne sa nenachádzal žiadny nápis, spodná časť platne mala pravouhlý ústupok hlboký 5 cm. Platňa ležala na poškodenej korune tehlového muriva krypty širokého 28–30 cm pozostávajúceho z na ležato ukladaných tehál (obr. 108: 3). Väčšina tehál s rozmermi 28 x 13,5 x 6 cm, mala značky s vystupujúcim reliéfom postávajúcim z asymetricky umiestnených písmen NV (obr. 108: 6). Malta muriva krypty bola svetlo sivá, strednozrná s nízkym obsahom vápna. Podobná (identická?) malta sa použila pri výstavbe kaplnky (objekt 3). Podlaha kaplnky sa nezachovala, jej niveletu naznačujú len zvyšky omietok a výmalieb na stenách kaplnky. Na základe vzájomných vzťahov odkrytých kontextov nie je možné určiť, či krypta vznikla už počas výstavby kaplnky alebo až neskôr. Tesne pod niveletou podlahy kaplnky sa nachádzala koruna kamenného muriva. Murivo široké približne 75 cm siahalo do vzdialenosti 110 cm od líca južnej steny kostola. Liate základové murivo pozostávalo z väčších ostrohranných kameňov (kremencov) spájaných značným množstvom svetlej hrubozrnnej vápnitej malty. Koruna tohto muriva bola v mieste styku so stenou kostola prekrytá základmi kaplnky, takže nebolo možné zistiť či je murivo previazané so základmi kostola alebo bolo k nemu pristavané. Nie je vylúčené, že odkryté murivo reprezentuje zvyšok oporného piliera. Základová škára ležala v hĺbke cca 185 cm od úrovne podlahy v dnešnom kostole. Spod základovej škáry vyčnievalo niekoľko ľudských kostí zrejme z hrobu porušeného výstavbou piliera. Táto situácia naznačuje, že v čase jeho výstavby sa už okolo kostola Všetkých svätých už pochovávalo. Na južné líce opisovaného muriva sa napájalo ďalšie kamenné základové murivo (obr. 107: 4, 6). Murivo vytváralo dva úseky: úsek v smere S-J dlhý 320 cm (šírka muriva 60 cm) a úsek v smere východ-západ z ktorého sme odkryli 113 cm (šírka muriva 78 cm). Liate základové murivo pozostávalo podobne ako murivo piliera z väčších ostrohranných kameňov (kremencov) spájaných značným množstvom svetlej hrubozrnnej vápnitej malty. Funkcia muriva nie je jasná, možno sa jedná o základy zaniknutej južnej lode kostola. Priestor medzi exteriérovým lícom murív objektov 5 a 6 vyplňala (v sonde 1 od hĺbky 80–100 cm od podlahy kostola, v sonde 2 od hĺbky 50–60 cm) čierna humusovitá hlina. Vrstva obsahovala zlomky ľudských kostí a ojedinele aj črepy stredovekej keramiky (obr. 106: 3–6). Najstarší získaný keramický materiál možno rámcovo datovať do 15. stor., resp. začiatku 16. stor. Liate základové murivo južnej steny kostola Všetkých svätých tvorili ostrohranné rôzne veľké kamene (kremence) spájané značným množstvom svetlej vápennej malty. Základová škára muriva ležala v hĺbke 175–185 cm od podlahy „starého“ kostola. V týchto hĺbkach čierna humusová hlina prechádzala smerom k intaktnému podložíu do pevnej svetlohnej ílovitej hlíny na ktorej boli založené základy kostola Všetkých svätých.

Prieskumom základových rýh novostavby kostola Božieho milosrdenstva sa zistilo že do hĺbky 40–80 cm sa nachádza v priestoroch pri starom kostole hlavne stavebná suť a v južnej časti plochy hlinená navážka z 20. stor. Jediným zachyteným objektom bol krátky úsek tehlového muriva, ktorý zrejme predstavuje zvyšok steny asanovanej sakristie kostola Všetkých svätých. Podľa informácie miestnych občanov, počas výstavby južnej prístavby na začiatku 60-tych rokov 20. stor. bol terén pri stene kostola zničený pôvodná archeologická situácia až do hĺbky 200 cm.

Krátkym záchranným archeologickým výskumom pri Kostole Všetkých svätých vo Výčapoch-Opatovciach sa získali nové poznatky o stavebnom vývoji objektu a archeologickej situácii v jeho okolí. Pod podlahou kaplnky z 18. stor. sa odkryli zvyšky tehlovej krypty s pôdorysom v tvare písmena „L“, prekrytej pieskocovou náhrobnou platňou. Pri stene kostola sa odkrylo kamenné základové murivo (stredovek?), možno zvyšok oporného piliera. Na murivo oporného piliera sa v mieste jeho južného líca napájalo ďalšie kamenné stredoveké (?) murivo s pôdorysom v tvare písmena „L“. Nie je vylúčené, že ide o časť zaniknutej južnej lode kostola s obdĺžnikovým pôdorysom. Obe kamenné murivá vznikli až v období, keď sa na cintoríne pochovávalo.

Literatúra

- Bátora* 1983 – J. Bátora: Terénny prieskum zameraný na zistenie sídlisk nitrianskej skupiny. AVANS 1982, 1983, 38–40.
- Bialeková* 1984 – D. Bialeková: Zisťovací výskum a povrchový prieskum vo Výčapoch-Opatovciach. AVANS 1983, 1984, 41–45.
- Bucko* 1939 – V. Bucko: Reformné hnutie v arcibiskupstve ostrihomskom do roku 1564 (pramený príspevok k slovenským cirkevným dejinám). Bratislava, 1939.
- Budinský-Krička* 1947 – V. Budinský-Krička: Slovanské popolnicové pole z doby predhradištnej vo Výčapoch-Opatovciach, okr. Nitra. In: Hist. Slov. 5, Bratislava 1947, 135–144.
- Györfy* 1998 – G. Györfy: Az Arpád-kori magyarország Történeti földrajza IV. Budapest, 1998.
- Hanuliak* 1989 – M. Hanuliak: Výčapy-Opatovce. In: D. Bialeková (Zost.): Pramene k dejinám Slovenska z konca 5. až z 13. stor. 1. zväzok, 1. časť Bratislava, hlavné mesto SSR a Západoslovenský kraj, Nitra, 1989, 233–234.
- Hudák* 1984 – J. Hudák: Patrociniá na Slovensku (súpis a ich historický vývoj), Bratislava, 1984.
- Hunka* 1999 – J. Hunka: História výčapskej rímskokatolíckej farnosti a iných náboženských združení. Výčapy-Opatovce. Komárno, 1999, 37–39.
- Lichardus/Vladár* 1964 – J. Lichardus/J. Vladár: Zur Problemen der Ludanice-Gruppe in der Slowakei. Slov. Arch. 12, 1964, 69–162.
- Lukačka* 1999 – J. Lukačka: Výčapy-Opatovce v stredoveku. In: Výčapy-Opatovce. Komárno, 1999, 19–27.
- Marsina* 1987 – R. Marsina: Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae II. Bratislava.
- Nevizánsky* 1985 – G. Nevizánsky: Grabfunde der äneolithischen Gruppen der Lengyel-Kultur als Quelle zum Studium von Überbauerscheinungen. Arch. Rozhlady 37, 1985, 52–82.
- Némethy* 1894 – L. Némethy: Series parochiarum et parochorum Archi-Diocesis Strigoniensis ab antiquissimi temporibus usque Annum 1894. Strigonii.
- Ožďáni* 1999 – O. Ožďáni: Dejiny obce Výčapy-Opatovce vo svetle archeologického bádania. Výčapy-Opatovce. Komárno, 1999, 5–18.
- Pavúk/Bátora* 1995 – J. Pavúk/J. Bátora: Siedlung und Gräber der Ludanice-Gruppe in Jelšovce. Nitra, 1995.
- Porubský* 1955 – J. Porubský: Hroby z mladšej doby kamennej vo Výčapoch-Opatovciach, okres Nitra. Arch. Rozhlady 7, 1955, 437–443.
- Slivka* 1968 – M. Slivka: Výčapy-Opatovce. Výskumná dokumentácia č. 4287/68. Archív AÚ SAV v Nitre.
- Súpis pamiatok* 1969 – Súpis pamiatok na Slovensku III, Bratislava, 1969, 429.
- Točík* 1963 – A. Točík: Die Nitra-Gruppe. Arch. Rozhlady 15, 1963, 716–774.
- Točík/Lichardus* 1964 – A. Točík/J. Lichardus: Neolitická jama vo Výčapoch Opatovciach. Pam. Arch. 55, 1964, 246–278.
- Točík* 1979 – A. Točík: Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom slovensku. Nitra, 1979.
- Točík* 1962 – A. Točík: Nové nálezy z doby sťahovania národov na juhozápadnom Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, Nitra, 1962, 187–218.
- Vlastivedný slovník* 1978 – Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III, Bratislava, 1978, 292.

RETTUNGSAusGRABUNG BEI KIRCHE ALLERHEILIGEN IN VÝČAPY-OPATOVCE. Výčapy-Opatovce (Bez. Nitra), Kostol Všetkých svätých (Kirche Allerheiligen), Sakralbau, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Durch die archäologische Rettungsausgrabung bei Kostol Všetkých svätých (Kirche Allerheiligen) (Abb. 106: 1, 2; 107: 1) und auf der Fläche des Neubaus von Kostol Božieho milosrdenstva (Kirche des barmherzigen Gottes) in Výčapy-Opatovce wurden einige neue Informationen festgestellt, die die bisherigen Kenntnisse über die Bauentwicklung der mittelalterlichen (die erste Erwähnung aus dem Drittel des 14. Jahrhunderts) Kirche Allerheiligen und der archäologischen Situation in ihrer Umgebung präzisieren. Unter dem Fußboden der barocken (?) Kapelle wurde ein Teil einer Ziegelkrypta in Form des Buchstaben „L“ (Abb. 106: 7; 108: 3) freigelegt. Die Krypta wurde bei der Wand der Kirche mit einer Steinplatte aus

Sandstein (Abb. 107: 4; 108: 2) überdeckt. Anhand der Analyse der Ziegel (Abb. 108: 6), die auf ihre Erbauung verwendet wurden, können wir konstatieren, dass sie irgendwann im Laufe des 18. Jahrhunderts entstanden ist. Die Krypta unterging wahrscheinlich erst während des Baues des südlichen Zubaus der Kirche am Anfang der 60er Jahre des 20. Jahrhunderts (Abb. 107: 2). Im Interieur der Kapelle wurde bei der Wand der Kirche Allerheiligen ein steinernes wahrscheinlich mittelalterliches Mauerwerk freigelegt, das vielleicht den Rest des untergangenen Stutzpfeilers (Abb. 107: 4, 6) darstellt. Auf das Mauerwerk des Stutzpfeilers knüpfte an der Stelle seiner südlichen Vorderseite ein weiteres mittelalterliches (?) Steinmauerwerk mit einem Grundriss in Form des Buchstaben „L“ (Abb. 107: 4–6; 108: 1), an. Es ist nicht ausgeschlossen, dass es sich um einen Teil des untergangenen südlichen Schiffs der Kirche mit rechteckigem Grundriss handelt. Beide steinerne Mauerwerke entstanden erst in der Zeit, wenn auf dem Friedhof schon bestattet wurde. Aus der Friedhofsicht stammen Funde mittelalterlicher (15.–16. Jahrhundert) und neuzeitlicher Keramik (Abb. 106: 3–6). Bei der südlichen Wand der Kirche wurde ein markanter Teil der ursprünglichen archäologischen Situation während des Aufbaus des südlichen Zubaus der Kirche am Anfang der 60er Jahre des 20. Jahrhunderts zerstört. Ein Großteil der Fläche um die Kirche (vor allem der südliche Teil) ist durch künstliche Erhöhung des Terrains vor allem in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts entstanden.

JASKYNNÉ NÁLEZY ZO ŠPANIEHO POĽA A ŠVOŠOVA⁵⁴

Marián S o j á k

Jaskyne poskytujú neraz pozoruhodné svedectvá o živote v dávnej či menej vzdialenej minulosti. Vzhľadom k tejto skutočnosti sa im na Slovensku, hoci nedostatočne, venuje pozornosť. Obidve nižšie opísané jaskyne s doloženými osídleniami sú príkladom potreby systematického výskumu speleoarcheologických nálezísk.

1. Š p a n i e P o l e (okr. Rimavská Sobota), poloha Š p a ň o p o l s k á j a s k y ň a, obhliadka a záchranná exploatacia, prechodné osídlenie, peňazokazecká dielňa, pravek (mladý až neskorý paleolit?), stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita je situovaná vyše 1 km SZ od obce, v SV časti Drienčanského krasu, asi 450 m od odbočky štátnej cesty Teplý vrch – Ratková na Španie Pole. Vchod je položený cca 40 m JZ od vyvieračky Pod skalou, na ľavom svahu údolia v smere S-J, ktoré umožňuje najľahší prístup k jaskyni z cesty do obce Španie Pole. Nadmorská výška je 298, resp. 301 m. Objavili ju L. Gaál a V. Žipčák v r. 1978 (*Gaál 2000*, 86–88). V roku 1979 ju zmapovali L. a J. Gaál s J. Ďurčíkom (*Ženiš/Gaál 1984*). Jaskyňa je evidovaná v zozname jaskýň SR aj ako archeologická lokalita s pamiatkami z doby bronzovej (*Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007*, 104 – č. 2084). Archeologické nálezy sa v nej zistili v roku 1988 pri zasypaní líščích nôr na dne veľkej sály. Išlo o črepy kyjatickej kultúry. Neskôr sa tu našli dva zlomky hrncovitej nádoby a zlomok ucha z džbánu, ktoré podľa vyjadrenia O. Ožďániho boli vyrobené z bielej poltárskej keramiky v 14.–15. stor. (*Gaál 2000*, 88). Miesto deponovania nálezov mi nie je známe.

Archeologickú obhliadku v roku 2010 vyvolala úprava vchodu Špaňopoľskej jaskyne členmi Oblastnej skupiny SSS Rimavská Sobota (pod vedením I. Balciara), pri ktorej speleológovia našli archeologické nálezy. Pracovníci Archeologického ústavu SAV realizovali najskôr obhliadku miesta nálezov, spolu s členmi uvedenej oblastnej jaskyniarskej skupiny. Po písomnom oznámení nálezov KPÚ Banská Bystrica a následnej obhliadke náleziska zástupcom KPÚ Banská Bystrica (G. Brežňanová) vydal príslušný KPÚ rozhodnutie o vypracovaní výskumnej dokumentácie z obhliadky pod č. konania BB-10/1308-3/4797/BRE zo dňa 19. 07. 2010.

Obhliadka sa uskutočnila na ploche pred jaskyňou. Zároveň sa vykonal prieskum jej vnútorných priestorov, ako aj susednej Pukliny a blízkej Michovej chyže, odkiaľ tiež pochádzajú ojedinelé nálezy z novovekého obdobia.

Špaňopoľská jaskyňa je fluviokrasovorútivá jaskyňa, so zameranou dĺžkou 49 m (obr. 109: 1, 2). Vytvorená je v lagunárnych wettersteinských vápencoch, pričom dno je vyplnené hlinou s vápencovými úlomkami. Pri rozširovaní jej vchodu jaskyniarmi došlo k prehľbovaniu sedimentov v okolí vchodu a k ich vysypávaniu pred jaskyňu na prudko sa zvažujúci a k severu orientovaný svah. Z transferu zeminy pochádza pomerne bohatý nálezový materiál. Získané črepy sú datované do mladšej až neskoršej doby bronzovej – kyjatickej kultúry (6 ks), 13. stor. (4 ks), 15. stor. (46 ks) a tri kusy so zvyškom glazúry z jednej nádoby sú novoveké. Zo sedimentov sa vyzdvihli tiež zvieracie kosti (10 ks) a najmä drobné

⁵⁴ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0147/13.

predmety, patriace k doloženej peňazokazeckej dielni. Charakterizujú ju polotovary mincí – kotúčky (časť z nich je postriebrená; spolu 54 ks), medené cizélie – odstrižky rozmanitých foriem (5 ks), mince a ich fragmenty (10 ks) – zväčša medené, na niektorých s viditeľným postriebreným povrchom. Inventár dopĺňajú železný nôž, kovania z ráfu kolies (2 ks), listovitá strelka šípu, nity (2 ks), klnce (13 ks), zliatky a zlomky (23 ks) a napokon kónický valcovitý predmet s jedným roztlčeným koncom, ktorý je nepochybne razidlom (obr. 109: 3). Pred jeho šetrnou rekonštrukciou a konzerváciou sa zatiaľ nemožno vyjadriť, k produkcii akých mincí razidlo slúžilo, nakoľko raziaca plocha je výrazne skorodovaná bez viditeľného negatívu imitovaného mincového námetu. Pred odbornou numizmatickou analýzou mincí a konzerváciou niektorých výraznejšie skorodovaných exemplárov možno zatiaľ spoľahlivo identifikovať dva postriebrené parvy a jeden quating Žigmunda Luxemburského (1387–1437), medený denár (*denarii triales*) Albrechta (1437–1439) a dva postriebrené denáre Mateja Korvína (1458–1490). Do novoveku patria okrem črepov aj dve nábojnice z 2. svetovej vojny.

Počas dodatočného osadenia kovového uzáveru vchodu (pod vedením I. Balciara) sa v pleistocénnych (?) sedimentoch našiel patinovaný silicitový artefakt (limnosilicit?), typologicky predstavujúci retušovaný úštep (hrubý vrták?) z bližšie nedatovaného obdobia praveku (mladý až neskorý paleolit?). Popritom sa získali ďalšie kovové nálezy, z ktorých väčšina súvisí s činnosťou falšovateľov. Okrem fragmentu neznámeho železného predmetu objavili klnec, 16 ks medených kotúčikov (niektoré sú postriebrené) a štvorcový medený pliešok. Význam pertraktovanej jaskynnej lokality tkvie predovšetkým v objavení ďalšej peňazokazeckej dielne s prvým železným razidlom na Slovensku, pochádzajúcim z konkrétneho archeologického náleziska (dva razidlá deponované na hrade Krásna Hôrka sú bez nálezových okolností). Pred jeho konzerváciou je zrejme, že bolo dlhodobo používané, čo vidno na výrazne rozklepanej úderovej ploche a na zreteľnom skrátení kónicky sa zužujúceho valcovitého razidla (dĺ. 57–64 cm, \varnothing raziacej plochy 19–20 cm). Možno predpokladať, že dlhodobým používaním sa peňazokazcom už neoplatilo opravovať poškodený negatívny obraz budúcej mince zobrazený na raziacej ploche, a preto ho falšovatelia jednoducho odhodili ako nepotrebný predmet bez možnosti ďalšieho použitia na razbu. Do úvahy však pripadá aj zámerné ukrytie na dobre utajenom mieste v jaskyni. Pred systematickým výskumom interiérovej časti Špaňopolskej jaskyne sa zatiaľ nemožno vyjadriť, či tu pracovali rozličné skupiny falšovateľov v priebehu viacerých časových období (poukázalo by nato širšie časové rozpätie zastúpených falošných razieb), alebo sa na túto činnosť využívali počas panovania Mateja Korvína (najmladšie doložené exempláre) staršie a z obehu dávnejšie stiahnuté exempláre, z ktorých časť je tiež falošná.

Špaňopolská jaskyňa leží v nevelkej vzdialenosti od významnej speleoarcheologickej lokality ležiacej v chotári obce Chvalová – Chvalovskej jaskyni, v ktorej sa okrem iného získali jedny z prvých dokladov peňazokazeckej činnosti na území Slovenska (Bárta 1956).

2. Š v o š o v (okr. Ružomberok), poloha Z b o j n í c k a d i e r a a N a d Z b o j n í c k o u d i e r o u, záchranný výskum, prechodné sídlisko a zahľbený objekt, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Zbojnická diera (tiež Zbojnická jaskyňa) leží v geomorfologickom celku Veľká Fatra, podcelku Šípiska Fatra, v nadmorskej výške okolo 500 m. Nachádza sa na pravobrežnej štrkovej terase Váhu, SSZ od železničnej stanice Švošov, na pravej strane výraznej svahovej dolinky, ktorou preteká nevýdatný potôčik, približne 20 m nad železničnou traťou. V minulosti mala jaskyňa údajne slúžiť ako úkryt zbojníkom; odtiaľ dostala svoje pomenovanie. Z geomorfologického hľadiska ide o pozoruhodnú koróznokryogénnu jaskyňu, vytvorenú v nekrasových horninách. Vznikla mrazovým zvetrávaním zlepenca na vrstvovej ploche. Jaskynné dno je okrem odpadkov pokryté zvetranou materskou horninou a pri vchode aj hlinou z povrchu. Jej celková dĺžka je 9 m. Hoci je známa oddávna, až na speleologický prieskum v r. 1990 nebola dosiaľ archeologicky skúmaná (Holúbek 1994). Je síce evidovaná v zozname jaskýň SR, nie však ako speleoarcheologické nálezisko (Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007, 235, č. 5207).

Predstihový záchranný archeologický výskum v jaskyni, na jej predjaskynnom kuželi (obr. 110: 1) a na plošine nad jaskyňou sa realizoval kvôli plánovanému úplnému zničeniu jaskyne so širším okolím výstavbou diaľnice D1 v úseku Turany – Hubová (stavebník – DOPRASTAV, a. s.; výstavba v rámci PPP projektov). Výskum sa realizoval po dohovore s P. Bednárom a v zmysle vydaného rozhodnutia KPÚ Žilina, č. spisu ZA-10/0629-03/Fur. zo dňa 02. 06. 2010. Prebehol v spolupráci so Štátnou ochranou prírody SR – Správou slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši (P. Staník).

Skúmaná lokalita je často navštevovaná mládežou z okolitých obcí, a preto aj sústavne poškodzovaná výkopmi, zakladaním ohňov a zanášanim odpadkami. Pred realizáciou výskumu sa povrch jaskynného

dna vyčistil od odpadkov a nanoseného dreva. Hlavným cieľom bolo zistiť charakter jaskynných sedimentov a posúdiť možnosť prítomnosti predpokladaného osídlenia, na ktoré upozorňuje samotné označenie jaskyne a ústne tradované povesti. Výskum mal zároveň posúdiť eventualitu realizácie prípadných ďalších – systematickejších výskumov (Soják 2010).

Pred vchodovým portálom sa začistili dva profily 1 a 2, v ktorých sa pod humusom (vrstva I) spozorovali dve prepálené vrstvičky (I, II), oddelené sterilnou medzivrstvičkou. Vzhľadom k doloženému osídleniu sa pristúpilo k sondážnemu výskumu, ktorým sa profil predĺžil do vnútra jaskyne o 4 metre, čím sonda nadobudla rozmery 1 x 4 m. V celom úseku sondy sa doložilo rovnaké stratigrafické rozčlenenie vrstiev, len na jej konci (smerom dovnútra jaskyne) bola zreteľná už len jedna vrstva. Vrstva I hnedej farby obsahovala humus s odpadkami, recentnými fragmentmi zvieracích kostí a s nálezmi z obdobia 2. sv. vojny. Vo vrstve II sivočiernej farby spočívali novoveké črepy (6 ks). Vrstva III sivočierneho sfarbenia, oddelená od predchádzajúcej sterilnou medzivrstvou, má stredoveký pôvod, čo dokladajú nálezy črepov zo 14.–15. stor. (5 ks). Sonda sa prehĺbila do hĺbky 50–60 cm, len blízko od vchodu sa vykopal zisťovací rez do hĺbky 1 m (obr. 110: 3). Sedimenty obsahovali značnú prímes granitových okruhliakov rozličnej veľkosti, od 1 do 40/50 cm. V oboch tenkých popolových vrstvičkách sa našli drobné uhlíky. Získaný nálezový inventár je nepočítaný. Obmedzuje sa na nevýraznú keramiku (spolu 11 ks), zvieracie kosti a drobné predmety (5 ks) – dve nábojnice z pištolí rozličných kalibrov, železný kliniec a nit, ojedinelá minca – medený 20-halier z roku 1940. Z nezdobených črepov sa v stredovekej vrstve III objavili tri zlomky z tela nádob (dva z nich azda z jednej nádoby), jeden z rozhrania hrdla a pleca a ďalší z rozhrania tela a dna nádoby. Z tejto vrstvy pochádza aj jedna malá zvieracia kosť z drobného neidentifikovateľného zvieratá. Z novovekej keramiky z vrstvy II možno rozlíšiť štyri fragmenty z tiel, jeden z rozhrania hrdla a pleca a posledný fragment z ucha. Väčšina črepov z tejto vrstvy je glazúrovaná aspoň z jednej strany a patrí do 16.–17. (možno až 18.?) stor. Z humusovitej vrstvy I pochádza okrem vyššie spomínaných artefaktov z 2. sv. vojny tiež početný odpad (sklo, hliník, železné zlomky) a nálezy recentných zvieracích kostí, dovlečených zverou.

Výskum sondy ukázal, že v nej došlo k viacerým výkopom sezónnymi turistami (pomiešané sedimenty/vrstvy a nálezy), pričom artefaktov smerom k zadnej časti jaskyne výrazne ubúdalo. Krátkodobé osídlenie (doložené tenké prepálené vrstvičky) na konci stredoveku a v novoveku sa koncentrovalo v bezprostrednej blízkosti vchodu, nielen kvôli dobrému ľahu dymu z prítomných ohnísk, ale aj kvôli lepšej viditeľnosti.

Nad jaskyňou je vrcholová plošina vhodná aj na trvalejšie osídlenie. Obhliadkou ryhy pre odvod vody z miestneho potôčika sa zistilo prerezanie objektu v dĺžke vyše 3 m (obr. 110: 2). Vo výplni sa zistilo intenzívne prepálenie s početnými uhlíkmi, z ktorých sa odobrala vzorka na paleobotanický rozbor. Na severnom okraji nepravidelne zahĺbeného objektu sa našla novoveká mosadzná pracka. Neďaleko (3–4 m) sa na halde hliny našli dva malé novoveké črepy, ktorých súvislosť s objektom je otázná.

V samotnej Šípskej Fatre leží niekoľko z archeologického hľadiska nádejných jaskýň, ktoré čakajú na systematický výskum. Spomedzi nich možno spomenúť najmä žaškovskú Jaskyňu v Hrdošnej skale (tiež Žaškovská jaskyňa), známu paleontologickú a historickú lokalitu (*Bella/Hlaváčová/Holíubek 2007*, 233, č. 5158). Perspektívnu sa spomenutá jaskyňa javí už len z toho hľadiska, že na vrcholovej plošine Hrdoša (medzi Švošovom a Komjatnou) sa predpokladá jestvovanie menšieho hradiska púchovskej kultúry (*Struhár 2009*, 80). V širšom zázemí študovanej jaskyne, ako aj mnohých ďalších jaskýň v okolí, sa eviduje rad archeologických lokalít i polôh s ojedinelými nálezmi, ktoré sú indíciou pre potencionálne úspešný výskum vo viacerých tunajších jaskyniach (*Struhár 2007*, 32; *2009*, 66 nn.). Zbojnická diera leží západne od „starého“ Švošova, z ktorého dnes zostalo už len pár usadlostí a mlyn. Súčasná obec, ležiaca západne od jaskyne, vznikla neskôr, azda v 70-tych rokoch 15. stor. osídlením valašským obyvateľstvom. Podľa inej literatúry sa obec vyvinula začiatkom 15. stor. v rámci osídľovacích akcií panstva Likava, pričom prvá písomná správa pochádza z roku 1572 (*Vlastivedný slovník obcí 1978* 149). Nemožno vylúčiť, že nálezy zo Zbojníckej diery súvisia s dočasným úkrytom obyvateľov, pochádzajúcich z vyššie spomenutého „starého“ Švošova. Nepočítaný výskyt nálezov z konca stredoveku a z novoveku spolu s ohniskovými vrstvičkami dokladajú viacnásobné využívanie jaskynných priestorov na prechodný pobyt (počas nepriazne počasia, obchodných ciest, exploatacie surovín – dreva a pod.). Spojitosť aspoň časti objavených (novovekých) pamiatok s tradovanou prítomnosťou zbojníckej skupiny obyvateľov je hypotetická, aj keď ju nemožno celkom vylúčiť. Skúmaná jaskyňa a celá obec ležala prevažne od včasného stredoveku na dôležitej obchodnej ceste smerujúcej cez Komjatnú na územie dnešného Poľska.

Literatúra

- Bárta 1956 – J. Bárta: Praveké pohrebište a stredoveká peňazokazecká dielňa vo Chvalovskej jaskyni. Arch. Rozhledy 8, 1956, 351, 352, 361–365.
- Bella/Hlaváčková/Holúbek 2007 – P. Bella/I. Hlaváčková/P. Holúbek (Eds.): Zoznam jaskýň Slovenskej republiky (stav k 30. 6. 2007). Liptovský Mikuláš 2007.
- Gaál 2000 – L. Gaál: Kras a jaskyne Drienčanského krasu. In: J. Kliment (Ed.): Príroda Drienčanského krasu. Banská Bystrica 2000, 29–96.
- Holúbek 1994 – P. Holúbek: Nové jaskyne v Šípskej Fatre. Spravodaj SSS, 25, 1, 28–30.
- Soják 2010 – M. Soják: Zbojnická diera pri Švošove – nová archeologická lokalita pred zánikom. Aragonit 15/1. Liptovský Mikuláš 2010, 34–36.
- Struhár 2007 – V. Struhár: Dávnoveké obyvatelia liptovských hôr a dolín. In: P. Víték/S. Churý a kol.: V stopách dávno odviateho času. Monografia obcí Komjatná, Stankovany, Hubová, Švošov a Lubochňa. Banská Bystrica 2007, 19–35.
- Struhár 2009 – V. Struhár: Ružomberok a okolie v praveku a v dobe prvých historických etníc. In: Ružomberský historický zborník III. Ružomberok 2009, 43–102.
- Vlastivedný slovník obcí 1978 – Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III. Bratislava 1978, 149.
- Ženiš/Gaál 1984 – P. Ženiš/L. Gaál: Dve geologicky významné jaskyne v Drienčanskom krase. Čsl. Kras 35. Praha 1984, 55–64.

HÖHLENFUNDE AUS ŠPANIE POLE UND ŠVOŠOV. Das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Arbeitsstelle Spišská Nová Ves realisierte im Jahr 2010 auch eine archäologische Besichtigung in Špaňopolská jaskyňa (Katastralgebiet Španie Pole) und in Zbojnická diera (Räuberloch) (Katastralgebiet Švošov).

1. Španie Pole (Bez. Rimavská Sobota), Flur Špaňopolská jaskyňa, Besichtigung und Rettungsausgrabung, vorübergehende Besiedlung, Falschmünzer-Werkstatt, Urzeit (junges bis spätes Paläolithikum?), Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Aus der Höhle wurden Einzelfunde aus der Urzeit – des jungen bis späten Paläolithikum? (Silizid-Artefakt), aus der jüngeren bis späten Bronzezeit (Kyjatice-Kultur), aus dem Mittelalter und der Neuzeit gewonnen. Die bedeutendsten Funde hängen mit der Falschmünzer-Werkstatt zusammen. Sie wird durch Münzenhalbfabrikate – Scheibchen (Teil von ihnen ist versilbert), kupferne Ziselien – Abschnitte unterschiedlicher Formen, Münzen und ihre Fragmente – meistens kupferne, auf einigen mit sichtbarer versilberter Oberfläche, charakterisiert. Das Inventar ergänzen eisernes Messer, Beschläge aus Radfelgen, blattförmige Pfeilspitze, Niete, Nägel, Schlacke, Bruchstücke und ein konischer zylindrischer Gegenstand mit einem zerschlagenen Ende, das ohne Zweifel ein Prägestock ist (Abb. 109: 3). Vor seiner rücksichtsvollen Rekonstruktion und Konservierung kann nicht gesagt werden, zu was für einer Prägung von Münzen er diente, weil die Prägefläche markant verrostet ist, ohne sichtbares Negativ des imitierten Münzstoffes. Vor einer fachlichen numismatischen Analyse der Münzen und Konservierung einiger markanter verrosteten Exemplaren können bisher zwei versilberte Parven und ein Quarting von Žigmund Luxemburský (1387–1437; Abb. 109: 5), ein kupferner Denar (*denarii triales*) von Albrecht (1437–1439; Abb. 109: 4) und zwei versilberte Denare von Mathias Corvinus (1458–1490) identifiziert werden.

2. Švošov (Bez. Ružomberok), Flur Zbojnická diera und Nad Zbojnickou dierou (Über dem Räuberloch), Rettungsausgrabung, vorübergehende Siedlung und vertieftes Objekt, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Ausgrabung in Zbojnická diera (Räuberloch) wurde durch den Bau der geplanten Autobahn (Abb. 110: 1, 3) hervorgerufen. In der Höhle belegte man sporadische Spuren einer Besiedlung gegen Ende des Mittelalters und in der Neuzeit. Durch die Besichtigung der Rille für die Ableitung des Wassers aus dem lokalen Bächlein im Raum über der Höhle wurde ein Durchschneiden eines Objektes in Länge über 3 m (Abb. 110: 2) festgestellt. In der Ausfüllung stellte man eine intensive Verbrennung mit zahlreichen Kohlenstücken, von denen Muster für paläobotanische Analyse entnommen wurde, fest. Auf dem nördlichen Rand eines unregelmäßig vertieften Objektes hat man eine neuzeitliche Messingschnalle gefunden. Unweit des Objektes (3–4 m) fand man auf einer Erdhalde zwei kleine neuzeitliche Scherben, deren Zusammenhang mit dem Objekt fraglich ist.

RENEŠANČNÁ VIDLIČKA ZO SPIŠSKEJ TEPLICE⁵⁵

Marián S o j á k

Počas turistického výletu v geomorfologickom celku Kozie chrbty našli spolupracovníci AÚ SAV Nitra – pracoviska Spišská Nová Ves p. Š. Ferenc a P. Kuruc v októbri 2008 v nižšie uvedenej polohe v chotári obce Spišská Teplica kovový predmet, ktorý v roku 2010 poskytli na zdokumentovanie.

S p i š s k á T e p l i c a (okr. Poprad), poloha M e d z i h o r a m i, náhodný nález, novovek, predbežné uloženie nálezu: u nálezcu Š. Ferenca. Uloženie nálezov: perspektívne Archeologický ústav SAV, Nitra.

Predmetný artefakt dotýční náhodne objavili na východnej strane strmo stúpajúcej lesnej cesty vedúcej z doliny Medzi horami južným smerom do malého sedielka bočného hrebeňa masívu Paliesok (hrebeň V-Z smeru). Nachádzal sa v spodnej časti cesty, výškovo asi 4–5 m od dna doliny, na „zárezovej“ strane cesty, ktorá bola sčasti rozrušená eróziou. Možno predpokladať, že pôvodne sa predmet nachádzal vyššie vo svahu nad cestou (teda východne od cesty) a na úroveň cesty mohol byť transportovaný. Súradnice (podľa nálezcov): X: -337 175,6574, Y: -1 199 670,921, nadmorská výška 750 m.

Opis nálezov:

Vidlička – dvojzubá, železná. Rukoväť členená pôvodne siedmymi zeleno patinovanými guľovitými sploštenými korálikmi (z kostí?) so stopami brúsenia (zachované 4 celé a 2 fragmenty), oddelenými medenými medzičlánkami (obr. 111). Rukoväť je ukončená pologuľovitým medeným gombíkom, telo medzi zubmi a prvým korálikom je husto ryhované. Celková dl. 12,4 cm, dl. rukoväte 7,5 cm, dl. zubov 4,9 cm, max. ø korálik 0,95 cm, max. ø ryhovanej rukoväte 0,5 cm a max. ø zuba 0,35 cm.

Vidlička patrí medzi najmladšie z trojice základných druhov príborov (po noži a lyžici). Vzácny nálezom je dvojzubá železná vidlička z moravskej veľkomoravskej lokality Staré Město. Predpokladá sa, že slúžila ako kuchynský nástroj, napr. na vyberanie mäsa z vriaceho kotla, resp. sa využívala pri chytaní rýb alebo rakov. Prvé skutočné dvojzubé vidličky s prepychovo ozdobenými rukoväťami sa objavili v priebehu 16. stor. na území Talianska. Tento vynález sa čoskoro rozšíril, najprv ako módný výstrelok renesančnej humanistickej spoločnosti. Počas 17. stor. sa používanie vidličky rozšírilo a v 18. stor. bol tento príbor udomácnený skoro v každej rodine (*Holčík 1982*, 36–39).

Najstaršia vidlička bola dvojzubá s rovnými zubmi, čo je aj prípad exemplára zo Spišskej Teplice. Neskôr sa zuby začali mierne ohýbať, pričom ich počet sa časom zvýšil na tri, neskôr na štyri. Z archeologických výskumov sú podobné nálezy zriedkavé až výnimočné a obmedzujú sa na jednoduché nezdobené exempláre. Dvojzubá vidlička sa našla napr. v odpadkovej jame pri základoch školy františkánskej skupiny z Hlohovca počas výskumu A. Ruttkaya v roku 1977 v Nitrianskej Blatnici a dotovala sa aj vďaka sprievodným nálezom do 17. stor. (*Ruttkay 2010*, 21). Rovnako sa datujú tiež podobné nálezy s organickým obložením rukoväte z hradu Devín a z Bratislavského hradu (*Holčík 1982*, 64, 65, obr. 38, 39). Z pohľadu výnimočnej výzdoby sú jedinečnými dvojzubé vidličky s postavami apoštolov deponované v SNM – Múzeu Betliar, ktoré sa datujú analogicky (informácia S. Lörinčíkovej). Možno predpokladať, že aj opísaný exemplár zo Spišskej Teplice patrí do rovnakého obdobia.

Literatúra

Holčík 1982 – Š. Holčík: Príbory. Bratislava 1982.

Ruttkay 2010 – A. Ruttkay: Najstaršie dejiny Nitrianskej Blatnice a blízkeho okolia podľa svedectva hmotných prameňov. Nitrianska Blatnica 2010, 12–27.

RENAISSANCE-GABEL AUS SPIŠSKÁ TEPLICA. Spišská Teplica (Bez. Poprad), Flur Medzi horami, zufälliger Fund, Neuzeit, vorläufige Deponierung des Fundes: bei dem Finder Š. Ferenc, perspektiv: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Jahr 2008 wurde in Spišská Teplica – Flur Medzi horami eine eiserne zweizahnige Gabel (Gesamtlänge 12,4 cm) zufällig gefunden. Ihr Griff zieren grün patinierte, kugelförmige plattgemachte wahrscheinlich beinerne Perlen, von kupfernen Zwischengliedern zerteilt (Abb. 111). Die Typologie des Artefaktes und

⁵⁵ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

Analogien aus der Slowakei zeigen auf ihren neuzeitigen Ursprung im Rahmen des 17. Jahrhunderts, als allgemein die Gabeln in jeder Familie sich eingebürgert hatten. Es handelt sich um den ersten archäologischen Fund solch prächtig verzierten Gegenstandes genannten Typs aus dem Gebiet der Slowakei. Aus den archäologischen Ausgrabungen sind ähnliche Funde selten bis außergewöhnlich.

DROBNÉ INVESTIČNÉ AKCIE NA SPIŠI⁵⁶

Marián S o j á k – Peter F e c k o

V priebehu roku 2010 realizovalo pracovisko Archeologického ústavu v Spišskej Novej Vsi aj menšie investičné výskumy na Spiši. Ich charakter sa prispôbil rozhodnutiam či záväzným stanoviskám príslušných Krajských pamiatkových úradov (Prešov, Košice). Hoci väčšina z nich bola z pohľadu archeológie negatívna, lokality so základnou charakteristikou získaných výsledkov uvádzame abecedne:

1. **G á n o v c e** (okr. Poprad), poloha intravilán, kúpele, výskum formou sledovania zemných prác, ojedinelý nález, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – výskumné pracovné stredisko Spišská Nová Ves.

Lokalita je situovaná v intraviláne obce, medzi obecným úradom a miestnou časťou Filice, za SV okrajom svetoznámej archeologickej lokality Hrádok. V areáli asanovaných kúpeľov sa v r. 2010 uskutočnil archeologický výskum formou sledovania výkopov pre výstavbu letného kúpaliska (obr. 112: 1). Uskutočnil sa v zmysle vydaného rozhodnutia KPÚ Prešov č. PO-10/1908-2/6263/Lk zo dňa 6. 8. 2010. Plocha stavby sa po odstránení deštrukcií stavieb niekdajších kúpeľov odhumusovala, splanírovala a vykopali sa základy pre jednotlivé objekty – bazén, šatne a bufet. Počas výskumu bol už starší bazén rekonštruovaný, avšak detailná obhliadka jeho okolia, ako aj základov budovy šatní a bufetu ukázala, že tu nedošlo k obnaženiu kultúrnej vrstvy či k objaveniu nálezov. V základovej ryhe pre bufet boli zreteľné deštrukcie tehál zaniknutých objektov a novodobý odpad. V ostatných častiach výkopov sa nachádzali početné travertíny a vrstvičky mäkkých penovcov s organickými zvyškami. Pokusné zaškrabanie sedimentov ukázalo, že tu jestvovali menšie či väčšie pramene, pričom plochu sústavne zaplavovala voda z centrálného žriedla na Hrádku. Nenašli sa tu však žiadne archeologické, ani paleontologické nálezy, hoci lokalita leží v bezprostrednej blízkosti doložených osídlení (evidované polykultúrne osídlenie v polohách Hrádok a Za stodolami). V deštrukcii sa zachytil fragment rozpadávajúceho sa dreveného potrubia, patriaci k zaniknutým kúpeľom (obr. 112: 2). Možno predpokladať, že súvisí so znovuvybudovaním kúpeľov po roku 1852. Ak by aj bola v dávnej minulosti skúmaná poloha osídlená, bez zvyškov ju zničila práve zmienená výstavba niekdajších kúpeľov. Na území Gánoviec sa spomínajú liečebné pramene už r. 1549. Postupne pri nich vyrástla kúpeľná osada. V roku 1852 ju majiteľ Augustín Korponay dal zbúrať a na jej mieste postavil kúpeľný dom, vedľa letohrádok, reštauráciu a spoločenský pavilón. V rokoch 1877–1879 dal dovtedajšiu artézsku studňu prehĺbiť na 184 m a neskôr bol vybudovaný krytý bazén s termálnou vodou. Všetky objekty v kúpeľnom areáli sú dnes už asanované. V roku 1948 zostali kúpele, predtým vojnou značne poškodené, znárodnené. Následne sa prišlo k ich stavebnej úprave a k vybudovaniu hygienického vybavenia. V plnej prevádzke boli do r. 1992 (*Súpis pamiatok 1967, 368*).

2. **K l č o v** (okr. Levoča), poloha JZ od obce, záp. od miestneho PD, záchranný výskum, ojedinelý nález, pravek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – výskumné pracovné stredisko Spišská Nová Ves.

Nálezisko leží za JZ okrajom obce, západne od cesty Domaňovce – Klčov a južne od cesty č. 18. Výskum, realizovaný na základe rozhodnutia KPÚ Prešov č. PO-10/1458-02/4088/Lk zo dňa 20. 5. 2010, mal charakter plošného odkryvu po odhumusovaní plochy staveniska a tiež sledovania zemných prác na stavbe „Logistické centrum Nothegger Klčov“. Po odstránení ornice sa tesne pod úrovňou súčasného terénu doložilo sterilné podlažie s flyšom. Rovnaká situácia sa zaznamenala počas výkopov pre inžinierske siete. Z niekdajšej ornice sa získal ojedinelý nález amorfného úštetu z jurského podkrakovského pazúrika bez možnosti bližšieho chronologického určenia (pravek). Lokalita leží v zázemí bohatých polykultúrnych osídlení, evidovaných nielen v Klčove, ale aj v susedných katastrálnych územiach obcí

⁵⁶ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

Domaňovce a Spišský Hrhov. Najbližšie od uvedenej stavby sa rozprestiera neolitická lokalita Klčov – Pri ihrisku (Soják 2008, 15). Nemožno vylúčiť, že s doloženým osídlením súvisí aj osihotený nález opísaného štiepaného kamenného artefaktu.

3. K u r i m a n y (okr. Levoča), poloha západne až juhozápadne od obce, výskum formou sledovania zemných prác, bez nálezov.

Výskum sa uskutočnil na základe rozhodnutia KPÚ Prešov č. PO-09/3465-02/11219/Lk zo dňa 22. 12. 2009. Prieskumom telekomunikačnej stavby „ZS Orange 1064 KO Iliašovce“ – oporného bodu VTS (v polohe Za lesíkom) a káblovej zemnej elektrickej NN prípojky (od uvedenej polohy po západný okraj obce) bol negatívny.

4. P o p r a d (okr. Poprad), poloha N a d l h e j c e s t e, západne od mesta, južne od cesty č. 18 Svit – Poprad a západne od cesty Poprad – Spišská Teplica, výskum formou sledovania zemných prác, bez nálezov.

Výskum „Obchodného komplexu Poprad-Západ“ sa vykonal v súlade s rozhodnutím KPÚ Prešov č. PO-09/1877-03/6983/Lk zo dňa 11. 8. 2009. Počas prieskumu odhumusovanej plochy obchodného komplexu, ďalej vykopaných rýh pre inžinierske siete a stavebného objektu „SO 10 Okružná križovatka na ceste III/018152“ sa nenašli žiadne archeologické nálezy. Poloha, ktorá je situovaná na ľavobrežnej terase Popradu, bola v minulosti ohrozovaná častými záplavami, na čo poukázali aj výkopy s vysokou úrovňou spodnej vody.

5. S p i š s k á N o v á V e s (okr. Spišská Nová Ves), poloha Zimná ulica č. 87, parc. č. 2634, predstihový záchranný výskum, stredovek až novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – výskumné pracovné stredisko Spišská Nová Ves.

Skúmaný areál sa nachádza v intraviláne mesta, JZ od budovy Reduty (divadla), kde je v súčasnosti predajňa železiarstva Majster centrum. Metodika archeologického výskumu sa prispôsobila rozhodnutiu KPÚ Košice, ktorý stanovil realizáciu predstihového sondážneho výskumu na mieste stavby po prírodnej podlažie a tiež formou sledovania stavebných výkopových prác súvisiacich so stavbou (č. spisu KE-09/1139-01/4630/KA zo dňa 7. 8. 2009). V dvorovej časti uvedenej parcely sa vytýčili a preskúmali tri archeologické sondy (I-III/10), ktorými sa obsiahla celá plocha staveniska. Výskumom sa doložili len ojedinelé stopy po ľudskej činnosti v období stredoveku až novoveku. Dokladá to objav zvyšku kanalizácie v sonde I (105 x 275 cm; hl. 103–105 cm). Postavili ju z pieskovcových blokov, pričom pohľad do vnútra kanalizácie ukázal, že mala plochý strop so zvislými stenami. V nedávnom období ju využili na odtok splaškovej vody, čo dokladá viditeľná rúra z PVC sekundárne osadená vnútri kanalizácie. V sonde sa zachytil menší zvyšok sčasti deštruovanej kanalizácie, prebiehajúcej od SZ smerom k JV. Poškodili ju neskoršie novodobé zásahy, čo vidno v zásype s odpadom a dvoma novodobými vrstvičkami navážky – vrstva 1 a 2 (obr. 113: 1, 2). Sonda II (110 x 425 cm, hl. 65/70 až 100/105 cm) bola situovaná južne od predchádzajúcej, a to naprieč nádvorím, na ktorom sa musela pred výskumom odstrániť betónová dlažba. Vykopaná zostala až do pôvodného štrkopieskového podlažia, ktoré sa vyskytovalo pod novovekými navážkami s odpadom z 19.–20. stor. V profile sondy je zreteľný násyp s novodobou navážkou a odpadkami, prerušený vrstvou svetlohnedej hliny a vápennou vrstvou. Z „nálezov“ možno spomenúť len odpad (sklo, stavebné železo, igelit, zlomky tanierov z prvej ČSR a pod.). Sonda III (100 x 1150 cm, hl. 40–85 cm) sa umiestnila južne od sondy II (kolmo na ňu), pričom prebiehala južným svahom až na okraj staveniska. Tesne pod úrovňou súčasného terénu sa objavil novodobý násyp (deštrukcia zo skál, tehál, odpadkov) a pôvodné štrkopieskové podlažie. Zhruba v strede sondy (4,5 m južne od jej severného okraja) sa urobil hlbší výkop (100 x 100 cm) s cieľom vylúčiť prípadnú „pochovanú“ pravekú kultúrnu vrstvu. Výskumom sa však nedoložilo žiadne staršie osídlenie a štrkopieskové podlažie pokračovalo aj v hlbšom výkope. V sonde absentovali archeologické nálezy.

6. S p i š s k é V l a c h y (okr. Spišská Nová Ves), poloha I n t r a v i l á n – rekonštrukcia verejných priestranstiev, záchranný výskum, ojedinelé nálezy, bez možnosti datovania a novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – výskumné pracovné stredisko Spišská Nová Ves.

Práce na revitalizácii verejných priestranstiev v meste sa začali v polohe pri kultúrnom dome bez zabezpečenia predstihového archeologického výskumu, predpísaného KPÚ Košice č. KE-09/443-04/2130/KA zo dňa 24. 4. 2009. Po dohovore so zástupcom predmetného KPÚ sa v tejto časti, medzi Hviezdoslavovou ulicou a bytovkou č. 1013/19 (nad pravým brehom potoka Žehrica), uskutočnil sondážny výskum. Dve sondy (I/10–1,1 x 10 m, hl. 70–80 cm; II/10–1,1 x 11 m, hl. 80–130 cm) v podobe písmena „L“ však boli z pohľadu archeológie negatívne. Výskum ukázal, že v hl. 50–60 cm od úrovne súčasného terénu sa pod

štrkopieskovými naplaveninami a novodobým stavebným odpadom nachádza sterilný sivozelený plastický íl miestami zaplavovaný spodnou vodou. Ďalšia sonda (III/10, 1 x 9 m) bola umiestnená v priestore chodníka na Hviezdoslavovej ulici, pred predajňou CBA. Aj tu sa tesne pod vrstvou odstránených spevnených častí z chodníka (kameň a asfalt) vyskytli štrkopieskové naplaveniny a v hl. 60–70 cm sterilná ílovitá hlina. Zároveň sa sledovali sprievodné stavebné práce a výkopy pre inžinierske siete na prilahlých uliciach. Jedine na Ulici SNP sa po odstránení asfaltu a travertínových platní našla ojedinelá železná troska a novoveký črep.

7. **S p i š s k ý Š t v r t o k** (okr. Levoča), poloha intravilán, výskum formou sledovania zemných prác, bez nálezov.

V intraviláne obce sa realizoval prieskum na stavbe „Rozšírenie kapacity ČOV a dostavba kanalizácie v obci Spišský Štvrtok“ (rozhodnutie KPÚ Prešov č. spisu PO-05/179-04/1378/Lk zo dňa 10. 2. 2005). Výskum prebiehal etapovite podľa postupu prác a formou sledovania výkopov na jednotlivých uliciach v obci. Obhliadkou sa nezískali žiadne archeologické nálezy a nedoložili žiadne objekty. Jedine na Ulici Obrancov mieru a Osloboditeľov sa zaregistrovala nevýrazná stavebná deštrukcia so zlomkami novodobých tehál.

8. **V e ľ k á L o m n i c a** (okr. Kežmarok), poloha **K o s t o l s v. K a t a r í n y A l e x a n d r i j s k e j**, záchranný výskum, antropologické nálezy, stredovek až novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – výskumné pracovné stredisko Spišská Nová Ves.

Predstihový záchranný výskum a záchranný výskum počas stavebných/výkopových prác sa uskutočnil na základe rozhodnutia KPÚ Prešov č. PO-09/1985-02/7708/Lk zo dňa 08. 09. 2009 a PO-10/1217-04/6392/Lk zo dňa 12. 8. 2010. V interiéri kostola sa nemohol realizovať výskum formou predstihových sond, nakoľko podlaha kostola, t. j. celá plocha určená na zmenu spôsobu vykurovania, bola pred realizáciou výskumu už zabetónovaná. V interiéri sa vytýčila zisťovacia sonda I/10 (43 x 43 cm) a v exteriéri, v mieste teplovodného potrubia, sa ručne preskúmala sonda II/10 (0,5 x 15 m).

Sonda I/10: situovaná v nároží JZ steny lode kostola (obr. 3: 1). Vykopaná bola na žiadosť statika. Po odstránení betónovej vrstvy sa postupným prehlbovaním hlinitoštrkových sedimentov objavila v hĺbke 0,5 m spodná voda, ktorú bolo potrebné neustále odčerpávať. Sonda sa fotograficky a kresbovo zdokumentovala, výškopisne geodeticky zamerala. Bez archeologických nálezov.

Sonda II/10: situovaná v exteriérovej časti kostola, v mieste uloženia teplovodného potrubia. Pod vrchnou humusovitou pôdou (vrstva „1“) s hrúbkou 30 cm sa objavila sivá vápenná vrstva „2“ hrubá 10 cm. Pod ňou spočívala vrstva „3“ – svetlohnedá hlina (hrúbka 70/80 cm), v ktorej sa v sekundárnej polohe vyskytovali zriedkavé ľudské kosti z porušeného prikostolného cintorína. V spodnej časti ryhy, v hl. od 70/80 cm do 156 cm, bola čiernohnedá hlina – vrstva „4“, tiež zriedkavo premiešaná zlomkami ľudských kostí v sekundárnej polohe. Na jej dne sa objavila spodná voda, ktorú bolo potrebné pravidelne odčerpávať (obr. 114: 1, 2).

Zároveň sa vyhotovila fotografická dokumentácia obnažených murív exteriérovej časti kostola a situácie v interiéri tejto sakrálnej stavby. Akékoľvek stavebné aktivity v jej areáli je potrebné sledovať. Kostol sv. Kataríny Alexandrijskej je pôvodne neskororománsky, postavený pred koncom 13. stor., prestavaný okolo roku 1412. Ide o jednoloďovú stavbu so štvorcovým presbytériom a predstavenou vežou. Presbytérium je zaklenuté krížovou klenbou. Sakristia na severnej strane je zaklenutá valenou klenbou. Veža až po nadstavbu je v pôvodnom stave s dvoma románskymi združenými oknami. V interiéri kostola sú doložené stredoveké nástenné maľby z 13. a 14. stor. – v presbytériu a lodi (dve vrstvy na sebe), v sakristii výjavy z legendy o sv. Ladislavovi (*Súpis pamiatok 1969*, 370–371).

Literatúra

Soják 2008 – M. Soják: Klčov v dávnej minulosti. In: F. Žifčák a kol.: Dejiny Klčova. Levoča 2008, 9–30.

Súpis pamiatok 1967 – Súpis pamiatok na Slovensku, zväzok 1. Bratislava 1967. 368.

Súpis pamiatok 1969 – Súpis pamiatok na Slovensku, zväzok 3. Bratislava 1969, 370–371.

KLEINE INVESTITIONSAKTIONEN IN SPIŠ (ZIPS). Im Jahr 2010 realisierte die Arbeitsstelle des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Spišská Nová Ves auch kleinere Ausgrabungen im Rahmen der Investitionsaktionen, hervorgegangen aus den Beschlüssen von Krajský pamiatkový úrad (Bezirksdenkmalamt) in Prešov und Košice.

1. Gánovce (Bez. Poprad), Flur im Gemeindegebiet – Badeort, Forschung in Form des Verfolgens der Erdarbeiten, Einzelfund, Neuzeit.

2. Klčov (Bez. Levoča), Flur südwestlich der Gemeinde, westlich der lokalen landwirtschaftlichen Genossenschaft, Rettungsausgrabung, Einzelfund, Urzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Arbeitsstelle Spišská Nová Ves.
 3. Kurimany (Bez. Levoča), Flur westlich und südwestlich der Gemeinde, Forschung in Form des Verfolgens der Erdarbeiten, ohne Funde.
 4. Poprad (Bez. Poprad), Flur Na dlhej ceste, westlich der Stadt, südlich der Straße Nr. 18 Svit – Poprad und westlich der Straße Poprad – Spišská Teplica, Forschung in Form des Verfolgens der Erdarbeiten, ohne Funde.
 5. Spišská Nová Ves (Bez. Spišská Nová Ves), Flur Zimná-Str. Nr. 87, Parzelle-Nr. 2634, Vorsprungs-Rettungsausgrabung, Mittelalter bis Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Arbeitsstelle Spišská Nová Ves.
 6. Spišské Vlchy (Bez. Spišská Nová Ves), Flur im Gemeindegebiet – Rekonstruktion der öffentlichen Geländen, Rettungsausgrabung, Einzelfunde, ohne Möglichkeit einer Datierung und Neuzeit.
 7. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Flur im Gemeindegebiet, Forschung in Form des Verfolgens der Erdarbeiten, ohne Funde.
 8. Veľká Lomnica (Bez. Kežmarok), Flur Kostol sv. Kataríny Alexandrijskej (Kirche der Hl. Katharina von Alexandrien), Rettungsausgrabung, anthropologische Funde, Mittelalter bis Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Arbeitsstelle Spišská Nová Ves.
- Von den Ausgrabungen in acht katastralen Gebieten (Gánovce, Klčov, Kurimany, Poprad, Spišská Nová Ves, Spišské Vlchy, Spišský Štvrtok und Veľká Lomnica) wurde ein Einzelfund aus der Urzeit (Neolithikum?) aus Klčov (Splitter aus dem Jura-Unterkaróv-Feuerstein) und aus der Neuzeit aus Spišské Vlchy (Eisenschlacke, Scherbe) gewonnen. In Gánovce hat man von dem ursprünglichen Bad Reste der Destruktionen und ein Fragment einer hölzernen Rohrleitung (Abb. 112: 2) ergriffen. In Spišská Nová Ves wurde ein Rest eines steinernen Entwässerungskanal, den man rahmenweise in das Mittelalter bis in die Neuzeit datieren kann (Abb. 113), festgestellt. In Veľká Lomnica wurden bei der ursprünglich romanischen Kirche der Hl. Katharina von Alexandrien in der Sonde II/10 im Exterieur des Sakralbaues nur Fragmente von menschlichen Knochen aus dem beschädigten Friedhof bei der Kirche bestätigt (Abb. 114: 2). Die Ausgrabung in weiteren genannten Hottern war von der Sicht der Archäologie negativ. Was die erwähnten Investitionsaktionen betrifft, so war die Forschung in Form des Verfolgens der Erdarbeiten überwiegend.

VÝSKUM NA DIAENICI D1 V SPIŠSKOM HRHOVE⁵⁷

Marián S o j á k – Peter F e c k o

V roku 2009 sa realizoval archeologický výskum v úseku diaľnice D1 Jablonov – Studenec. V roku 2010 sa výskumná aktivita presunula západnejšie, na úsek D1 Janovce – Jablonov. AÚ SAV uskutočnil výskum v zmysle vydaného rozhodnutia PÚ SR Bratislava č. spisu PÚ-04/20-10/1171/Gla zo dňa 10. 2. 2004. Zmluvu o dielo uzavrel AÚ SAV s francúzskou stavebnou spoločnosťou Bouygues Travaux Publics SA, stavbu v rámci PPP projektov realizovala firma DTP TERRASSEMENT (Challenger-1, Avenue Eugène Freyssint-78280 Guyancourt). Archeologický ústav SAV – pracovisko v Spišskej Novej Vsi upriamilo pozornosť na lokality ležiace v telese diaľnice v chotári obce Spišský Hrhov, resp. na rozmedzí zmieneného katastra s mestom Levoča. Ide o nasledovné dve archeologické lokality, známe už oddávna:

1. S p i š s k ý H r h o v (okr. Levoča), poloha H r a d i s k o („lokalita 14“), km 13,6–14,0, výskum, hradisko a ojedinelé nálezy, eneolit, púchovská kultúra doby laténskej, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – výskumné pracovné stredisko Spišská Nová Ves.

Skúmaný areál sa nachádza nad SZ okrajom obce, nad cestou Levoča – Klčov a nad pravým brehom potoka Lodina. Hradisko je na výraznom (pôvodne celoplošne zalesnenom) kopci s orientáciou SZ-JV, v SZ časti s dvoma predhradiami – vrchným (pod akropolou) a spodným. Centrálna časť hradiska leží

⁵⁷ Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“ a grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0189/12.

v nadmorskej výške 550–570 m. Západne od terénnej dominanty leží rozsiahle podhradie, označené ako Pod Hradiskom I (obr. 115: 1).

Medzi miestnym obyvateľstvom sa hradisko spája s častými návštevami národného buditeľa L. Štúra. Ako archeologická lokalita je Hradisko (na mape z 2. vojenského mapovania označené ako Hradiszko) evidované aj v dokumentácii Archeologického ústavu SAV. Okrem zreteľných viacerých pásiem opevnenia sa tu však nenašli žiadne výraznejšie nálezy. Podľa G. Lukáča z KPÚ Prešov – pracoviska Levoča (ústne) tu pred viacerými rokmi menovaný získal ojedinelé grafitové črepy z doby laténskej. Výskum Archeologického ústavu SAV v roku 2003 mal predstihový – zisťovací charakter a zameral sa na skúmanie podhradia v polohe Pod Hradiskom, pričom kvôli hustej lesnej vegetácii na Hradisku sa výskum nerealizoval. Prieskumom kóty Hradiska sa vtedy doložil nelegálny výkop až do hĺbky 2 m (*Soják 2004*, 175, 176).

Výskum na sledovanej lokalite v roku 2010 mal dve etapy. V I. etape sa uskutočnil podrobný prieskum náleziska formou sledovania zemných prác v súvisi s odstraňovaním pňov zo zrezaných stromov. Zároveň sa lokalita podrobne geodeticky zamerala a vyhotovil celkový plán (vrátane 3D; obr. 115: 2) s akropolou, vrchným predhradím a s polohou preskúmaných sond a oboch rezov vrchným valom.

V II. etape sa prišlo k sondovaniu na samotnej akropole. Celkovo sa vytyčilo a preskúmalo 5 sond – I-V/10, začistili a zdokumentovali sa dva rezy valom, obopínajúcim akropolu Hradiska. Centrálnou bola sonda I/10 o dĺžke 125 m, od ktorej takmer kolmo viedli ďalšie sondy, a to II (dĺ. 22,5 m), III (dĺ. 29 m), IV (dĺ. 34 m) a V/10 (dĺ. 24 m).

Najvýraznejší bol priebeh valu, preseknutého stavebníkom prístupovou cestou na akropolu (= rez valom 1). Výskum ukázal, že bol postavený na pôvodnom geologickom podloží, zreteľnom najmä v západnej časti profilu. Postavili ho z hlineného násypu, čiastočne spevneného kameňmi z jemných a stredne hrubých pieskovcov, ojedinele z granitu (obliaky rôznej veľkosti). Na viacerých miestach bolo zreteľné intenzívne prepálenie valu, najmä na jeho východnom okraji smerom do vnútra hradiska. Charakter pravouhlého prepálenia indikuje možné jestvovanie pôvodnej ochodze. Z prepálenej výplne valu pochádzajú uhlíky (odobraté na antrakotomický rozbor), ďalej výrazná spečenina, o ktorej pred metalografickou analýzou zatiaľ nemožno rozhodnúť, či ide o doklad intenzívneho prepálenia hliny a kameňov, resp. o železnú trosku. Okrem nej sa vo výplni našli drobné hrubozrnné črepy (7 ks) bez výzdoby z 3.–2. stor. pred Kr. V lesnom humuse na korune valu sa získali dva novoveké črepy s glazúrou (16.–17. stor.?). V sonde II nebol priebeh valu už tak viditeľný. Napriek tomu sa tu zistilo prepálenie sedimentov a sporadické využitie kameňov. Ďalší priebeh tohto valu v sonde V naznačovala len terénna vlna. Na severovýchodnom svahu Hradiska sú pod vrchným valom obopínajúcim akropolu zreteľné ďalšie tri pásy opevnenia, ktoré pokračujú lesným terénom smerom k obci. Východné i južné ukončenie hradiska valmi je slabšie viditeľné, resp. sa stráca úplne. Detailný prieskum v týchto častiach znemožňuje hustá kríková a stromová vegetácia.

Vo všetkých sondách sa hneď pod lesným humusom vyskytovalo pôvodné sterilné podložie s početnými blokmi kameňov z geologického podložia. Ani v jednej sonde sa neidentifikovala kultúrna vrstva, prípadne zahĺbené objekty. Jedine pri západnom okraji sondy I sa tesne pod trávnikom našli tri drobné črepy predpúchovskej/púchovskej kultúry.

Z nálezového materiálu sa na akropole zozbierali zriedkavé črepy predpúchovskej/púchovskej kultúry, vrátane grafitovej keramiky zo situlových tvarov nádob. Časť keramiky pochádza tiež z areálu vrchného predhradia. Charakterom materiálu sa keramika ničím neodlišuje od výrazných tvarov nádob z podhradia (z 3.–2. stor. pred Kr.). Z ostatných nálezov možno spomenúť viaceré železné predmety a zlomky, ktorých datovanie je vzhľadom k prítomnosti novovekého osídlenia (polia, ťažba a zväzanie dreva a i.) problematická. Početné sú klince rozličných foriem, ďalej pásové kovanie, oká z reŕazí, zlomky podkov, kľúčik, hák s tuľajkou, háčik na ryby, troska a zliatky. Najmladšími sú artefakty z 2. sv. vojny – šrapnely, nábojnice, projektily i celé náboje. Na SZ svahu pod vrchným valom sa na prístupovej ceste našiel ojedinelý štiepaný kamenný artefakt z volynského pazúrika. Typologicky ide o čepeľ z kraja jednopodstavového jadra. Z hľadiska typológie a použitej suroviny možno artefakt predbežne zaradiť do eneolitu. Ojedinelým nálezom zo spodného predhradia je novoveká minca, kremnický 15-grajciar Leopolda I. (1657–1740), typ Huszár č. 1427 (*Huszár 1979*).

2. S p i š s k ý H r h o v a L e v o č a (okr. Levoča), poloha P o d H r a d i s k o m I („lokalita č. 13“), km 13,6–13,7, výskum, sídlisko, eneolit, púchovská kultúra doby laténskej, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – výskumné pracovné stredisko Spišská Nová Ves.

Výskum sa uskutočnil iba v telese diaľnice. Sledovaná plocha sa rozkladá na miernom JZ a čiastočne aj na SV svahu, nad SZ okrajom obce pod terénnou dominantou Hradiska, s ktorým lokalita

tvorí jednu sídliskovú aglomeráciu. Centrálna časť podhradia skúmaného sídliska leží v nadmorskej výške 525 m.

Ako archeologická lokalita je Hradisko spolu s podhradím v polohe Pod Hradiskom I evidované aj v dokumentácii Archeologického ústavu SAV. Z prieskumov F. Javorského a neskôr M. Sojáka sa získali prevažne nálezy črepov púchovskej kultúry z doby laténskej. Výskum Archeologického ústavu SAV v roku 2003 mal predstihový – zisťovací charakter a zameral sa na skúmanie tejto lokality, miestami ničenej intenzívnou poľnohospodárskou činnosťou, eróziou a soliflukciou (*Soják 2004*, 175, 176). Výskum roku 2010 v prvej etape sa realizoval formou prieskumu zoráných polí. Keďže sa na lokalite objavili početné nálezy, bolo potrebné realizovať druhú etapu výskumu formou plošného odkryvu. Preskúmala sa ním SV, JZ, sčasti aj JV časť lokality, pričom kvôli výrazným navážkam hliny z odhumusovanej ornice a problémom s jej dočasnou skládkou zostala nepreskúmaná centrálna časť sídliska s haldami ornice. Celková plocha skúmanej časti sídliska má 14 262 m². Z toho zostala nepreskúmaná plocha o rozlohe 3901 m². Spolu sa preskúmalo 382 zahĺbených objektov, predstavujúcich príbytky (obr. 116: 1), kolové, zásobnicové jamy, ako aj objekty bližšie neznámeho účelu. Až na jeden novoveký objekt v nedávnej minulosti vyhlbený lyžicou bagra (obj. 375) je väčšina preskúmaných objektov z prelomu 3./2. stor. pred Kr. Časť môže patriť do eneolitického obdobia, čo dokladajú prevažne zberové nálezy štiepanej kamennej industrie a dvoch kamenných sekier. Z nálezov predpúchovského horizontu, príp. púchovskej kultúry doby laténskej prevažuje keramika zachovaná v zlomkoch. Príznačné sú grafitové fragmenty zo situlových tvarov nádob, ako aj zlomky z misiek či džbánov so zoomorfnou aplikáciou býčích hláv na ohybe pásikových úch (obr. 116: 3, 4). Z drobných hlinených výrobkov sa našli hlinené zdobené i nezdobené prasleny, grafitové koliesko z črepu nádoby so stredovým otvorom, viaceré fragmenty hlinených ihlanových závaží z tkáčskych krosien. Početné sú tiež nálezy kovových predmetov. Zo železa možno spomenúť sekeru s tuľajkou, dva bodce, štyri zberové nože (obr. 116: 2), ihlu z masívnej spony so stredolaténskou konštrukciou, hrot kopije s tuľajkou a dláto s tuľajkou. Spomedzi bronzových výrobkov sa vynímajú zlomky záveskov, náramkov a prevažne spony. Výrazná je dvojdielna emailom zdobená spona so štvorcovým rámikom na lúčiku, aká sa na súvekých lokalitách (Beluša, Blatnica, Holiare, Obišovce) vyskytuje v priebehu stupňov LTC1–LTC2, prevažne na konci stupňa LTC1, t. j. okolo r. 200 pred Kr. (obr. 116: 7). Poukazuje na väzby lokality na juhopanónske prostredie (*Pieta 2008*, 29–31, obr. 72: 8). Zaujímavý je aj nález drobnej bronzovej nášivky a strieborného závesku v podobe zvončeka (obr. 116: 6). Jeden z bronzových náramkov (?) zdobí hrubá jednoduchá vlnovka. Zo sklenených výrobkov sa našli zlomky korálikov a rebrovany náramok typu 7b zo stupňa LTC1/LTC2 (obr. 116: 5).

Význam lokality tkvie v takmer monokultúrnom osídlení. Ide o prvú lokalitu zo Spiša z prelomu 3.–2. stor. pred Kr., ktorá sa skúmala plošným archeologickým výskumom (*Soják 2010*, 17, 18). Nezanedbateľnú váhu má odkryv viacerých zahĺbených objektov, ktoré možno interpretovať ako príbytky (objekty č. 50, 120, 163, 240, 325, 350) s pôvodnou nadzemnou zrubovou časťou. V prípade žiaduceho komplexného preskúmania celého podhradia sa ukazuje možnosť získania nových poznatkov o urbanistickej zástavbe veľkej časti sídliska, pokračujúceho tak v JV, ako aj v SZ smere, t. j. po oboch stranách telesa dialnice.

Literatúra

Huszár 1979 – L. Huszár: Münzkatalog Ungarn (von 1000 bis Heute). Budapest – München 1979.

Pieta 2008 – K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Nitra 2008.

Soják 2004 – M. Soják: Výskum na D1 Spiš v roku 2003. AVANS 2003, 2004, 174–176.

Soják 2010 – M. Soják: Doklady obchodných kontaktov na Spiši od praveku do včasnej doby dejinnej. In: I. Chalupecký (Zost.): Z minulosti Spiša, r. 18. Levoča 2010, 7–24.

AUSGRABUNG AUF DER AUTOBAHN D1 IN SPIŠSKÝ HRHOV. Das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Arbeitsstelle in Spišská Nová Ves richtete ihre Aufmerksamkeit im Jahr 2010 auf Lokalitäten, die im Körper der Autobahn D1 im Hotter der Gemeinde Spišský Hrhov (Hradisko), bzw. an der Grenze des genannten Katasters mit der Stadt Levoča (Pod Hradiskom), lagen.

1. Spišský Hrhov (Bez. Levoča), Flur Hradisko (Burgwall) („Lokalität Nr. 14“), km 13,6–14,0, Ausgrabung, Burgwall und Einzelfunde, Äneolithikum, Púchov-Kultur der La Tène-Zeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Arbeitsstelle Spišská Nová Ves.

Auf der Akropolis von Hradisko (Burgwall) hat man 5 Sonden – I-V/10 untersucht, gesäubert und dokumentiert wurden zwei Wall-Schnitte, die die Akropolis von Hradisko umspannten. Zentral war die

Sonde I mit der Länge 125 m, von ihr führten fast vertikal weitere Sonden, und das die Sonde II (Länge 22,5 m), III (Länge 29 m), IV (Länge 34 m) und V (Länge 24 m). Die Ausgrabung hat gezeigt, dass der Wall auf ursprünglichem geologischem Untergrund gebaut wurde. Er bestand aus einer Erdaufschüttung, teilweise verfestigt mit feinen und mitteldicken Sandsteinen, vereinzelt auch mit Granitkieseln. Auf mehreren Stellen war eine intensive Durchbrennung des Walls deutlich, vor allem auf seinem östlichen Rand in Richtung Burgwall-Innere. Der Charakter der rechtwinkligen Durchbrennung indiziert eine mögliche Existenz eines ursprünglichen Laufsteges. Auf dem nordöstlichen Anhang von Hradisko sind unter dem oberen Wall, der die Akropole umspannt, drei weitere Streifen der Befestigung, die durch das Waldterrain in Richtung Gemeinde fortlaufen, deutlich. Die östliche und südliche Beendigung des Burgwalls durch Wälle ist sehr schwach sichtbar, bzw. geht völlig verloren. Was die Funde von der Akropolis betrifft, so gewann man seltene Scherben der Vorpúchov/Púchov-Kultur, einschließlich der Graphitkeramik aus situlaförmigen Gefäßen. Ein Teil der Keramik kommt auch aus dem Areal der oberen Vorburg. Von weiteren Funden können mehrere Eisengegenstände und Bruchstücke, deren Datierung hinsichtlich der Anwesenheit der neuzeitlichen Besiedlung (Felder, Holzförderung und Holzherunterfahung u. a.) problematisch ist, genannt werden. Auf dem nordwestlichen Abhang unter dem oberen Wall wurde auf dem Zugangsweg eine äneolithische Klinge vom Rand eines Kerns aus Volyń-Feuerstein gefunden. Ein seltener Fund von der unteren Vorburg ist der 15-Kreuzer des Leopold I. (1657–1740), Typ Huszár Nr. 1427, gemacht in Kremnica.

2. Spišský Hrhov und Levoča (Bez. Levoča), Flur Pod Hradiskom I („Lokalität Nr. 13“), km 13,6–13,7, Ausgrabung, Siedlung, Äneolithikum, Púchov-Kultur der La Tène-Zeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – Arbeitsstelle Spišská Nová Ves.

Die Flur Pod Hradiskom (Unter dem Burgwall) ist die Vorburg von Hradisko selbst (Abb. 1). Die Gesamtfläche des erkundeten Teils der Siedlung hatte ein Ausmaß von 14 262 m². Davon blieb ohne Untersuchung eine Fläche von 3901 m². Zusammen wurden 382 vertiefte Objekte unterschiedlichen Zweckes, einschließlich Wohnstätten (Abb. 116: 1) untersucht. Bis auf ein neuzeitliches Objekt, ausgegraben mit einer Baggerschaufel, ist die Mehrheit der erforschten Objekte von der Wende des 3./2. Jahrhunderts vor Chr. Ein Teil kann in das Äneolithikum gehören, was vorwiegend Sammeln-Funde der steinernen Spaltindustrie und zwei Steinbeile belegen. Von den Funden des Vor-Púchov-Horizontes, bzw. der Púchov-Kultur der La Tène-Zeit überwiegen Scherben. Typisch sind vor allem Graphitfragmente aus situlaförmigen Gefäßen, wie auch Bruchstücke von Schalen oder Krügen mit zoomorpher Applikation von Stierköpfen an Biegung der Bandhenkeln (Abb. 116: 3, 4). Was die kleinen Tonerzeugnisse betrifft, so wurden verzierte und unverzierte Spinnwirtel, ein Graphitradchen von einer Scherbe eines Gefäßes mit Mittelöffnung, mehrere Fragmente tönernen pyramidenförmigen Gewichte aus Webstühlen gefunden. Zahlreich sind Funde von Metallgegenständen. Aus Eisen kann eine Tüllenaxt, zwei Stecheisen, vier Sammelmesser (Abb. 116: 2), eine Nadel aus massiver Fibel mit mittellatènezeitlicher Konstruktion, eine Speerspitze mit Tülle und ein Tüllenmeißel erwähnt werden. Unter den Bronzezeugnissen ragen Bruchstücke von Anhängern, Armringen und vorwiegend Fibel über. Markant ist eine zweiteilige mit Email verzierte Fibel mit quadratischem Rahmen am Bogen, datiert in die Stufen LTC1–LTC2 (Abb. 116: 7). Sie weist auf die Bindungen der Lokalität auf das südpannonische Milieu hin. Interessant ist auch der Fund eines kleinen Bronzebesatzes und eines silbernen Anhängers in Form eines Glöckchens (Abb. 116: 6). Einer der Bronzearmbänder (?) ist mit einer einfachen Wellenlinie verziert. Von Glaserzeugnissen wurden Bruchstücke von Perlen und ein Rippen-Armring vom Typ 7b aus der Stufe LTC1/LTC2 (Abb. 116: 5) gefunden.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA NÁMESTÍ M. R. ŠTEFÁNKA V TRSTENEJ

Pavol Spišák – Martin Furman – Tatiana Štefanovičová

Trstená (okr. Tvrdošín), Námestie M. R. Štefánika, záchranný archeologický výskum, pôvodná kamenná dlažba, novovek, stredovek (?). Uloženie nálezov: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, Slovenský archeologický a historický inštitút, občianske združenie, Bratislava.

Na základe upozornenia na rekonštrukčné práce v súvislosti s obnovou námestia M. R. Štefánika v Trstenej (obr. 117: 1), KPÚ Žilina vykonal dňa 30. 7. 2010 obhliadku stavebných prác. Námestie sa nachádza v Pamiatkovej zóne mesta Trstená. V deň obhliadky boli stavebné práce v pokročilom štádiu

ich realizácie. Väčšiu časť námestia – severnú a východnú plochu nebolo možné z hľadiska archeologického potenciálu vyhodnotiť, keďže v týchto miestach bol navezený spevňovací podklad. V južnej a západnej časti námestia bola ohliadkou zistená pôvodná kamenná dlažba pozostávajúca z rôzne veľkých riečnych kameňov ružovkastého sfarbenia. V juhozápadnom okraji námestia boli ohliadkou zistené fragmenty keramiky rámcovo datovanej do obdobia novoveku. Súčasťou tohto súboru črepov bol aj fragment pochádzajúci z dna hrncovitej nádoby, ktorá bola redukčne vypálená s minimálnym obsahom anorganických prímiesí. Svojim charakterom možno tento črep rámcovo datovať do vrcholného stredoveku.

Vzhľadom k pozitívnym zisteniam, KPÚ bezodkladne podal podnet na príslušný stavebný úrad na zabezpečenie zistených archeologických nálezov, o čom upovedomil predstaviteľov mesta Trstená. Súčasťou tohto podnetu boli podmienky zabezpečenia archeologických nálezov formou záchranného archeologického výskumu, ktorý sa uskutočnil počas stavebných prác v úzkej súčinnosti so stavbou, pričom samotný výskum bol obmedzený výlučne na plochu stavby (obr. 117: 1). Prvoradou úlohou bolo zachytiť a zdokumentovať rozsah pôvodnej zachovanej kamennej dlažby a podrobného prieskumu detektorom kovov na dochovanej dlažbe v rámci celého námestia. Ďalej dôkladné začistenie pôvodnej kamennej dlažby v severozápadnom okraji námestia, vytyčenie archeologickej sondy v rozsahu plánovanej výstavby infocentra a následného odborného zdokumentovania zistených archeologických a geologických súvislostí.

Realizátorom tohto výskumu bolo SAHI, o. z., ktorého zamestnanci monitorovali územie, zasiahnuté výkopovými prácami ako aj systematicky plnili body rozhodnutia stavebného úradu, vydaného na podnet KPÚ Žilina.

Počas tohto archeologického výskumu sa podarilo zachytiť a veľkoplošne začistiť pôvodnú kamennú dlažbu námestia na troch vybraných miestach v rámci staveniska (obr. 117: 2).

Prvou bola sonda 1 (obr. 117: 2), ktorú sme situovali oproti hotelu Roháč, sonda mala rozmery 5 x 4,5 m. Hneď pod tenkou vrstvou recentných navážok sa zachytila pôvodná kamenná dlažba námestia, ktorú tvorili väčšie opracované kamene a okruhliaky ukladané do hlineného lôžka (kontext 1). Z lôžka, vďaka prieskumu detektorom kovov, pochádza pomerne bohatá kolekcia novovekých predmetov (obr. 117: 3–5), pričom najmladšieho zástupcu spomedzi nálezov môžeme datovať do polovice 20. stor. n. l. V juhozápadnom rohu sondy sme otvorili zisťovací rez 1, v ktorom sme plasticky po vrstvách znižovali úroveň až po miestne aluviálne podložie. Pod kontextom 1 sa nachádzala vrstva označená ako kontext 2, ktorá obsahovala zlomky novovekej, aj glazovanej, oxidačne pálenej keramiky (obr. 117: 7). Na jej spodnej úrovni sa rysovala línia kameňov ktorú interpretujeme ako staršiu dlažbu – je to len hypotéza, pretože plocha, na ktorej bola táto vrstva kameňov odkrytá a zachytená bola príliš malá. Táto kamenná vrstva spočívala na inej vrstve (kontext 3), ktorá bola masného fľovitého charakteru bez nálezov. Pod ňou sa stratigraficky nachádzalo už len miestne aluviálne podložie (obr. 117: 6).

Sonda 2 (obr. 117: 2) s rozmermi 3 x 3,5 m. Pri juhovýchodnom okraji zachovaného pôvodného námestia sa na povrchu rysovala línia vystupujúcich kameňov. Po začistení sa zistilo, že ide o vyvýšené obrubníkové kamene pôvodnej cestnej komunikácie, ktorá smerovala zo smeru SSZ na JJV k tzv. Mestskému súdu na námestí (dnešný obchodný dom). Pôvodný povrch cesty bol čiastočne pod úrovňou dláždeného námestia o cca 0,15–0,20m. Rozrušené a rozhádzané zvyšky tohto povrchu sa zachytili v SV rohu sondy.

Sonda 3 (obr. 117: 2) s rozmermi 9 x 5 m, bola otvorená v severozápadnom rohu námestia, situovaná popri štátnej ceste. Jej cieľom bolo odkryť úroveň pôvodnej kamennej dlažby (kontext 1), ktorá bude prezentovaná v rámci zrekonštruovaného námestia. Zo začistenia povrchu kamenného dláždenia a z prieskumu detektorom kovov pochádza taktiež bohatá kolekcia novovekých predmetov (obr. 118: 1, 2).

Sonda 4 (obr. 117: 2) s rozmermi 12 x 7 m bola situovaná v juhozápadnom rohu námestia, na mieste budúcej zástavby infocentra. Po mechanickom stiahnutí utlačeného povrchu sa zistilo, že miestom prechádzali a prechádzajú staršie inžinierske siete. Povrch sa javil ako nesúrodý, narušený pri starších stavebných aktivitách. Vzhľadom k tejto skutočnosti sa v archeologických prácach v tomto priestore nepokračovalo.

Archeologický výskum sa zamerlal aj na analýzu profilov v stavebných ryhách, ktoré boli za týmto účelom na vybraných miestach začisťované a zdokumentované. Rozsah začisťovania bol prispôbený zjavne negatívnej nálezovej situácii. Z prieskumu detektorom kovov mimo plôch archeologických sond pochádza viacero predmetov (obr. 118: 3–6), ktoré reprezentujú život na námestí od konca 19. stor. do polovice 20. stor., keď pôvodná kamenná dlažba bola prekrytá asfaltovým povrchom.

RETTUNGSAusGRABUNG AUF NÁMESTIE M. R. ŠTEFÁNIK-PLATZ IN TRSTENÁ. Trstená (Bez. Tvrdošín), Námestie M. R. Štefánika, archäologische Rettungsausgrabung, ursprüngliche Steinpflaster, Neuzeit, Mittelalter (?). Deponierung der Funde: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava Dolný Kubín, Slovenský archeologický a historický inštitút, občianske združenie (Slowakisches archäologisches und historisches Institut, Bürgervereinigung), Bratislava.

Die archäologische Ausgrabung orientierte sich auch an die Analyse der Profile in den Baurillen, die wegen dieses Zwecks an gewählten Stellen gesäubert und dokumentiert wurden. Der Umfang der Säuberung war der offenbar negativen Fundsituation angepasst. Von der Untersuchung mit dem Metallsuchgerät außerhalb der Flächen der archäologischen Sonden stammen mehrere Gegenstände (Abb. 118: 3–6), die das Leben auf dem Platz seit dem Ende des 19. bis in die Hälfte des 20. Jahrhunderts, wenn die ursprünglichen Steinpflaster mit dem Asphalt überdeckt wurden, repräsentieren.

Während dieser archäologischen Ausgrabung ist es gelungen die ursprünglichen Steinpflaster des Platzes an drei gewählten Stellen im Rahmen des Bauplatzes zu ergreifen und großflächig zu säubern (Abb. 117: 2).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V TEPLIČKE NAD VÁHOM A V GBEĽANOCH

Pavol Spišák – Jana Hlavatá – Tatiana Štefanovičová

Teplička nad Váhom (okr. Žilina), poloha Podvážka, povrchový zber, nedatovateľné. Uloženie nálezov: Slovenský archeologický a historický inštitút, občianske združenie, Bratislava.

Gbeľany (okr. Žilina), poloha Dlhé, sídlisko, záchranný archeologický výskum, stredovek vrcholný. Uloženie nálezov: Slovenský archeologický a historický inštitút, občianske združenie, Bratislava.

SAHI, o.z. Bratislava realizovalo záchranný archeologický výskum, pozostávajúci zo sledovania zemných prác, ktorý bol vyvolaný druhou etapou výstavby obchvatového kanalizačného zberača pre zriaďovaciu stanicu Teplička nad Váhom, na trase Teplička nad Váhom-Mojš. Terénny výskum začal v septembri 2009 a bol ukončený počas júla 2010.

Obce Teplička nad Váhom a Gbeľany ležia v tesnej blízkosti okresného mesta Žilina. V poslednom období z okolia sledovanej výstavby evidujeme zaniknutú stredovekú dedinu, datovanú do počiatku vrcholného stredoveku, ktorá bola záchranným výskumom objavená v katastri neďalekej obce Nededza (*Bednár/Daňová 2008, 30, 31*).

Skúmaná oblasť sa nachádza v riečnej doline, ktorej súvislý pokryv tvoria fluviaľne sedimenty, s pieskovcovým a ílovcovým podložíom (*Čurlík/Šefčík 1999, 22*). V rámci sledovania rýh a povrchového zberu v katastri obce Teplička nad Váhom sme pod ornice zachytili len sterilné podložie tvorené štrkami a ílmi. Zo sledovania stavebných prác pochádza len niekoľko nevýrazných, atypických keramických fragmentov, úlomkov skla a skorodovaného kovu, ktoré pravdepodobne patria do obdobia novoveku, alebo predstavujú recentný odpadový materiál.

V rámci výskumu sme celkovo zachytili jeden objekt sídliskového charakteru, ktorý na základe keramických nálezov datujeme do obdobia stredoveku, resp. do vrcholného stredoveku. Objekt 1, sme zachytili v katastri obce Gbeľany (obr. 120: 1). Išlo o samostatne stojacu zahĺbenú pec, ktorá bola z väčšej časti deštruovaná (obr. 120: 2, 3). Z výplne pece (kontext 3) pochádza 11 keramických fragmentov z dna hrncovitej nádoby (obr. 120: 5) a pri začisťovaní profilov sa podarilo získať črep z tela, pravdepodobne hrncovitej nádoby s vlnkovou výzdobou (obr. 120: 4), ktoré pomohli objektu chronologicky zaradiť do uvedeného historického obdobia.

Preskúmaná deštruovaná pec sa nachádzala v polohe, ktorá hraničí s časťou katastra obce Nededza, kde bola v rokoch 2005–2006 zachytená spomenutá zaniknutá stredoveká dedina. Aj preto sa domnievame, že preskúmaný objekt 1 môže patriť k periférii zaniknutej dediny, ktorá bola pred časom preskúmaná pracovníkmi Archeologického ústavu SAV Nitra (*Bednár/Daňová 2008*).

V katastri obce Teplička nad Váhom sme nezachytili žiaden archeologický materiál ani nálezové situácie, ktoré by vyžadovali záchranu. V tomto úseku sledovanej stavby sa nachádzalo len sterilné podložie tvorené terasovými naplaveninami rieky Váh.

Literatúra

Bednár/Daňová 2008 – P. Bednár/K. Daňová: Pokračovanie výskumu v areáli zaniknutej stredovekej dediny v Nededzi. AVANS 2006, 2008, 30–31.

Čurlík/Šefčík 1999 – J. Čurlík/P. Šefčík: Geochemický atlas Slovenskej republiky – Pôdy. Bratislava 1999.

RETTUNGSAusGRABUNG IN TEPLIČKA NAD VÁHOM UND IN GBELANY. Teplička nad Váhom (Bez. Žilina), Flur Pod vrškami, Oberflächen-Sammeln, nicht datierbar. Deponierung der Funde: Slovenský archeologický a historický inštitút, občianske združenie (Slowakisches archäologisches und historisches Institut, Bürgervereinigung), Bratislava.

Gbelany (Bez. Žilina), Flur Dlhé, Siedlung, archäologische Rettungsausgrabung, hohes Mittelalter. Deponierung der Funde: Slovenský archeologický a historický inštitút, občianske združenie (Slowakisches archäologisches und historisches Institut, Bürgervereinigung), Bratislava.

In den Jahren 2009 und 2010 verlief eine archäologische Rettungsausgrabung (realisiert von SAHI, o.z.), bestehend aus Verfolgung der Bauarbeiten auf dem Abschnitt des Baus des Umklammerungskanalisationssammlers in den Katastern der Gemeinden Teplička nad Váhom, Gbelany und Mojš. Durch die Ausgrabung haben wir ein Siedlungsobjekt – einen Ofen im Kataster der Gemeinde Gbelany (Abb. 120: 1–3) ergriffen. Anhand des keramischen Materials (mit einer Wellenlinie verzierte Scherben, wahrscheinlich von einem topfartigen Gefäß; Abb. 120: 4, 5) datieren wir das Objekt in die Zeit des hohen Mittelalters. Wir vermuten, dass der Ofen zur Peripherie eines untergegangenen mittelalterlichen Dorfes, untersucht im Kataster der Gemeinde Nededza (*Bednár/Daňová 2008*), gehören konnte. Im Kataster der Gemeinde Teplička nad Váhom haben wir durch das Oberflächen-Sammeln nur ausdrucksloses archäologisches Material, bestehend aus Fragmenten neuzeitlicher Keramik, des Glases, bzw. rezenten Abfalls, festgestellt. In diesem Abschnitt haben wir in den Baurillen sterilen Untergrund, gebildet aus Flussanschwellungen, ergriffen.

UKONČENIE ETAPOVÉHO VÝSKUMU ORAVSKÉHO HRADU

Jana Stehlíková – Michal Čajka – Jana Hlavatá – Lenka Straková –
Tatiana Štefanovičová

Oravský Podzámok (okr. Dolný Kubín), poloha Oravský hrad – Hlavné nádvorie, Nádvorie stredného hradu, zisťovací archeologický výskum, staršia doba železná, doba laténska, stredovek, novovek, recentný zásah. Uloženie nálezov: Oravské múzeum Pavla Országha Hviezdoslava, Dolný Kubín a Slovenský archeologický a historický inštitút, občianske združenie

Slovenský archeologický a historický inštitút, o.z., v spolupráci s Oravským múzeom Pavla Országha Hviezdoslava, realizoval v rokoch 2008–2010 viac-etapový zisťovací archeologický výskum na Oravskom hrade, v polohách Hlavné nádvorie a Nádvorie stredného hradu (obr. 119: 1), pričom archeologické zistenia boli doplnené o vyhodnotenie odkrytých murív spracovateľmi architektonicko-historického výskumu hradu Ing. Miroslavom Matejkom a Mgr. Michalom Šimkovicom. Výskum bol vyvolaný zámerom Oravského múzea P. O. Hviezdoslava vymeniť na konkrétnych nádvoriach súčasnú betónovú dlažbu.

Počas piatich výskumných etáp sme otvorili spolu jedenásť archeologických sond, z toho osem sond bolo situovaných na Hlavnom nádvorí (nádvorie 2. predhradia, etapy A až D, obr. 119: 2) a zvyšné tri na Nádvorí stredného hradu (nádvorie 1. predhradia, etapa E, obr. 121: 1). Vytýčenie sond bolo z časti obmedzené vzhľadom k existencii elektroinžinierskych sietí v priestoroch oboch nádvorí, tiež vzhľadom k ocelovo-betónovým injektážam, ktoré zabezpečujú statiku väčšiny murív hradu. Napriek tomu sme v niektorých prípadoch počas odkrývania terénu narazili na staršie siete, ktoré nebolo možné zahrnúť do plánovania sond pred ich samotným vytýčením (napr. sonda V, etapa C). Počas celého výskumu sme získali množstvo archeologických nálezov, z ktorých výber je vyobrazený v obrazovej prílohe čísla (obr. 121: 2–9; 122).

Nádvorie 2. predhradia (Hlavné nádvorie, obr. 119)

V rámci prvej etapy (A) sme preskúmali severovýchodné nárožie Hlavného nádvoria, kde sme jedinou sondou I etapy situovali pozdĺž južného múru budovy tzv. fary a zároveň v mieste, kde murivo fary prilieha k hradobnému múru. Najdôležitejšie zistenie tejto etapy súvisí práve s budovou fary, ktorá podľa odkrytej stratigrafie prešla viacerými stavebnými fázami, resp. prestavbami. Tiež predpokladáme, na základe nálezovej situácie – zvyšku muriva, že pred výstavbou renesančného objektu z čias Juraja Thurzu na tomto mieste stál iný starší objekt, predbežne datovaný do 15.–16. stor. Okrem novovekých navážok na celej ploche sondy sme počas etapy A odkryli zvyšok ďalšieho muriva, ktoré pravdepodobne súviselo s existenciou ochodze zo 17. stor., zistenou nedávnym architektonickým výskumom.

Murivo, spomenuté vyššie, ktoré pravdepodobne patrí k budove z 15.–16. stor., pokračovalo smerom od budovy fary ďalej – južným smerom, resp. smerom k juhovýchodnému nárožiu Hlavného nádvoria, kde sme situovali sondy ďalšej výskumnej etapy (B). Sonda II osvetlila stratografiu tejto časti nádvoria.

Pod novodobou okruhliakovou dlažbou a novovekými navážkami sme odkryli kamennú – pieskovcovú dlažbu. V južnej časti dlažby, resp. v časti dlažby bližšie k tretej hradnej bráne bol do nej zapustený kanál, ktorý najpravdepodobnejšie súvisel s odvádzaním splachu/odpadu z hospodárskych objektov (*Đurikovič 1804*, 26), ktoré sa na nádvorí pred tzv. Administratívnym traktom nachádzali v 17., resp. 16. storočí. Ďalšiu časť kanalizačného systému sme zachytili v sonde VII (etapa D) v JZ nároží Hlavného nádvoría a tiež v sonde VIII (etapa D).

Cieľom výskumných etáp B a D bolo, okrem iného, poodhaliť situáciu súvisiacu priamo s treťou hradnou bránou a jej možnými prestavbami (*Đurikovič 1804*). K spomenutým sondám II a VIII boli zrealizované kontrolné rezy, resp. sondy menších rozmerov, ktoré sme umiestnili priamo pod treťou hradnou bránou a tak doplnili pohľad na základové murivo brány. Podľa zachytenej archeologickej situácie sa v priestore sondy II pôvodne nachádzala staršia – bránová veža, ktorá spadá do obdobia 15. stor., rovnako ako východný hradobný múr. Pozostatkom tejto brány sú zvyšky muriva, ktoré sa od hradobného múru viditeľne delili stavebnou cezúrou. V období neskorkej renesancie bola staršia brána nahradená súčasnou bránou. O ďalších prestavbách neskororenesančnej tretej brány svedčia odkryté nanovovytvorené základy vo východnej stene brány, tiež nová plenta severnej steny brány.

Po preskúmaní spodnej časti Hlavného nádvoría (etapy B a D) a SV časti (etapa A), sme sa sústredili aj na časť nádvoría popri kaplnke Sv. Michala a pri nároží tzv. Administratívneho traktu v západnej polovici nádvoría. V sonde V, podobne ako v priestore pri tretej hradnej bráne, sme zachytili zvyšok „kanalizácie“ (drenážneho systému), ktorá odvádzala splachy z priestoru medzi kaplnkou a tzv. Administratívnym traktom, kde pravdepodobne vznikol problém s hromadením dažďovej vody. Pod kanálom sa nachádzala opäť kamenná – pieskovcová dlažba, pozostávajúca z viacerých vrstiev, ktorá pôvodne mohla lemovať exteriérové priestory kaplnky Sv. Michala. Stratigraficky nižšie, pod kamennou dlažbou, sme zachytili niekoľko vrstiev pozostávajúcich z prehnitých drevených triesok (?). Predpokladáme, že vrstvy by mohli súvisieť aj so stavebnou, resp. remeselnou činnosťou na hrade. Najnižšie položená vrstva prehnitého dreva bola zachytená vo všetkých troch sondách etapy C, dokumentuje tak sklon terénu Hlavného nádvoría na počiatku novoveku a to smerom na východ.

Popri kaplnke bola nálezová situácia pomerne komplikovaná. Stratigrafia v sonde IV bola narušená ocelovo-betónovou injektážou východnej steny, ako aj skorším umiestnením geologickej šachtice (*Sikora 1986*). Napriek tomu sa nám však podarilo v sonde zachytiť vrstvu prehnitého dreva spomenutú vyššie. Zaujímavým bolo zistenie viacfázovej výstavby samotnej kaplnky, resp. objektov na tomto mieste, na čo poukazyval rozdielny charakter odkrytého základového muriva východnej steny, ktoré sme mohli sledovať až do hĺbky približne 4 m od terajšieho povrchu nádvoría. V spodnej časti muriva sme zachytili otvor – tzv. kapsu po stavebnom lešení. Predpokladáme, že staršie murivo kaplnky (tak ako aj úpravy okolitého terénu) vznikli počas stavebných aktivít Thurzovcov v druhej polovici 16.–prvej tretine 17. stor.

Vo väčšine sond situovaných na Hlavnom nádvorí sme zachytili tiež doklady pravekého osídlenia. V prípade sondy I (SV nárožie) sme vyzdvihli len niekoľko náleзов patriacich púchovskej kultúre. Avšak v sondách II a VI išlo už o kultúrne vrstvy, z ktorých pochádza niekoľko keramických náleзов, ako aj fragmentov kostí. Konkrétne v sonde II sme priamo nad skalným podložíom zachytili kultúrnu vrstvu, ktorú na základe archeologického materiálu datujeme do staršej doby železnej. Okrem fragmentov hrubostennej keramiky z vrstvy pochádza kónický hlinený praslen (obr. 121: 9). V sonde V, ktorú sme otvorili počas etapy C, sme odkryli najmocnejšiu pravekú vrstvu spomedzi spomenutých sond. Rovnako ako v ostatných prípadoch sa nachádzala priamo na skalnom podloží a obsahovala veľké množstvo fragmentov hrubostennej keramiky (z hrncovitej alebo zásobnicovitej nádoby), tiež hlinený praslen zdobený rytým ornamentom v tvare vetvičky (obr. 121: 8) a kovovú strelku/hrot šípu (obr. 121: 6). Nálezy datujú kultúrnu vrstvu pravdepodobne do staršej doby železnej.

Nádvorie 1. predhradía (Nádvorie stredného hradu, obr. 119; 121)

Nádvorie stredného hradu sme skúmali v rámci poslednej etapy (E), počas ktorej boli otvorené tiež 3 sondy, situované na miestach, kde ešte neprebehol archeologický výskum. V prípade sond IX a X sme sa sústredili na existenciu starších objektov a murív a preskúmanie možnosti starších úprav terénu. Tretiu sondu XI sme vytýčili pozdĺž západnej fasády Obytnej veže a spojovacieho traktu smerom k Východnej bašte.

Tak ako v prípade Hlavného nádvoría, aj tu sme odkryli staršiu – pieskovcovú dlažbu vo viacerých vrstvách (sonda IX), viažucu sa k úrovni terénu Korvínovho paláca (koniec 15. stor.). V juhovýchodnej časti sondy IX sme zistili základy prístavby patriacej k schodisku, umiestnenému v interiéri Korvínovho paláca, ktoré spája Nádvorie stredného hradu a nižšie položenú terasu Hlavného nádvoría. Odkryté zá-

kladové murivo presahuje potreby nevelkej prístavby vstupu do schodiska. Predpokladáme, že murivo skôr vymedzovalo vstupnú šiju do spodného podlažia paláca. Zánik primárnej funkcie muriva dokladá zásypová vrstva, ktorá obsahovala zlomky renesančných kachlíc a keramiky.

Staršie obdobie reprezentuje nález stredovekých murív. Fragментy, ktoré sme zachytili v sonde IX, patria murovanému objektu, ktorý prešiel minimálne dvoma stavebnými fázami. Svedčí o tom nález staršieho fragmentu muriva južnej steny so zachovaným nárožím (pravdepodobne pristavaného ku skalnému masívu horného hradu), ku ktorému bolo neskôr pristavané mohutné murivo. Objekt sme rámcovo datovali do vrcholného stredoveku (14.–15. stor.). Pôvodná stena zaniknutej stavby bola teda neskôr zosilnená masívnou primurovkou, ktorá sa napájala na juhozápadnú stenu nárožia. Založená je na skale a čiastočne do hlinitej vrstvy vyrovnávajúcej terén pred zlomom skalného podlažia na juh. Túto mladšiu stavebnú fázu objektu sme rámcovo datovali do 15. stor.

V sonde IX sa nám tiež podarilo zachytiť sklon terénu, ktorý sa prirodzene zvažoval na západ a juh, kde nadväzuje na úroveň skaly v pivničnom priestore Korvínovho paláca (prevýšenie cca 4 m). Pokračovanie nálezových situácií zo sondy IX východným smerom sa prostredníctvom sondy X nepotvrdilo.

Sonda XI pomohla významne vyriešiť otázku lokalizácie stredovekej vstupnej brány do hradu. Ako sme spomenuli vyššie, po rozšírení sondy sme odkryli murivá pod prízemím prístavby spojovacieho krídla z obdobia Jána z Dubovca. Pod úrovňou prahu neskorogotického sedlového portálu sme zistili obmurovanú šachtu, ktorá je pozostatkom zatiaľ najstaršej vstupnej brány do stredného hradu. Vznik mosta dokážeme rámcovo datovať do konca 14. až 15. stor. Napokon, v súvislosti s neskoršími prestavbami za Mateja Korvína v závere 15. stor. a Jána z Dubovca v prvej polovici 16. stor. dochádza k posunu vstupu do stredného hradu do jeho súčasnej polohy.

Podrobnejšie výsledky výskumu Oravského hradu v rokoch 2008–2010 sú publikované v zborníku Monumentorum tutela 24 (*Čajka a kol. 2012*, 349–362).

Literatúra

Čajka a kol. 2012 – M. Čajka/J. Stehlíková/J. Hlavatá/L. Straková/M. Matejka/M. Šimkovic: Archeologický výskum hlavného nádvorja a nádvorja stredného hradu na Oravskom hrade. Monumentorum tutela 24, 2012, 349–362.

Čaplovič 1967 – P. Čaplovič: Oravský zámok. Banská Bystrica 1967.

Đurikovič 1804 – J. Đurikovič: Opis Oravského zámku. 1804. Preklad M. Kubínyi 1914. Preklad rukopisu je uložený na Dokumentácii Oravského múzea.

Sikora a kol. 1986 – J. Sikora a kol.: Oravský hrad – ochrana. Záverečná správa z inžiniersko-geologického prieskumu. Žilina 1986. Nepublikovaný rukopis.

BEENDIGUNG DER ETAPPEN-AUSGRABUNG VON ORAVA-BURG. Oravský Podzámok (Bez. Dolný Kubín), Flur Oravský hrad – Hlavné nádvorie, Nádvorie stredného hradu, archäologische Ermittlungsausgrabung, Urzeit, ältere Eisenzeit (?), La Tène-Zeit, Mittelalter, Neuzeit, rezenter Eingriff. Deponierung der Funde: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava Dolný Kubín, Slovenský archeologický a historický inštitút, občianske združenie (Slowakisches archäologisches und historisches Institut, Bürgervereini-gung), Bratislava.

Während der Jahre 2008 bis 2010 verlief auf der Orava-Burg eine archäologische Ermittlungsausgrabung, die SAHI, o.z. in einer Zusammenarbeit mit Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava in Dolný Kubín realisierte. In den Fluren Hlavné nádvorie (Haupt Hofplatz) (Hofplatz der 2. Vorburg, Abb. 119: 2) und Nádvorie stredného hradu (Hofplatz der Mittelburg) (Hofplatz der 1. Vorburg, Abb. 121: 1) wurden zusammen 11 archäologische Sonden trassiert (Abb. 119; 121: 1).

Im Rahmen der fünf Forschungsetappen (A bis E) haben wir mehrere Fundsituationen freigelegt, die die historische Entwicklung des erforschten Areals erläutert und auch zu den Informationen über urzeitliche Besiedlung der Felsenwand beigetragen haben.

Auf dem Haupt Hofplatz der Orava-Burg (Etappen A bis D, Abb. 119: 2) haben wir im Raum des Einganges auf den Hofplatz in der Umgebung des III. Burgtores die Situation untersucht. Im Rahmen der Sonde II haben wir eine Fundsituation vorgefunden, die auf die Existenz eines älteren Torturmes aus dem 15. Jahrhundert, der stufenweise während der späten Renaissance bis zur gegenwärtigen Form umgebaut wurde, hinweist. Im Raum nördlich des Tores stellten wir Sandsteinpflaster fest. Darin wurde ein Kanal versenkt, der mit der Ableitung der Abwässer/des Abfalls aus dem Raum vor dem sog. Verwaltungstrakt zusammenhängt. Solch einen Kanal haben wir auf beiden Seiten des südlichen Teils des Hofplatzes (vor dem Tor; bzw. in der südwestlichen und südöstlichen Ecke des Hofplatzes) festgestellt. In der nordöstlichen Ecke des Haupt Hofplatzes haben wir durch die Ausgrabung festgestellt, dass das Gebäude der sog. Pfarre,

neben der wir die Sonde I trassiert haben, mehrphasig entstanden ist, bzw. hier ursprünglich ein älteres Objekt stand, rahmenweise in das 15.–16. Jahrhundert datiert. In der Sonde ergriffen wir auch Fragment eines jüngeren Mauerwerkes (17. Jahrhundert), das wahrscheinlich an dieser Stelle mit dem Laufsteg zusammenhing. In dem mittleren westlichen Teil des Haupthofplatzes – neben der Kapelle des Hl. Michael ist es uns gelungen die Neigung des Terrains des Hofplatzes am Beginn der Neuzeit zu definieren, und das dank der festgestellten Kulturschicht in allen drei trassierten Sonden der Etappe C (Abb. 119: 2). Außer dieser Feststellung haben wir das Grundmauerwerk der Kapelle bis in die Tiefe von 4 m ab dem gegenwärtigen Terrain freigelegt. Hier wurden wir mit einer weiteren Tatsache konfrontiert – einem mehrphasigen Aufbau der Kapelle selbst. Der ältere – untere Teil des Fundamentes der Kapelle gehört in die zweite Hälfte des 16. bis zum ersten Drittel des 17. Jahrhunderts.

Gleichfalls haben wir in den Sonden auf dem Haupthofplatz Reste urzeitlicher Besiedlung aus der Zeit der Púchov-Kultur und aus der älteren Eisenzeit gefunden, wobei es sich überwiegend um Kulturschichten handelte (Abb. 121: 6, 8, 9).

Auf dem Hofplatz der Mittelburg haben wir drei archäologische Sonden trassiert (Abb. 121: 1), die auch hier geholfen haben die Neigung des Terrains auf dem Hofplatz, der in Richtung West und Süd neigte, zu definieren. Wie auf dem Haupthofplatz, haben wir auch hier in das 15. Jahrhundert gehörende Sandsteinpflaster freigelegt. In der Sonde IX fanden wir Fundamente eines Mauerwerks, das wahrscheinlich die Eingangseinschnürung in das untere Geschoß des Corvinus-Palastes abgrenzte und in der Renaissance unterging. Die ältere Periode repräsentiert der Rest eines mittelalterlichen gemauerten Objektes, minimal mit zweiphasigem Aufbau (14.–15. und 15. Jahrhundert). Letztendes ist es uns gelungen ausreichend zur Lösung der Frage der Lokalisation des Eingangstores, dessen Teil – einen ummauerten Schacht wir unter dem Niveau des spätgotischen Sattelportals gefunden haben, beizutragen. Wir datieren ihn in die Zeit des 14. bis 15. Jahrhunderts. Eine Auswahl der während der Ausgrabung gewonnenen Funde ist in dem Anhang abgebildet (Abb. 121: 2–9; 122).

Mehr ausführliche Resultate der Ausgrabung der Orava-Burg in den Jahren 2008–2010 werden im Sammelband *Monumentorum tutela 24 (Čajka a kol. 2012, 349–362)* veröffentlicht werden.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V HRONOVCIACH⁵⁸

Peter Tóth

H r o n o v c e, časť D o m a š a (okr. Levice), intravilán, sídlisko, záchranný výskum, stredná doba bronzová (karpatská mohylová kultúra), uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza v intraviláne obce, v miestnej časti Domaša, na bývalom ihrisku medzi ulicami Levická a Športová, približne 150 m južne od obecného úradu a cca 20 m severne od nevyužívaného cintorína s kaplnkou.

Záchranný výskum bol v tomto priestore vyvolaný výstavbou oddychovej zóny. Na miesto stavby sme boli prizvaní až v čase, kedy boli vykonané všetky zemné práce (vyhlbené jazierko, odhumusované a zaštrkované chodníky, vykopané a následne prisypané ryhy pre elektrické osvetlenie). V dôsledku toho došlo k výraznému narušeniu (možno aj zničeniu niektorých) podpovrchových situácií. Záchranný výskum sa preto sústredil na exkaváciu terénnych kontextov zachovaných iba vo východnej časti budúceho jazierka. Sporadicky sa vyskytujúce črepy a zvieracie kosti na ploche jazierka dávajú tušiť pôvodné množstvo archeologických objektov.

Výskumom boli zachytené dva objekty, zásobnicové jamy, ktoré boli vyhlbené tesne vedľa seba a črtali sa v podobe tmavohnedého až čierneho flaku. Väčší objekt, situovaný severnejšie, bol označený ako objekt 1. Zásobnicová jama mala v pôdoryse pravidelný kruhovitý tvar, na priereze mierne kónické, dovnutra vtiahnuté steny a misovité dno. Zachovaná hĺbka činila 100 cm, maximálny priemer ústia 170 cm a maximálny priemer dna 180 cm. Podstatnú časť nálezového fondu tvorili zvieracie kosti, menej keramika. Menší, zároveň plytší objekt, situovaný južnejšie, bol označený ako objekt 2. Opäť mal v pôdoryse pravidelný kruhový tvar, v priereze kónické steny a rovné dno. Zachovaná hĺbka predstavovala 80 cm, maximálny priemer ústia činil 130 cm a priemer dna 170 cm. Z objektu pochádzali ojedinelé zvieracie kosti a atypická keramika.

Na základe horizontálne i vertikálne stratigrafických pozorovaní sa nepodarilo určiť vzájomný vzťah objektov. Napriek tomu sa domnievame, že ide o superpozíciu dvoch objektov, staršej, južnejšie položenej zásobnicovej jamy – objekt 2 a mladšej, situovanej severnejšie, zásobnice – objekt 1, ktorá bola na

⁵⁸ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0036/13.

základe črepového materiálu datovaná do karpatskej mohylovej kultúry (za určenie ďakujem J. Bátorovi). Domnievame sa, že objekt 2 by mohol byť podobne datovaný, pretože sa jednotlivé vrstvy vo výplni farebne neodlišovali od objektu 1 (a tiež podľa stratigrafických zistení neboli medzi nimi pozorované žiadne hranice). Preto si myslíme, že objekt 1 musel byť vyhlbený relatívne nedávno (ak nie hneď) po zániku objektu 2.

Z haldy a v priestore jazierka bol uskutočnený povrchový zber, počas ktorého sa získali črepy karpatskej mohylovej kultúry, ale aj menej typický praveký keramický materiál (časť z neho snáď pripomína stredný neolit a staršiu/strednú dobu bronzovú).

Sídliskové objekty pravdepodobne pokračujú juhovýchodným smerom k potoku Lužianka, čím možno túto lokalitu spojiť so známym priestorom bývalého hliníka a tým predpokladať staršie (železovská skupina, badenská a maďarovská kultúra), ale aj mladšie osídlenie (doba sťahovania národov a včasný stredovek; *Eisner 1926*, 19; 1933, 57, tab. XXVII: 1, 3–5, XXIX: 1, 8; *Janšák 1938*, 57, 58; *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 155; *Ožďáni 1986*, 36, Abb. 1, 2; *Šalkovský 1988*, obr. 1; *Točík/Vladár 1971*, obr. 24: 3, 10; *Vladár/Bartoněk 1977*, obr. 2: 6, 7, 10).

Literatúra

- Eisner 1926* – J. Eisner: Studium předhistorické archeologie na Slovensku po převratě. In Sbor. MSS 20, 1926, 14–26.
- Eisner 1933* – J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava, 1933.
- Janšák 1938* – Š. Janšák: Staré osídlení Slovenska. Dolný Hron a Ipeľ v pravěku. Turčiansky Sv. Martin, 1938.
- Mitscha-Märheim/Pittioni 1934* – H. Mitscha-Märheim/R. Pittioni: Zur Besiedlungsgeschichte des unteren Grantales. In: Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, 1934, roč. 64, s. 147–173.
- Ožďáni 1986* – O. Ožďáni: Zur Problematik der Entwicklung der Hügelgräberkulturen in der Südwestslowakei. Slov. Arch. 34, 1986, 5–95.
- Šalkovský 1988* – P. Šalkovský: K vývoju a štruktúre osídlenia v dobe slovanskej na Slovensku. Slov. Arch. 36, 1988, 379–407.
- Točík/Vladár 1971* – A. Točík/J. Vladár: J. Prehľad bádania v problematike vývoja Slovenska v dobe bronzovej. Slov. Arch. 19, 1971, 365–416.
- Vladár/Bartoněk 1977* – J. Vladár/A. Bartoněk: Zu den Beziehungen des ägäischen, Balkanischen und Karpatischen Raumes in der mittleren Bronzezeit und die kulturelle Ausstrahlung der ägäischen Schriften in die Nachbarländer. Slov. Arch. 25, 1977, 371–431.

RETTUNGS AUSGRABUNG IN HRONOVCE. Hronovce, Teil Domaša (Bez. Levice), im Gemeindegebiet, Siedlung, Rettungsausgrabung, mittlere Bronzezeit (karpatenländische Hügelgräberkultur). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Rettungsausgrabung wurde durch den Bau der Erholungszone im Gemeindegebiet des Ortes hervorgerufen. An die Stelle des Baus wurden wir erst dann dazu geladen, als alle Bodenarbeiten schon gemacht wurden, deshalb hat sich die archäologische Ausgrabung an die Exkavation der Terrainsituationen konzentriert, die nur im östlichen Teil des kleinen Sees erhalten blieben.

Durch die Ausgrabung wurden zwei Objekte, Vorratsgruben der karpatenländischen Hügelgräberkultur, die dicht nebeneinander ausgegraben wurden, ergriffen. Das größere Objekt, nördlicher situiert, wurde als Objekt 1 bezeichnet. Im Grundriss hatte es eine regelmäßige kreisförmige Form, im Querschnitt mäßig konische, nach innen eingezogene Wände und einen schüsselförmigen Boden. Die erhaltene Tiefe war 100 cm, maximaler Durchschnitt der Mündung war 170 cm und maximaler Durchschnitt des Bodens war 180 cm. Ein kleineres und gleichzeitig flacheres Objekt, südlicher situiert, wurde als Objekt 2 bezeichnet. Wiederholt hatte es im Grundriss eine regelmäßige kreisförmige Form, im Querschnitt konische Wände und einen geraden Boden. Die erhaltene Tiefe war 80 cm, maximaler Durchschnitt der Mündung war 130 cm und Durchschnitt des Bodens war 170 cm.

Obwohl anhand der horizontalen und vertikalen stratigraphischen Beobachtungen war es nicht möglich die gegenseitigen Beziehungen zu bestimmen, sind wir der Meinung, dass in die ältere, südlicher gelegene Vorratsgrube Nr. 2 wurde relativ unlängst (wenn nicht gleich) nach ihrem Untergang die jüngere nördlicher situierte Grube Nr. 1 ausgeschachtet.

Die Siedlungsobjekte ziehen wahrscheinlich in südöstlicher Richtung zum Bach Lužianka hin, wodurch man diese Lokalität mit dem bekannten Raum der einstigen Lehmgrube und somit eine ältere, aber auch jüngere Besiedlung voraussetzen konnte (*Eisner 1926*, 19; 1933, 57, Taf. XXVII: 1, 3–5, XXIX: 1, 8; *Janšák 1938*, 57, 58; *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 155; *Ožďáni 1986*, 36, Abb. 1, 2; *Šalkovský 1988*, Abb. 1; *Točík/Vladár 1971*, Abb. 24: 3, 10; *Vladár/Bartoněk 1977*, Abb. 2: 6, 7, 10).

HROBY Z OBDOBIA AVARSKÉHO KAGANÁTU Z BRATISLAVY-JAROVIEC

Vladimír T u r č a n – Alena Š e f č á k o v á

B r a t i s l a v a, časť J a r o v c e (okr. Bratislava V), poloha T r á v n i k y, intravilán, včasný stredovek. Uloženie: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum Bratislava.

Pri výstavbe komunikácie pre sídlisko rodinných domov v Bratislave-Jarovciach boli zistené po odstránení hornej vrstvy zeminy tri kostrové hroby. Lokalita je situovaná na severnom okraji intravilánu bratislavskej mestskej časti Jarovce (obr. 123: A). Ide o rovinatý terén, v ktorom v minulosti meandrovali ramená Dunaja. V súčasnosti je celý priestor využívaný okrem plochy zastavanej vidieckou zástavbou ako poľnohospodárska pôda.

Po odstránení hornej vrstvy zeminy a začistení sa črtali spodné časti hrobových jám nepravidelného tvaru, pričom severná časť hrobu 2/10 bola zničená starším výkopom. Kostry boli stlačené na dno hrobovej jamy do tenkej vrstvy a predovšetkým lebky úplne rozdrvené. Hrobové jamy boli orientované v smere SZ-JV, pričom ležali v jednom páse (obr. 123: B), čo však nemuselo byť vlastnosťou prípadných iných hrobov skúmaného pohrebiska.

Hrob 1/10 (obr. 123: D1): po začistení sa javil ako oválna jama s dlhšou osou v smere SZ-JV. Po vybratí výplne sa v jame vyryhovala kostra s hlavou uloženou na sever, s rukami pozdĺž tela a s ľavou nohou mierne pokrčenou. Z pravej nohy sa zachovala len horná polovica. Rozmery jamy: 166 x 56 cm, hl. 20 cm.

Nálezy: pod skeletom dva malé fragmenty keramiky z doby rímskej, z toho jeden okrajový so zatahnutým ústím. Rozmery okrajového črepu: 3,6 x 1,7 cm. Farba svetlotehlová (obr. 123: C1). Pri pravom ramene sa našiel dutý valcovitý parohovitý predmet, zdobený ryhovanou mriežkovou výzdobou zdvojenými rytými líniami a koncentrickými krúžkami umiestnenými v križovaní mriežky a v strede kosoštvorcových polí vzniknutých mriežkovaním. Hrany opilované, pri okrajoch prevrátané dvojice otvorov, na jednej strane väčšie, umiestnené symetricky a prázdne, na druhej, umiestnené asymetricky so zvyškami kostených klinčekov. Rozmery: celková dĺ. 5,7 cm, max. ø 2,6 cm, max. hr. 0,4 cm, ø otvorov 0,4 a 0,3 cm (obr. 123: C2).

Antropologické určenie: Z pochovaného sa zachovala poškodená kostra dospelého gracilného až stredne robustného jedinca zväčša so stredným reliéfom svalových úponov. Na fragmentoch lebky vidno, že processus mastoidei sú skôr malé, sánka s evertovanými mandibulárnymi uhlami, pričom na pravej zachovanej strane je naznačená vyvýšenina. Asymetrické processus articularis mandibulae sú malé až stredné, pričom ľavý je predozadne hrubší. Abrázia štyroch individuálne nájdených zubov (M^1 , P_1 , M_2 , $_2I$) dosahuje 2. až 4. stupeň. Poškodené až fragmentárne stavce sú bez stôp degenerácie. Na os sacrum vidno slabo vytvorené lineae transversae, facies auricularis zaberá S_3 a os cocygis je voľná. Z os sternum sa zachoval iba stredne dlhý a úzky corpus a z rebier a lopatiek iba fragmenty. Na ľavej klavikule je evidentné stredné zakrivenie; na tuberositas radii lat. dex. vidno léziu, ktorá môže byť spôsobená mohutným svalovým úponom. Podľa fragmentov panvových kostí sa incisura ischiadica major javí ako široká, sulcus praeauricularis široký a hlboký, arc composité tvorí dva pretínajúce sa oblúčky a facies auricularis tvorí ostrejší uhol bez zaškrtenia. Gracilnejšie femury majú stredne vyznačenú linea aspera. Podľa morfometrických znakov by mohlo ísť o staršiu ženu vysokú asi 156 cm (stredná výška).

Hrob 2/10 (obr. 123: D2): po začistení plochy sa črtal ako pozdĺžna jama v smere SZ-JV. Zachovala sa len zadná časť hrobu s kosťami nôh, ktoré boli vystreté. Rozmery jamy: 142 x 76 cm.

Nálezy: pod skeletom 2 drobné atypické črepy pravdepodobne z doby rímskej.

Antropologické určenie: Z pochovaného jedinca sa zachovali iba poškodené stredne robustné kosti dolných končatín so stredným reliéfom svalových úponov a prirastenými epifýzami. Platymérne stehnové kosti majú strednú linea aspera. Na mezoknémnych tíbiach sú vytvorené distálne kĺbne facety. Podľa morfometrie kostí dolných končatín ide o dospelého jedinca, v ktorého prípade nebolo možné odhadnúť pohlavie. Ak by išlo o muža, bol by vysoký asi 164 cm (stredná výška) a ak o ženu, mala by výšku približne 160 cm (veľká výška).

Hrob 3/10 (obr. 123: D3): Po začistení plochy sa rysoval ako pozdĺžna jama v smere SZ-JV. Hrob obsahoval kostru jedinca, uloženú na chrbte s hlavou na severozápad. Kostra ležala vo vystretej polohe s ľavou rukou mierne skrčenou. Rozmery jamy: 190 x 84 cm. Bez nálezov.

Antropologické určenie: Z pochovaného sa zachoval mimoriadne poškodený až fragmentárny skelet dospelého jedinca. Z lebky sa okrem iného našiel úlomok os occipitale so značnou až trŕňovitou protuberantia occipitalis externa a pomerne veľkým processus mastoideus. Na processus articularis viacerých drobnejších úlomkov stavcov vidno artrotické zmeny a na fragmente axis – dens, facies articularis anterior osteofyty. Z úlomkov dlhých kostí je výrazný fragment diafýzy robustnejšieho femuru lat. dex. s vysokou linea aspera. Pravdepodobne ide o pozostatky staršieho muža.

Všetky tri objavené hroby boli kostrové s primárnym (v anatomickej polohe) uložením tela na chrbte s hlavou nasmerovanou k severu (hrob 1) resp. severovýchodu (hroby 2 a 3). Severnú orientáciu s rôznymi odchýlkami možno na pohrebiskách z obdobia avarského kaganátu považovať za štandardnú (*Zábojník 2009*, 31, 32). Drobné diferencie v polohe končatín (hrob 1/10, ľavá noha) mohli vzniknúť postmortálnym procesom.

Drobné čriepky, zistené vo výplni hrobových jám, možno pre ich charakter považovať za intrúziu, hoci nemožno úplne vylúčiť ani intencionálne pozadie. Jediným charakteristickejším artefaktom je dutý valcovitý predmet, pochádzajúci podľa prierezu z jelenieho parohu, nájdený v hrobe 1/10. Povrch artefaktu nie je úplne vyhladený a vidno náznaky pozostatkov perlenia typického pre parohy (obr. 123: C2). Analógie k sledovanému artefaktu, aj keď nie úplne jednoznačné, možno nájsť na niektorých pohrebiskách z obdobia avarského kaganátu (napr. *Kovrig 1963*, 12, Taf. LXXIII: 2). Interpretované bývajú ako ihelníky, nástavce, objímky a pod. Pre interpretáciu jaroveckého nálezú je dôležitá skutočnosť, že bol na oboch koncoch prevrtaný dvojicou otvorov, takže mohol byť aplikovaný na pozdĺžnych predmetoch kruhovitého prierezu (rukoväť biča?).

Preskúmané hroby nie sú prvými dokladmi včasnostredovekého osídlenia v sledovanom regióne. Z troch okolitých polôh sú už známe nálezy z obdobia avarského kaganátu zberového charakteru (*Turčan 2009*, 166, 167). Podľa ústnej informácie sa pri výstavbe hospodárskych budov stojacich južne od pohrebiska našli „kostry, mištičky, šable a kostry koní“ (informácia bola získaná od miestnych obyvateľov počas výskumu stredovekého karnera v Jarovciach Z. Farkašom a autorom tohto príspevku). S týmito poznatkami možno dať viac ako pravdepodobne do kontextu aj garnitúru liatych avarských kovaní, uloženú pod lokalizáciou „Horvátjářfalu“ v budapeštianskom Národnom múzeu (*Csallány 1956*, 124; *Turčan 2009*, 165, 166). Kumulácia nálezov na severnom okraji Bratislavy-Jaroviec signalizuje, že polohu možno zaradiť medzi lokality z obdobia avarského kaganátu.

Literatúra

Csallány 1956 – D. Csallány: Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa. Budapest 1956.

Kovrig 1963 I. Kovrig: Das awarenzeitliche gräberfeld von Alattyán. Budapest 1963.

Turčan 2009 – V. Turčan: Nálezy z obdobia avarského kaganátu zo zadunajskej časti Bratislavy. Zbor. SNM.

Arch. 19, roč. 103 165–170.

Zábojník 2009 – J. Zábojník: Slovensko a avarský kaganát. Bratislava.

GRÄBER AUS DER PERIODE DES AWARISCHEN KHAGANATS AUS BRATISLAVA-JAROVCE. Bratislava, Teil Jarovce (Bez. Bratislava V), Flur Trávníky, im Gemeindegebiet, frühes Mittelalter. Deponierung der Funde: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum (Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum), Bratislava.

In Bratislava-Jarovce, Flur Trávníky, wurden drei Gräber von erwachsenen Individuen untersucht. Sie wurden auf den Rücken bestattet, die Köpfe waren nach Nord gerichtet. In der Ausfüllung fand man außer kleinen Scherben aus der Römerzeit im Grab 1/10 ein Gewehrröhrchen mit Rillen verziert, das das Gräberfeld mit größter Wahrscheinlichkeit in die Periode des awarischen Khaganats datiert.

POVRCHOVÝ PRIESKUM NA STREDNOM A DOLNOM POVAŽÍ⁵⁹

Ondrej Ž á r – Ľubica B l a š k o v á – Martin V l a č i k y – Mário B i e l i c h

Povrchové prieskumy sa realizovali od marca do novembra 2010 v rámci projektu dizertačnej práce zameranej na obdobie mladého paleolitu na Považí. Záujmové územie je zo západu ohraničené pohoriami Biele a Malé Karpaty a z východu pohorím Považský Inovec. Katastrálne sem patria okresy Nové Mesto nad Váhom a Piešťany. Z geologického členenia sem spadá južná časť Trenčianskej kotliny zhruba

⁵⁹ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0181/14.

od línie obcí Ivanovce a Krivosúd-Bodovka, ďalej na juh hlavne oblasť Beckovskej brány a severného výbežku Podunajskej nížiny.

Prieskumy sa zamerali na svahy predhorí na oboch brehoch Váhu. Cieľom bolo overiť polohy osídlenia v období mladého paleolitu v danom regióne na základe polohopisných údajov z literatúry a taktiež preskúmať doteraz neevidované polohy, resp. lokality s ťažšie identifikovateľným umiestnením na mape podľa starších slovných popisov v literatúre. Miesta nálezov sa zaznamenávali pomocou turistického prístroja GPS. V prípade väčšej koncentrácie nálezov sa určil a zmeral približný stred, prípadne sa zmerali hranice rozsahu nálezov dvomi až štyrmi bodmi. Počas prieskumov sa našlo 19 nových lokalít a polôh s ojedinelými nálezmi. Ide o lokality Beckov-Galmanové sady 1–7, Čachtice-Bokšiny 2, Dolné Srnie-Na lánoch 1 a 2, Ducové-Lopárovica, Hôrka nad Váhom-Plešivec, Kálnica-Kahálovky, Kočovce-Chríby, Lúka-Krivica a Lúka-Za kaštielom 1–3. Lokalitu Dolné Srnie-Pod veselou horou našiel M. Vlačíky počas geologického prieskumu Považia organizovaného Štátnym geologickým ústavom Dionýza Štúra v Bratislave. Okrem nich sa overilo 5 lokalít známych z literatúry: Čachtice-Bokšiny 1, Beckov-Trbocké, Dolný Lopašov-Holý vrch, Ducové-Kostolec a Nad humnami.

1. B e c k o v (okr. Nové Mesto nad Váhom).

a) polohy G a l m a n o v é s a d y 1–7, koncentrácia nálezov, pravek, stredovek, novovek, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Celkovo sa v polohe Galmanové sady našlo 23 archeologických nálezov. Z nich bolo 5 ojedinelých nálezov, z čoho štyri kusy tvorí štiepaná kamenná industria z radiolaritu (poloha 1, 2 a 5), a patinovaného eratického silicitu (poloha 3; obr. 124: 2). Polohy 2 a 5 pravdepodobne súvisia s nálezmi v depozitári Archeologického ústavu SAV z polohy udávanej J. Bártom ako poloha Vříšky. Štiepaná industria z radiolaritu (7 ks) a črepy (8 ks), ktoré sa našli v polohe 4 (obr. 124: 4–11) sú datované do bližšie neurčeného praveku alebo doby rímskej a časť črepov patrí do obdobia stredoveku. Táto poloha by mohla kultúrne súvisieť s blízkou polohou Nivy, kde je doložené osídlenie z doby laténskej, rímskej aj obdobia stredoveku (*Varsik/Hanuliak/Kovár 2006*). Nálezy z polohy 6 predstavuje jeden črep datovaný do stredoveku a dva kusy radiolaritovej suroviny, ktoré nenesú výrazné stopy opracovania človekom preto je ich určenie ako artefaktov i samotné datovanie otáznе. V polohe Galmanové sady 7 sa našiel zlomok z tela fajky (obr. 124: 1). Ide o fragment kolienka, ktoré je zdobené radielkovou výzdobou. Povrch je červený. Zlomok môžeme datovať do 18. stor.

b) poloha T r b o c k é, sídlisko, pravek, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Územie sa nachádza v severnej časti katastra obce Beckov, susediacom s katastrom obce Krivosúd-Bodovka, v krátkom bočnom údolí vpravo od hlavnej komunikácie smerujúcej z obce Beckov do obce Krivosúd-Bodovka. V strede údolia sa nachádza mierna vyvýšenina, s nadmorskou výškou 224 m. Táto mierna terasa tvorí najnižšie výbežky predhoria Považského Inovca. Svah je orientovaný na sever až severovýchod. Polohu tvorila poľnohospodársky využívaná pôda. Našli sa tri archeologické nálezy, ktoré tvorí stredná časť vysokej čepieľky z patinovaného eratického silicitu, zlomok neidentifikovaného sivo-čierneho pravekého črepu z hrubého materiálu s prímесou kamienkov, a zlomok dlhej kosti. Nálezy je možné datovať iba rámcovo do obdobia praveku. Predmetná poloha je pravdepodobne totožná s lokalitou publikovanou ako poloha Trbocké, na ktorej sa našli doklady pravekého osídlenia (*Staššíková-Štukovská 1985*). Jej súvis s blízkou paleolitickou lokalitou Nad Trbocké (*Bárta 1985*) je otáznny.

2. Č a c h t i c e (okr. Nové Mesto nad Váhom).

a) poloha B o k š i n y 1, sídlisko, gravettien, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Skúmaná poloha je známa zo zmienok *J. Bárta (1982, 27)*. Nachádza sa asi 2,5 km juhozápadne od stredu obce, na terasovitom návrší Bokšiny. Situovaná je na svahu so sklonom na sever, 300 m severozápadne od kóty 290. Nadmorská výška lokality je 260 m. Našli dva archeologické nálezy. Prvý nález tvorí bazálna časť širokej čepieľky zo silicifikovaného pieskovca (obr. 124: 13) s rozmermi 51 x 35 x 9 cm, druhý predstavuje hranolové jadro zo silicitu glaciogénnych sedimentov dlhé 57 cm, široké 30 cm a hrubé 26 cm (obr. 125: 8). Nálezy sa našli na neobrábanej pôde ponechanej ako lúka v strmom brehu vymletom po jarných vodách. Datované sú na základe staršieho nálezu hrotu s vrubom v kolekcii *J. Bárta* do horizontu hrotov s vrubom.

b) poloha B o k š i n y 2, sídlisko, pravek/paleolit?, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Nachádza sa zhruba 500 m východne od polohy Bokšiny 1 na rovnakom návrší, bližšie k údoliu Váhu. Nadmorská výška lokality je 265 m. Na polohe, ktorá doteraz nebola evidovaná, sa našli tri kusy malých zlomkov neopracovaných čepelí z čoho dve sú z SGS a jedna zo sivozeleného radiolaritu. Jedna z čepelí je prepálená. Maximálna dĺžka 34 cm, š. 16 cm a hr. 9 cm. Dve čepelie sú z dvojpodstavového jadra a jedna z jednopodstavového. Nálezy je možné datovať iba rámcovo do obdobia praveku s možnosťou zaradenia do paleolitu.

3. D o l n é S r n i e (okr. Nové Mesto nad Váhom),

a) poloha N a l á n o c h 1, sídlisko, paleolit, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Doteraz nepublikovaná lokalita objavená v roku 1998 sa nachádza asi 700 m severo-severovýchodne od stredu obce, na návrší, ktoré tvorí prechod na sever do Bošáckej doliny a z východu je ohraničené známou polohou Hradisko, na ktorej sa našli doklady osídlenia z eneolitu a doby bronzovej. Situovaná je na svahu s miernym sklonom na juh. Nadmorská výška lokality je 257 m. Spolu sa našlo 434 kusov štiepanej kamennej industrie výlučne z radiolaritu rôznych farieb, prevažne však hnedej a zelenej, menej z rôznych kombinácií farieb. Industria je nevýrazná, tvorí ju v najväčšej miere výrobný odpad a rôzne zlomky. Menšiu časť tvoria jadrá (obr. 127: 5), neopracované čepelie a čepelovité úštepky. Retuš sa vyskytuje v malom množstve. Z retušovaných nástrojov sa vo väčšej miere objavujú vruby (obr. 125: 7, 9; 126: 3, 6, 10; 127: 4, 6) a opracované čepelie (obr. 124: 12, 14–17; 125: 1, 2, 4; 126: 1, 4, 8; 127: 1, 3, 10). Našli sa aj okrúhle škrabadlo (obr. 125: 6) a rydlo na zlomenej čepeli (obr. 126: 9). Objavujú sa aj čepelie a úštepky z hrany jadra (obr. 125: 3, 5, 7; 126: 2, 4) a spodná retuš (obr. 125: 3; 126: 5, 7; 127: 2, 7).

b) poloha N a l á n o c h 2, sídlisko, paleolit, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Poloha leží zhruba 170 metrov východne od polohy Na lánoch 1 na rovnakom návrší, bližšie k polohe Hradisko, na jej úpätí, so sklonom svahu na západ až juhozápad. Nadmorská výška lokality je 268 m. Našlo sa spolu 35 kusov štiepanej kamennej industrie, ktorú tvoria zväčša neopracované, menej opracované čepelie (obr. 127: 8, 9), jadrá (obr. 128: 1, 6) a odštepovač. V surovine prevláda radiolarit, ale v malej miere sa objavuje aj silicit glaciogénnych sedimentov alebo pazúrik krakowsko-czenstochowskej jury. Lokalita sa takisto našla počas amatérskych prieskumov v roku 1998. Nálezy z obidvoch polôh pravdepodobne spolu súvisia, ich datovanie je, vzhľadom na nevýraznosť súboru, rámcové do obdobia paleolitu.

c) poloha P o d v e s e l o u h o r o u, sídlisko, mladý paleolit, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Lokalitu našiel M. Vlačíky počas prieskumov organizovaných Štátnym geologickým ústavom Dionýza Štúra v Bratislave. Leží v južnej časti katastra obce Dolné Srnie na východnom výbežku mierneho sprašového chrbta s názvom Veselá hora asi 2,7 km juhojuhozápadne od stredu obce. Situovaná je na svahu s miernym sklonom na východ a severovýchod, s názvom Pod veselou horou, iba mierne prevyšujúcim údolie potoka Klanečnica s veľmi dobrým výhľadom na širšie okolie. V tesnej blízkosti na juhozápadnej strane sa nachádza záhradkárska osada. Nadmorská výška lokality je 215 m. Na lokalite sa spolu našlo 40 kusov štiepanej kamennej industrie z radiolaritu rôznych farieb, kremeňa a pravdepodobne aj patinovaného silicitu glaciogénnych sedimentov. Industria je nevýrazná, tvorí ju v najväčšej miere výrobný odpad a zlomky jadier (obr. 128: 3). Z nástrojov sú zastúpené dve rydlá (obr. 128: 4, 5) a čepel so spodnou retušou (obr. 128: 2). Nálezy je možné datovať do obdobia mladého paleolitu.

4. D o l n ý L o p a š o v (okr. Piešťany), poloha H o l ý v r c h, sídlisko, paleolit, novovek povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Balneologické múzeum, Piešťany.

Skúmaná poloha je pravdepodobne totožná s polohou Holý vrch, ktorú v súvislosti s nálezmi kamenných nástrojov gravettienskej kultúry spomína M. Klčo. Z tejto polohy sú známe aj nálezy kamennej industrie datované rámcovo do obdobia neolitu a eneolitu (Klčo 1994, 6–7). Nálezisko sa nachádza na juhozápadnej strane tiahleho sprašového návršia s názvom Holý vrch s občasným výskytom náplavových štrkov vyoraných na dnešnom povrchu. Poloha leží na okraji výbežku lesa, ktorý patrí do Chránenej krajinnnej oblasti Malé Karpaty. Terén sa znižuje mierne na severovýchod. Nadmorská výška je 276 m. Z lokality pochádza kolekcia kamennej štiepanej industrie v počte 20 kusov. V surovineovej skladbe prevláda radiolarit rôznych farieb, najviac však hnedej a žltkastej farby. Po typologickej stránke je industria nevýrazná, skladá sa z úštepov, výrobného odpadu a zlomkov ako i celých jadier (obr. 129: 1–6, 8–9). Zaujímavým nálezom je diskoidné jadro z hnedého radiolaritu (obr. 130: 13). Datovanie je rámcové do

obdobia paleolitu. Na lokalite sa našiel aj fragment z tela fajky. Ide o časť mušlovitej výzdoby. Povrch fajky je čiernej farby. Zlomok môžeme datovať do 19.–začiatku 20. stor. (obr. 129: 7).

5. D u c o v é (okr. Piešťany)

a) poloha K o s t o l e c, sídlisko, pravek, neolit?/eneolit?, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Balneologické múzeum, Piešťany.

Nálezisko sa nachádza na juhozápadnej strane tiahleho sprašového návršia s názvom Kostolec. Poloha nálezov je medzi miestnym kameňolomom na dolomity a prístupovou cestou na archeologickú pamiatku Kostolec z Ducového, zhruba 120 m od vonkajšieho úpätia valu smerom na severovýchod, niekoľko metrov od prístupovej cesty na Kostolec. Nadmorská výška je 227 m. Z lokality pochádza ojedinelý nález úštetu zo sivozeleného radiolaritu, ktorý je možno datovať do obdobia neolitu či eneolitu.

b) poloha L o p á r o v i c a, ojedinelý nález, novovek, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Balneologické múzeum, Piešťany.

Zlomok z tela fajky (obr. 130: 1). Na pravej strane sa nachádza pravdepodobne zvyšok po kolku. Zaujímavá je konštrukcia spaľovania tabaku. Fajku môžeme datovať do konca 18. až začiatku 19. stor.

c) poloha N a d h u m n a m i, sídlisko, gravettien, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Balneologické múzeum, Piešťany.

Poloha Nad humnami je známa nálezmi štiepanej industrie J. Bárta priradenej ku gravettienskej kultúre. Nachádza sa juhovýchodne od obce v strednej časti tiahleho sprašového návršia, orientovaného približne v smere severozápad-juhovýchod. Nadmorská výška stredu lokality je cca 215 m. Našlo sa päť kusov kamennej štiepanej industrie. Prvý artefakt predstavuje malý úštet z zeleného radiolaritu, druhý je kombinovaný nástroj – škrabadlo-rydlo z patinovaného silicitu glaciogénnych sedimentov, ktorý dovoľuje lokalitu zaradiť do gravettien. Tretí je hrubý fragment plochého okrajového úštetu z hnedého radiolaritu so zachovanou kôrou. Štvrtý kus je široký veľký úštet zo sivozeleného radiolaritu na povrchu zvetraný do sivobielej farby. Posledný artefakt predstavuje veľký hrubý úštet z neurčenej sivočiernej až čiernej suroviny s bielymi žilkami kremeňa.

6. H ô r k a n a d V á h o m (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha P l e š i v e c, sídlisko, pravek/doba rímska, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Lokalita Plešivec sa nachádza približne v strednej časti katastra obce Hôrka nad Váhom. Leží na temene sprašového kopca Plešivec asi 930 m východne od stredu obce. Nadmorská výška lokality je 278 m. Na lokalite sa spolu našli tri kusy štiepanej kamennej industrie z hnedého radiolaritu. Jeden kus tvorí drobný úštet, jeden neopracovaná čepeľka (obr. 130: 5) a jeden nevýrazné čepeľové škrabadielko (obr. 130: 4). Môžeme ich datovať rámcovo do praveku. Spolu s úštetmi sa na lokalite našlo desať kusov malých zlomkov črepov, z ktorých deväť kusov je z hrubého zrnitého, do červena vypáleného materiálu. Jeden z nich pochádza z tela nádoby so zalomenou výduťou (obr. 130: 3). Jeden črep je čiernej farby, materiál je jemnejší, pochádza z okraja nádoby a pod okrajom má výzdobu z nepravidelných šikmých vrypov (obr. 130: 2). Nálezy črepov je možné datovať do doby rímskej.

7. K á l n i c a (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha K a h á l o v k y, sídlisko, gravettien, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Lokalita sa nachádza v južnej časti katastra obce Kálnica. Leží na sprašovom chrbte orientovanom severozápadným smerom v nadmorskej výške 240 m. Táto časť katastra má na mapách v mierke 1 : 10 000 názov Medzihorie a na katastrálnych mapách názov Kahálovky, ktorého sa pridržame. Nálezy sa vyskytujú na ploche zhruba 80 x 40 m. V rokoch 1997–2010 sa našlo spolu 1453 kusov štiepanej industrie z radiolaritu a pazúrika a dva atypické praveké črepy. Časť nálezov štiepanej kamennej industrie v počte 168 kusov bola v roku 1998 odovzdaná do Podjavorinského múzea v Novom Meste nad Váhom. V zostávajúcej kolekcii 1285 kusov v surovinovom zložení prevládajú patinovaný silicit glaciogénnych sedimentov a radiolarity všetkých farieb, najviac v hnedej a zelenej. V súbore sú vo vysokej miere zastúpené okrem opracovaných a neopracovaných čepeľí hlavne škrabadlá a výrazným počtom (115 ks) aj jadrá. Neopracovaných čepeľí, čepeľok a ich zlomkov je 319 a úštetov, fragmentov a výrobného odpadu 489 kusov. Iné kamene a hrubá industria, resp. otázne kusy sa našli v počte 12. V skupine 350 retušovaných nástrojov prevládajú opracované čepele (obr. 131: 1–4, 6–7, 12) často s bohatou polostrmou retuťou, niektoré zahrotené (obr. 131: 6, 12). Našli sa aj čepele a čepeľky so spodnou retuťou (obr. 131: 1–3, 11), čepele a čepeľky s otupeným bokom (obr. 131: 5, 8–12), dva malé hroty typu La Gravette (obr. 130: 6, 7), viaceré škrabadlá rôznych typov (obr. 131: 9, 14), a v malej miere rydlá (obr. 130: 14) a kombinované nástroje škrabadlo-hrot

(obr. 131: 10, 13). Jeden artefakt predstavuje nevýrazný vrták na čepeli s obojstrannou retušou (obr. 131: 8) Dva nevýrazné črepy je možné zaradiť zhruba do obdobia praveku a nie je preukázaná ich súvislosť s nálezmi kamennej štiepanej industrie. Lokalita Kálnica-Kahálovky sa radí medzi najbohatšie gravettianske súbory na strednom Považí.

8. K o č o v c e (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha C h r í b y, sídlisko, pravek, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Lokalita leží v juhovýchodnej časti katastra obce Kočovce na miernej severozápadne orientovanej vlne sprašového svahu s názvom Chríby, ktorý je jedným z najnižších výbežkov Inoveckého predhoria. Je vzdialená zhruba 810 m severne od polohy Skalka (kóta 240 m.n.m.), ktorá je evidovaná ako lokalita s pravekým osídlením. Nadmorská výška lokality je 205 m. Našli sa tri kusy štiepanej kamennej industrie. Ide o zlomky neopracovaných čepelí, dva kusy – jeden z eratického silicitu (obr. 132: 1), druhý z hnedého radiolaritu (obr. 132: 3), pochádzajú z bazálnej časti čepelí, tretí kus je stredová časť čepele z okrajovej časti sivého alebo sivozeleného radiolaritu (obr. 132: 2). Nálezy je možné datovať len rámcovo do praveku.

9. L ú k a (okr. Nové Mesto nad Váhom)

a) poloha K r i v i c a, sídlisko, mladý paleolit, gravettien, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Ojedinelý nález sa našiel na rozhraní katastrov obcí Lúka a Modrovka. Ide o návršie Krivica, ktoré sa zvažuje smerom na západ až juhozápad. Nadmorská výška je 227 m. Ide o spodnú časť čepele z patinovaného silicitu glaciogénnych sedimentov, obojstranne retušovanú vyššou polostrmou retušou a s dlátovitým úderom na ventrálnej strane pri báze (obr. 132: 12). Datujeme ho do mladého paleolitu. Priradiť ho možno najskôr ku kultúre gravettien.

b) poloha Z a k a š t i e l o m 1, sídlisko, mladý paleolit, gravettien, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Miestna poloha Za kaštieľom leží na zvlnenom sprašovom kopci severovýchodne od stredu obce. Poloha Za kaštieľom 1 je situovaná na zvlnenom temene sprašového kopca s veľmi miernym sklonom na západ a severozápad do údolia Váhu. Nadmorská výška je 227 m. Na lokalite sa našli dva kusy štiepanej industrie. Prvý je fragment úštepu z hnedého radiolaritu, druhý je fragment jadra, pravdepodobne diskovitého, zo sivozeleného radiolaritu s patinou. Je pravdepodobné, že nálezy súvisia s polohou Za kaštieľom 2 a boli sem zavlečené orbou.

c) poloha Z a k a š t i e l o m 2, sídlisko, mladý paleolit, gravettien, sídlisko, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Poloha Lúka-Za kaštieľom 2 je situovaná na temene sprašového návršia „Za kaštieľom“ s veľmi miernym sklonom na západ, v miernej priehlbine priamo v strede návršia. Je vzdialená zhruba 60 metrov juhozápadne od polohy Za kaštieľom 1. Nadmorská výška je 227 m. Kolekcia 110 kusov štiepanej kamennej industrie sa našla roztrúsená na ploche zhruba 60 x 70 m. V surovinovom zastúpení má absolútnu prevahu patinovaný silicit glaciogénnych sedimentov (viac ako 90%), menšie zastúpenie majú hnedý radiolarit, sivozelený radiolarit, kremenec a bližšie neurčená surovina. V typologickej skladbe je pomer úštepov a čepelí v celom súbore zhruba 1:1. Zastúpené sú neopracované úštepy a fragmenty úštepov (48 ks), z nich iba na troch kusoch je parciálna retuš a 4 kusy sú prepálené. Neopracovaných čepelí a ich častí (väčšinou stredných) je 30 kusov. Objavujú sa čepele s negatívmi z jednopodstavových i viacpodstavových jadier. Ďalej sa našlo škrabadlo, kombinovaný nástroj škrabadlo-rydlo (obr. 132: 10), päť rydiel (obr. 132: 9), päť rydlových triesok, dva vruby a jadro. V skupine šestnástich opracovaných čepelí (obr. 132: 4–8, 11, 13, 14) sa objavuje strmá retuš, resp. otupenie boku čepele (obr. 132: 4–7, 13). Súbor dopĺňa jeden kus otlkača z bližšie neurčenej suroviny. Lokalitu radíme do gravettianskej kultúry.

d) poloha Z a k a š t i e l o m 3, sídlisko, mladý paleolit, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Poloha Za kaštieľom 3 sa nachádza na juhozápadnom výbežku návršia Za kaštieľom na miernej vyvýšenine, zhruba 180 m juhozápadne od polohy Za kaštieľom II. Nadmorská výška je 224 m. Našli sa tri kusy štiepanej kamennej industrie. Všetky tri sú z patinovaného hnedého radiolaritu. Dva artefakty sú malé nevýrazné úštepy, jeden z nich so stopami poškodenia pravdepodobne pluhom. Tretí artefakt je možné zaradiť ako odštepovač na hrubšom čepelovitom úštepe s dlátovitými údermi na ventrálnej strane a čiastočnou retušou na ľavej hrane v hornej časti. Nálezy datujeme rámcovo do mladého paleolitu.

Literatúra

- Bárta 1982* – J. Bárta: Mladopaleolitické sídlisko v Trenčianskych Bohuslaviciach. AVANS 1981, 1982, 27–29.
- Bárta 1985* – J. Bárta: Nové paleolitické sídliská v okrese Trenčín. AVANS 1984, 1985, 34–36.
- Klčo 1994* – M. Klčo: Dolný Lopašov (1394–1994). Nitra 1994.
- Polák/Staššíková-Štukovská 1984* – J. Polák/D. Staššíková-Štukovská: Výsledky prieskumu na strednom Považí. AVANS 1983, 1984, 199–208.
- Staššíková-Štukovská 1985* – D. Staššíková-Štukovská: Výsledky prieskumu na trase diaľnice v okrese Trenčín. AVANS 1984, 1985, 222–223.
- Varsik/Hanuliak/Kovár 2006* – V. Varsik/M. Hanuliak/B. Kovár: Záchranný výskum v Beckove. AVANS 2004, 2006, 204–211.

OBERFLÄCHEN-REKOGNOSZIERUNG IM GEBIET VON MITTLEREN UND UNTEREN POVAŽIE (WAAGTAL). Der Beitrag informiert über Grundergebnisse der Oberflächen-Rekognoszierungen, die ab März bis November 2010 im Rahmen des Projektes der Dissertationsarbeit, orientiert auf die Periode des jungen Paläolithikums in Waagtal, realisiert wurden. Die Untersuchungen konzentrierten sich auf die Abhänge der Vorgebirge auf beiden Ufern des Flusses Váh (Waag) in mittlerem und unterem Waagtal. Es wurden Flure von fünf aus der Literatur bekannten Lokalitäten beglaubigt. Zwei steinerne Spaltartefakte haben die Flur Čachtice-Bokšiny 1, die J. Bárta in den Horizont der Spitzen mit Kerbe datierte, bestätigt. Auf der Lokalität Beckov-Trbocké fand man drei Funde, datiert in die Urzeit. Aus der Flur Dolný Lopašov-Holý vrch stammen 20 Stücke steinerne Spaltindustrie, rahmenweise ins Paläolithikum datiert, sowie Fund eines Fragmentes einer Pfeife, das wir in das 19.–Anfang des 20. Jahrhunderts datieren können. In der Nähe des mittelalterlichen Meierhofs in der Flur Ducové-Kostolec fand man einen Klingenteil aus Radiolarit, datiert in die Urzeit. Im Kataster von Ducové wurde auch die jungpaläolithische Lokalität auf der Flur Nad humnami, auf der fünf Artefakte gefunden wurden, beglaubigt.

Außer diesen Lokalitäten hat man 19 neue Lokalitäten und Flure mit einzigartigen Funden gefunden. Im Kataster der Gemeinde Beckov in der Flur Galmanové sady fand man 23 Artefakte auf sieben Fluren. In fünf Fällen handelt es sich um Einzelfunde, davon die Flure Galmanové sady 1, 2, 3 und 5 bildet steinerne Spaltindustrie. Auf der Flur 4 fand man Spaltindustrie aus Radiolarit (7 Stücke) und Scherben (8 Stücke). Datiert sind sie in eine nicht näher festzustellende Urzeit oder in die Römerzeit und ein Teil der Scherben gehört in das Mittelalter. Aus der Flur Nr. 6 kommt eine mittelalterliche Scherbe und zwei Stücke eines Radiolarit-Rohstoffes. Auf der Flur Galmanové sady 7 wurde ein Bruchstück von einem Pfeifenkörper aus dem 18. Jahrhundert gefunden.

Eine neue Lokalität wurde auch im Kataster von Čachtice auf der Flur Bokšiny 2 gefunden. Es handelt sich um drei steinerne Spaltartefakte, datiert in die Urzeit. Die Lokalitäten Dolné Srnie-Na lánoch 1 und 2 wurden im Jahr 1998 entdeckt. Von dort stammen 434 Artefakte (Flur 1) und 35 Artefakte (Flur 2), meistens aus Radiolarit. Beide Lokalitäten hängen wahrscheinlich zusammen. Wir datieren sie in das Paläolithikum. Eine neue jungpaläolithische Lokalität Dolné Srnie-Pod veselou horou hat M. Vlačíky während einer geologischen Untersuchung des Gebietes von Waagtal, organisiert von Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (Staatliches geologisches Institut) in Bratislava, gefunden. Während der Untersuchungen im Kataster von Ducové in der Flur Lopárovica fand man ein Fragment einer Pfeife vom Ende des 18. bis Anfang des 19. Jahrhunderts. Die Lokalität Hôrka nad Váhom-Plešivec mit Fund von Scherben und steinernen Spaltindustrie ist in die Urzeit und in die Römerzeit datiert. Eine wichtige Gravettien-Lokalität im Gebiet von Waagtal ist die bisher noch nicht publizierte Flur Kálnica-Kahálovky, die im Jahr 1997 gefunden wurde. Während wiederholten Oberflächenuntersuchungen hat man hier zusammen 1453 Steinartefakte mit reicher Vertretung von Kernen und retuschierten Werkzeugen gefunden. Aus der Flur Chríby in der Gemeinde Kočovce sind drei Spaltartefakte, rahmenweise in die Urzeit datiert. Im Kataster der Gemeinde Lúka fand man steinerne Spaltartefakte auf vier Fluren. Im Fall der Flure Lúka-Za kaštieľom 1 und 2 und Lúka-Krivica handelt es sich um eine Gravettien-Besiedlung, die Flur Lúka-Za kaštieľom 3 datieren wir rahmenweise in das junge Paläolithikum.

POVRCHOVÝ PRIESKUM PALEOLITICKÝCH LOKALÍT V OKOLÍ PIEŠŤAN⁶⁰

Ondrej Ž a á r – Martin V l a č i k y – Martina M o r a v c o v á

V roku 2010 uskutočnili M. Vlačíky a M. Moravcová niekoľko povrchových prieskumov na paleolitických lokalitách v okolí Piešťan s cieľom zamerať lokality topograficky pomocou GPS. Nálezy sa našli na piatich lokalitách v katastroch obcí Banka, Moravany nad Váhom a Ratnovce.

1. B a n k a (okr. Piešťany), poloha H o r n é F a r s k é r o l e, časť K o p a n i c a, sídlisko, gravettien, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita leží východne od kostola, na tiahlom sprašovom návrší zvažujúcom sa na západ a severozápad. Nadmorská výška stredu lokality je približne 258 m. V roku 1997 sa na lokalite konal archeologický výskum s medzinárodnou účasťou, ktorého výsledky boli publikované v nasledujúcich rokoch (*Kaminská et al. 1999, 95; Alexandrowicz et al. 2000, 121 nn*). V roku 2008 bol na lokalite urobený povrchový prieskum a bola zameraná pomocou GPS prístroja (*Kaminská/Nemergut/Žaár 2011, 122*).

V roku 2010 sa na lokalite našlo šesťnásť artefaktov zo silicitu glacienných sedimentov (SGS). Osem nálezov tvoria fragmenty úštepov a drobné úštepy s rozmermi pod 15 cm. Ďalšími nálezmi sú štyri úštepy. Z retušovaných nástrojov sa našli niekoľkonásobné klinové rydlo (obr. 133: 4), čepeľ so spodnou úžitkovou retušou (obr. 133: 3), fragment proximálnej časti čepele s otupeným bokom (obr. 133: 2) a fragment bilaterálne retušovanej čepeľky (obr. 133: 1).

2. M o r a v a n y n a d V á h o m (okr. Piešťany)

a) poloha D l h á, sídlisko, szeletien, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Leží východne od obce na sprašovom chrbte s miernym sklonom na severozápad v najvyšších polohách obrábanej pôdy, v ústí úzkeho pásu poľa do lesa v tvare V. Nadmorská výška stredu lokality je 328 m.

Súbor tvorí 24 artefaktov, z ktorých 23 je z rôznych odtieňov radiolaritu a jeden z SGS. Najpočetnejšiu skupinu tvoria úštepy s počtom 10 kusov (9 z radiolaritu a 1 z SGS). Za nimi nasledujú fragmenty úštepov a odštepky (6 kusov), neopracované čepele a ich fragmenty (3 kusy) a retušované nástroje (3 kusy). Dvomi fragmentmi sú zastúpené jadrá. Retušované nástroje tvoria dva vruby na krátkych širokých čepeľoch (obr. 133: 5, 6) a jeden bifaciálne opracovaný fragment listovitého hrotu (?) (obr. 133: 7)

b) poloha P o d k o v i c a, sídlisko, mladý gravettien, horizont hrotov s vrubom, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Známa gravettienska lokalita leží východne od obce na svahu orientovanom severozápadným smerom do údolia potoka Striebornica.

Našlo sa 22 artefaktov, z nich je 21 kusov z SGS a jeden kus zo zeleného radiolaritu. Súbor nástrojov tvorí proximálno-mesiálna časť čepele s polostrmou až strmou ľavou laterálnou retušou (obr. 133: 9), bilaterálne retušovaný fragment strednej časti čepele (obr. 133: 8) a fragment čepeľky so spodnou retušou zo zeleného radiolaritu (obr. 133: 10). Ďalšie nálezy tvorili štyri fragmenty neopracovaných čepeľok z SGS, tri úštepy z SGS a zvyšok tvorí výrobný odpad – úštepy, fragmenty úštepov a odštepky do veľkosti 15 cm.

c) poloha Ž a k o v s k á, sídlisko, mladý gravettien, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita leží v nadmorskej výške 218 m, v nižšej polohe na rovnakom svahu ako lokalita Podkovica so sklonom na severozápad. Pôvodne bola datovaná do epigravettienu (*Hromada/Bárta 1992; Hromada et al. 1993; Hromada/Kozłowski eds. 1995*), novšie názory ako aj rádiouhlíkové datovanie poukazujú na gravettien (*Verpoorte 2002, 314*).

Počas prieskumu sa našlo 8 artefaktov z hnedého radiolaritu. Tvoria ich hlavne opracované čepele v počte 5 kusov. Prvou je čepeľ so šikmo otupeným koncom (obr. 133: 11), ďalšie kusy sú tri fragmenty bilaterálne polostrmou retušou opracovaných čepeľí (obr. 133: 12–14) a posledným je fragment čepele s pravou laterálnou retušou (obr. 133: 15). Súbor dopĺňajú dva úštepy a neopracovaná čepeľka.

3. R a t n o v c e (okr. Piešťany), poloha Ú v o z o v á c e s t a, sídlisko, mladý gravettien, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

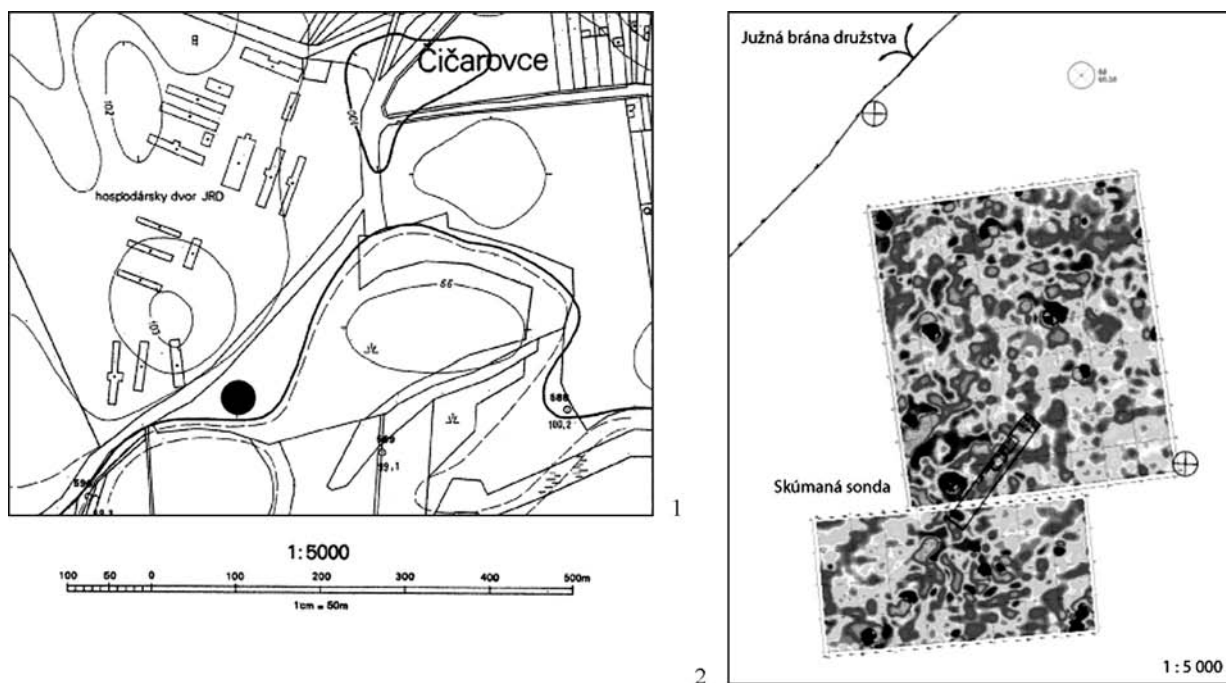
⁶⁰ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu agentúry VEGA číslo 2/0181/14.

Lokalita sa našla počas prieskumov v roku 2008 (*Kaminská/Nemergut/Žaár 2011*, 123). Ide o odhalenú kultúrnu vrstvu v sprašovom profile úvozovej cesty smerujúcej z Ratnoviec na juhovýchod a do hôr smerom na vrch Lomec. Nadmorská výška je 218 m. Kultúrna vrstva leží zhruba 2,5 m od povrchu. Nálezy tvoria tri artefakty. Dva predstavujú malé rydlové triesky z SGS a jeden drobný fragment úštetu z prepáleného radiolaritu hnedej farby.

Literatúra

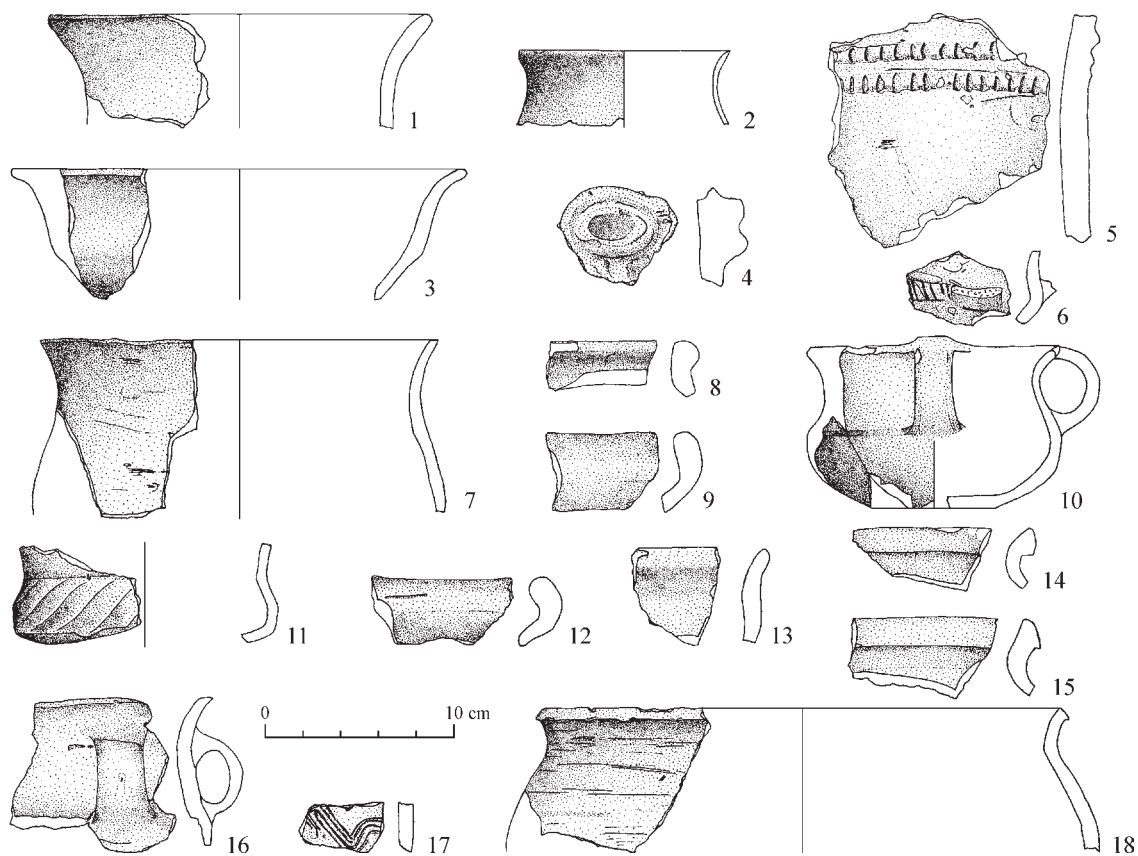
- Alexandrowicz et al. 2000* – W. P. Alexandrowicz/L. Kaminská/B. Kazior/J. K. Kozłowski/M. Pawlikowski/K. Sobczyk: Excavations at Banka – Horné farské role Site. In: J. K. Kozłowski (Ed.): Complex of Upper Palaeolithic Sites near Moravany, western Slovakia. Vol. III Late Gravettian Shouldered Points Horizon Sites in the Moravany – Banka Area. Nitra 2000, 121–152.
- Hromada/Bárta 1992* – J. Hromada/J. Bárta: Výskum mladopaleolitickej stanice s rádiolaritovou industriou v Moravanoch nad Váhom – Žakovskej. AVANS 1991, 1992, 51–53.
- Hromada et al. 1993* – J. Hromada/L. Báñez/J. K. Kozłowski/K. Sobczyk: Výskum epigravettienskej stanice v Moravanoch nad Váhom – Žakovskej. AVANS 1992, 1993, 52–53.
- Hromada/Kozłowski eds. 1995* – J. Hromada/J. K. Kozłowski eds.: Complex of Upper Palaeolithic Sites near Moravany, western Slovakia. Vol. I Moravany – Žakovská (Excavations 1991–1992). Kraków 1995.
- Kaminská et al. 1999* – L. Kaminská/B. Kazior/J. K. Kozłowski/K. Sobczyk/M. Pawlikowski: Výskum gravettienskej lokality v Banke. AVANS 1997, 1999, 95.
- Kaminská/Nemergut/Žaár 2011* – L. Kaminská/A. Nemergut/O. Žaár: Prieskum stredného Považia. AVANS 2008, 2011, 122–124.
- Verpoorte 2002* – A. Verpoorte: Radiocarbon dating the upper palaeolithic of Slovakia: Results, problems and prospects. *Archeologisches Korrespondenzblatt* 32, 2002, 311–325.

OBERFLÄCHEN-REKOGNOSZIERUNG DER PALÄOLITHISCHEN LOKALITÄTEN IN DER UMGEBUNG VON PIEŠŤANY. **Der Artikel gibt Informationen über Resultate der Oberflächen-Rekognoszierungen** von M. Vlačíky und M. Moravcová im Jahr 2010. Die Funde stammen aus fünf paläolithischen Lokalitäten in den Katastern der Gemeiden Banka, Moravany nad Váhom und Ratnovce, liegend im Bezirk Piešťany. Auf der Junggravettien-Lokalität Banka – Horné farské role, Teil Kopanica wurden 16 Artefakte aus SGS gefunden. Von den Werkzeugen sind interessant ein mehrfacher Stichel und Fragment einer Klinge mit abgestumpfter Seite. Auf der Szeletien-Flur Moravany nad Váhom – Dlhá fand man 24 Artefakte, vorwiegend aus Radiolarit, unter welchen sich auch ein bifazial bearbeitetes Fragment einer blattförmigen Spitze(?) befindet. Aus der Lokalität Moravany nad Váhom – Podkovicica stammen 22 Artefakte, meistens ist es Herstellungsabfall. Drei Funde bilden bearbeitete Klingen. Funde aus der Flur Moravany nad Váhom – Žakovská stellen bearbeitete Klingen und Herstellungsabfall aus braunem Radiolarit, dar. Die letzte Lokalität sind Ratnovce – Úvozová cesta, wo drei Artefakte gefunden wurden – zwei Stichelsplitter aus SGS und ein Fragment eines Splitters aus Radiolarit. Die drei letzten Lokalitäten sind in das junge Gravettien datiert.

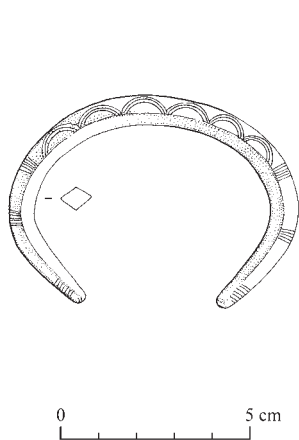
Obr. 1. Čičarovce (Liceumi domb). 1 – situovanie polohy na mapovom liste mierky 1: 5 000; 2 – geofyzikálne zameranie polohy s umiestnením skúmanej sondy I (Attresová/Horváthová/Hreha, 20).

Abb. 1. Čičarovce (Liceumi domb). 1 – Situierung der Flur auf dem Kartenblatt, Maßstab 1: 5 000; 2 – geophysikalische Vermessung der Flur mit der Platzierung der untersuchten Sonde I. (Attresová/Horváthová/Hreha, 20).

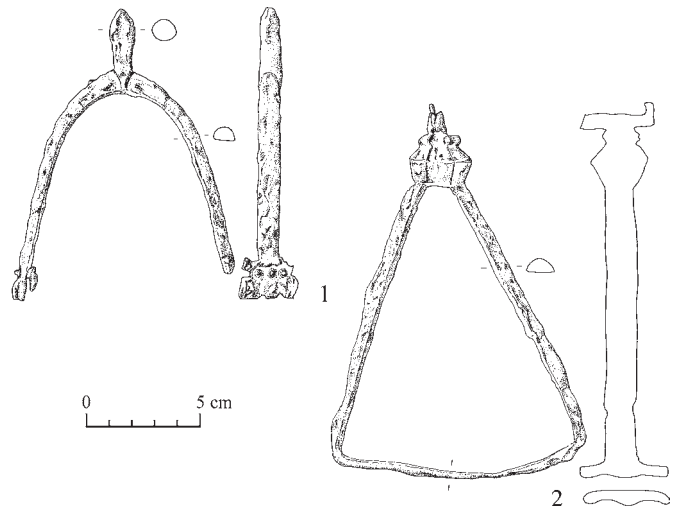
Obr. 2. Blatné (Čihákovský mlyn). Výber nálezov zo zberu (Bartík/Čambal/Pilková, 21, 22).

Abb. 2. Blatné (Čihákovský mlyn). Auswahl der Funde aus Sammeln (Bartík/Čambal/Pilková, 21, 22).

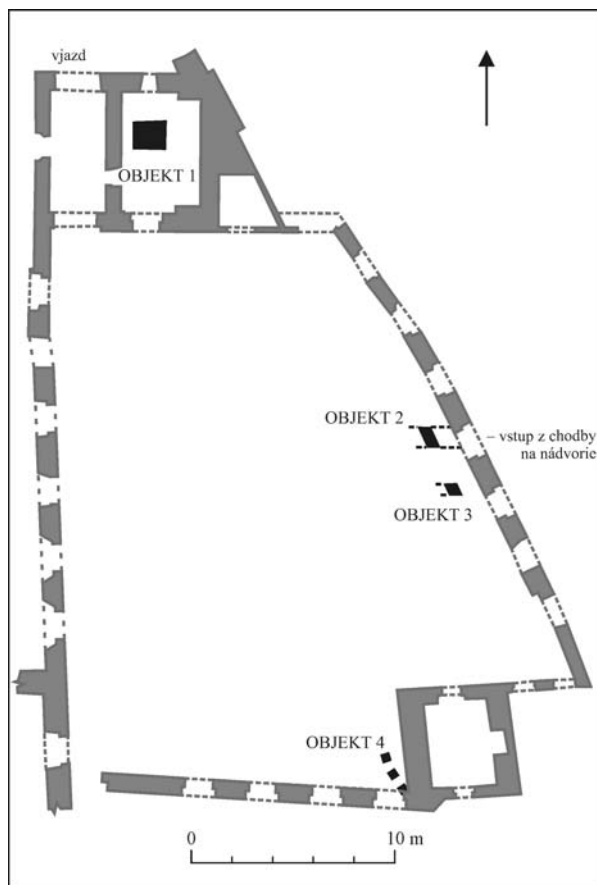
Obr. 3. Ondrejovce. Bronzový náramok zo strednej doby bronzovej (Bátora, 22).

Abb. 3. Ondrejovce. Bronzenes Armband aus der mittleren Bronzezeit (Bátora, 22).

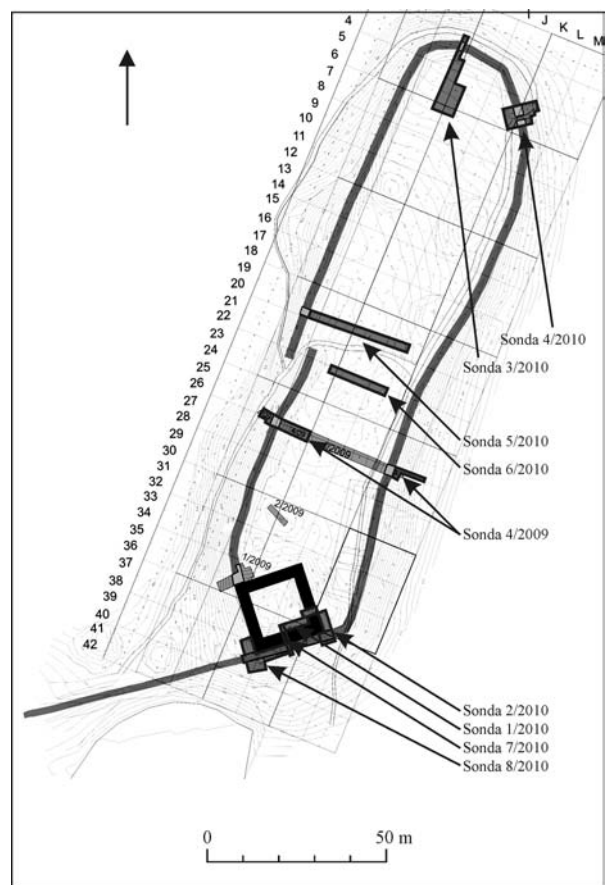
Obr. 4. Santovka. 1 – železná ostroha, 2 – železný strmeň (Bátora, 25, 26).

Abb. 4. Santovka. 1 – eiserner Sporn, 2 – eiserner Steigbügel (Bátora, 25, 26).

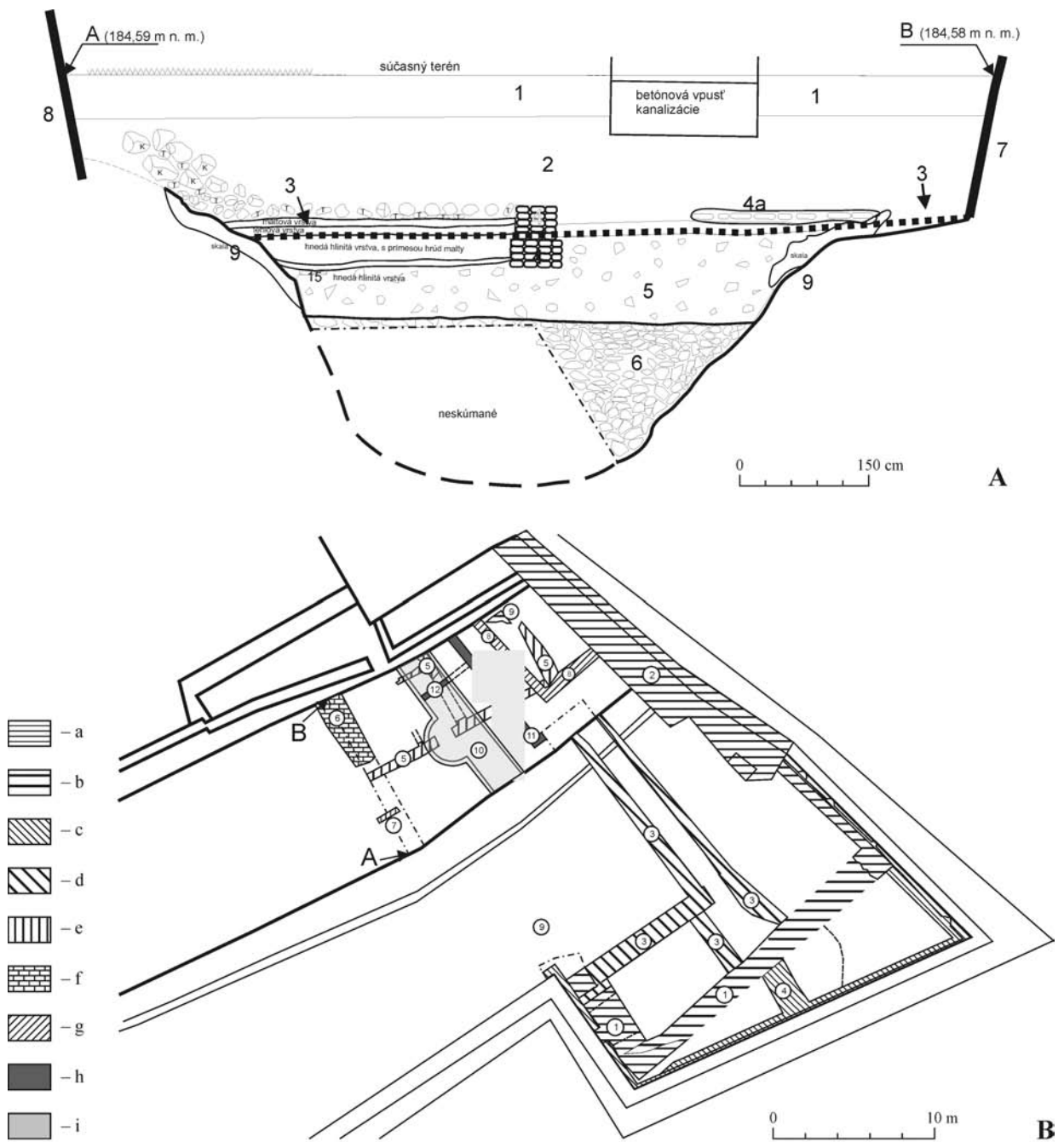
Obr. 5. Kremnica (Mincovňa). Schéma pôdorysu vnútorného nádvorja mincovne. Legenda: a – nálezy objektov v roku 2010 (Beljak/Kučeráková, 45–47).

Abb. 5. Kremnica (Mincovňa). Schema des Grundrisses des Innenhofes des Münzhauses. Legende: a – Funde der Objekte im Jahr 2010 (Beljak/Kučeráková, 45–47).

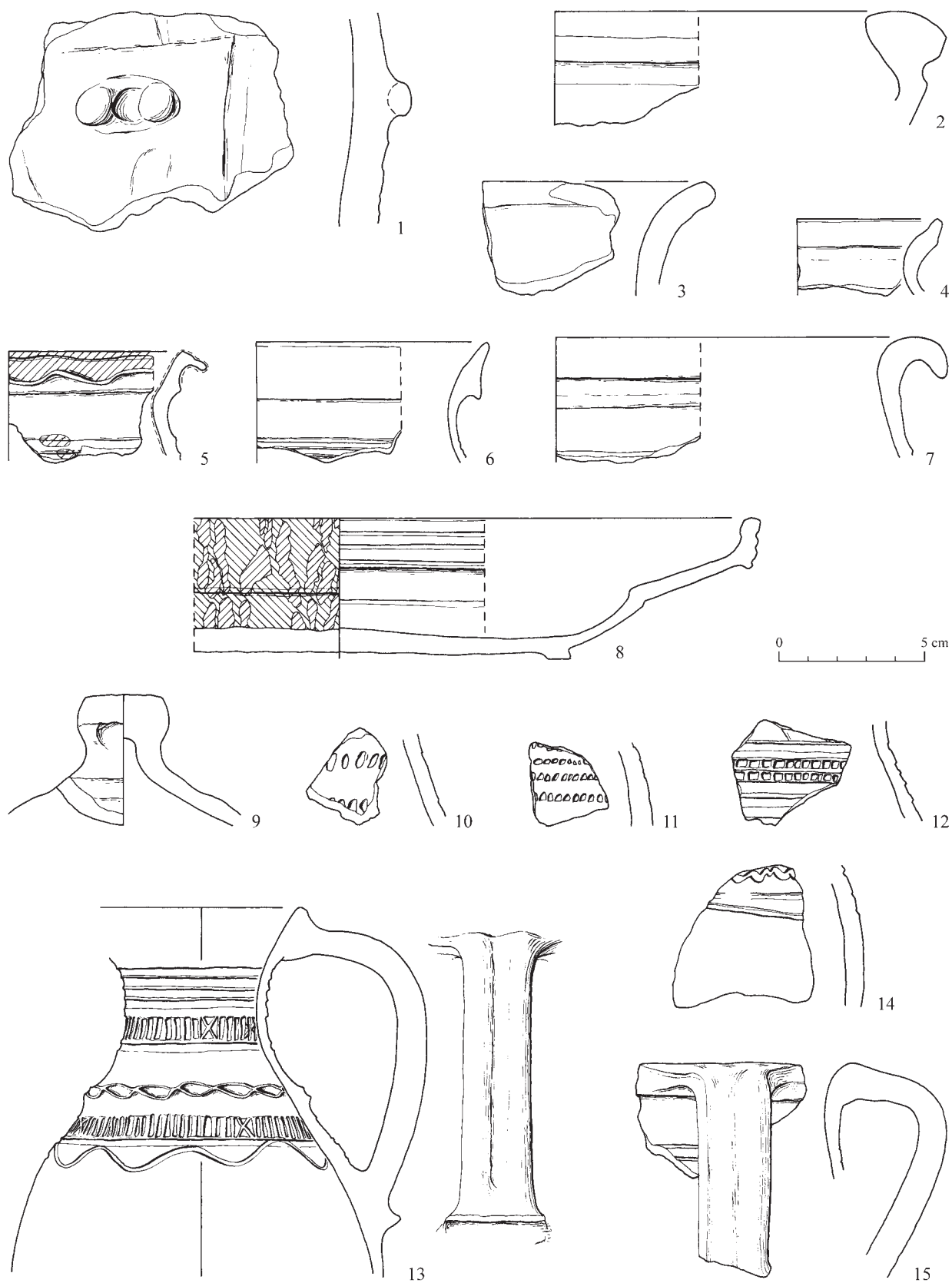
Obr. 6. Zvolen-Pustý hrad, Dolný hrad. Sondy skúmané v roku 2010 (Beljak/Kvietok/Pažinová/Šimkovic, 47–53).

Abb. 6. Zvolen-Pustý hrad, Dolný hrad (untere Burg). Im Jahr 2010 untersuchten Sondens (Beljak/Kvietok/Pažinová/Šimkovic, 47–53).

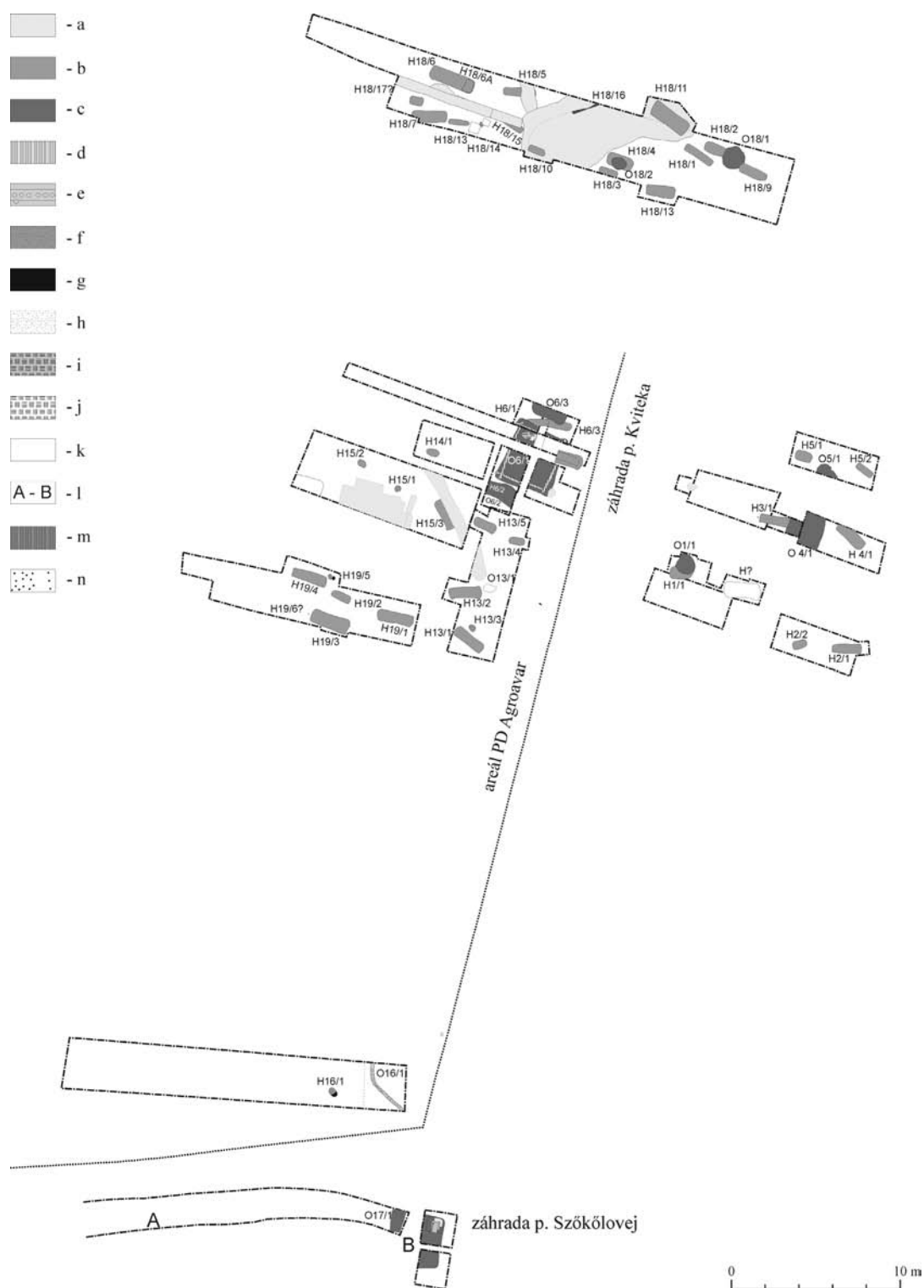

Obr. 7. Nitra-hrad. Vnútrná priekopa a juhovýchodný bastión. **A** – západný profil rezu priekopou. Legenda: 1 – humusovitá vrstva (20. stor.); 2 – sutinový zásyp (18.–20. stor.); 3 – neskororenesančný terén (17. stor.); 4 – baroková stavba (1. pol. 18. stor.); 4a – tehlová podlaha; 5 – sutinový zásyp (17. stor.); 6 – kamenistý zásyp (2. pol. 16.–17. stor.); 7 – murivo eskarpy (17. stor.); 8 – murivo kontraskarpy (r. 1664–1672); 9 – skalné podložie. **B** – pôdorys odkrytých architektúr. Legenda: A, B – línia profilu rezu; a – 2. pol. 16. stor. – odkryté murivá; b – 2. pol. 16. stor. – predpokladaný priebeh murív; c – baroko (r. 1664–1672) – odkryté murivá; d – baroko (r. 1664–1672) – predpokladaný priebeh; e – baroko (1. pol. 18. stor.); f – tehlová podlaha; g – 19. stor.; h – 20. stor.; h – betónová dlažba s nádržou (Bednár/Bielich/Šimkovic, 33, 34).

Abb. 7. Nitra-Burg. Innerer Graben und südöstliche Bastei. **A** – westliches Profil des Grabenschnitts. Legende: 1 – Humusschicht (20. Jhdt.); 2 – Trümmer-Zuschüttung (18.–20. Jhdt.); 3 – Spätrenaissance-Terrain (17. Jhdt.); 4 – Barockbau (1. Hälfte des 18. Jhds.); 4a – Ziegel-Fußboden; 5 – Trümmer-Zuschüttung (17. Jhdt.); 6 – Stein-Zuschüttung (2. Hälfte des 16.–17. Jhdt.); 7 – Mauerwerk der Eskarpe (17. Jhdt.); 8 – Mauerwerk der Kontraskarpe (Jahre 1664–1672); 9 – Stein-Untergrund. **B** – Grundriss der freigelegten Architekturen. Legende: A, B – Linie des Schnittprofils; a – 2. Hälfte des 16. Jhds. – freigelegte Mauerwerke; b – 2. Hälfte des 16. Jhds. – vorausgesetzter Verlauf der Mauerwerke; c – Barock (Jahre 1664–1672) – freigelegte Mauerwerke; d – Barock (Jahre 1664–1672) – vorausgesetzter Verlauf; e – Barock (1. Hälfte des 18. Jhds.); f – Ziegel-Fußboden; g – 19. Jhdt.; h – 20. Jhdt.; h – Betonpflaster mit Behälter (Bednár/Bielich/Šimkovic, 33, 34).

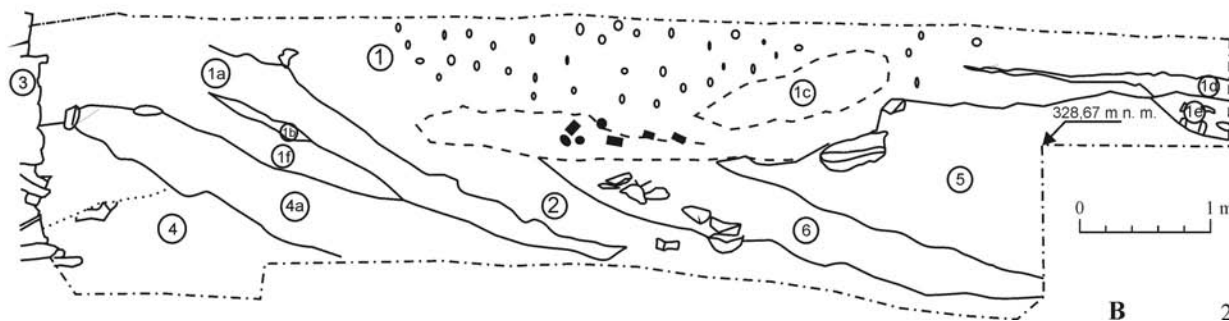
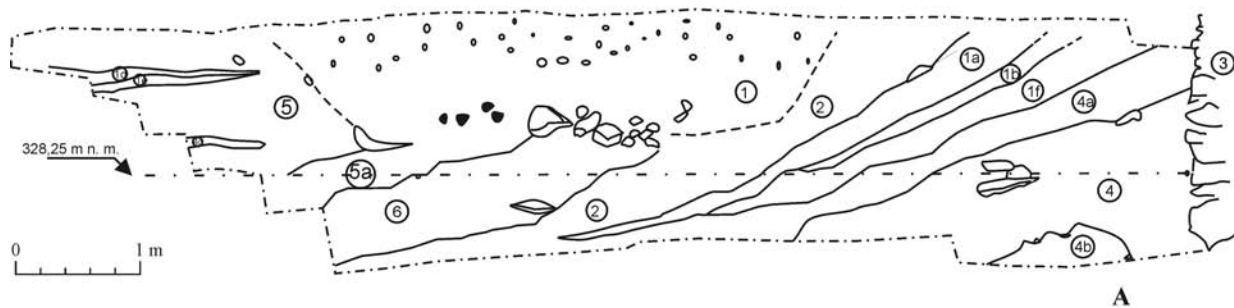
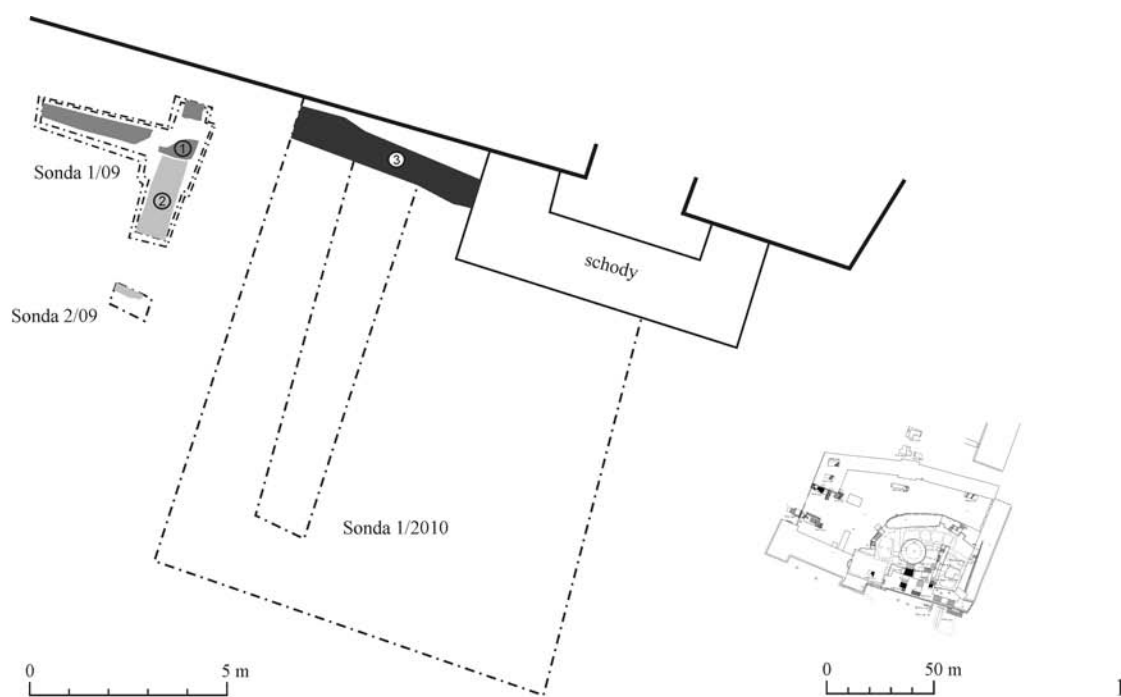

Obr. 8. Nitra-hrad. Vnútná priekopa a juhovýchodný bastión. Výber nálezov z výskumu (Bednár/Bielich/Šimkovic, 33, 34).
 Abb. 8. Nitra-Burg. Innerer Graben und südöstliche Bastei. Auswahl der Funde von der Ausgrabung (Bednár/Bielich/Šimkovic, 33, 34).

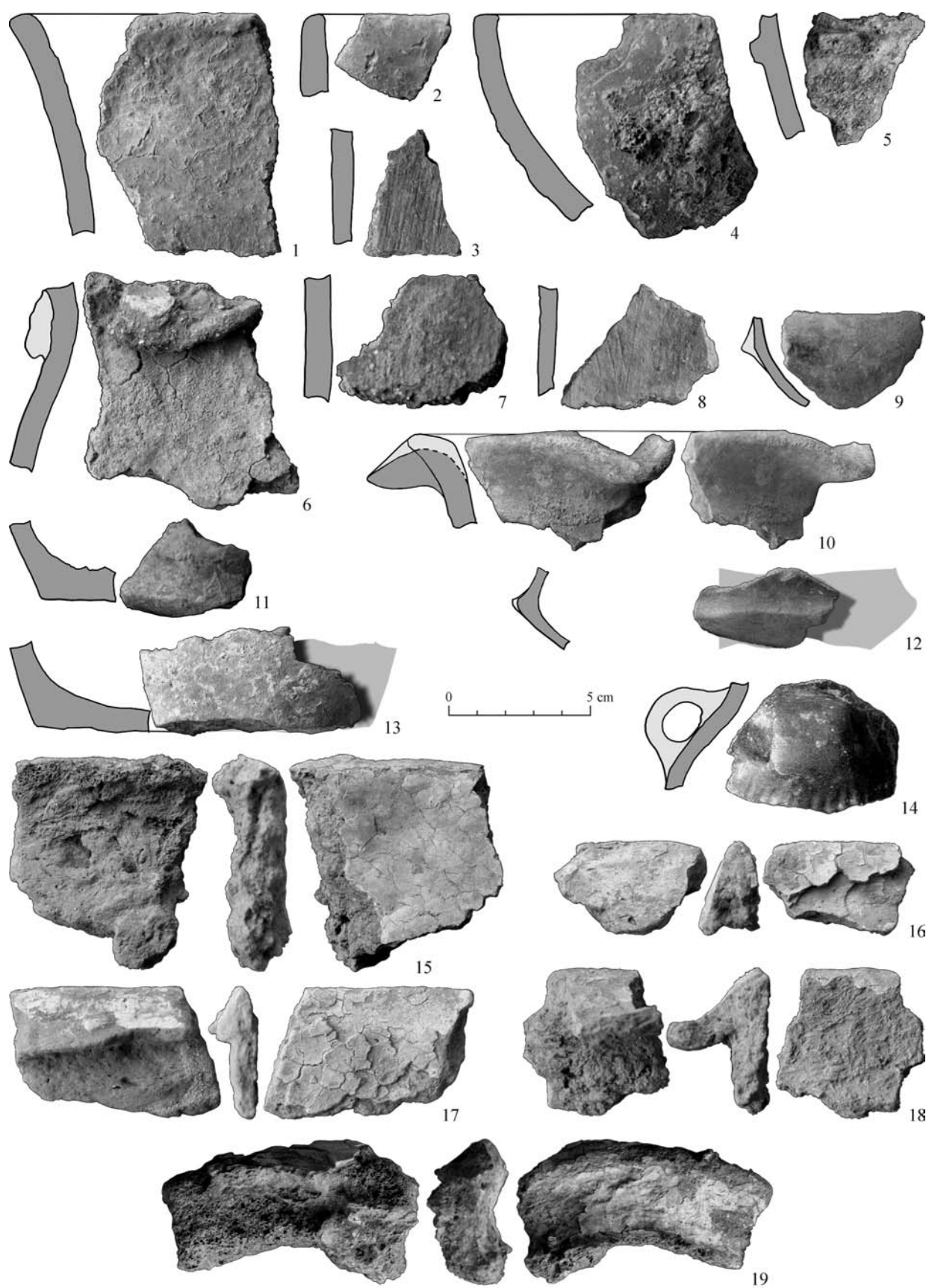
Obr. 9. Bítva. Areál PD Agroavár a príľahlé záhrady. Pôdorysný plán výskumu s vyznačením sond preskúmaných v r. 2008–2010. Legenda: a – recentné zásahy; b – hroby; c – objekty; d – negatív zrubových stien domu; e – negatív košatinovej konštrukcie; f – žiarové hroby; g – keramika; h – ohnisko; i – pec; j – predpečná plocha; k – nedatovaný objekt; l – začistený profil valu; m – nepreskúmané hroby; n – kamenné obloženie pece (Bednár/Henning/Poláková/Ruttkey, 35–38).

Abb. 9. Bítva. Areal von PD (Landwirtschaftliche Genossenschaft) Agroavár und anliegende Gärten. Grundrissplan der Ausgrabung mit Markierung der in den Jahren 2008–2010 untersuchten Sonden. Legende: a – rezente Eingriffe; b – Gräber; c – Objekte; d – Negativ der Balkenwände des Hauses; e – Negativ der Flechtkonstruktion; f – Brandgräber; g – Keramik; h – Feuerstelle; i – Ofen; j – Vorofenfläche; k – undatiertes Objekt; l – gesäubertes Wallprofil; m – nicht untersuchte Gräber; n – steinerne Ofenbelegung (Bednár/Henning/Poláková/Ruttkey, 35–38).

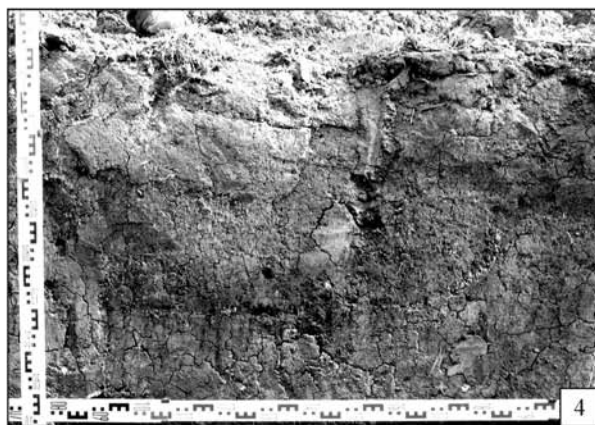

Obr. 10. Žilina, časť Budatín (zámok). 1 – pôdorys odkrytých murív v pod južnou terasou zámku a vyznačenie polohy výskumu na pôdoryse zámku. 2 – západný (A) a východný (B) profil sondy 1/2010 (Bednár/Krišková, 38, 39).

Abb. 10. Žilina, Teil Budatín (Schloss). 1 – Grundriss der freigelegten Mauern unter der südlichen Terrasse des Schlosses und Markierung der Lage der Ausgrabung am Grundriss des Schlosses. 2 – westliches (A) und östliches (B) Profil der Sonde 1/2010 (Bednár/Krišková, 38, 39).

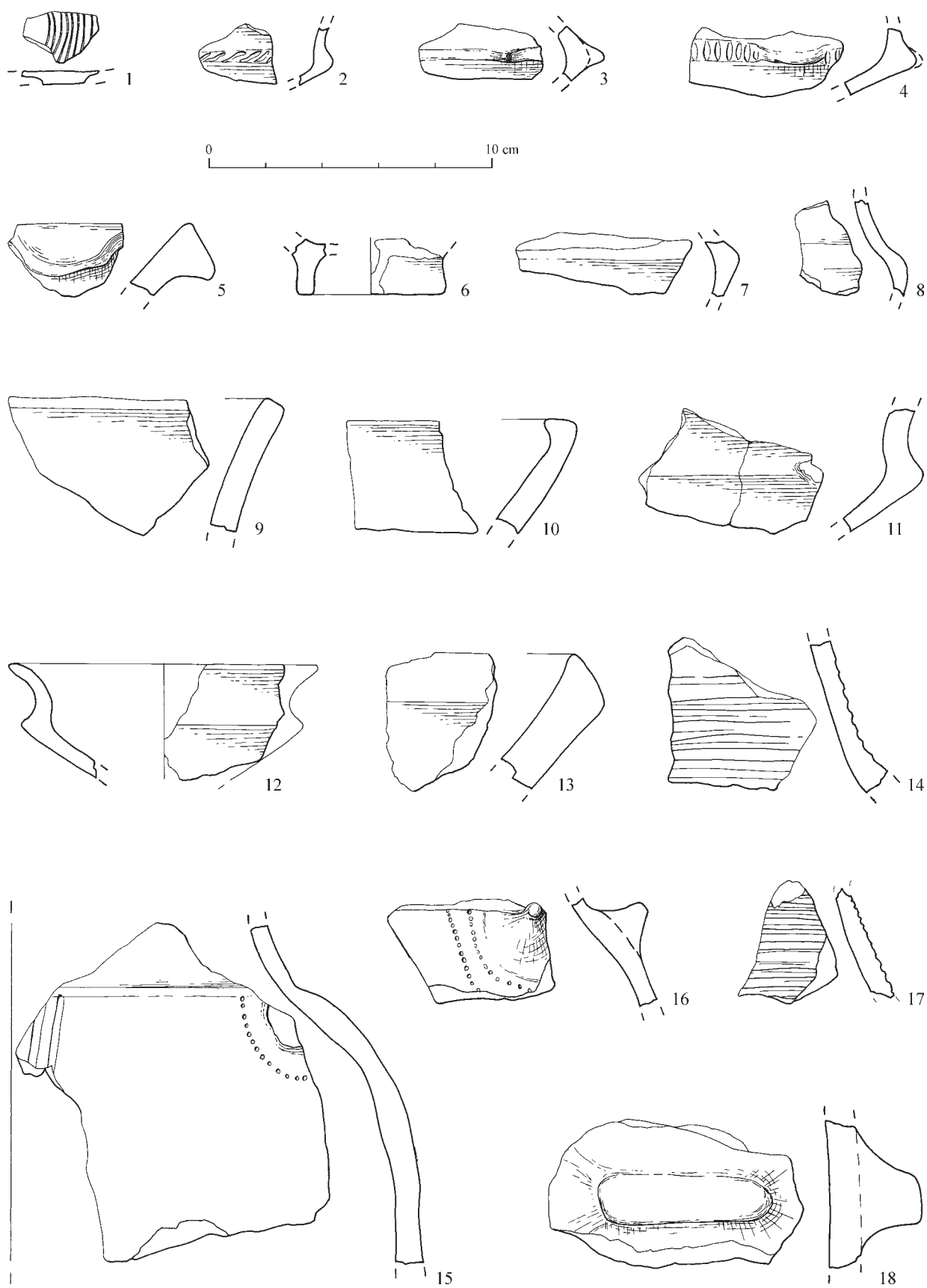

Obr. 11. Zvolen-Podborová (ulica J. Bránika 3). Výber nálezov fragmentov keramiky z objektu 1 (Beljak/Malček, 54, 55).
 Abb. 11. Zvolen-Podborová (J. Bránik-Str. 3). Auswahl der Keramik-Fragmente aus Objekt 1 (Beljak/Malček, 54, 55).

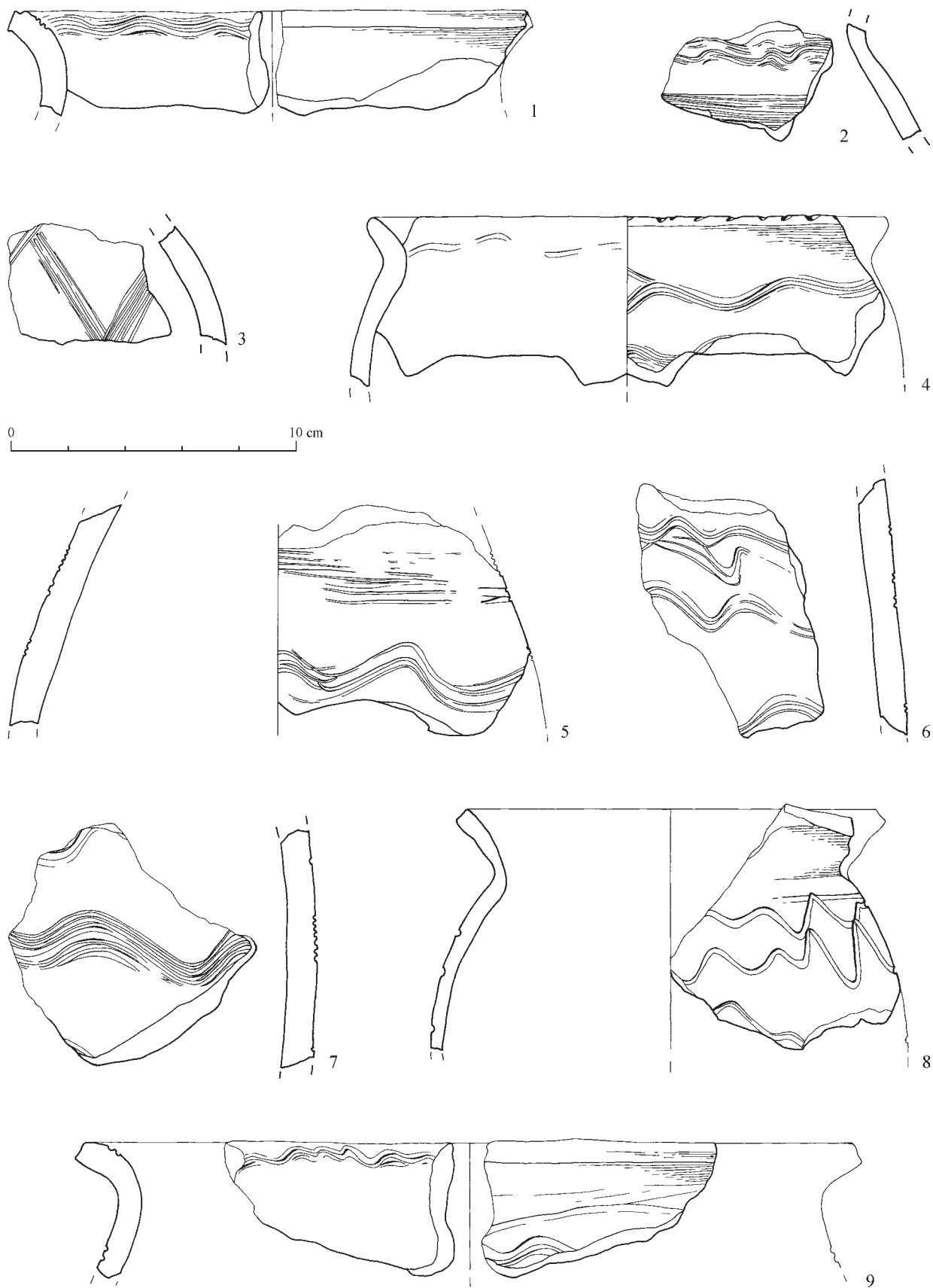

Obr. 12. Dolná Strehová (Roveň). Záchranný výskum v areáli termálneho kúpaliska Prameň. 1, 2 – plocha výskumu; 3, 4 – obj. 5/2010; 5, 6 – obj. 1/2009 (Beljak/Mitáš, 55–57).

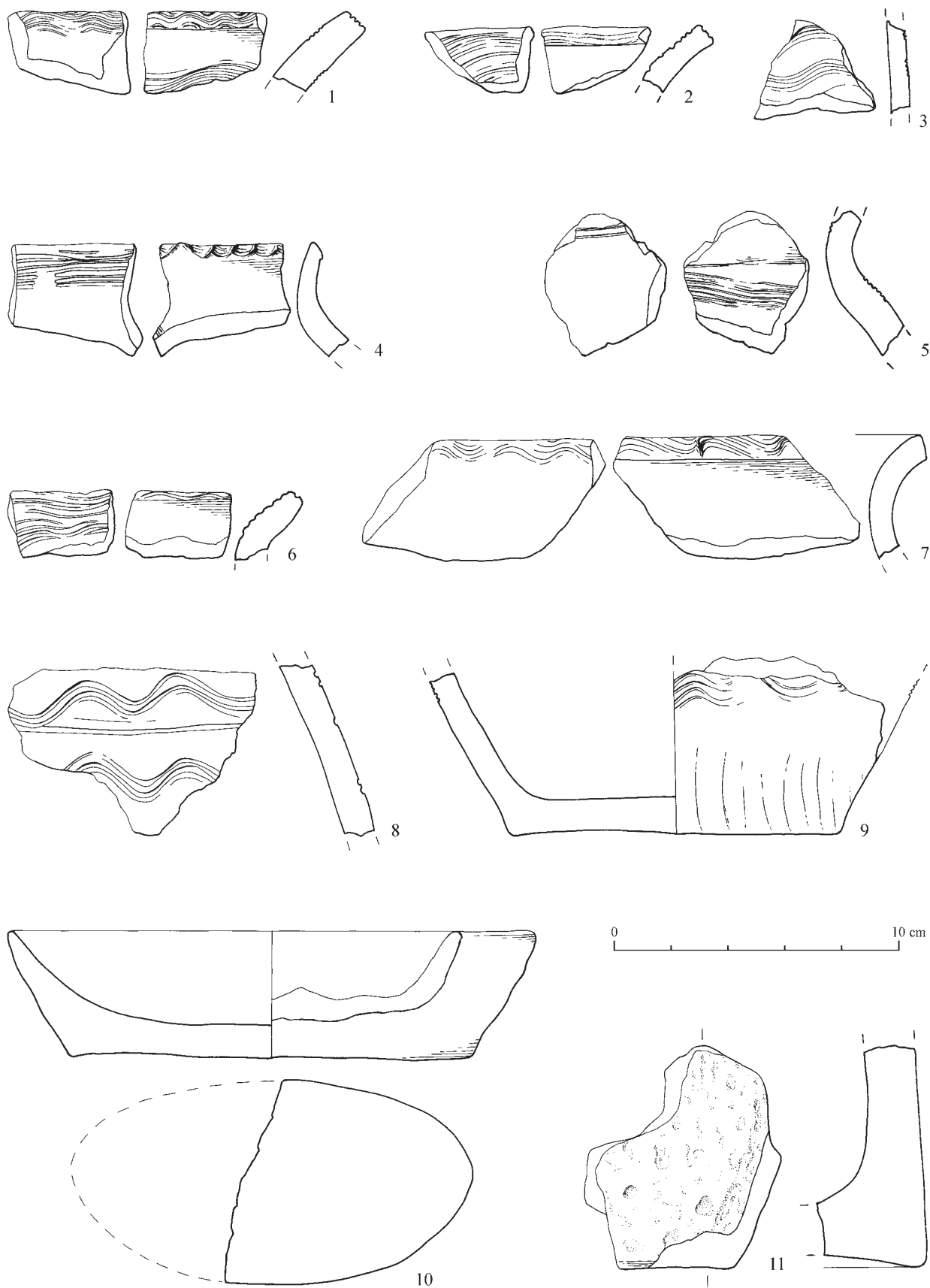
Abb. 12. Dolná Strehová (Roveň). Rettungsausgrabung im Areal des Thermalbades Prameň. 1, 2 – Fläche der Ausgrabung; 3, 4 – Objekt 5/2010; 5, 6 – Objekt 1/2009 (Beljak/Mitáš, 55–57).

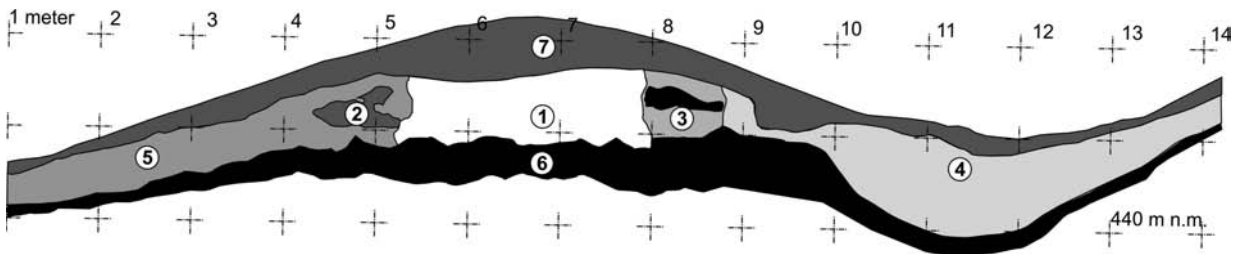
Obr. 13. Dolná Strehová (Roveň). Výber keramiky z obdobia popolnicových polí (Beljak/Mitáš, 55–57).
 Abb. 13. Dolná Strehová (Roveň). Auswahl der Keramik aus der Urnenfelderzeit (Beljak/Mitáš, 55–57).

Obr. 14. Dolná Strehová (Roveň). Výber keramiky z obdobia včasného stredoveku (Beljak/Mitáš, 55–57).
 Abb. 14. Dolná Strehová (Roveň). Auswahl der Keramik aus dem frühen Mittelalter (Beljak/Mitáš, 55–57).

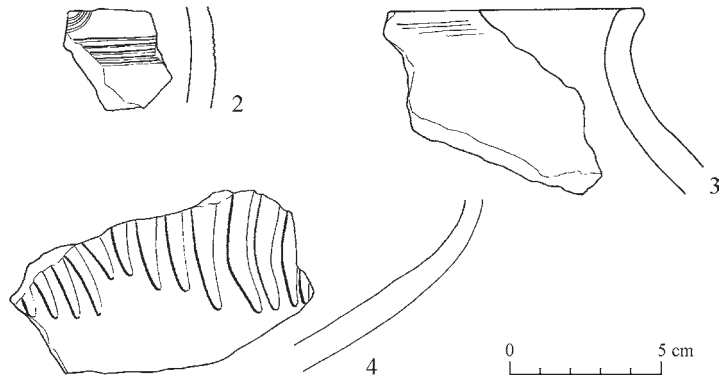
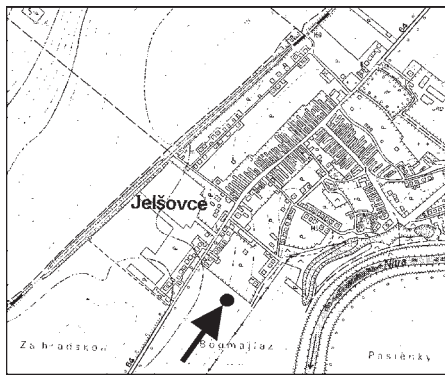

Obr. 15. Dolná Strehová (Roveň). Výber nálezov z obdobia popolnicových polí a včasného stredoveku (Beljak/Mitáš, 55–57).
 Abb. 15. Dolná Strehová (Roveň). Auswahl der Funde aus der Urnenfelderzeit und dem frühen Mittelalter (Beljak/Mitáš, 55–57).

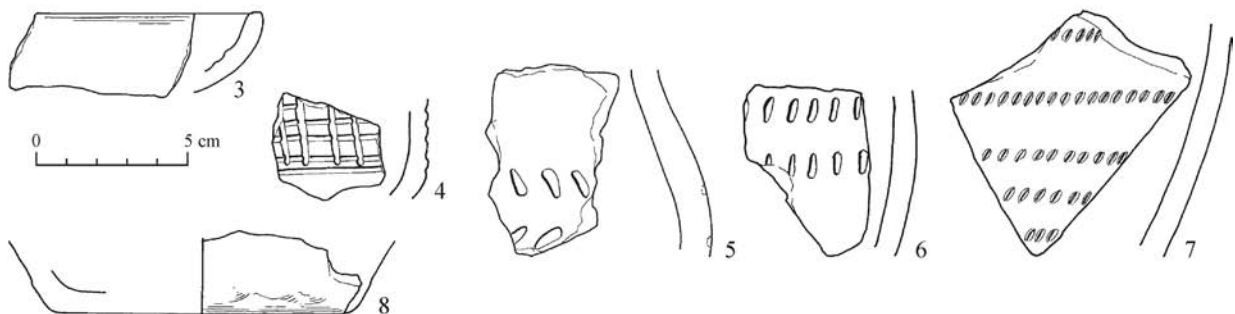
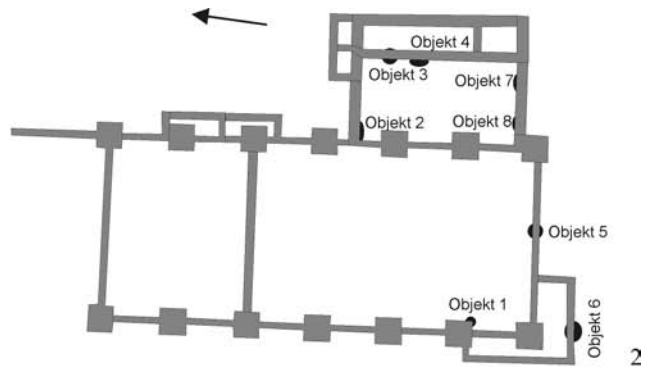
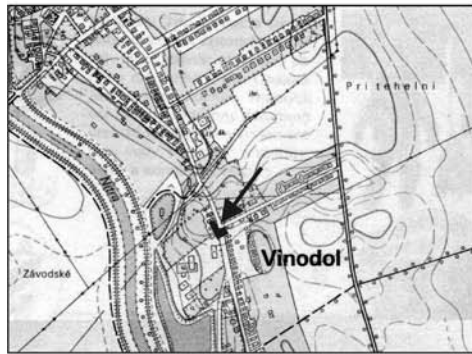
Obr. 16. Zvolen (Dráhy). Profil drevozemného valu a priekopy. 1 – ílovitá výplň komory valu; 2 – prepálené zvyšky po severnej drevenej stene komory; 3 – prepálené zvyšky po južnej drevenej stene komory; 4 – priekopa vysekaná do kamenného podložia; 5 – deštrukcia severnej časti valu; 6 – kamenné podložie; 7 – hnedá lesná pôda (Beljak/Pažinová, 57, 58).

Abb. 16. Zvolen (Dráhy). Profil des Holz-Erd-Walls und des Grabens. 1 – Lehmausfüllung der Wallkammer; 2 – verbrannte Reste der nördlichen Holzwand der Kammer; 3 – verbrannte Reste der südlichen Holzwand der Kammer; 4 – in den steinernen Untergrund gehauter Graben; 5 – Destruktion des nördlichen Teils des Walls; 6 – steinerner Untergrund; 7 – brauner Waldboden (Beljak/Pažinová, 57, 58).

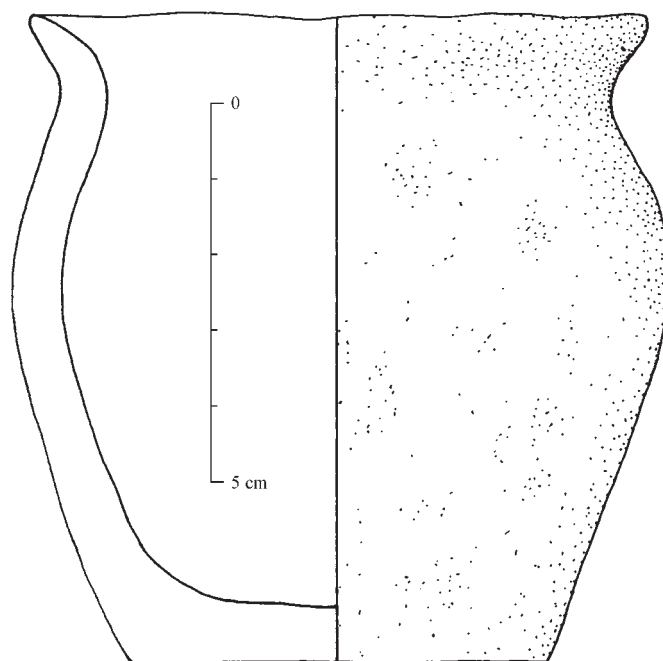
Obr. 17. Jelšovce (Bogmajlaz). 1 – lokalizácia archeologického výskumu; 2–4 – výber keramiky (Bielich, 58, 59).

Abb. 17. Jelšovce (Bogmajlaz). 1 – Lokalisation der archäologischen Ausgrabung; 2–4 – Auswahl der Keramik (Bielich, 58, 59).

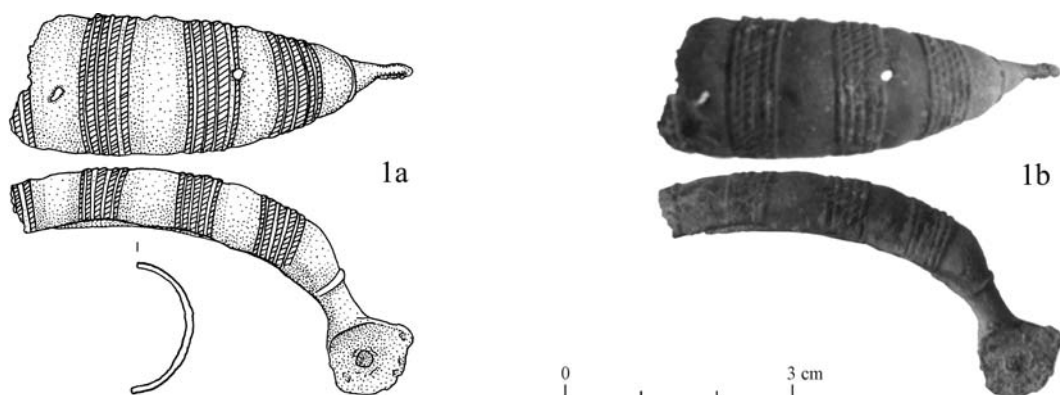

Obr. 18. Vinodol (pri tehelni). 1 – lokalizácia archeologického výskumu; 2 – základy predajne Jednota a narušené archeologické objekty; 3–8 – výber zlomkov keramiky z doby rímskej (Bielich, 59, 60).

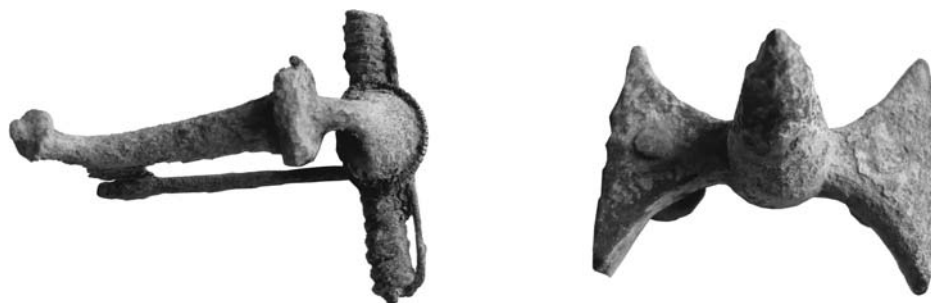
Abb. 18. Vinodol (bei der Ziegelei). 1 – Lokalisation der archäologischen Ausgrabung; 2 – Fundamente des Ladens Jednota und beschädigte archäologische Objekte; 3–8 – Auswahl der Keramik-Bruchstücke aus der Römerzeit (Bielich, 59, 60).

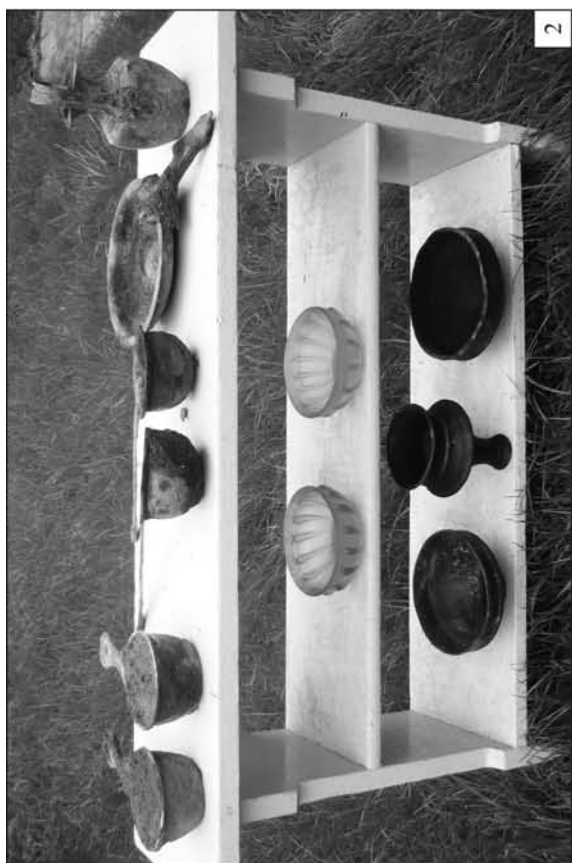
Obr. 19. Ipeľské Predmostie (Homokosföld). Nádoba z 8.–11. storočia (Brezňanová/Furman, 60–62).
 Abb. 19. Ipeľské Predmostie (Homokosföld). Gefäß aus dem 8.–11. Jahrhundert (Brezňanová/Furman, 60–62).

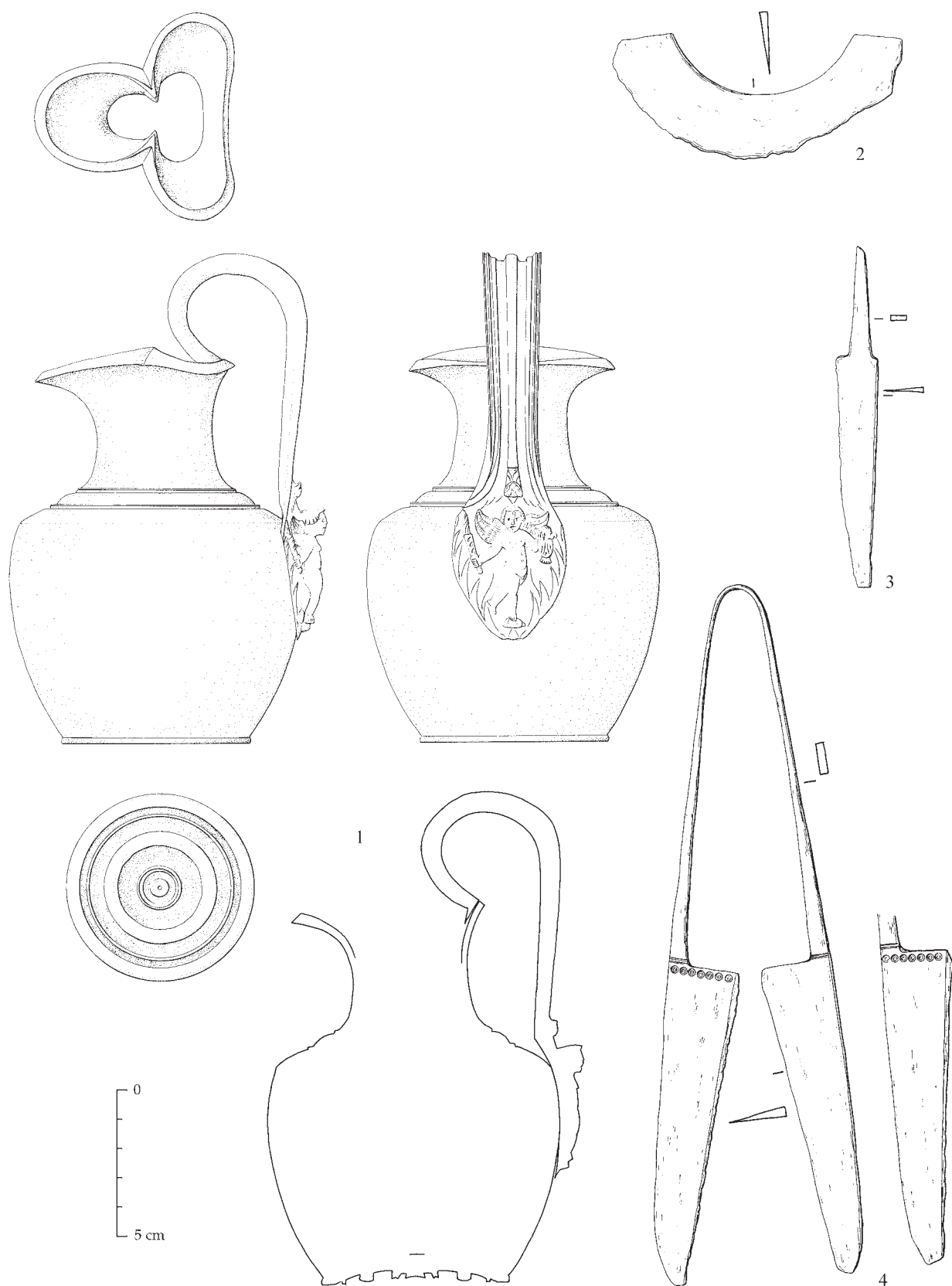
Obr. 20. Veľký Grob. Halštatská bronzová loďkovitá spona, zdobená mriežkovým vzorom (Čambal/Štrbík, 63).
 Abb. 20. Veľký Grob. Bronzener hallstattzeitlicher Kahnfibel, verziert mit einem Gittermuster (Čambal/Štrbík, 63).

Obr. 21. Zohor (Piesky). Výber nálezov z kniežacieho hrobu zo staršej doby rímskej. Spona a ostroha z bronzu (Elschek, 74–77).
 Abb. 21. Zohor (Piesky). Auswahl der Funde aus dem Fürstengrab aus der älteren Römerzeit. Fibel und Sporn aus Bronze (Elschek, 74–77).

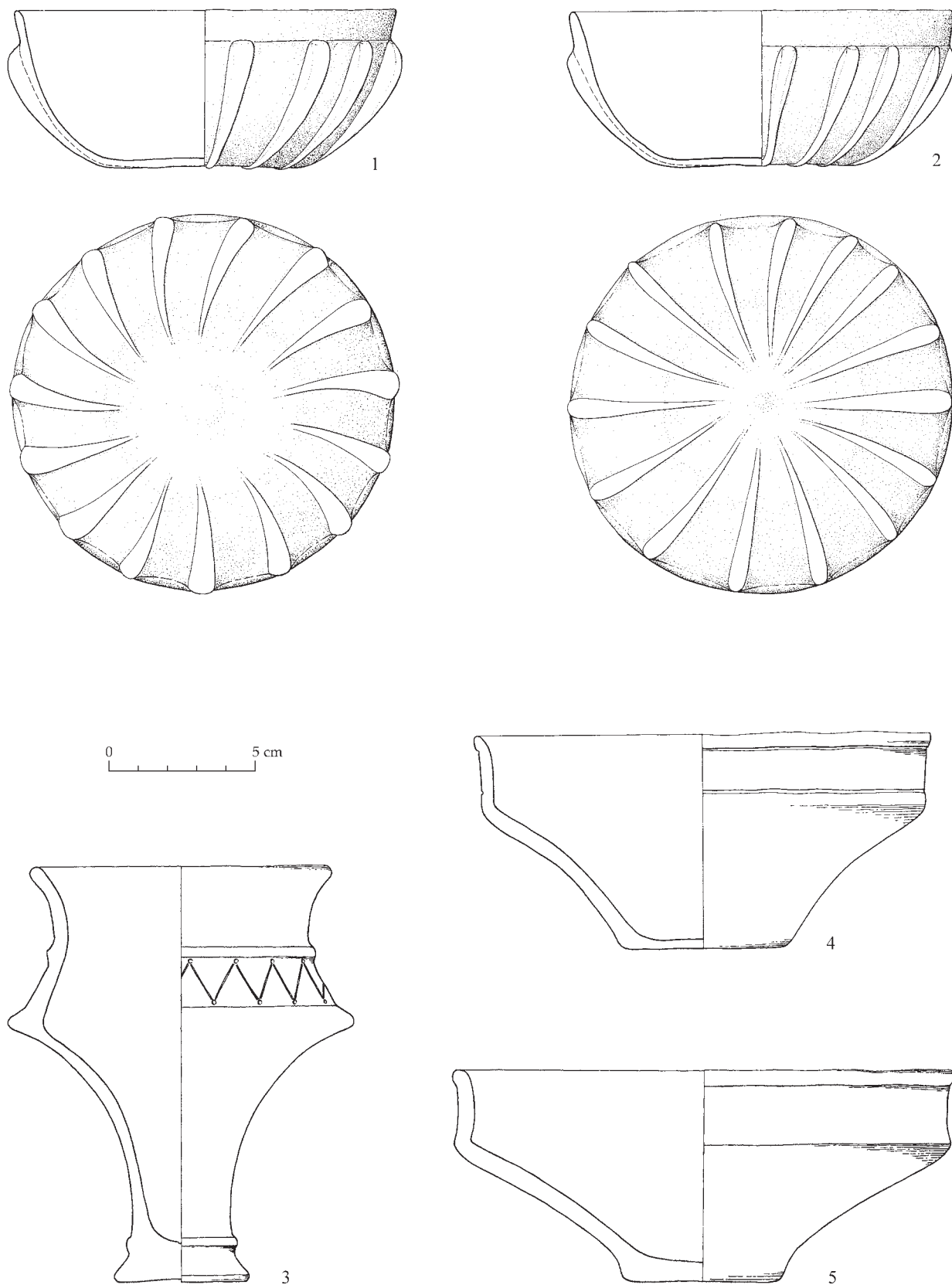

Obr. 22. Zohor (Piesky). 1 – kniežací hrob 6/2010 – objekt 217, starsia doba rimska; 2 – vyber náleзов z hrobu; 3 – odborná komisia 14. 9. 2010; 4 – stéla z pieskorca, objekt 184 (Elschek, 74–77).
 Abb. 22. Zohor (Piesky). 1 – Fürstengrab 6/2010 – Objekt 217, ältere Römerzeit; 2 – Auswahl der Funde aus dem Grab; 3 – Fachkommission am 14. 9. 2010; 4 – Stele aus Sandstein, Objekt 184 (Elschek, 74–77).

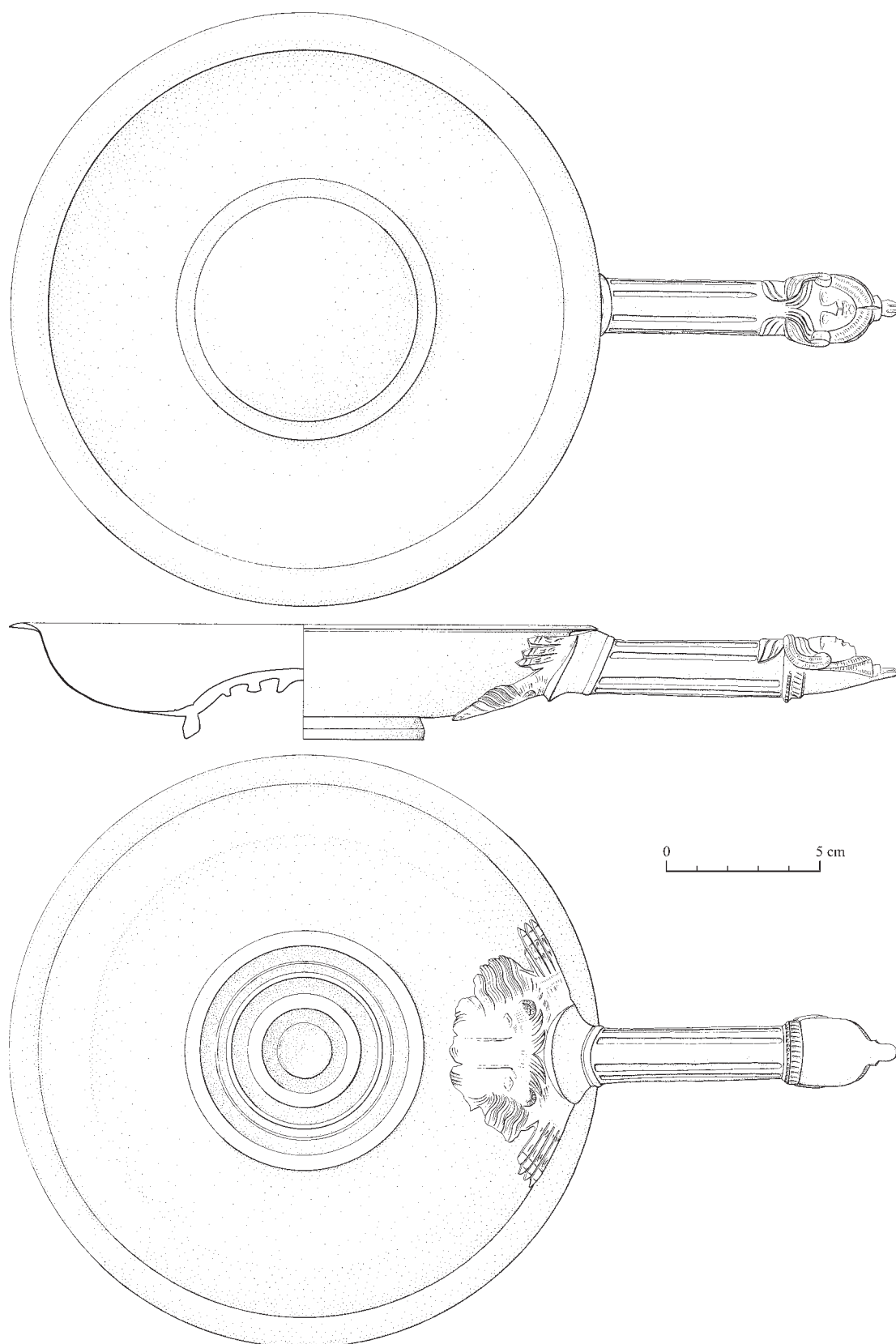
Obr. 23. Zohor (Piesky). Výber nálezov z kniežacieho hrobu zo staršej doby rímskej. 1 – kanvička; 2–4 – britva, nôž, nožnice. Kresby: N. Vaššová (Elsček, 74–77).

Abb. 23. Zohor (Piesky). Auswahl der Funde aus dem Fürstengrab aus der älteren Römerzeit. 1 – Kännchen; 2–4 – Rasiermesser, Messer, Schere. Zeichnungen: N. Vaššová (Elsček, 74–77).

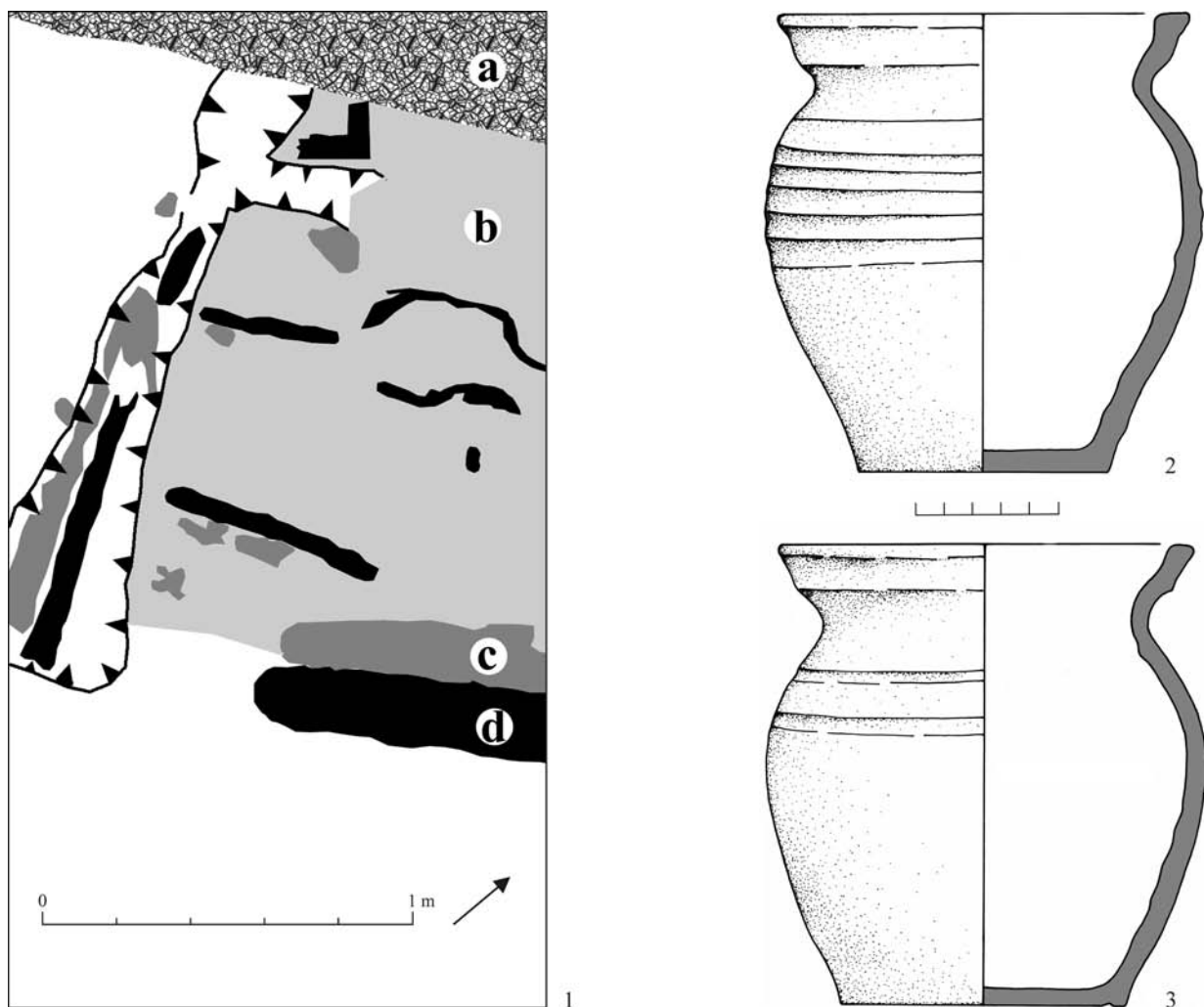
Obr. 24. Zohor (Piesky). Výber nálezov z kniežacieho hrobu zo staršej doby rímskej. 1–2 – sklo; 3–5 – keramika. Kresby: N. Vaššová (Elschek, 74–77).

Abb. 24. Zohor (Piesky). Auswahl der Funde aus dem Fürstengrab aus der älteren Römerzeit. 1–2 – Glas; 3–5 – Keramik. Zeichnungen: N. Vaššová (Elschek, 74–77).

Obr. 25. Zohor (Piesky). Výber nálezov z kniežacieho hrobu zo staršej doby rímskej. Obetná miska z bronzu. Kresby: N. Vaššová (Elschek, 74–77).

Abb. 25. Zohor (Piesky). Auswahl der Funde aus dem Fürstengrab aus der älteren Römerzeit. Opferschale aus Bronze. Zeichnungen: N. Vaššová (Elschek, 74–77).

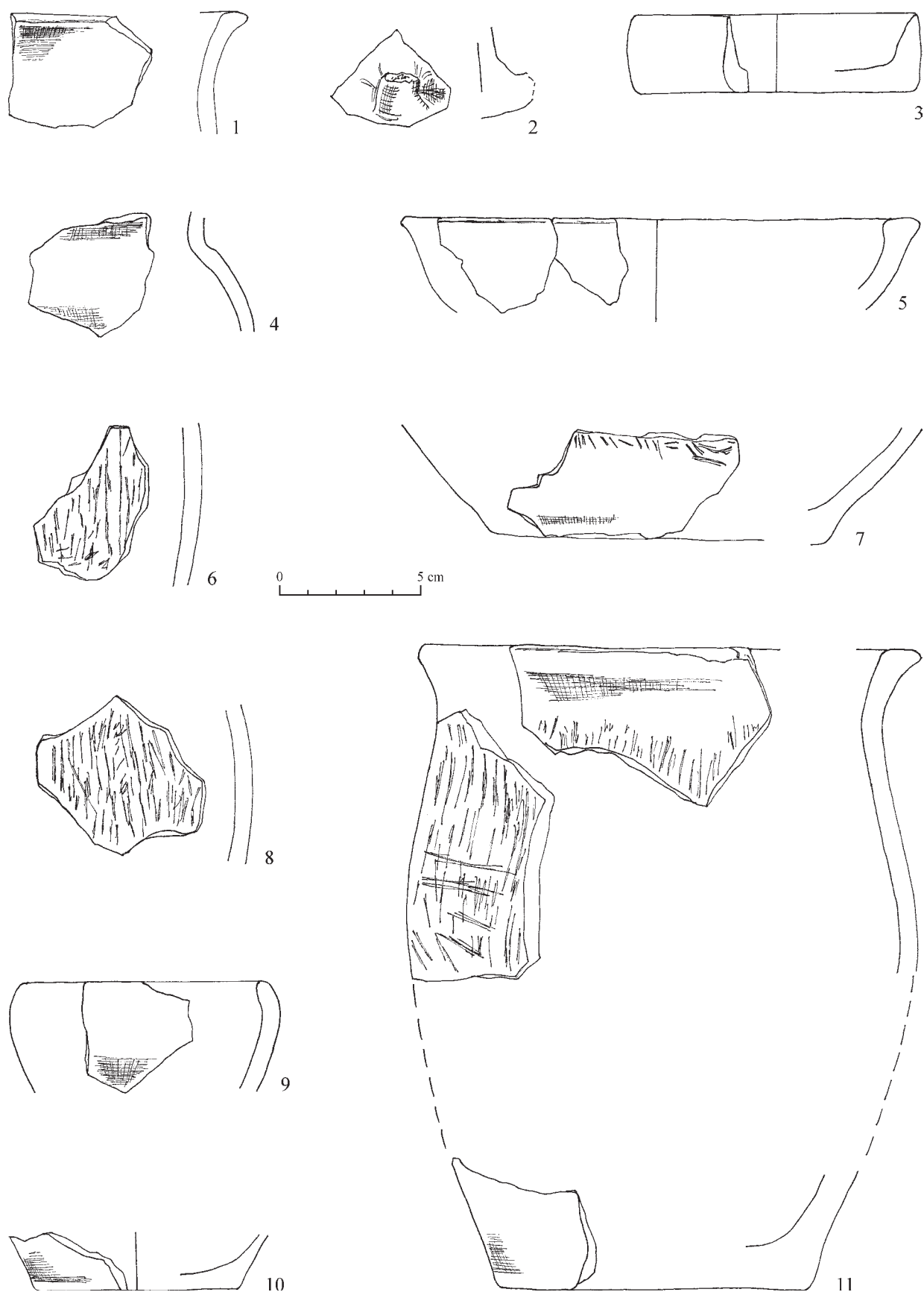
Obr. 26. Bernolákovo (hrad Čeklís). 1 – sonda 1/2010, obj. 1. Legenda: a – kamennó-tehlový múr; b – drevená dlážka; c – prepálená zemina pod drevenou dlážkou; d – zuhoľnatené drevo; 2, 3 – keramika z deštrukcie objektu 1 (Farkaš/Choma, 77–79).

Abb. 26. Bernolákovo (Burg Čeklís). 1 – Sonde 1/2010, Objekt 1. Legende: a – Stein-Ziegelmauer; b – Holz-Fußboden; c – durchgebrannte Erde unter dem Holz-Fußboden; d – verkohltes Holz; 2, 3 – Keramik aus der Destruktion des Objektes 1 (Farkaš/Choma, 77–79).

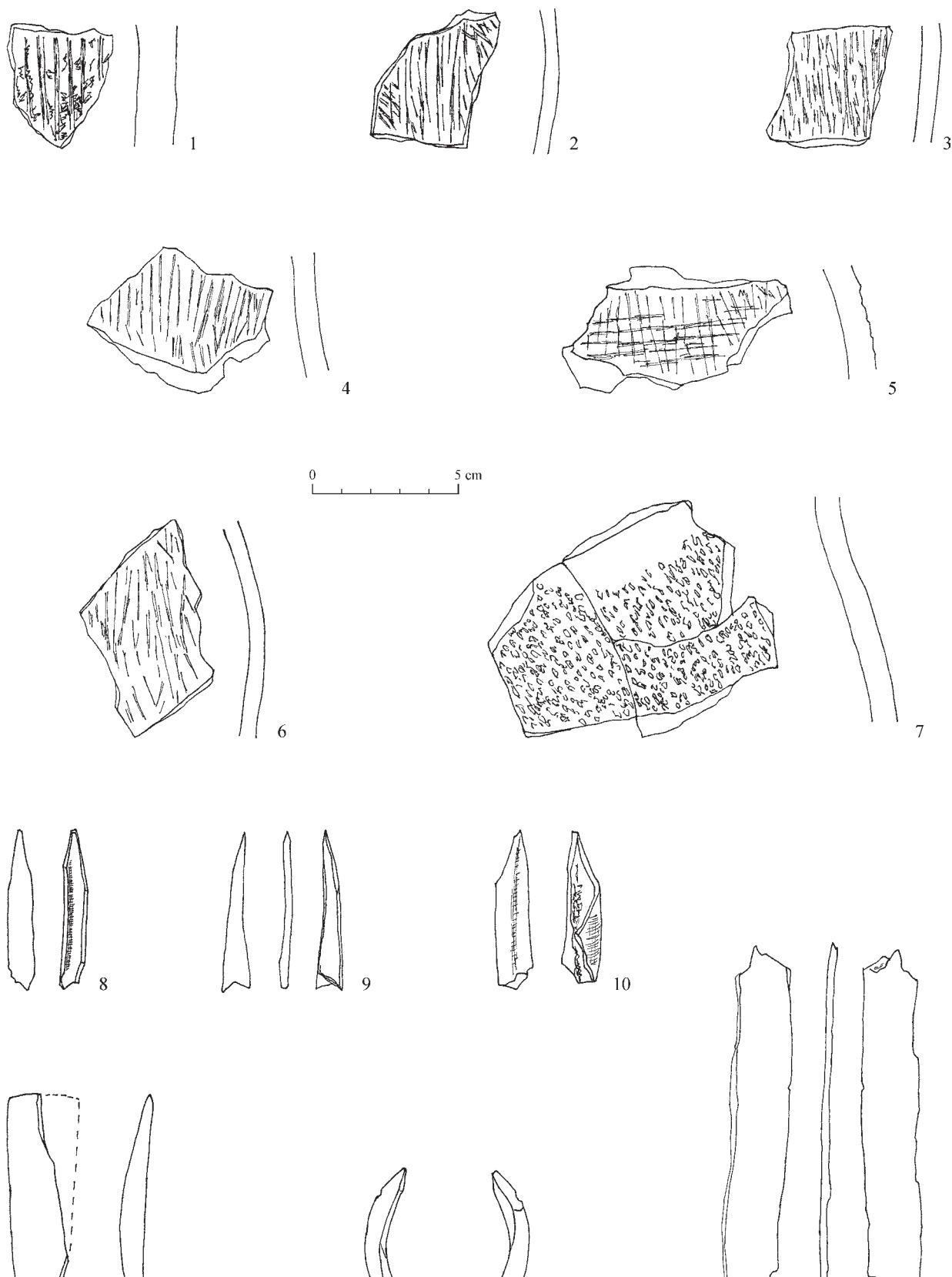

Obr. 27. 1 – Dravce/Iliašovce (Do diery). Nález bronzovej dýky. 2 – Iliašovce/Dravce (Zadná lúka). Nález bronzového kosáka (Fecko/Kučerová/Stejskal, 79–85).

Abb. 27. 1 – Dravce/Iliašovce (Do diery). Bronzener Dolch. 2 – Iliašovce/Dravce (Zadná lúka). Bronzene Sichel (Fecko/Kučerová/Stejskal, 79–85).

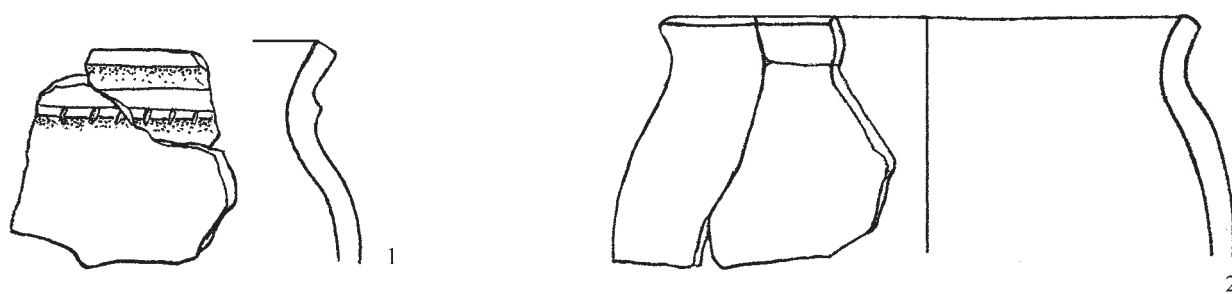

Obr. 28. Spišský Štvrtok (Pod Šibeničnou horou). Výber nálezov pravekej keramiky (Fecko/Kučerová/Stejskal, 79–85).
 Abb. 28. Spišský Štvrtok (Pod Šibeničnou horou). Auswahl der urzeitlichen Keramik (Fecko/Kučerová/Stejskal, 79–85).

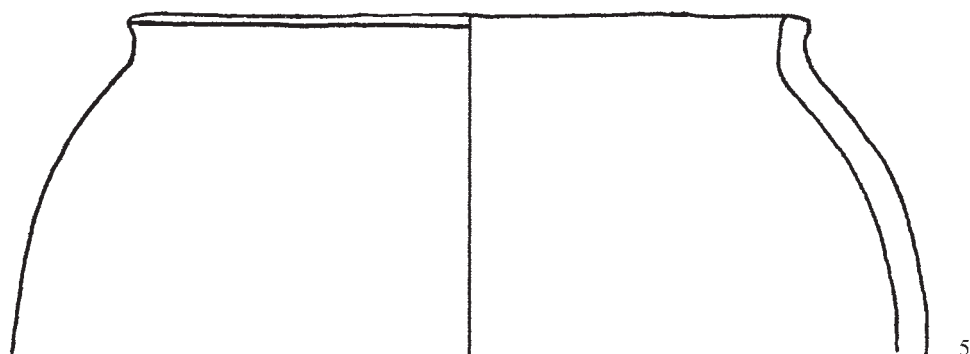
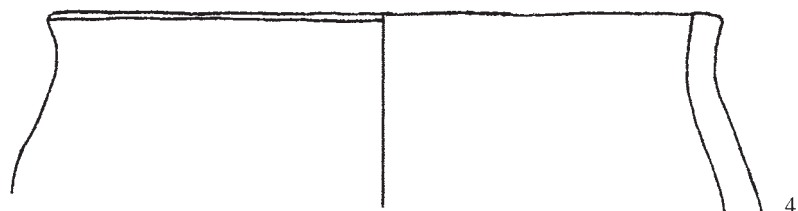
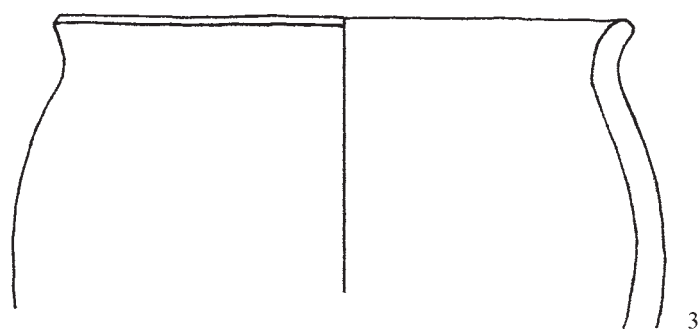

Obr. 29. Spišský Štvrtok (Pod Šibeničnou horou). Výber nálezov pravekej keramiky a kostných predmetov (Fecko/Kučerová/Stejskal, 79–85).

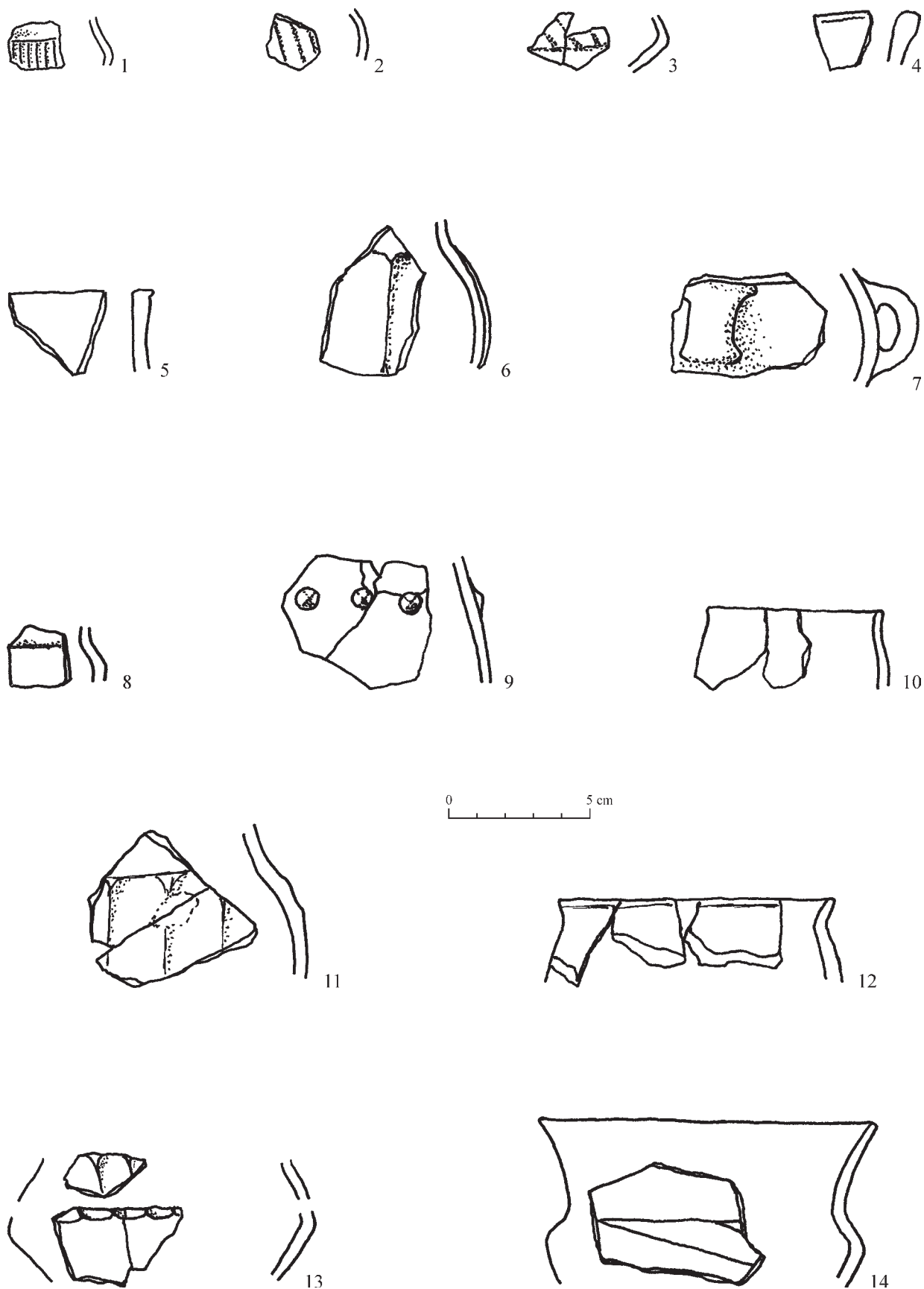
Abb. 29. Spišský Štvrtok (Pod Šibeničnou horou). Auswahl der urzeitlichen Keramik und der Knochengegenstände (Fecko/Kučerová/Stejskal, 79–85).

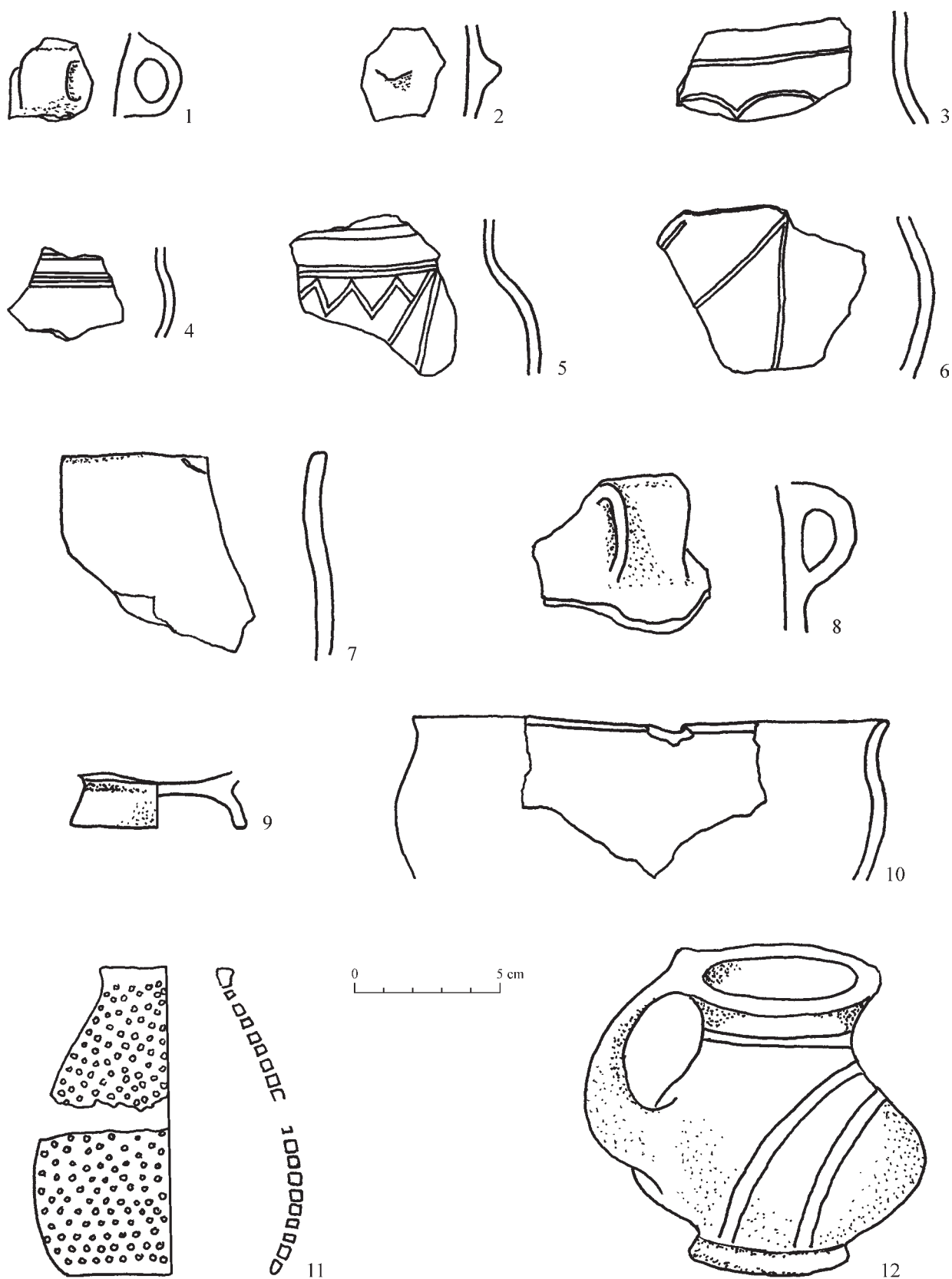
0 5 cm

Obr. 30. Spišský Štvrtok (Pod Šibeničnou horou). Výber nálezov včasnostredovekej keramiky (Fecko/Kučerová/Stejskal, 79–85).
 Abb. 30. Spišský Štvrtok (Pod Šibeničnou horou). Auswahl der frühmittelalterlichen Keramik (Fecko/Kučerová/Stejskal, 79–85).

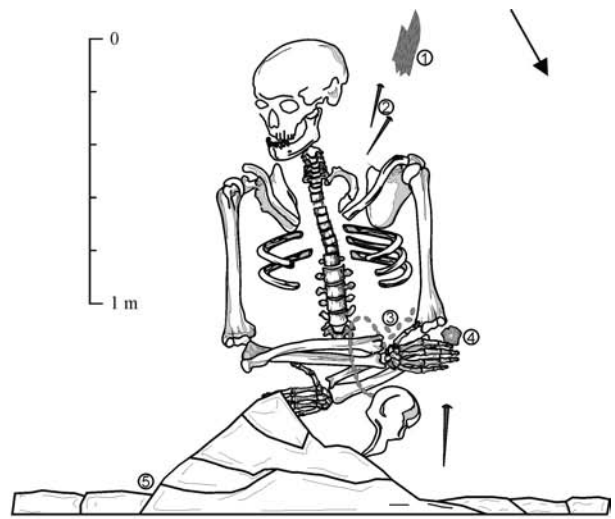
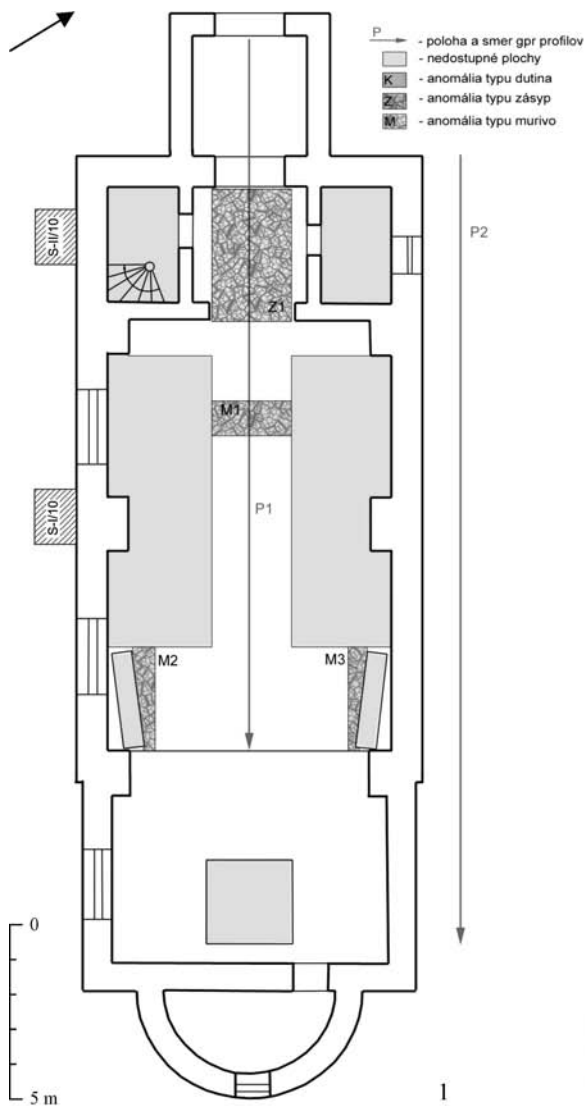

Obr. 31. Ilišovce (Nad Širokými lúkami II). Výber nálezov z doby bronzovej (Fecko/Kučerová/Stejskal , 79–85).
 Abb. 31. Ilišovce (Nad Širokými lúkami II). Auswahl der Funde aus der Bronzezeit (Fecko/Kučerová/Stejskal , 79–85).

Obr. 32. Výber nálezov. 1, 2, 7–10 – Dravce/Iliašovce, Do diery; 3–6, 11, 12 – Iliašovce/Dravce, Zadná lúka (Fecko/Kučerová/Stejskal, 79–85).

Abb. 32. Auswahl der Funde. 1, 2, 7–10 – Dravce/Iliašovce, Do diery; 3–6, 11, 12 – Iliašovce/Dravce, Zadná lúka (Fecko/Kučerová/Stejskal, 79–85).

- ① zvyšky drevenej rakvy
- ② železné klince z rakvy
- ③ koráliky z ruženca
- ④ kresadlo z pazúriska
- ⑤ základové murivo klasicistického kostola

2

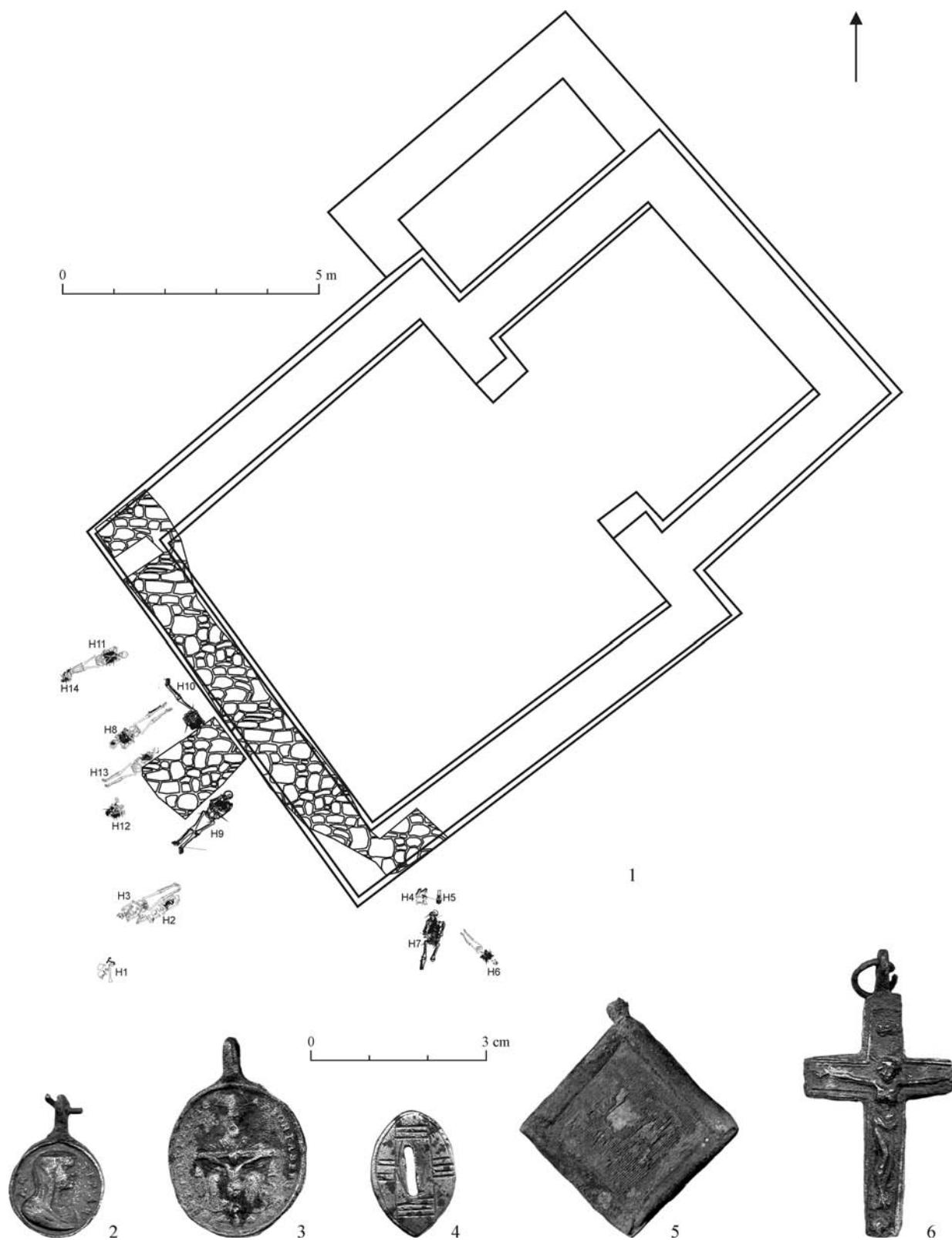
3

4

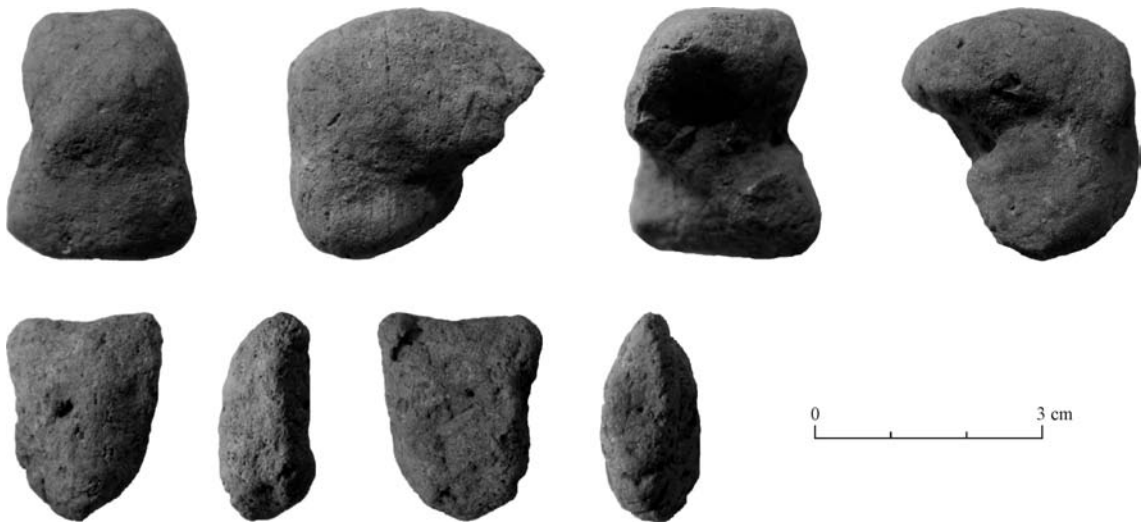
Obr. 33. Malý Slavkov (Kostol sv. Michala). 1 – pôdorys kostola s vyznačenými georadarovými anomáliami; 2 – hrob č. 3 poškodený murivom klasicistického kostola s rozmiestnením nálezov; 3, 4 – drevené koráliky z ruženca a pazúrikové kresadlo z hrobu č. 3 (Fecko/Soják, 85–88).

Abb. 33. Malý Slavkov (Kirche des Hl. Michael). 1 – Grundriss der Kirche mit markierten Georadar-Anomalien; 2 – Grab Nr. 3 beschädigt durch das Mauerwerk der klassizistischen Kirche mit der Verteilung der Funde; 3, 4 – Holzperlen aus dem Rosenkranz und ein Feuerstein-Feuerzeug aus Grab Nr. 3 (Fecko/Soják, 85–88).

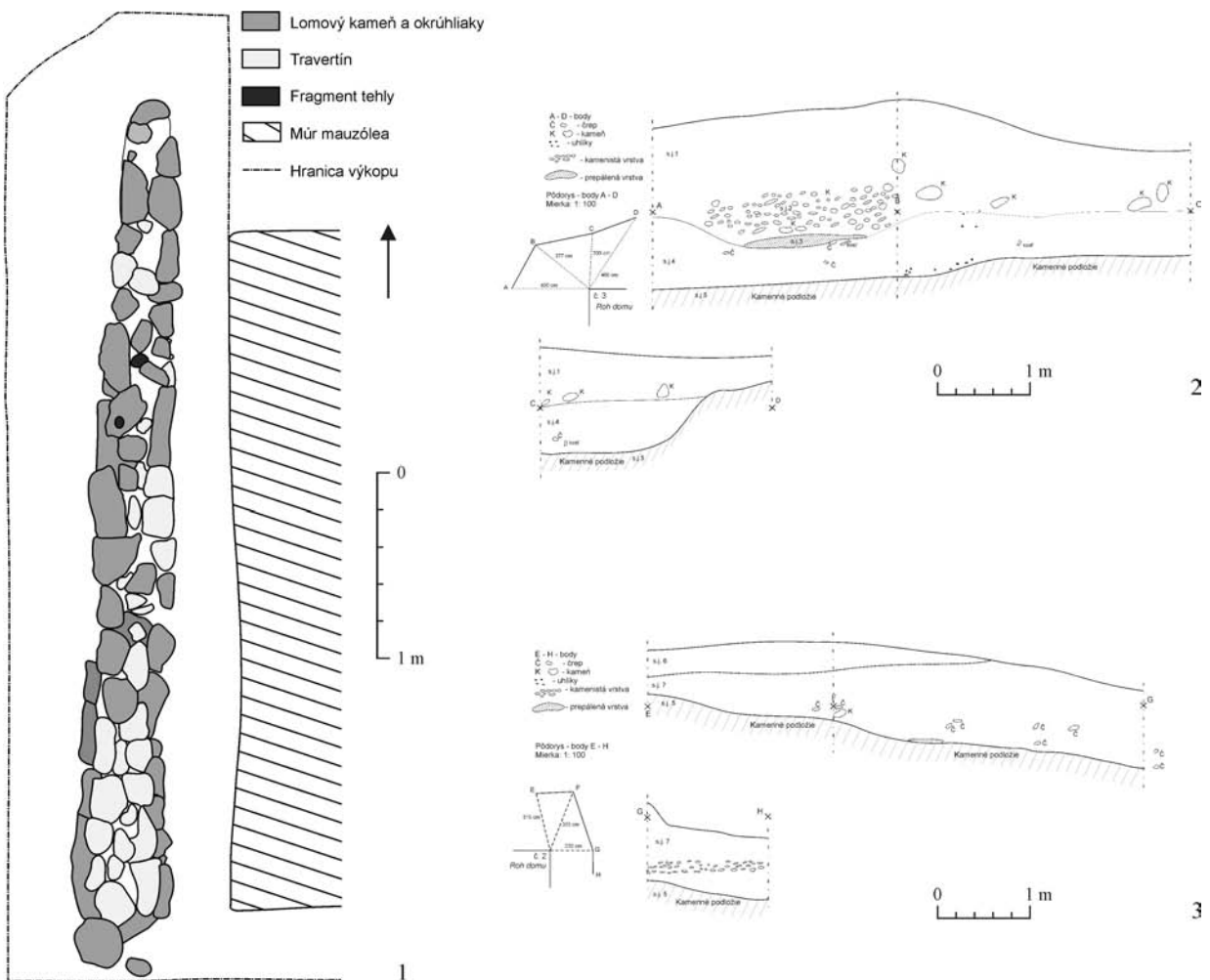

Obr. 34. Olcava (Starý cintorín /tiež Prečinok/). 1 – pôdorys zaniknutého kostola s vyznačením preskúmaných častí murív a hrobov; ukážka drobných medených a mosadzných predmetov zo zberu (4) a hrobov č. 1 (5), č. 3 (2, 6) a č. 4 (3) z výskumu r. 2010 (Fecko/Soják, 85–88).

Abb. 34. Olcava (Altes Friedhoflauch Prečinok). 1 – Grundriss der untergangenen Kirche mit Markierung der untersuchten Teilen der Mauerwerke und Gräber; Muster von kleinen Kupfer- und Messing-Gegenständen aus den Gräbern Nr. 1 (5), 3 (2, 6) und 4 (3) von der Ausgrabung im Jahr 2010 (Fecko/Soják, 85–88).

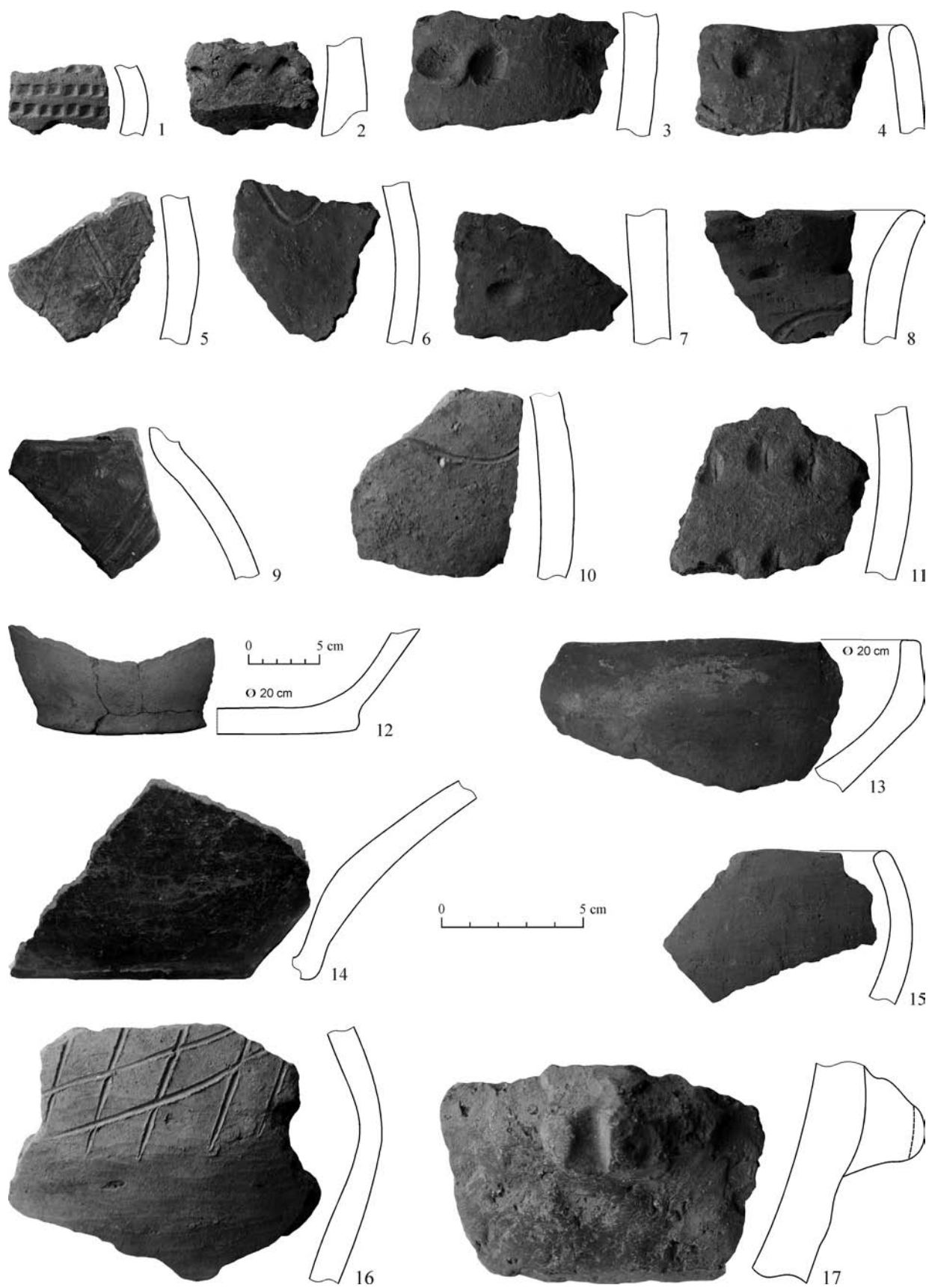

Obr. 35. Lúčky (Na Skale). Fragmentsy zvieracích plastík z eneolitu (Furman, 89–93).
 Abb. 35. Lúčky (Na Skale). Fragmente der Tierplastiken aus dem Äneolithikum (Furman, 89–93).

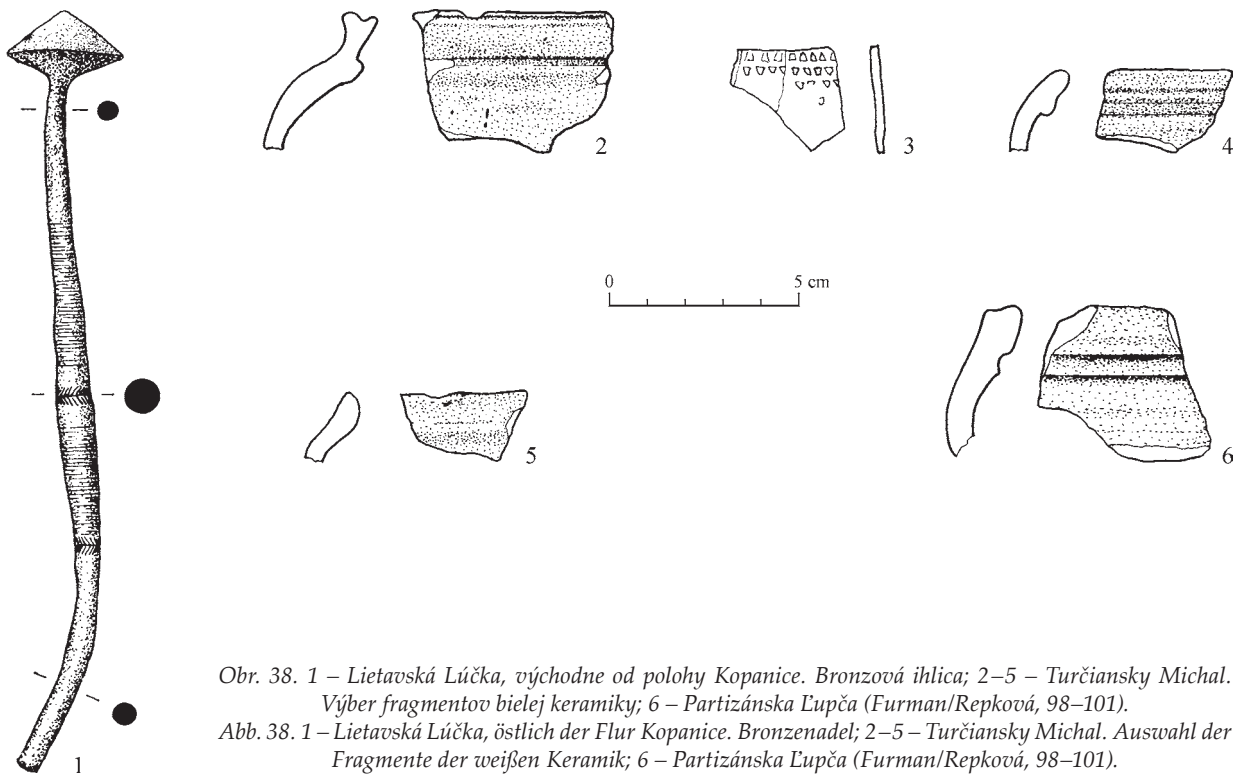

Obr. 36. 1 – Rakovo (Mauzóleum rodiny Rakovských). Celková situácia zachyteného muriwa; 2 – Sučany, pri RD na parc. č. 1281. severný sektor; 3 – južný sektor (Furman/Repková, 95–98).

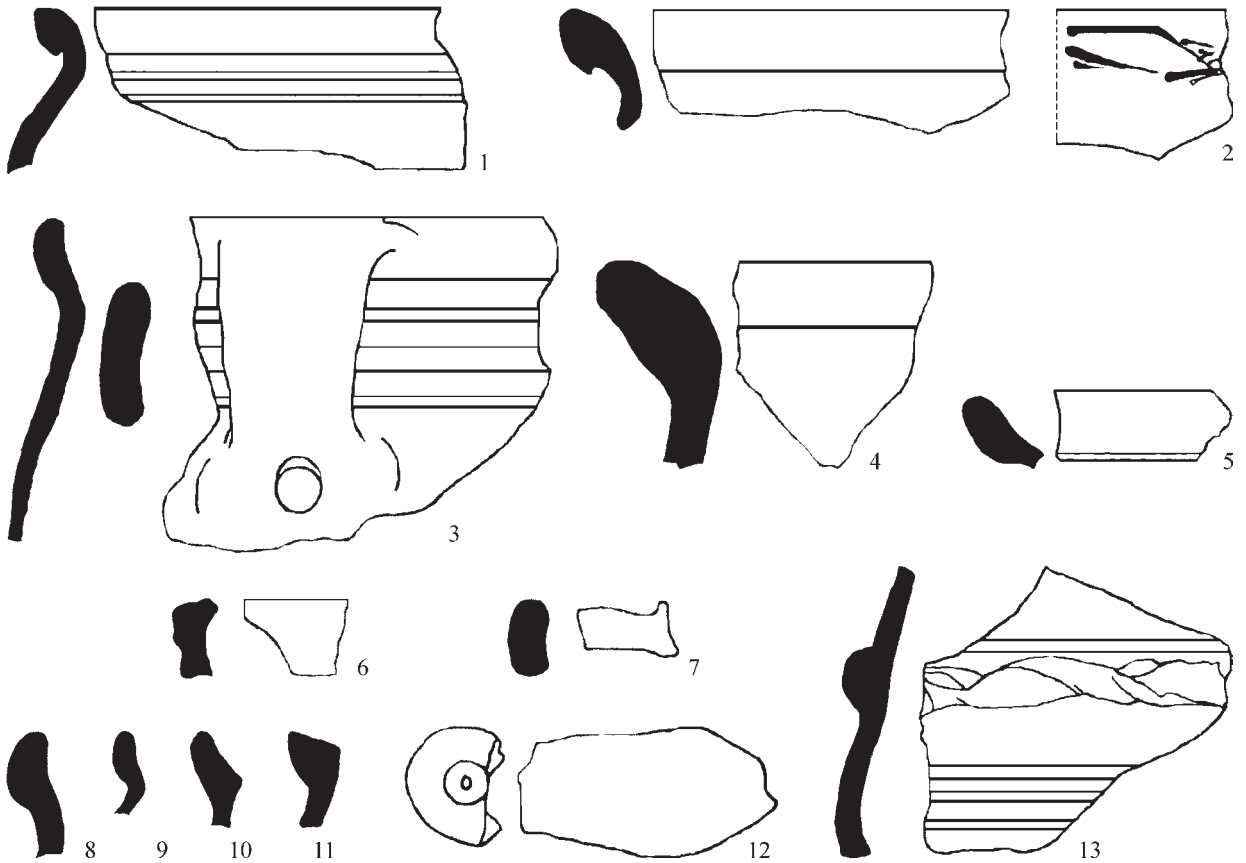
Abb. 36. 1 – Rakovo (Mausoleum der Familie Rakovský). Gesamtsituation des festgestellten Mauerwerks; 2 – Sučany, beim Familienhaus auf der Parzelle Nr. 1281, Nordsektor; 3 – Südsektor (Furman/Repková, 95–98).

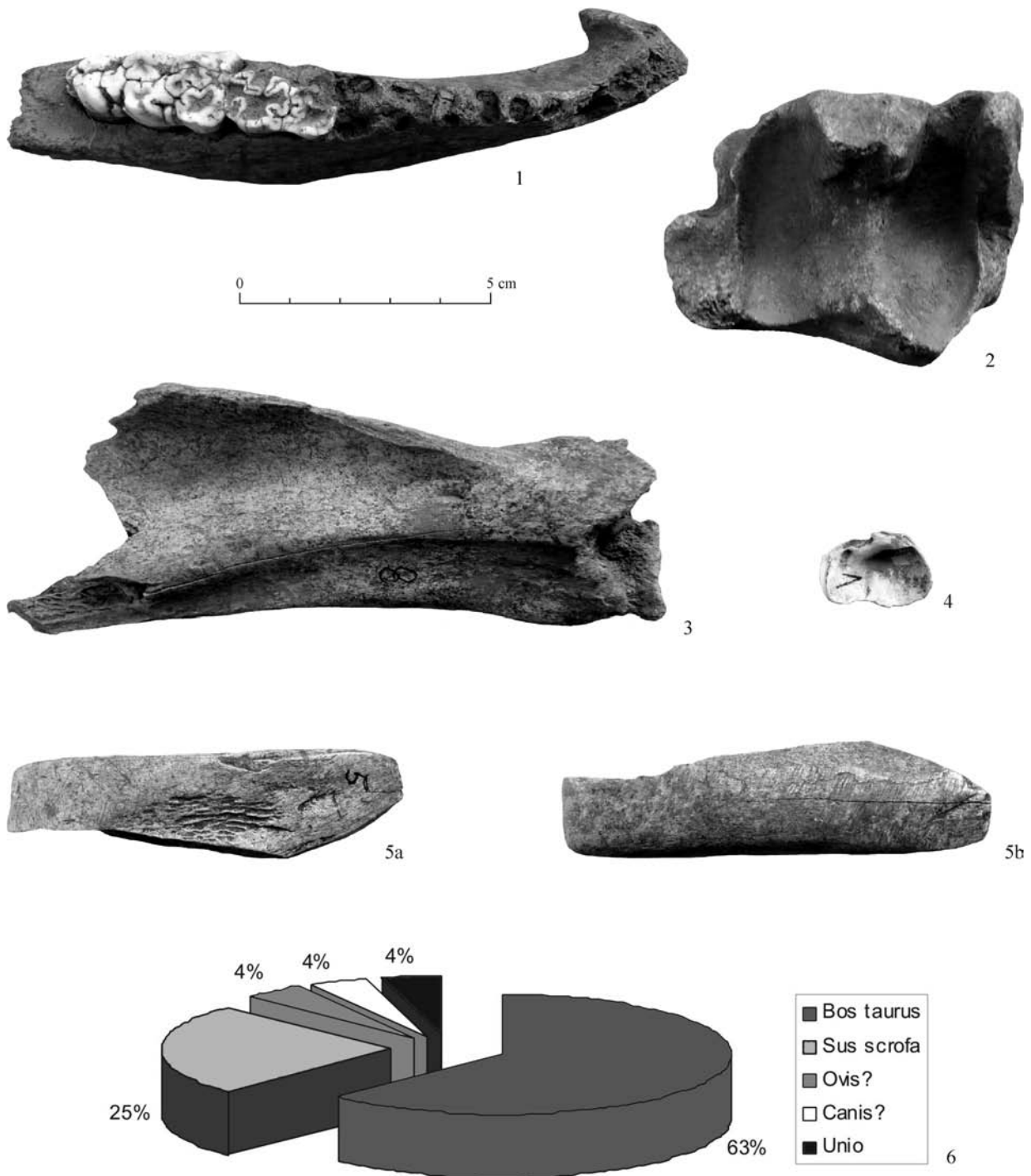
Obr. 37. Sučany, pri RD na parc. č. 1281. Výber keramického materiálu (Furman/Repková, 95–98).
 Abb. 37. Sučany, beim Familienhaus auf der Parzelle Nr. 1281. Auswahl des keramischen Materials (Furman/Repková, 95–98).

Obr. 38. 1 – Lietavská Lúčka, východne od polohy Kopanice. Bronzová ihlica; 2–5 – Turčiansky Michal. Výber fragmentov bielej keramiky; 6 – Partizánska Lupča (Furman/Repková, 98–101).
 Abb. 38. 1 – Lietavská Lúčka, östlich der Flur Kopanice. Bronzenadel; 2–5 – Turčiansky Michal. Auswahl der Fragmente der weißen Keramik; 6 – Partizánska Lupča (Furman/Repková, 98–101).

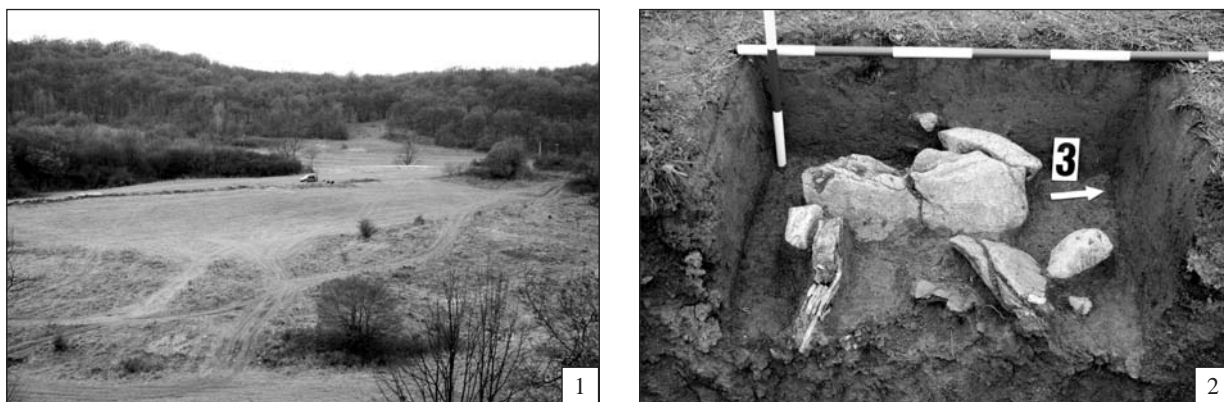

Obr. 39. Žilina (Štúrova ulica). Výber keramického materiálu (Furman/Španihel, 101–103).
 Abb. 39. Žilina (Štúrova-Str.). Auswahl des keramischen Materials (Furman/Španihel, 101–103).

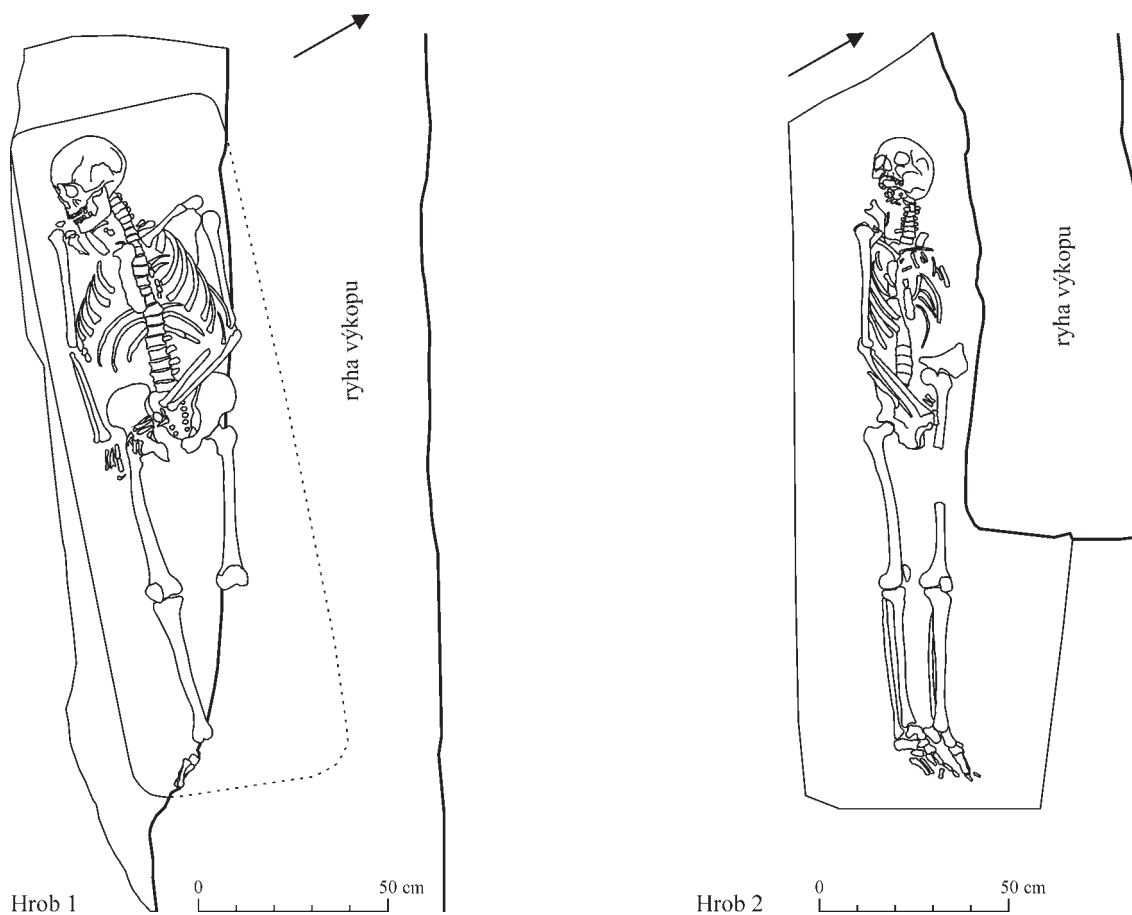

Obr. 40. Spišský Štortok (Pod Šibeničnou horou). 1 – pravá vetva sánky *Sus scrofa domestica* so zachovanými zubami m2 a m3 dext., fragment 1; 2 – distálna epifýza holennej kosti tibia pravá, *Bos taurus*, fragment 2; 3 – fragment pravej lopatky (*Bos sp.*), fragment 8; 4 – fragment pravej lastúrky lastúrnika rodu *Unio sp.*, fragment; 5a, 5b – kostný nástroj (dláto?) fragment tela dlhej kosti pravdepodobne *Bos* je opracovaný a vyhladený, fragment 5; 6 – graf početného zastúpenia osteologických zvyškov jednotlivých druhov (Holec, 104, 105).

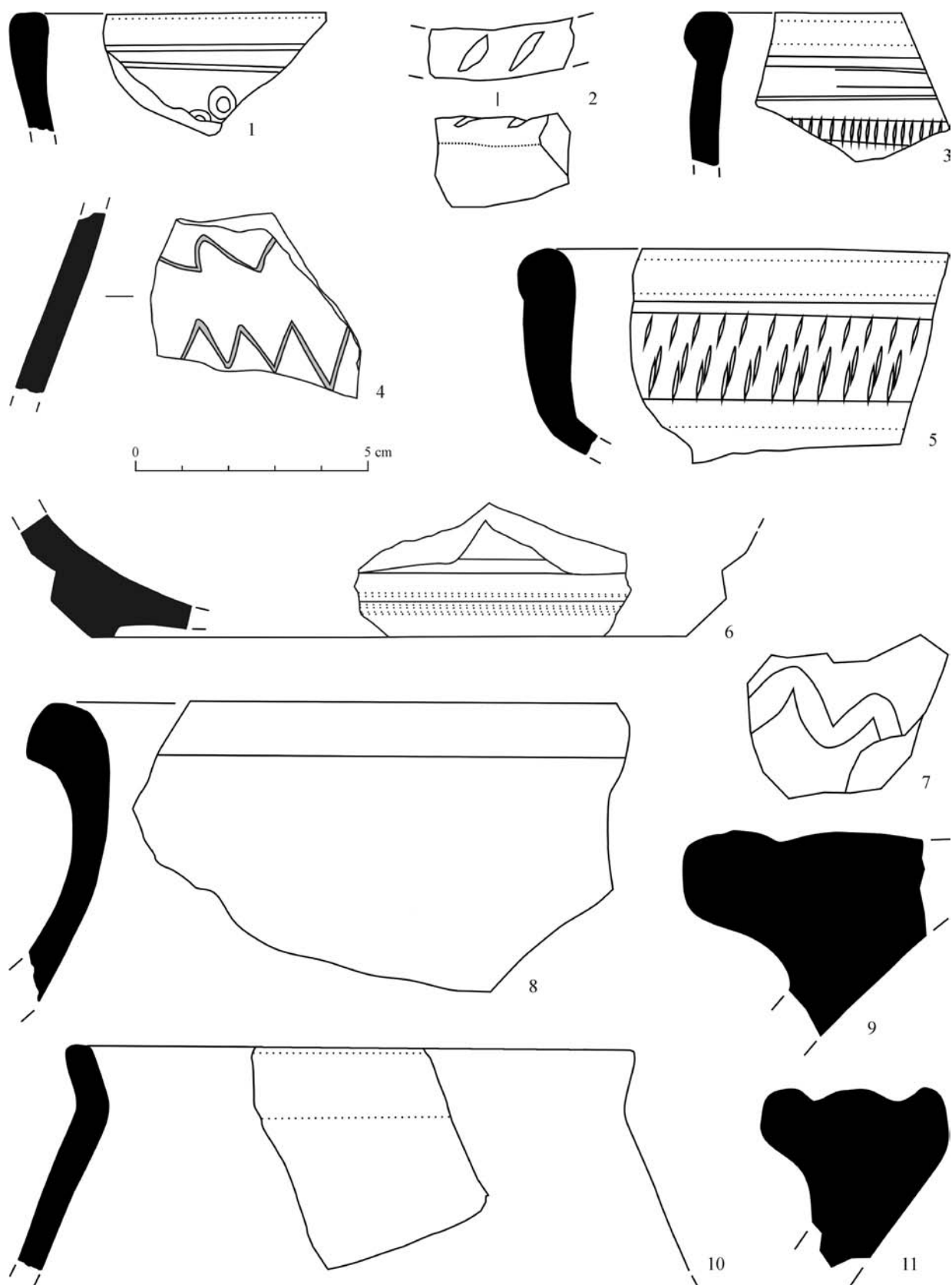
Abb. 40. Spišský Štortok (Pod Šibeničnou horou). 1 – rechte Seite des Unterkiefers *Sus scrofa domestica* mit erhaltenen Zähnen m2 und m3 dext., Fragment 1; 2 – distale Epiphyse des Schienbeines Tibia rechts, *Bos taurus*, Fragment 2; 3 – Fragment des rechten Schulterblattes (*Bos sp.*), Fragment 8; 4 – Fragment der rechten Muschelschale von Muscheln der Gattung *Unio sp.*, Fragment; 5a, 5b – Knochengert (Meißel?), Fragment des langen Knochens wahrscheinlich *Bos* ist bearbeitet und geglättet, Fragment 5; 6 – Graph des Zahlenanteils der osteologischen Reste von einzelnen Arten (Holec, 104, 105).

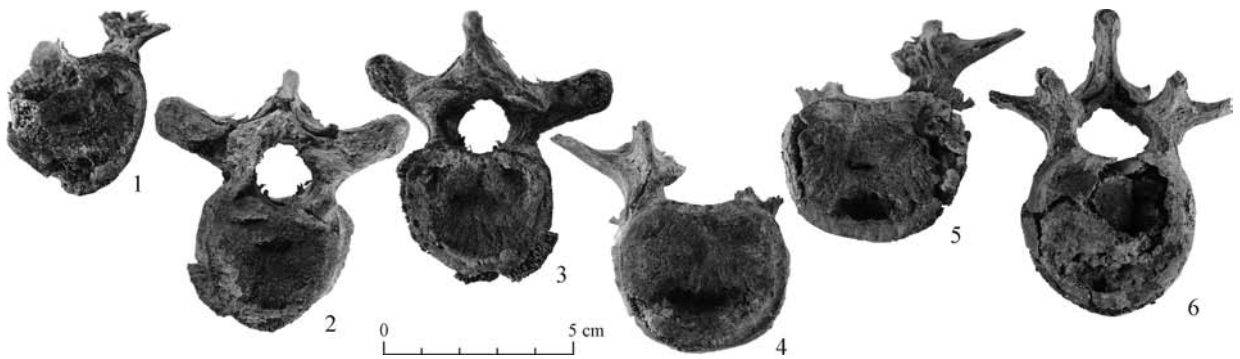
Obr. 41. Silica (Pri Ardovskej škôlke). 1 – areál pohrebiska; 2 – skrinkový hrob (Hreha, 107, 108).
 Abb. 41. Silica (Pri Ardovskej škôlke). 1 – Areal des Gräberfeldes; 2 – Kistengrab (Hreha, 107, 108).

Obr. 42. Hlohovec (Námestie sv. Michala). Kostrové hroby z 10. storočia (Cheben/Chebenová, 111, 112).
 Abb. 42. Hlohovec (St. Michaelsplatz). Körpergräber aus dem 10. Jahrhundert (Cheben/Chebenová, 111, 112).

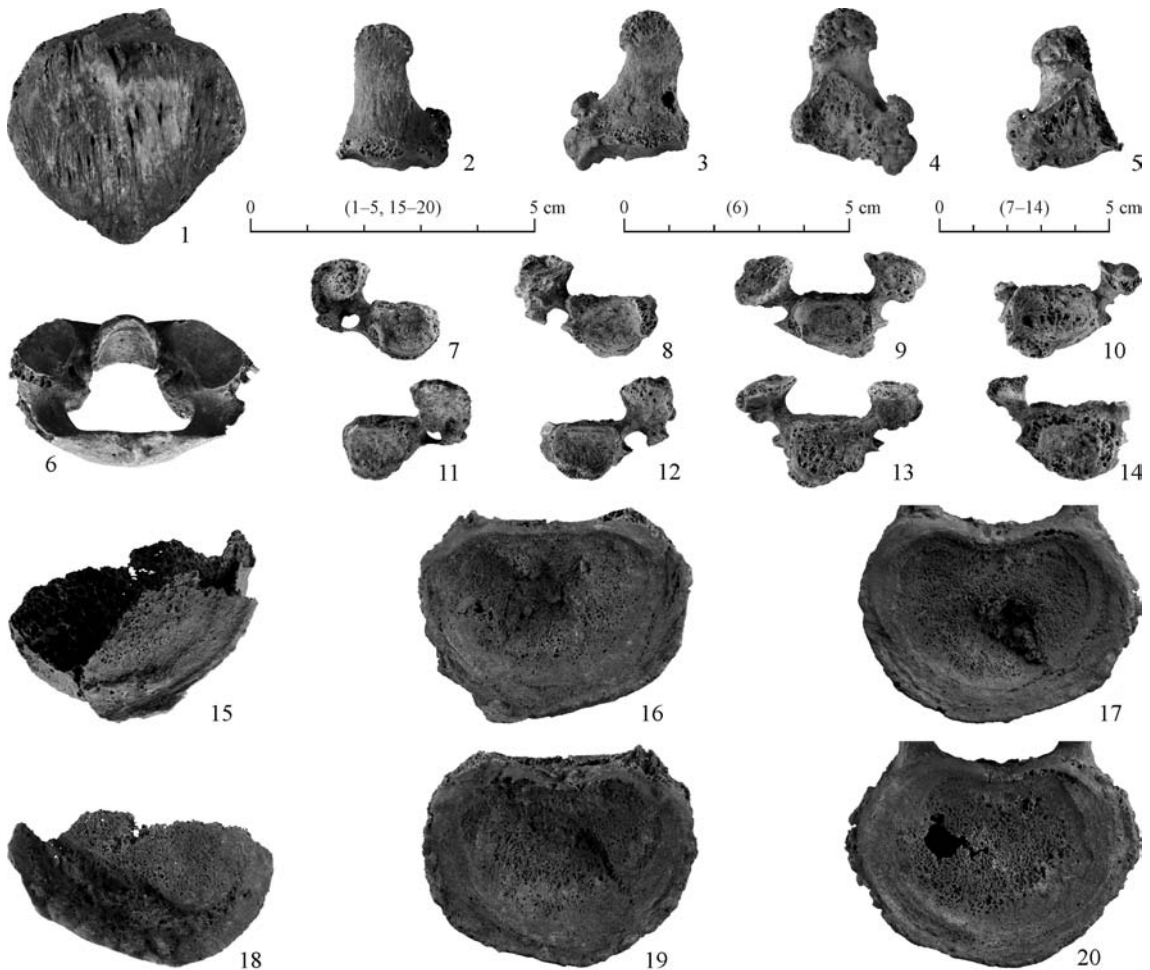

Obr. 43. Rad (Hegyeshomok). Výber keramiky z mladšej doby rímskej a počiatku sťahovania národov (Hreha/Luštíková, 109–111).
 Abb. 43. Rad (Hegyeshomok). Auswahl der Keramik aus der jüngeren Römerzeit und den Anfang der Völkerwanderung (Hreha/
 Luštíková, 109–111).

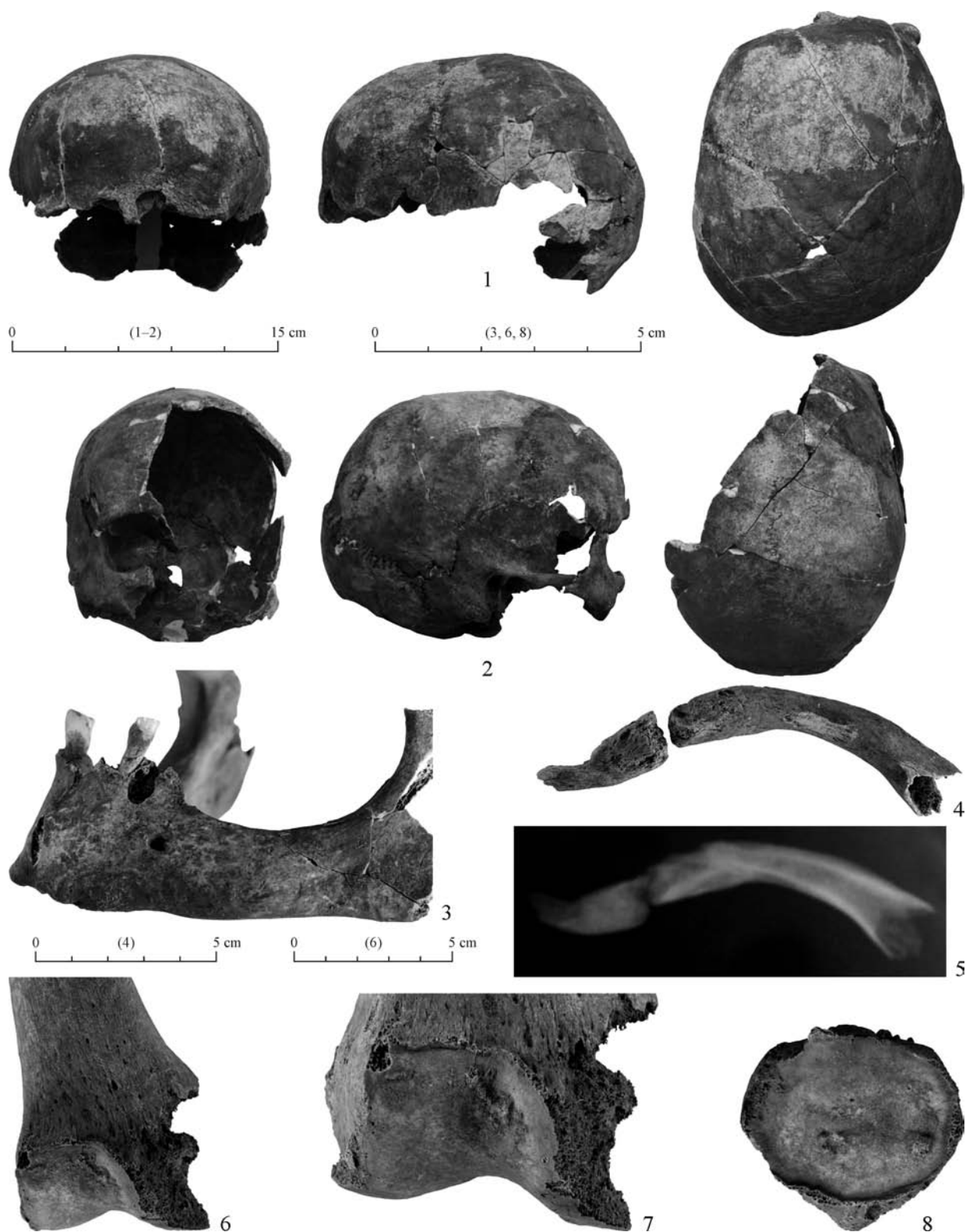
Obr. 44. Poprad-Matejovce. Schmorlove uzly na telách hrudných a driekových stavcov (1 – Th X; 2, 3 – Th IX; 4, 5 – L IV?; 6 – L I; 2, 4, 6 – horná terminálna plocha; 1, 3, 5 – dolná terminálna plocha (Jakab, 118).

Abb. 44. Poprad-Matejovce. Schmorl-Knoten auf den Körpern der Brust- und Taillenwirbelknochen (1 – Th X, 2, 3 – Th IX, 4, 5 – L IV?, 6 – L I; 2, 4, 6 – obere Terminalfläche, 1, 3, 5 – untere Terminalfläche (Jakab, 118).

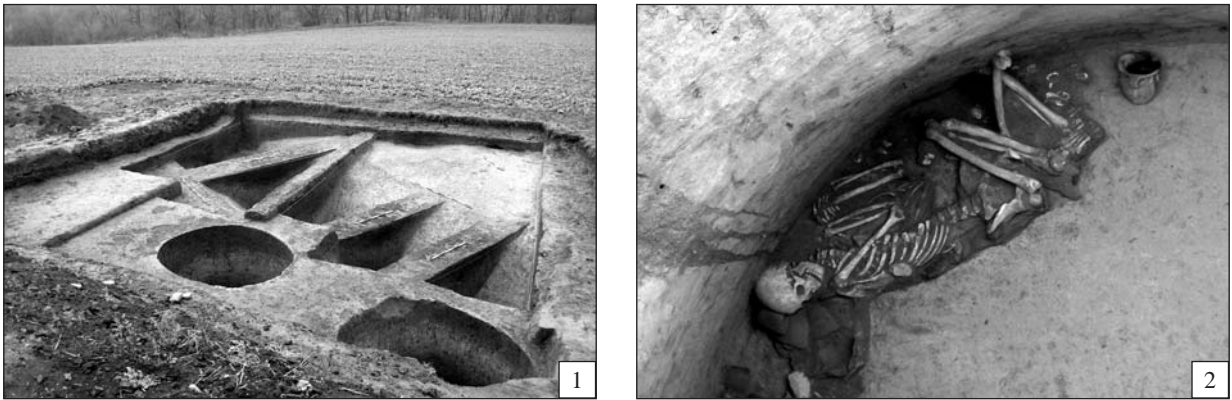

Obr. 45. Zohor (Piesky). 1 – objekt 230, artrotické zmeny na jablčku z prednej strany; 2–5 objekt 230, artrotické zmeny na koncových článkoch palcov nôh (2, 3 – zhora; 4, 5 – zdola); 6 – objekt 230, spondylarthrotické zmeny na prvom krčnom stavci; 7–14 – objekt 217, spondylarthrotické a spondylotické zmeny na krčných stavcoch; 15–20 – objekt 230, spondylotické zmeny na driekových stavcoch; 17, 19 – objekt 230, Schmorlove uzly na driekových stavcoch (Jakab, 119, 120).

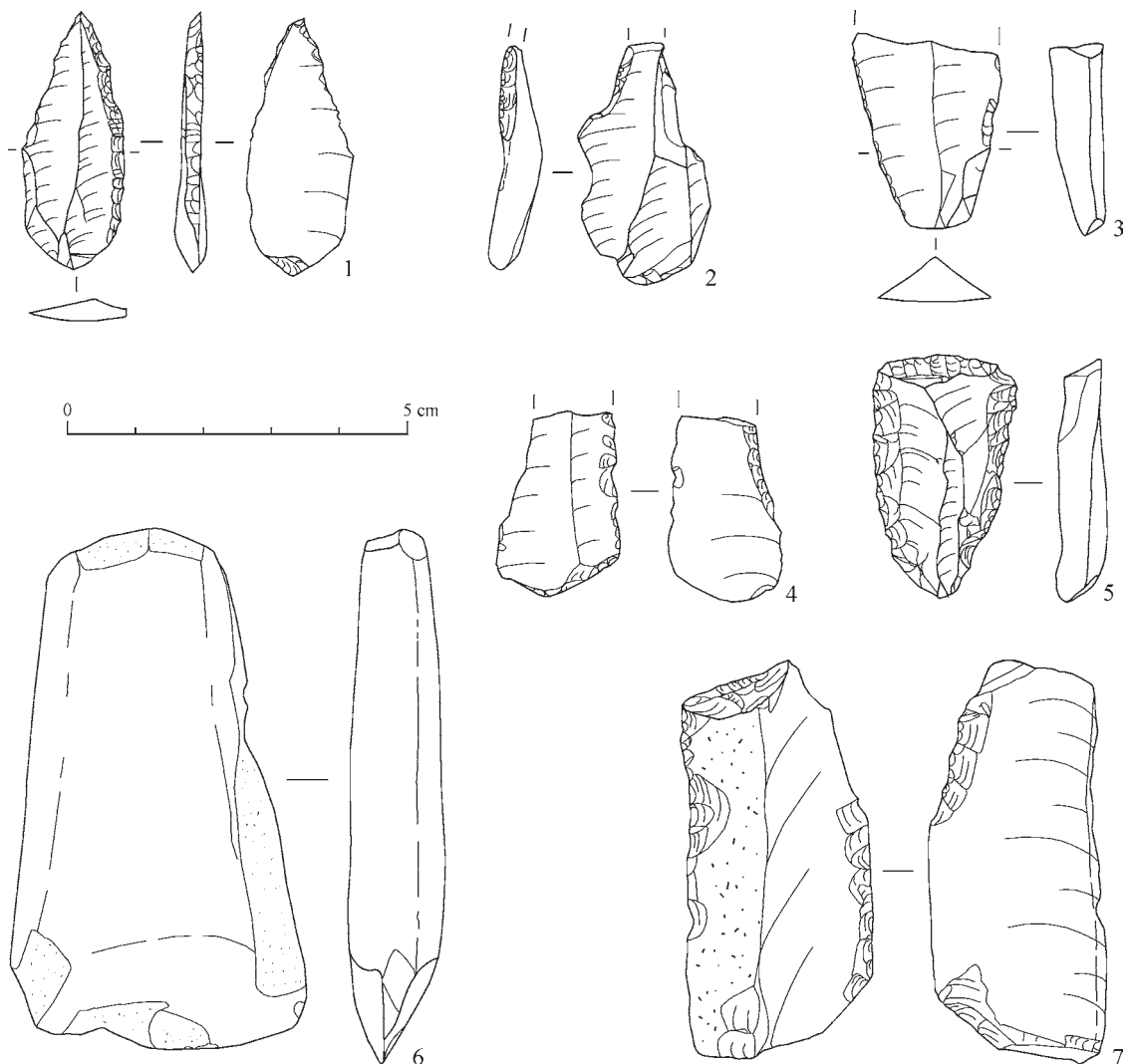
Abb. 45. Zohor (Piesky). 1 – Objekt 230, arthritische Änderungen an der Kniescheibe von der vorderen Seite; 2–5 – Objekt 230, arthritische Änderungen auf den Endgliedern der großen Zehen (2, 3 – von oben; 4, 5 – von unten); 6 – Objekt 230, spondylarthritische Änderungen auf dem ersten Halswirbel; 7–14 – Objekt 217, spondylarthritische und spondylotische Änderungen auf den Halswirbeln; 15–20 – Objekt 230, spondylotische Änderungen auf den Taillenwirbelknochen; 17, 19 – Objekt 230, Schmorl-Knoten auf den Taillenwirbelknochen (Jakab, 119, 120).

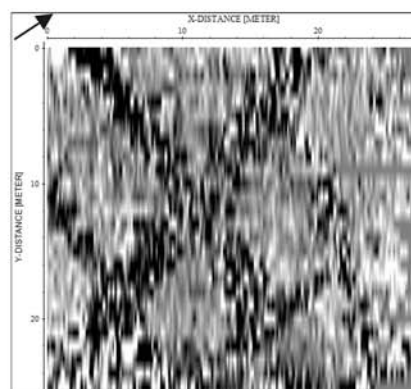
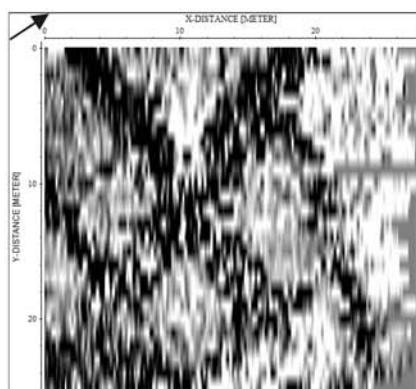
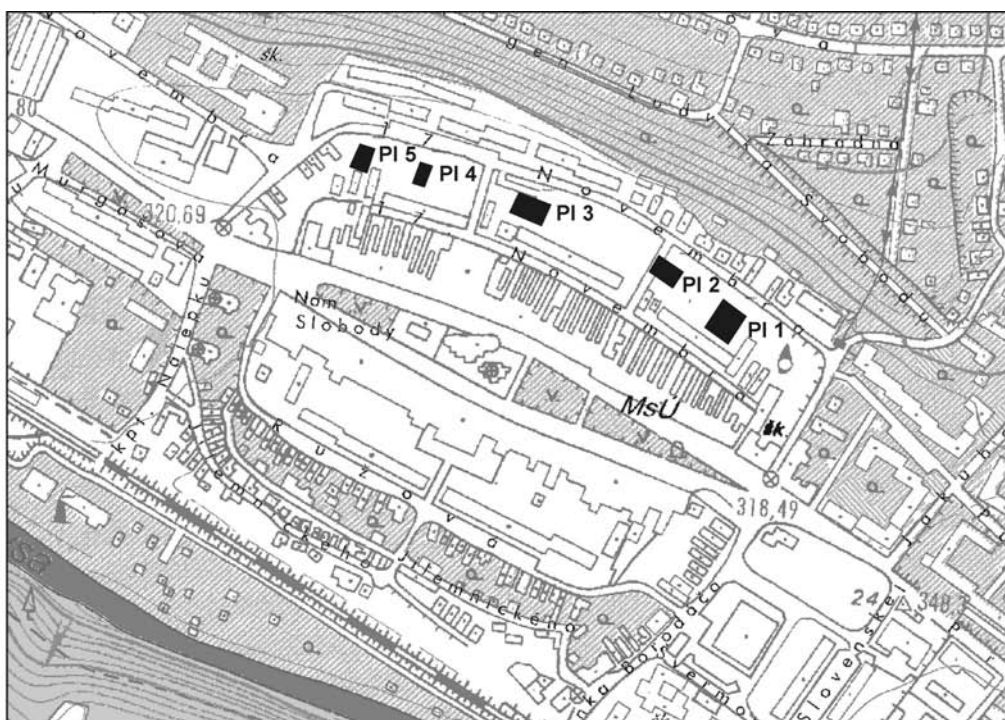
Obr. 46. Zohor (Piesky). 1 – objekt 217, muž, maturus I; 2 – objekt 230, žena, maturus II; 3 – objekt 230, otvor po periapikálnom ložisku; 4, 5 – objekt 217, kľúčna kosť po vyličenej zlomenine (5 – skiagram); 6, 7 – objekt 230, artrotické zvýraznenie okrajov a exostóza na kĺbovej ploche stehnovej kosti; 8 – objekt 230, artrotické zmeny na jabĺčku zo zadnej strany. Bez mierky: 5 (Jakab, 119, 120).
 Abb. 46. Zohor (Piesky). 1 – Objekt 217, Mann, maturus I; 2 – Objekt 230, Frau, maturus II; 3 – Objekt 230, Öffnung nach periapikalem Lager; 4, 5 – Objekt 217, Schlüsselbein nach geheiltm Bruch (5 – Skiagramm); 6, 7 – Objekt 230, arthritische Unterstreichung der Ränder und Exostose auf der Gelenkfläche des Oberschenkelbeines; 8 – Objekt 230, arthritische Änderungen an der Kniescheibe von der hinteren Seite. Ohne Maßstab: 5 (Jakab, 119, 120).

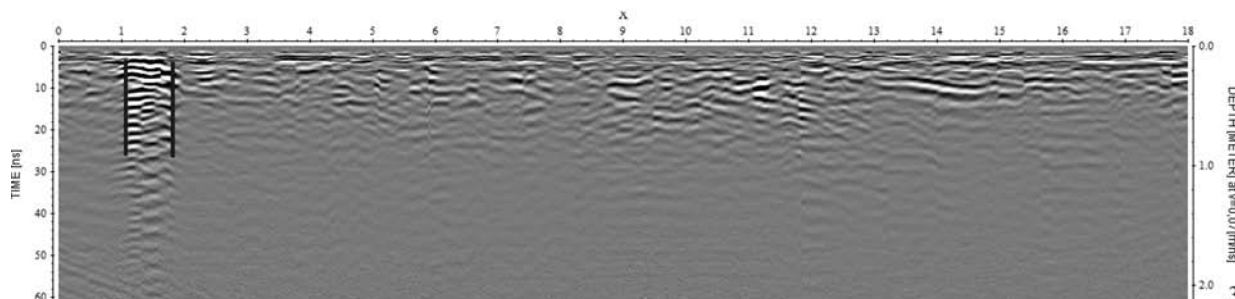
Obr. 47. Budmerice (Sušička). 1 – sonda I; 2 – hrob v objekte 1 (Jelínek/Vavák, 120–122).
 Abb. 47. Budmerice (Trockner). 1 – Sonde I; 2 – Grab im Objekt 1 (Jelínek/Vavák, 120–122).

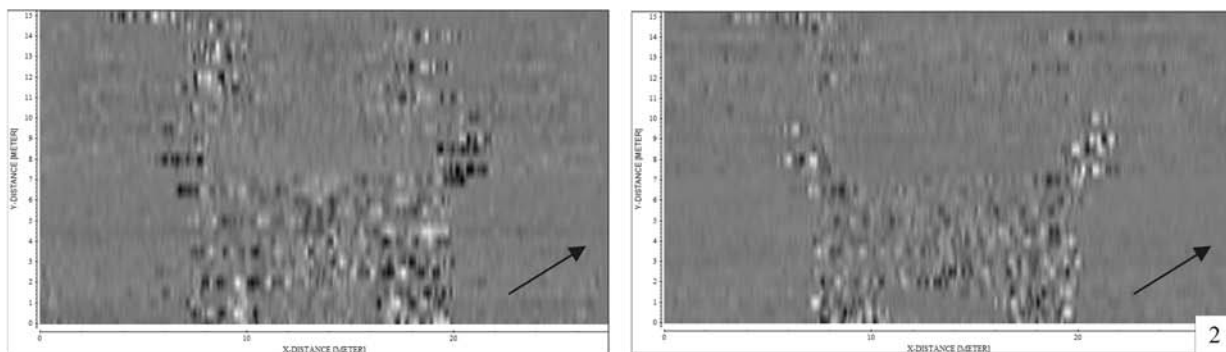
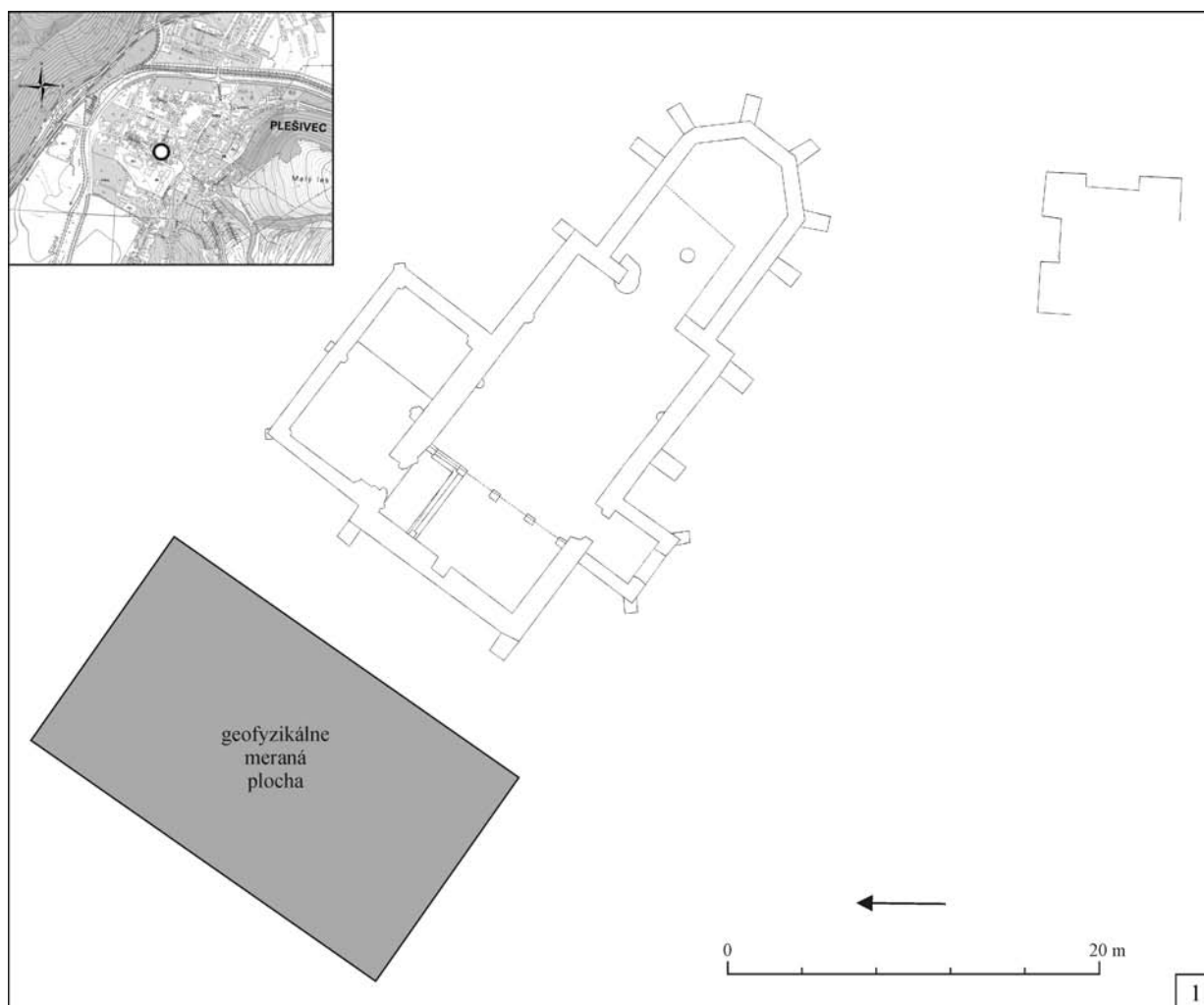
Obr. 48. Bystré (Briežky). Kamenná industria. Epipaleolit 1–3: 1 – hrot s oblúkovite otupeným bokom, 2 – vrták, 3 – retušovaná čepeľ. Eneolit 4–7: 4 – retušovaná čepeľ, 5 – čepeľové škrabadlo, 6 – brúsená sekerka, 7 – driapadlo. Surovina: 1, 4, 5, 7 – volynský pazúrik, 2 – rádiolarit, 3 – limmosilicít, 6 – ílovito-pieskový rohovec (Kaminská/Kotorová-Jenčová, 122–124).
 Abb. 48. Bystré (Briežky). Steinindustrie. Epipaläolithikum 1–3: 1 – Spitze mit bogenförmig gestumpfter Seite, 2 – Bohrer, 3 – retuschierte Klinge. Äneolithikum 4–7: 4 – retuschierte Klinge, 5 – Klingenkratzer, 6 – geschliffener Beil, 7 – Schaber. Rohstoff: 1, 4, 5, 7 – Volyn-Feuerstein, 2 – Radiolarit, 3 – Limmosilizid, 6 – Lehm-Sand-Hornstein (Kaminská/Kotorová-Jenčová, 122–124).

2

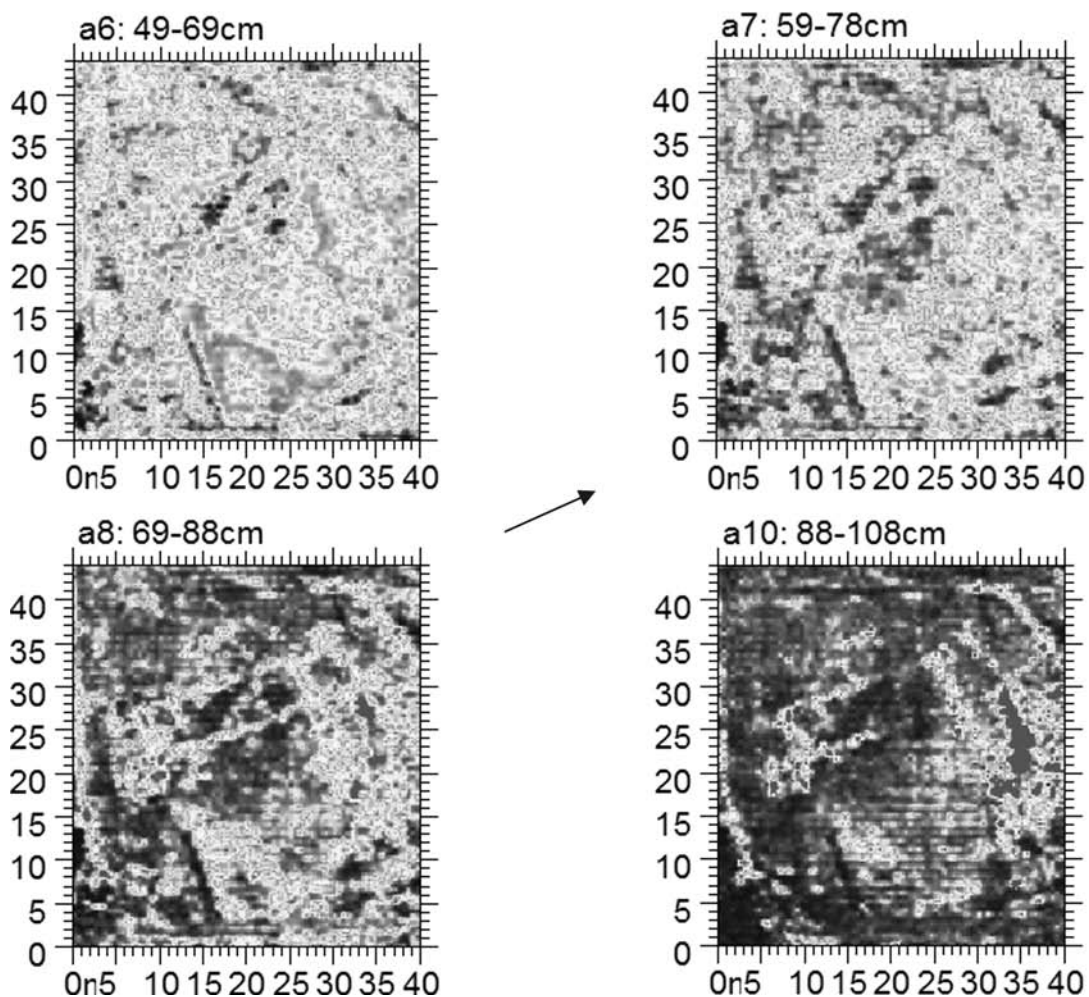
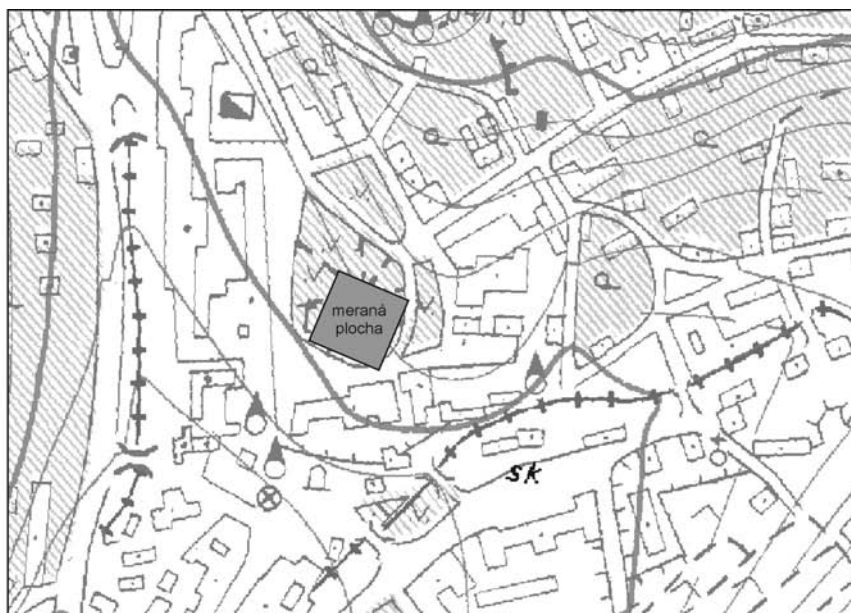

Obr. 49. Sabinov (Ulica 17. Novembra). 1 – rozloženie geofyzikálne meraných plôch; 2 – horizontálne rezy plochy 1 pre hĺbku 40 a 50 cm s viditeľnými štruktúrami; 3 – vertikálny rez – radargram plochy 4 so zachyteným múrom. Priebeh profilu S–J (Cheben, 112–114).
 Abb. 49. Sabinov (Straße des 17. November). 1 – Verteilung der geophysikalisch gemessenen Flächen; 2 – horizontale Schnitte der Fläche 1 für Tiefe 40 und 50 cm mit sichtbaren Strukturen; 3 – vertikaler Schnitt – Radargramm der Fläche 4 mit festgestellter Mauer. Verlauf des Profils Nord – Süd (Cheben, 112–114).

Obr 50. Plešivec (Kostol reformovanej kresťanskej cirkvi). 1 – umiestnenie geofyzikálne meranej plochy pri kostole; 2 – horizontálne rezy pre hĺbky 1 a 1,6 m (Cheben, 112–114).

Abb. 50. Plešivec (Kirche der reformierten christlichen Kirche). 1 – Platzierung der geophysikalisch gemessener Fläche bei der Kirche; 2 – horizontale Schnitte für die Tiefen 1 und 1,6 m (Cheben, 112–114).

Obr. 51. Kremnica (Štefánikovo námestie). 1 – umiestnenie geofyzikálne meranej plochy; 2 – horizontálne rezy so zachytenými základmi zaniknutého kostola (Cheben, 112–114).

Abb. 51. Kremnica (Štefánik-Platz). 1 – Platzierung der geophysikalisch gemessener Fläche; 2 – horizontale Schnitte mit ergriffenen Fundamenten einer untergangenen Kirche (Cheben, 112–114).

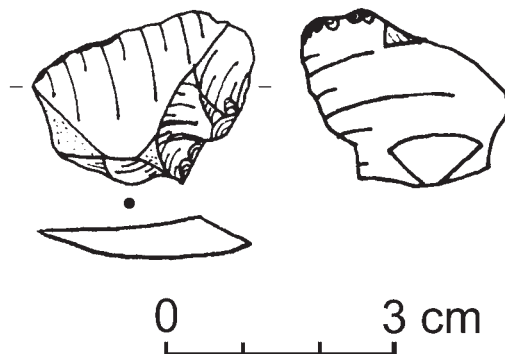
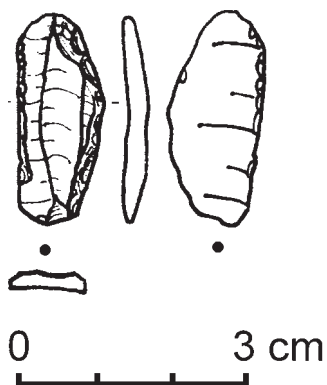

2

1

Obr. 52. Hermanovce (NKP Náhrobník pred kostolom sv. Alžbety). 1 – situovanie sondy a portál krypty; 2 – pohľad do hrobovej komory (Karabinoš, 124, 125).

Abb. 52. Hermanovce (Nationalkulturdenkmal Grabstein vor der Kirche der Hl. Elisabeth). 1 – Situierung der Sonde und Portal der Krypta; 2 – Blick in die Grabkammer (Karabinoš, 124, 125).

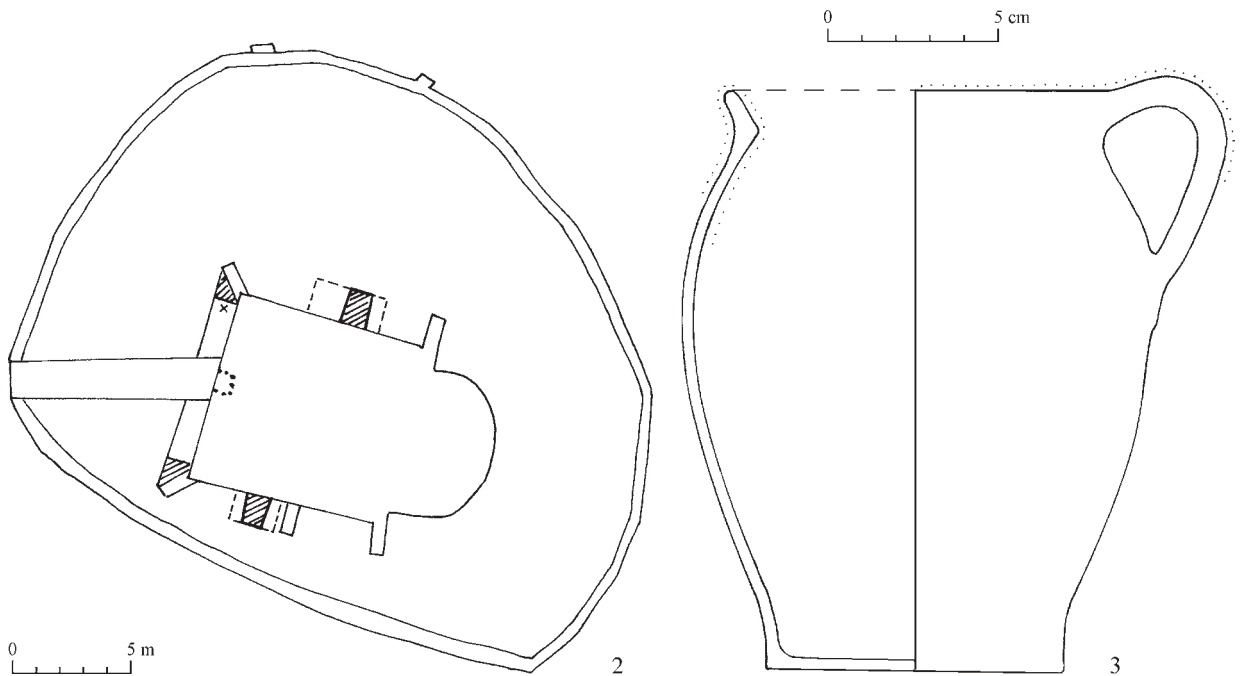
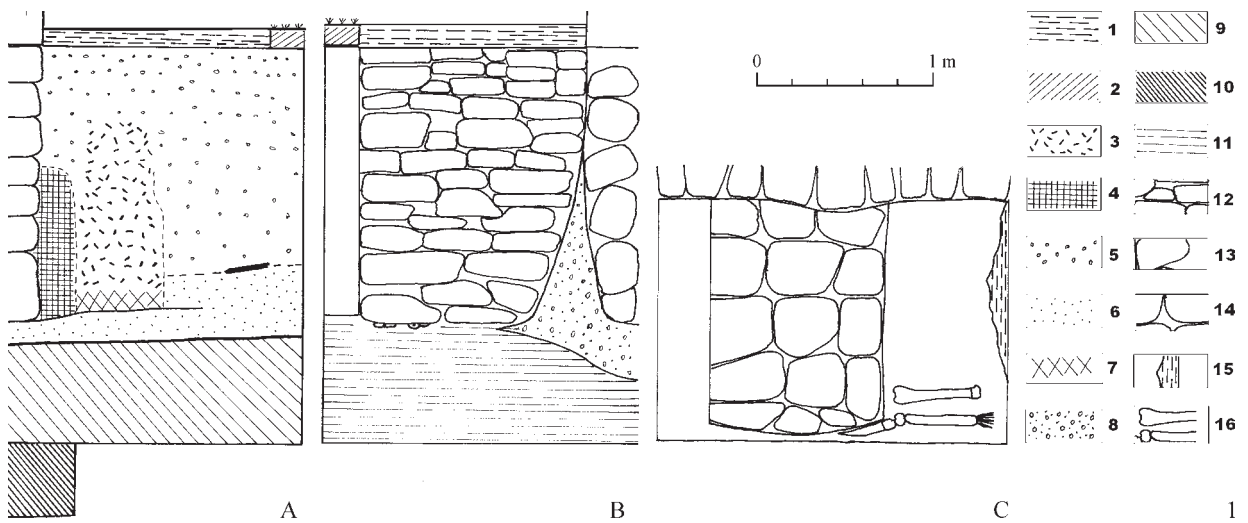

Obr. 53. Hermanovce (Zadné pole). Rádiolaritová čepiel'ka z obdobia epipaleolitu (Karabinoš/Voľanská, 125, 126).

Abb. 53. Hermanovce (Zadné pole). Radiolarit-Klinge aus Epipaläolithikum (Karabinoš/Voľanská, 125, 126).

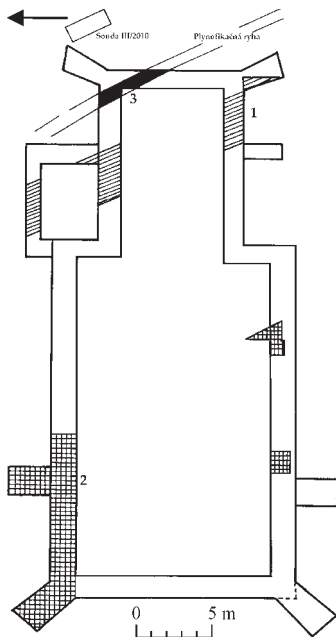
Obr. 54. Medzany (Bodorovec). Rohovcové škrabadlo (Karabinoš/Voľanská, 126).

Abb. 54. Medzany (Bodorovec). Hornstein-Kratzer (Karabinoš/Voľanská, 126).

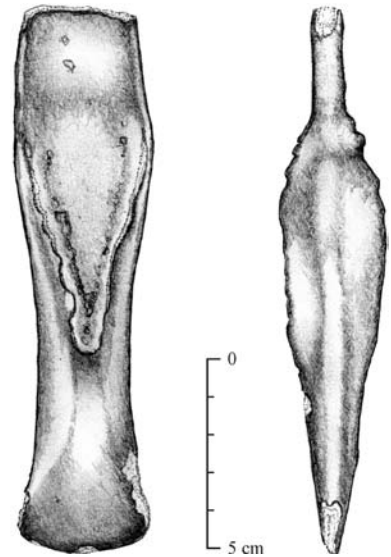

Obr. 55. Chmelovec (Kostol sv. Michala). 1 – sonda I/2009. A – západný profil sondy s náznakom hrovej jamy (hrob č. 5); B – západný profil oporného piliera; C – západný profil oporného piliera. Legenda: 1 – povrchová vrstva; 2 – okapový chodník; 3 – zásyp hrobu 5; 4 – tmavá kompaktná zemina; 5 – sypká zemina s kamienkami; 6 – sypká zemina; 7 – hrob 5; 8 – tmavá zemina s kamienkami; 9 – svetlosivý íl; 10 – tmavý podmáčaný íl; 11 – tmavá kompaktná; 12 – murivo severného oporného piliera (profil); 13 – základové murivo severnej steny kostola; 14 – murivo južného oporného piliera (polohopis); 15 – betónový základ súčasného oporného piliera; 16 – hrob 1. 2 – pôdorysná dispozícia kostola sv. Michala (podľa geodetického zamerania). Šrafováním sú vyznačené oporné piliere, X označuje miesto nálezu rekonštruovateľnej nádoby. 3 – Rekonštruovateľná nádoba, pravdepodobne stavebná obetina (Kotorová-Jenčová, 127–129).

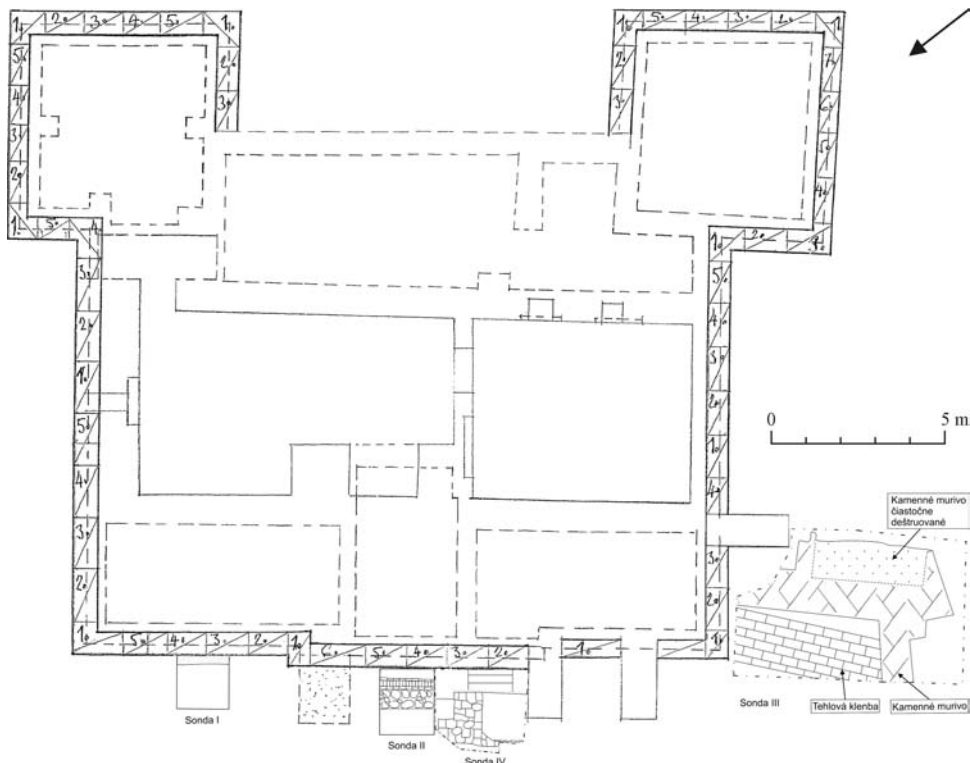
Abb. 55. Chmelovec (Kirche des Hl. Michael). 1 – Sonde I/2009. A – westliches Profil der Sonde mit Andeutung einer Grabgrube (Grab Nr. 5); B – westliches Profil des Stützpfieilers; C – westliches Profil des Stützpfieilers. Legende: 1 – Oberflächenschicht; 2 – Traufgehsteig; 3 – Zuschüttung des Grabes 5; 4 – dunkle kompakte Erde; 5 – Schütterde mit Steinchen; 6 – Schütterde; 7 – Grab 5; 8 – dunkle Erde mit Steinchen; 9 – hellgrauer Lehm; 10 – dunkler nasser Lehm; 11 – dunkle kompakte; 12 – Mauerwerk des nördlichen Stützpfieilers (Profil); 13 – Grundmauer der nördlichen Wand der Kirche; 14 – Mauerwerk des südlichen Stützpfieilers (Topographie); 15 – Betonfundament des gegenwärtigen Stützpfieilers; 16 – Grab 1. 2 – Grundriss-Disposition der Kirche des Hl. Michaels (anhand der geodetischen Vermessung). Mit Schraffierung sind die Stützpfieile bezeichnet, X signiert die Stelle des Fundes des rekonstruktionsbaren Gefäßes. 3 – Rekonstruktionsbares Gefäß, wahrscheinlich Bauopferung. (Kotorová-Jenčová, 127–129).

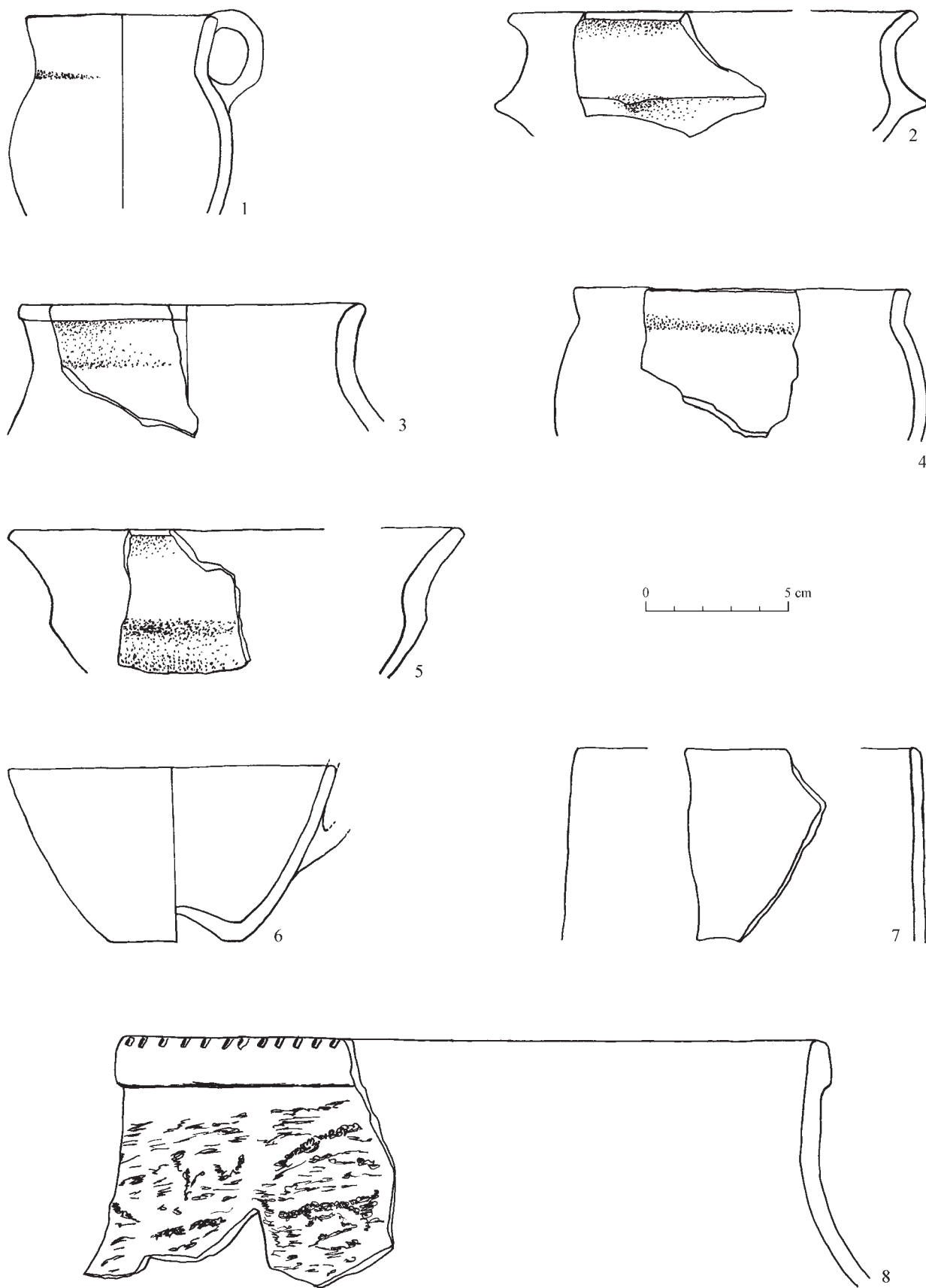
Obr. 56. Vranov nad Topľou (Námestie slobody). Pokus o rekonštrukciu pôdorysu kostola podľa doteraz odkrytých fragmentov murív. Legenda: 1 – murivá odkryté v 70. rokoch J. Macákom (náčrtes je nejednoznačný); 2 – murivá odkryté v r. 2008; 3 – fragmenty zistené v r. 2010 (Kotorová-Jenčová, 129, 130).
Abb. 56. Vranov nad Topľou (Freiheitsplatz). Versuch um Rekonstruktion des Grundrisses der Kirche anhand der bisher freigelegten Fragmente des Mauerwerkes. Legende: 1 – in den 70er Jahren von J. Macák freigelegte Mauerwerke (die Zeichnung ist nicht eindeutig); 2 – im Jahr 2008 freigelegte Mauerwerke; 3 – im Jahr 2010 festgestellte Fragmente (Kotorová-Jenčová, 129, 130).

Obr. 57. Terchová (na Úboči). Bronzová sekerka zo strednej doby bronzovej (Krišková, 132, 133).
Abb. 57. Terchová (na Úboči). Bronzeaxt aus der mittleren Bronzezeit (Krišková, 132, 133).

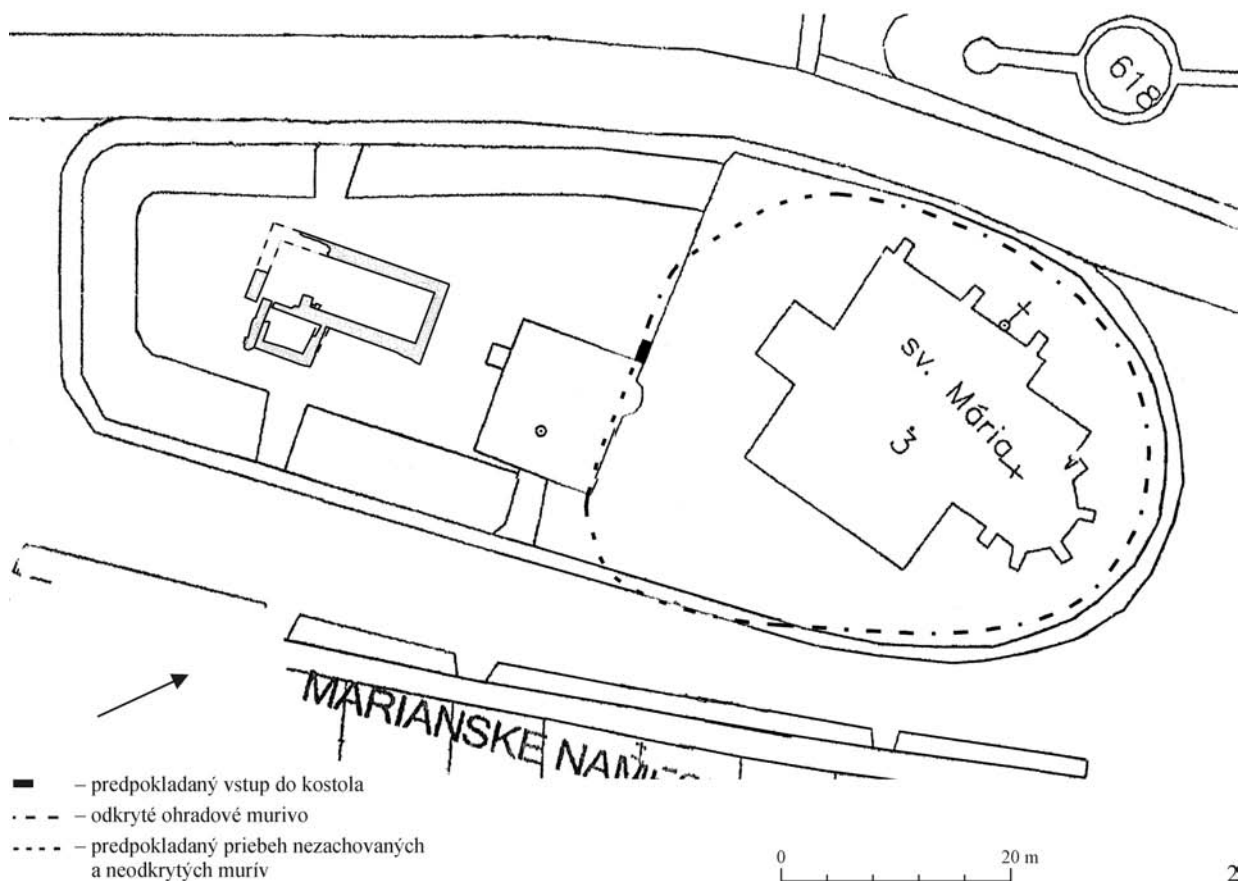
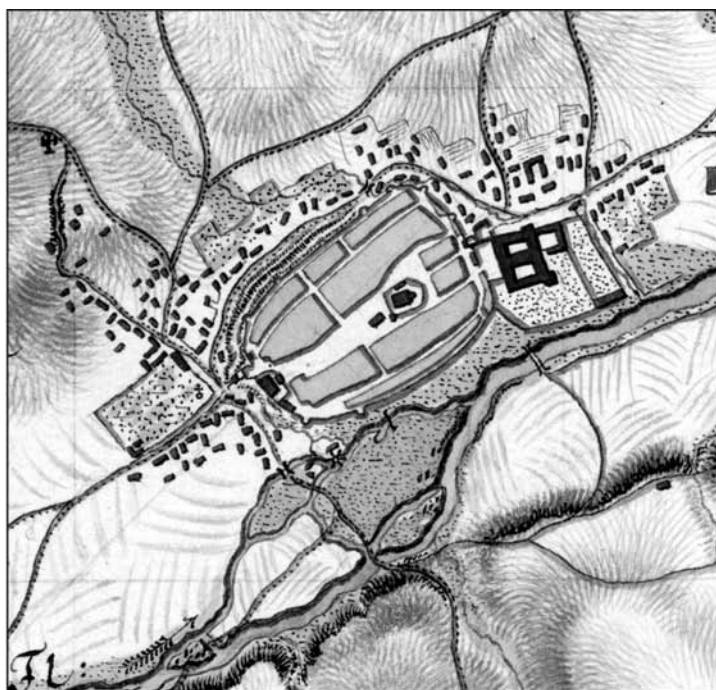
Obr. 58. Záborské (kaštieľ). Pôdorys kaštieľa a preskúmaných sond (Kučerová, 139, 140).
Abb. 58. Záborské (Kastell). Grundriss des Kastells und der untersuchten Sonden (Kučerová, 139, 140).

Obr. 59. Velká Lomnica (Ku Cintorínu). Výber nálezov keramiky (Kučerová, 137–139).
 Abb. 59. Velká Lomnica (Zum Friedhof). Auswahl der Keramik (Kučerová, 137–139).

Obr. 60. Velká Lomnica (Ku Cintorínu). Výber nálezov keramiky (Kučerová, 137–139).
 Abb. 60. Velká Lomnica (Zum Friedhof). Auswahl der Keramik (Kučerová, 137–139).

Obr 61. Podolínec (Mariánske námestie). 1 – mapové zobrazenie z 2. polovice 18. storočia; 2 – Pôdorys odkrytej stavby a naznačený priebeh ohradového múra kostola v katastrálnej mape (Kučerová/Malec, 135, 136).

Abb. 61. Podolínec (Marienplatz). 1 – Kartendarstellung aus der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts; 2 – Grundriss des freigelegten Baues und angedeuteter Verlauf der Umzäunungsmauer der Kirche in der Katasterkarte (Kučerová/Malec, 135, 136).

1

2

Obr. 62. 1 – Komjatice (Stredné lúky). Zaplavená poloha, na vystupujúcich dunách sa nachádzajú dlhé domy; 2 – Báb (Panské). Pôdorys čiastočne prekrytý fóliovníkmi, a 3 hroby s priekopou (Kuzma/Bartík, 140–146).
 Abb. 62. 1 – Komjatice (Stredné lúky). Überschwemmte Flur, auf den hervortretenden Dünen befinden sich lange Häuser; 2 – Báb (Panské). Grundriss teilweise mit den Folienzeltten überdeckt und drei Gräber mit Gräben (Kuzma/Bartík, 140–146).

Obr. 63. 1 – Bajč (Medzi kanálmi). Lokalita skúmaná v rokoch 1987–1994 s neolitickým a včasnostredovekým osídlením; 2 – Bratislava (Hradný vrch). Dokumentovanie Bratislavského hradu s prebiehajúcim archeologickým výskumom (Kuzma/Bartík, 140–146).
 Abb. 63. 1 – Bajč (Medzi kanálmi). Lokalität untersucht in Jahren 1987–1994 mit neolithischer und frühmittelalterlichen Besiedlung; 2 – Bratislava (Burgberg). Dokumentieren der Bratislavaer Burg mit durchlaufender archäologischer Ausgrabung (Kuzma/Bartík, 140–146).

Obr. 64. Janíky (Cirkevné). 1 – mohyly II a IV; 2 – mohyla IV a rozoraná ďalšia veľká mohyla (Kuzma/Bartík, 140–146).
 Abb. 64. Janíky (Cirkevné). 1 – Hügelgräber II und IV; 2 – Hügelgrab IV und ein weiteres beackertes großes Hügelgrab (Kuzma/
 Bartík, 140–146).

Obr. 65. 1 – Janíky (Čilagvársky hon). Zemná pevnosť Csillagvár zo 17. stor.; 2 – Majcichov (Várhely). Slovanské hradisko s priekopami zaplnenými vodou (Kuzma/Bartík, 140–146).
 Abb. 65. 1 – Janíky (Čilagvársky hon). Erdfestung Csillagvár aus dem 17. Jahrhundert; 2 – Majcichov (Várhely). Slawischer Burgwall mit Wasser gefüllten Gräben (Kuzma/Bartík, 140–146).

Obr. 66. Majcichov (Hradište). 1 – útvar o rozmeroch 130 x 180 m, azda prirodzeného pôvodu, avšak rovnakého tvaru ako hradisko v polohe Várhely; 2 – slovanské hradisko, za ním útvar rovnakého tvaru (Kuzma/Bartík, 140–146).

Abb. 66. Majcichov (Hradište). 1 – Gebilde mit Maßen 130 x 180 m, vielleicht natürlichen Ursprungs, jedoch mit derselben Form wie der Burgwall in der Lage Várhely; 2 – slawischer Burgwall, hinter ihm Gebilde derselben Form (Kuzma/Bartík, 140–146).

Obr. 67. 1 – Nesvady (Vodný múľ). Útvor oválneho tvaru o rozmeroch cca 26 x 12 m s tmavším flakom (hrob?); 2 – Nesvady (Za Nitrou). Rozsiahlo zaplavené nižšie položené polohy (Kuzma/Bartík, 140–146).
 Abb. 67. 1 – Nesvady (Vodný múľ). Gebilde ovaler Form mit Maßen ca. 26 x 12 m mit dunklerem Fleck (Grab?); 2 – Nesvady (Za Nitrou). Weit überschwemmte niedriger gelegene Flure (Kuzma/Bartík, 140–146).

Obr. 68. 1 – Nitra-Janikovce (Pri Čechynciach). Jamy, chaty, zoskupenie cca 30 viditeľných hrobov s orientáciou približne V–Z, ložená línia o šírke 2 až 3 m, vojenské zákopy, pozitívne porastové príznaky. Dve paralelné línie vzdialené od seba cca 10 m, negatívne porastové príznaky; 2 – Pata (Diely) (Kuzma/Bartík, 140–146).

Abb. 68. 1 – Nitra-Janikovce (Pri Čechynciach). Gruben, Hütten, Gruppierung von ca. 30 sichtbaren Gräbern mit Orientierung ungefähr Ost-West, Bruchlinie mit Breite 2 bis 3 m, Militärgräben, positive Bestandserscheinungen. Zwei von sich ca. 10 m entfernte Parallellinien, negative Bestandserscheinungen; 2 – Pata (Diely) (Kuzma/Bartík, 140–146).

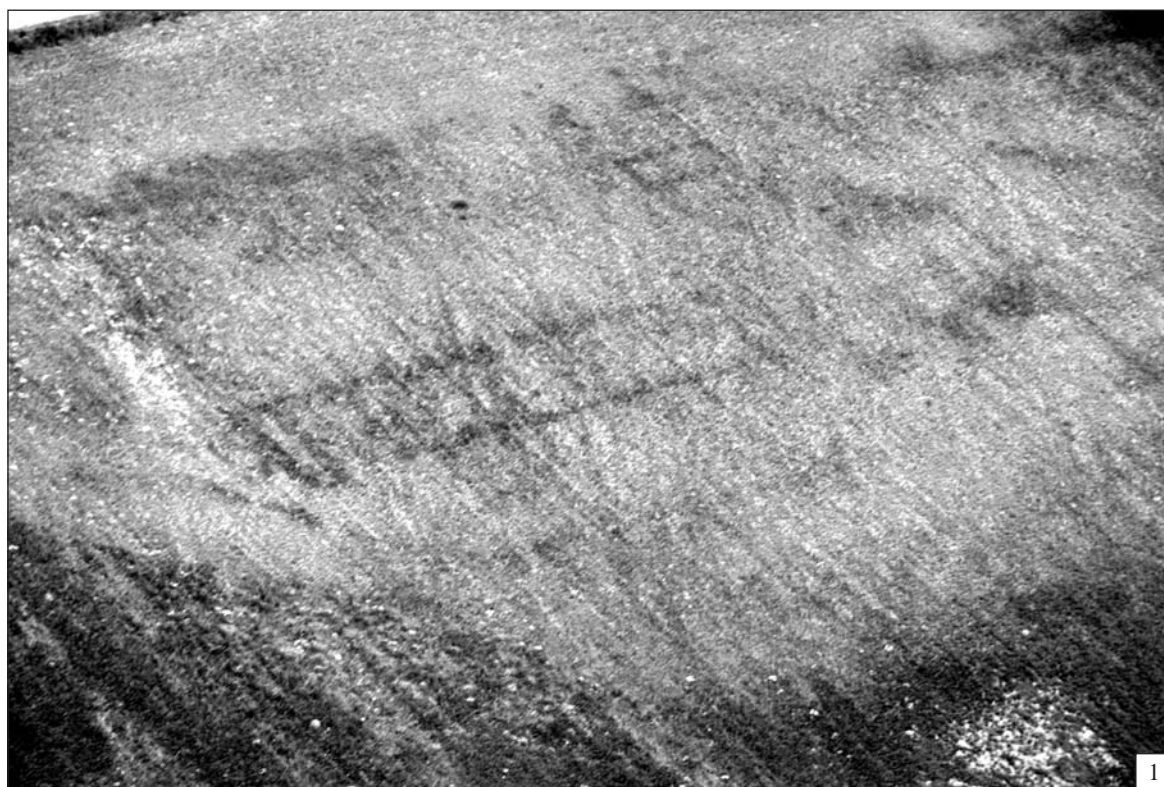

Obr. 69. 1 – Stupava (Sorkáv). Obdĺžnikový pôdorys o rozmeroch cca 15 x 20 m; 2 – Úľany nad Žitavou. Rozsiahlo zaplavené okolie obce. Na vyvýšenej polohe možno sledovať jamy (Kuzma/Bartík, 140–146).

Abb. 69. 1 – Stupava (Sorkáv). Rechteckiger Grundriss mit Maßen ca. 15 x 20 m; 2 – Úľany nad Žitavou. Erheblich überschwemmte Umgebung der Gemeinde. Auf erhöhter Lage können Gruben verfolgt werden (Kuzma/Bartík, 140–146).

Obr. 70. 1 – Útlany nad Žitavou (Dolné rakytíny). Rozsiahlo zaplavené okolie obce. Na vyvýšenej polohe možno sledovať jamy;
 2 – Velký Cetín (Pilišské). Rondel dokumentovaný po prvý raz ako porastový príznak (Kuzma/Bartík, 140–146).
 Abb. 70. Útlany nad Žitavou (Dolné rakytíny). Erheblich überschwemmte Umgebung der Gemeinde. Auf erhöhter Lage können
 Gruben verfolgt werden; 2 – Velký Cetín (Pilišské). Rondell dokumentiert zum ersten Mal als Beständerscheinung (Kuzma/Bartík,
 140–146).

Obr. 71. Zohor (Piesky). 1 – pôdorys 1, vedľa neho pôdorys 3 a jamy; 2 – pohrebisko, pôdorys 2 a jamy (Kuzma/Bartík, 140–146).
 Abb. 71. Zohor (Piesky). 1 – Grundriss 1, neben ihm Grundriss 3 und Gruben; 2 – Gräberfeld, Grundriss 2 und Gruben (Kuzma/Bartík, 140–146).

Obr. 72. Štúrovo (Valy pod vrškom). 1 – priebeh opevnenia; 2 – plán opevnenia vynesný do ortofotomapy (Kuzma/Bartík, 146–148).
 Abb. 72. Štúrovo (Valy pod vrškom). 1 – Verlauf der Befestigung; 2 – Plan der Befestigung eingetragen in die Orthofotokarte (Kuzma/Bartík, 146–148).

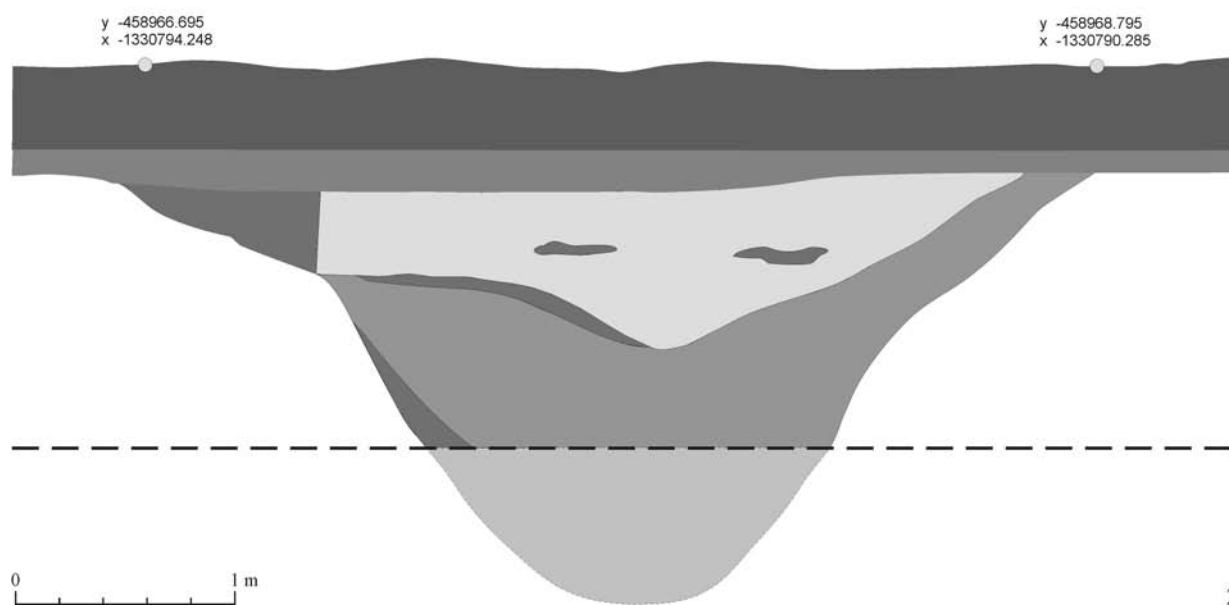
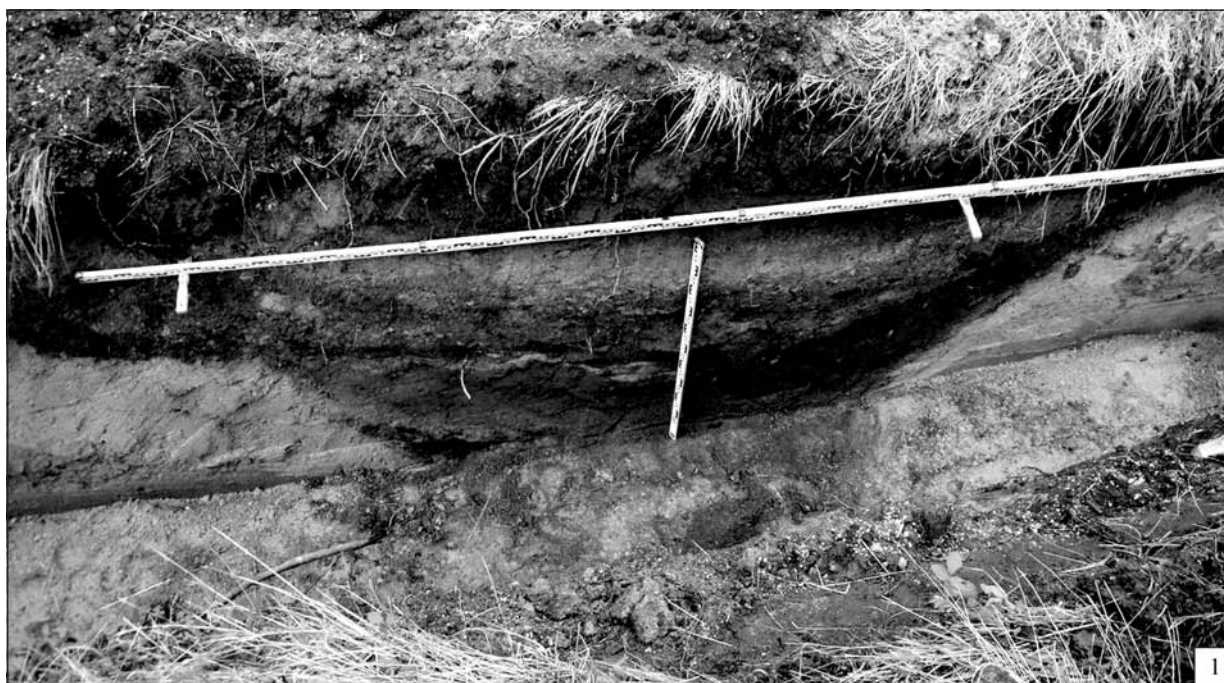
Obr. 73. Štúrovo (Valy pod vřškom). 1 – šesťuholníková reduta s bastiónmi; 2 – detail barbakanu 1 s vyznačením miesta rezu priekopou (Kuzma/Bartík, 146–148).

Abb. 73. Štúrovo (Valy pod vřškom). 1 – sechseckige Redoute mit Bastionen; 2 – Detail des Barbakans 1 mit Markierung der Stelle des Grabenschnitts (Kuzma/Bartík, 146–148).

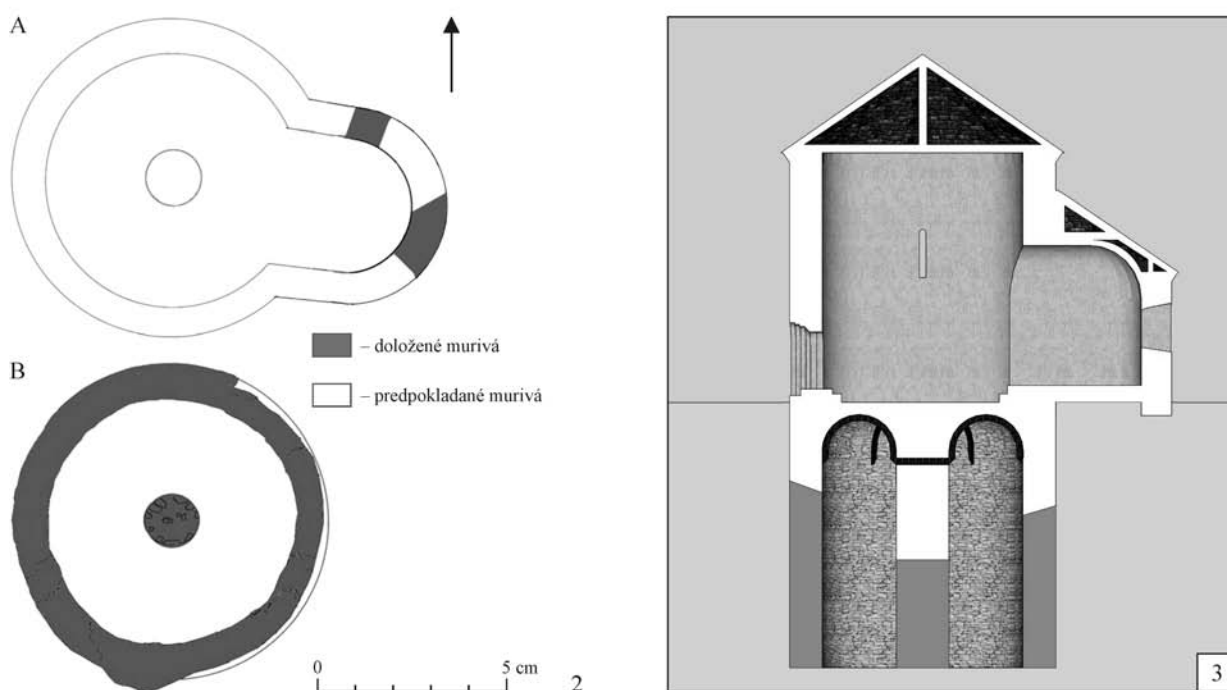

Obr. 74. Štúrovo (Valy pod vrškom). 1 – výsek z mapy S. Mikovíniho, zhotovenej okolo r. 1740; 2 – výsek z mapy zobrazujúcej fortifikačný systém Ostrihomu, autor Giovanni Domenico Jaciotto (Kuzma/Bartík, 146–148).

Abb. 74. Štúrovo (Valy pod vrškom). 1 – Ausschnitt von der Karte von S. Mikovíni, gefertigt um das Jahr 1740; 2 – Ausschnitt von der Karte, darstellend das Fortifikationssystem von Esztergom, Autor Giovanni Domenico Jaciotto (Kuzma/Bartík, 146–148).

Obr. 75. Štúrovo (Valy pod vřškom). 1 – západný profil rezu priekopou; 2 – rez priekopou (Kuzma/Bartík, 146–148).
 Abb. 75. Štúrovo (Valy pod vřškom). 1 – westlicher Profil des Grabenschnitts; 2 – Grabenschnitt (Kuzma/Bartík, 146–148).

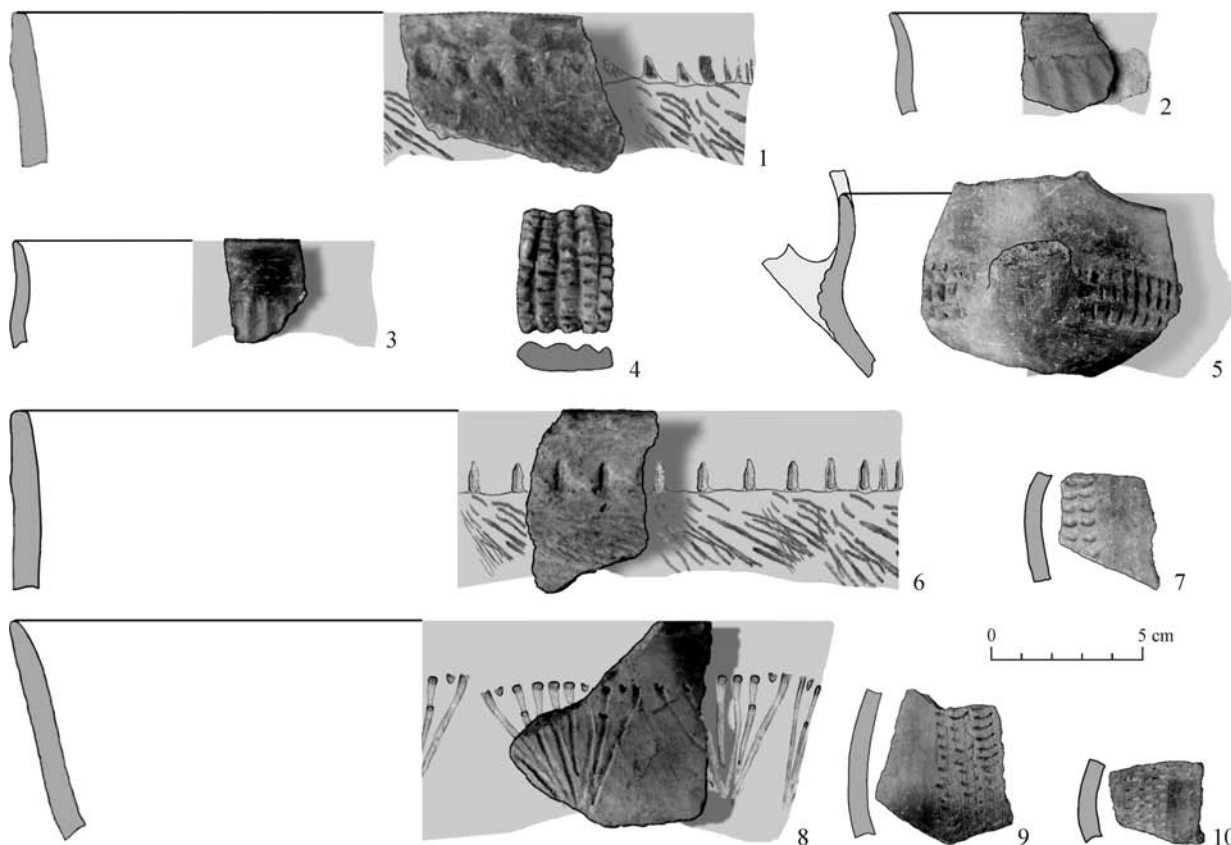
Obr. 76. Trnava (Kostol sv. Mikuláša). 1 – základy podzemia románskeho karnera so stredovým pilierom. 2 – pôdorys nadzemného (A) a podzemného (B) podlažia karnera. Autori: K. Kuzmová, J. Žufová, E. Hrnčiarik. 3 – hypotetická rekonštrukcia románskeho karnera v Trnave. Autori: S. Hlaváčová, E. Hrnčiarik (Kuzmová/Hrnčiarik, 148–150).

Abb. 76. Trnava (Kirche des Hl. Nikolaus). 1 – Fundamente des Untergeschosses des romanischen Karners mit dem Mittelpfeiler. 2 – Grundriss des oberirdischen (A) und unterirdischen (B) Geschosses des Karners. Autoren: K. Kuzmová, J. Žufová, E. Hrnčiarik. 3 – hypothetischen Rekonstruktion der romanische Karner in Trnava. Autoren: S. Hlaváčová, E. Hrnčiarik (Kuzmová/Hrnčiarik, 148–150).

Obr. 77. Zvolen (Kožačková ulica). 1 – situovanie skúmanej plochy v historickom jadre mesta; 2 – rozloženie objektov na skúmaných parcelách (Malček/Beľjak, 155, 156).

Abb. 77. Zvolen (Kožačková-Str.). 1 – Platzierung der untersuchten Fläche im historischen Kern der Stadt; 2 – Verteilung der Objekte auf den untersuchten Parzellen (Malček/Beľjak, 155, 156).

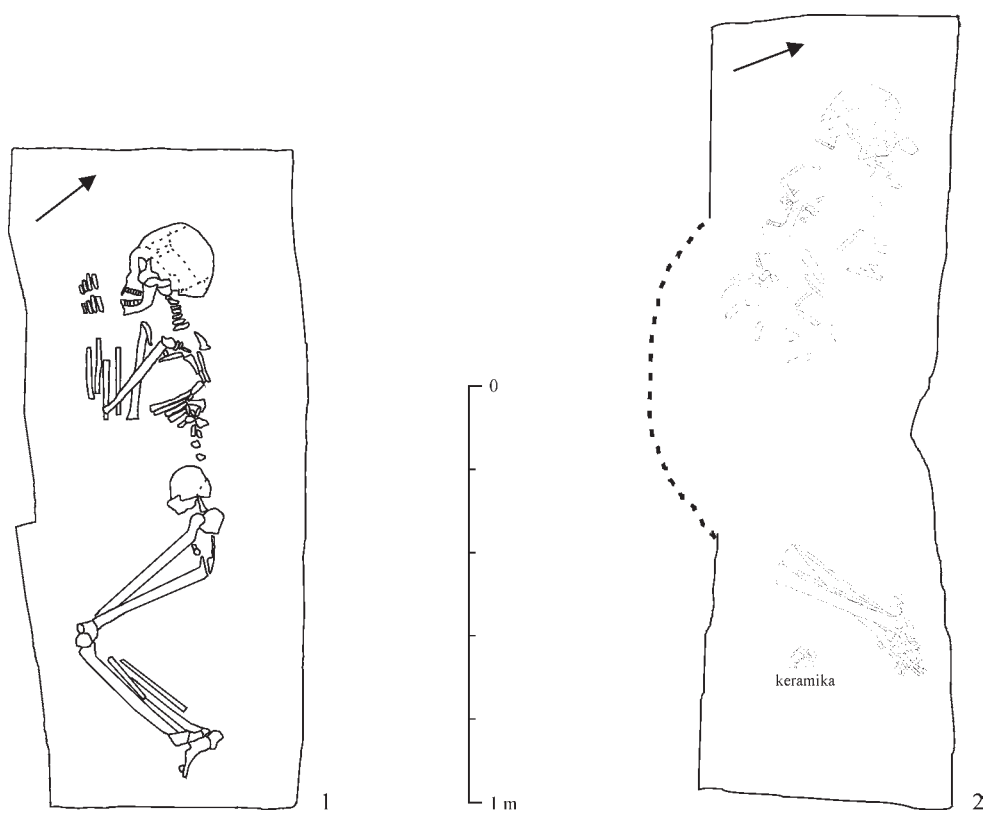

Obr. 78. Filakovo (Podhradská ulica 14). Výber nálezového materiálu (Malček/Tittonová, 156).

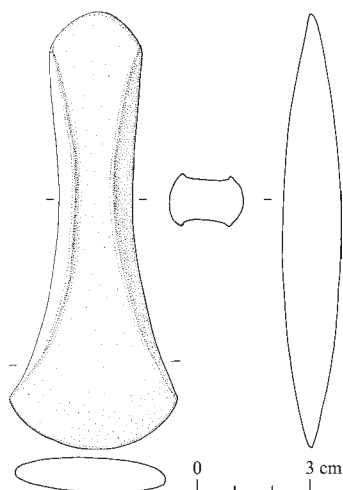
Abb. 78. Filakovo (Podhradská-Str. 14). Auswahl des Fundmaterials (Malček/Tittonová, 156).

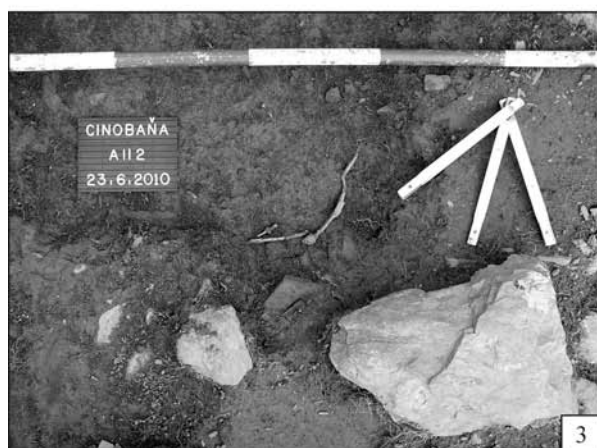
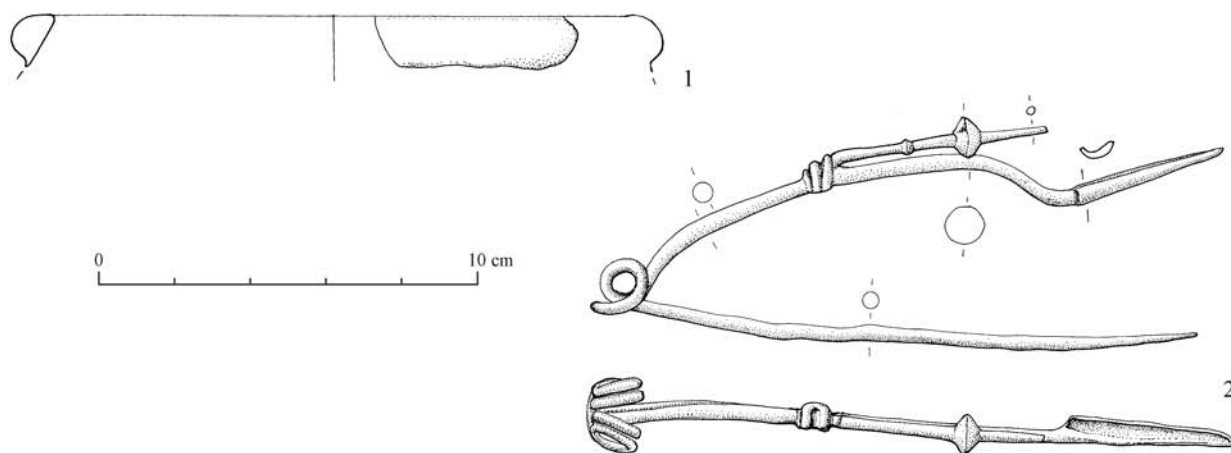
Obr. 79. Zvolen-Podborová (ulica J. Bánika). Výber nálezového materiálu zo sondy 1/2010 (Malček/Zachar, 156, 157).
 Abb. 79. Zvolen-Podborová (J. Bánik-Str.). Auswahl des Fundmaterials aus der Sonde 1/2010 (Malček/Zachar, 156, 157).

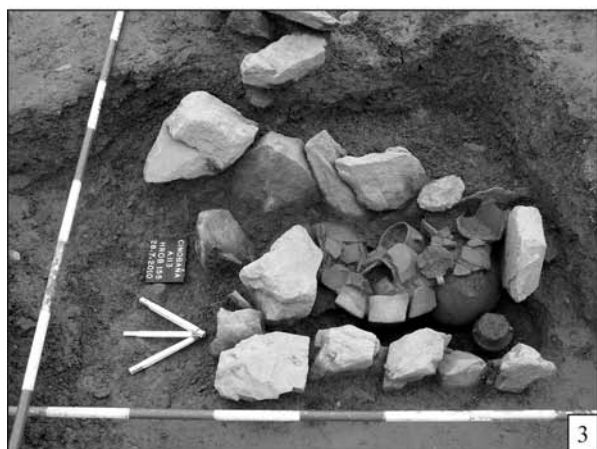
Obr. 80. Tornaľa (Dobogó). 1 – hrob 1/2010; 2 – 2/2010 (Malec, 157, 158).
 Abb. 80. Tornaľa (Dobogó). 1 – Grab 1/2010; 2 – 2/2010 (Malec, 157, 158).

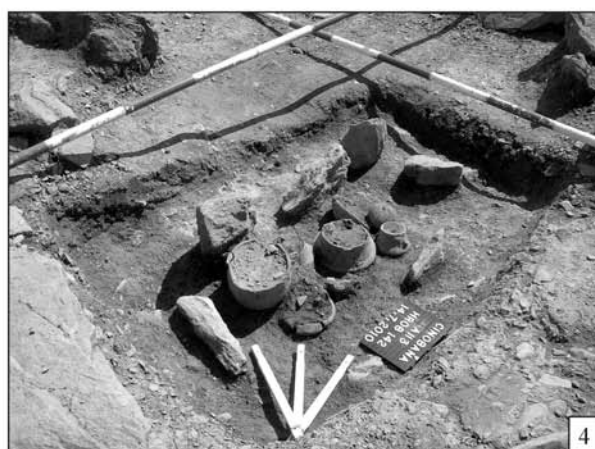
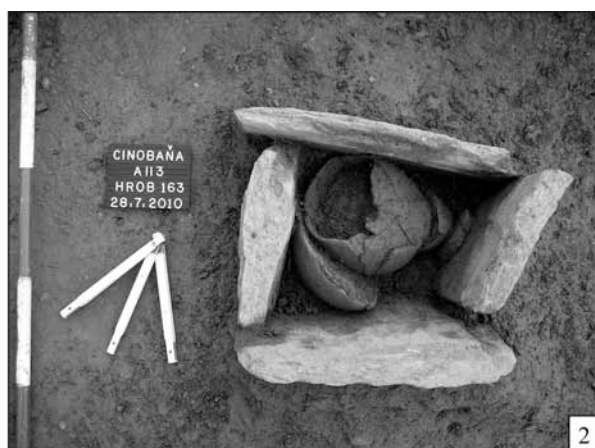
Obr. 81. Smolinské (okolo kóty 213). Plochá sekerka s postrannými lištami únětického resp. saského typu (Marková/Bača, 160).
 Abb. 81. Smolinské (um die Kote 213). Flaches Randleistenbeil des Aunjetitzer bzw. Sächsischen Typs (Marková/Bača, 160).

Obr. 82. Cinoňa (Jarčanisko). 1 – zlomok okraja nádoby z doby laténskej; 2 – železná spona z doby laténskej; 3 – železná spona in situ; 4 – genius loci náleziska z doby bronzovej a železnej (Mitáš/Furmánek, 160–162).
 Abb. 82. Cinoňa (Jarčanisko). 1 – Bruchstück eines Gefäßrandes aus der LaTène-Zeit; 2 – Eisenfibel aus der LaTène-Zeit; 3 – Eisenfibel in situ; 4 – genius loci der Fundstelle aus der Bronzezeit und der Eisenzeit (Mitáš/Furmánek, 160–162).

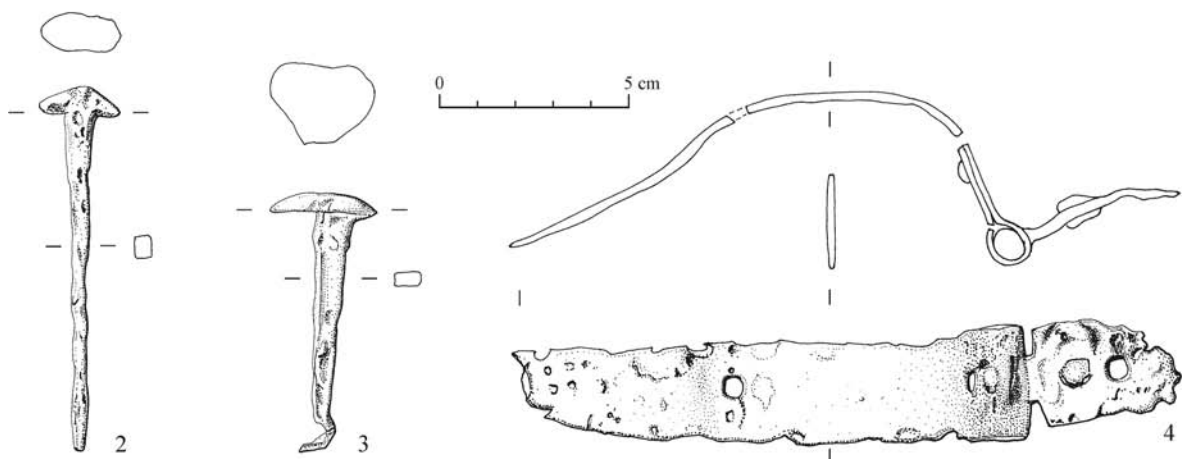
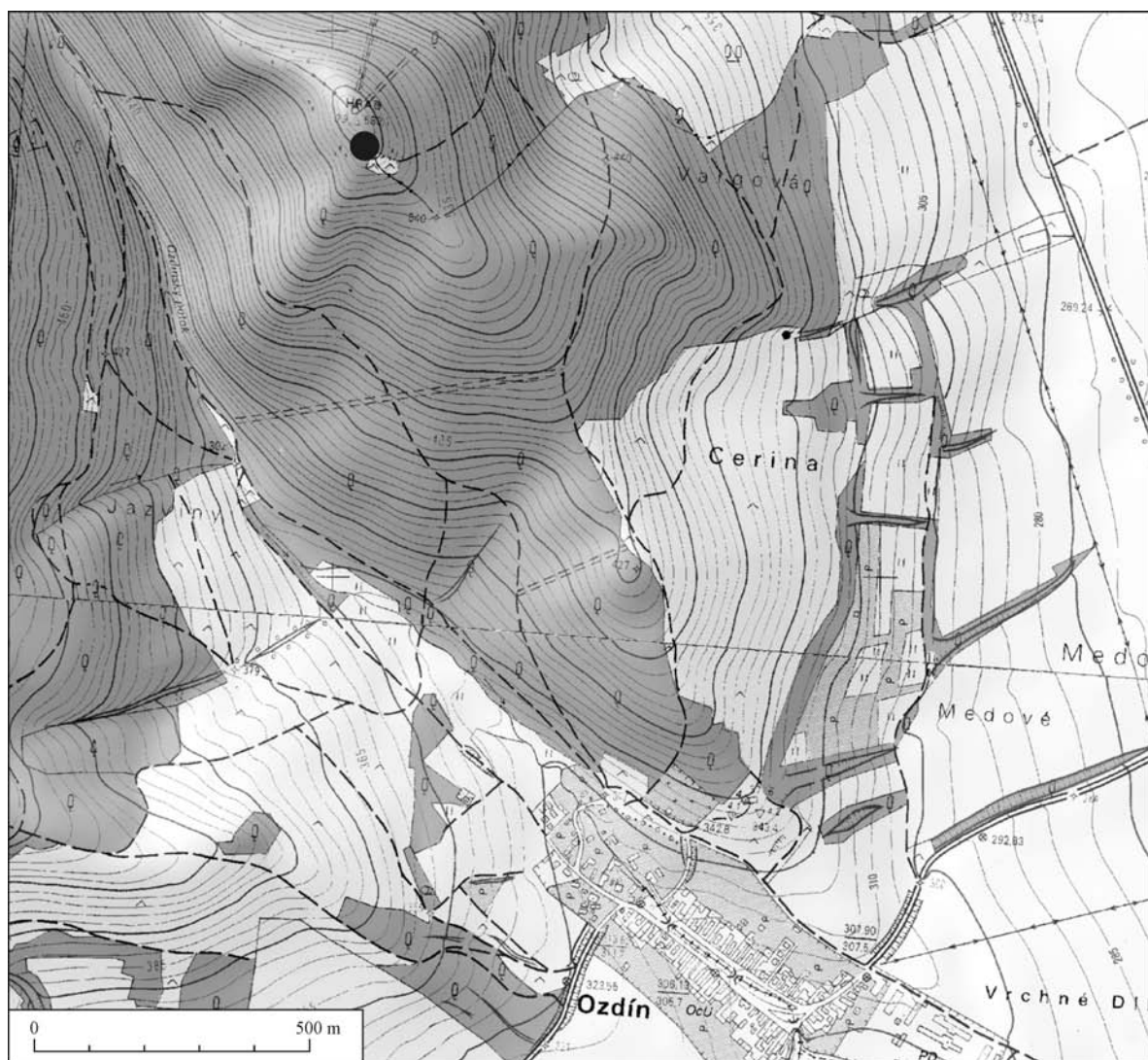

Obr. 83. Cinobaňa (Jarčanisko). 1, 2 – plocha žiarového pohrebiska preskúmaná v roku 2010; 3, 4 – hroby s kamennými obložienami; 5, 6 – hroby s tzv. zdvojenými kamennými konštrukciami. Kyjatická kultúra (Mitáš/Furmánek, 160–162).
 Abb. 83. Cinobaňa (Jarčanisko). 1, 2 – im Jahr 2010 untersuchte Fläche des Brandgräberfeldes; 3, 4 – Gräber mit Steinbelägen; 5, 6 – Gräber mit sog. Doppelsteinkonstruktionen. Kyjatice-Kultur (Mitáš/Furmánek, 160–162).

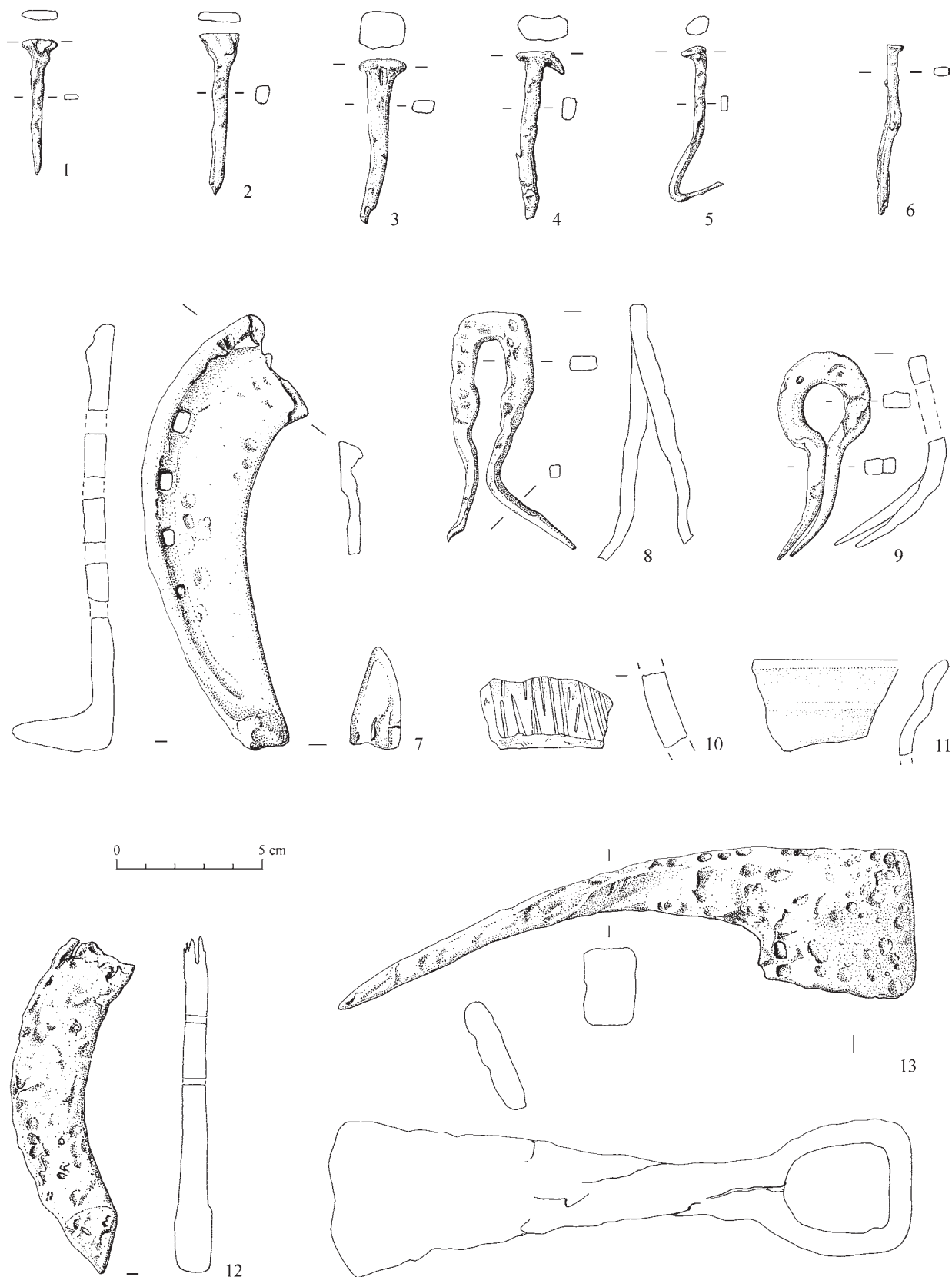
Obr. 84. Cinobaňa (Jarčanisko). 1–6 – hroby s charakteristickými kamennými konštrukciami. Kyjatická kultúra (Mitáš/Furmánek, 160–162).

Abb. 84. Cinobaňa (Jarčanisko). 1–6 – Gräber mit charakteristischen Steinkonstruktionen. Kyjatice-Kultur (Mitáš/Furmánek, 160–162).

Obr. 85. Ozdín (hrad). 1 – situačná mapa s vyznačenou polohou hradu; 2–4 – výber železných predmetov z areálu zaniknutého stredovekého hradu (Mitáš/Ožďani, 163–165).

Abb. 85. Ozdín (Burg). 1 – Situationskarte mit der markierten Lage der Burg; 2–4 – Auswahl der eisernen Gegenstände aus dem Areal der untergangenen mittelalterlichen Burg (Mitáš/Ožďani, 163–165).

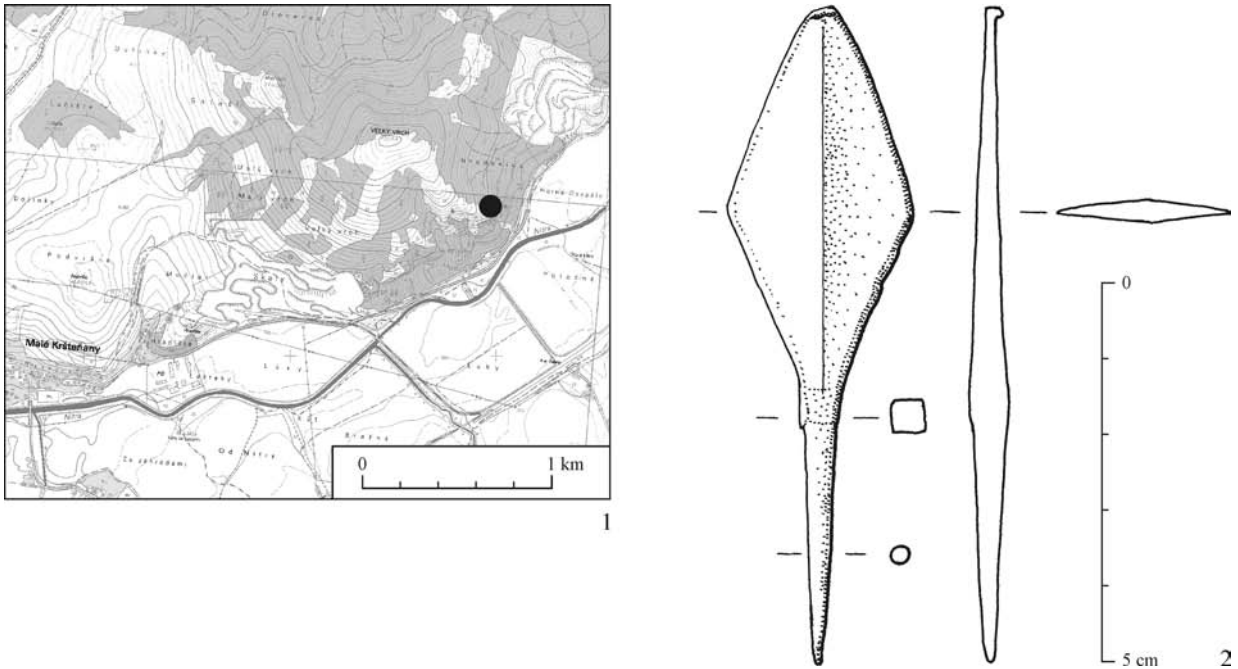
Obr. 86. Ozdín (hrad). 1–9, 12, 13 – výber železných predmetov z areálu zaniknutého stredovekého hradu; 10 – črep z konca eneolitu; 11 – črep z neskorého stredoveku (Mitáš/Oždáni, 163–165).

Abb. 86. Ozdín (Burg). 1–9, 12, 13 – Auswahl der eisernen Gegenstände aus dem Areal der untergangenen mittelalterlichen Burg; 10 – Scherbe aus dem Ende des Äneolithikums; 11 – Scherbe aus dem späten Mittelalter (Mitáš/Oždáni, 163–165).

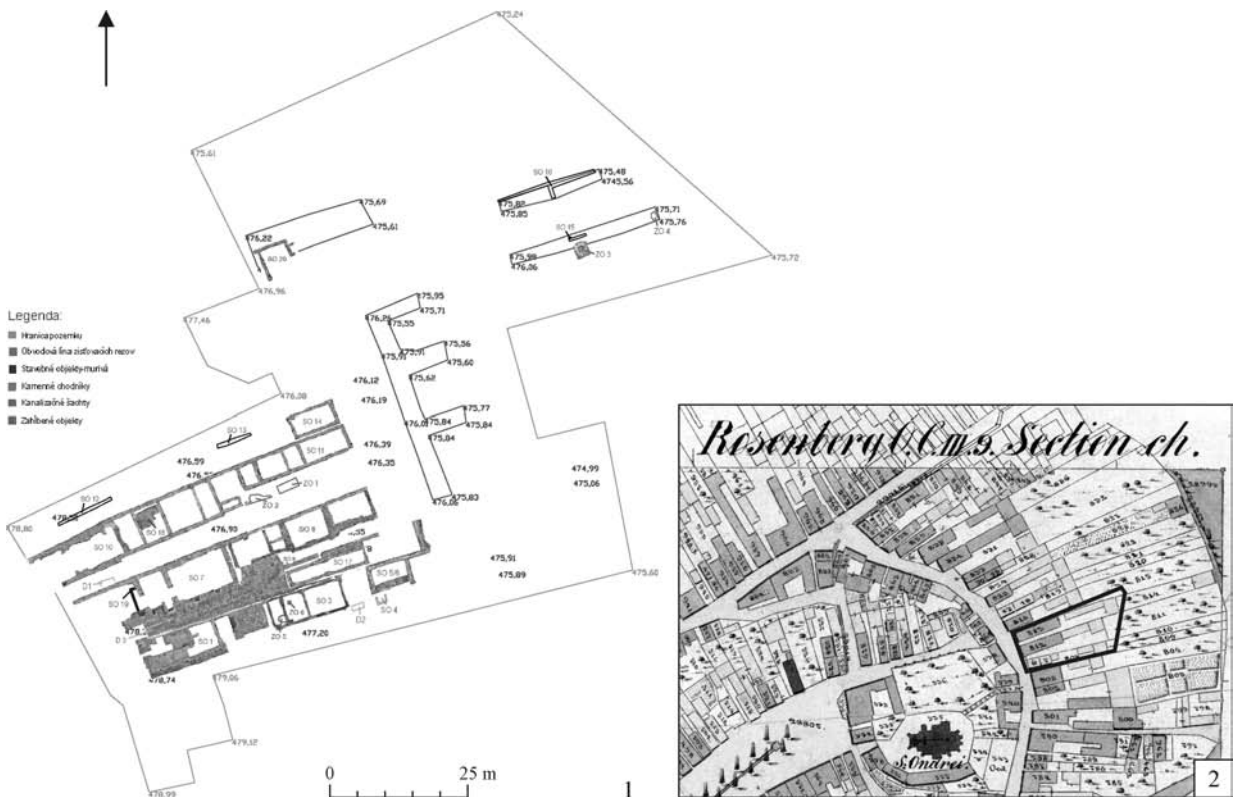
Obr. 87. Ozdín (hrad). 1 – pohľad na polohu od severovýchodu; 2–4 – východná časť vonkajšieho valu s priekopou; 5, 6 – západná časť vonkajšieho valu s priekopou (Mitáš/Ožďáni, 163–165).

Abb. 87. Ozdín (Burg). 1 – Blick auf die Flur vom Nordosten; 2–4 – östlicher Teil des Außenwalls mit Graben; 5, 6 – westlicher Teil des Außenwalls mit Graben (Mitáš/Ožďáni, 163–165).

Obr. 88. Malé Kršteňany (Veľký vrch). 1 – miesto náhodného nálezu vo výseku ZM 1: 10 000; 2 – hrot šípú romboidného tvaru. Kresba: J. Marettová (Mitáš/Poláková, 166).

Abb. 88. Malé Kršteňany (Großer Berg). 1 – Stelle des zufälligen Fundes im Ausschnitt des Grundmaßstabes 1: 10 000; 2 – Pfeilspitze rhombischer Form. Zeichnung: J. Marettová (Mitáš/Poláková, 166).

Obr. 89. Ružomberok (Hurbanova ulica, ulica Podbora). 1 – plán výskumu; 2 – lokalizácia plochy výskumu na katastrálnej mape mesta Ružomberok z roku 1860 (Mosný/Haruštiak, 167, 168).

Abb. 89. Ružomberok (Hurbanova-Str., Straße Podbora). 1 – Plan der Ausgrabung; 2 – Lokalisation der Fläche der Ausgrabung auf der Katastralkarte der Stadt Ružomberok aus dem Jahr 1860 (Mosný/Haruštiak, 167, 168).

53/10 - SO11/R1

25/10 - SO 7

70/10 - SO3/R2

4/10 - SO1/zber

49/10 - Zo2

69/10 - SO3/R1

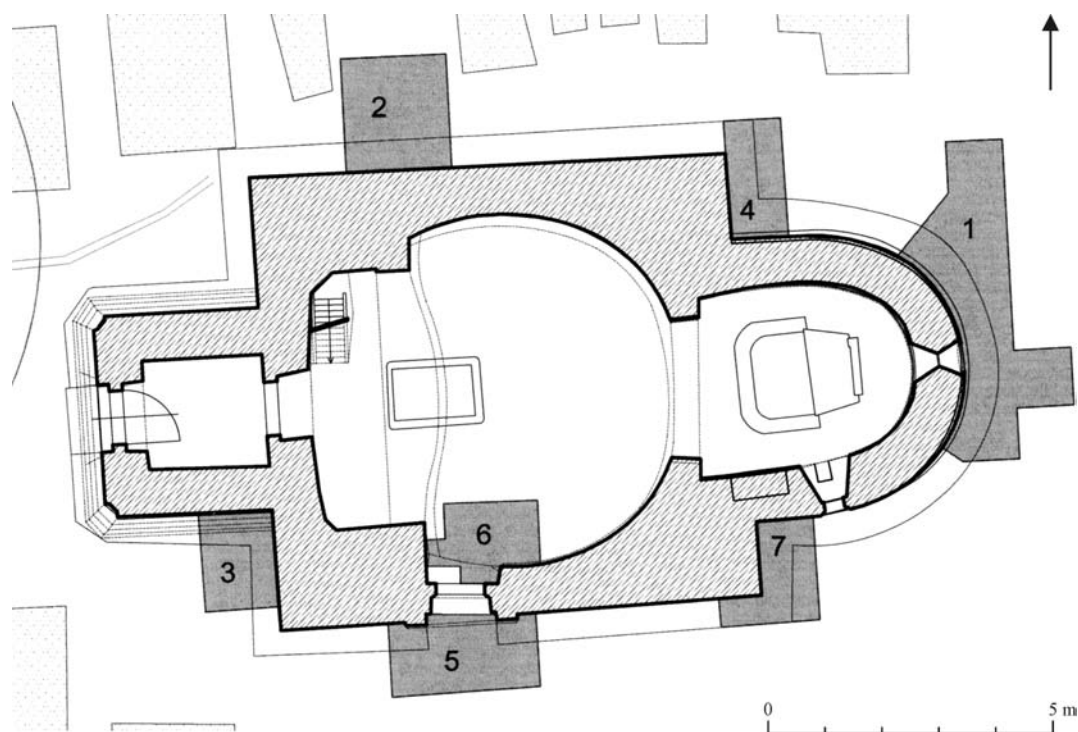
76/10 - SO8/R3

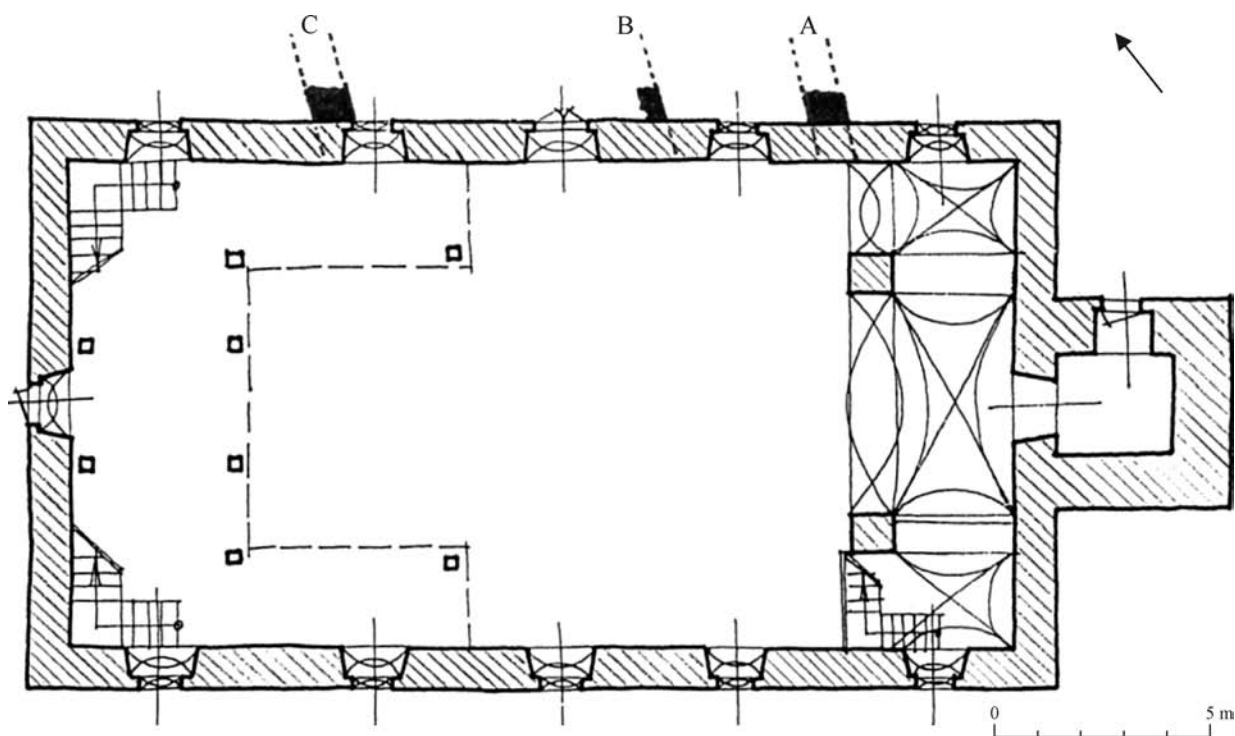
52/10 - SO5/6

Obr. 90. Ružomberok (Hurbanova ulica, ulica Podbora). Nálezy z plochy výskumu s prírastkovým číslom a miestom nálezu (Mosný/Haruštiak, 167, 168).

Abb. 90. Ružomberok (Hurbanova-Str., Straße Podbora). Funde aus der Fläche der Ausgrabung mit Zuwachsnummer und Fundstelle (Mosný/Haruštiak, 167, 168).

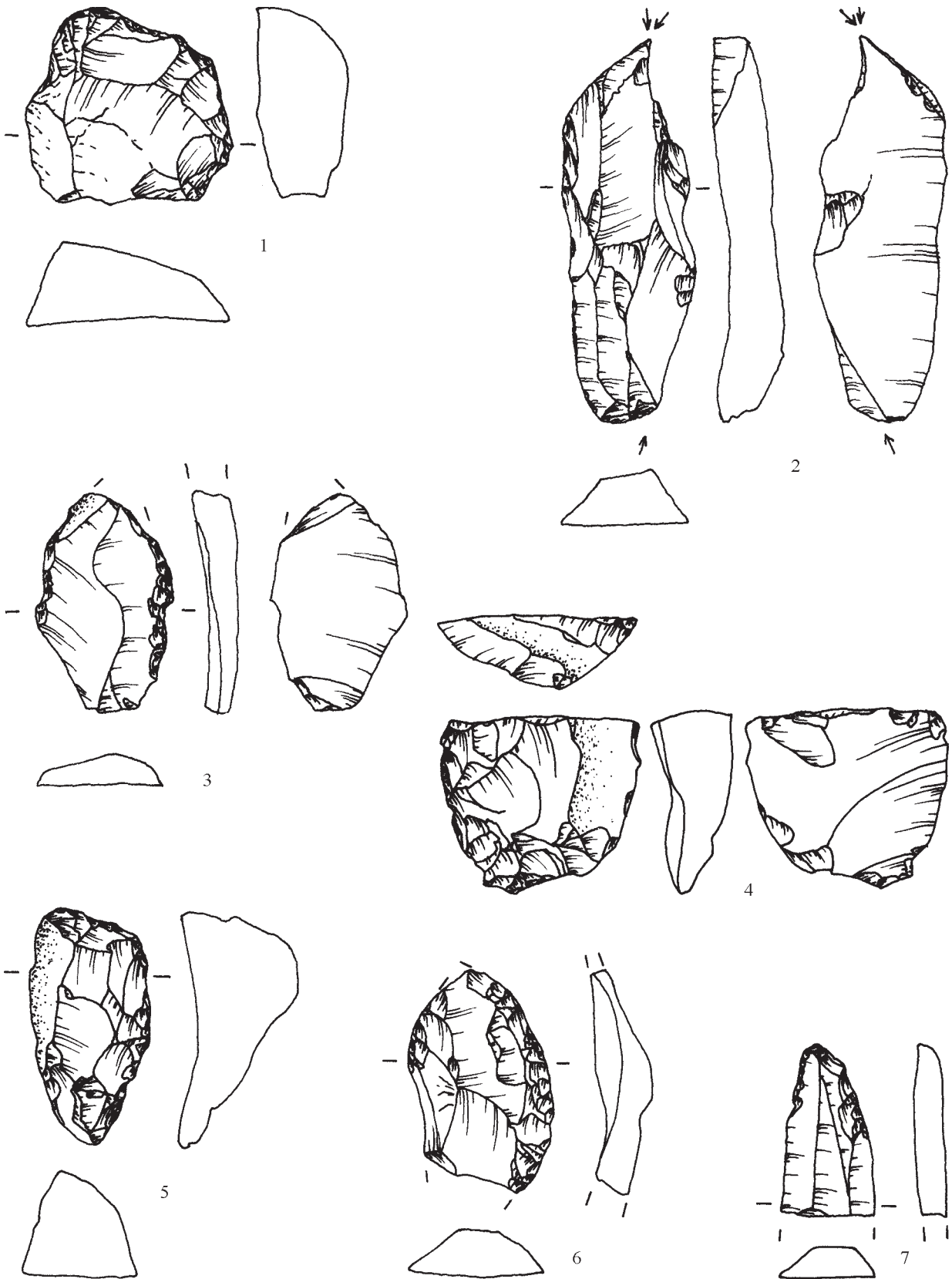

Obr. 91. Dechtice (Horný cintorín). Pôdorys kostola s vyznačením rozloženia sond (Nagy, 175–177).
 Abb. 91. Dechtice (Oberer Friedhof). Grundriss der Kirche mit Markierung der Verteilung der Sonden (Nagy, 175–177).

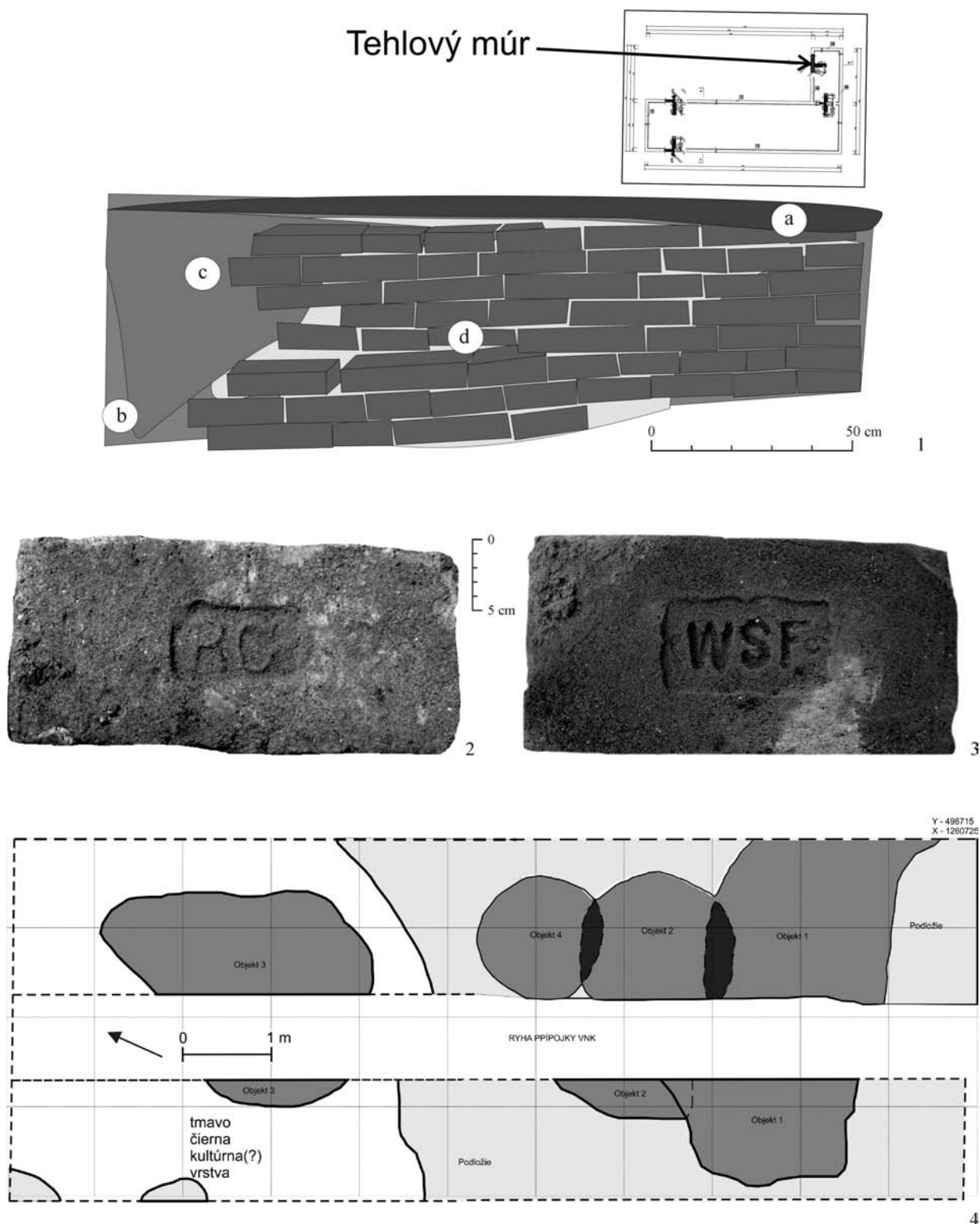
Obr. 92. Nitrianska Streda (NKP evanjelický kostol). Pôdorys evanjelického kostola podľa schematického zamerania T. Kalafusa z roku 1960 s dodatočným zakreslením odkrytých starších murív (A–C) stredovekého hrádka zistených archeologickým výskumom pri hĺbení drenážnych rýh na odvodnenie kostola. Autor: M. Bóna (Pažinová, 178–181).

Abb. 92. Nitrianska Streda (Nationalkulturdenkmal evangelische Kirche). Grundriss der evangelischen Kirche anhand der schematischen Vermessung von T. Kalafus aus dem Jahr 1960 mit zusätzlichem Einzeichnen der freigelegten älteren Mauerwerke (A–C) des mittelalterlichen Kastells, festgestellt durch die archäologische Ausgrabung bei der Schachtarbeit der Drainage-Gräben zur Entwässerung der Kirche. Autor: M. Bóna (Pažinová, 178–181).

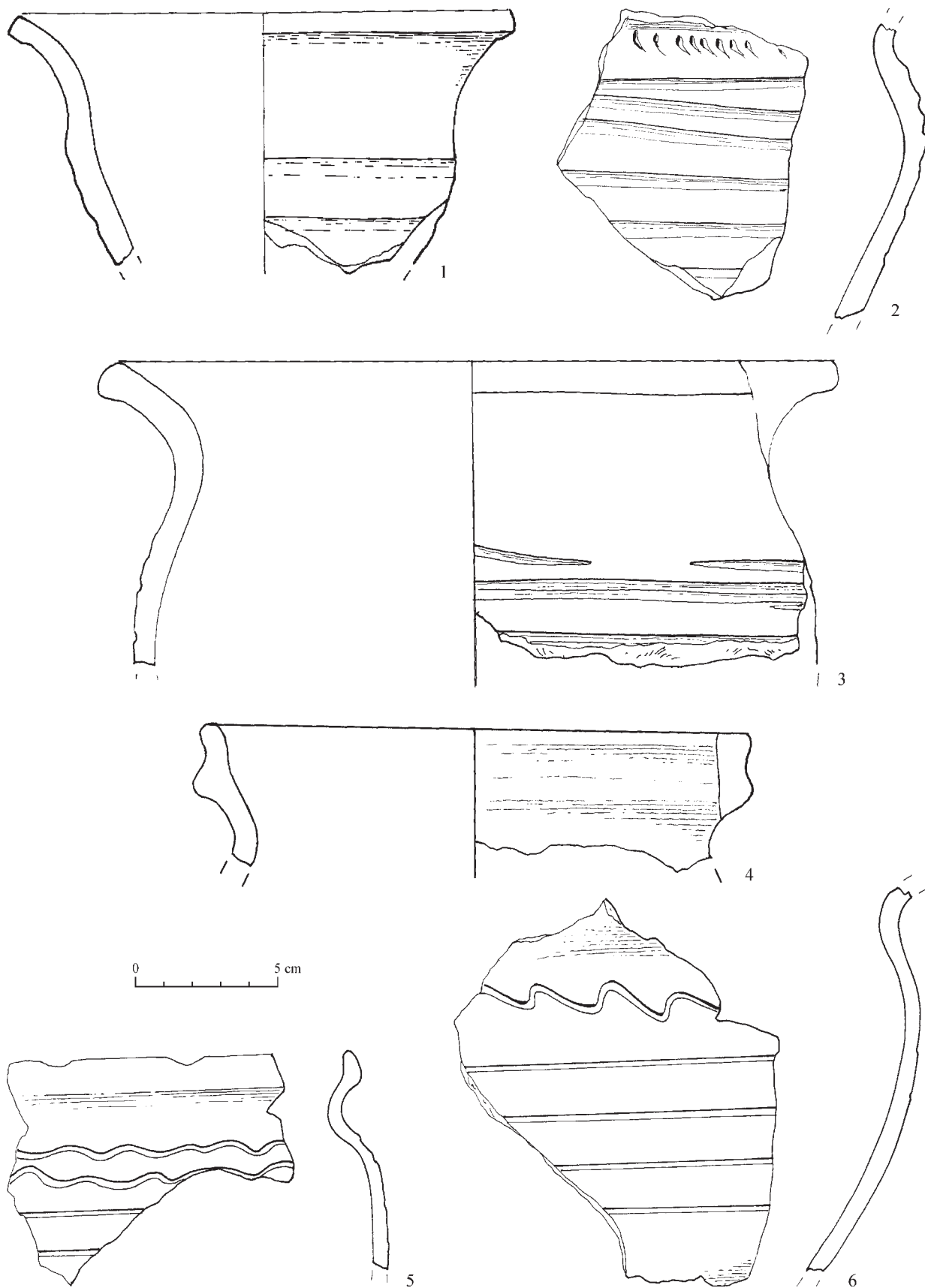
Obr. 93. Žabokreky nad Nitrou (Striebornica). Štiepaný kamenný industria. 1–4 – poloha 1; 5–7 – poloha 2; 1, 3, 4 – rádiolarit; 2, 5 – limnosilicit; 6, 7 – patinovaný silicit (Nemergut/Žaár/Bezák/Blašková, 177, 178).

Abb. 93. Žabokreky nad Nitrou (Striebornica). Steinerne Spaltindustrie. 1–4 – Flur 1; 5–7 – Flur 2; 1, 3, 4 – Radiolarit; 2, 5 – Limnosilicid; 6, 7 – patinierter Silicid (Nemergut/Žaár/Bezák/Blašková, 177, 178).

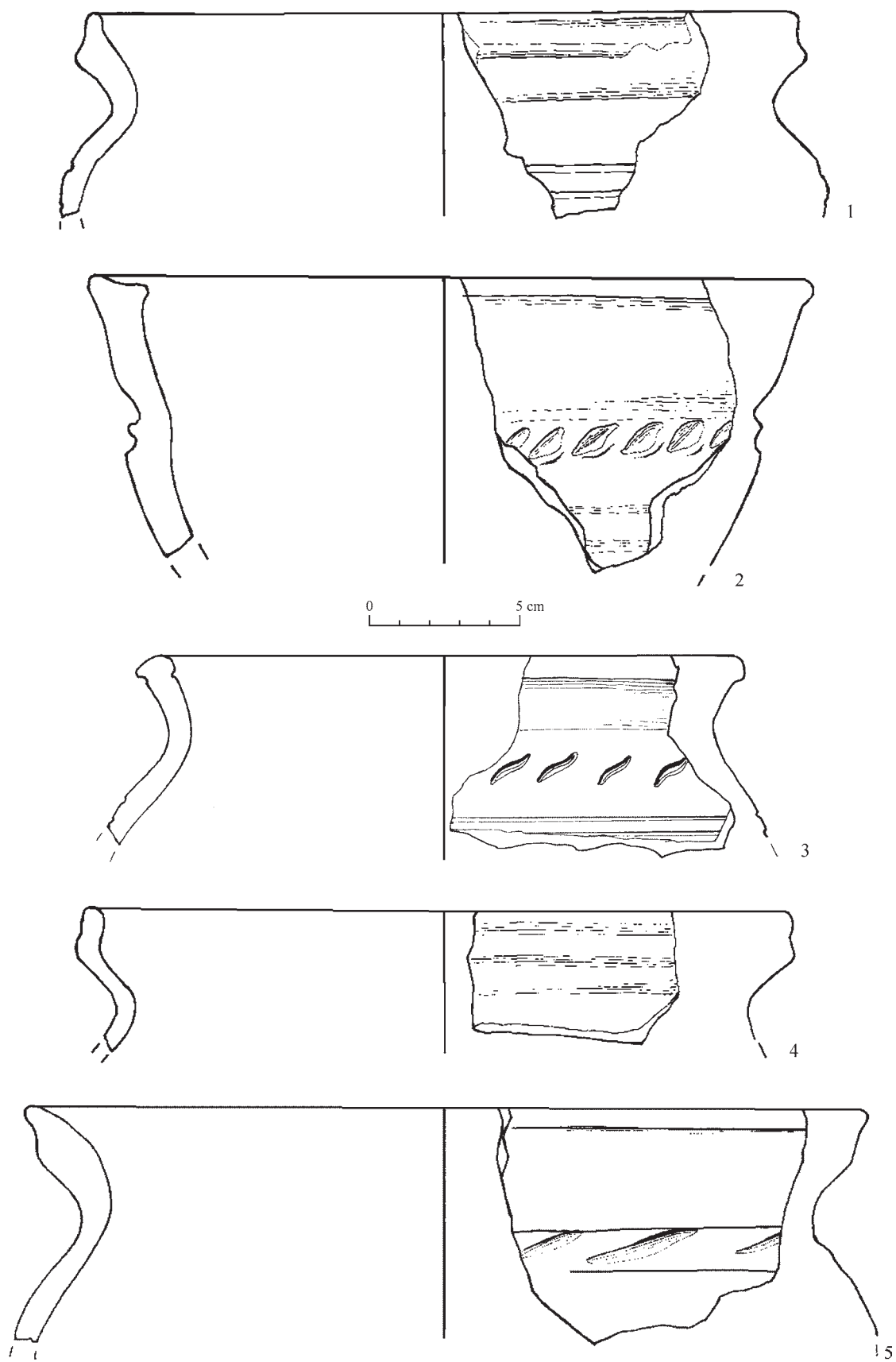

Obr. 94. Štúrovo (ulica sv. Štefana). 1 – tehlový múr – západný profil. Legenda: a – škvára a popol; b – šedý íl so štrkom; c – rozdrvené tehly; d – tehlový múr s maltou. 2 – kolkovaná tehla zo západného profilu tehlového múru. 3 – Šahy. (Hlavné námestie č. 4). Kolkovaná tehla. 4 – Podhorany, časť Sokolníky (Kaluža). Plocha archeologického výskumu s polohou štyroch vrcholno-stredovekých objektov (Pažinová, 178–181).

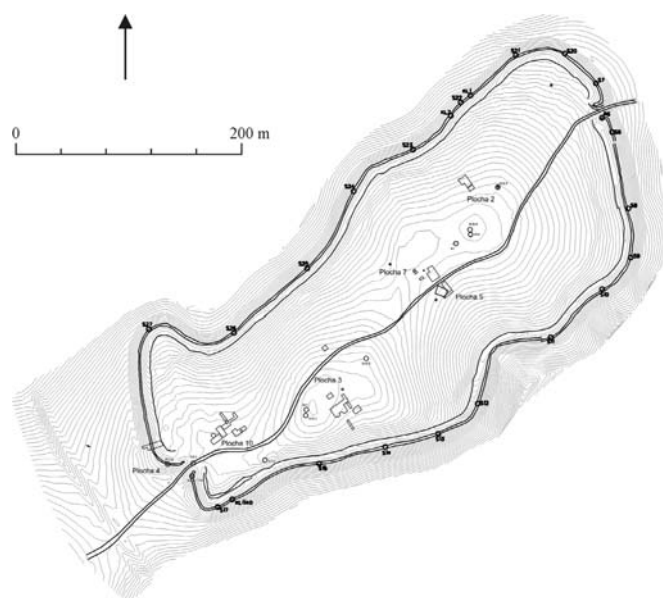
Abb. 94. Štúrovo (Straße des Hl. Stefan). 1 – Ziegelmauer – westliches Profil. Legende: a – Schlacke und Asche; b – grauer Lehm mit Schotter; c – zerbrochene Ziegel; d – Ziegelmauer mit Mörtel. 2 – Ziegel mit Stempel aus dem westlichen Profil der Ziegelmauer. 3 – Šahy (Hauptplatz Nr. 4). Ziegel mit Stempel. 4 – Podhorany, Teil Sokolníky (Kaluža). Fläche der archäologischen Ausgrabung mit der Lage der vier hochmittelalterlichen Objekte (Pažinová, 178–181).

Obr. 95. Podhorany, časť Sokolníky (Kaluža). Výber vrcholno–stredovekých keramických fragmentov (Pažinová, 178–181).
 Abb. 95. Podhorany, Teil Sokolníky (Kaluža). Auswahl der hochmittelalterlichen keramischen Fragmente (Pažinová, 178–181).

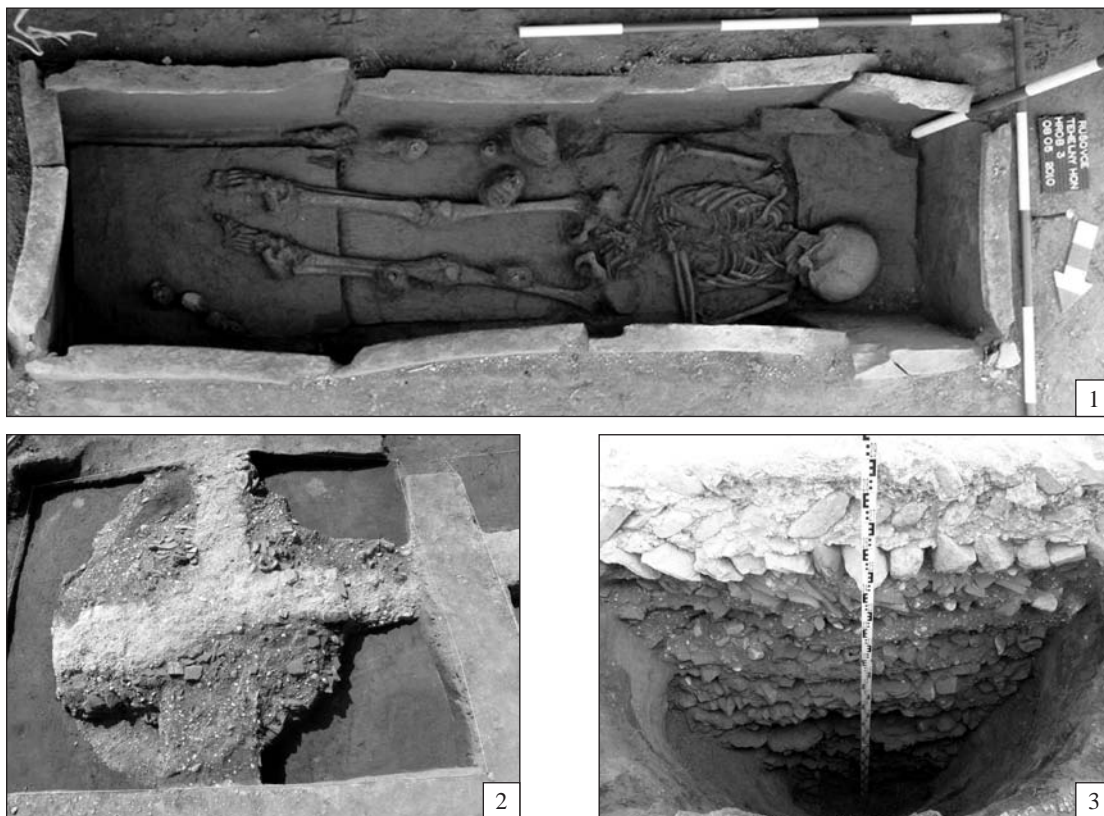

Obr. 96. Podhorany, časť Sokolníky (Kaluža). Výber vrcholno–stredovekých keramických fragmentov (Pažinová, 178–181).
 Abb. 96. Podhorany, Teil Sokolníky (Kaluža). Auswahl der hochmittelalterlichen keramischen Fragmente (Pažinová, 178–181).

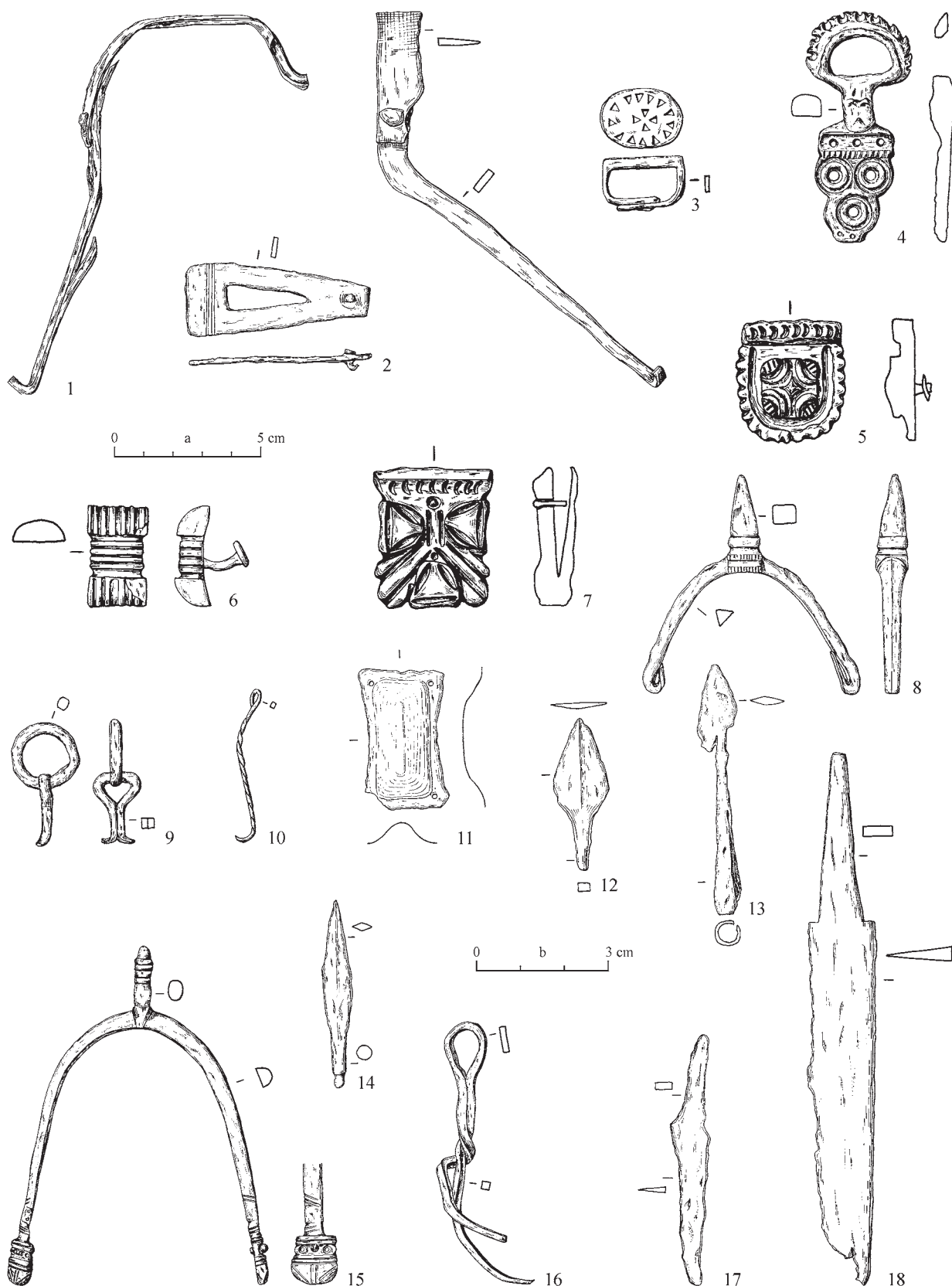
Obr. 97. Bojná (Valy). Celkový plán hradiska Bojná I. – Valy – sondy preskúmané v roku 2010 (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 182–186).

Abb. 97. Bojná (Valy). Gesamtplan des Burgwalls Bojná I. – Valy – im Jahr 2010 untersuchte Sonden (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 182–186).

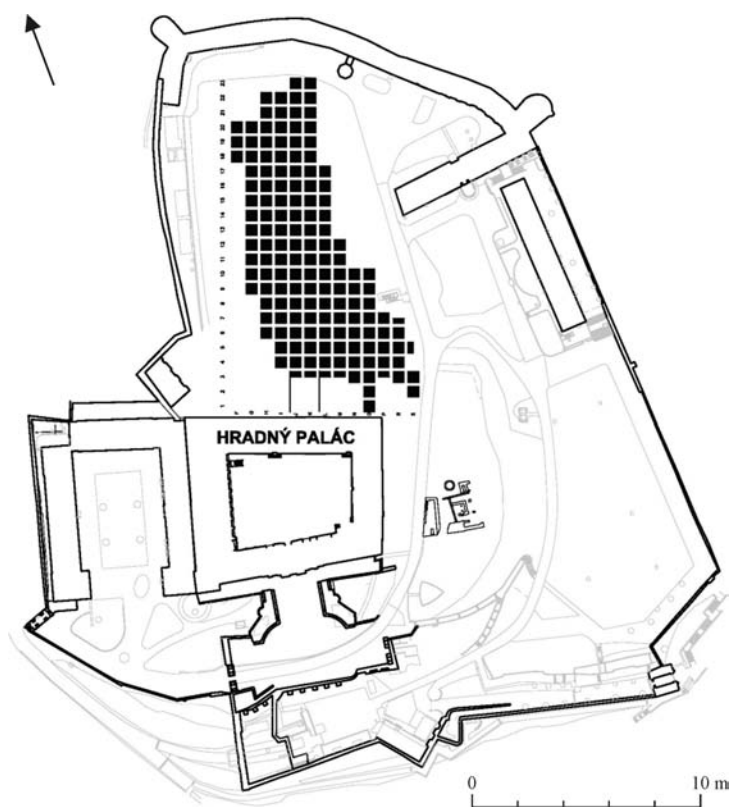

Obr. 98. Bratislava-Rusovce (Tehelný hon). 1 – hrob č. 3, doba rímska; 2 – severovýchodné návršie stavby 1 v superpozícii s jamou vyplnenou vrstvami strešnej krytiny a malty; 3 – profil jamy pod nárožím stavby 1 (Plachá/Jelínek/Kendrala/Beňová/Teslíková/Pastirčák, 186, 187).

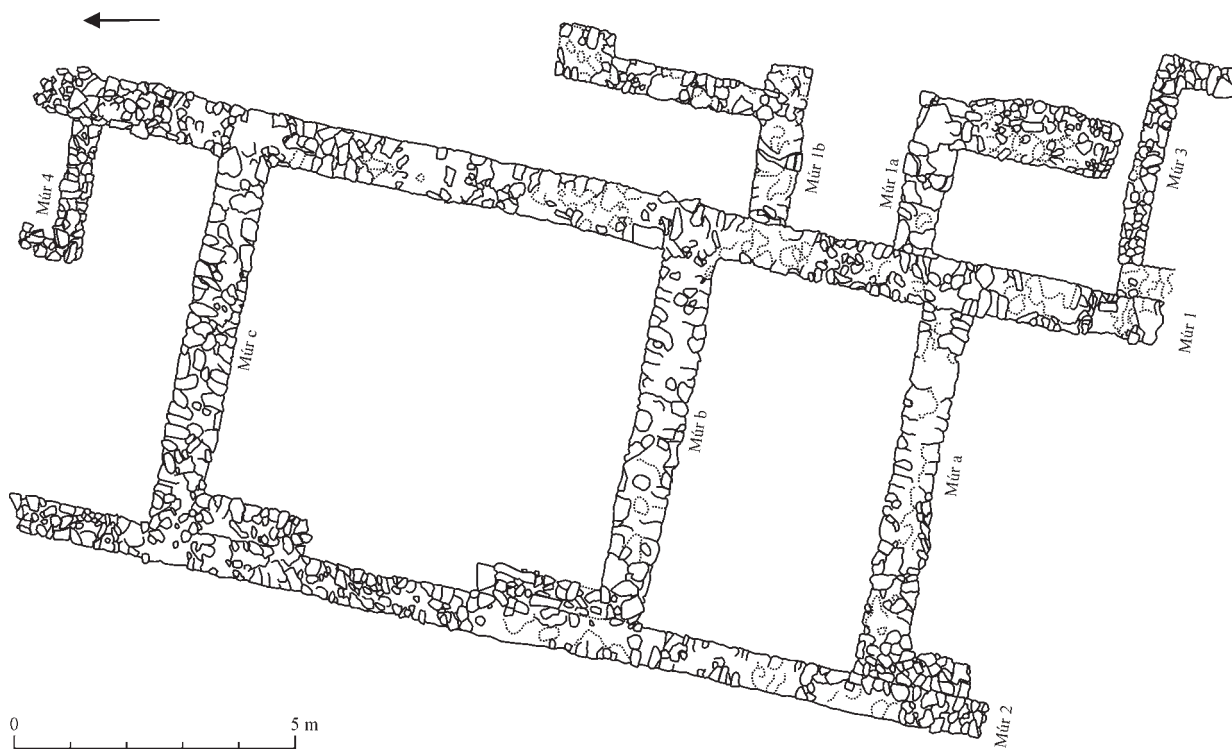
Abb. 98. Bratislava-Rusovce (Tehelný hon). 1 – Grab Nr. 3, Römerzeit; 2 – nordöstliche Anhöhe des Baus 1 in der Superposition mit der Grube erfüllt mit Schichten von Dachbedeckung und Mörtel; 3 – Profil der Grube unter der Ecke des Baus 1 (Plachá/Jelínek/Kendrala/Beňová/Teslíková/Pastirčák, 186, 187).

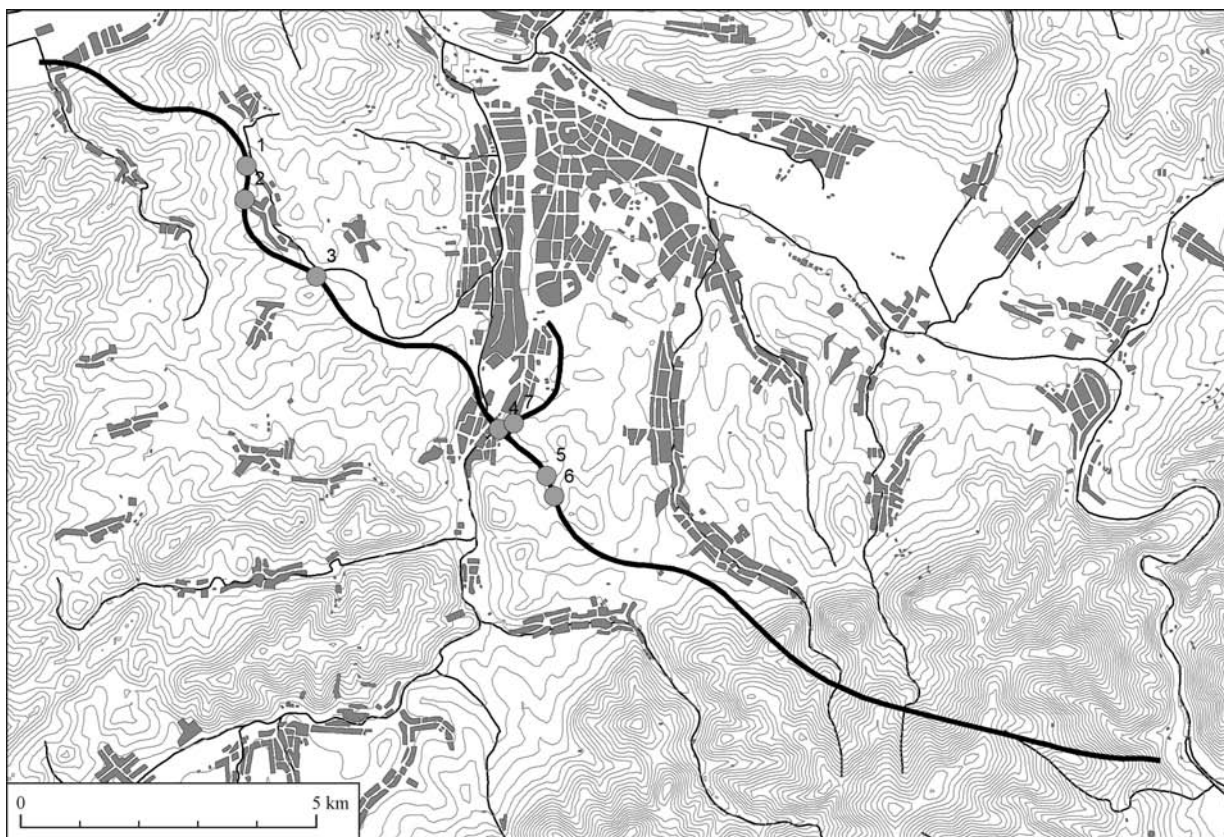
Obr. 99. Bojná (Valy). Bojná I – Valy: 1–7, 11–18 – výber predmetov. Bojná III – Žihľavník – Obora: 8–10 – výber predmetov. Mierka: a – 1, 2, 4, 8–18; b – 3, 5–7. Kresba: N. Vaššová (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 182–186).
 Abb. 99. Bojná (Valy). Bojná I. – Valy. 1–7, 11–18 – Auswahl der Gegenstände. Bojná III. – Žihľavník – Obora. 8–10 – Auswahl der Gegenstände. Maßstab: a – 1, 2, 4, 8–18; b – 3, 5–7. Zeichnung: N. Vaššová (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 182–186).

Obr. 100. Bratislava (hrad). Severná terasa, situácia rozloženia sond výskumu v rokoch 2009 až 2010 (Resutík, 191–193).
 Abb. 100. Bratislava (Burg). Nördliche Terrasse, Situation der Verteilung der Sonden der Ausgrabung in den Jahren 2009 bis 2010 (Resutík, 191–193).

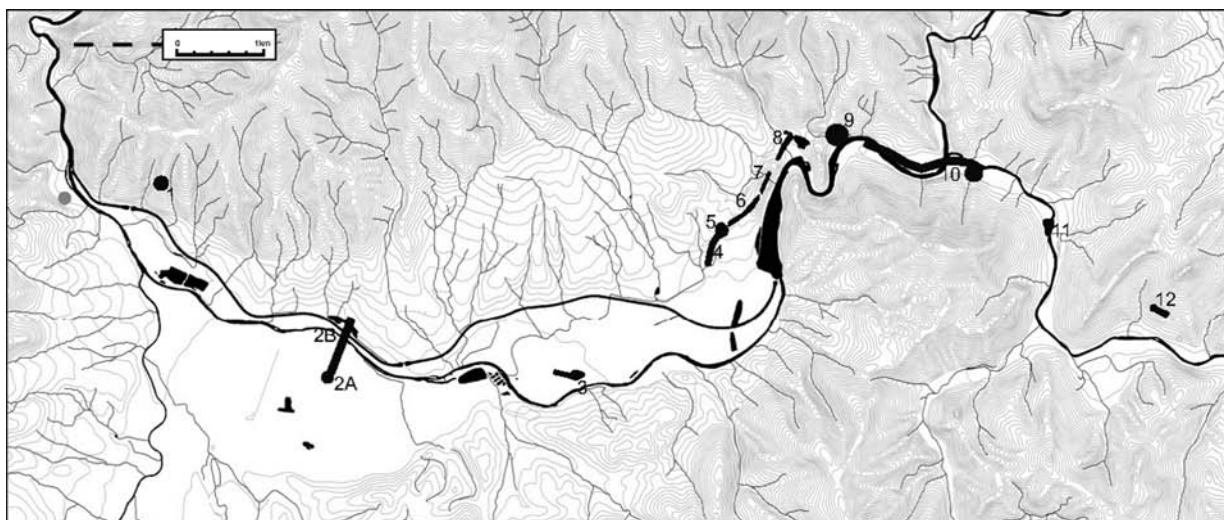

Obr. 101. Oponice (kaštieľ). Základy štvrtého (západného) krídla kaštieľa (Ruttkay/Chebenová, 199, 200).
 Abb. 101. Oponice (Kastell). Fundamente des vierten (westlichen) Flügels des Kastells (Ruttkay/Chebenová, 199, 200).

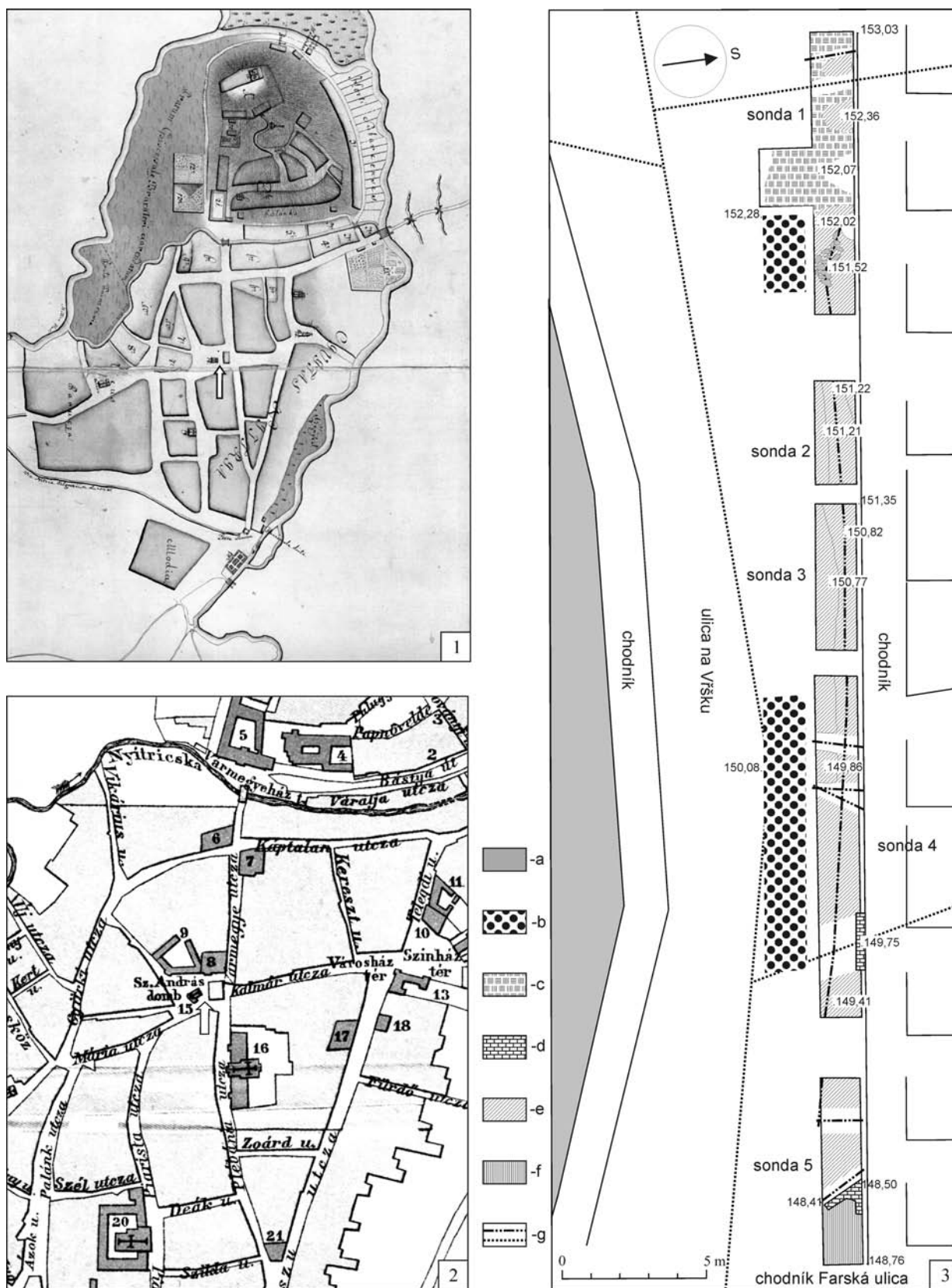
Obr. 102. Lokality skúmané v trase diaľnice D1 v úseku Hričovské Podhradie – Dubná Skala (Ruttkay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

Abb. 102. Die untersuchten Lokalitäten auf der Trasse der Autobahn D1 im Abschnitt Hričovské Podhradie – Dubná Skala (Ruttkay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

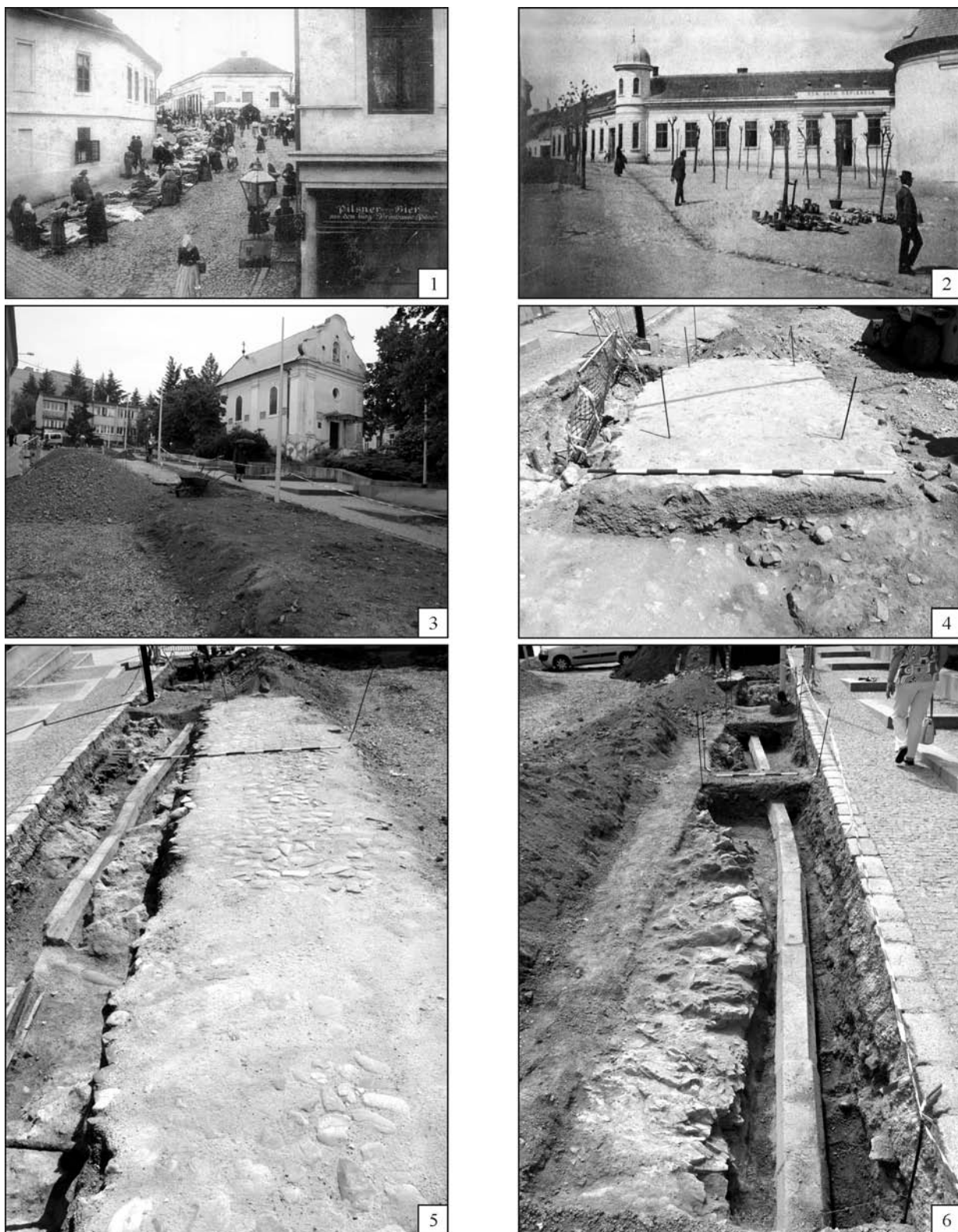
Obr. 103. Lokality skúmané v trase diaľnice D1 v úsekoch Dubná Skala – Turany a Turany – Hubová (Ruttkay/Bednár/Baliová/Jakubčinová/Poláková/Soják/Vangľová/Vojteček, 205–208).

Abb. 103. Die untersuchten Lokalitäten auf der Trasse der Autobahn D1 in Abschnitten Dubná Skala – Turany und Turany – Hubová (Ruttkay/Bednár/Baliová/Jakubčinová/Poláková/Soják/Vangľová/Vojteček, 205–208).

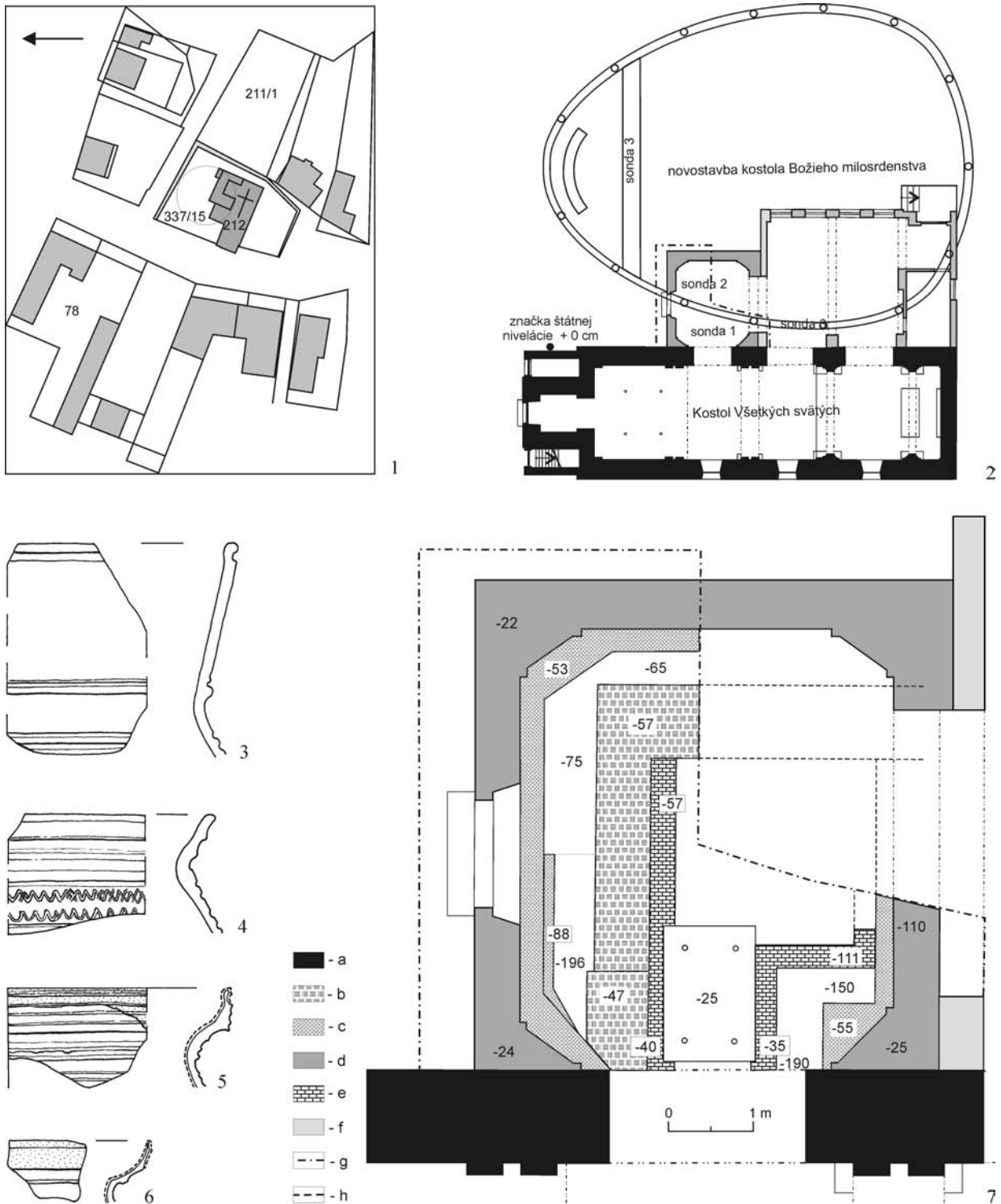

Obr. 104. Nitra (Na Vřšku). 1 – situovanie výskumu na pláne Nitry z roku 1801; 2 – situovanie výskumu na pláne z konca 19. storočia; 3 – plán výskumu (Samuel, 219–221).

Abb. 104. Nitra (Na Vřšku). 1 – Situierung der Ausgrabung auf dem Plan von Nitra aus dem Jahr 1801; 2 – Situierung der Ausgrabung auf dem Plan aus dem Ende des 19. Jahrhunderts; 3 – Plan der Ausgrabung (Samuel, 219–221).

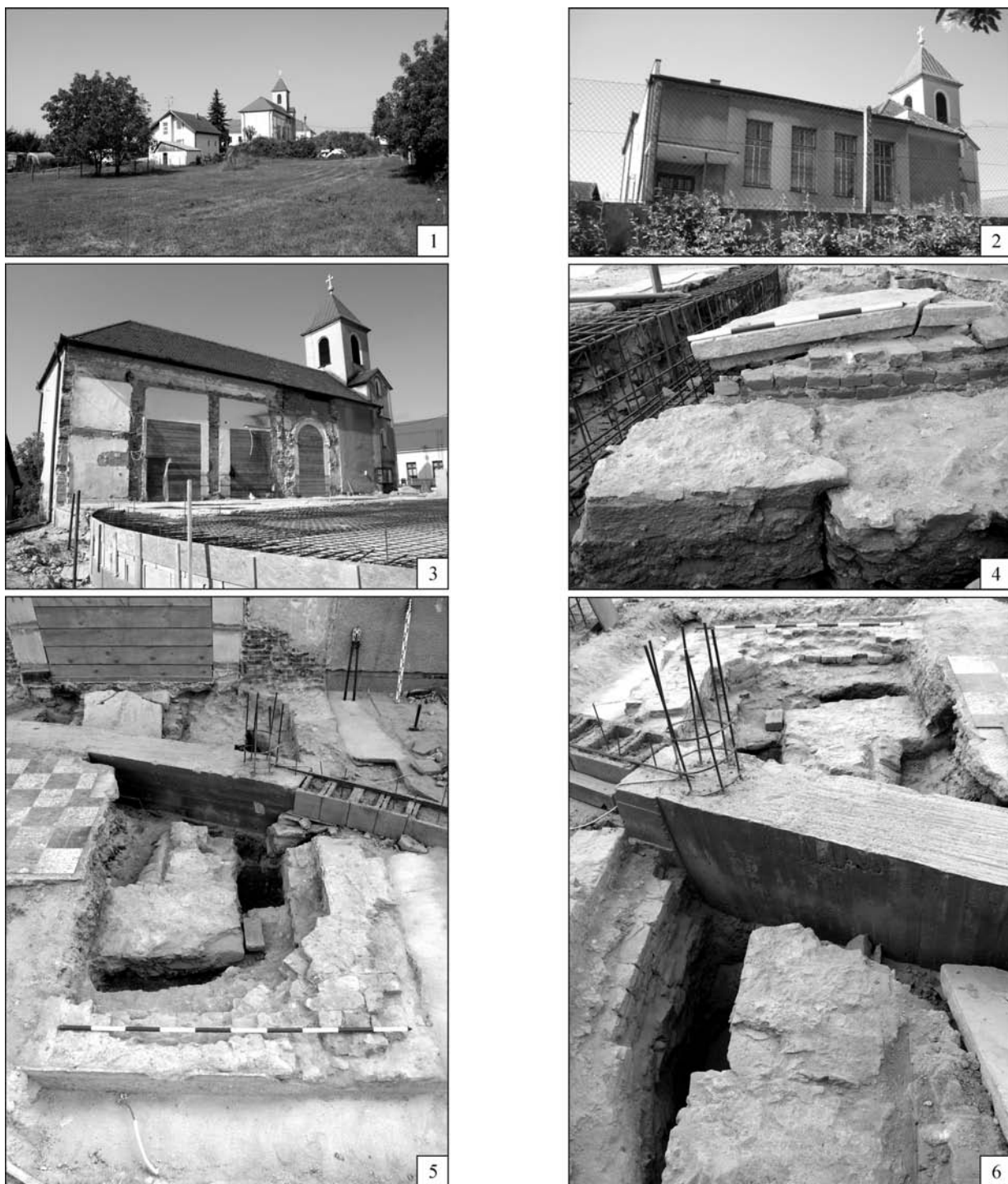

Obr. 105. Nitra (Na Vršku). 1 – pohľad z Farskej ulice na ulicu Na Vršku z konca 19. storočia; 2 – pohľad na dláždenie komunikácie v hornej časti námestia z konca 19. storočia; 3 – pohľad juhovýchodu na plochu pred začiatkom výskumu; 4 – superpozícia historických dlažieb č. 1 a 2; 5 – pohľad zo západu na sondu 4 a historickú dlažbu č. 1; 6 – pohľad z východu na sondy 3 a 2 (Samuel, 219–221).
 Abb. 105. Nitra (Na Vršku). 1 – Blick aus der Farská-Str. auf die Straße Na Vršku vom Ende des 19. Jahrhunderts; 2 – Blick auf die Pflasterlegung der Kommunikation im oberen Teil des Platzes aus dem Ende des 19. Jahrhunderts; 3 – Blick aus dem Südosten auf die Fläche vor dem Anfang der Ausgrabung; 4 – Superposition des historischen Pflasters Nr. 1 und 2; 5 – Blick vom Westen auf die Sonde 4 und das historische Pflaster Nr. 1; 6 – Blick vom Osten auf die Sonden 3 und 2 (Samuel, 219–221).

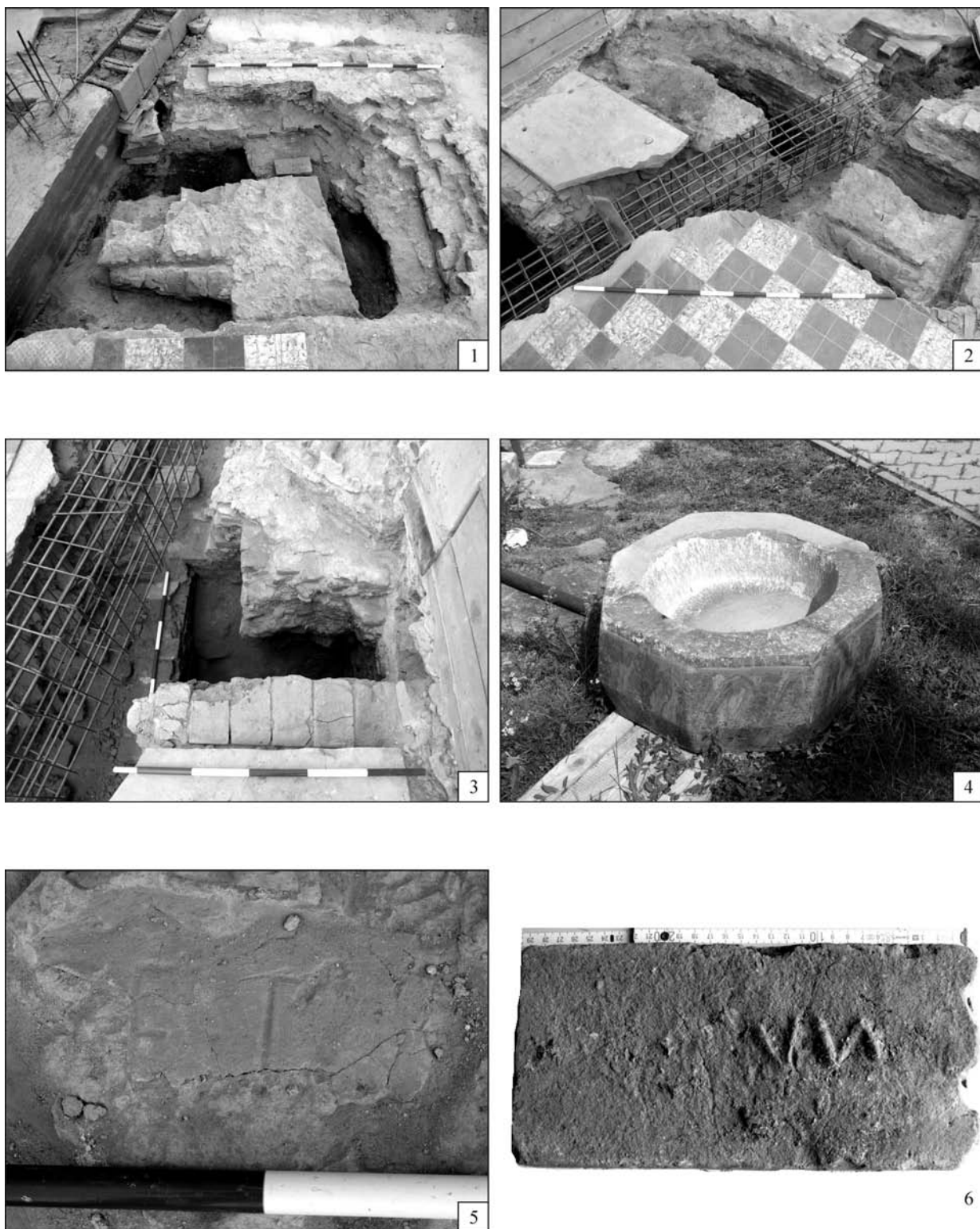
Obr. 106. Výchapy-Opatovce (Kostol Všetkých svätých). 1 – situovanie výskumu na katastrálnej mape; 2 – situovanie sond; 3–6 – výber z nálezov stredovekej a novovekej keramiky; 7 – pôdorys odkrytých objektov v sonde 1 a 2. Legenda: a – murivo južnej steny kostola; b – kamenné základové murivá (stredovek?); c – základové murivo kaplnky (18. stor.); d – nadzákladové murivo kaplnky; e – tehlové murivo krypty; f – murivo južnej prístavby (60-te roky 20. stor.); g – hranice skúmanej plochy; h – predpokladaný priebeh muriv (Samuel, 222–226).

Abb. 106. Výchapy-Opatovce (Kirche Allerheiligen). 1 – Situierung der Ausgrabung auf der Katastralkarte; 2 – Situierung der Sonden; 3–6 – Auswahl der Funde der mittelalterlichen und neuzeitlichen Keramik; 7 – Grundriss der freigelegten Objekte in der Sonde 1 und 2. Legende: a – Mauerwerk der Südwand der Kirche; b – steinerne Grundmauerwerke (Mittelalter?); c – Grundmauerwerk der Kapelle (18. Jhdt.); d – Übergrundmauerwerk der Kapelle; e – Ziegelmauerwerk der Krypta; f – Mauerwerk des südlichen Zubaus (60er Jahre des 20. Jhds.); g – Grenzen der untersuchten Fläche; h – vorausgesetzter Verlauf der Mauerwerke (Samuel, 222–226).

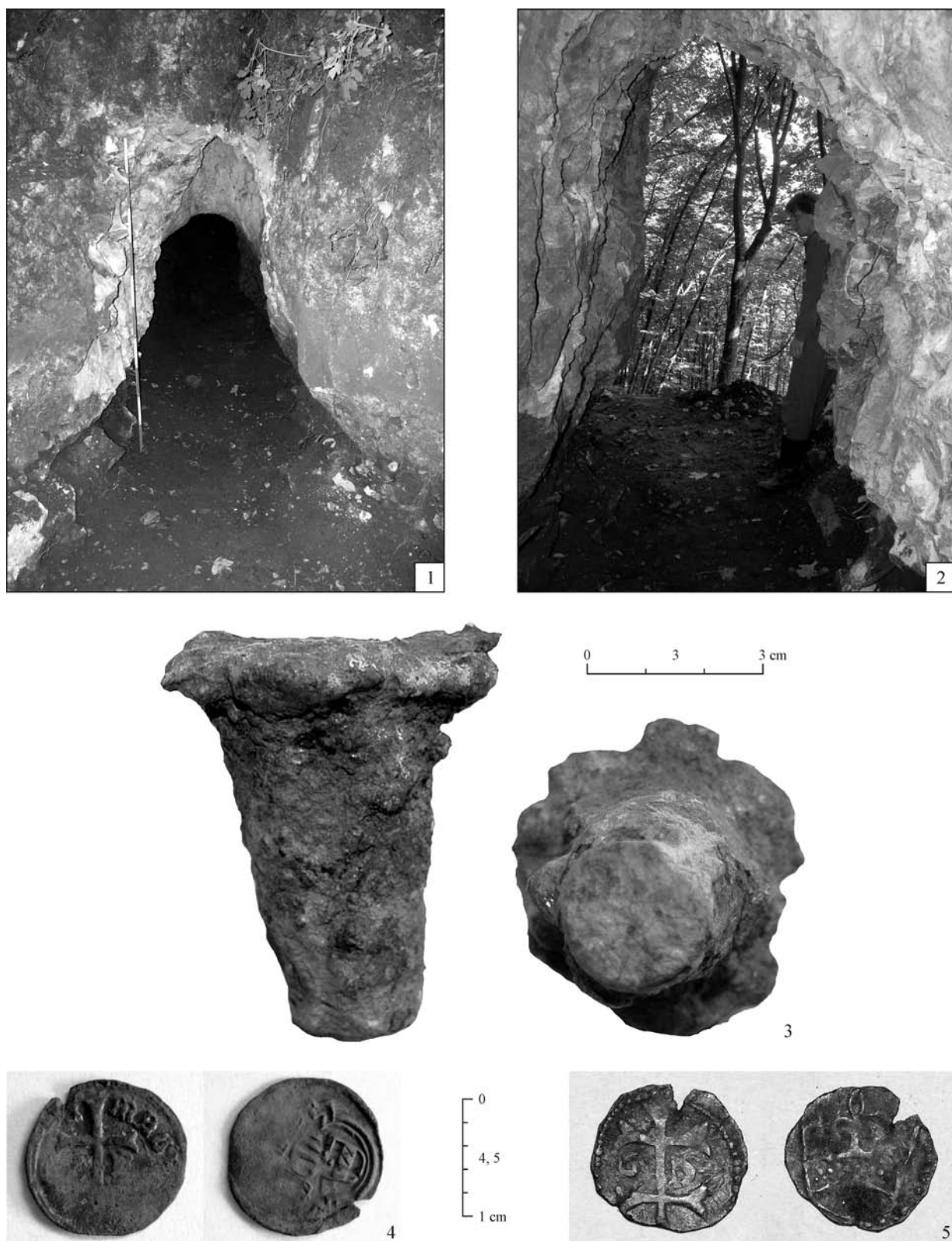
Obr. 107. Výchapy-Opatovce (Kostol Všetkých svätých). 1 – celkový pohľad na Kostol Všetkých svätých z juhovýchodu; 2 – pohľad z juhu na prístavbu zo 60-tych rokov 20. stor. pred asanáciou; 3 – južná stena kostola po asanácii prístavby (20. stor.), kaplnky (18. stor.) a zvyškov sakristie (stredovek?); 4 – pohľad zo západu na odkryté kamenné stredoveké(?) základové murivá a tehlové murivo krypty (18. stor.) prekrytú pieskovcovým náhrobným kameňom; 5 – pohľad z juhu na zvyšky kaplnky (18. stor.), krypty (18. stor), kamenné základové murivá (stredovek?) a základy novostavby Kostola Božieho milosrdenstva; 6 – pohľad zo severu na odkryté objekty (Samuel, 222–226).

Abb. 107. Výchapy-Opatovce (Kirche Allerheiligen). 1 – Gesamtblick auf die Kirche Allerheiligen vom Südost; 2 – Blick vom Süd auf den Zubau aus den 60er Jahren des 20. Jhdts. vor der Assanierung; 3 – Südwand der Kirche nach der Assanierung des Zubaus (20. Jhd.), der Kapelle (18. Jhd.) und Resten der Sakristei (Mittelalter?); 4 – Blick vom West auf die freigelegten steinernen mittelalterlichen(?) Grundmauerwerke und das Ziegelmauerwerk der Krypta (18. Jhd.), überdeckt mit einem Sandstein-Grabstein; 5 – Blick vom Süd auf Reste der Kapelle (18. Jhd.), der Krypta (18. Jhd.), die steinerne Grundmauerwerke (Mittelalter?) und Fundamente des Neubaus von Kostol Božieho milosrdenstva (Kirche des barmherzigen Gottes); 6 – Blick vom Nord auf freigelegte Objekte (Samuel, 222–226).

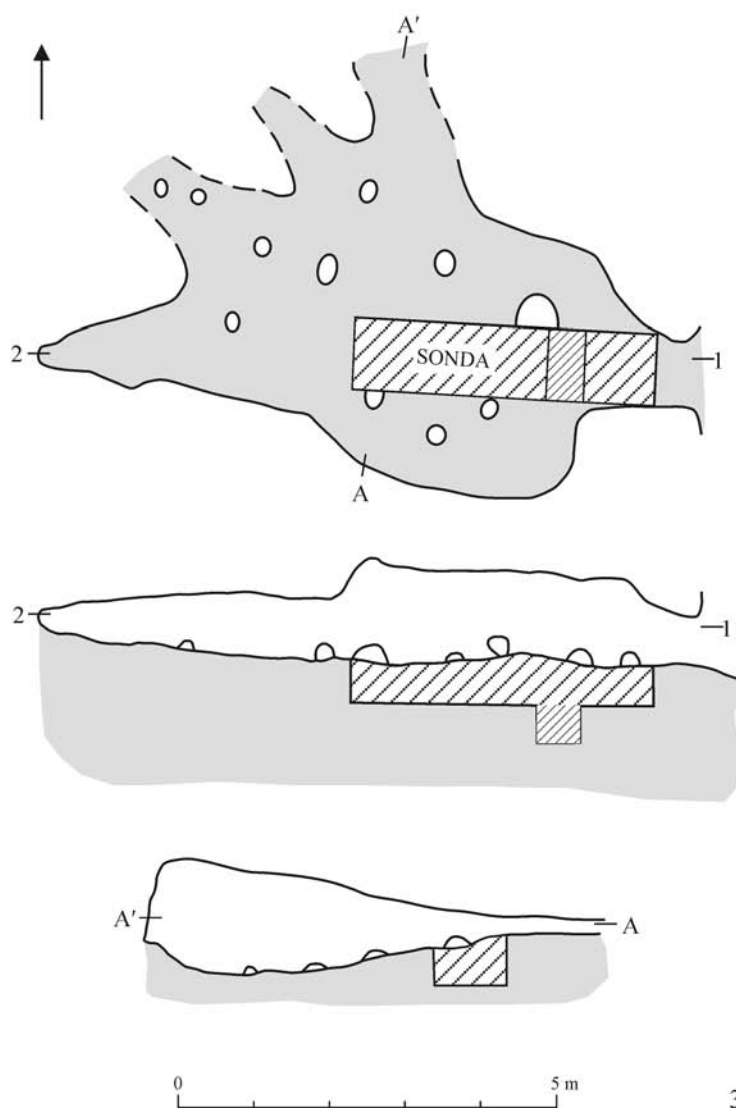
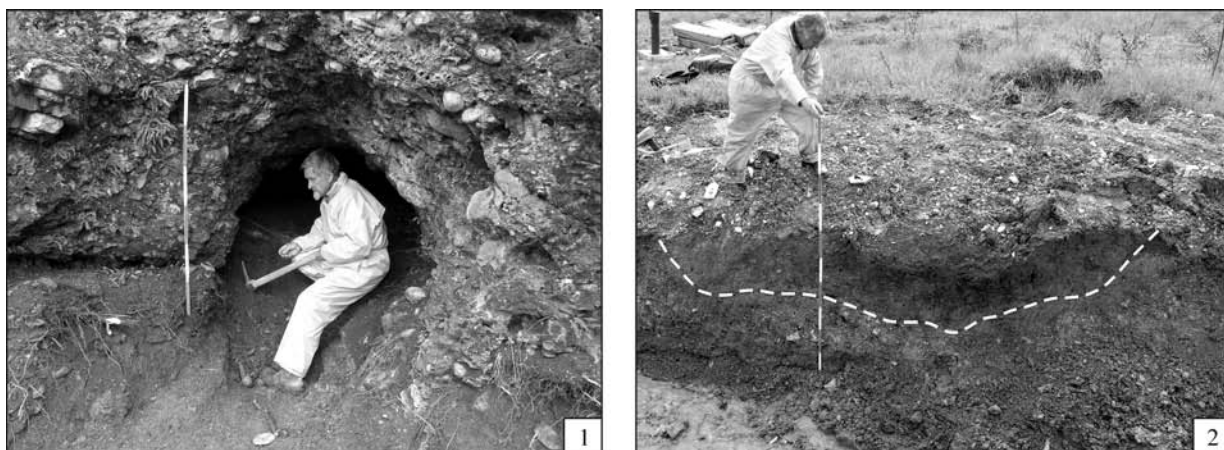
Obr. 108. Výchapy-Opatovce (Kostol Všetkých svätých). 1 – celkový pohľad z východu na sondu 2; 2 – celkový pohľad z juhovýchodu na odkryté objekty; 3 – pohľad zo západu na základy kaplnky a zvyšky krypty (18. stor.); 4 – polygonálna kupa neskorogotickej krstiteľnice; 5 – odlačok tehly so značkou „EL“ v malte muriva kaplnky (18. stor.); 6 – tehra so značkou „NV“ z muriva krypty (18. stor.) (Samuel, 222–226).

Abb. 108. Výchapy-Opatovce (Kirche Allerheiligen). 1 – Gesamtblick vom Ost auf die Sonde 2; 2 – Gesamtblick vom Südost auf die freigelegten Objekte; 3 – Blick vom West auf die Fundamente der Kapelle und Reste der Krypta (18. Jhdt.); 4 – polygonale Kuppel des spätgotischen Taufbeckens; 5 – Abdruck eines Ziegels mit dem Zeichen „EL“ im Mörtel des Mauerwerkes der Kapelle (18. Jhdt.); 6 – Ziegel mit Zeichen „NV“ aus dem Mauerwerk der Krypta (18. Jhdt.) (Samuel, 222–226).

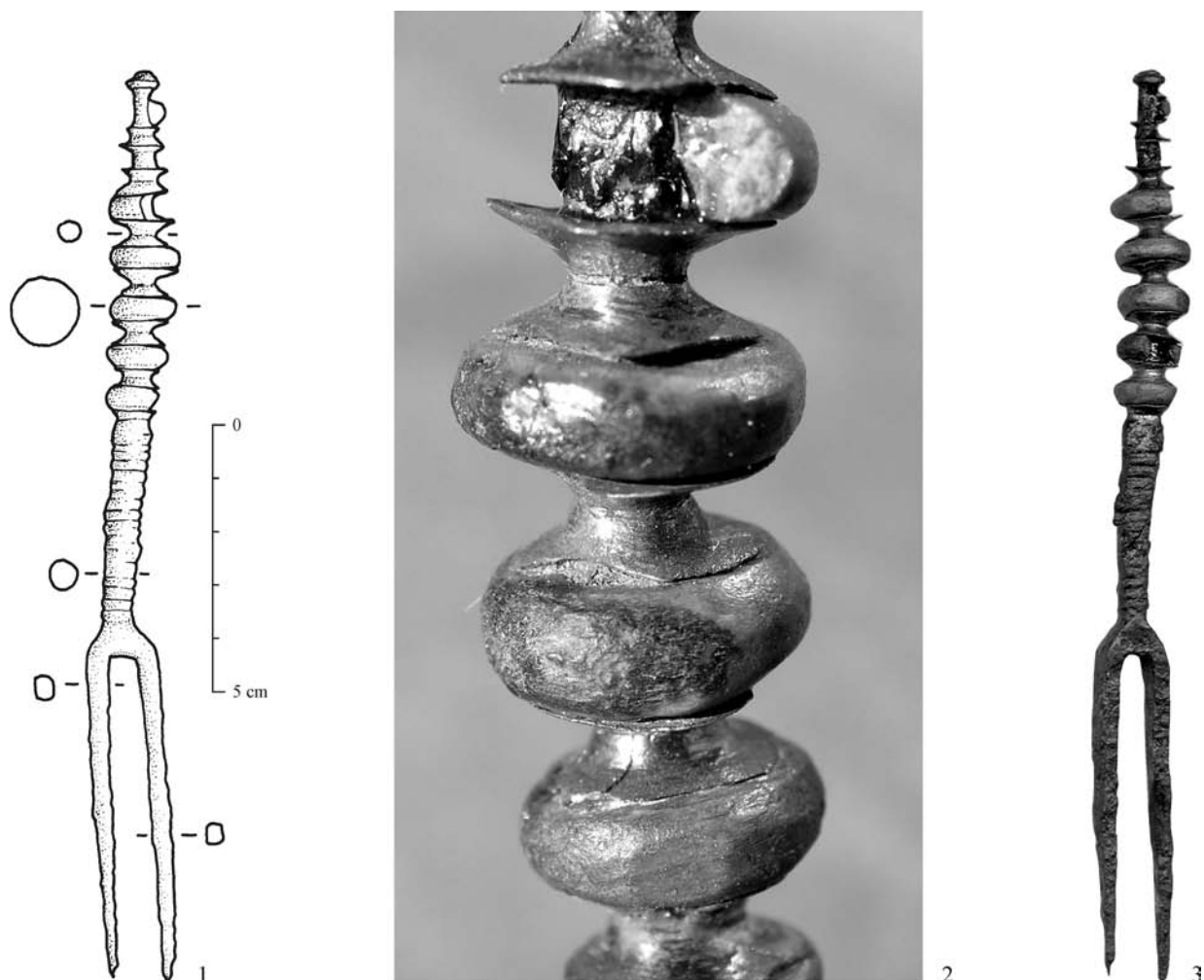
Obr. 109. Španie Pole (Špaňopolská jaskyňa). 1 – portál jaskyne zvonka; 2 – portál zvnútra; 3 – železné razidlo na falošné mince pred konzerváciou; 4 – medený denár Albrechta (1437–1439) z r. 1439–1440; 5 – quaring Žigmunda Luxemburského (1387–1437) z r. 1430–1437 (Soják, 226–229).

Abb. 109. Španie Pole (Špaňopolská-Höhle). 1 – Portal der Höhle von draußen; 2 – Portal von innen; 3 – eiserner Prägestock für Falschmünzen vor der Konservierung; 4 – kupferner Denar des Albrecht (1437–1439) aus den Jahren 1439–1440; 5 – Quaring des Siegmund Luxemburger (1387–1437) aus den Jahren 1430–1437 (Soják, 226–229).

Obr. 110. Švošov (1, 3 – Zbojnická diera; 2 – Nad Zbojnickou dierou). 1 – výskum pod jaskynným portálom; 2 – zahĺbený novoveký objekt nad jaskyňou; 3 – pôdorys jaskyne s umiestnenou archeologickou sondou z r. 2010 (Soják, 226–229).

Abb. 110. Švošov (1, 3 – Räuberloch; 2 – Über dem Räuberloch). 1 – Ausgrabung unter dem Höhlenportal; 2 – vertieftes neuzeitliches Objekt über der Höhle; 3 – Grundriss der Höhle mit der Lage der archäologischen Sonde aus dem Jahr 2010 (Soják, 226–229).

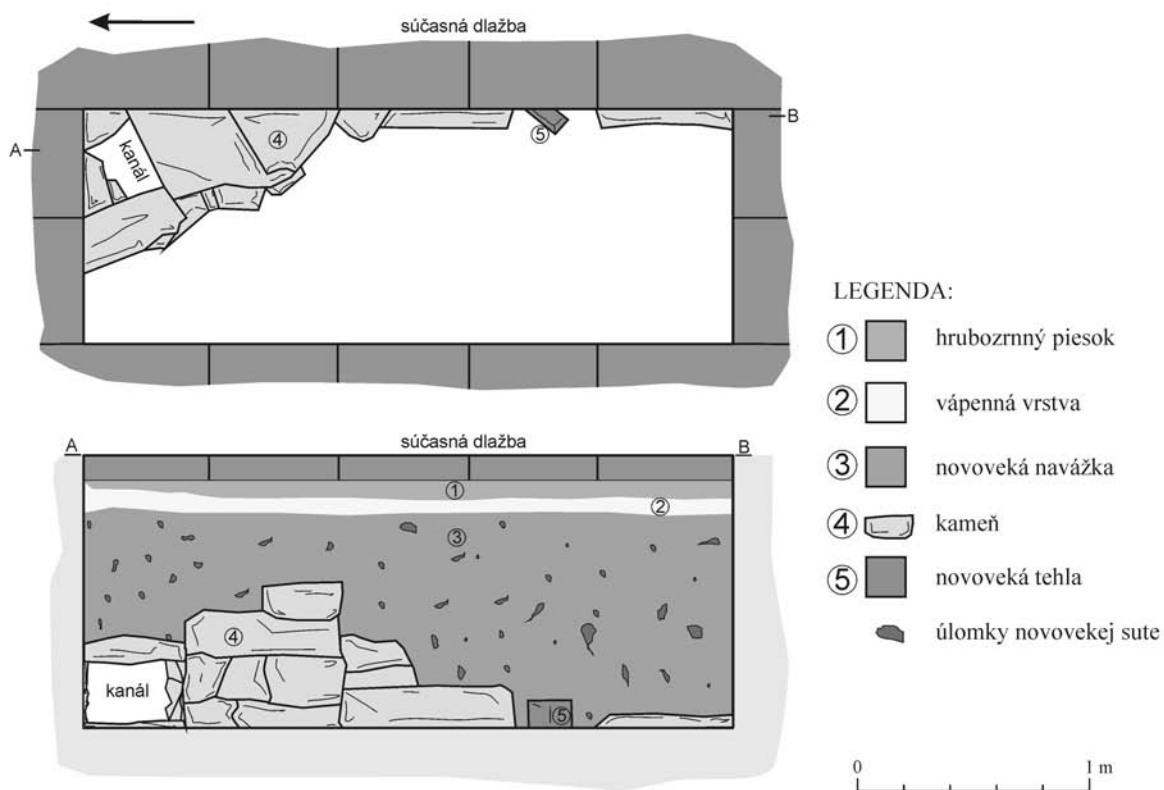
Obr. 111. Spišská Teplica (Medzi horami). Náhodný nález zdobenej renesančnej vidličky, 17. stor. 1, 3 – kresba a foto; 2 – detail výzdoby rukoväte s korálikmi (zväčšené) (Soják, 230, 231).

Abb. 111. Spišská Teplica (Medzi horami). Zufälliger Fund einer verzierten Renaissance-Gabel, 17. Jhdt. 1, 3 – Zeichnung und Foto; 2 – Detail der Verzierung des Griffs mit Perlen (vergrößert) (Soják, 230, 231).

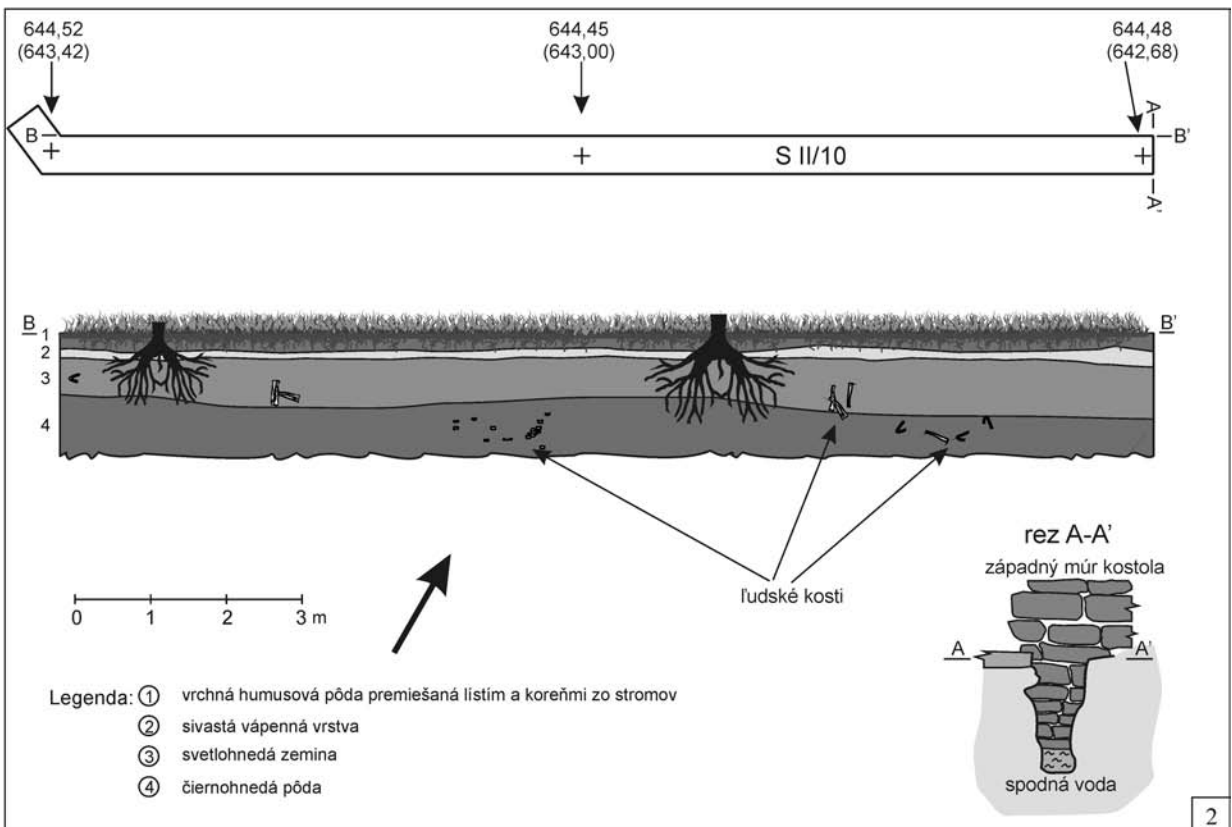
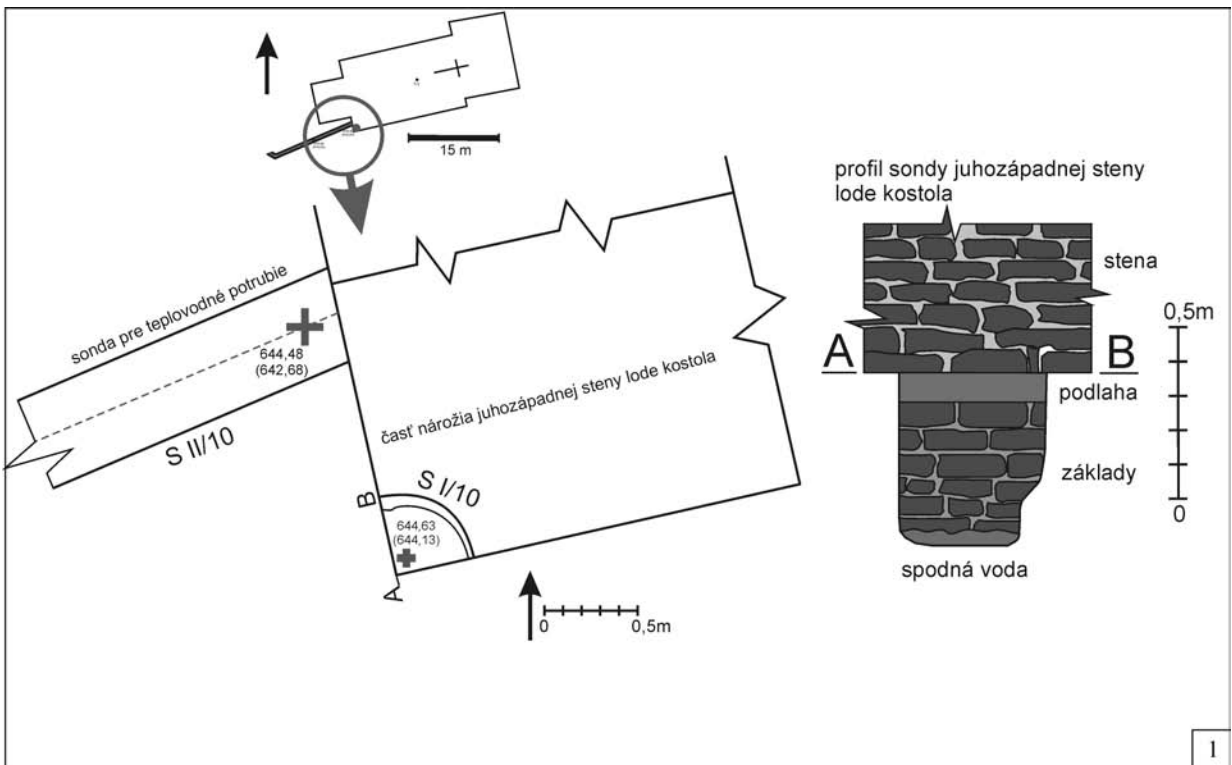
Obr. 112. Gánovce (Intravilán – kúpele). 1 – pohľad na polohu výskumu s novým bazénom; 2 – detail na drevené novoveké potrubie (Soják/Fecko, 231–234).

Abb. 112. Gánovce (im Gemeindegebiet – Badeort). 1 – Blick auf die Lage der Ausgrabung mit dem neuen Schwimmbecken; 2 – Detail der hölzernen neuzeitlichen Rohrleitung (Soják/Fecko, 231–234).

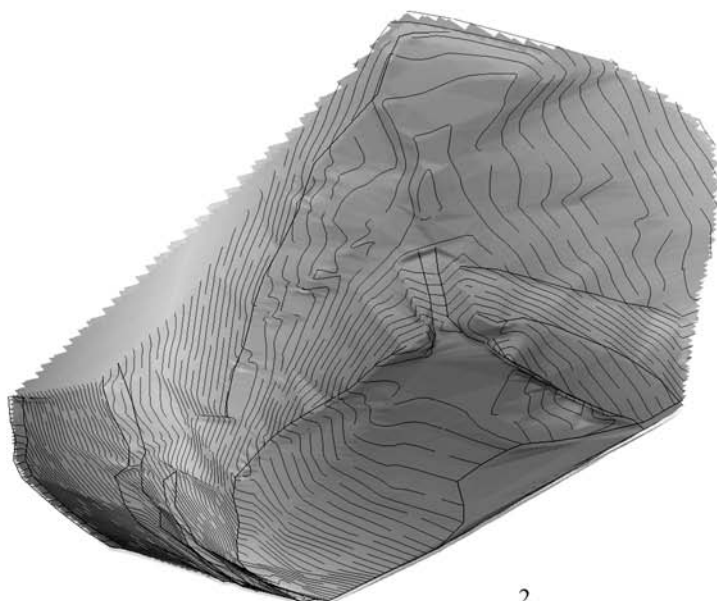
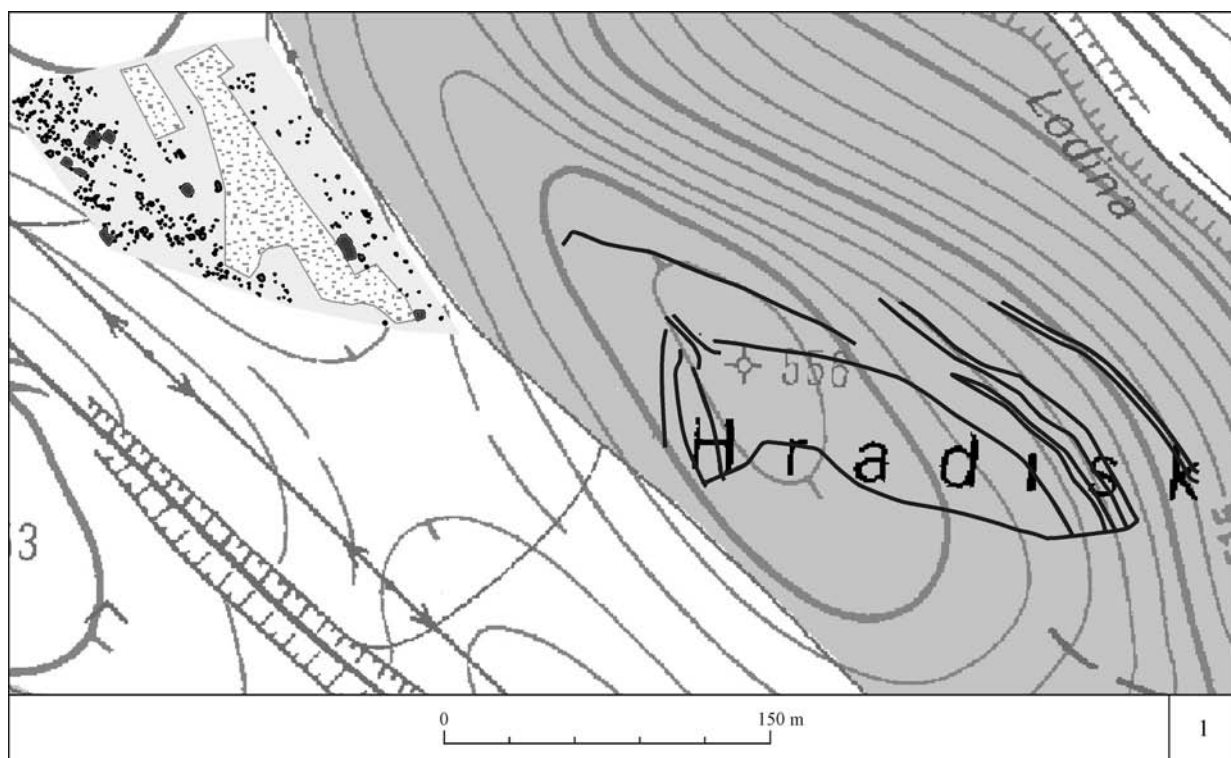
Obr. 113. Spišská Nová Ves (Zimná ul. č. 87). 1 – zvyšok kamenného kanála v sonde I/10; 2 – pôdorys a rez sondy I/10 so zakresleným kanálom, stredovek až novovek (Soják/Fecko, 231–234).

Abb. 113. Spišská Nová Ves (Zimná-Str. Nr. 87). 1 – Rest des steinernen Kanals in der Sonde I/10; 2 – Grundriss und Schnitt der Sonde I/10 mit dem eingezeichneten Kanal, Mittelalter bis Neuzeit (Soják/Fecko, 231–234).

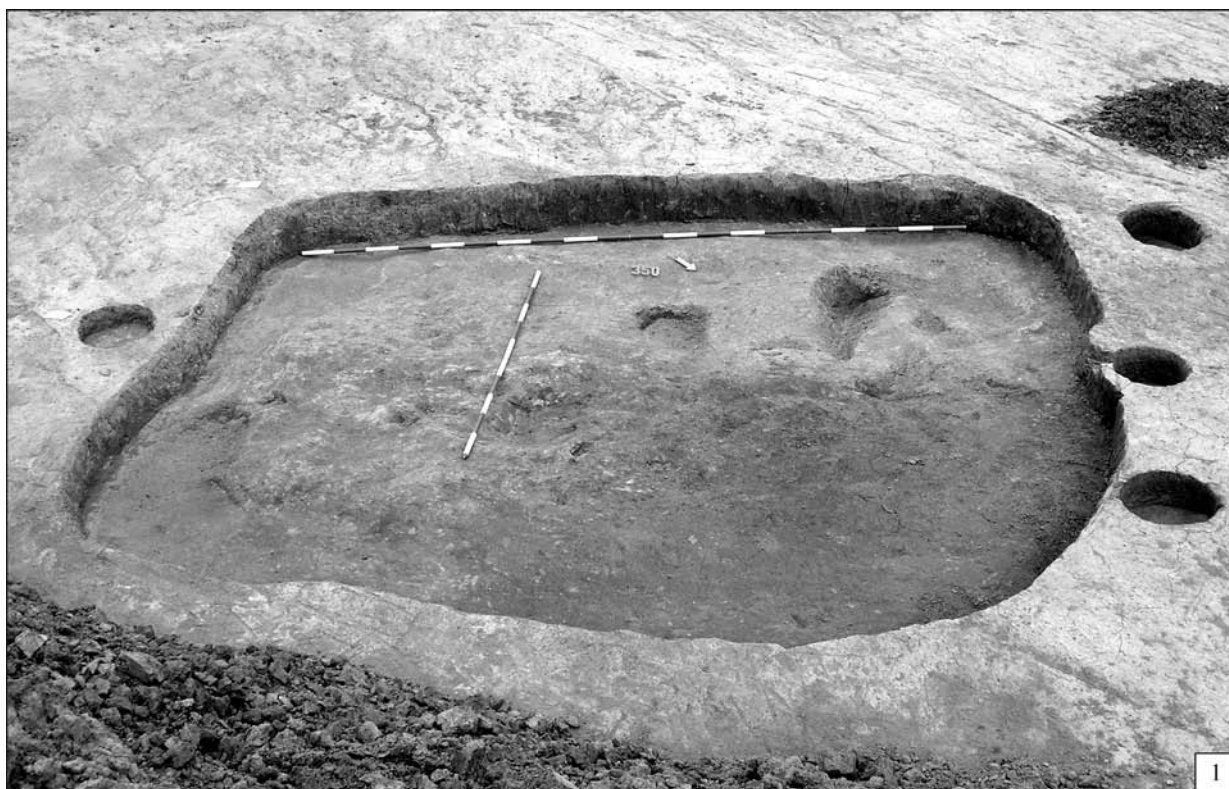
Obr. 114. Veľká Lomnica (Kostol sv. Kataríny Alexandrijskej). 1 – situovanie sond vzhľadom ku kostolu a profil sondy I/10; 2 – pôdorys a rez sondy II/10 a stratigrafia vrstiev (Soják/Fecko, 231–234).

Abb. 114. Veľká Lomnica (Kirche der Hl. Katharina von Alexandrien). 1 – Situierung der Sonden mit Rücksicht auf die Kirche und Profil der Sonde I/10; 2 – Grundriss und Schnitt der Sonde II/10 und Stratigraphie der Schichten (Soják/Fecko, 231–234).

2

Obr. 115. Spišský Hrhov (Hradisko) a Spišský Hrhov/Levoča (Pod Hradiskom I). 1 – poloha Hradiska a rozsah preskúmanej plochy sídliska Pod Hradiskom I; 2 – model Hradiska púchovskej kultúry (podľa M. Bartíka) (Soják/Fecko, 234–237).
 Abb. 115. Spišský Hrhov (Burgwall) und Spišský Hrhov/Levoča (Unter dem Burgwall I). 1 – Lage von Hradisko und Ausmaß der untersuchten Fläche der Siedlung Unter dem Burgwall I; 2 – Modell von Burgwall, Púchov-Kultur (nach M. Bartík) (Soják/Fecko, 234–237).

Obr. 116. Spišský Hrhov/Levoča (Pod Hradiskom I). Ukážka obytného objektu a nálezov púchovskej kultúry z doby laténskej. 1 – objekt č. 350; 2 – železný zberový nôž z objektu č. 130; 3, 4 – hlinené zoieracie hlavičky z nádob, objekt č. 35 a prieskum; 5 – sklený náramok z prieskumu; 6 – strieborný závesok z objektu č. 163; 7 – bronzová emailová spona z prieskumu (Soják/Fecko, 234–237).
 Abb. 116. Spišský Hrhov/Levoča (Unter dem Burgwall I). Muster eines Wohnobjektes und Funde der Púchov-Kultur aus der LaTène-Zeit. 1 – Objekt Nr. 350; 2 – Sammelmesser aus Objekt Nr. 130; 3, 4 – Tierköpfe aus Gefäßen, Objekt Nr. 35 und Rekognoszierung; 5 – Glasarmband von der Rekognoszierung; 6 – Anhänger aus dem Objekt Nr. 163; 7 – Emailfibel von der Rekognoszierung (2 – Eisen; 3, 4 – Lehm; 5 – Glas; 6 – Silber; 7 – Bronze) (Soják/Fecko, 234–237).

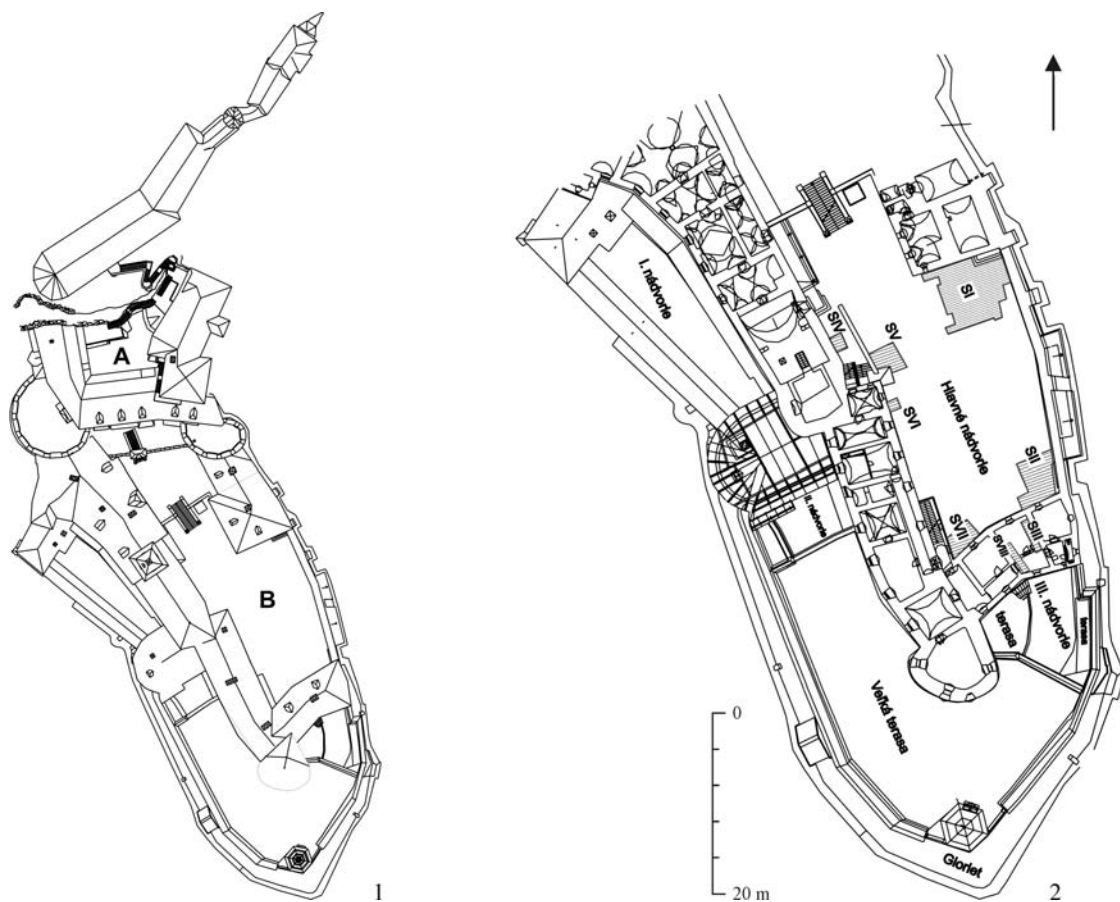
Obr. 117. Trstená (Námestie M. R. Štefánika). 1 – poloha lokality na mapovom klade v mierke 1: 10 000 s vyznačeným územím rekonštrukčných prác; 2 – geodetický plán s rozmiestnením archeologických sond; 3 – Rakúsko-Uhorský 2 halier Františka Jozefa I. z roku 1908; 4 – železný kríž II. triedy z obdobia 1. svet. vojny; 5 – bronzový vojenský gombik so symbolom orla a nápisom „E pluribus unum“ (Z mnohého jeden – heslo USA); 6 – východný profil rezu 1 v sonde 1 so stratigrafickou sekvenciou vrstiev; 7 – novoveká glazovaná keramika. Mierka: a – 3, 5; b – 4 (Spišák/Furman/Štefanovičová, 237–239).

Abb. 117. Trstená (M. R. Štefánik-Platz). 1 – Lage der Lokalität auf der Karte im Maßstab 1: 10 000 mit markiertem Gebiet der Rekonstruktionsarbeiten; 2 – geodätischer Plan mit Verteilung der archäologischen Sonden; 3 – österreichisch-ungarischer Zweiheller des Franz Josef I. aus dem Jahr 1908; 4 – Eisenkreuz der II. Klasse aus der Zeit des 1. Weltkrieges; 5 – bronzener Militärknopf mit dem Symbol eines Adlers mit der Anschrift „E pluribus unum“ (Aus vielen eins – Losung der USA); 6 – östlicher Profil des Schnitts 1 in der Sonde 1 mit stratigraphischer Sequenz der Schichten; 7 – neuzeitliche glasierte Keramik. Maßstab: a – 3, 5; b – 4 (Spišák/Furman/Štefanovičová, 237–239).

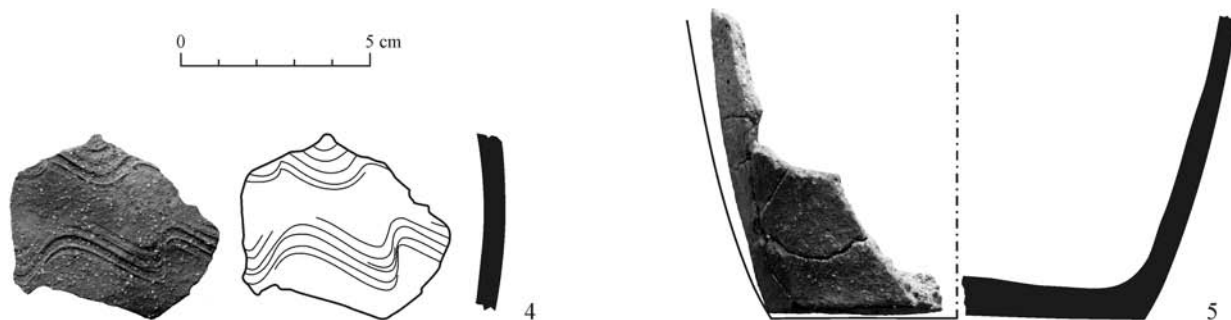
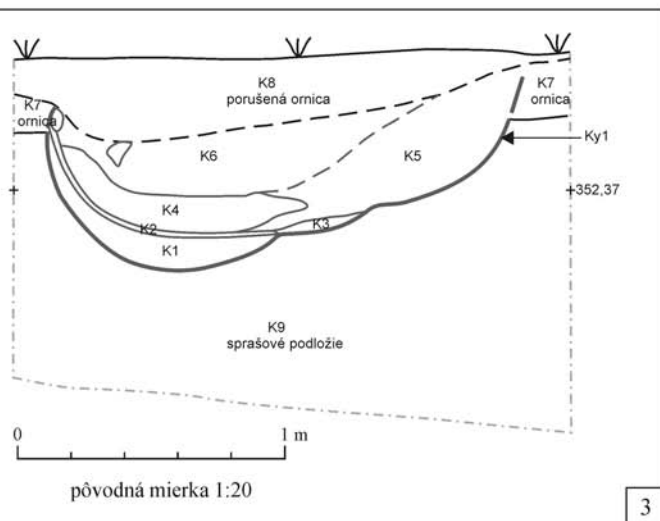
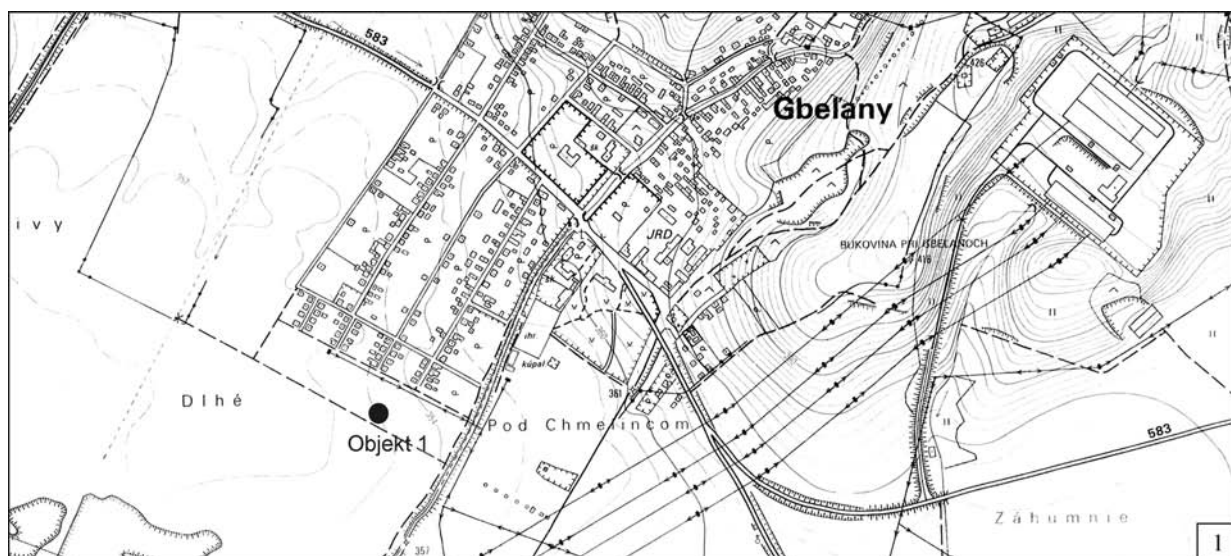
Obr. 118. Trstená (Námestie M. R. Štefánika). 1 – Rakúsko-Uhorský 2 halier Františka Jozefa I. z roku 1909; 2 – bronzový golierový odznak 19. Horského pohraničného pluku so znakom sokola z obdobia 2. svet. vojny; 3 – Rakúsko-Uhorský 2 halier Františka Jozefa I. z roku 1894; 4 – bronzová falérka; 5 – vojenský bronzový gombík zdobený granuláciou z obdobia 2. svet. vojny; 6 – zlomok bronzovej nádoby alebo zvončeka (Spišák/Furman/Štefanovičová, 237–239).

Abb. 118. Trstená (M. R. Štefánik-Platz). 1 – österreichisch-ungarischer Zweiheller des Franz Josef I. aus dem Jahr 1909; 2 – bronzenes Kragenabzeichen des 19. Gebirgsgrenzregimentes mit dem Zeichen eines Falken aus der Zeit des 2. Weltkrieges; 3 – österreichisch-ungarischer Zweiheller des Franz Josef I. aus dem Jahr 1894; 4 – bronzene Falere; 5 – bronzener Militärknopf verziert mit einer Granulierung aus der Zeit des 2. Weltkrieges; 6 – Bruchstück eines bronzenen Gefäßes oder eines Glöckchens (Spišák/Furman/Štefanovičová, 237–239).

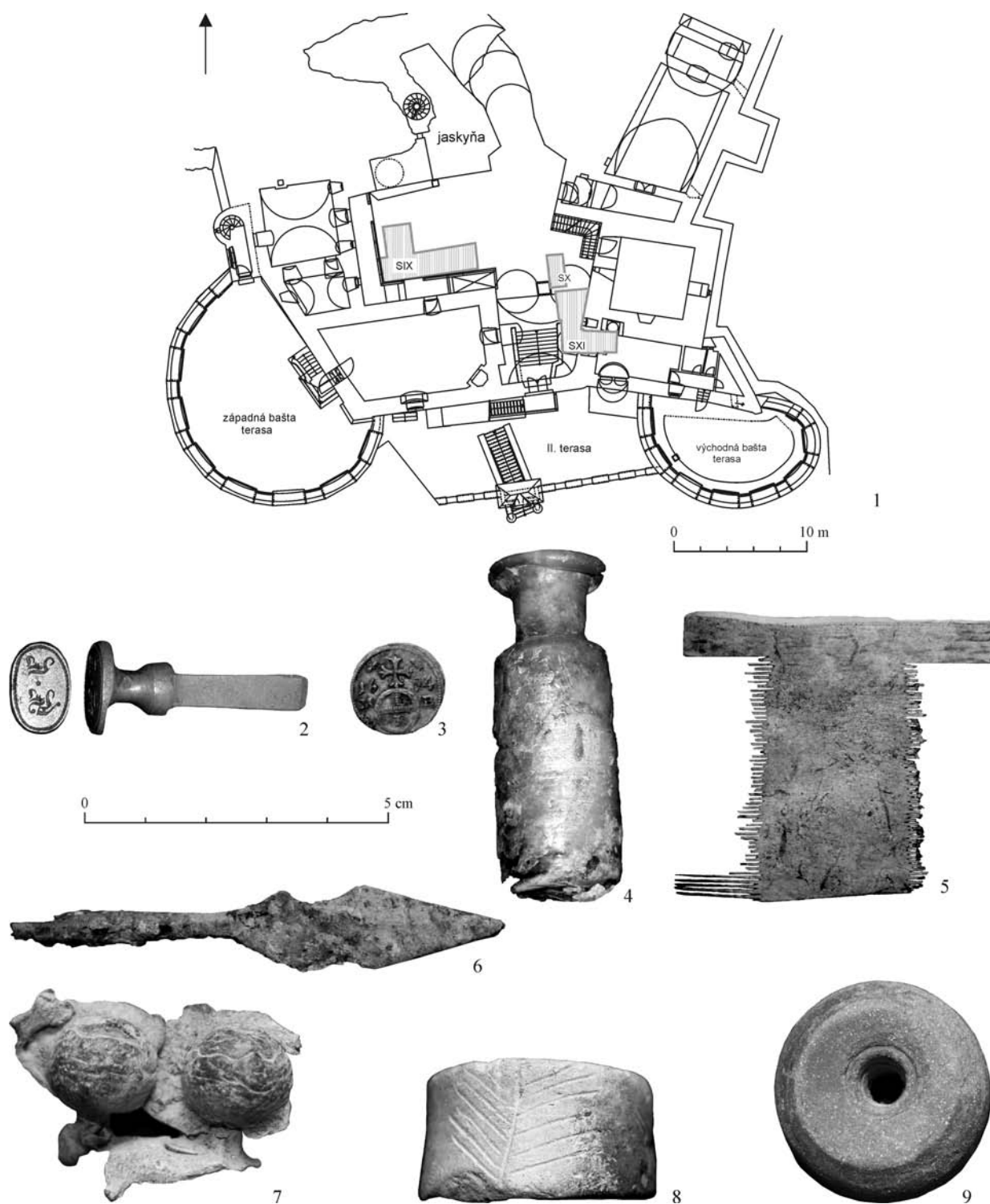
Obr. 119. Oravský Podzámok (Oravský hrad). 1 – situačný plán s vyznačením polôh skúmaných v rokoch 2008–2010; A – Nádvorie stredného hradu (nádvorie 1. predhradia); B – Hlavné nádvorie (nádvorie 2. predhradia). 2 – Hlavné nádvorie; situačný plán s rozmiestnením archeologických sond vytýčených počas etáp A až D (Stehliková/Čajka/Hlavatá/Straková/Štefanovičová, 240–243).

Abb. 119. Oravský Podzámok (Orava-Burg). 1 – Situationsplan mit Markierung der in den Jahren 2008–2010 untersuchten Flure; A – Hofplatz der Mittelburg (Hofplatz der 1. Vorburg); B – Haupthofplatz (Hofplatz der 2. Vorburg). 2 – Haupthofplatz; Situationsplan mit Verteilung der archäologischen Sonden, trassiert während der Etappen A bis D (Stehliková/Čajka/Hlavatá/Straková/Štefanovičová, 240–243).

Obr 120. Gbelany (Dlhé) 1 – výrez zo základnej mapy M 1: 10 000 s vyznačenou polohou objektu 1 v katastri obce; 2 – fotodokumentácia objektu 1 po vybratí; 3 – kresbová dokumentácia SV profilu objektu 1; 4–5 – keramické nálezy získané z výplne objektu 1 (Spišák/Hlavatá/Štefanovičová, 239–240).

Abb. 120. Gbelany (Dlhé). 1 – Ausschnitt aus der Grundkarte Maßstab 1: 10 000 mit markierter Lage des Objektes 1 im Kataster der Gemeinde; 2 – Fotodokumentation des Objektes 1 nach der Herausnahme; 3 – zeichnerische Dokumentation des nordöstlichen Profils des Objektes 1; 4–5 – keramische Funde, gewonnen aus der Ausfüllung des Objektes 1 (Spišák/Hlavatá/Štefanovičová, 239–240).

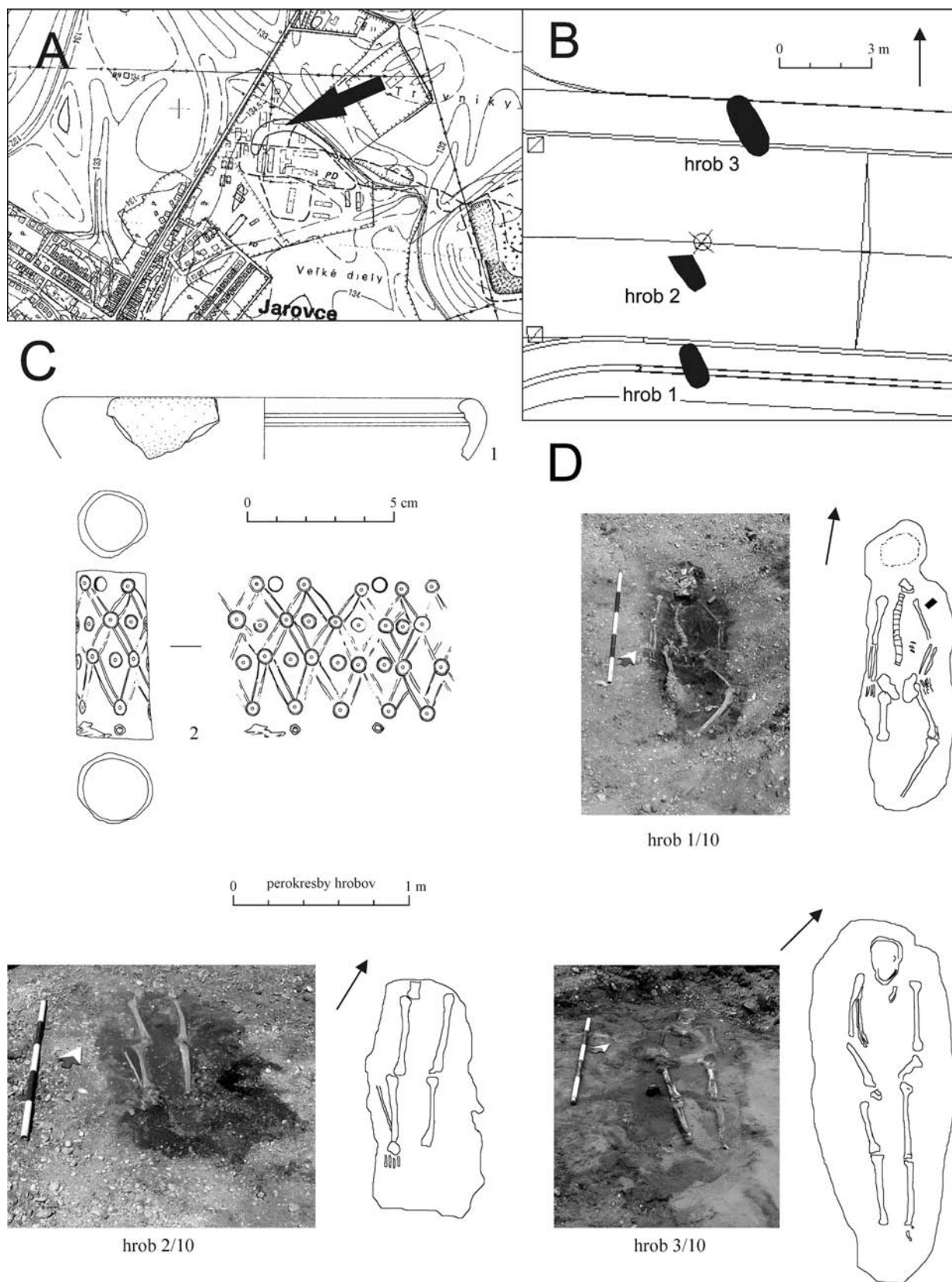
Obr. 121. Oravský Podzámok (Oravský hrad). 1 – nádvorie stredného hradu, situačný plán s rozmiestnením archeologických sond vytýčených počas etapy E. 2–9 – výber drobných predmetov získaných počas archeologického výskumu v rokoch 2008–2010. 2 – mosadzné pečatidlo (SVII, K6); 3 – strieborná minca z roku 1694 (SI, K13); 4 – sklený flakón (SVII, K4); 5 – kostný hrebeň (SI, K9); 6 – kovová strelka/hrot šipu (SV, K52); 7 – odliatok olovených guliek do ručnej zbrane (SI, K17); 8 – keramický praslen (SV, K52); 9 – keramický praslen (SI, K7) (Stehlíková/Čajka/Hlavatá/Štefanovičová, 240–243).

Abb. 121. Oravský Podzámok (Orava-Burg). 1 – Hofplatz der Mittelburg. Situationsplan mit Verteilung der archäologischen Sonden, trassiert während der Etappe E. 2–9 – kleine Gegenstände, gewonnen während der archäologischen Ausgrabung in den Jahren 2008–2010, Auswahl. 2 – Messing-Siegelstock (SVII, K6); 3 – Silbermünze aus dem Jahr 1694 (SI, K13); 4 – Glasflakon (SVII, K4); 5 – Knochenkamm; 6 – Metallspitze/Pfeilspitze (SV, K52); 7 – Abguss von Bleikugeln für eine Handfeuerwaffe (SI, K17); 8 – keramischer Spinnwirtel (SV, K52); 9 – keramischer Spinnwirtel (SI, K7) (Stehlíková/Čajka/Hlavatá/Štefanovičová, 240–243).

Obr. 122. Oravský Podzámok (Oravský hrad). Fragmente der Kacheln und Pfeifen, gewonnen während der archäologischen Ausgrabung in den Jahren 2008–2010, Auswahl. 1 – Fragment der Kachel mit Aufschrift „VIVAT CAROLVE“ (SI, K5); 2 – Fragment einer glasierten Kachel (SI, K2); 3–5 – Bruchstücke von Kacheln mit polychromer Glasur (SV, K12–SXI, K8); 6 – Fragment einer Kachel mit polychromer Glasur (SVII, K5); 7 – Fragment einer Kachel mit grüner Glasur (SII, K1); 8 – Imitation einer Majolika-Kachel mit weißblauer Glasur (SXI, K8); 9 – vollständiger Stück einer Rohkachel (SXI, K8); 10 – SI, K20; 11 – SI, K9; 12 – SVII, K7; 13 – SII, K3; 14 – SVII, K2; 15 – SIX, K13; 16 – SI, K9; 17 – SXI, K8; 18 – SI, K13 (Stehlíková/Čajka/Hlavatá/Štefanovičová, 240–243).

Abb. 122. Oravský Podzámok (Orava-Burg). Fragmente der Kacheln und Pfeifen, gewonnen während der archäologischen Ausgrabung in den Jahren 2008–2010, Auswahl. 1 – Fragment der Kachel mit Aufschrift „VIVAT CAROLVE“ (SI, K5); 2 – Fragment einer glasierten Kachel (SI, K2); 3–5 – Bruchstücke von Kacheln mit polychromer Glasur (SV, K12–SXI, K8); 6 – Fragment einer Kachel mit polychromer Glasur (SVII, K5); 7 – Fragment einer Kachel mit grüner Glasur (SII, K1); 8 – Imitation einer Majolika-Kachel mit weißblauer Glasur (SXI, K8); 9 – vollständiger Stück einer Rohkachel (SXI, K8); 10 – SI, K20; 11 – SI, K9; 12 – SVII, K7; 13 – SII, K3; 14 – SVII, K2; 15 – SIX, K13; 16 – SI, K9; 17 – SXI, K8; 18 – SI, K13 (Stehlíková/Čajka/Hlavatá/Štefanovičová, 240–243).

Obr. 123. Bratislava-Jarovce (Trávniky). A – poloha lokality označená šípkou; B – plán náleziska s vyznačenými hrobmi; C – nálezy z hrobu 1/10: 1 – keramik, 2 – kosť; D – hrobové jamy a polohy kostier (Turčan/Šefčáková, 245, 246).

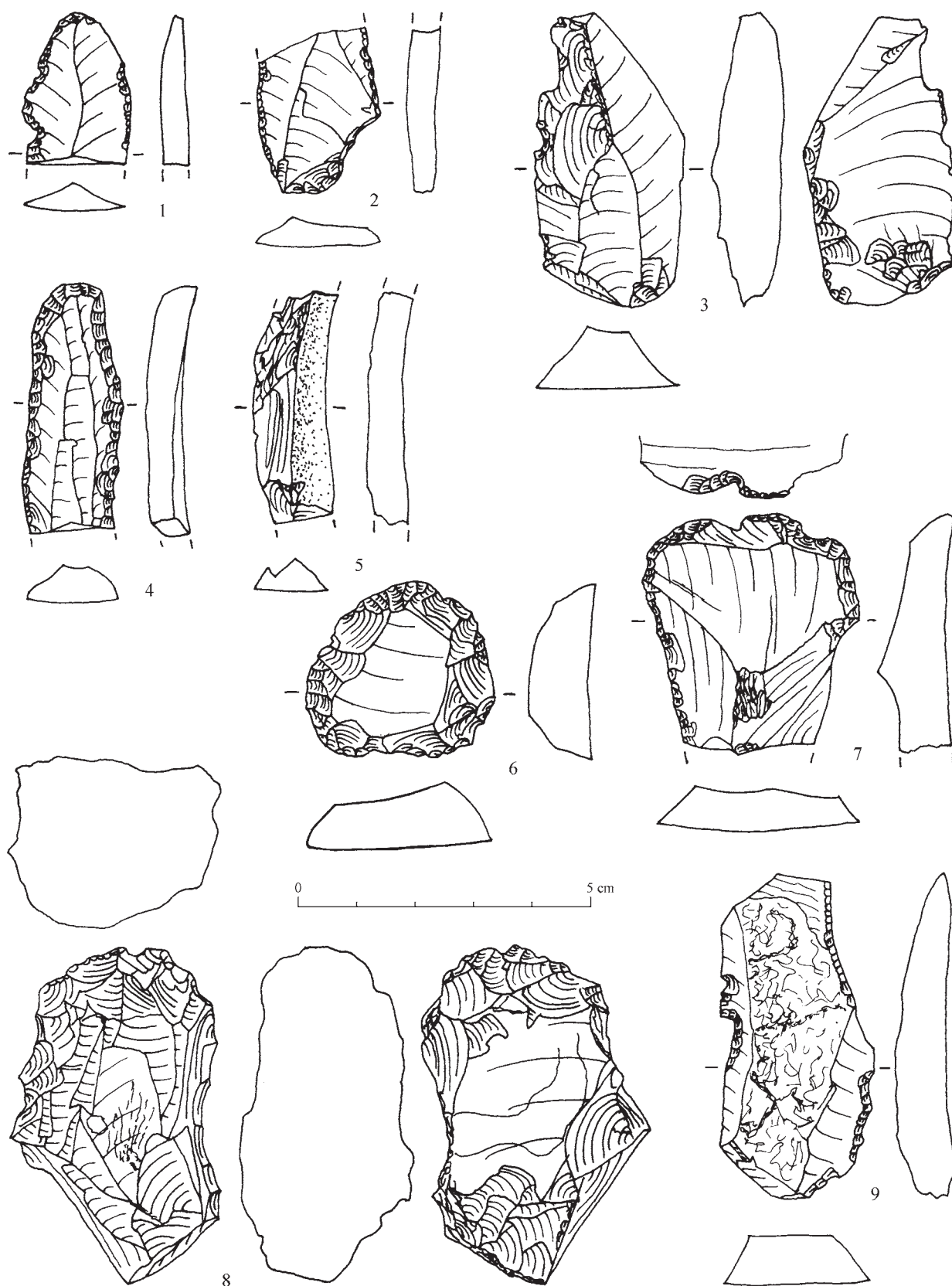
Abb. 123. Bratislava-Jarovce (Trávniky). A – Lage der Lokalität, mit einem Pfeil markiert; B – Plan der Fundstelle mit markierten Gräbern; C – Funde aus dem Grab 1/10. 1: Keramik, 2: Knochen; D – Grabgruben und Lagen der Skelette (Turčan/Šefčáková, 245, 246).

Obr. 124. Beckov (Galmanové sady): 1 – fragment fajky (Poloha 7); 2 – čepeľka (Poloha 3); 4–11 – výber nálezov (Poloha 4). Dolné Srnie (Na lánoch 1): 12, 14–17 – výber štiepanej industrie zo zberov. Čachtice (Bokšiny 1): 13 – čepeľ zo silicifikovaného pieskovca.

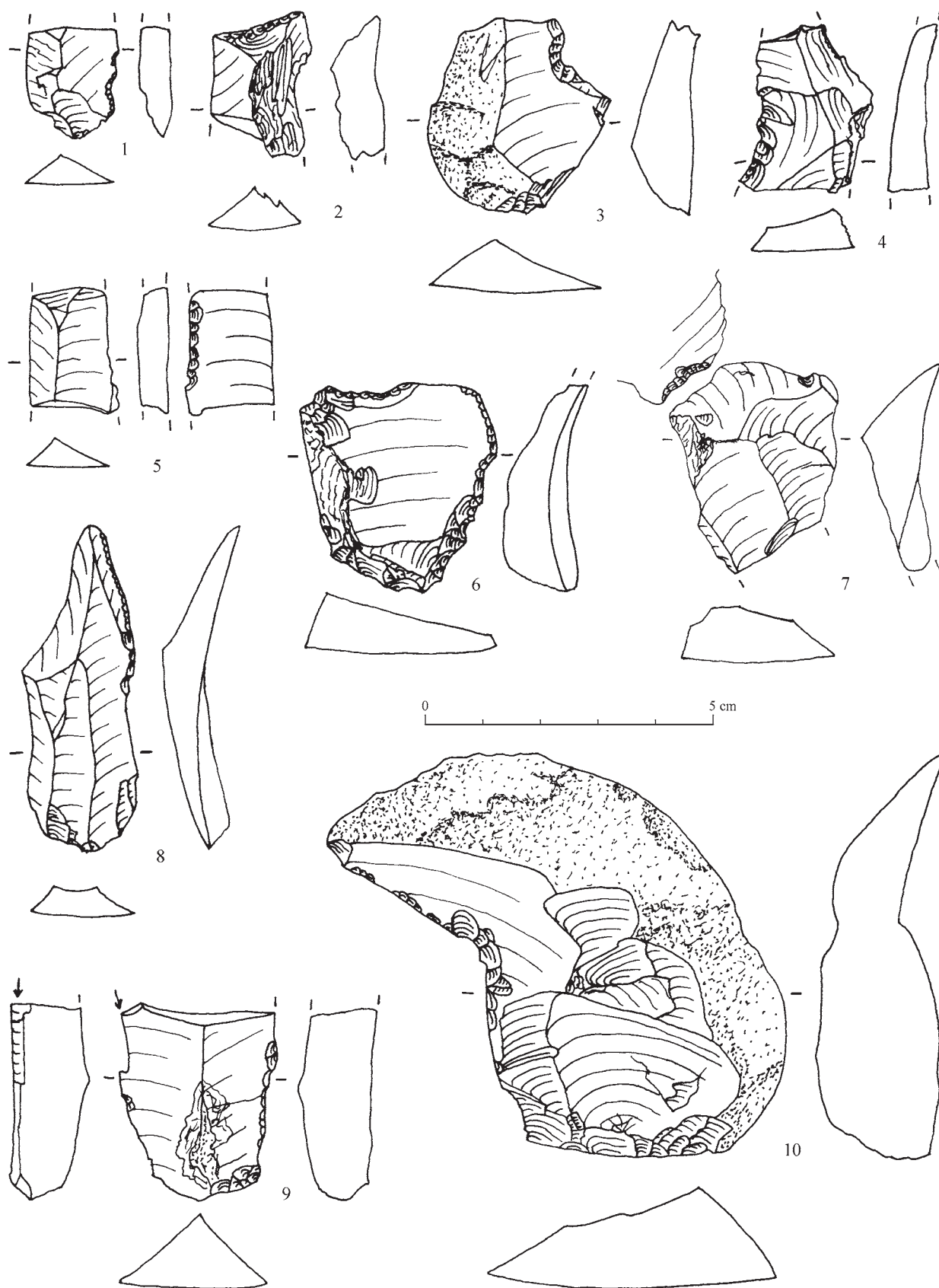
Kreslil: O. Žaár, L. Blašková (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

Abb. 124. Beckov (Galmanové sady): 1 – Fragment einer Pfeife (Flur 7); 2 – kleine Klinge (Flur 3); 4–11 – Auswahl der Funde (Flur 4). Dolné Srnie (Na lánoch 1): 12, 14–17 – Auswahl der Spaltindustrie aus Sammeln. Čachtice (Bokšiny 1): 13 – Klinge aus silicifiziertem Sandstein. Zeichnung: O. Žaár, L. Blašková (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

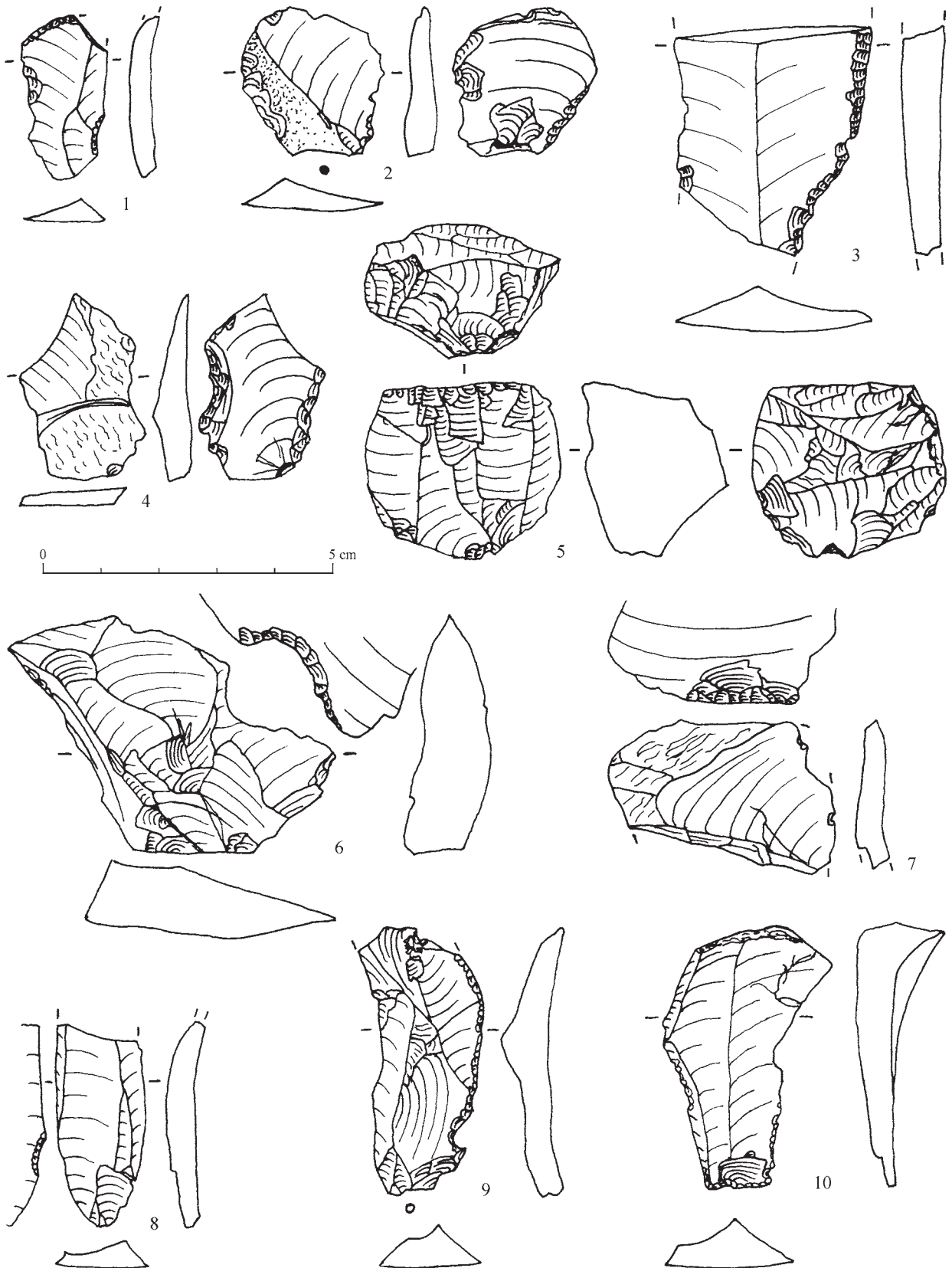

Obr. 125. Dolné Srnie (Na lánoch 1): 1–7, 9 – výber štiepanej industrie zo zberov. Čachtice (Bokšiny 1): 8 – jadro zo silicitu glaci-
génných sedimentov. Kreslil: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

Abb. 125. Dolné Srnie (Na lánoch 1): 1–7, 9 – Auswahl der Spaltindustrie aus Sammeln. Čachtice (Bokšiny 1): 8 – Kern aus Silizid
glazigener Sedimente. Zeichnung: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

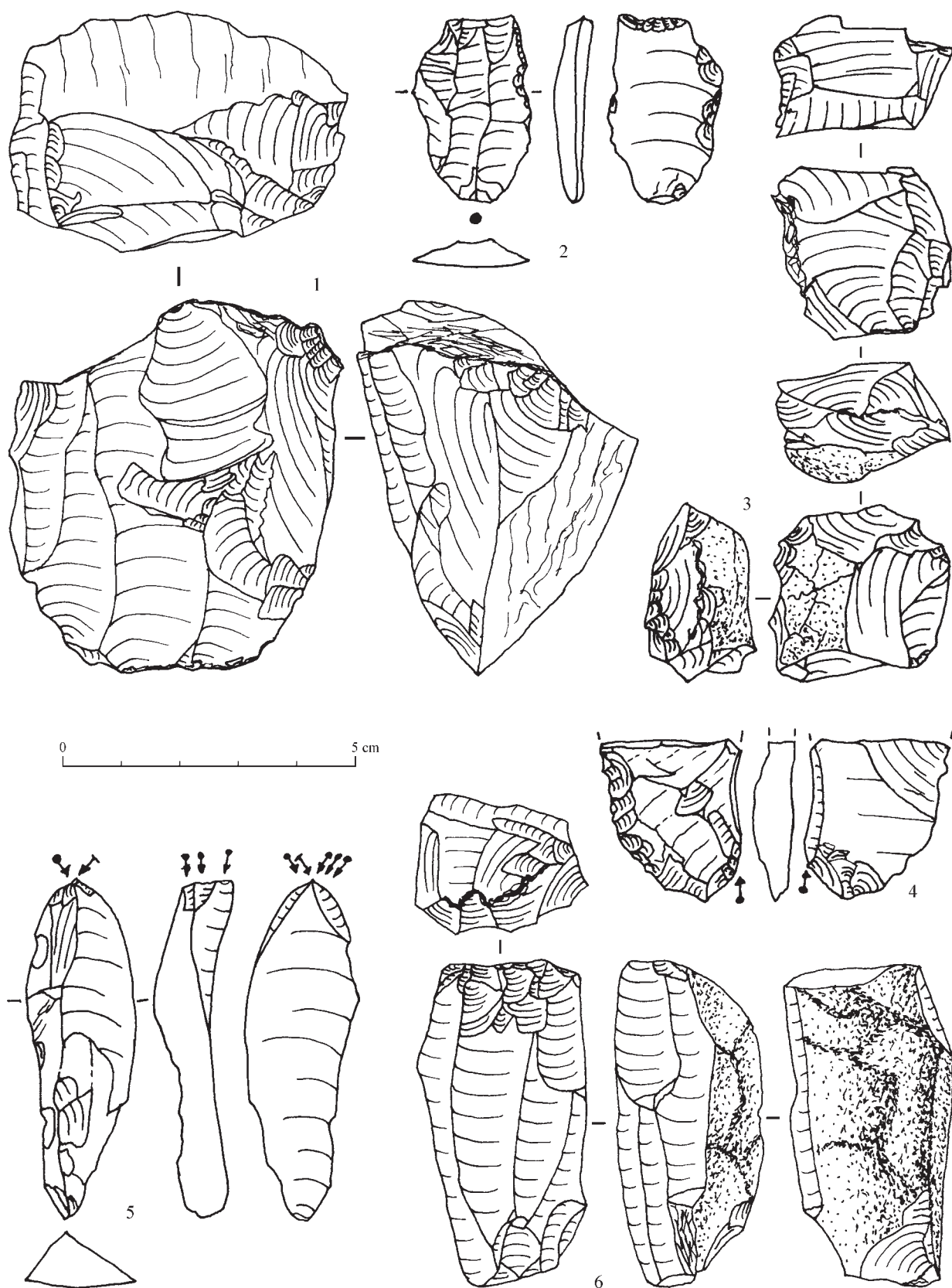

Obr. 126. Dolné Srnie (Na lánoch 1): výber štiepanej industrie zo zberov. Kreslil: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).
 Abb. 126. Dolné Srnie (Na lánoch 1): Auswahl der Spaltindustrie aus Sammeln. Zeichnung: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

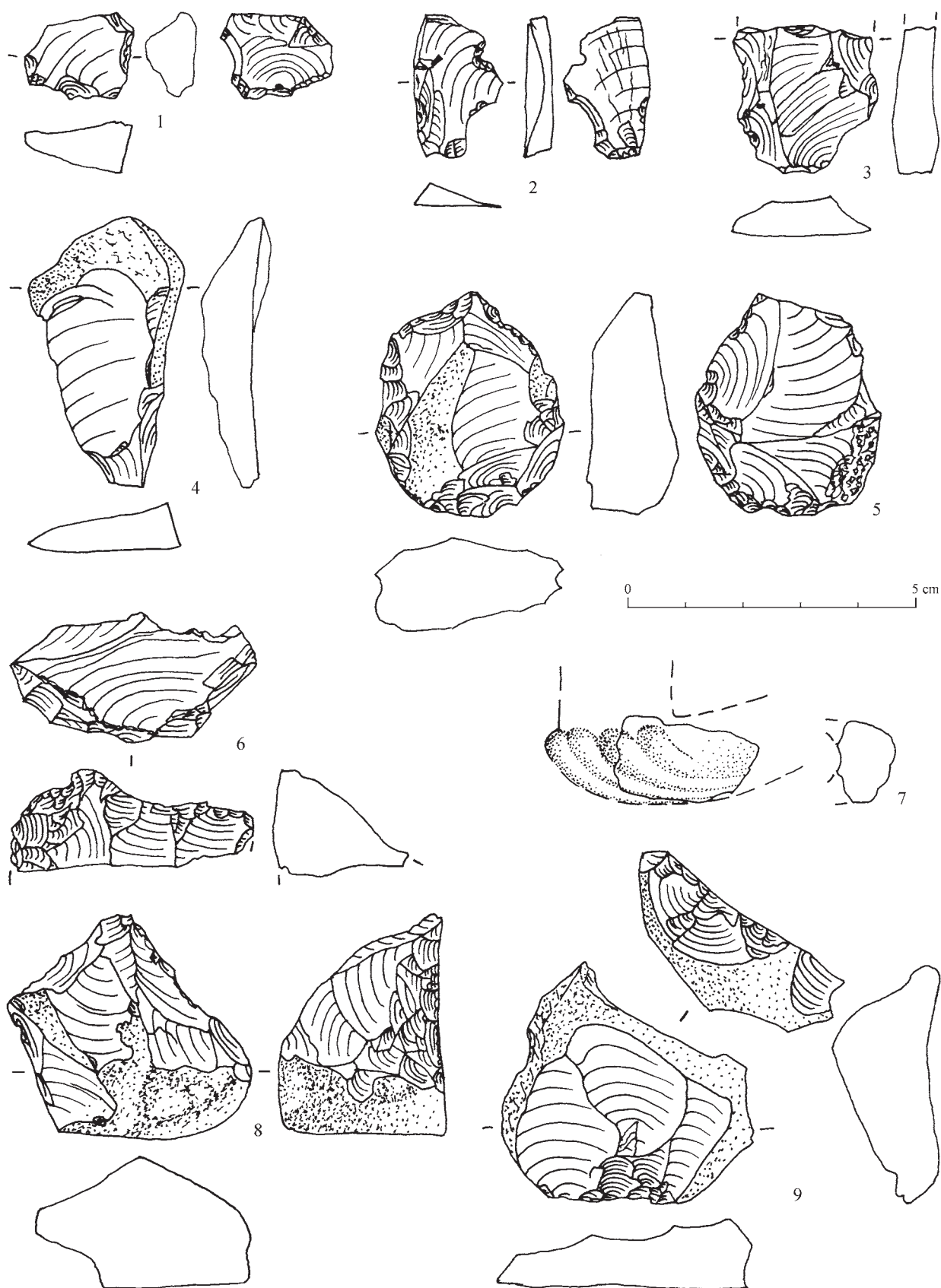
Obr. 127. Dolné Srnie (Na lánoch 1): 1–7, 10 – výber štiepanej industrie zo zberov. Dolné Srnie (Na lánoch 2): 8, 9 – výber štiepanej industrie zo zberov. Kreslil: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

Abb. 127. Dolné Srnie (Na lánoch 1): 1–7, 10 – Auswahl der Spaltindustrie aus Sammeln. Dolné Srnie (Na lánoch 2): 8, 9 – Auswahl der Spaltindustrie aus Sammeln. Zeichnung: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

Obr. 128. Dolné Srnie (Na lánoch 2): 1, 6 – výber štiepanej industrie zo zberov. Dolné Srnie (Pod veselou horou): 2–5 – výber štiepanej industrie zo zberov. Kreslil: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

Abb. 128. Dolné Srnie (Na lánoch 2): 1, 6 – Auswahl der Spaltindustrie aus Sammeln. Dolné Srnie (Pod veselou horou): 2–5 – Auswahl der Spaltindustrie aus Sammeln. Zeichnung: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

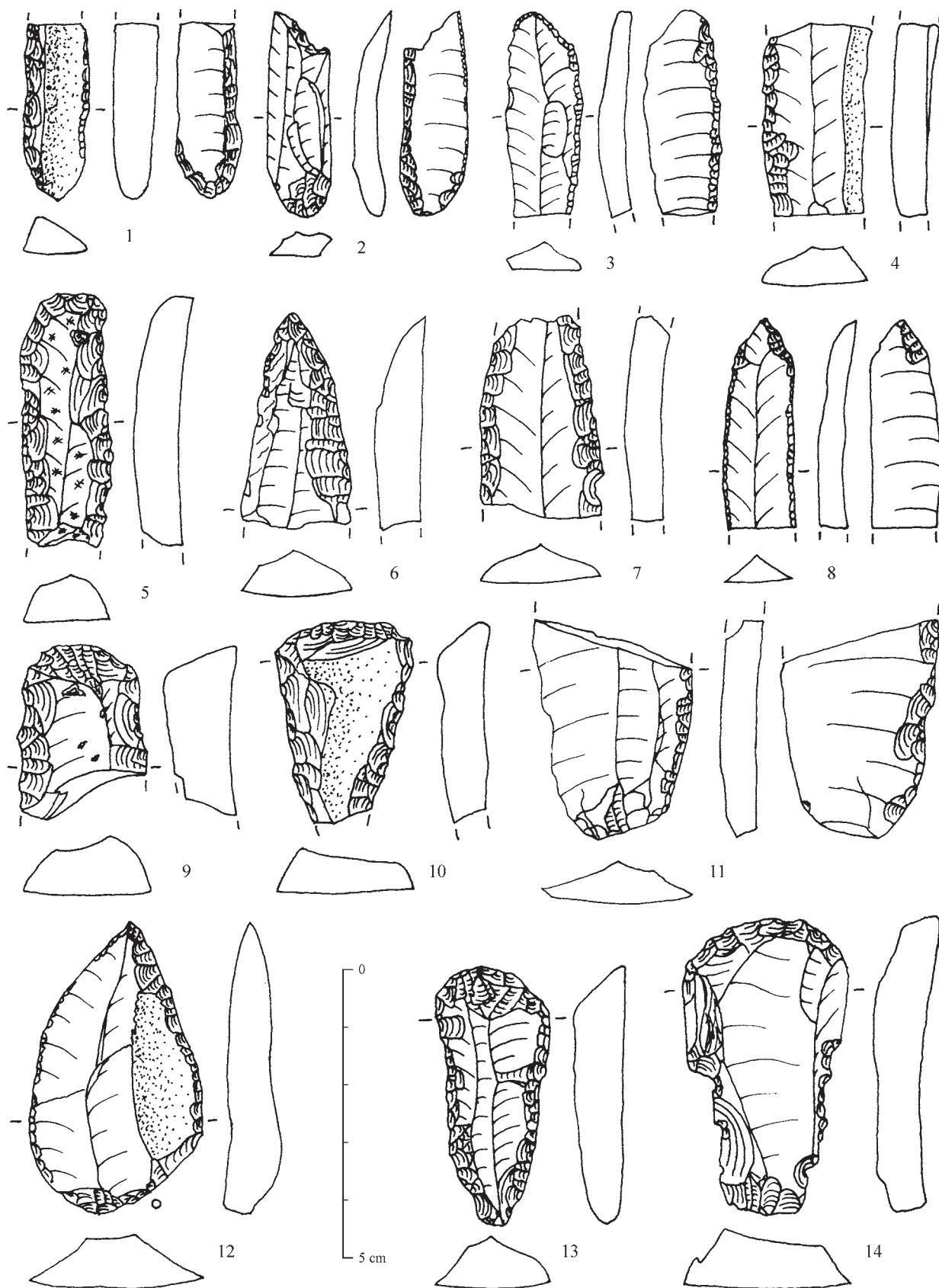

Obr. 129. Dolný Lopašov (Holý vrch): výber nálezov zo zberov. Kreslil: O. Žaár, E. Blašková (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).
 Abb. 129. Dolný Lopašov (Holý vrch): Auswahl der Funde aus Sammeln. Zeichnung: O. Žaár, E. Blašková (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

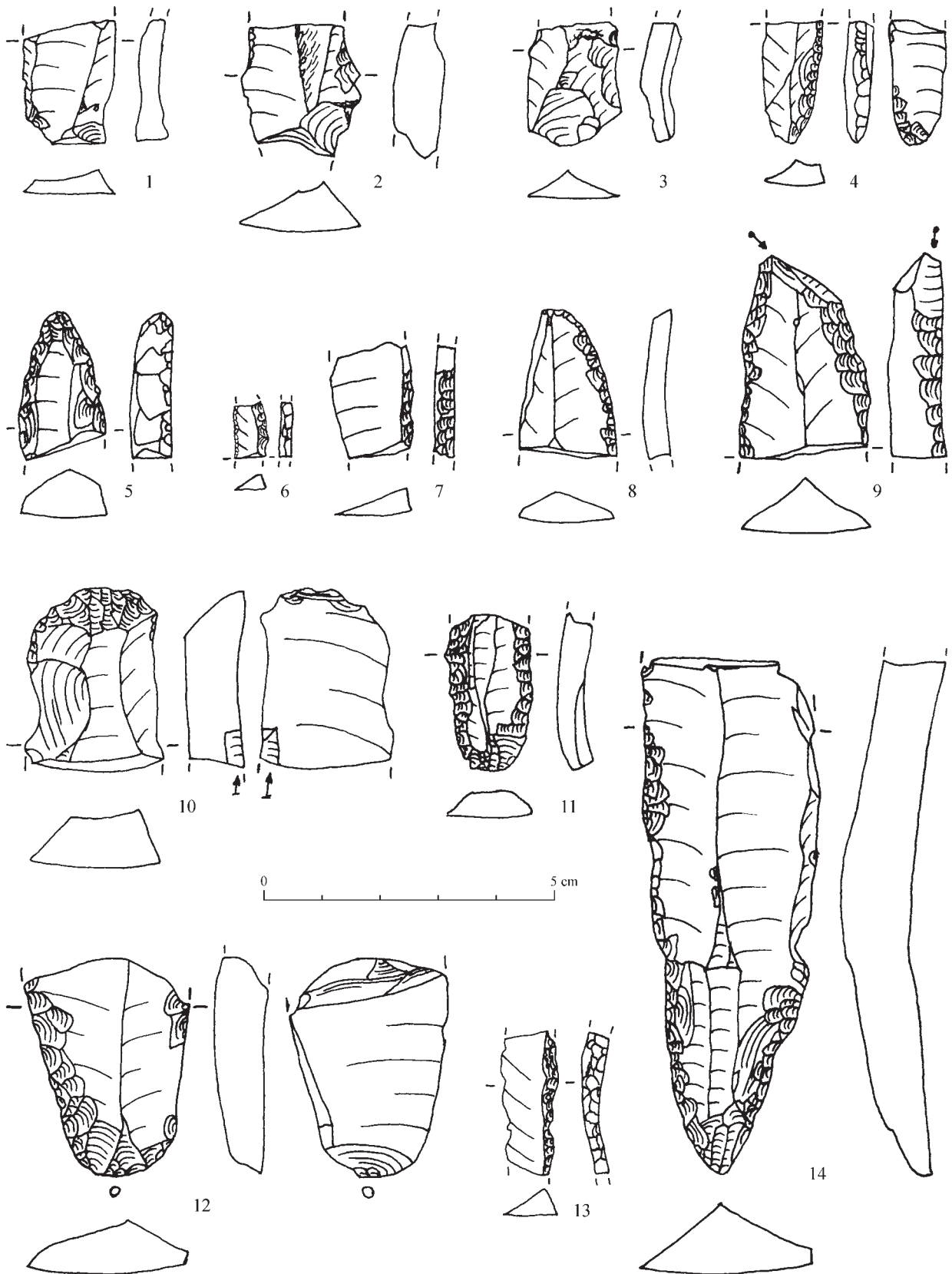

Obr. 130. Ducové (Lopárovnica): 1 – fragment fajky. Hôrka nad Váhom (Plešivec): 2–5 – výber nálezov zo zberov. Kálnica (Kahálovky): 6–12, 14 – výber nálezov zo zberov. Dolný Lopašov (Holý vrch): 13 – diskoidné jadro z rádiolaritu. Kreslil: O. Žaár, E. Blašková (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

Abb. 130. Ducové (Lopárovnica): 1 – Fragment einer Pfeife. Hôrka nad Váhom (Plešivec): 2–5 – Auswahl der Funde aus Sammeln. Kálnica (Kahálovky): 6–12, 14 – Auswahl der Funde aus Sammeln. Dolný Lopašov (Holý vrch): 13 – scheibenförmiger Kern aus Radiolarit. Zeichnung: O. Žaár, E. Blašková (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

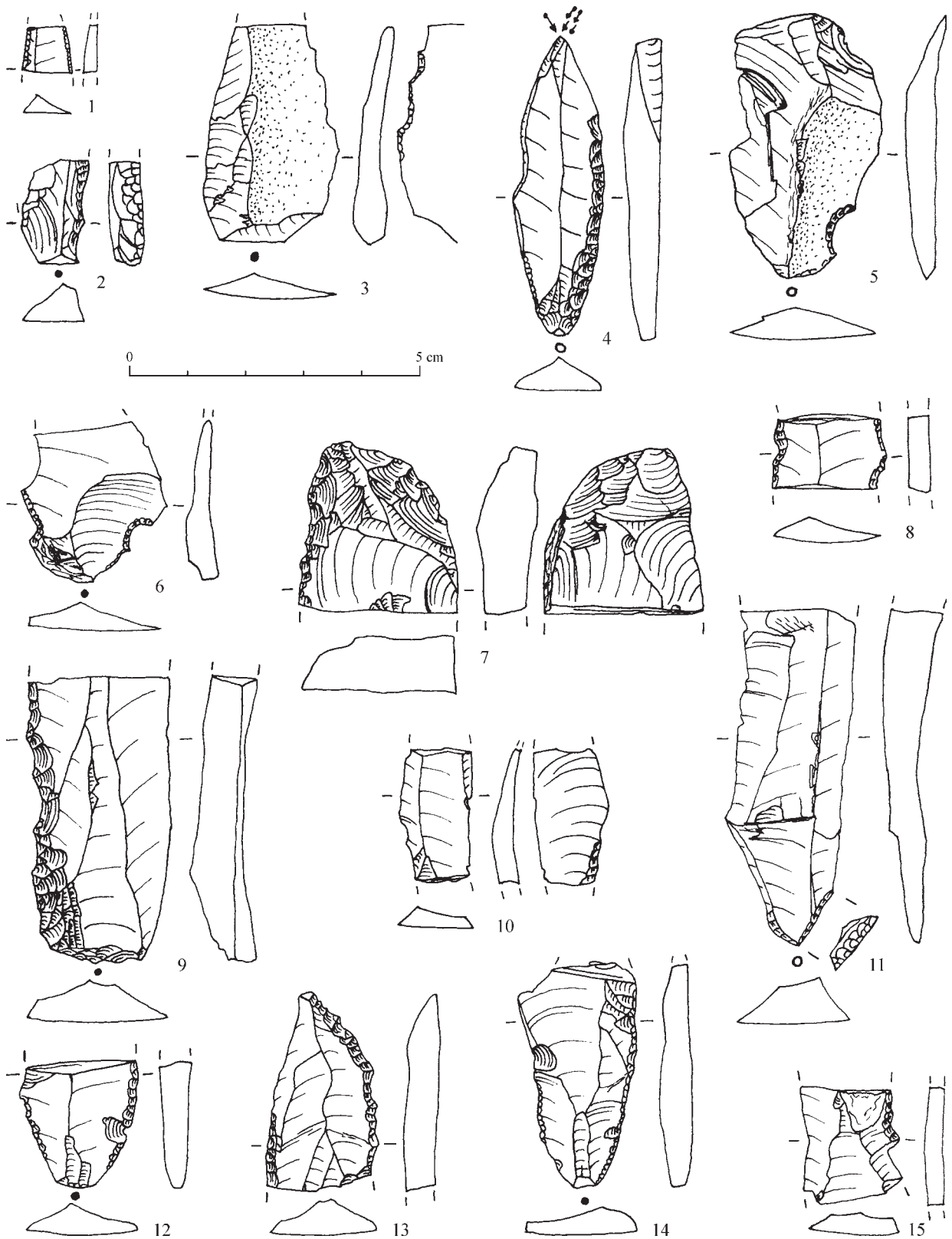

Obr. 131. Kálnica (Kahálovky): výber štiepanej industrie zo zberov. Kreslil: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).
 Abb. 131. Kálnica (Kahálovky): Auswahl der Spaltindustrie aus Sammeln. Zeichnung: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

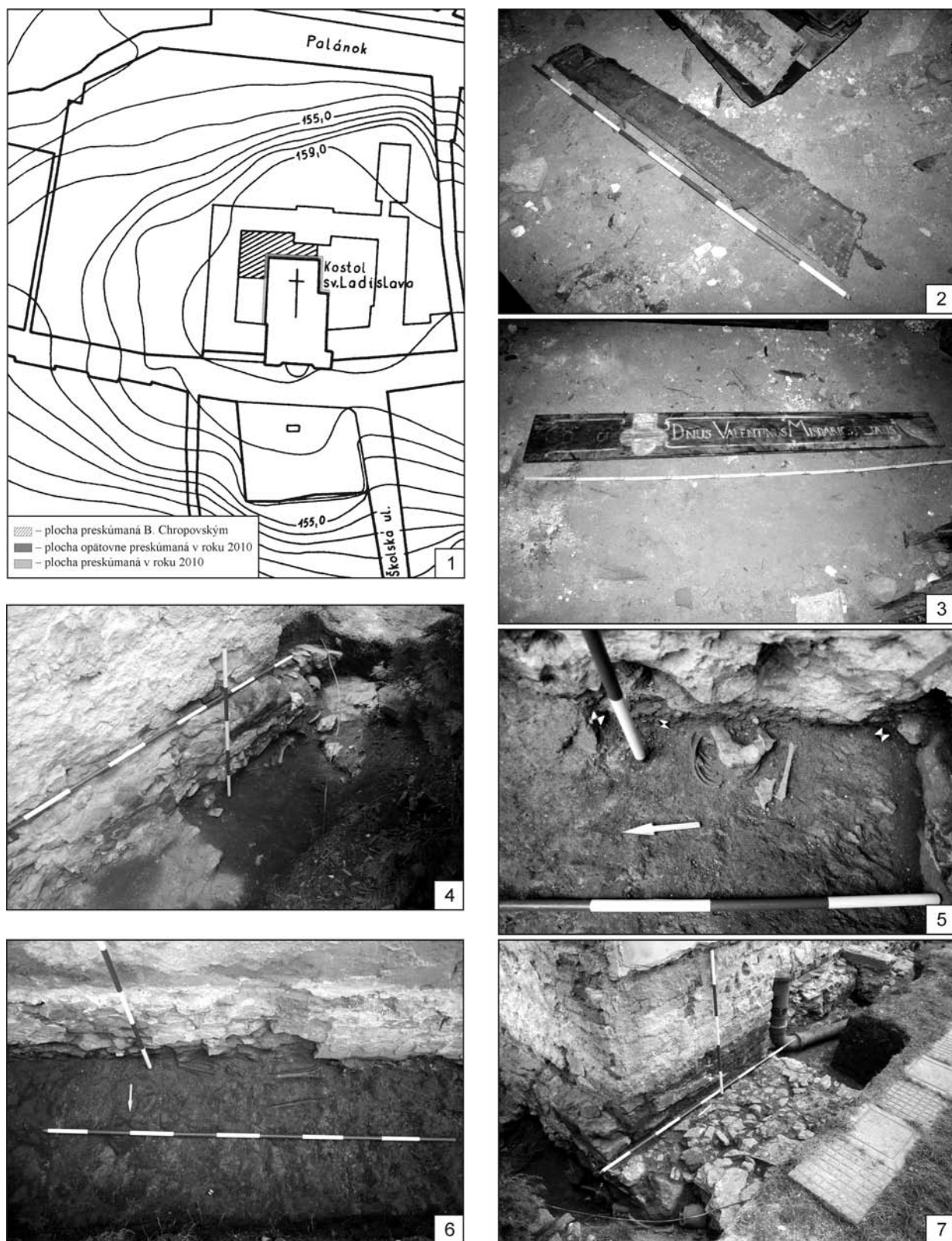
Obr. 132. Kočovoce (Chríby): 1–3 – výber štiepanej industrie zo zberov. Lúka (Za kaštieľom 2); 4–11, 13, 14 – výber štiepanej industrie zo zberov. Lúka (Krivica); 12 – fragment čepele. Kreslil: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

Abb. 132. Kočovoce (Chríby). 1–3 – Auswahl der Spaltindustrie aus Sammeln. Lúka (Hinter Kastell 2); 4–11, 13, 14 – Auswahl der Spaltindustrie aus Sammeln. Lúka (Krivica); 12 – Fragment einer Klinge. Zeichnung: O. Žaár (Žaár/Blašková/Vlačíky/Bielich, 246–251).

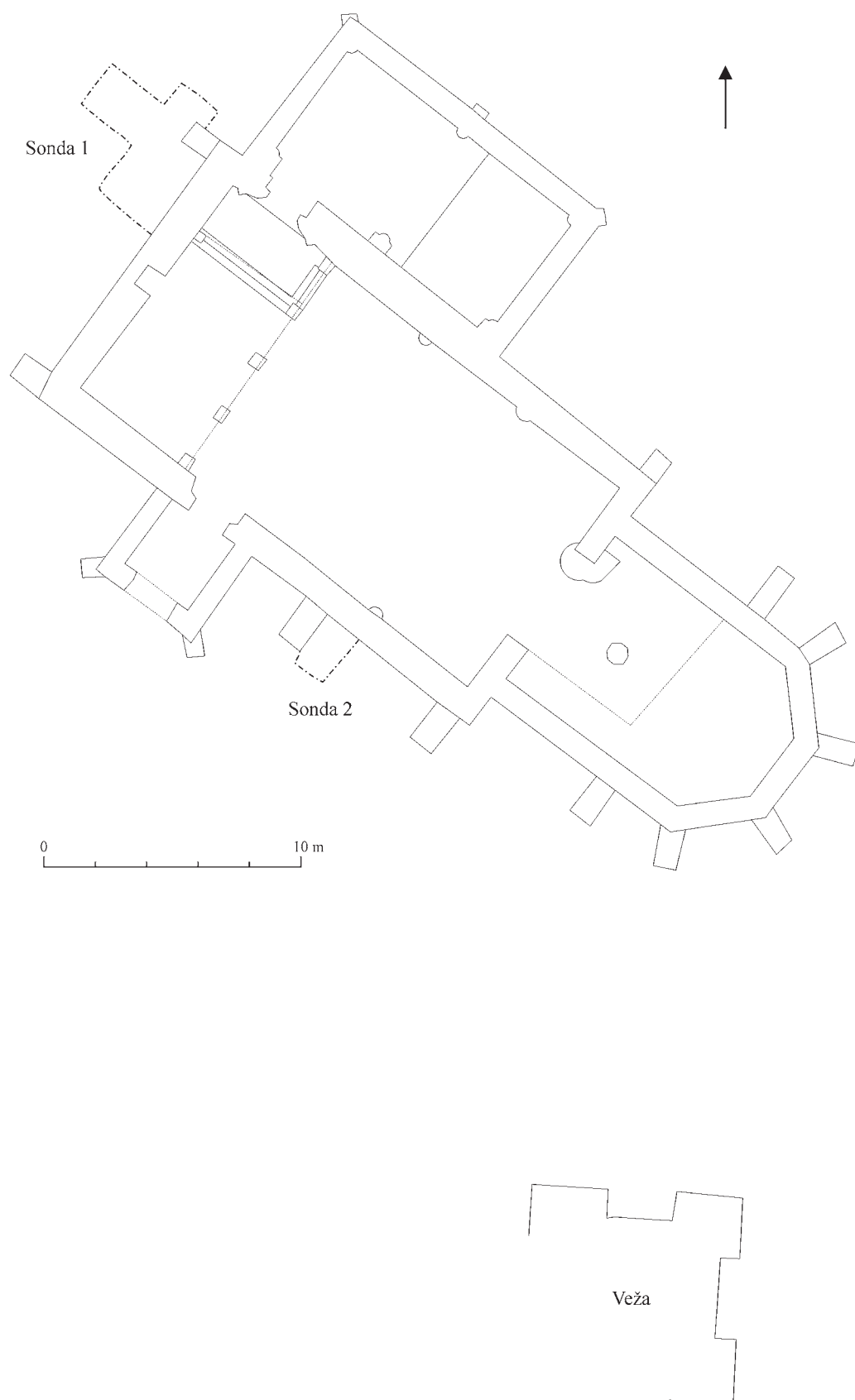
Obr. 133. Výber štiepanej industrie z prieskumov. 1–4 – Banka (Horné farské role, časť Kopanica); 5–7 – Moravany nad Váhom (Dlhá); 8–10 – Moravany nad Váhom (Podkovica); 11–15 Moravany nad Váhom (Žakovská). Kreslil: O. Žaár (Žaár/Vlačičky/Moravcová, 252, 253).

Abb. 133. Auswahl der Spaltindustrie aus Rekognoszierung. 1–4 – Banka (Obere Pfarracker, Teil Kopanica); 5–7 – Moravany nad Váhom (Dlhá); 8–10 – Moravany nad Váhom (Podkovica); 11–15 – Moravany nad Váhom (Žakovská). Zeichnung: O. Žaár (Žaár/Vlačičky/Moravcová, 252, 253).

Obr. 134. Nitra (Kostol sv. Ladislava). 1 – lokalizácia výskumu. Repró: upravené podľa Chropovský 1962; 2 – drevo z rakvy potiahnuté textíliou a zdobené ozdobnými klinčekmi; 3 – maľované drevo z rakvy; 4 – hrob 1; 5 – hrob 2; 6 – hrob 4; 7 – murivo 1 (Bednár/Poláková, 42–45).

Abb. 134. Nitra (Kirche des Hl. Ladislaus). 1 – Lokalisation der Ausgrabung. Repró: bearbeitet nach Chropovský 1962; 2 – Holz aus Truhe, mit Textilien bezogen und verziert mit Ziernägeln; 3 – bemaltes Holz aus Truhe; 4 – Grab 1; 5 – Grab 2; 6 – Grab 4; 7 – Mauerwerk 1 (Bednár/Poláková, 42–45).

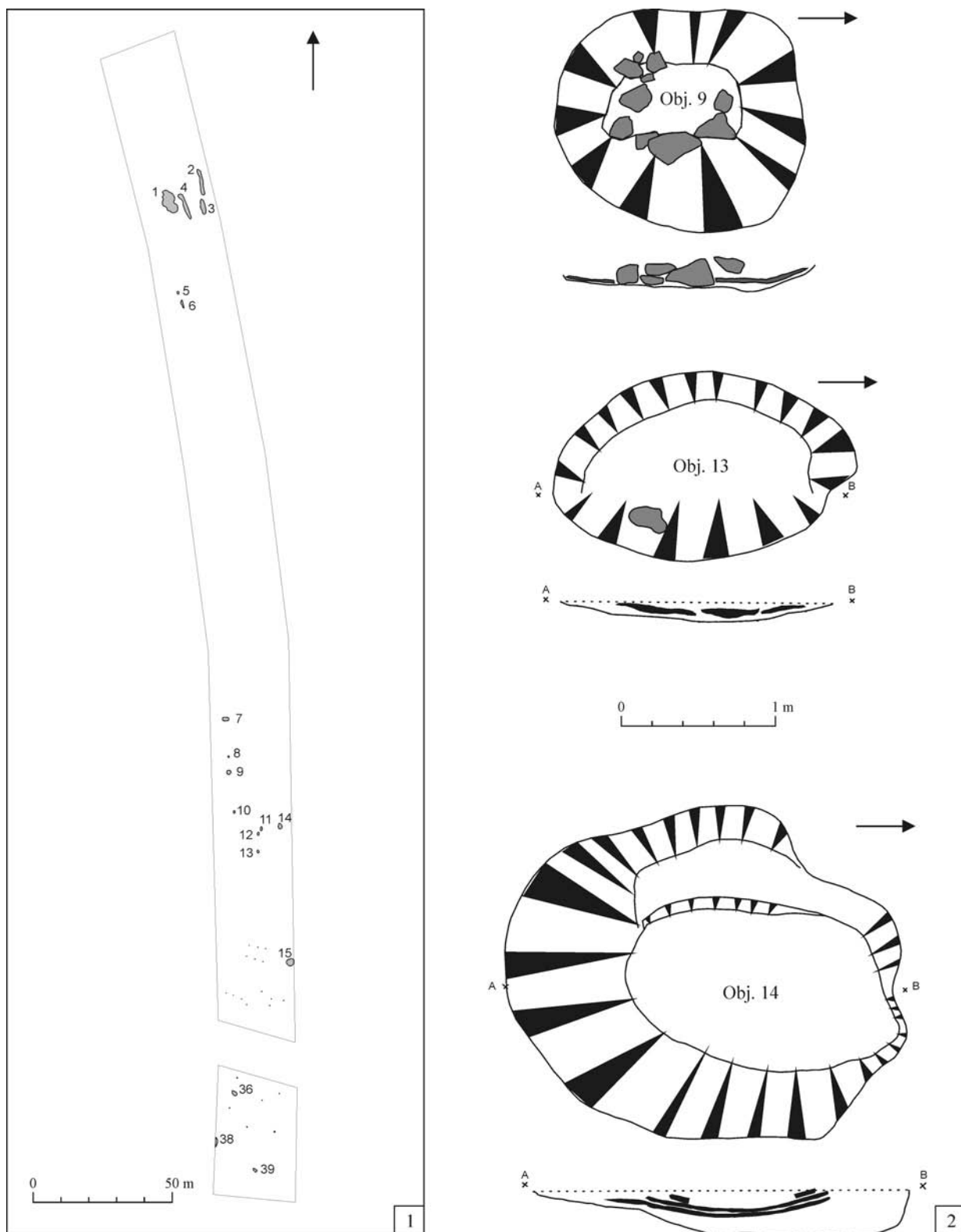

Obr. 135. Plešivec (Kostol Reformovanej kresťanskej cirkvi). Pôdorys kostola so situovaním sondy 1 a 2 (Poláková/Bednár, 187–190).
 Abb. 135. Plešivec (Kirche der reformierten christlichen Kirche). Grundriss der Kirche mit Situierung der Sonde 1 und 2 (Poláková/Bednár, 187–190).

Obr. 136. Plešivec (Kostol Reformovanej kresťanskej cirkvi). 1 – zistené murivo v sonde 1. Legenda: a – nadzemné murivo k506; b – základové murivo k507; c – nadzemné murivo k503; d – základové murivo k504 a k505; e – rozšírený základ (k509) západnej steny kostola (k508); f – ohradový múr kostola (k502); g – základový múr mladšej budovy v exteriéri kostolného areálu (k501). 2 – časť preskúmaného kostolného cintorína v sonde 2. Legenda: A – preskúmané hroby; B – hroby, ktoré ležia v subpozícii s vyššie uloženými hrobmi (Poláková/Bednár, 187–190).

Abb. 136. Plešivec (Kirche der reformierten christlichen Kirche). 1 – festgestellte Mauerwerke in der Sonde 1. Legende: a – oberirdisches Mauerwerk k506; b – Grundmauerwerk k507; c – oberirdisches Mauerwerk k503; d – Grundmauerwerk k504 und k505; e – ausgeweitetes Fundament (k509) der Westwand der Kirche (k508); f – Umzäunungsmauer der Kirche (k502); g – Grundmauer eines jüngeren Gebäudes im Exterieur des Kirchenareals (k501). 2 – Teil eines untersuchten Kirchenfriedhofs in der Sonde 2. Legende: A – untersuchte Gräber; B – Gräber, die in einer Subposition mit den höher gelegenen Gräbern liegen (Poláková/Bednár, 187–190).

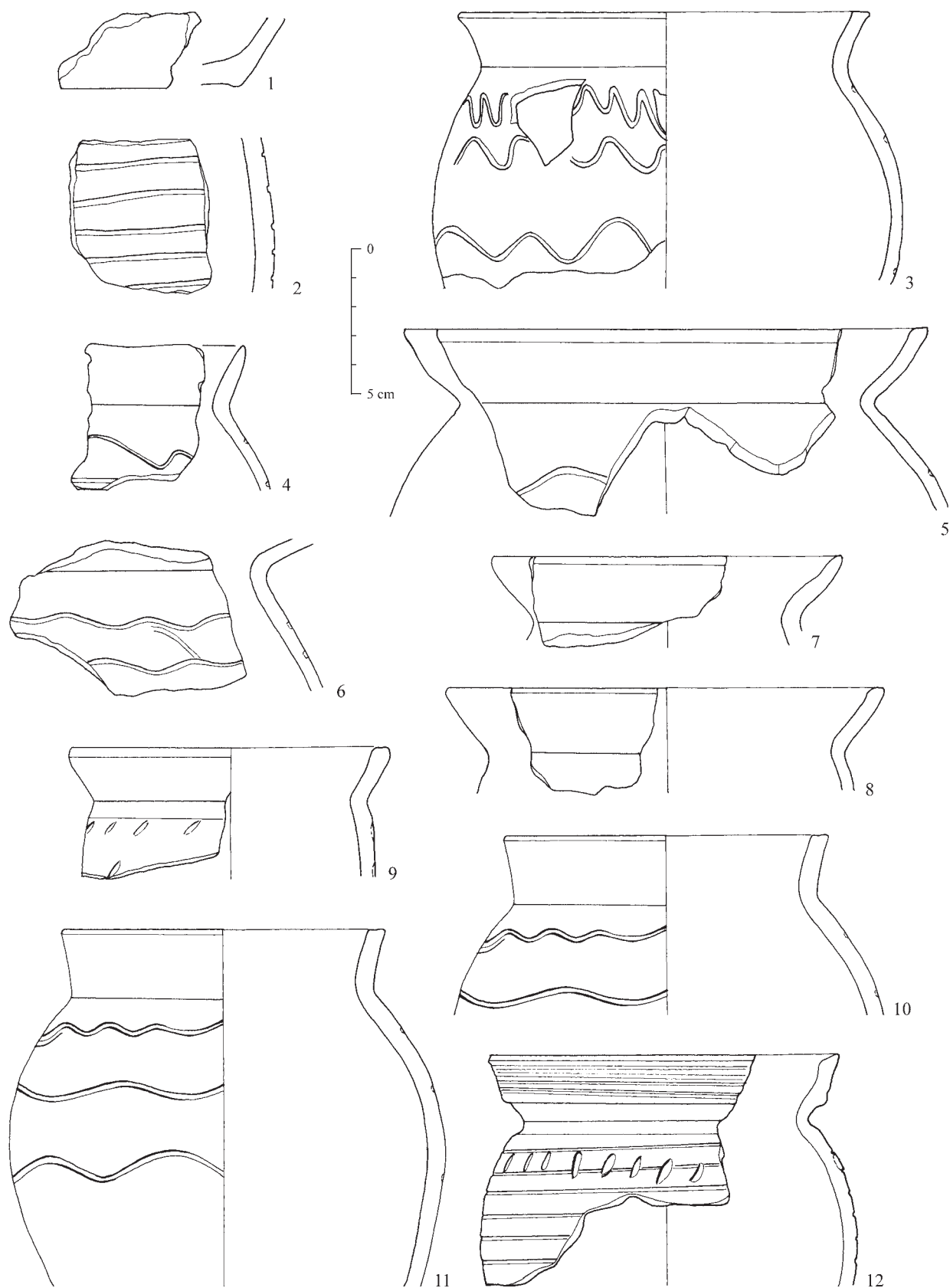

Obr. 137. Bitarová (Lány). 1 – celkový plán náleziska; 2 – pôdorysy sídliskových objektov (Ruttkay/Balioová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

Abb. 137. Bitarová (Lány). 1 – Gesamtplan der Fundstelle; 2 – Grundrisse der Siedlungsobjekte (Ruttkay/Balioová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

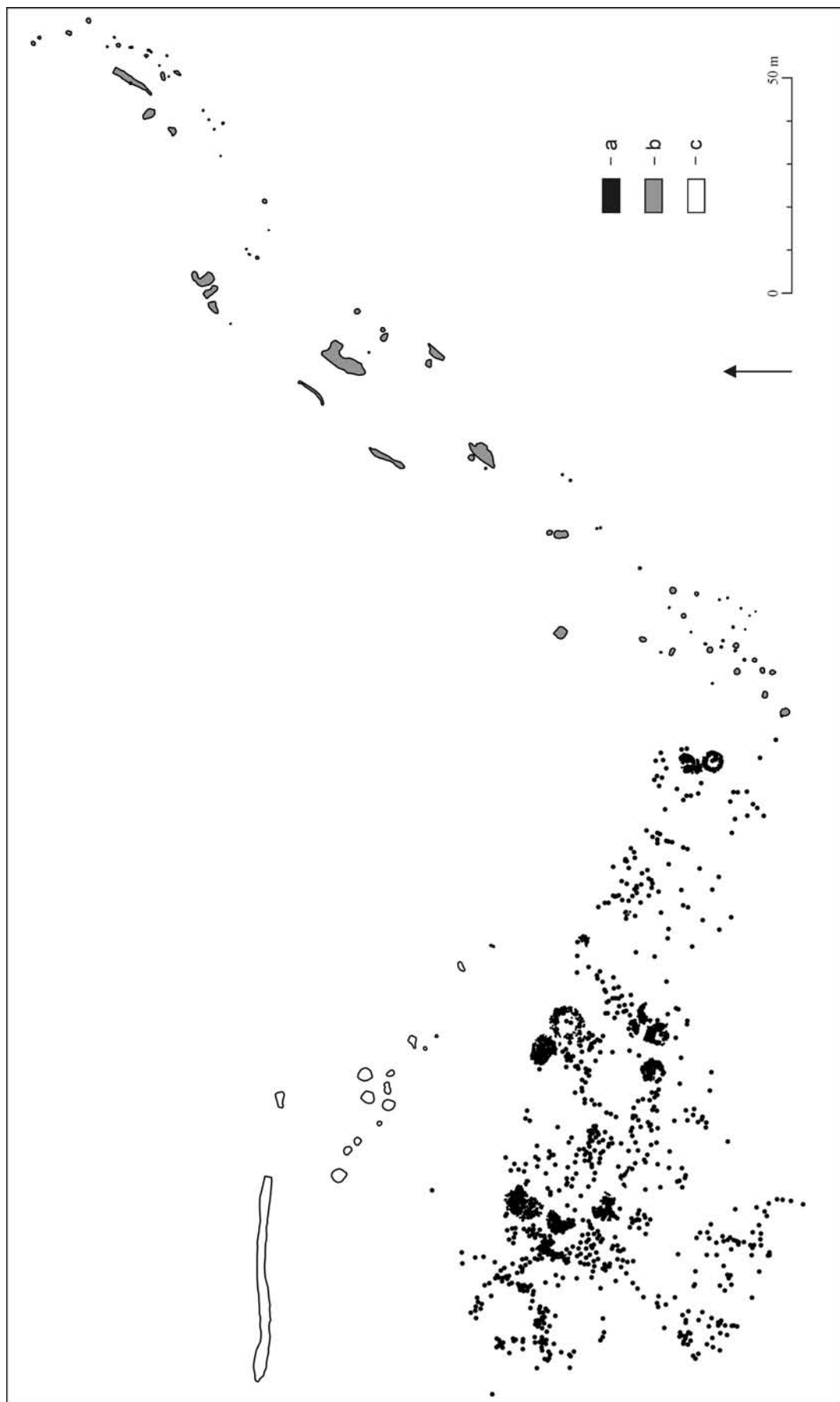

Obr. 138. Bitarová (Lány). Výber keramických nálezov z objektu 2 (Ruttkay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).
 Abb. 138. Bitarová (Lány). Auswahl der keramischen Funde aus dem Objekt 2 (Ruttkay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

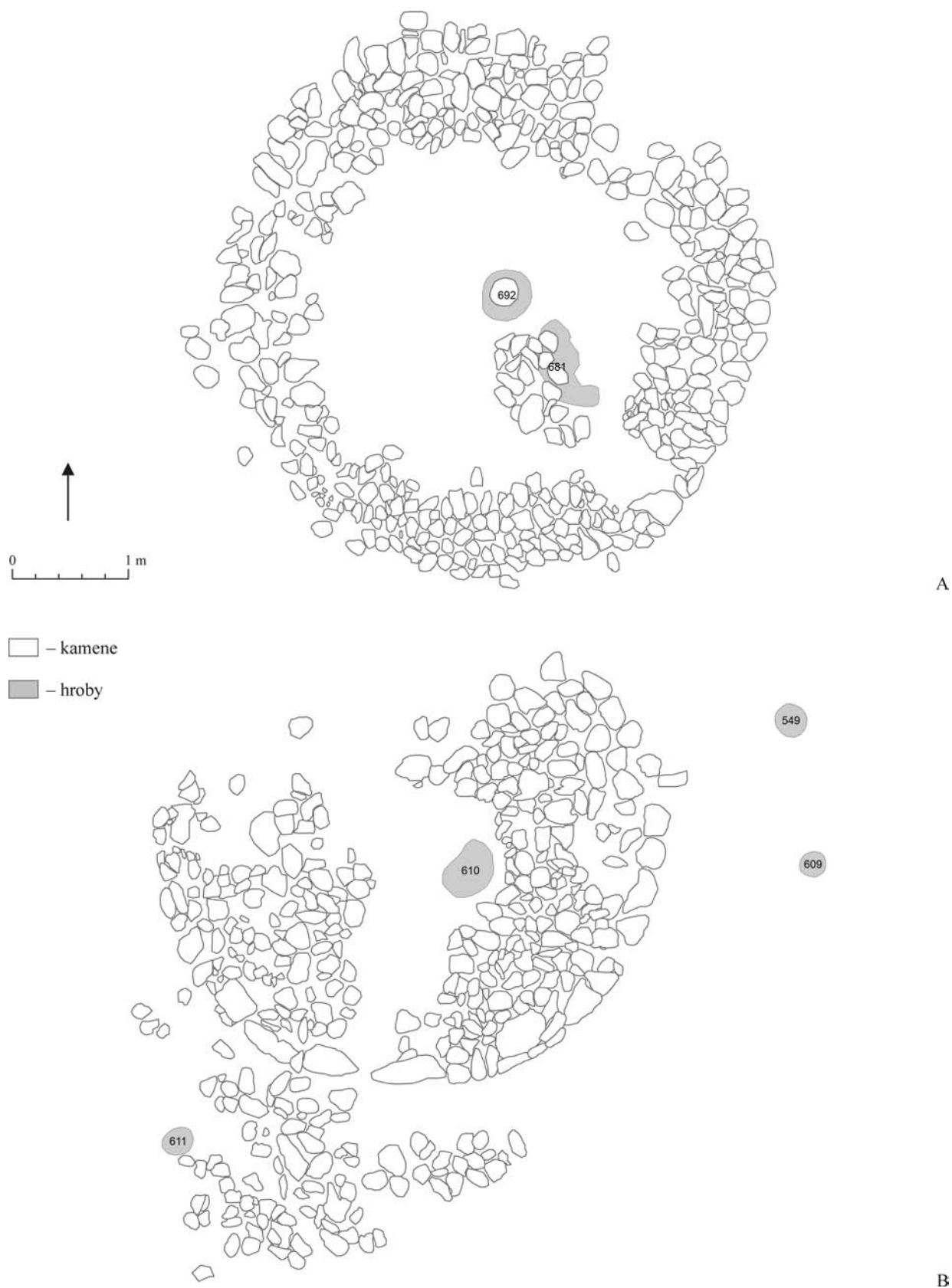
Obr. 139. Bítarová (Lány). Výber keramických nálezov. 1–2 – objekt 3; 3 – objekt 9; 4 – objekt 13; 5–12 – objekt 14 (Ruttkay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

Abb. 139. Bítarová (Lány). Auswahl der keramischen Funde. 1–2 – Objekt 3; 3 – Objekt 9; 4 – Objekt 13; 5–12 – Objekt 14 (Ruttkay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

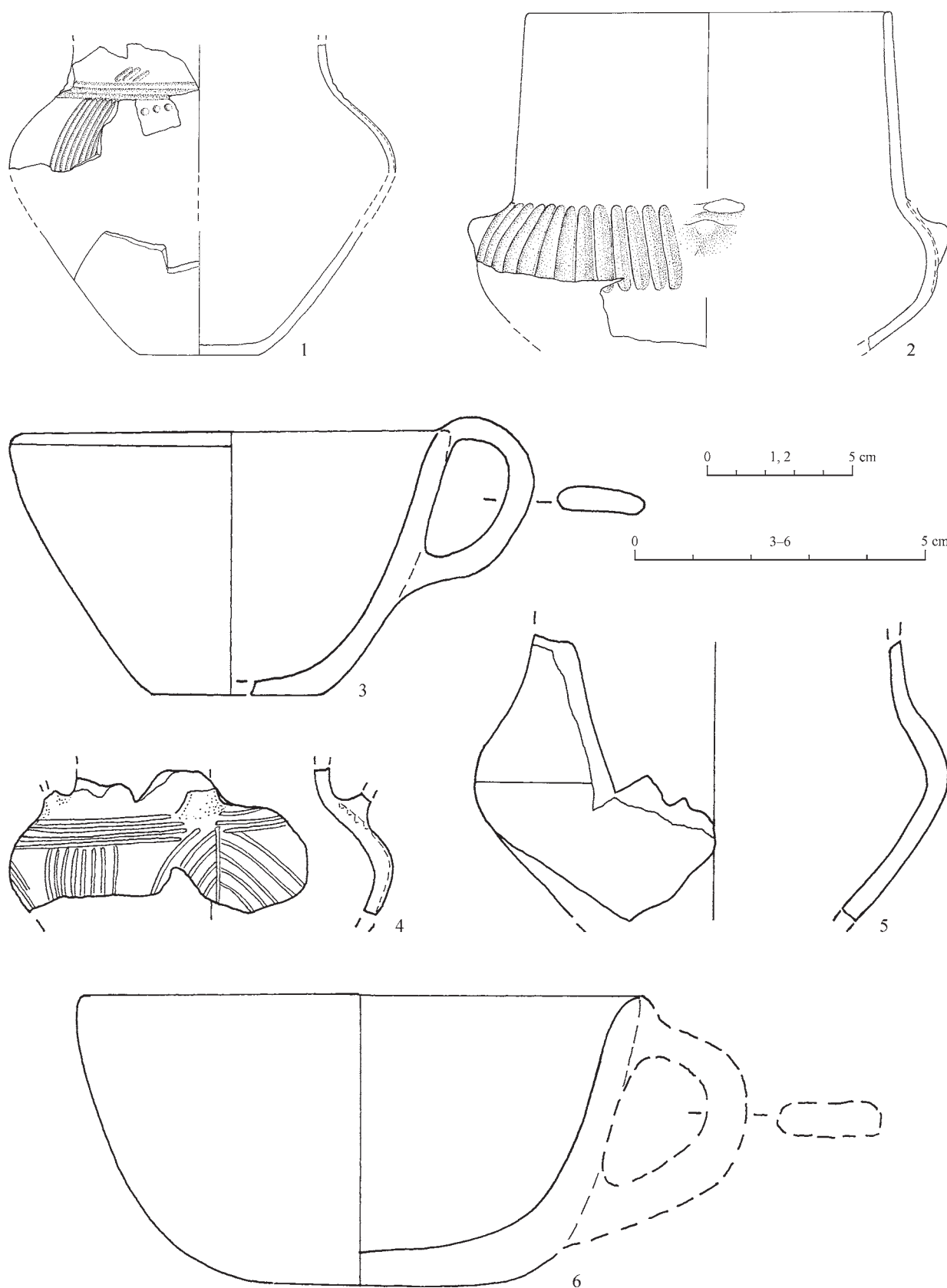
Obr. 140. Žilina, časť Bytčica (Chrastie, Lipovec). Celkový plán náleziska. Legenda: a – pohrebisko lužickej kultúry v polohe Chrastie; b – sídlisko púchovskej kultúry v polohe Lipovec; c – pravéke sídliskové objekty v polohe Chrastie (Ruttkay/Balioová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

Abb. 140. Žilina, Teil Bytčica (Chrastie, Lipovec). Gesamtplan der Fundstelle. Legende: a – Gräberfeld der Lausitzer Kultur in der Flur Chrastie; b – Siedlung der Püchov-Kultur in der Flur Lipovec; c – urzeitliche Siedlungsobjekte in der Flur Chrastie (Ruttkay/Balioová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

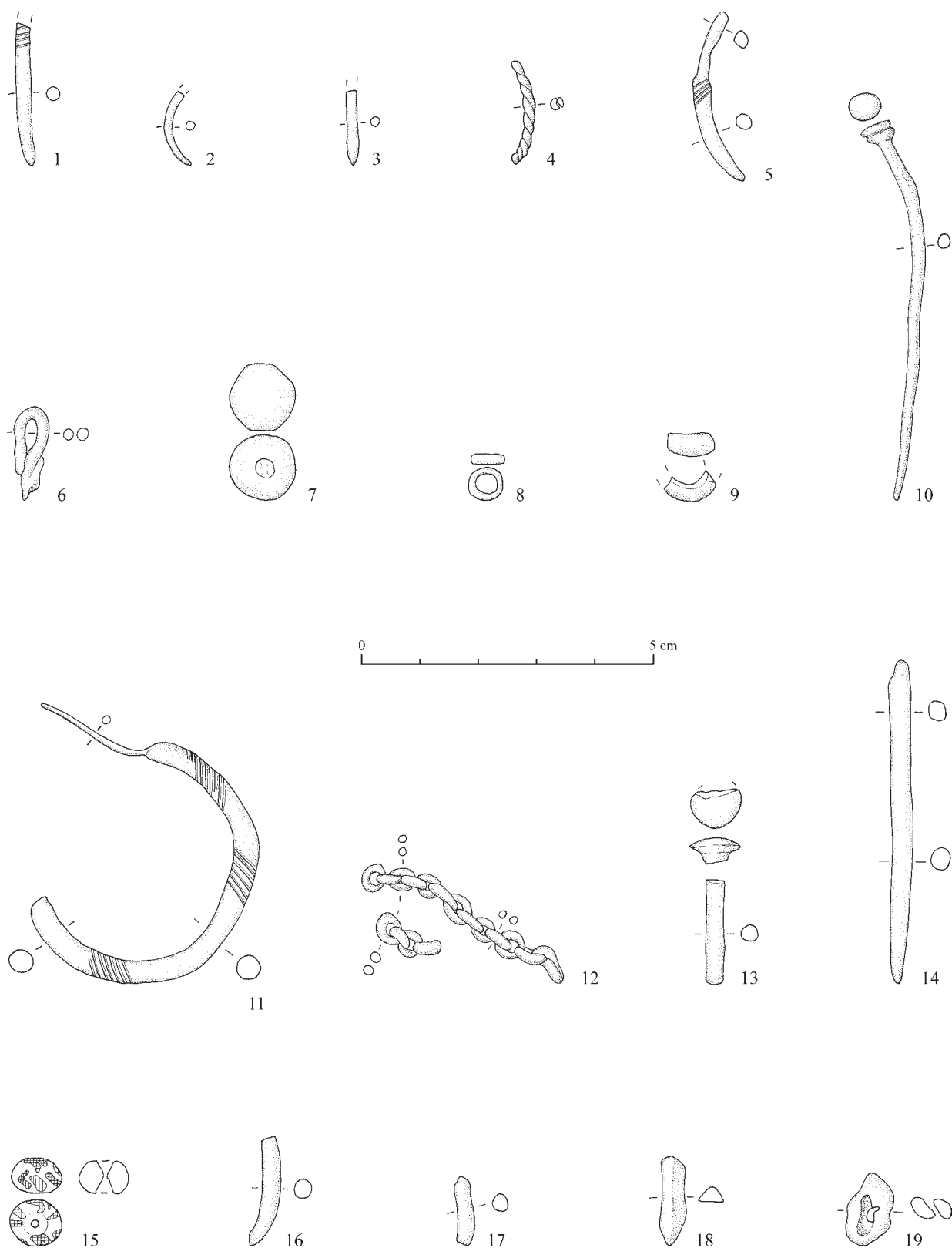
Obr. 141. Žilina, časť Bytčica (Chrastie). Preskúmané mohyly lužickej kultúry. A – mohyla 6; B – mohyla 7 (RuttKay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

Abb. 141. Žilina, Teil Bytčica (Chrastie). Untersuchte Grabhügel der Lausitzer Kultur. A – Grabhügel 6; B – Grabhügel 7 (RuttKay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

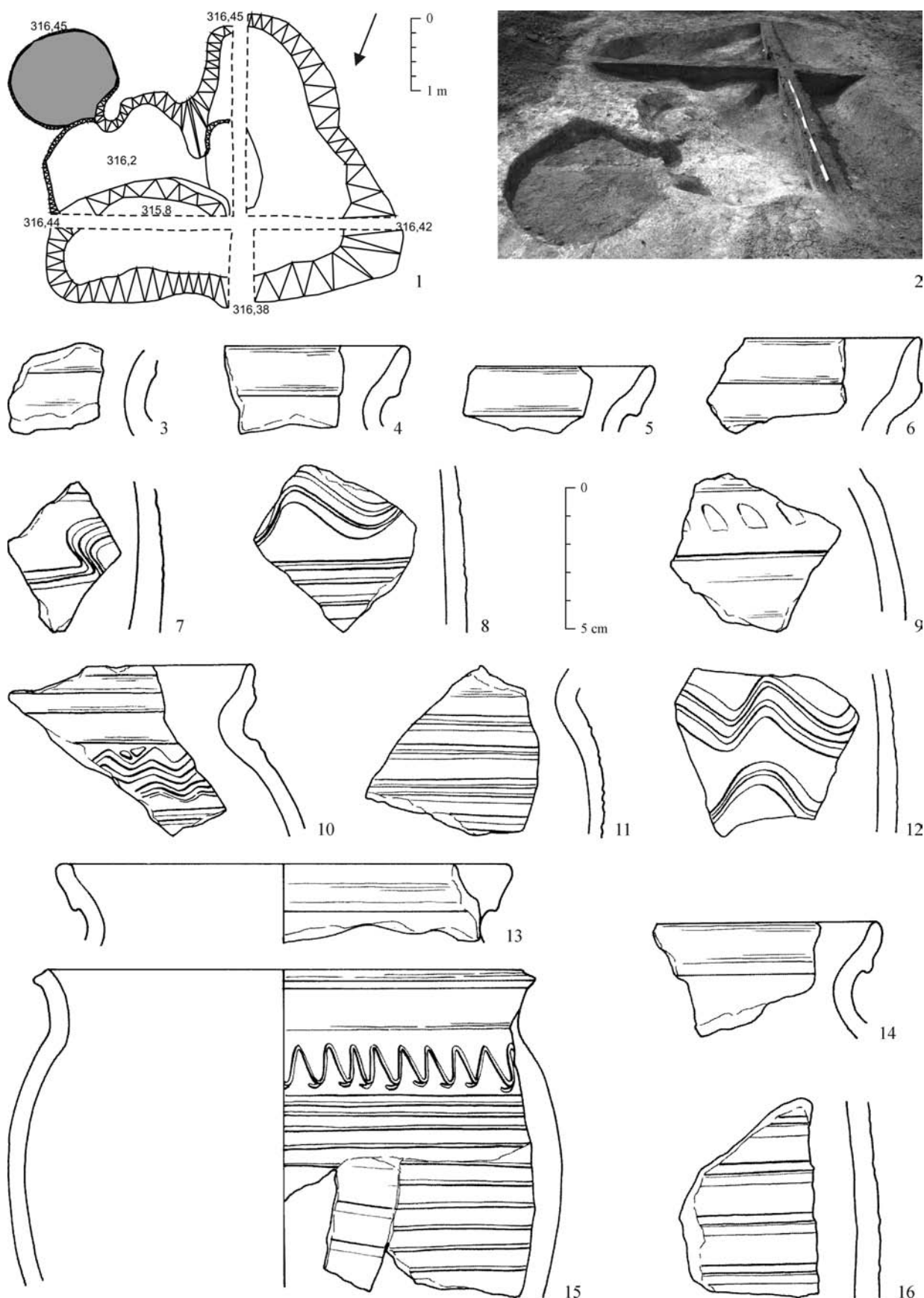
Obr. 142. Žilina, časť Bytčica (Chrastie). Výber keramických nádob zo žiarového pohrebiska lužickej kultúry. 1 – hrob 2; 2 – hrob 1; 3 – hrob 9; 4 – hrob 106; 5 – hrob 15; 6 – hrob 36 (Ruttkay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

Abb. 142. Žilina, Teil Bytčica (Chrastie). Auswahl der keramischen Gefäße aus dem Brandgräberfeld der Lausitzer Kultur. 1 – Grab 2; 2 – Grab 1; 3 – Grab 9; 4 – Grab 106; 5 – Grab 15; 6 – Grab 36 (Ruttkay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

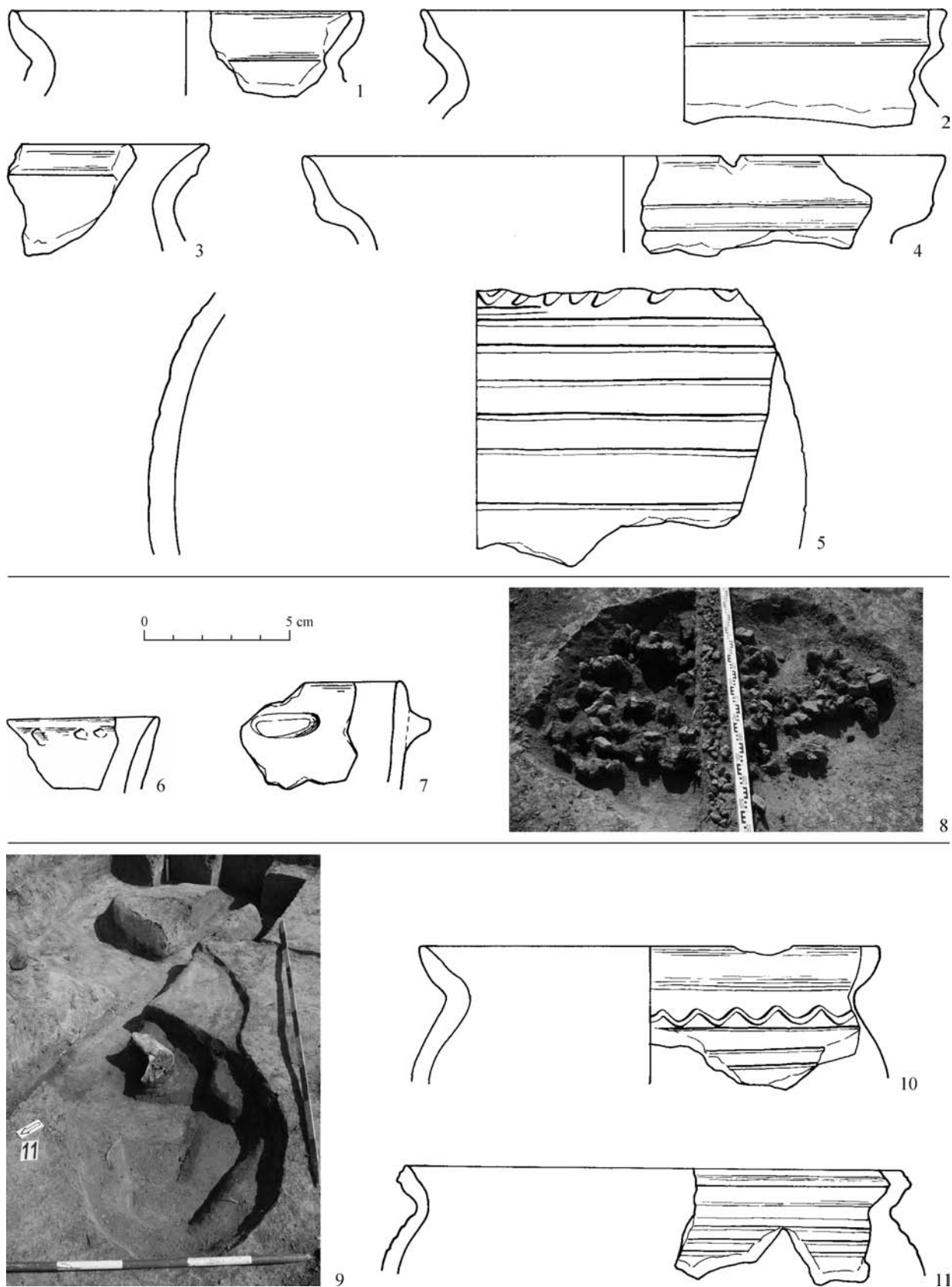

Obr. 143. Žilina, časť Bytčica (Chrastie). Výber hrobového inventára žiarového pohrebiska lužickej kultúry. 1–3 – hrob 42; 4 – hrob 69; 5 – hrob 137; 6 – hrob 468; 7 – hrob 215; 8 – hrob 652; 9 – hrob 619; 10 – hrob 56; 11 – hrob 137; 12 – hrob 636; 13 – hrob 672; 14 – hrob 146; 15–19 – hrob 483 (Ruttkay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

Abb. 143. Žilina, Teil Bytčica (Chrastie). Auswahl aus dem Grabinventar des Brandgräberfeldes der Lausitzer Kultur. 1–3 – Grab 42; 4 – Grab 69; 5 – Grab 137; 6 – Grab 468; 7 – Grab 215; 8 – Grab 652; 9 – Grab 619; 10 – Grab 56; 11 – Grab 137; 12 – Grab 636; 13 – Grab 672; 14 – Grab 146; 15–19 – Grab 483 (Ruttkay/Baliová/Nemergut/Vojteček/Zajacová, 201–205).

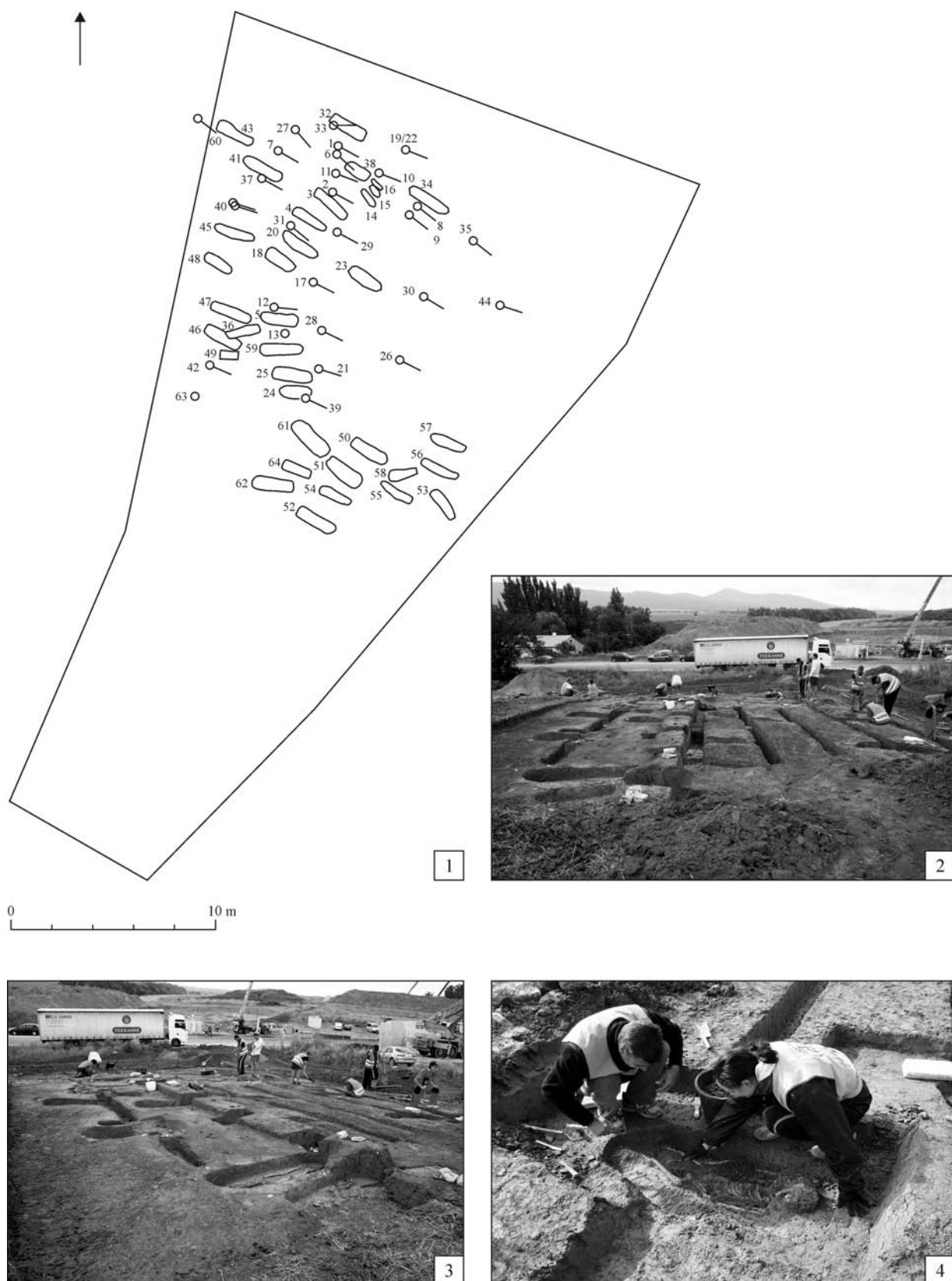

Obr. 144. Nitra, časť Chrenová (Selenec III). 1–2 – objekt 1; 3–16 – výber keramických nálezov (Ruttkay/Bielich/Daňová, 208–211).
 Abb. 144. Nitra, Teil Chrenová (Selenec III). 1–2 – Objekt 1; 3–16 – Auswahl der keramischen Funde (Ruttkay/Bielich/Daňová, 208–211).

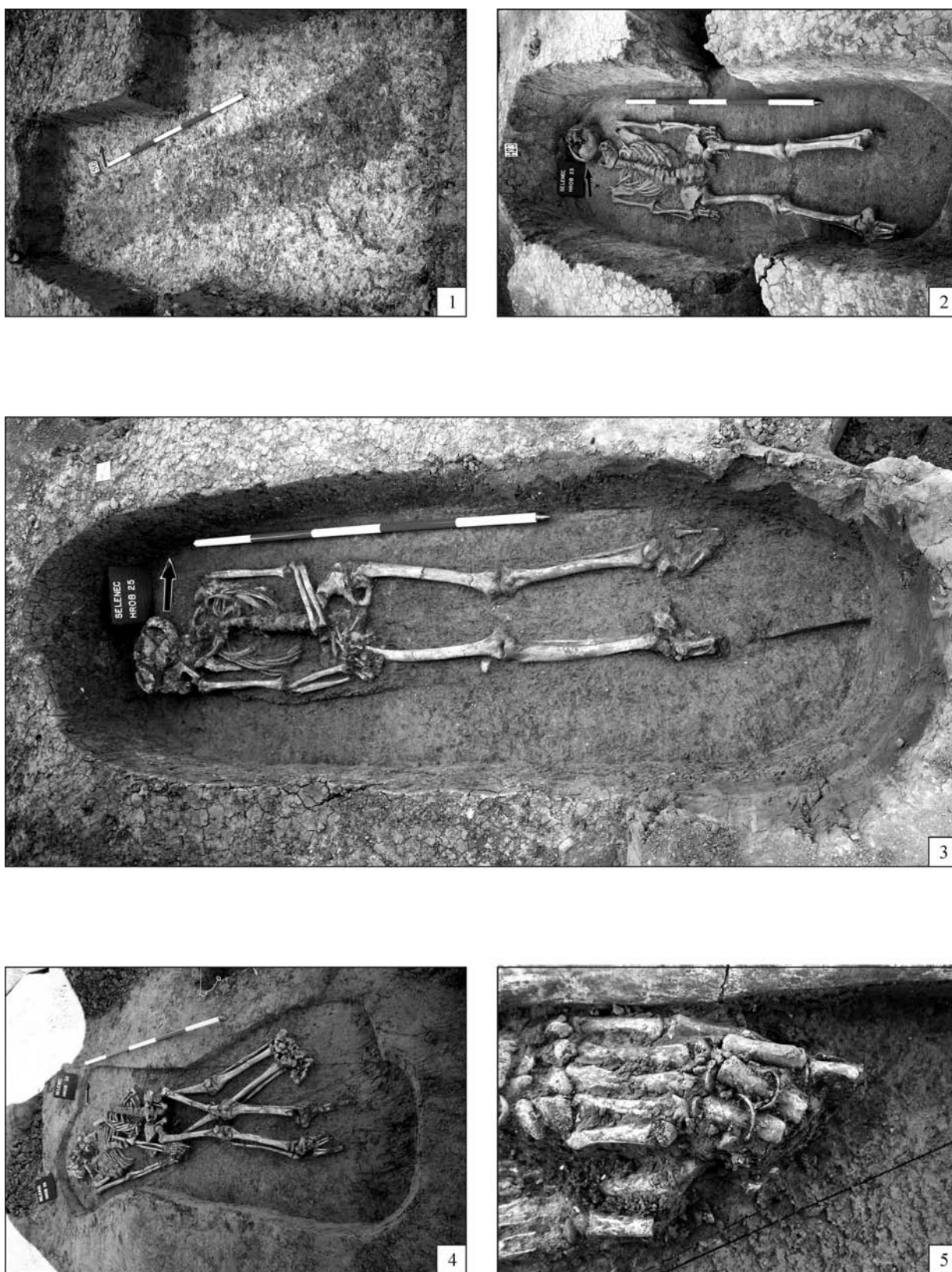

Obr. 145. Nitra, časť Chrenová (Selenec III). 1–5 – výber keramiky z objektu 1; 6–7 – výber pravekej keramiky z objektu 7; 8 – objekt 7; 9 – objekt; 10–11 – výber keramiky z objektu 11 (Ruttkay/Bielich/Daňová, 208–211).

Abb. 145. Nitra, Teil Chrenová (Selenec III). 1–5 – Auswahl der Keramik aus dem Objekt 1; 6–7 – Auswahl der urzeitlichen Keramik aus dem Objekt 7; 8 – Objekt 7; 9 – Objekt; 10–11 – Auswahl der Keramik aus dem Objekt 11 (Ruttkay/Bielich/Daňová, 208–211).

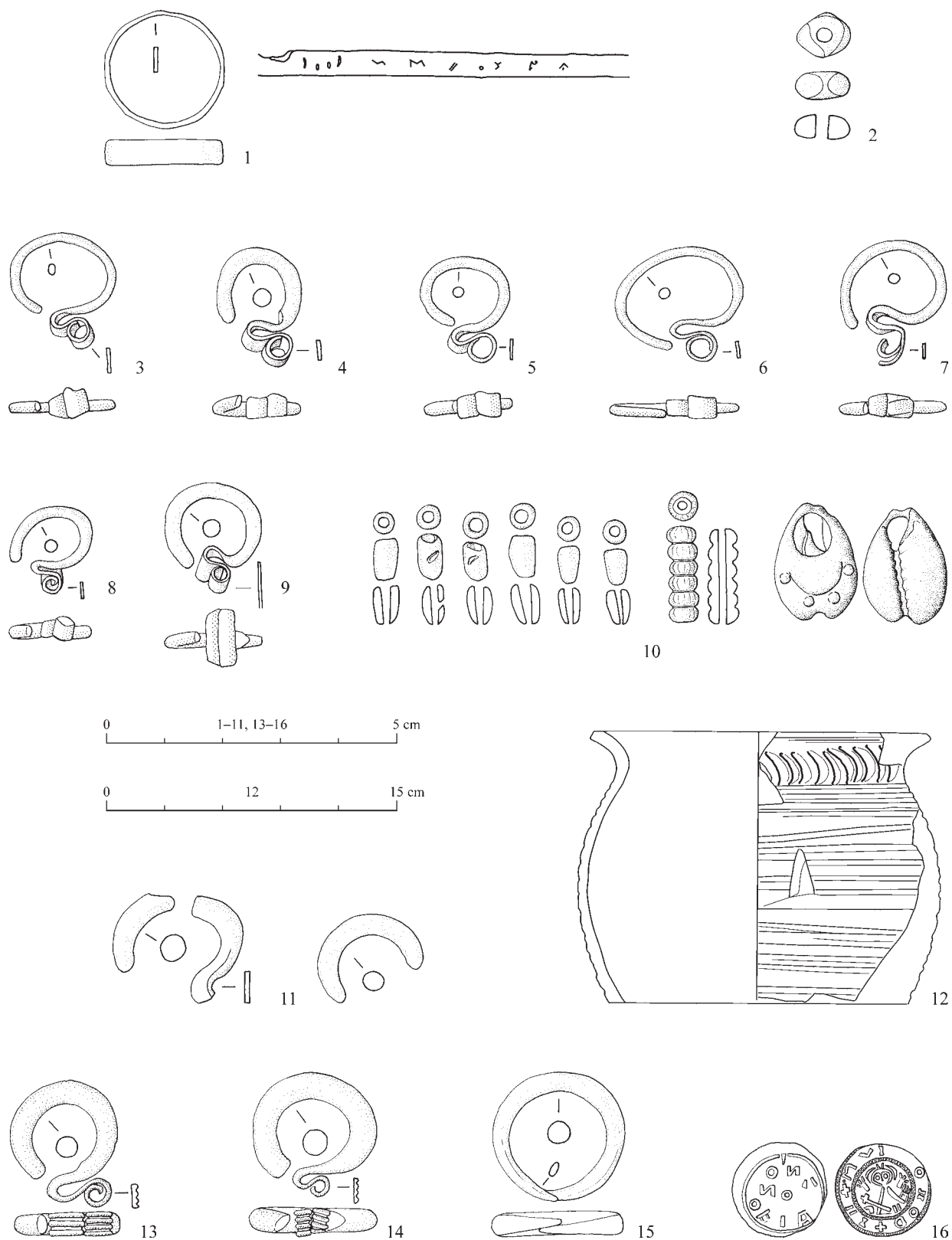

Obr. 146. Nitra, časť Chrenová (Selenec II). 1 – plán výskumu; 2–4 pracovné zábery (Ruttkay/Bielich/Daňová, 208–211).
 Abb. 146. Nitra, Teil Chrenová (Selenec II). 1 – Plan der Ausgrabung. 2–4 – Arbeitsaufnahmen (Ruttkay/Bielich/Daňová, 208–211).

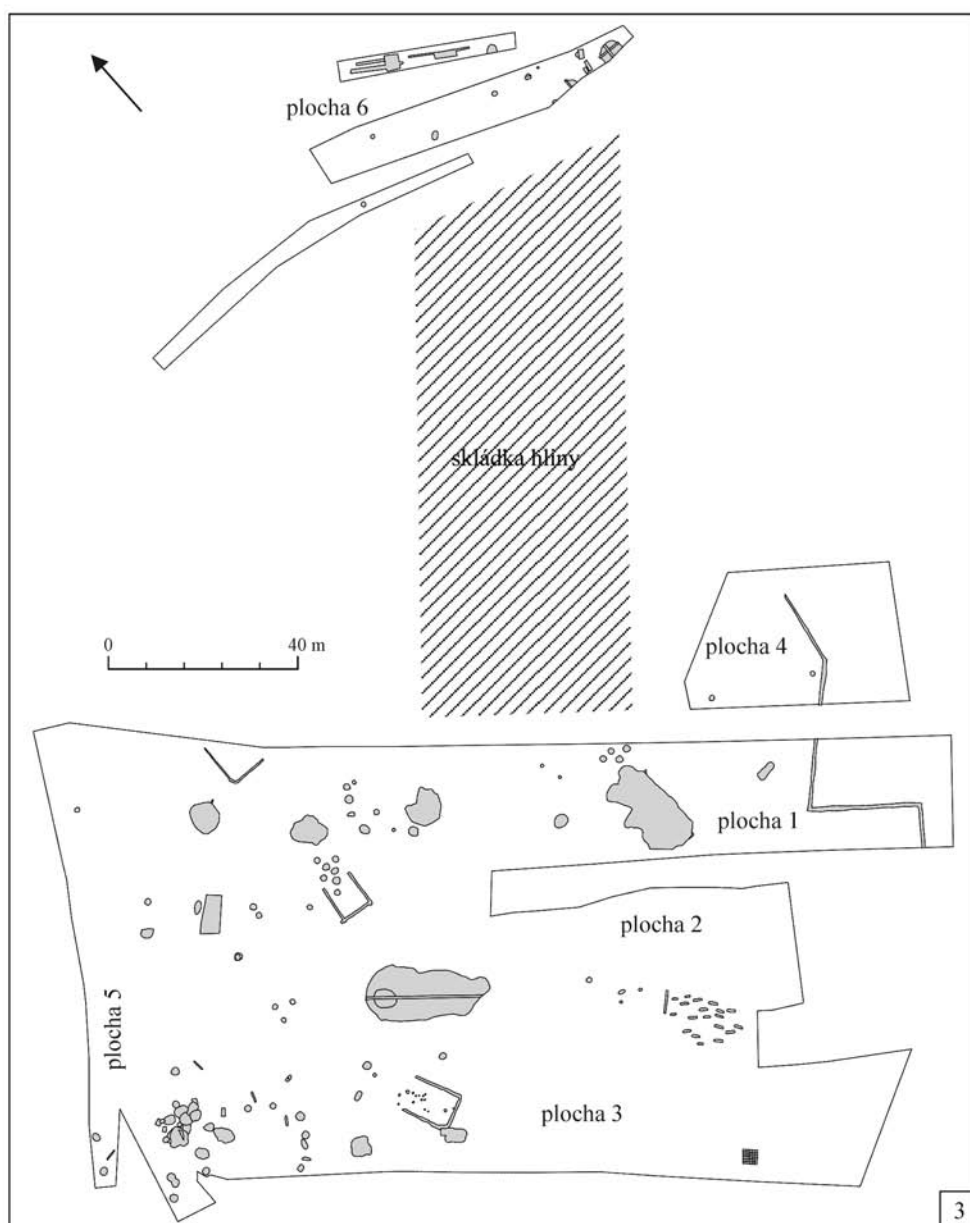
Obr. 147. Nitra, časť Chrenová (Selenec II). Fotodokumentácia hrobov. 1 – hrob 56; 2 – hrob 23; 3 – hrob 25; 4 – hroby 23, 33; 5 – hrob 32 (Ruttkay/Bielich/Daňová, 208–211).

Abb. 147. Nitra, Teil Chrenová (Selenec II). Fotodokumentation der Gräber. 1 – Grab 56; 2 – Grab 23; 3 – Grab 25; 4 – Gräber 23, 33; 5 – Grab 32 (Ruttkay/Bielich/Daňová, 208–211).

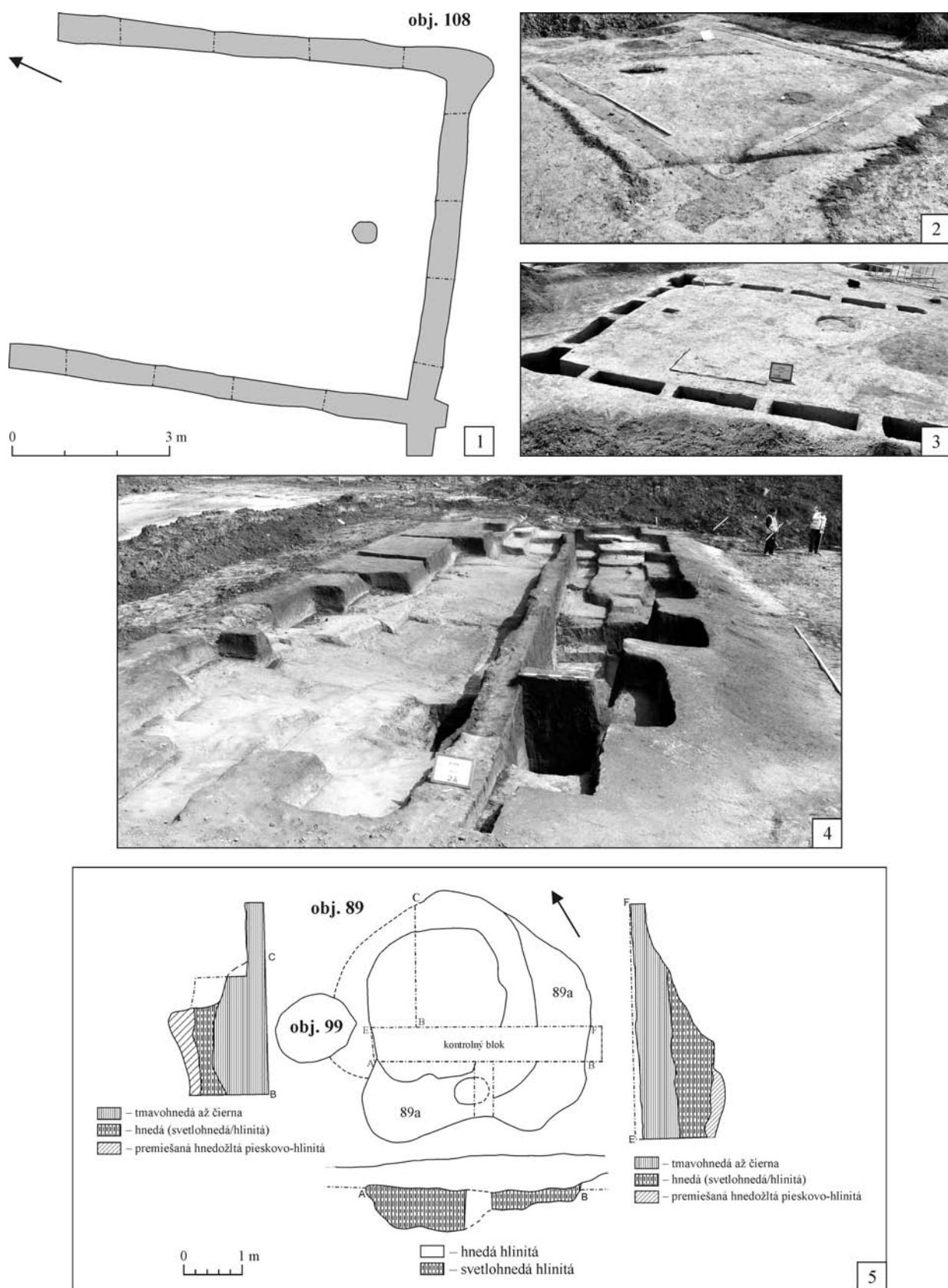
Obr. 148. Nitra, časť Chrenová (Selenec II). Výber nálezov z hrobov. 1-2 – hrob 6; 3-7 – hrob 28; 8-10 – hrob 29; 11-12 – hrob 50; 13-16 – hrob 61 (Ruttkay/Bielich/Daňová, 208-211).

Abb. 148. Nitra, Teil Chrenová (Selenec II). Auswahl der Funde aus Gräbern. 1-2 – Grab 6; 3-7 – Grab 28; 8-10 – Grab 29; 11-12 – Grab 50; 13-16 – Grab 61 (Ruttkay/Bielich/Daňová, 208-211).

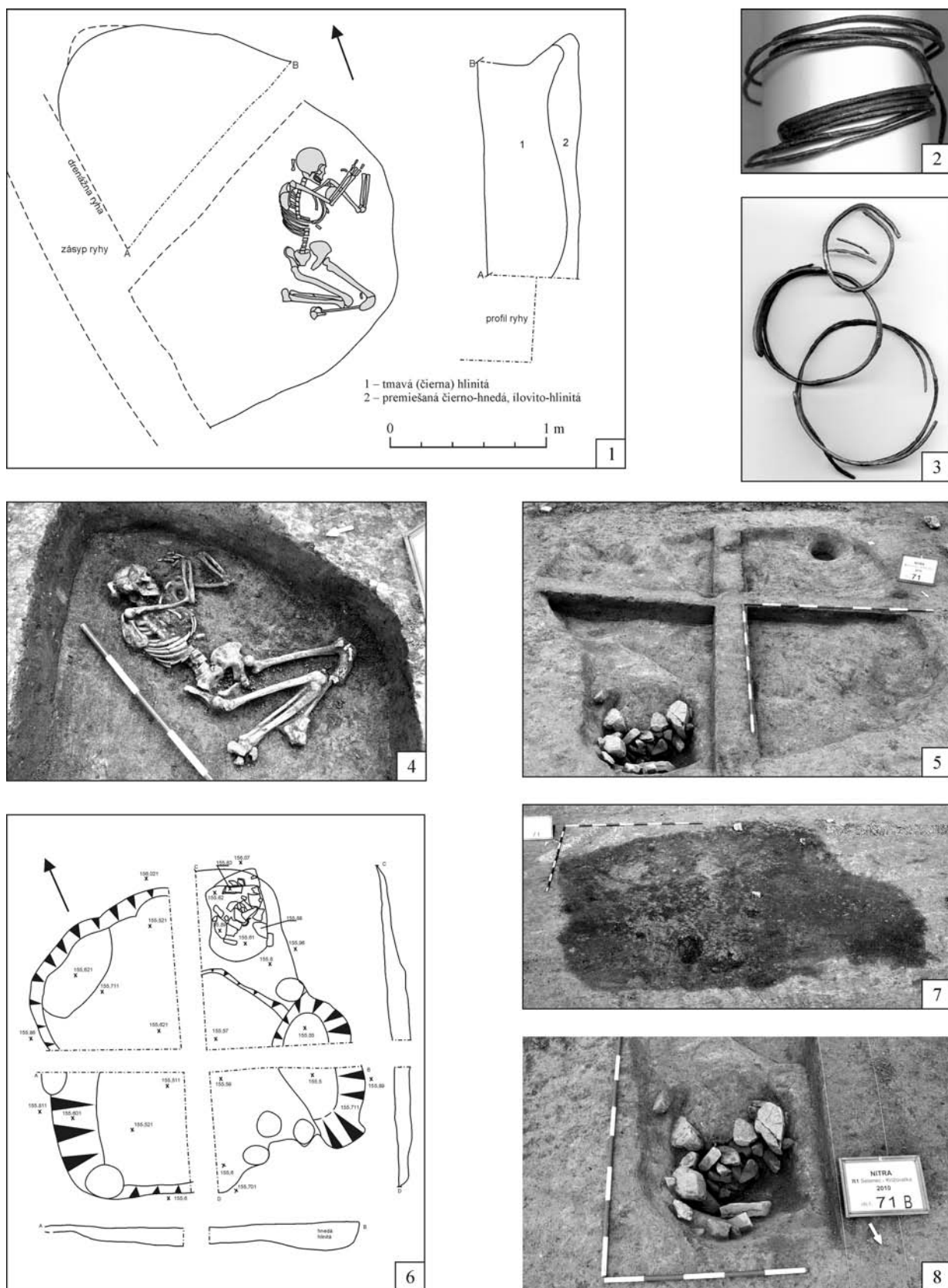
Obr. 149. Nitra, časť Chrenová (Selenec I). 1 – situačný plán; 2 – letecký záber na lokalitu (foto I. Kuzma); 3 – celkový plán (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Abb. 149. Nitra, Teil Chrenová (Selenec I). 1 – Situationsplan; 2 – Flugaufnahme der Lokalität (Foto I. Kuzma); 3 – Gesamtplan (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

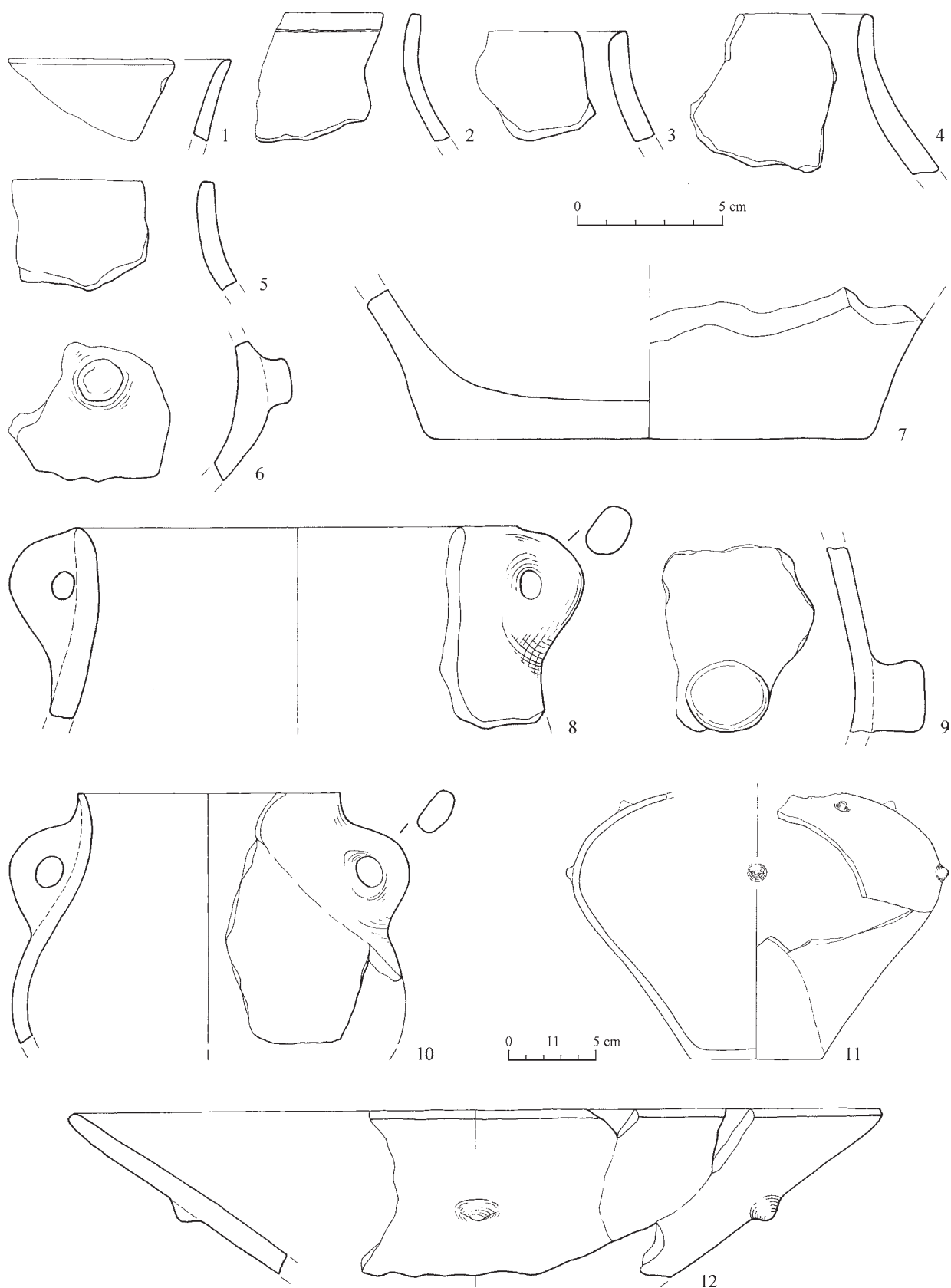
Obr. 151. Nitra, časť Chrenová (Selenec I). 1–3 – objekt 108; 4 – plocha 2A (hliník); 5 – objekt 89 (RuttKay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Abb. 151. Nitra, Teil Chrenová (Selenec I). 1–3 – Objekt 108; 4 – Fläche 2A (Lehmgrube); 5 – Objekt 89 (RuttKay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

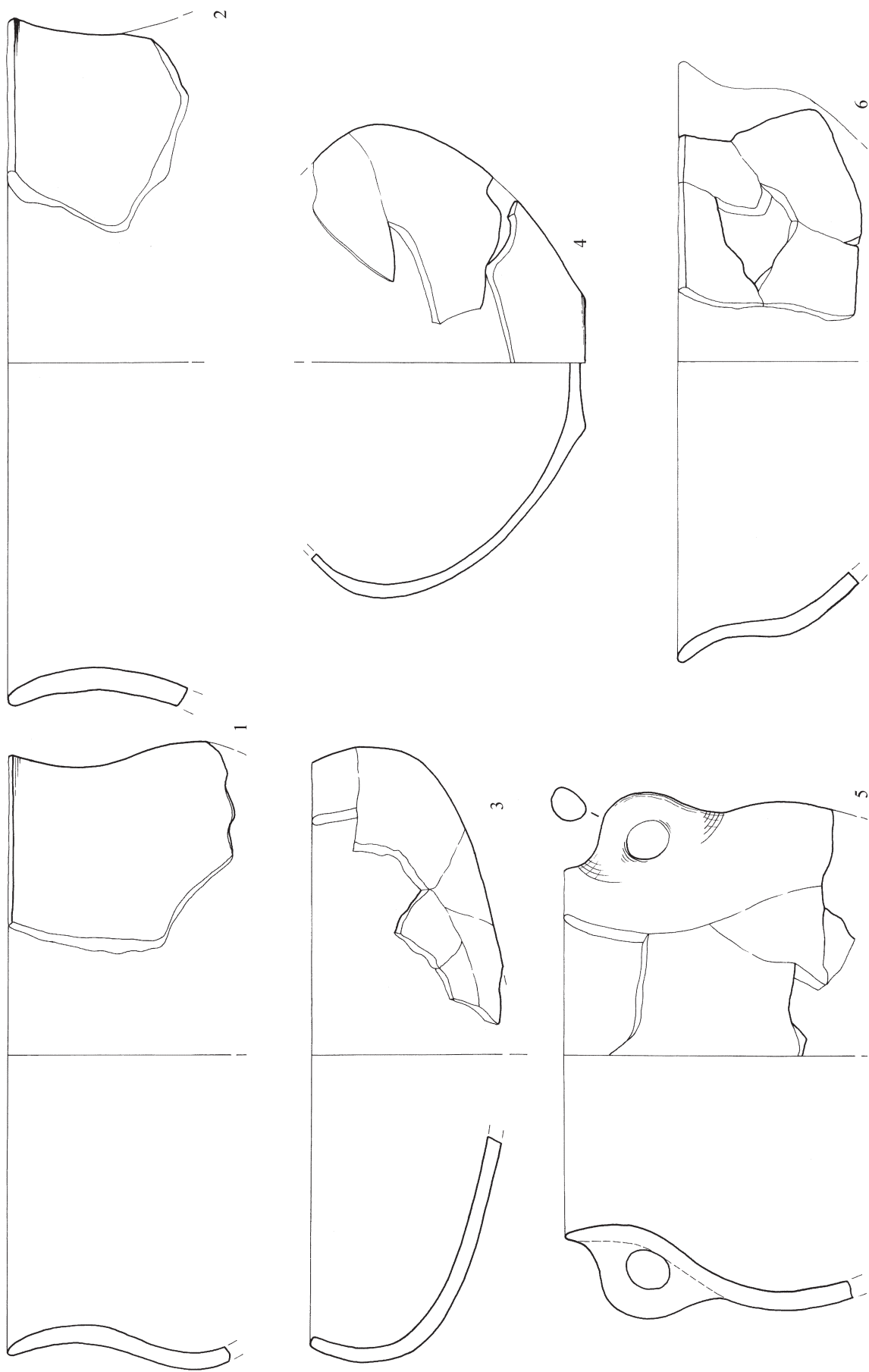
Obr. 152. Nitra, časť Chrenová (Selenec I). 1, 4 – objekt 122; 2–3 – vlasový krúžok “Noppenring”; 5–7 – objekt 71; 8 – objekt 71, deštrukcia kamennej pecky (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Abb. 152. Nitra, Teil Chrenová (Selenec I). 1, 4 – Objekt 122; 2–3 – Noppenring; 5–7 – Objekt 71; 8 – Objekt 71, Destruktion eines Steinofens (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

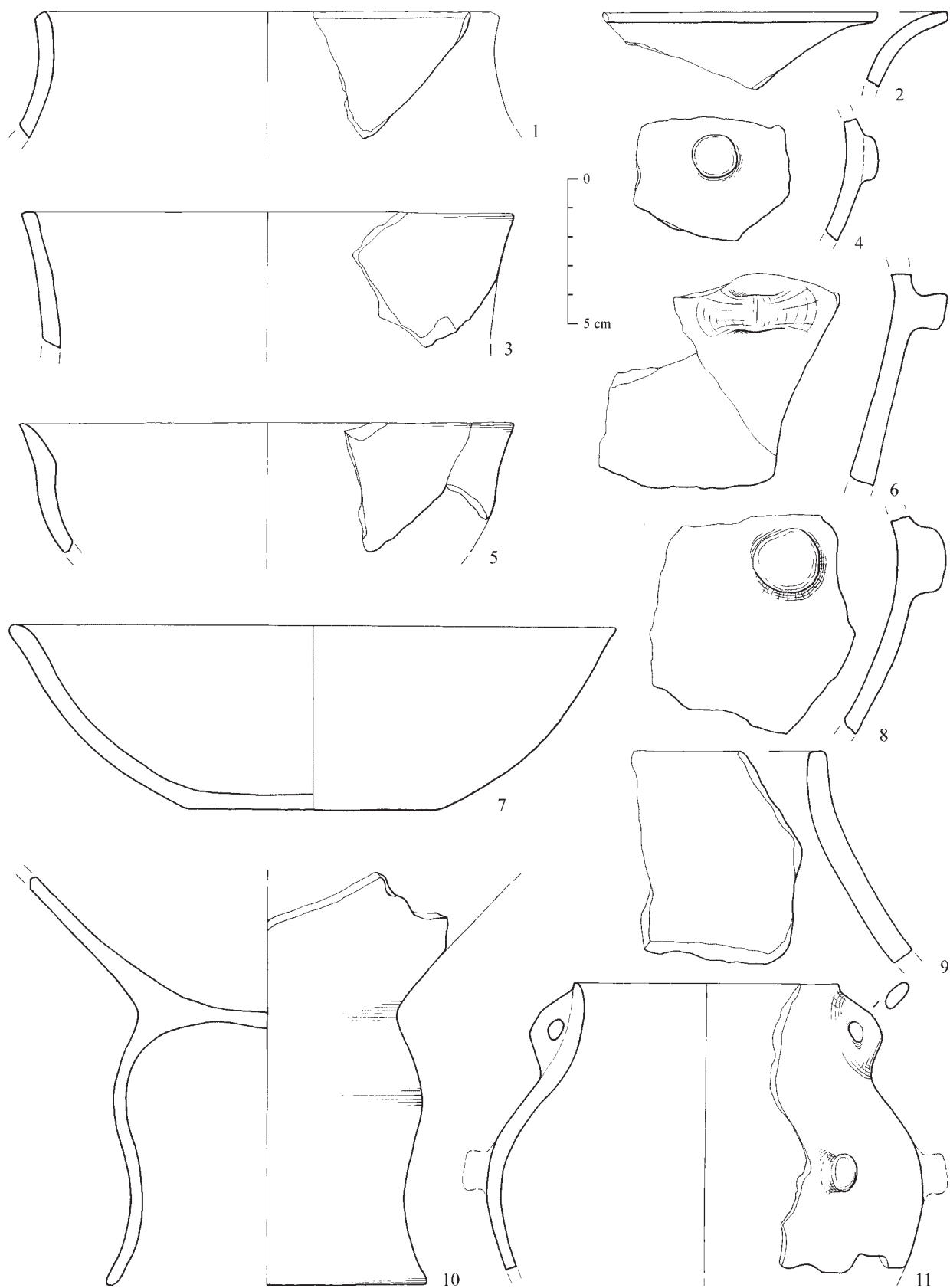

Obr. 153. Nitra, časť Chrenová (Selenec I). 1–6, 9, 11–12 – objekt 76; 7, 8, 10 – objekt 69 (kreslila N. Vašová; Ruttkay/Bistáková/ Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Abb. 153. Nitra, Teil Chrenová (Selenec I). 1–6, 9, 11–12 – Objekt 76; 7, 8, 10 – Objekt 69; (Zeichnung: N. Vašová; Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

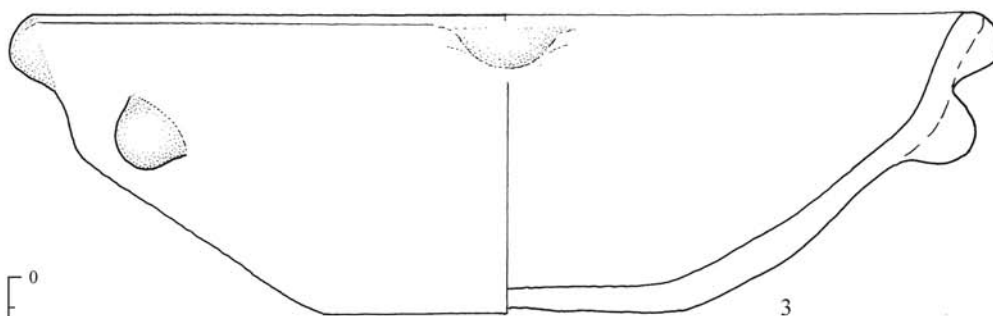
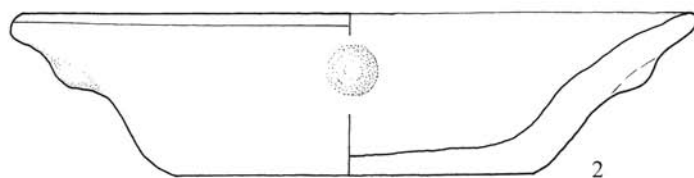

Obr. 154. Nitra, časť Chrenová (Selenec I). Objekt 89 (kreslila N. Vašová; Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Maiček/Cheben, 211–216).
 Abb. 154. Nitra, Teil Chrenová (Selenec I). Objekt 89 (Zeichnung: N. Vašová; Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Maiček/Cheben, 211–216).

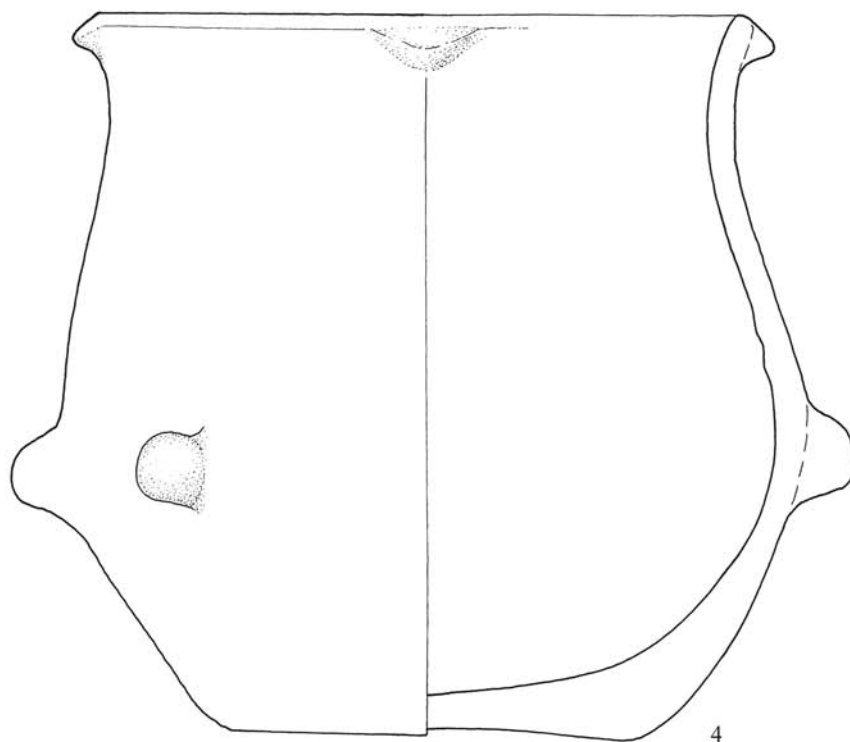

Obr. 155. Nitra, časť Chrenová (Selenec I). Objekt 89 (kreslila N. Vašová; Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Abb. 155. Nitra, Teil Chrenová (Selenec I). Objekt 89 (Zeichnung: N. Vašová; Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

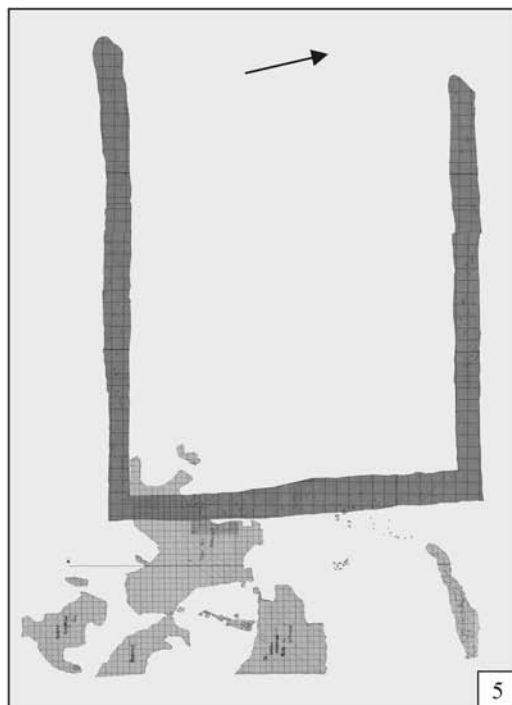

0
5 cm

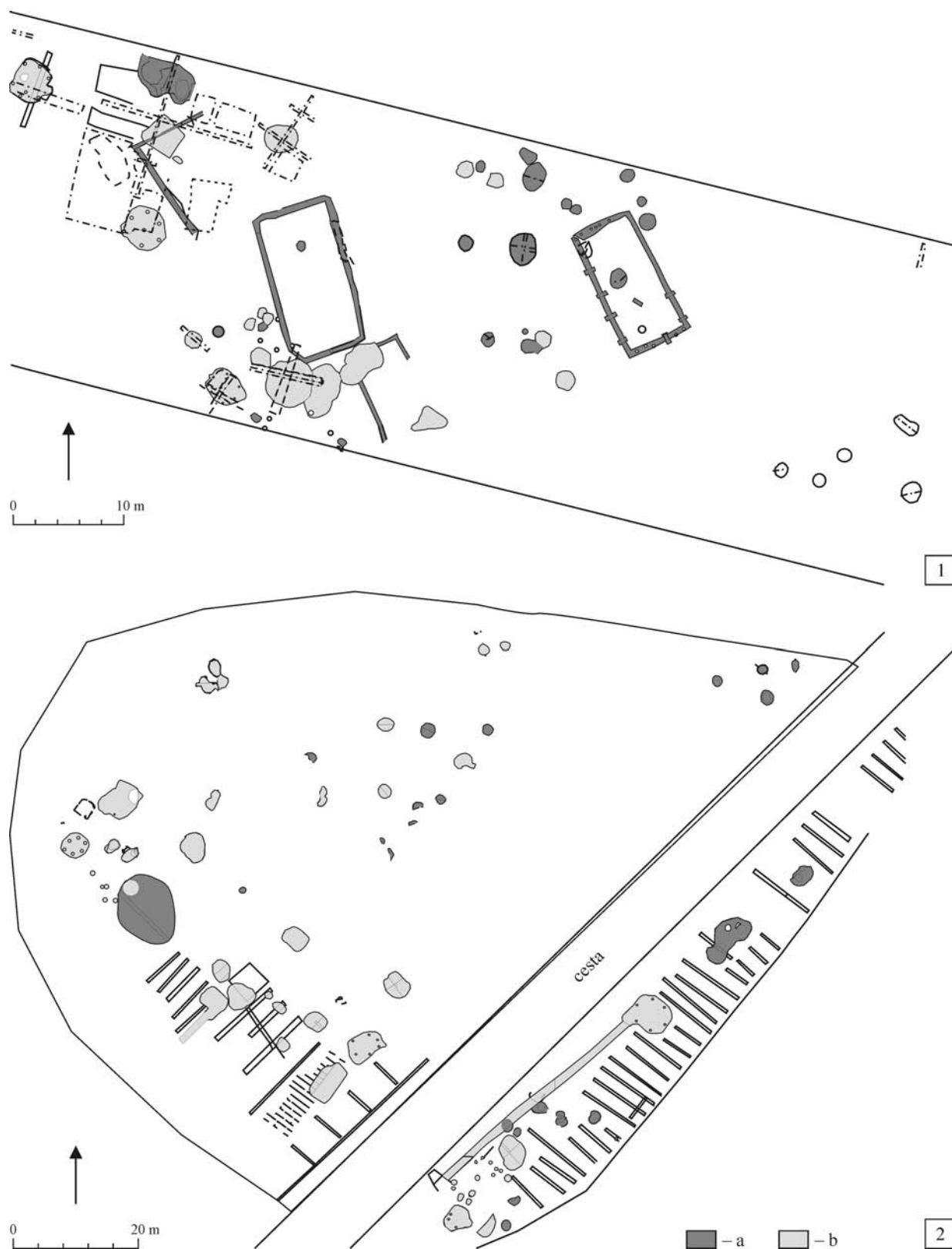
Obr. 156. Beladice, část Pustý Chotár (Gačov). 1–3 – objekt 40; 4 – objekt 54 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Abb. 156. Beladice, Teil Pustý Chotár (Gačov). 1–3 – Objekt 40; 4 – Objekt 54 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

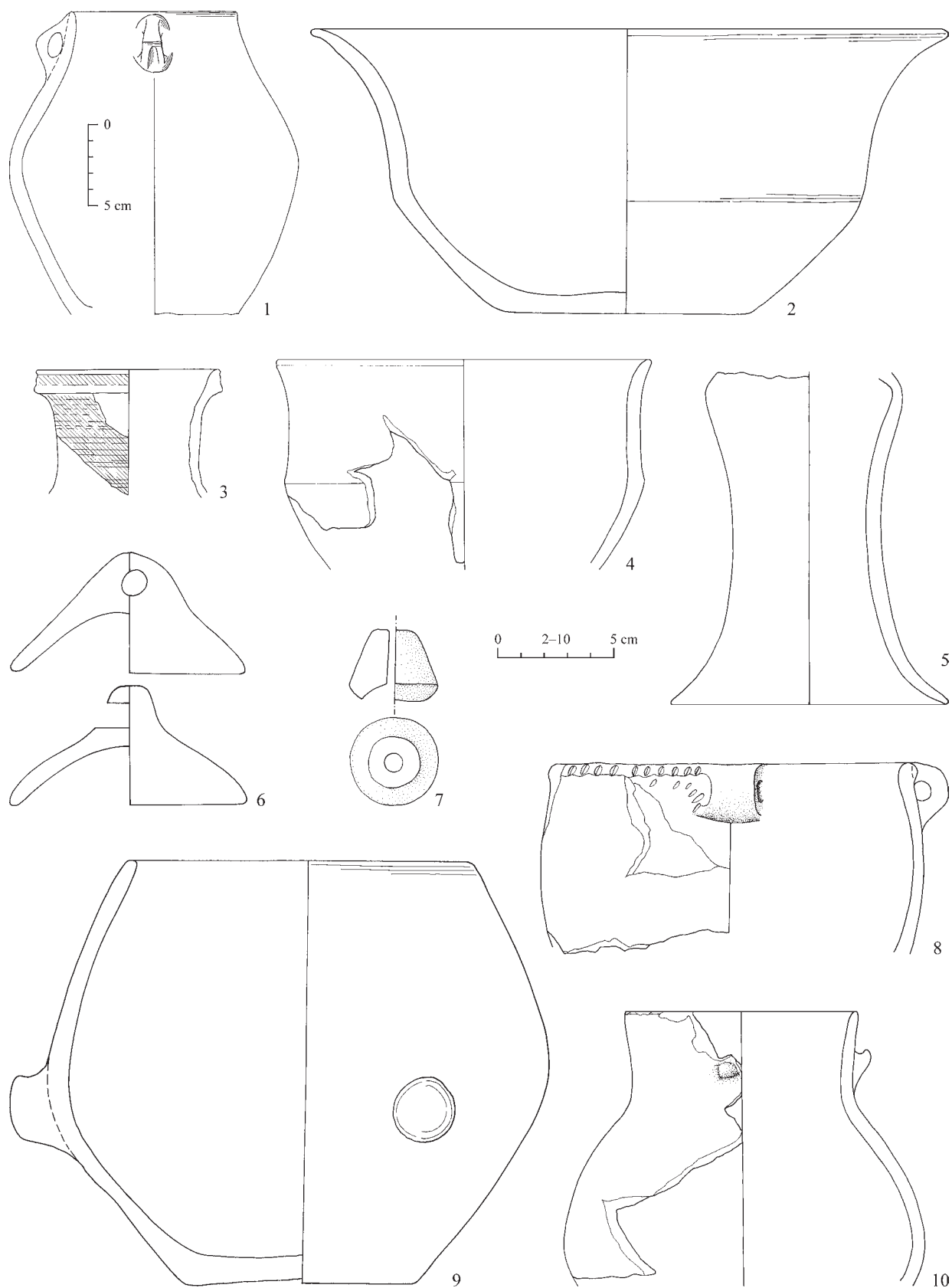
Obr. 157. Beladice, časť Pustý Chotár (Gačov). Výber objektov lengyelskej kultúry. 1, 5 – objekt 60; 2, 4 – objekt 54; 3 – objekt 42 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Abb. 157. Beladice, Teil Pustý Chotár (Gačov). Auswahl der Objekte der Lengyel-Kultur. 1, 5 – Objekt 60; 2, 4 – Objekt 54; 3 – Objekt 42 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

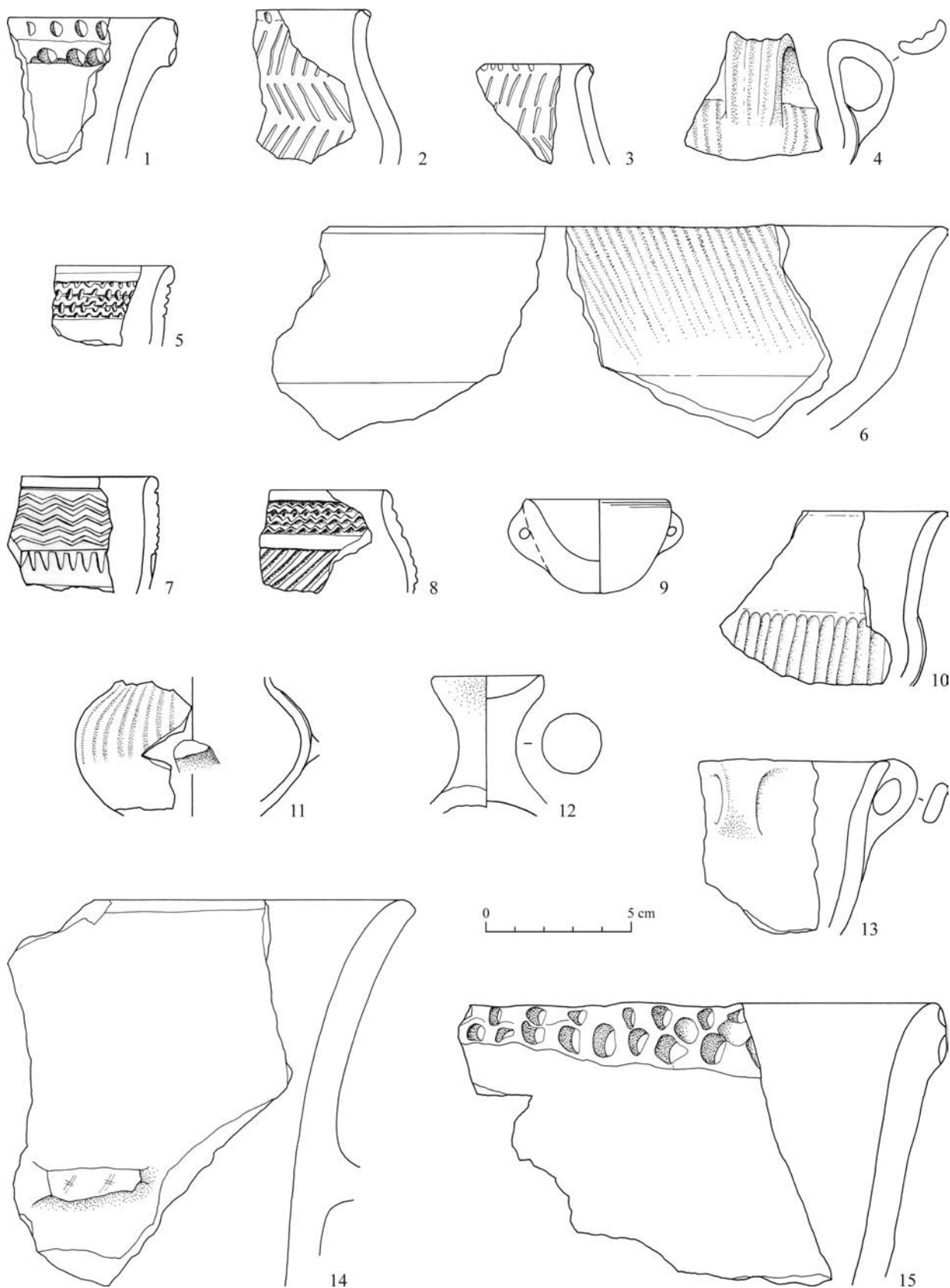

Obr. 158. Beladice, časť Pustý Chotár (Dolina). 1 – plán skúmanej plochy východne od cesty; 2 – plán časti skúmanej plochy západne od cesty. Legenda: a – lengyelská kultúra; b – doba rímska a sťahovania národov (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Abb. 158. Beladice, Teil Pustý Chotár (Dolina). 1 – Plan der untersuchten Fläche östlich der Straße; 2 – Plan eines Teils der untersuchten Fläche westlich der Straße. Legende: a – Lengyel-Kultur; b – Römerzeit und Völkerwanderungszeit (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

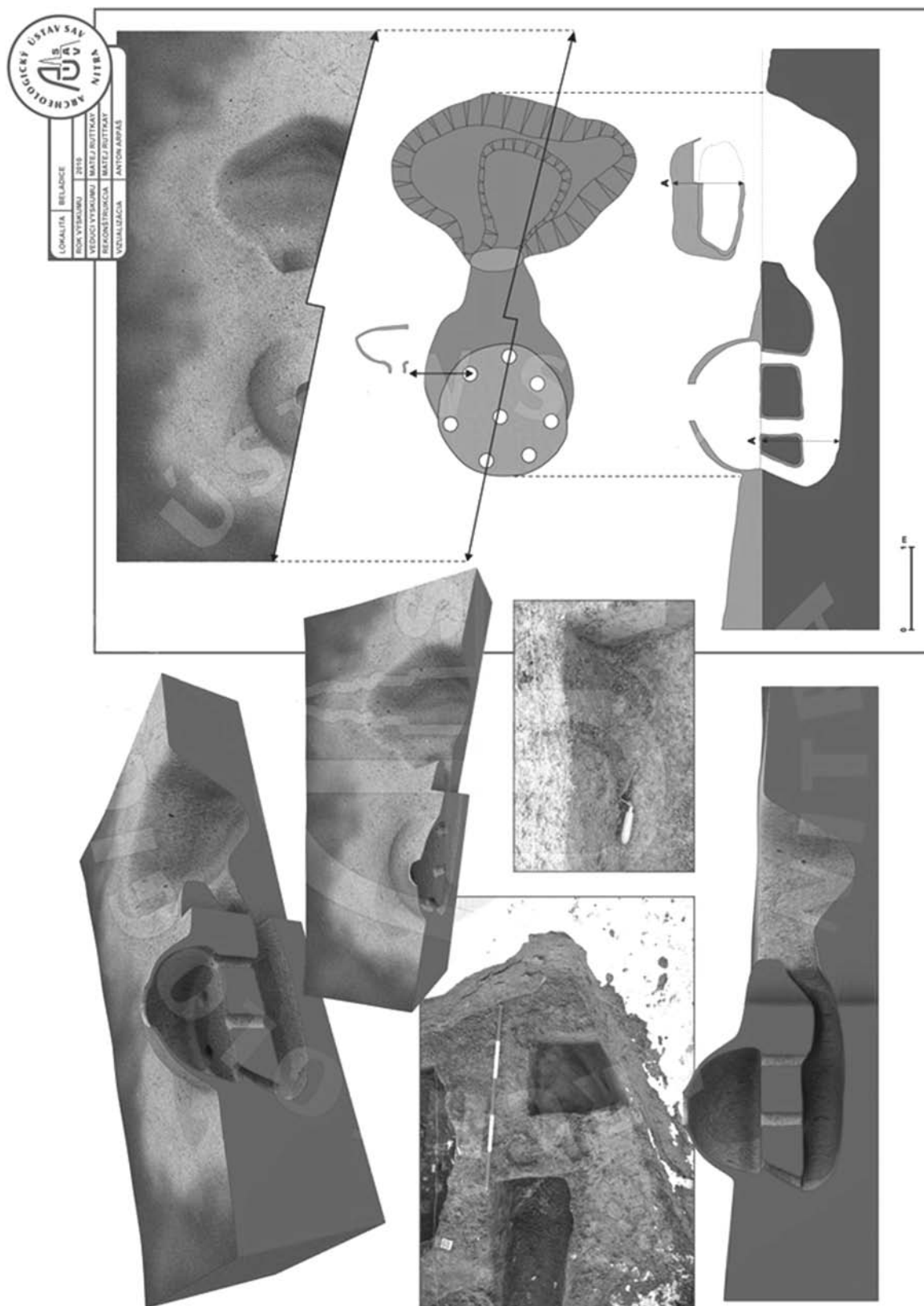

Obr. 159. Beladice, časť Pustý Chotár (Dolina). Výber nálezov lengyelskej kultúry. 1 – objekt 61A; 2, 4 – objekt 182; 3 – objekt 76; 5, 7 – objekt 63; 6 – objekt 66 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).
 Abb. 159. Beladice, Teil Pustý Chotár (Dolina). Auswahl der Funde der Lengyel-Kultur. 1 – Objekt 61A; 2, 4 – Objekt 182; 3 – Objekt 76; 5, 7 – Objekt 63; 6 – Objekt 66 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

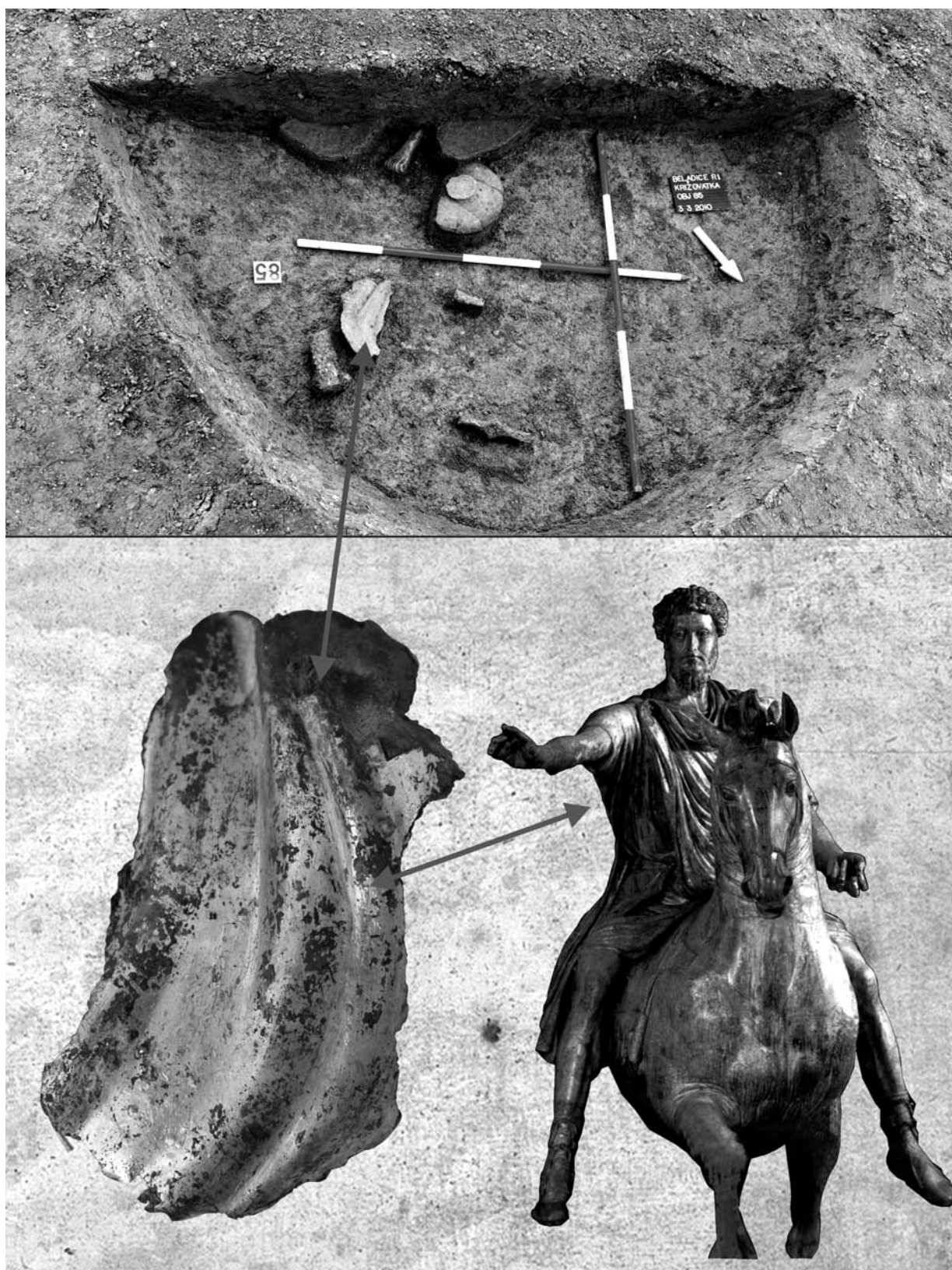

Obr. 160. Beladice, časť Pustý Chotár (Dolina). Výber nálezov z neskorej doby kamennej. 1–9, 11–15 – objekt 190; 10 – objekt 184 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Abb. 160. Beladice, Teil Pustý Chotár (Dolina). Auswahl der Funde aus der späten Steinzeit. 1–9, 11–15 – Objekt 190; 10 – Objekt 184 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Obr. 161. Beladice, časť Pustý Chotár (Dolina). Objekt 68 – výskum hrnčiarskej pece (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).
 Abb. 161. Beladice, Teil Pustý Chotár (Dolina). Objekt 68 – Untersuchung des Töpferofens (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

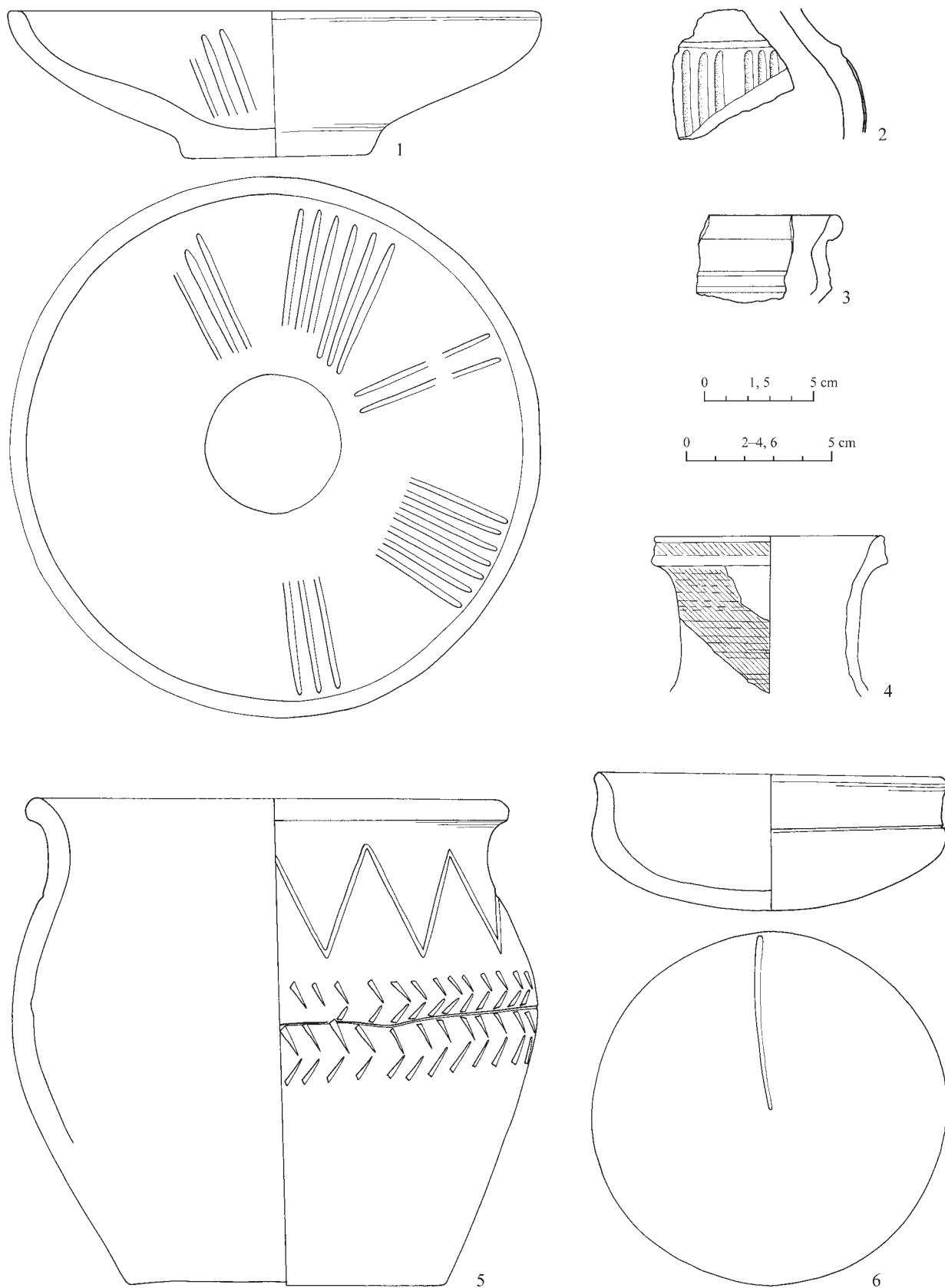
Obr. 162. Beladice, časť Pustý Chotár (Dolina). Výber nálezov z obj. 85 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Abb. 162. Beladice, Teil Pustý Chotár (Dolina). Auswahl der Funde aus dem Objekt 85 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

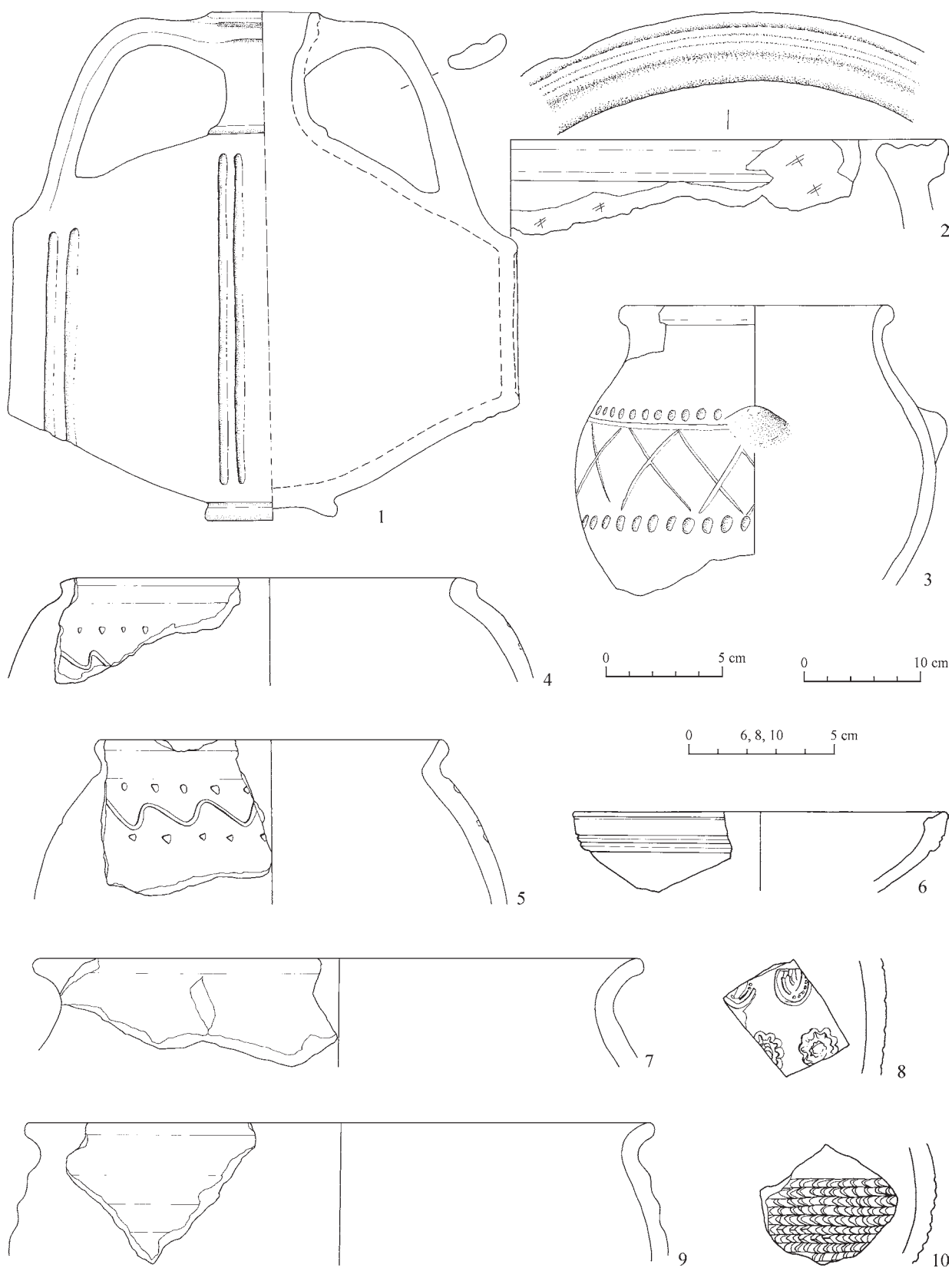

Obr. 163. Beladice, časť Pustý Chotár (Dolina). Výber nálezov z objektov z mladšej a doby rímskej. 1, 3, 5–7 – rez S; 2 – objekt 175; 4 – objekt 208; 8–12 – objekt 85 (RuttKay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

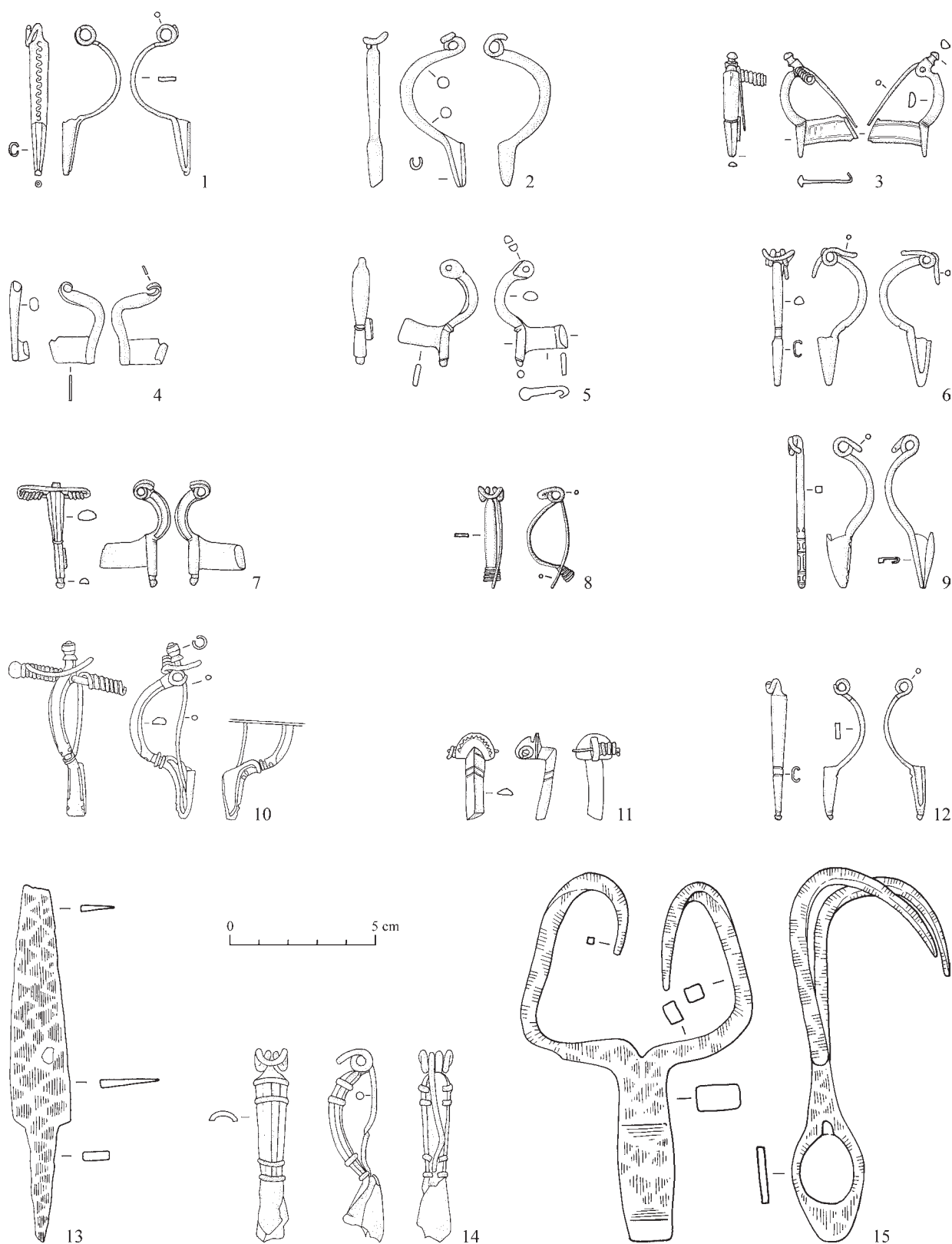
Abb. 163. Beladice, Teil Pustý Chotár (Dolina). Auswahl der Funde aus den Objekten aus der jüngeren Römerzeit. 1, 3, 5–7 – Schnitt S; 2 – Objekt 175; 4 – Objekt 208; 8–12 – Objekt 85 (RuttKay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Obr. 164. Beladice, časť Pustý Chotár (Dolina). Výber keramických nálezov z doby rímskej a sťahovania národov. 1 – objekt 85; 2–3 – objekt 209; 4 – objekt 236; 5–6 – objekt 175 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).
 Abb. 164. Beladice, Teil Pustý Chotár (Dolina). Auswahl der keramischen Funde aus der Römerzeit und der Völkerwanderungszeit. 1 – Objekt 85; 2–3 – Objekt 209; 4 – Objekt 236; 5–6 – Objekt 175 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

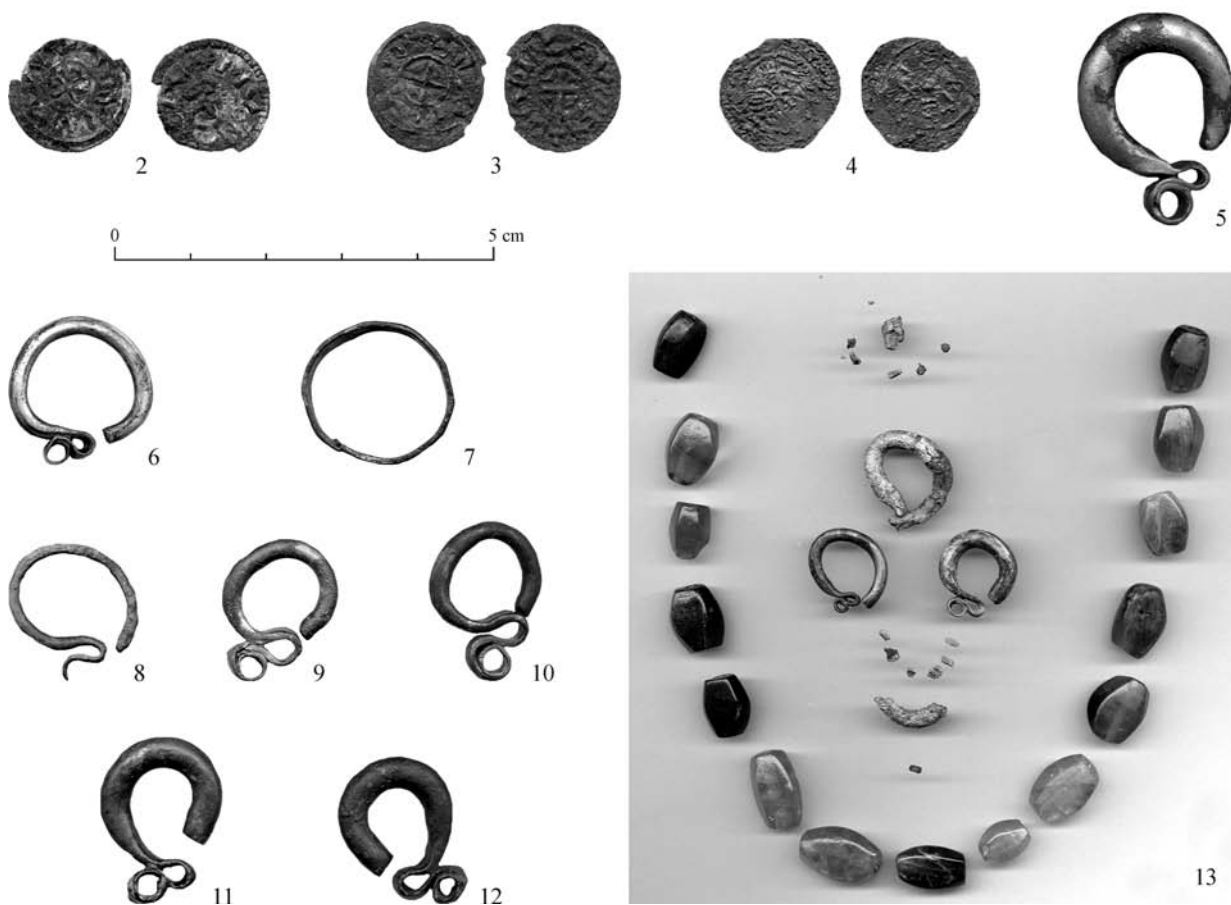
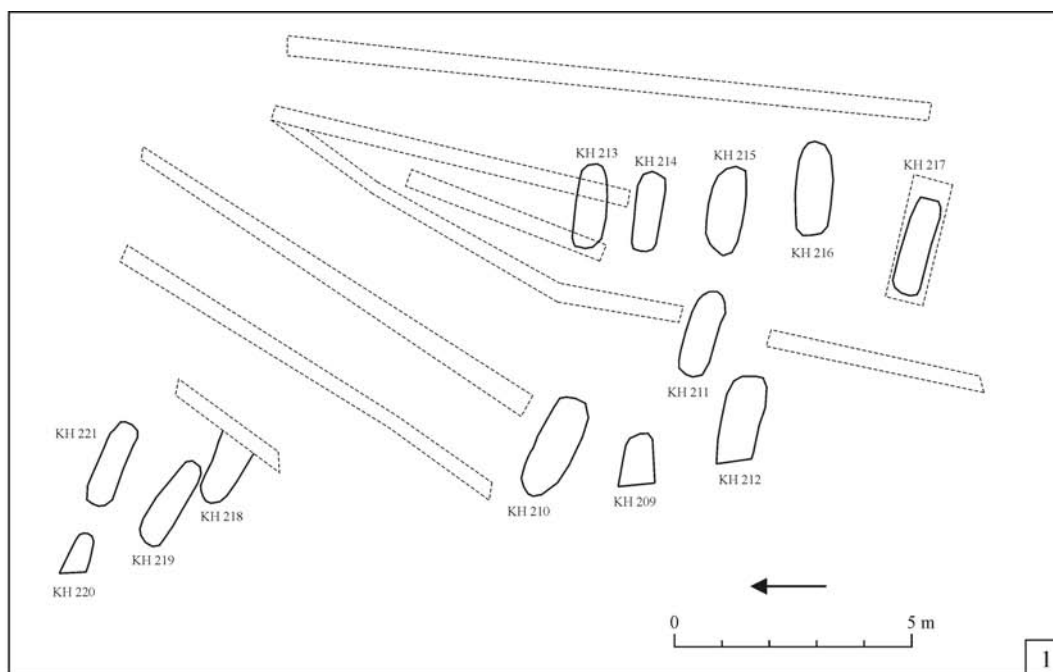

Obr. 165. Beladice, časť Pustý Chotár (Dolina). Výber keramických nálezov z doby rímskej a sťahovania národov. 1–2 – rez 12; 3–5, 7, 9 – objekt 68; 6 – objekt 209; 8 – objekt 123; 10 – objekt 176 (RuttKay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).
 Abb. 165. Beladice, Teil Pustý Chotár (Dolina). Auswahl der keramischen Funde aus der Römerzeit und der Völkerwanderungszeit. 1–2 – Schnitt 12; 3–5, 7, 9 – Objekt 68; 6 – Objekt 209; 8 – Objekt 123; 10 – Objekt 176 (RuttKay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Obr. 166. Beladice, časť Pustý Chotár (Dolina). Výber drobných nálezov z objektov a z povrchového prieskumu z doby rímskej a sťahovania národov. 1–7, 9, 11, 14 – kultúrna vrstva; 8 – objekt 119; 10, 13 – objekt 91; 15: objekt 175 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Abb. 166. Beladice, Teil Pustý Chotár (Dolina). Auswahl von kleinen Funden aus den Objekten und aus der Oberflächenrekognoszierung aus der Römerzeit und der Völkerwanderungszeit. 1–7, 9, 11, 14 – Kulturschicht; 8 – Objekt 119; 10, 13 – Objekt 91; 15 – Objekt 175 (Ruttkay/Bistáková/Daňová/Gabulová/Malček/Cheben, 211–216).

Obr. 167. Čierne Kľačany (Pri Mlyne). 1 – plán preskúmaného pohrebiska. Výber hrobového inventára. 2 – hrob 212; 3 – hrob 214; 4 – hrob 217; 5 – hrob 221; 6 – hrob 210; 7 – hrob 210; 8 – hrob 211; 9 – hrob 211; 10 – hrob 211; 11 – hrob 213; 12 – hrob 213; 13 – hrobový celok, hrob 215 (Ruttkay/Cheben/Nemergut/Vojteček, 217–219).

Abb. 167. Čierne Kľačany (Pri Mlyne). 1 – Plan des untersuchten Gräberfeldes. Auswahl aus dem Grabinventar. 2 – Grab 212; 3 – Grab 214; 4 – Grab 217; 5 – Grab 221; 6 – Grab 210; 7 – Grab 210; 8 – Grab 211; 9 – Grab 211; 10 – Grab 211; 11 – Grab 213; 12 – Grab 213; 13 – Grabanztheit, Grab 215 (Ruttkay/Cheben/Nemergut/Vojteček, 217–219).